

*E munkámat szeretettel és tisztelettel
ajánlom feleségemnek
Steinheil Emmának*

A NEMI KÉRDÉS

Természettudományi, lélektani és egészségügyi tanulmány
a jövő fontos szociális feladatainak megoldási kísérleteivel

Írta:

dr. FOREL ÁGOSTON

az orvostudomány, jogtudomány és bölcsészet doktora,
egyetemi tanár, a zürichi elmegyógyintézet v. igazgatója

A világháború tapasztalatai alapján bővített
1923. évi legújabb kiadás után fordította:

dr. FÜLÖP ZSIGMOND

MÁSODIK KIADÁS

Ez a könyv
NOVA IRODALM INTÉZET
kiadásában (*Budapest, VI, Andrásy út 32*)
1926, évben jelent meg.

Jogositott magyar kiadás.
*

Nyomtatta
az Újságüzem Könyvkiadó és Nyomda
Részvénytársaság.

ből a könyvből 100 példány készül merített papíron
amatőrök részére a szerző sajátkezű aláírásával

Szerző előszava könyvének magyar kiadásához.

„A nemi kérdés” című munkámat 21 évvel ezelőtt írtam és most jelenik meg a „Nova” Irodalmi Intézet kiadásában magyar nyelven az 1923. évben megjelent, erősen átdolgozott 13-ik német kiadás után.

1923 óta nem igen változtak a viszonyok. Mikor 16 éves leányom elolvasta könyvemnek azt a francia kiadását, melyhez az első kiadó ezt az alcímet tette oda: „pour adultes cultivés” (művelt felnőttek számára) és aztán a könyvet odaadta egy hasonlókorú barátnőjének, hogy olvassa el, ez azt mondotta neki: „Ugyan, minek ez a buta alcím, hiszen éppen a fiatal leányoknak van szükségük ilyen könyvre”. Később a leányom is és ez a barátnője is kitűnő férfiakat választottak férjül maguknak. Erre aztán én is rávettem könyvemnek a mostani francia kiadóját, hogy a további francia kiadásoknál fagyja el ezt a „buta alcímet”.

És valóban a könyv megjelenése (1905) óta számtalan hálálkodó és tanácsotkérő levelet kaptam, melyek többnyire ebben a fölkiáltásban csúcsosodtak ki: „Hiszen csak előbb tudtam volna!” Igen, igen, a modern háború és az alkohol nemi dolgokban is a leggonoszabb ellenségei az emberiségnek, mert meggyilkolják, vagy legalább is elkorcsosítják a legjobbakat. Mind a kettőnek az útja a prostitúcióhoz és a nemi betegségekhez vezet. Ebből következik a tanítás: „Gyűlöld az alkoholt, légy pacifista és légy elsősorban *ember!*”

Végül pedig a túloldalon közlöm Kraszewskinek egy megnyilatkozását egy levélből, melynek az írója ismeretlen kíván maradni.

1926 március 23.

dr. Forel Ágoston.

Kraszewskinek „Erkölcsös és Erkölcstelen Művészet” című munkájából: Hyeresben történt. A tanítómesterem és én az ő villájának a kertjében egy padon ültünk. Körülöttünk ibolyák és rózsák illatoztak, a magas résein aransárga narancsok csillogtak át. Jobbról hegyek emelkedtek, balról pedig szürkészöld olajfaligetek mögött a tenger kékje csillogott. Előttünk az asztalion olasz műalkotásoknak egy fényképgyűjteménye hevert kinyitva. Az öreg úr kikereste a kapitóliumi Vénusz képét és ideadta. Előbb engedte, hogy egy darabig elmerüljek ennek a szobornak klasszikus szépségében, majd odatolt egy képét Lédáról a hattýúval és várapozásteljesen kérdezte, hogy tetszik-e ez nekem. Egyáltalán nem – válaszoltam én elgondolkodva – Nem is tudom miért... Álszemérem volna?

– Nem, nem – kiáltott ő buzgón. – Az álszemérem tud, ön pedig nem tud. Az álszemérem elvet minden meztelenséget, szemérmesen lesüti a szemét, mert azt akarja, hogy erényesnek tartsák. Az álszemérem; nem tesz különbséget erkölcsös és erkölcstelen meztelenség, erkölcsös és erkölcstelen művészet között, ön azonban ösztönszerűen is megérezte a különböző hatást, ön alázattal szemlélte a fenséges kapitóliumi Vénuszt és ellenszenvvel utasította el az erkölcstelen Lédát. Az az eltérő hatás, melyet erkölcsös és erkölcstelen hatások kiváltak, nem a szemlélőnek nemes hajlamából ered, hanem kizárólag annak a szelleméből, aki az esetet vagy a vésőt vezette. Ha művésznek szűzies gondolatai voltak az alkotásnál, ha szép formákat tiszta szépségben adott vissza, akkori az alkotása is szűzies, tisztító és nemesítő hatású lesz; de ha a művésznek tisztátalan gondolatai voltak munkaközben, ha arra az érzéki élvezetre gondolt, amit a szépség nyújthat, vagy ha éppenséggel a szemlélőben is az érzékiséget akarta felébreszteni, akkor a hatása tisztátalan, nem kellemes és romboló, ön most ebben az órában meghazudtolta azt a híres állítást, hogy a tiszta ember mindent tisztának lát. Ön bizonyítékkal szolgált arra, hogy a tiszta ember ösztönszerűleg elítéli azt, ami tisztátalan.

A fordító előszava a magyar kiadáshoz.

Forel Ágostont, könyvünk szerzőjét alig kell bemutatnunk az intelligens magyar; olvasónak. Ez a már közel nyolcvanéves aggastyán korunk egyik legnagyobb és legsokoldalúbb tudósa. A sokoldalúsága egyenesen Bámulatos s ezen a téren valóban egyedül áll a világon. Mint a zürichi egyetemen az ideg- és elmegyógyászat tanára, korszakos lépésekkel viszi előre az orvostudománynak ezt az ágát. Sokat foglalkozott az agyvelő bonctanával s 1885-ben ő fedezte föl a hallóideg eredetét az agyvelőben. A francia Charcot mellett ő az első nagy kutatója a hipnóztizmusnak, melyről vaskos könyvet is írt. Egyik legalaposabb kutatója és ismerője a hangyák életének, de az egész állatlélektannak is. A hangyákról pályakoszorúzott nagy munkát írt s hangyagyűjteménye legnagyobb a világon; kedvéért csaknem az egész földet beutazta.

Már ezekben is hatalmas lépésekkel vitte előre az emberi haladás ügyét, de élete második felének a munkásságát teljesen a nagy társadalmi problémáknak szenteli: Az egész világ antialkoholista tábora őt ismeri el vezéréül s az emberiség e pusztító fekélyének kiirtására senki sem tett annyit, mint ő.

De csakhamar fölismeri, hogy az emberi társadalomnak van egy nem kevésbé fontos és nem kevésbé súlyos másik betegsége is: az, hogy *nem ismerik és nem méltányolják eléggé a nemi kérdés nagy fontosságát.* Forel az első, aki ezt meglátja s páratlan lángelméjének egész energiájával fog hozzá a probléma megoldásához, miután ő előtte alig foglalkoztak vele.

Egy évtizedig tartó kutatásnak és nagyszerű elmemunkának a terméke a „*nemi kérdés*” című tekintélyes kötet, melyet most a magyar közönség elé viszünk. Ez a munka felöleli az ember nemi életének egész problémáját a természetes gyökeréig s megvilágítja az egyéni és társadalmi életre gyakorolt rendkívül sokféle hatását. Ilyen munkára jgsak egy Forel hivatott, aki a modern orvos, természettudós és jogász hatalmas tudásával fölszerelve, meleg szívvel az egyetemes népjólét iránt, tiszta és előítéletnélküli pillantással tekinti át és szedi részeire az egész hatalmas problémát.

Mások is írtak más erről a nagy kérdésről, a magyag irodalóiban is található ilyenféle munkák, de értékben még csaklég sem közelítik a Forelét. Ezek ugyanis vagy kisebb szellemi képességű és tudású embereknek a sekélyes fejtegetései, vagy egyoldalúak, vagy pedig – és a legtöbbre ez áll – csupán azért íródtak, hogy az olvasók erotikus ösztöneit megbizsergessék. *A Forel munkája egészen más. Egy lángelméjű tudósnak és nagy emberbarátnak a műve. ő is keresetlenül és szabadon beszél a nemi ösztönnel kapcsolatos mindenféle dolgokról, de nem azért, hogy as olvasó érzékeit megbizsergesse, hanem azért, hogy felvilágostson, tanítson, javítson.*

Hogy „*A nemi kérdés*” olvasása milyen nemesítő és fölvilágosító hatással van az olvasóra, annak bizonyítására – azon kívül, amit a szerző mond az előszavában – idézzük egy fiatal leánynak Foxelhez intézett levelét:

„Ön azt kérdezi, hogy milyen hatással volt rám a könyve, hogy Ön jól ítélte-e meg a fiatal lányok érzéseit? Előre kell bocsátanom, hogy még nagyon fiatal vagyok, de sokat olvastam. Anyám nagyon szabadon nevelt s így az előítéletnélküli leányokhoz számíthatom magam. Mégis valami belső aggodalom, vagy talán hamis szeméremérzet megakadályozott abban, hogy beszéljek azokról a doigokrói, melyekről az ön könyvében szó van. Amit tudtam, azt könyvből vettem vagy ösztönszerűleg megéreztem és bár tudtam azt is, hogy anyám szívesen válaszolna a kérdéseimre, mégsem kérdeztem semmit. Meg kell vallanom, hogy az utóbbi időben valami úr támadt bennem, valami kínzó aggodalom fogott el aziránt, amit nem tudtam, de meg kellene tudnom. Ezért mikor egyik barátnőm elhozta az ön könyvét, örömmel kaptam utána, mert végre világosságot akartam. Az első fejezetek olvasása nagy nehézséget okozott, nem mintha nem értettem volna meg őket, hanem mert egy egész idegen világ nyílt meg előttem. De nem sajnáltam a fáradságot és tovább olvastam. Az első benyomásom volt egy nagy undor az emberek iránt és bizalmatlanság mindennel szemben. Azonban örömmel állapítom meg a könyvből, hogy teljesen normális leány vagyok és így hamar elmúlt ez a hangulatom. Többé nem izgatott föl olyan nagyon az, amit hallottam, sőt inkább nagy örömet éreztem azon, hogy jégre akadt valaki, aki bennünket, lányokat helyesen megértett. Amint mondtam normális lány vagyok, aki érzékileg sem hidegen, sem perverzen nem érez és könyvének olvasása közben mindig örültem annak, hogy ön, igen tisztelt Tanár úr, milyen helyesen írja le a mi nemi érzéseinket. Csak nevetni tudok azon a hölgyön, aki azt hiszi, hogy a mi nemi érzéseink hasonlítanak a férfiakéhoz”.

E munka, magyar nyelvre való átültetésénél legfőbb gondom volt az eredetiben használt rendkívüli sok idegen szakkifejezés elmagyarosítása. Azt hiszem, hogy ez sikerült s így az olvasó kellemes és könnyen megérthető olvasmányt kap a kezébe.

Dr. F. Zs.

BEVEZETÉS

A nemi kérdés kezelésénél nagyon sok kisiklás fordulhat elő. A természeténél fogva ingerli az emberi szenvedélyeket, valamint az emberi kíváncsiságokat és a tárgya mindenféle visszaélésekre ad alkalmat. Összeszővődik a vallással, morállal, művészettel, politikával, joggal, orvostudománnyal vagy a kereskedelem és nyereségvágy vesznek erőt rajta, úgyhogy egyoldalúan és irányzatosan tárgyalják, így például a következő módon szokták kezelni a kérdést:

1. Erotikusan és pornografikusan, hogy az emberek egy természetes ösztönének állandó ingerlésével pénzt keressenek. Lánykereskedelem, kerítés, prostitúció és pornográf irodalom ennek a nyereségváagnak a következményei.

2. Hogy a saját erotizmusukat juttassák kifejezésre és így bizonyos mértékig ki is elégítsék.

Ez a két motívum azonban gyakran egybeolvad tárgyunk kezelésének a következő módjaival:

3. A vallásos-metafizikai mód, a misztikának, majd extátikus erotikus, majd aszkétai formájában.

4. A politikai-társadalmi mód, mely kifejezésre juttatja, hogyan érvényesült a történelem folyamán az erősebb joga, vagyis a férfié a nővel szemben s hogy ennek cinikus hajtóerői a nyereségvágy és az erotizmus voltak. Szerencsére azonban lassankint már kezdik a nő egyenlő jogait elismerni.

5. A speciálisan jogászai mód törvényparagrafusok alakjában jelenik meg, melyeknek az a céljuk, hogy a két nemnek és sarjedi kaiknak a jogait a nemi érintkezés következményei tekintetében szabályozzák. E törvényeken azonban többé-kevésbé mindenütt meglát-szik, hogy az erősebb jogából fakadnak, továbbá misztikus és barbár szokásokból.

6. A nemi kérdésnek orvosi szempontból való tárgyalása föl-

oszlik egyrészt a nemi élettan és kórtan tudományos kutatására, másrészt a nemi rendellenességek és betegségek gyógyítására, továbbá a nemi élet egészségtanára. A nemi kórtan tanulmányozásánál azonban nagy baj az orvosok hiányos élettani ismeretei, továbbá az, hogy nagy engedményeket tesznek a jogászoknak, a teológusoknak és a hagyománynak. A kérdés helyes orvosi kezelésének csakis lélektani, élettani, bonctani és kórtani szempontokat szabadna figyelembe venni. Éhez járulna még a magzati fejlődésnek (embriológiának) s a nemi ösztön és a nemi szervek fejlődésének a tanulmányozása.

7. A néprajzi és történelmi mód nagyon tanulságos, mert nemcsak a világtörténelem valóban normális nemi viszonyait írja le, hanem a számtalan emberi eltévelyedést is. Ez a mód azonban nem mindig tárgyilagos, sőt néha nagyon is felületes, amellet az előbb nevezett tényezők is erősen befolyásolják. De szép haladást mutat föl.

8. A nemi kérdés művészi kezelése igényli a legnagyobb terjedelmet, mert a nemi érzések és szenvedélyek a művészet valamennyi területén a legnagyobb szerepet játszották. Ugyanez áll a szépirodalomra. Mind a kettőt átszövi az erotika, azonban ennek a csúnya kinövései és a haszonlesés, sajnos, sokszor eléltelenítik őket. Mind a kettő jóban, rosszban hatalmasan reagál a nemi kérdésnek egész emberi fölfogására.

9. Megemlítem még a kezelésnek etikai és morális módját. Sajnos, ez gyakran elfajul morálprédikációkká vagy képmutató misztikus önsanyargatássá, esetleg az etikának egyenesen ellentmondó reakcióvá. A kérdésnek nagyon lényeges oldala ez, melynek össze kell esnie a társadalmi-egészségtani oldallal. Tiszteletreméltó etikai törekvések sokszor a céljaikat kockáztatják a túlságos szigorúságukkal. És ez a nehéz terület mégis alapvető fontosságú.

10. Végül a pedagógiában játszik nagyon fontos szerepet a nemi kérdés, de gyakran nagyon fonákul fogják föl.

A nemi kérdésnek mindezekben a kezelési módjaiban a szerzőnek személyes, többnyire erotikus érzése igen nagy szerepet játszik, amit sohasem tagadhat meg teljesen, bár a tudományos önkritika kötelessége volna, hogy ezt egészen kiírta, semleges és tárgyilagos maradjon.

Pedig milyen fontos a nemi kérdés az emberiség életében, hiszen jövőendő boldogsága és jóléte nagyrészt ennek a legjobb meg-

oldásától függ! Amikor itt megpróbálom ezt a kényes tárgyat ismertetni, becsületesen igyekezni fogok, hogy úgy a szükkeblúségnek mint az erotikának a zátonyait lehetőleg kikerüljem, de arra is, hogy bele ne essem a bonyodalmakba és a nehézkes tudományos, kifejezésekre. Az én nézeteim a tudomány különböző területein végzett kutatásokon alapulnak, másrészt bőséges személyes tapasztalatokon, melyeket úgy beteg, mint egészséges embereknél szereztem. Csupán a néprajz volt számomra idegen terület, de itt a Westermarck alapvető munkájára támaszkodom.

A nemi kérdés olyan rendkívül bonyolult, hogy itt szó sem lehet olyan egyszerű megoldásról, mint az alkoholizmusnál: „Le az alkohollal!” Vagy a rabszolgaságnál: „Le a rabszolgasággal!” Az alkoholfogyasztás, a rabszolgaság, a kínpad az emberi nemnek mesterségesen létrehozott fekélyei, melyeket egyszerűen ki kell vágni. Ezeknek a teljes kiirtása csak előnyös lehet, mert nem tartoznak hozzá az emberi természethez. Ellenben a nemi kérdés magának az életnek a gyökerét érinti; a legbensőbbben össze van szövődve az emberiséggel és ezért tökéletesen más kezelést kíván meg. De sokszor hamis, veszedelmes és kártékony utakra terelték. Ezért sürgős szükség van arra, hogy a kérdést helyes irányba tereljük.

A nemi kérdés alapvető tétele a következő:

Az embernél épúgy, mint minden élőlénynél minden nemi működésnek, tehát a nemi szerelemnek is benső célja a faj fönartása. Ezért a kérdést elsősorban természettudományi, lélektani-élettani és társadalmi szempontból kell kezelni. Ez ugyan sokszor megtörtént már, de vagy nagyon egyoldalú módon vagy nagyon is tudós értekezésekben.

Az éppen mondottak értelmében az emberiségnek a saját boldogsága érdekében azt kell kívánnia, hogy a szaporodás olyan módon történjék, mely valamennyi testi és szellemi tulajdonságának, kedélyének, értelmének, akaratának, teremtő fantáziájának, optimista munkaszeretetének, életkedvének, társadalmi szolidaritási érzésének folytonos fejlődését mozdítja elő. így a nemi kérdés minden megoldási kísérletének a jövőre és az utódaink boldogságára kell irányulnia.

A nemi kérdés körüli munkálkodás nagyfokú egyéni önzetlenséget kíván meg. Miután azonban az emberi természet rendkívül gyenge és rövidlátó, ha nem akarunk utópisztikus törekvések áldo-

zatául esni, a nevezett alapelvet a lehetőségig az emberi természet gyengeségeihez kell alkalmaznunk. Ez a törekvés teszi nehezzé a probléma megoldását és megköveteli, hogy szakítsunk minden előítéllettel, hagyománnyal és szeméremmel. Ezt akarjuk megpróbálni. Magasabb szempontból tekintve, a nemi kérdés éppen olyan szép, mint jó. Szégyenletes csupán az a pizok és alávalóság, amiket brutális önző szenvedélyek és erotikus kíváncsisággal párosult butaság, tudatlanság és képmutatás kevertek belé.

ELSŐ FEJEZET

Az élőlények szaporodása.

(Osztódás, megtermékenyítés nélküli fejlődés, párosodás, fejlődés, nemi különbségek, herélés, kétivarúság, átöröklés, Steinach kísérletei.)

A szerves élet általános törvénye, hogy az egyén élete a halállal befejeződik, vagyis az egyéni élőlény, testének túlnyomó része elpusztul, ismét élettelen anyaggá esik szét. Csak a testnek parányi részei, a csirasejtek, folytatják bizonyos föltételek között az életet.

Az életnyilvánulásokra képes legegyszerűbb elem a mikroszkópi kicsinségű sejt.* Az ismert legalsóbbrendű lények egyetlen ilyen sejtből állanak. Kétségtelen, hogy már a sejt is bonyolultabb szervezet. Végtelenül kicsiny, különféle alakú és értékű elemekből áll, melyek az úgynevezett protoplazmát teszik. Ezeket a végtelenül parányi elemeket azonban még nem ismerjük. Pedig ezekben kell keresni az átmenetet az élettelen anyag és az élet között, amit régebben magában a protoplazmában kerestek. Evvel a megoldatlan kérdéssel azonban itt nem foglalkozunk. A már meglévő életnek a sejt az állandó alaki eleme. Ez áll a sejt-protoplazmából és az ebbe beágyazott magból. Ez a mag a legfontosabb rész« a sejtnak, mert ez szabályozza a sejt életét.

A legalsóbbrendű egysejtű lények osztódással szaporodnak, mint a magasabbrendű soksejtű lények egyes sejtjei. Minden sejt egy másik sejtől származik. A sejt a magjával együtt a közepén

* Az élő lény abban különbözik az élettelen anyagtól, hogy növekedik, táplálkozik, szaporodik, lassankint határozott szerkezetet vesz föl és a külvilág ingereit a maga céljainak megfelelően dolgozza föl. A kolloid anyagokra és a folyékony kristályokra vonatkozólag végzett legújabb vizsgálatok bizonyos reményeket ébresztettek, hogy közeledünk annak a problémának a megoldásához, hogyan keletkezett az élet az élettelen anyagból. Egyelőre azonban nagyon távol vagyunk még a megoldástól, mert az élet gyökerei bizonyára olyan parányi elemekben keresendők, hogy ezekhez még az ultramikroszkóp sem elég, s hozzájuk képest még az egysejtű lények is óriási és bonyolult szörnyetegek.

befűződik és így két sejtre oszlik, melyek tápanyag föl vételével megnövekednek. Az egyes sejtnak a halála természetesen az egész lénynek a halálát jelenti. De már itt is megtaláljuk a párosodásnak saját-szerű tényét, vagyis azt a jelenséget, hogy olykor az egyik sejt behatol egy másikba s a kettőnek az egybeolvadásából erőteljesebb új sejt keletkezik, mint az oszlásból. A párosodásnak ebből a tényéből, melyet valamennyi élőlénynél, az embernél is, megtalálunk, következik, hogy az élet csakis akkor folytatódhatik, ha olykor két elem olvad össze, melyek eltérő hatásoknak voltak kitéve. Ha ezt megakadályozzuk és bizonyos élőlényeket folytonosan csak osztódás”sal vagy sarjadzással engedünk szaporodni, akkor lassankint elkorcsosulás és elgyengülés áll be, míg végül az egész faj kihal.

Szükséges, hogy itt a sejtosztódásra vonatkozó tudományos kutatásokat legalább nagyjában megismerjük, mert ezek nagyon közeli kapcsolatban vannak a megtermékenyítési folyamattal is. Egy közönséges sejtnak a magja többé-kevésbé kerek hólyagocská a sejt belsejében. Finom festési módszerek megmutatták, hogy a magban több kerek magtestecske van és hogy a mag hártájja összefüggésben van egy finom hálózattal, mely a mag egész tartalmát átjárja. Ez a magfonalzat bizonyos festékekkel nagyon jól festhető és ezért kromatin-állománynak nevezték el. Az ilyen magot tartalmazó sejtek osztódási folyamatát fonalas osztódásnak (mitózis) nevezték el.

A folyamat a magnál kezdődik. Az első tábla 1. ábrája mutatja a nyugvó, még nem osztódó sejtet, melyben látjuk a nagy hálózatos magot (*b*). Fölötte van egy kis testecske, melyet központi testecske-nek (centrosoma) (*c*) neveznek. Mikor a sejt osztódásra készül, a magfonalzat összehúzódik, tömörül, a központi testecske pedig két részre oszlik (2). A következő szakaszban a magfonalzat már kevés-számú (az ábrán 4) TJ vagy V alakú rudacskává húzódott össze, melyeket kromosomáknak neveznek, melyeknek száma az egyes élőlényeknél különböző, de ugyanazon állat- vagy növényfaj minden fajtájú sejtjénél mindig egyenlő. Ugyanekkor a két központi testecske a sejtnak két ellenkező végébe húzódik, a kromosomák pedig megrövidülnek és megvastagodnak, a sejtmag, mint ilyen, terjesen föloldódik, a hártájja eltűnik, a tartalma pedig összekeverődik a sejt plazmájával (4.). Ezután a kromosomák sorakoznak a sejt egyenlítője táján, míg a központi testcskék egymástól minél távolabbi húzódnak (5. ábra), mint már a 3. és 4. ábránál látható, a központi

testecskéket sugarak veszik körül. Ezek közül néhány egészen a kromosomáig húzódik, melyek mindegyike közben két párhuzamos félre oszlott (6. ábra). Ezek a sugarak odatapadnak a kromosomákhoz és a megfelelő központi testecske felé húzzák Őket (7. ábra). Ilyen módon minden központi testecske közelében annyi kromosoma gyűlik össze, mint amennyi eredetileg képződött az anyasejtben (8. ábra). Ugyanakkor a sejt megnyúlik s az előbbi egyenlítő mentén kezd befűződni. Majd minden kromosoma-csoport körül magfolyadék gyűlik össze, a sugarak eltűnnek és a sejt kettéoszlik (9. ábra), mert a két új mag között válaszfal képződött. Most aztán a kromosomák megint az eredeti magfonalzatba oszlanak föl s előttünk áll két egészen új sejt, mindegyikben egy mag és egy központi testecske.

Körülbelül így megy a dolog az állat- és növényvilág valamennyi sejtszaporodásánál. Az ismert legegyszerűbb egysejtű lényeknél ez a szaporodásnak az egyetlen módja (azonban egyes sejteknél, mint például a baktériumoknál az egyes belső folyamatokat még nem ismerjük). De a magasabbrendű állatoknak és növényeknek az egyes sejtjei teljesen ezen a módon szaporodnak, hogy szervek legyenek belőlük. Ez a tény elég világosan mutatja, hogy valamennyi jéjlény közeli rokonságban van egymással. A legföltűnőbb az egész folyamatban a kromosomáknak szinte matematikailag pontos oszlása két-két egyenlő félre. Ennek egyrészt az a célja, hogy a kromosomaanyag az egész szervezetben egyenletesen oszolják meg, másrészt az, hogy ezek a kromosomák viszik át az öröklékeny tulajdonságokat az elődről az utódra. Erre még majd visszatérünk.

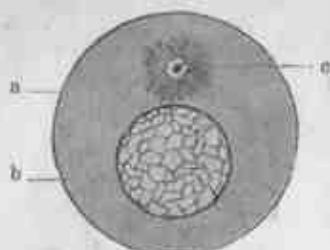
Tudjuk, hogy az állat- és növényvilág fölfelé haladó sorozatában az egyes lények mind bonyolultabbak lesznek, mert mind nagyszámú sejtekből állanak, mely sejtek megint más alakúak és vegyi szerkezetűek lesznek aszerint, hogy milyen munkát végeznek, így a növényeknél levelek, virágok, rügyek, ágak, törzsek, kéreg stb. képződnek, az állatoknál bőr, bél, mirigyek, vér, idegek, agyvelő, érzékszervek stb. De még a bonyolultabb szervezeteknél is sokszor megtaláljuk a képességet, hogy osztódással vagy inkább sarjadzással szaporodjanak. Egyes állatoknál meg növényeknél bizonyos sejt-csoportok egyszerűen leválnak az anyatestről s új lényé fejlődnek ki. Növényeknek indával vagy dugványozás útján való szaporítása ezen alapul. Továbbá a meg nem termékenyített hangyák és méhek képesek petéket rakni, melyekből úgynevezett szűznemzéssel, vagyis

megtermékenyítés nélküli fejlődéssel, teljesen ép és egészséges példányok lesznek. De ezek elfajulnak és tönkremennek, ha a megtermékenyítés nélküli szaporodás több nemzedéken át ismétlődik. A magasabbrendű állatoknál azonban, így például a gerinceseknél, tehát az embernél is, nincs párosodás nélküli nemzés. Eddigi kutatásaink alapján mindenütt azt látjuk, hogy a nemi szaporodás vagy párosodás előfeltétele az élet tartós folytatásának. Már most miben áll a párosodási

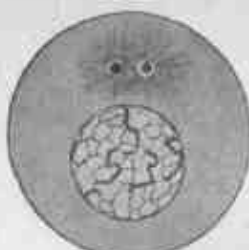
Először is azt kell tudnunk, hogy akármilyen bonyolult legyen is az ivarosán szaporodó lény, mindig van egy különleges szerve, melynek sejtjei a szaporodást szolgálják. Ezt a szervet ivar- vagy nemi mirigynek nevezik s ennek a sejtjeiből fejlődnek ki a szülőkhöz hasonló utódok. Filozófiai szempontból Weismannal együtt föl tehetjük, hogy ezeknek a sejteknek a révén közvetlenül folytatódik a szülő élete, tehát a halál voltaképpen a testnek, az egyénnek csak egy részét öli meg, azt a részét, amelyik csupán az egyén céljait szolgálta. De minden egyén tovább él az utódaiban.

Mielőtt a nemi- vagy csirasejtéből többsejtű egyén válnék, előbb sok ú. n. embrionális sejtre oszlik, melyek a különféle testszerveknek a kezdeteit alkotják. A csirasejtnek a kész egyénig megtett útját nevezik *magzati szakasznak*. Ennek folyamán minden lény a legcsodálatosabb átalakulásokon megy át. Bizonyos esetekben pedig látszólag készülőlény jön létre, saját alakkal és életmóddal, mely néha évekig él, de végül mégis csak a végleges ivari alakká fejlődik át. Így a lepkének a petéjéből először hernyó lesz, azután báb és csak végül lepke. A hernyó és a báb a magzati szakaszhoz tartoznak. Ebben a magzati szakaszban minden állat megrövidítve olyan átalakulásokon megy át, amilyeneken az ősei is átmentek: a hernyó például a féreghez hasonlít, a rovarok őséhez (a Haeckel biogenetikai alaptörvénye). De mivel itt mi nem állattannal foglalkozunk, megelégszem ezzel a célzással.

Nézzük most a párosodási Egyes állatoknál ugyanabban az egyéni testben, de a legtöbb esetben két különböző egyénnél különböző nemi mirigyekben fejlődnek ki a hím és a női szaporodási sejtek. Ha mind a kétféle csiramirigy ugyanabban a testben található, akkor az állatot *kétneműnek*, *hímnősök*, *hermafroditának* mondják. De ha a kétféle csiramirigy két különböző egyénen található, akkor *váltivarúságról* beszélünk. Hermafroditák például a csigák, vagyis

1. Nyugvó sejt protoplazma-tartalma (a), központi testekkel (b) és maggal (c), melyben jól látható a hálószerű állósn kromatin-állomány.

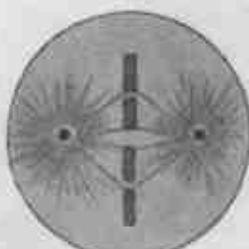
2. A központi testekbe kettősztrik és a két fél egyenlőtől távolodni kezd. A magban megindul a hálószerű összehúzódn.

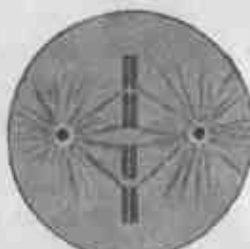
3. A központi testek két távolabb húzódnak egymástól; a magban a kromatin 4 kromoszómára vált szét.

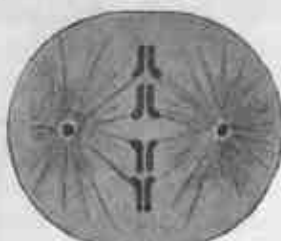
4. A központi testek májformában összehúzódnak egymással és a mag hártályának feloldódása után maguk közé veszik a kromoszómákat.

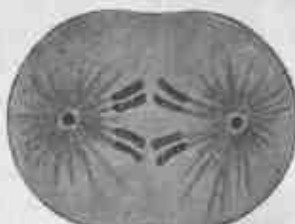
5. A két központi testekbe a két sarokra húzódot, köztük az egyenlőtől mentén rendezkednek el a kromoszómák.

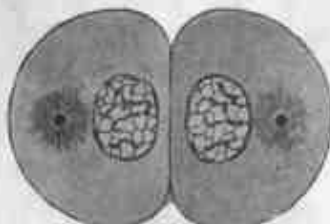
6. A központi testek között a követhetően a kromoszómák 2-2 egyenlő félre hasadnak.

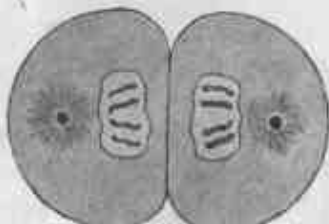
7. A központi testek fokozódó vonása következtében a kettőszerű kromoszómák kezdnek elválni egymástól.

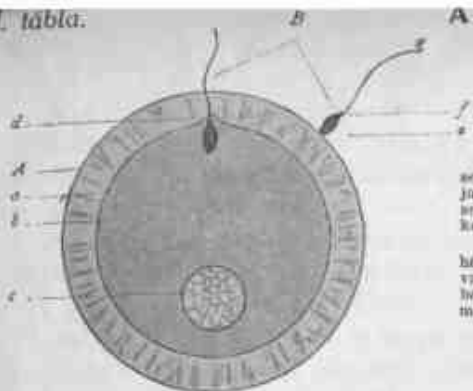
8. Egy-egy fél-kromoszóm az erőszegnek irányában helyezkedik el és az egyes sejt plazma-teste kezd beűródni.

9. Az újraszett két egyenlő részre lebontásra került, melyekben a magjai egyenlő mennyiségű kromatint, vagyis átörökölt anyagot tartalmaznak. A központi testek elvezettek a szarvakkal.

10. A két leánysejt kezd teljesen elválni egymástól, a kromoszómákból lett kromatin ismét hálószerű állót a hártály veszt körül, vagyis újból sejtmag lett belőle.

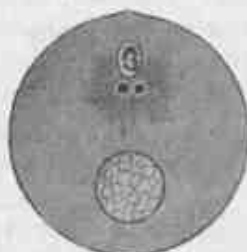

11. Érett sejtmag. — Felül a vastag sejthártyán látható egy ondósejt; a jobbról látható másik ondósejt elkesélt és a sejttel megvalósása következtében már nem juthat be.

A) Petesejt. B) Ondósejték. a Sejthártya. b a petesejt protoplasmája vagy petesejt, c a petesejt magja, d behatolt ondósejt, e f egy elkesélt másik ondósejt, g ennek a farka.

12. Fent az ondósejt magja a maggyal horogt központi testeskével, alul a petesejt magja; mindkét magban már csak folyó kromatin van.

13. A központi testesek között látható, hogy az ondósejtben felényi kromoszóma van.

14. Az ondósejt magja megmozdult, mert felvett valamit a pete anyagából; a központi testesek mindelőbbre távolodtak egymástól.

15. Az ondósejt most már éppen akkora mint a petesejt; a központi testesek a két oldalra húzódnak és kezdik a magokra szakított hatásvonalat kifejezni.

16. Egy az ondósejtben, mint a petesejtben összehúzódtak és kromoszómákra vált sejt a kromatin; a magok határai kezdnek felbukkanni.

17. A kromoszómák az egyenlítő mentén vagyis a központi testesek erővonalainak irányában helyezkednek el, megfeszültek és mint a 7-10. ábrán a magot alkotják. Tehát az apa éppen anyai átöröklő anyaggal egyenlítő mentén, mint az anya. A petesejt beéréséhez ugyanazt meg a továbbiakban, mint a 7-10. ábrán látható.

minden egyén hím is meg nőstény is egyszerre. De vannak alsórendű többsejtű állatok is, melyek rendszeren sarjadzással szaporodnak s a párosodás csak alkalmi eset náluk. Ezekkel nem foglalkozunk, mert az embertől nagyon messzire esnek.

Valamennyi magasabbrendű lénynél a hím csirasejteket jellemzi a mozgékonyosságuk. Az alakjuk rendkívül változatos. Az embernél és az emlősállatoknál olyanok, mint a nagyon parányi békaporontyok s a farki részük is éppen olyan mozgékony, mint a békaporontyok farka. A női csirasejt rendszeren mozdulatlan és sokkal nagyobb, mint a hím csirasejt. A párosodás mármost abban áll, hogy valami mechanikai úton – a természetben végtelen változatoságot találunk ebben a tekintetben – a hím csirasejt az *ondószál*, a mozgásai közvetítésével behatol a női csirasejtbe, melyet *petének* neveznek. Amint ez a behatolás megtörtént, a pete fölületén abban a pillanatban hártya képződik, amelyik megakadályozza, hogy további ondószálak is behatolhassanak..

Úgy a pete- mint az ondószál sejtek, tehát ők is plazmából és magból állanak. De míg az ondósejtnek csak kicsiny magja és nagyon kevés plazmája van, a petesejtben sokkal nagyobb a mag és végtelenszer több a plazma. Egyes állatoknál ez a pete-protoplaszma ropant tömeg, mint például a madarak tojásainál (fehérje és sárgája), mert egy hosszú magzatéletnek ez az egyetlen táplálékkészlete.

A párosodás (konjugáció) folyamata már az egysejtűeknél is megtalálható. Itt azonban nem esik egybe a szaporodással, csak az egyes egyének megifjodását szolgálja. A folyamat az egyes esetekben eltérően megy végbe. Néha az egysejtű állatka egyszerűen odatapad a másikhoz s a plazmák és magvak egy része kicserélődik, mire a két egyén megint elválik egymástól és folytatja az osztódás útján történő szaporodást. Máskor meg a két egyén teljesen egybeolvad s azután válik szét két új egyénné.

Azonban minden magasabbrendű állatnál, ahol petesejtek és ondósejtek vannak, másképpen folyik le a párosodás. Ezeknél az állatoknál csak kivételes eset, hogy a petéből megtermékenyítés nélkül fejlődjék új lény.

A megtermékenyítés a következőképpen folyik le: Már mondtuk, hogy abban a pillanatban, amikor az ondószál behatol a petesejtbe, ennek a felületén hártya képződik, ami megakadályozza, hogy még egy ondószál behatolhasson. (Lásd a II. táblán a 11. ábrát.)

Itt látjuk a petesejtet (A), körülötte ezt a védőhártyát, belül a pihenő magot (*c*), *b* a pete profoplazmája, *a* a védőburok, *d* az éppen behatolt ondószál, melynek a farka leválik és kint marad, hiszen már eljátszotta a szerepét, ami annyiból állott, hogy csapkodásával odamozogjou a petéhez, *e*, *f* és *g*-nél látszik egy elkésett ondószál (*g* a fark), amelyik persze már nem hatolhat be. Most a behatolt ondószál feje mellett (12. ábra) megjelenik az a kis központi tes-, tecske, melyet kevéske plazmájával együtt ő maga hozott be s körülötte ugyanúgy megjelennek a sugarak, mint a sejtosztódásnál. A petesejt magja egyelőre változatlan marad. Ellenben az ondószál magja rohamosan elkezd nőni. Először is kromosomákra oszlik föl, de csak félannyira, mint amennyi az illető állatfaj sejtjeire jellemző. Eleven szövete a peteszik rovására megnövekszik, közben a központi testecske kettéoszlik s a két fél lassan a pete kerülete felé vándorol, ugyanúgy, mint a sejtosztódásnál láttuk. Ugyanakkor az ondószál kromosomái hálózatot alkotnak, míg a mag mindjobban megnagyobbodik (13. és 14. ábra). Az ondósejtmag mindaddig növekszik, míg egyenlő nem lesz a pete magjával, mint ezt a 15. ábrán látjuk. Közben a két központi testecske a sarkokon helyezkedett el. Most kezd el a petemag is dolgozni. Megelőzőleg már eltávolította magából a kromosomáknak a felét, úgyhogy most mindkét magban csak félannyi kromosoma van, mint amennyi az illető állatfaj sejtjeire jellemző (16. ábra). Ezek most ugyanúgy rendeződnek el az egyenlítő mentén, mint a sejtosztódásnál, mindegyik kromosoma kettéoszlik és a sugárfonalkák megint a központi testecskék felé húzzák őket. Látható, hogy a II. tábla 17. ábrája pontosan megfelel az I. tábla 6. ábrájának. Most a petének és az ondósejtnak a kromosomái teljesen egyenlő rangúak (íme a két nem társadalmi egyenjogúságának a szimbóluma). A dolognak a mélyebb értelme az, hogy most, amikor a megtermékenyített pete két sejtre oszlik (ugyanúgy mint az I. táblán a 8-11. ábrák mutatják), akkor mindkét fél körülbelül egyenlő mennyiségű apai és anyai alkatrészt tartalmaz. Azért nem mondjuk, hogy „teljesen egyenlő” mennyiségűt, mert hiszen az apai és anyai tulajdonságok sem egyformán érvényesülnek az utódokban. Ebben a leírt folyamatban van elrejtve az átöröklés titka. Az átörökített energiák megtartják egész ősi erejüket és minőségüket a növekedő és osztódó kromosomákban, míg az ondószálnak és petének többi anyagai mind elvesztik az eredeti tulajdonságaikat, mint

ahogyan az általunk elfogyasztott tápanyagok is teljesen átalakulnak bennünk. Így például akármennyi beefsteaket fogyasszunk is, azért nem vesszük föl az ökor tulajdonságait.

Az átörökítést tehát a kromoszómák közvetítik s egy gyermekben átlagosan éppen annyi apai mint anyai tulajdonság van. A terhes nők úgynevezett „rácsodálása” nem egyéb, mint babona. A csirasejtek magállományában vannak tehát képviselve az összes átörökítendő tulajdonságok.

Itt nincs szükség arra, hogy a megtermékenyített petesejt további fokozatos fejlődését figyelemmel kísérjük mindaddig, míg kialakul belőle a kész ember. Evvel az embriológia vagy a magzati fejlődéstan foglalkozik s a III. fejezetben úgyis visszatérünk erre. Elegendő, ha pár szóval utalunk az általános tényekre.

A nő petefészkeiben nagyobb számú (bár a herék által teremtett ondószálakhoz képest elenyészően kevés) pete van, melyek közül időnkint egynéhány megnagyobbodik (1. a 18. ábrát) és világos udvar veszi körül (hólyag folyékony tartalommal). Ezt a kis hólyagot a fölfedezője után Graaf-féle tüszőnek nevezik. Vagy az egyik vagy a másik petefészkeknek a Graaf-féle tüszőiben a havi tisztulás idején rendszeren egy, de olykor két pete érkezik meg s kilökődnek a petefészkekből. Ezt a folyamatot nevezik *ovulációnak* vagy peteérésnek. A kiürült Graaf-féle tüsző aztán beheged a petefészkekben és sárga testnek nevezik. A kilökött pete (18. ábra, vándorló pete) rendszeren bejut a méhkürt trombitaalakú szájába (18. ábra, méhkürt), mely a hasüregbe torkollik. Egyes tudósok úgy vélik, hogy ez a kürtszerű kitágulás odatapad a petefészkekhez, aktív izommozgásokkal mintegy magához szívja a petét, míg mások azt hiszik, hogy a méhkürt felületén lévő csillangószőrök mozgása is elég arra, hogy a petét a méhkürtbe behajtsa. A 18. ábrán jól látható ez a folyamat. Ha a pete már belekerült a méhkürtbe, akkor lassan tovább vándorol ennek nagyon szűk csatornájában és végül bejut a méh üregébe. A megtermékenyítés valószínűleg többnyire a méhkürtnek a hasüreg felőli részében történik, sőt sokszor talán csak a méhüregben; Hiszen erre «lég alkalmat ad az, hogy a pete lefelé, az ondószál meg fölfelé vándorol. Utóbbit igen gyakran találták már a méhkürtben, ennek a hasüreg felőli részén is. A megtermékenyített pete aztán megtelepszik a méh nyálkahártyájában (18. ábra), amelyik erősen megduzzad, majd leválik és körülburkolja a petét. A növekedni kezdő pete

bolyhai aztán egészen beássák magukat a méh falába. (A bolyhokat lásd a 20. ábrán.)

A méh körülbelül tyúktojás nagyságú s lefelé a *méhnyakban* folytatódik (18. ábra), mely csapszerűen nyúlik be a hüvelybe. Ez a méhnyak a *méhszájnak* nevezett nyílással nyílik a hüvelybe. A méh falait vastag sima izmok alkotják. A párosodási aktusnál a hím-vessző nyílása csaknem odaér a méhszájhoz, ami az ondószálak behatolását elősegíti.

A tojást rakó állatoknál a pete protoplazmáját hatalmasan megnöveli a sok úgynevezett tápszik, mint például a madártojásoknál, ahol ez a magzat táplálására szolgál. Olyan állatoknál, melyeknél a pete bentmarad az anya testében és itt indul fejlődésnek (mint például az emlősöknél, tehát embernél is), nem fejlődik ki ilyen peteszik, mert hiszen a magzat folyton kapja a friss táplálékot az anya véreből. Az embrió növekedésével együtt növekszik a méh is. A magzat eleinte piskóta-alakú és az ú. n. bárányhártya veszi körül; elől a hasból nő ki a köldökhólyag (20. ábra), mely a madaraknál a vérkeringésre szolgál, de az embernél nem fontos. Az emberi magzatnál a vérkeringést az ú. n. magzatlepény közvetíti, ennek segítségével adja át az anyatest a magzatnak a táplálékot.

Tudvalévő, hogy a terhesség a párosodástól számított 9 rendes, hónapig vagy tíz 28 napos holdhónapig, összesen 280 napig tart. Ennek elteltével a magzat megérett arra, hogy az anyatesttől különválva is megéljen (22. ábra). A szülési aktus erőszakosan kilöki, de a köldökszinórt és a magzatlepenyt is (23. ábra). Nem sokkal ezután a kiürült anyaméh összehúzódik s lassankint összezsugorodik az eredeti nagyságára. Amint a magzat elhagyta az anyatestet, sem vért, sem oxigént nem kap többé tőle. Tehát, hogy meg ne fulladjon, a magzatnak azonnal lélegzenie kell. Ennek a jele a gyermek első kiáltása. És nemsokára tejet is kell szopnia, hogy éhen ne vesszen. A főlösslegessé vált köldökszinór összezsugorodik, a méhlepényt eldobják (egyes állatok megeszik). Az újszülött gyermek a magzattól nem különbözik egyébben, mint az önálló lélegzésben. Azt mondhatjuk tehát, hogy az első gyermekiség csak a magzati élet folytatása.

Hogy a megszületés után a gyermek a felnőtt korig milyen átalakulásokon megy át, az közismert dolog. Ezért csak azt említjük még meg, hogy a magzati életnek már nagyon korai szakában

bizonyos sejtszövetek kezdenek nemi szervekké átalakulni, Ez a nemi szerv azonban még sem nem hím, sem nem nőstény, hanem teljesen közömbös. Csak valamivel később dől el, hogy a magzatból fiú lesz-e vagy lány s ennek megfelelően történik az egész többi testnek a fejlődése is, vagyis kialakulnak az ún. *kölcsönösségi* (korrelatív) vagy *másodlagos* eltérések (pl. a külső nemi szervek, férfínél a szakáll, nőnél az emlők stb.).

Herélésnek (kasztrálásnak) nevezik a nemi mirigyek eltávolítását, herélteknek pedig azokat a személyeket, akik ezen az operation átmentek. Az „eunuchoknál” még a hímvesztőt is levágták. Ha gyermekkorban végzik el a herélést, ez a test egész későbbi fejlődésében jelentékeny változást idéz elő, különösen a hímnemű egyénénél, de nőneműeknél is. Az előbbieknél a kölcsönösségi nemi eltérések vagy egyáltalán nem, vagy csak tökéletlenül fejlődnek ki. Az ökrök és a paripák, herélt bikák és csődörök az első pillanatra megkülönböztethetők. A herélt nőgyének kövérebbek lesznek. A herélt férfiak megtartják a magas gyermeki hangot, mert nem következik be náluk a hangmélyülés a nemi érés korában, szűkmellűek lesznek és semilyen vagy csak nagyon ritkás szakálluk fejlődik, amellettt jellemükben is sok női tulajdonságot mutatnak. Mindkét nemű heréltek nagy hajlamot mutatnak az idegességre és az elkorcsosulásra. Azonban tévednénk, ha a hím heréltek tulajdonságait egyszerűen nőieseknek mondanánk, mert csak viszonylagos hasonlóságról van szó. Az ökör nem tehén és az eunuch nem nő. A külső vagy más belső nemi részek megcsönkítései nem járnak ilyen hatásokkal. Sőt az újabb vizsgálatokból arra lehet következtetni, hogy egy ivarmirigynek a test bármely más részébe való beültetése megakaszthatja a herélt-tulajdonságok kifejlődését. (Lásd alább a Steinach és Lipschütz újabb kutatásait.)

Ha egy felnőtt ember nemi mirigyeit távolítják el, a teste elváltozik, de nem lényegesen. Sőt, még a nemi működése sem szűnik meg teljesen, bár megtermékenyítésre nem képes többé. Felnőtt korban herélt férfiak, ha nem távolítják el a hímvesztőt is, még Párosodni is képesek, csak éppen hogy nem ondót ürítenek ki, hanem a mellékmirigyek (prostata) váladékát. Herélt nőknél megmarad a *nemi libidó* (lásd később), sőt néha egy darabig még a havi tisztulás is. Ellenben hízásra való hajlam, ideges zavarok és nem ritkán jellembeli változások lépnek föl.

A lentebb röviden említett kölcsönösségi nemi eltérések az egyes állatfajták szerint nagyon változatosak, néha egészen jelentéktelenek, de néha óriásiak. Míg a hím fecskét alig lehet megkülönböztetni a nőténytől, a kakas és a tyúk, hím és nőtény páva, szarvabak és szarvastehén nagyon eltérők. Az embernél már külsőleg is elég határozottak a nemi eltérések. Ezek az eltérések kiterjedhetnek minden testrésze, tehát az agyvelőre és a szellemi tulajdonságokra is. Szinte hihetetlenül különböznek egymástól a nemek bizonyos alsórendű állatoknál, például a hangyáknál, ahol a hímek és nőtények mintha csak egészen különböző rovarcsaládhoz tartoznának. A szemek, a fej alakja, a színezet, az egész test annyira eltérők, hogy ha a kóros hermafroditaság esete lép föl, vagyis ha az egyik oldalon hím, a másikon nőtény ivarmirigy fejlődik ki, akkor minden kis testrészen pontosan figyelemmel lehet kísérni a megfelelő kölcsönösségi eltéréseket. Így például vannak olyan hermafrodita hangyák, melyeknél pontosan a test középvonalában kettéosztva a test egyik fele hím, a másik fele nőtény, jobbról fekete, balról vörös, az egyik oldalon óriási szem, a másikon egészen kicsike, a jobb tapogatón 13 íz, a baloldalin csak 12 vagy 11. Ilyen esetben a szellemi tulajdonságok is majd hímek, majd nőtények, aszerint, hogy az agyvelőt a hím vagy a nőtény nemi szervek befolyásolják. De vannak olyanok is ahol a test mellső része egészen nőtényies és a hátsó része egészen hímes; ilyenkor a szellemi tulajdonságok természetesen nőtényiesek. Láttam olyan hermafroditákat, melyeknek a torán keresztezett hermafroditizmus mutatkozott: elől, jobbról hím, balról nőtény, hátul, jobbról nőtény, balról hím. Mi több: a társadalmat alkotó hangyáknál lassankint kialakul egy harmadik nem, mint a nőtény leszármazottja: a dolgozó; néha pedig egy negyedik is: a katoná. Ezeknél hiányzanak a szárnyak, de annál jobban kifejlődnek a fej és az agyvelő, a nemi szervek nőiek, de nagyon elsatnyultak. Már most míg a hím hangyánál a nagy agyvelő rendkívül redukált, éppen csak hogy nyoma van még, a nőténynél erősen fejlett, legerősebben a katonánál és a dolgozónál. De más különös bonyodalma is fordulnak elő ezeknél az állatkáknál. Láttam egyszer egy olyan hermafroditát, melynek a hátsó teste és a nemi szervei majdnem egészen hímek voltak, de a feje és az agya „csupa dolgozók” voltak, mert a dolgozók ösztönszerű cselekedeteit végezte (pl. segített bábot rabolni, hogy ezekből rabszolgákat neveljenek). Ilyen cselekedede-

tekre még a normális nőstény is képtelen! Ezeket a tényeket itt csak azért említem föl, hogy a nemi különbségek tekintetében nem szabad elhamarkodottan általánosítani!

Vannak állatok, melyek normálisan is kétneműek, vagyis úgy a hím, mint a nőstény ivarmirigyek megvannak náluk és vagy önmagukat termékenyítik meg, mint a galandférgek, vagy keresztben termékenyítenek, mint a csigák. Az utóbbiaknál van párosodási aktus is, amikor mindegyik állat egyidejűleg a hím és nőstény szerepét játssza a másikkal szemben.

A gerinces állatoknál és így az embernél is, a hermafroditaság mindig rendellenes, az embernél nagyon ritkán teljes (ilyen esetben például jobbról here, balról petefészek vagy pedig a mirigy félig here, félig petefészek), többnyire nagyon tökéletlen s inkább csak a külső nemi részekre és főleg a kölcsönösségi nemi különbségekre szorítkozik.

Egészen elhibázott dolog, ha az embernek a VIII. fejezetben ismertetendő nemi közbeeső fokozatait (homoszekszuális személyek, nőies testű férfiak és férfias külsejű nők) az ősökre való visszaütésnek (atavizmus) mondják csak azért, mert a „csigák és a galandférgek is herma froditák”, vagy „mert a két ivarmirigynek a kezdeménye a nagyon fiatal magzatnál még semleges”. -Valójában a nemi elkülönödés a magzatnál már nagyon korán bekövetkezik és a nemek minden gerinces állatnál élesen elkülönülnek. Ezért a fentebb említett nemi közbeeső fokozatok az embernél az abnormitások körébe tartoznak, ha még olyan csekély mértékűek is.

Ezen a téren nagyon fontos kutatásokat végeztek az utóbbi években, de különösen említésreméltók a *Steinach* és *Lipschütz* kísérletei. Lássuk ezek mibenlétét.

Már fentebb mondtuk, hogy a nemiséggel bizonyos másodlagos tulajdonságok járnak együtt: a hím és a nőstény nemcsak a nemi szervekben, hanem egyéb tulajdonságokban is különböznek egymástól, a hím állat külseje és ösztönei többnyire mások, mint a nőstényé, a férfi külsőleg is jelentősen eltér a nőtől. Ezek a kölcsönösségi vagy *másodlagos nemi jellemvonások*. Az a kérdés már most, *hogyan az elsődleges és másodlagos nemi jellemvonások között mi hozza létre az összefüggést?* Mi az oka annak, hogy a kakasnak – csak azért; mert hím – más tollai vannak, mint a tyúknak, hogy a férfinek – szintén csak azért, mert hím – mélyebb a hangja, erősebb a

testszörözete stb. Ezt derítette ki Steinach, szellemességet, sok ügyeséget és nagy türelmet kívánó kísérleteivel.

Az állati testben van néhány olyan szerv, melyeknek a szerepévei sokáig nem tudtak tisztába jönni. Mirigytermészetű szervek ezek (pajzsmirigy, mellékvese, tobozmirigy, az inzulin révén újabban nagyfontosságúvá lett hasnyálmirigy-szigetek is idetartoznak), de nem tudták, hogy mire való a váladékuk. Az újabb kutatások ezt is megfejtették. Kiderült, hogy ezek a szervek bizonyos váladékot adnak le a vérbe, mely mindenhová elszállítja őket s e váladékok a test jólétét vagy fejlődését valamilyen szempontból befolyásolják. Ha fiatal kutyáknál eltávolították az agyvelő alapi részén lévő kis *tobozmirigy*et, ennek az volt a következménye, hogy a fiatal kutya nem növekedett tovább, csontjai kicsinyek és puhák maradtak. E mirigy ismeretlen váladéka tehát a nagyságbeli fejlődést befolyásolja. A nyak elülső részén, a gégefő két oldalán elhelyezett pajzsmirigy eltávolítása avval jár, hogy az illető meghülyül. És így tovább. Már most a Steinach kísérletsorozata azt bizonyítja, hogy az ivarmirigyek nemcsak a petét, illetve az ondót termelik, hanem ezenfelül még valami ismeretlen váladékot adnak le a testnek, amelyik a nemi ösztön bizonyos megnyilvánulásait és a másodlagos nemi jellemvonások kifejlődését befolyásolja. Nézzük tehát a kísérleteit:

Tavasszal, amikor a békák párzási ösztöne legélénkebb, Steinach kiherélt néhány hím békát, mire a párzási ösztön megnyilvánulása rögtön elmaradt náluk. De ha most ép hímekből vett *herekivonatot* fecskendezett a bőrük alá, ismét élénken mutatkoztak mindazok a jelenségek, mozgások, melyek a párzási ösztön működésével együtt járnak (természetesen azért sikeres párzásról nem lehet szó az ilyen herélt békáknál, csakis az ösztön külső megnyilvánulásairól). A befecskendezés hatása 3-4 napig tartott s a kísérletek 80%-ánál volt eredményes, tehát a bizonyító értékük teljesnek mondható.

Ez az első kísérlet azt bizonyítja, hogy a here csakugyan valamilyen belső váladékot ad le a vérbe s ez váltja ki a nemi ösztönt. Ha heréléssel megakadályozzuk, hogy ilyen váladék természetes úton kerüljön a vérbe, mesterségesen is lehet pótolni, befecskendezéssel.

A további kísérleteket, melyek finomabb részletkérdésekre ia adtak felvilágosításokat, már a jóval fejlettebb szervezetű emlősállatokon és pedig patkányokon végezte Steinach. Ha kiherélt fiatal 3-4 hetes patkányokat, melyeknél a másodlagos nemi jellemvonások még

nincsenek kifejlödve, el is maradtak e jellemvonások. De ha a kísérletet odamódosította, hogy ugyanilyen fiatal patkányoknál az eredeti helyükről kioperált heréket a test más helyére, például a hasizmok közé bevarrta, akkor a másodlagos nemi jellemvonások éppen olyan tökéletesen kifejlödtek, mintha semmi sem történt volna az állatokkal; de természetesen a szaporodásra való képesség azért megszűnt. És most jön a java! Mikor az ilyen máshová telepített herét hosszabb idő múlva (a teljes odagyógyulás után) mikroszkóppal megvizsgálta, azt találta, hogy a herének az ondókészítő része teljesen elsatnyult és egyetlen ondószál sem volt benne. Mi következik ebből? Az, *hogy a herének, mint mirigynek, két egymástól teljesen független működése van:* 1. mint belső elválasztó szerv termeli azokat a vegyi anyagokat, melyek a másodlagos nemi jellemvonások kifejlődését befolyásolják; 2. termeli a szaporodási sejteket, vagyis az ondószálakat. A eredeti helyéből máshová telepített here – mint a kísérlet mutatja – az első föladatának továbbra is jól megfelel, de a második működésre már csak azért is képtelenné válik, mert még ha termelne is ondósejteket, ezek nem juthatnának a magvezetékbe és a szaporodás úgyszólván lehetetlen volna.

Idáig jutva, az előbbieknél is sokkal érdekesebb kérdést vetett föl Steinach: *vájjon az ivarmirigyek váladékai nemileg specifikusak-e?* Vagyis ha a here és a petefészkek belső váladékai egyenlő értékűek, akkor mindegy, hogy például egy herélt, fiatal hím bőre alá herét vagy petefészket varrunk-e be; az eredetileg hím heréltnek pete bevarrására is a hím másodlagos nemi jellemvonásokat kellene mutatnia. De ha e váladékok specifikusak, akkor a hím bőre alá petefészket ültetve, a nőstényre jellemző másodlagos nemi jellemvonásoknak kell kifejlődniök. Más szavakkal: megvan a lehetősége annak, hogy egy herélt állatnál önkényesen határozzuk meg, milyenek legyenek a másodlagos nemi jellemvonásai. Ha új szavakat csinálunk ezekre az új fogalmakra, úgy is mondhatjuk, hogy egy herélt hímet petefészkek beültetésével képesek leszünk „nőstényesíteni” s viszont egy herélt nőstényt here beültetésével „hímesíteni”.

Ezt a föltevést kifogástalanul igazolták a Steinach kísérletei, melyeket a következőképpen végzett: Fiatal patkányoknál és tengerimalacoknál kioperálta a herét, illetve a petefészket s a herélt hímekek bőre alá petefészket, a herélt nőstények bőre alá herét ültetett. Csaknem minden esetben bekövetkezett a másodlagos nemi jellemvonások

teljes megváltozása. A nőtényesített hímeknél működésre képes emlők fejlődtek ki, melyek szoptatásra alkalmas tejet választottak ki s az ilyen állat mindenképpen a szoptató szerető anya viselkedését mutatta. Viszont a hímesített nőtény teste nagyobb, szőre durvább lett, a viselkedése harciasabb stb.

Mi több: embereken is kísérletezett Steinach és a föltevése itt is mindenben igazolódott. Egy betegség miatt kibérelt homoszekszuális embernek, akinek a teste amúgy is erősen nőies tulajdonságokat mutatott, Steinach és sebészmunkatársa, Lichtenstern, egy egészséges herét ültettek be. Az eredmény az volt, hogy ez a homoszekszuális férfi teljesen hímmé lett és pedig úgy testileg, mint a nemi ösztönében, lelki és kedélybeli tulajdonságaiban. Ha ugyanazon egyénbe petefészket és herét ültetnek át egyszerre, akkor hermafroditát lehet előállítani.

A Steinach-kísérletek legújabb haladása aztán abban állott, hogy előregedett egyéneknél alkalmas operációval (az ondóvezeték átvágásával) elérte azt, hogy a herének azt a szöveti részét bírta erősebb fejlődésre, amelyik a fentebb említett belső váladékot termeli (pubertásmirigy) s így éri el a megfiatalodást, mert ez a váladék élenkítően hat a test minden irányú működésére.

Átöröklés. – Az eddig mondottakból elég világosan kiderül, hogy minden élőlény a szülői életnek a folytatása. Az egyéni fejlődés minden nemzedékben megismétlődik. Itt azonban három alapvető tényt kell figyelembe vennünk.

1. Nagy vonásokban minden egyén a szülőinek vagy közvetlen elődeinek a mása, de némi egyéni eltérésekkel, melyek a szülői tulajdonságok keveredéséből adódnak.

2. Egyik egyén sem hasonlít tökéletesen a másikhoz.

3. Nagyjában és egészében minden egyén a közvetlen elődeihez hasonlít legjobban és a régebbi őseitől annál inkább különbözik, minél messzibb esik azoktól.

Nagyon érdekes volna ebből a szempontból megvizsgálni *sa* egyes állatcsoportok törzsrokonosságát, de ez nagyon messzire vezetne. Ha az embernél maradunk, akkor azt találjuk, hogy a testvérek hasonlítanak ugyan egymáshoz, de sok dologban mégis különböznek. Ha sokgyermekes családokat vizsgálunk, észre vesszük, hogy a testvérek annál jobban hasonlítanak egymáshoz, minél jobban hasonlítanak a szülők is és minél közelebbi törzsből származnak ezek, míg

megfordítva különböző emberfajták keresztezésénél a testvérek rendszeresen nagyon különböznek egymástól.

Az egynemű ikrek (amikor t. i. mindkét iker vagy hímnemű vagy nőnemű) testileg és szellemileg annyira hasonlítanak egymáshoz, hogy minduntalan összetévesztik őket. Az ilyen ikrek nyilvánvalóan egyetlen petéből erednek, amelyik a megtermékenyítés után teljesen kettéosztott.

Ha még közelebről vizsgáljuk a dolgot, azt fogjuk találni hogy az egyes testvérek jellemvonásai nem egyszerű ismétlései vagy egyenletes keverései a szülők jellemvonásainak, hanem különféle elődök mindenféle tulajdonságainak a keverékei. Látunk gyermekeket, akik az apai nagyapához, egyik anyai nagynénihez vagy az anyai dédmamához hasonlítanak. Ezt az utóbbi tényt nevezik atavizmusnak vagy *az ősökre való visszaütésnek*.

Gondos megfigyelésnél még különösebb dolgokat tapasztalunk. Egyes gyermekek az első életévekben föltűnően hasonlítanak az apához, de későbbben az anyához vagy megfordítva. Bizonyos elődöknek egyes tulajdonságai csak idősebb korban jelennek meg. Hogy a szakáll öröklékeny tulajdonságai csak akkor mutatkoznak, mikor a szakáll megjelenik, az magától értődik, de mégis jellemző arra, amit öröklékeny tulajdonságnak neveznek. Minden öröklődhetik: a kedély, a jellem, az értelem és az akarat legfinomabb árnyalatai, a körmök, a szőrözet, a csontok legapróbb részletei. De az elődök tulajdonságainak a kombinációja olyan változatos, hogy nagyon nehéz eligazodni közöttük. Az egyes öröklékeny tulajdonságok egész életen át folyton bontakoznak ki. Még aggastyánoknál is jelentkeznek olyan tulajdonságok, melyek az elődöknél is öregkorban léptek föl.

Átlagban minden egyén ugyanannyit örököl apai, mint anyai oldalról. Az átörökítendő tulajdonságok az ondószálban és a petesejtben, illetve ezeknek a magjaiban vannak képviselve, tehát ezeknek az összeolvadásával keverődnek össze a szülői tulajdonságok is. De hogy mi dönti el, hogy a szülők és a többi elődök összekevert tulajdonságai közül melyek érvényesüljenek és melyek maradjanak továbbra is lappangó állapotban, hogy majd csak egy későbbi nemzedéknél bontakozzanak ki, arról ma még semmit sem tudunk. Egy gyermek néha az apja orrát és az anyja szemeit örökli, az apai nagyapának a humorát és az anyai nagyapának az értelmiségét – hogy áriért, azt nem tudjuk. Nekem magamnak is két eltérő arcfelem van,

az egyik az anyai, a másik az apai elődeimhez hasonlít, ami a profil-fényképeimből egészen határozottan megállapítható. E dolgokat sok átöröklési elmélet próbálja magyarázni, de mert elfogadható megoldást egyik sem nyújt, mellőzzük az ismertetésüket és maradunk az általános tényéknél.

Sokszor állították, hogy ugyanazon családnál a kiváló tulajdonságok néhány nemzedék múlva kimerülnek és ehelyett a középszerűek tömegéből bukkannak föl hirtelen kitűnő tehetségek. Az a tény, hogy kiváló emberek utódai gyakran egészen jelentéktelenek, és viszont a nép köréből gyakran bukkannak föl kiváló tehetségek, első pillanatra megerősíteni látszik ezt a fölületes állítást. Azonban elfelejtik, hogy egy népnek a középszerű tömegei milliókra rúgnak, míg kiváló embere csak néhány száz van, tehát ezt a számítást a számok egyenlőtlensége abszurdummá teszi, ha az átöröklési törvényt csak kissé is megértettük. Hogy helyesen számíthassunk, ahhoz kellene állapítani, hogy hány kiváló ember származik a néhány száz kiváló családból és mennyi a nép többi millióiából s az eredményt százalékos arányban kellene összehasonlítani. De természetesen ugyanakkor számításba kellene venni a nevelés minőségét is. Olyan országokban, ahol az oktatás kötelező és ingyenes, ez a tényező kevésbé fontos. Másrészt megfelelnek a női ág befolyásáról. Bizonyos, hogy egy buta asszony leszállítja a kiváló férj utódainak a minőségét és megfordítva. *De Candolle* Alfonz „Histoire de la science et des savants” (A tudomány és a tudósok története) című munkájában kétségtelenül bebizonyította, hogy a kiváló emberek utódai között aránytalanul nagyobb a kiváló emberek száma, mint a jelentéktelen emberek utódai között és evvel kivégezte a fenti felületes megállapítást. Az ember valóban nem látja be, hogy miért éppen csak a szellemi kiválóság volna kivétel az átöröklési törvény alól.

A szerzett tulajdonságok átöröklése. – Míg Darwin és Haeckel, valamint már előbb Lamarck is azt tanították, hogy az egyéni élet folyamán szerzett tulajdonságok, tehát olyanok, melyek az elődöknél még nem voltak meg, szintén öröklődnek, addig Weismann ezt tagadta s nézetét sokan osztják. Nézzük a tényeket.

Először is azt látjuk, hogy a fajnak az öröklékeny tulajdonságai hihetetlenül szívósak. A zsidóknál több mint háromezer-hatszáz év óta (ami körülbelül 108 nemzedéknek felel meg) körülmetélik a fiukat és mégsem találunk soha egyetlen zsidó fiút sem,

aki már hiányzó vagy akár csak satnyább fitymával születnék, pedig ha a szerzett tulajdonságok öröklődnek, ennek kellene előállania.

A természetrajzban számtalan más ilyen eset is található és Weismann ezekre támaszkodva tagadta a szerzett tulajdonságok átöröklhetőségét. Hogy az élőlények mégis tovább fejlődnek és a fajok új tulajdonságokra tesznek szert, azt ő a meglévő tulajdonságok új kombinációiból magyarázta a kiválogatódás és keresztezés révén. Sőt a kiválogatódás mindenható voltáról beszélt. Nézzük megint a tényeket.

A Németországba vitt és ott nevelt kínai újszülöttek németül tanulnak és a legkisebb hajlamot sem mutatják a kínai nyelv tanulására vagy megértésére. Ez a kétségtelen tény Weismann mellett és a szerzett anyanyelv átöröklése ellen szól. Másrészt azonban nem lehet megérteni, hogy az idők folyamán az agyvelőnek és működésének rendkívüli bonyolultsága hogyan fejlődhetek ki, ha nem tételizzük föl, hogy azok a tulajdonságok, melyek a nemzedékeken át tartó hosszú ismétlések révén szerződtek meg, valahogyan mégis átöröklődtek. Egészen kétségtelen ugyanis, hogy az agyvelőnek a szerkezete is, meg a működése is jelentékenyen előrehaladtak azon idő óta, amikor az őseink még a gorillához, a majomemberhez vagy akár a barlangi emberhez hasonlítottak. Hogyan magyarázható az agyvelőnek ez a mind jobban bonyolódó szerkezete pusztán a kiválogatódás révén, mely csak kiirtásra alkalmas! Itt valami ismeretlen és megmagyarázhatatlan erőnek a közbelépését kellene segítségül venni... és valóban a *De Vries-féle* mutációs jelenségekben találtak is ilyeneket.

De Vries bebizonyítja, hogy egyes változatok hirtelen jelennek meg, nem tudni honnan, és hogy az ilyenek inkább maradnak meg, mint azok, melyeket csak a keresztezés vagy a kiválogatódás hozott létre. Az én véleményem szerint azonban az ilyen változatok csak valamikor már megvolt ősi tulajdonságoknak a hirtelen való fel-lépései.

Ha hernyókat és bábokat hosszabb időn át erősebb hidegnek vagy erősebb melegnek teszünk ki, az ilyen bábokból kibúvó lepkéknek a faji tulajdonságai erősen megváltoznak. *Standfuss* és *Fischer* taég azt is kimutatták, hogy az így kapott új fajváltozatok több nemzedék múlva még akkor is állandóak maradnak, ha a meleg,

illetve a hideg hatásút fölfüggesztjük. Ez kétségtelenül bizonyítja egy szerzett tulajdonságnak az átöröklését.

Csizaromlás (blasztofória). – Ezen olyasvalamit értek, amit hamis öröklésnek is lehetne nevezni és pedig minden romboló hatást, ami a csirasejteket éri és ezeken olyan változásokat idéz elő, hogy emiatt a csirából rosszabb minőségű utódok fejlődnek ki, mint amilyenek lehetnek volna máskülönben. A csizaromlás tehát a kezdete annak, amit elkorcsosulásnak vagy degenerációnak neveznek. Itt nem az ősök öröklékeny energiáinak a megismétlődéséről van szó az utódoknál, hanem éppen ezeknek a kóros zavarairól. Ezek a kóros zavarok pedig a csirasejtek révén továbbadónak az utódoknak s így azt mondhatjuk, hogy a csizaromlás mintegy a kakuktojását rakja le a későbbi kóros elsatnyulásoknak.

A csizaromlás leggyakoribb és legtipikusabb példájával szolgál az alkohollal való elmérgezés. Az alkoholisták ondószálai és petéi épp úgy megsínylik az alkohol mérgező hatását, mint a test többi szövetei. A csirasejtek ilyen elmérgezésének például az lehet az eredménye, hogy az alkoholisták szülők párosodásából eredő gyermekek hülyék, epileptikusok, törpék, elmebajosak, angolkórosak stb. lesznek. Itt tehát nem az alkoholizmus és nem az iszákosság öröklődnek. Az igaz, hogy az alkohollal szemben való csökkent ellenállóképesség öröklődhetnék, de nem ez az, ami a faj alkoholikus elkorcsosulását előidézi, hanem a csizaromlás. Ha pedig egy ember az apja alkoholizmusa következtében gyengeelméjű vagy epileptikussá lesz, ezeket a tulajdonságait akkor is átörökítheti az utódaira, ha a maga személyében minden alkoholfogyasztástól tökéletesen tartózkodik. A pete vagy az ondószál kromoszómái ugyanis megtartják a szülők alkoholizmusa által okozott kóros elváltozásokat s továbbadják a későbbi utódoknak is. Így tehát a csirasejteknek minden elmérgezése ilyen következményekkel járhat az utódokra s az elkorcsosulás több nemzedéket fenyegethet.

Alkoholizált állatokkal végzett kísérletek kétségtelenül bizonyították, hogy az ilyen csizaromlás megmutatkozik az utódok elsatnyulásában. Laitinen 6000 állattal végzett kísérleteivel kimutatta, hogy ha 1 kg állatnak csak 0-1 köbcentiméter alkoholt adagol (ami ugyanannyinak felel meg, mintha egy 70 kg-os ember 2-3 pohár bort iszik meg), ez máris meglátszik a vérsavó vérsajtoldó-képességének megváltozásán. Azok a statisztikák, melyek hülyék, epileptikusok és

elmebetegek elődeivel vagy a szoptatási képesség csökkenésével foglalkoznak, mindig megerősítik a csira romlási elméletet.

Azonban a csirák fejlődésének egyéb zavarni ugyanolyan hatással lehetnek, mint a csiraméregzés. A fejlődés mechanikai zavaraiából nyomorék és kóros egyének keletkezhetnek. Így Wasmann elkorcsosult egyéneket talált olyan hangyáknál, melyek vendégbaráti viszonyban élnek egy bizonyos bogárral. Ezeket a bogarakat az álcáikkal együtt a hangyák nevelik föl, mert a bogár szőrmirigyéből kifolyó nedvet nagyon szeretik és ezt nyalogatják. Úgy látszik, ez valami alkoholizmusféle a hangyáknál. Az embernél sok alkati bántalom és veleszületett rendellenesség a szülők olyan megbetegedéseinek a következménye, melyek a csirasejtet vagy esetleg már meglévő magzatot is érték. Ha a csirarontó hatások megszűnnek, akkor néhány nemzedék múlva a rossz következmények is eltűnnek és előáll a faj normális egyensúlya.

MÁSODIK FEJEZET.

Az élőlények törzsfejlődése vagy származása.

Evvel a kérdéssel is foglalkoznunk kell itt, mert az utóbbi időben a föltevések és tények összecserélésével nagy zavarokat idéztek elő, mi pedig a nézeteinket nem föltevésekre, hanem szilárdan megálló tényekre akarjuk alapítani, vagyis folyton ismételt és javított megfigyelésekre és tényekre. De lehetőleg rövidre fogjuk a mondanivalónkat.

A származástant rendszeren szoros kapcsolatba hozzák a *Darwin* nevével, mert ő volt az, aki érvényt szerzett ennek a tanításnak. Valójában azonban sokkal régibb ez a tanítás s több mint 100 éve, hogy *Lamarck* fölállította. A származástan röviden és egyszerűen aet mondja, hogy a növény- és állatfajok nem készen kerültek elő a semmiből, hanem – az emberrel együtt – messzemenő törzsrokonság köti őket össze, vagyis lassankint fejlődtek ki egymásból, általában úgy, hogy az egyszerűbb lényekből mind bonyolultabbak alakultak ki. Ezt az alappillért, a származástant semmi sem rendítheti meg többé. Miután Darwin óriási izgalmat váltott ki vele, a nyomában hatalmas kutató munka indult meg s ma már a tények lenyűgöző tömege igazolja a tanítást. Az állatok és a növények összehasonlító bonctana és fejlődéstana, újabban fölfedezett állati és növényi alakok tanulmányozása kétségtelenül megállapították az élőlények törzsi rokonságát. A fajták és változatok száma végtelen. A kihalt növények és állatok ásatag maradványainak a tanulmányozása is nagyon sokat segített. De nemcsak annyit tudunk, hogy az élőlények különböző alakjai egymással rokonságban vannak, hanem ennek a rokonságnak a fokát is pontosabban meg tudják állapítani, vagyis hogy valamelyik állatcsoport melyik más csoporttól származott, mely csoportok újabbak, melyek ősbibek, stb. Sok helyen meg tudjuk állapítani, hogy két kontinensnek az állat- és nö-

vényvilága mikor vált el egymástól és elkülönítve hogyan fejlődtek tovább. Bizonyos helyeken a szakember meg tudja állapítani, hogy mely állat- és növényfajták az őslakók és melyek vándoroltak be későbbben. – Ezeket csak azoknak mondom el, akik még mindig nem értették meg, hogy a származás tényét többé nem lehet letagadni.

Beszéltünk az átöröklésről. Nos, a származástan megvilágításában ez is egészen más jelentőséghez jut. „Biogenetikai alaptörvény” elnevezéssel Haeckel – sajnos, kissé dogmatikus formában – egy tételt állított fel, mely ha nem is tarthat számot abszolút érvényességre, de viszonylag helyes és vörös fonálul szolgálhat az élőlények származástanában. Ez a biogenetikai alaptörvény így szól: „Az élőlények egyéni fejlődése (ontogenia) csak rövidített megismétlése az egész törzs fejlődésének (filogenia)”. Ez azt mondja, hogy például mi emberek a magzati fejlődésünk folyamán átmegyünk állati őseinknek összes fejlődési fokain. Egyes fejlődési fokok kimaradnak ugyan, de nagyjában igaz a tétel. Minél jobban megváltozott az idők folyamán egy állatfaj életmódja, annál nagyobb mértékben módosul az egyéni fejlődése is s így kifejlődhetnek olyan szervek, melyek soha azelőtt semmiféle ősnél nem voltak meg, viszont a magzatkorban átmenetileg mutatkozhatnak olyan ősi szervek, melyek már nem jutnak többé kifejlődésre. Kétségtelen például, hogy a rovarok a férgekől származnak és éppen olyan bizonyos, hogy a rovarok a magzati életük folyamán sokszor hajszálynira hasonlítanak a férgekhez. Bizonyos, hogy a mai bálnák (cethalak), noha nem fogaik, hanem sziláik vannak, foggal ellátott más emlősöktől származnak. És valóban a bálnák magzatainál meg is találjuk a fogakat, de csak átmenetileg, mert kifejlődésre nem jutnak. Továbbá a bálnák uszonyaiban is ugyanazokat a csontokat találjuk, mint az emlősök lábaiban vagy a madarak szárnyaiban és lábaiban. Az ilyen tényeket csak a leszármazással lehet megmagyarázni. Vanak hangyák, melyeknek más rabszolgartató hangyákkal való törzsrokonsága kétségtelen, de annyira lezüllöttek, hogy más fajok élősködő vendégeivé lettek; ezeknél nemcsak a ragadozáshoz szükséges felső állkapcsot találjuk meg, hanem a rabszolgartatási ösztönnek a maradványait is, bár talán sok ezer év óta nem gyakorolják a rabszolgartatást.

Ennyi példa talán elég annak a megértetésére, hogy az élőlények a testi és szellemi képességeiket nem csupán a közvetlen, hanem a legtávolabbi elődeiktől is öröklik. A mi farkcsontunk öröklött maradványa az emlősök farkának; a haragot és féltékenységet szintén állati ősöktől öröklöttük s ugyanez áll a nemi ösztönre, a félelemre, a ravaszságra stb. A legrégebb öröklékeny tulajdonságok maradnak meg a legszívósabban, ha továbbra is használnak; ha nem, akkor lassanként kezdenek eltűnni, de esetleg még évmilliók múlva is megmarad a nyomuk (mint például a bél feregnyúlványa, a fülmozgató izmok stb.) s csak nagyon hosszú idők múlva tűnnek el teljesen s akkor is még sokáig megjelennek a magzatnál (mint a bálna fogai). Van egy hangya (anergates), melynél a felnőtt hímnek nincsenek többé szárnyai, mint más fajoknál. De a hím bábnál láthatók a csonka szárnyak.

De nemcsak maga a származástan, hanem a darwini tételek közül a létért való üzdelem és a természetes kiválogatódás is kétségtelen tények. Hiszen elég a szemeinket kinyitni a természetben és gondosan figyelni, hogy ezeket mindenütt megtaláljuk. Minden fölfalja egymást vagy legalább is küzd egymással a természetben, úgy az állatok mint a növények és maguk az állatok a levegőn és vízén kívül majdnem csupa növényekből és más állatokból élnek. Hogy ebben a küzdelemben az alkalmatlanok elpusztulnak, a legjobban fölfegyverzettek pedig inkább életben maradnak, az tulajdonképpen magától értődik és én nem is tudom megérteni a Darwin mai üldözőit, hogy nem akarják látni ezeket a tényeket. Ellenben mindig föltevés volt és az is maradt az a tanítás, hogy valamennyi állat- és növényfajta a természetes kiválogatódás útján keletkezett.

A fajok változásának és fejlődésének a problémája még nincs megoldva. Az újabb kutatások mindinkább azt mutatják, hogy az élőlények alakváltozásai nem szabályosan és lassú fokozatossággal mennek végbe, hanem hogy a gyorsabb és lassúbb átalakulások periódusai egymást váltják föl. Hiszen még ma is megállapíthatjuk, hogy az élő fajok között vannak olyanok, melyek állandóak, vagyis már nem alakulnak át tovább, sőt inkább kihalóban vannak, míg mások viszont nagyon is változékonyak. Ha egy faj teljesen új kör-

nyezetbe kerül (például más kontinensre), akkor gyorsabban megváltozik.

Természetesen azt sem tudjuk, hogy az élet hogyan keletkezett először; mindenesetre sokkal kisebb és egyszerűbb formában, mint amilyen a mai sejt. Annyi kétségtelen, hogy nem egy helyen és nem egyetlen egyénből, hanem sok helyen és sok egyénből, úgy hogy a származásnak több törzsből kellett megindulnia. De az egysejtű lények viszonylagos hasonlósága világosan arra mutat, hogy az élet sok helyen hasonló föltételek között és nagyon egyenlő módon keletkezett.

Ha most az emberiség törzsfjlődéséből ki akarjuk emelni azokat a tényeket, melyek a kérdésünk szempontjából a legfontosabbak, akkor ezek a következők lehetnek:

1. A származástán szilárdan áll.
2. Az első pillantásra a fejlődés tényezői nagyon különbözőknek látszanak: kiválogatódás, hirtelen változások, éghajlati, fizikai vegytani stb. viszonyok.
3. Hogy a fajok törzsrökonsága nemcsak a testi, hanem a szellemi és lelki tulajdonságokra is kiterjed, mert az agyvelő éppen úgy engedelmeskedik a természeti törvényeknek, mint bármely más szerv.

4. Hogy e megállapítások értelmében a törzsfjlődés-tannak és kiválasztásnak, valamint a helyesen értelmezett átöröklésnek nagy szerepük van a nemi kérdésnél, mert a minden nemzésnél kifejlődésre kerülő csírák döntik el a jövő nemzedékek sorsát s mert ezekben benne vannak az előző nemzedékek energiái is. Azonban a kultúremberiség eljárása jó vagy rossz irányban befolyásolhatja őket. Sajnos, úgy áll a dolog, hogy az ember származására vonatkozó legújabb kutatási eredményekről a vallási és másféle előítéletek miatt az iskoláknak hallgatniok kell, így az emberek nagy része sohasem vesz ezekről tudomást és soha nem is tanul meg természettudományosan gondolkodni, ezért aztán a közönség idegenszerűeknek talál olyan dolgokat, melyek a természetbúvár vagy az orvos számára maguktól értődnek. Ezen okból akarom az alábbi pontot kissé közelebbről megvilágítani.

Az úgynevezett történelmi idő – mondjuk az ó-egyiptomi vagy asszír történettől máig – végtelen hosszúnak látszik ugyan,

de természettudományi szempontból végtelenül rövid. Azok a régi népek – már amennyiben a mai európai rasszhoz közel állottak –, természettudományi értelemben igen szoros rokonságban voltak velünk. Az a talán 150 emberöltő, mely bennünket tőlük elválaszt és az a pár száz emberöltő, mely őket választja el a kőkori ősembertől, alig valami az emberiség természetrajzi történetében. Ha emellett még szemügyre vesszük az Amerika fölfedezése óta megismert amerikai, ázsiai, afrikai és ausztráliai vad népeket, akkor megállapíthatjuk, hogy ezek többnyire sokkal messzibb állanak tőlünk és előbb *említett* őseinktől, mint például mi a régi asszíroktól. Vannak közöttük olyan emberfajták, mint például az afrikai törpe akkák vagy a ceyloni veddák, melyeknek a testszerkezete föltűnően elüt a miénktől s így csak távoli rokonságban vannak velünk.

Alig képzelhető valami nehezebb dolog, mint az emberi fajták zürzavarában kiismerni magunkat. Annyit azonban biztosra vehetünk, hogy azok a vad népfajták, melyek ennyire eltérnek tőlünk, sőt még a hozzánk közelebb álló fajták is, mint a mai mongolok és malájok, sokkal kevésbé közeli rokonaink, mint voltak például a régi asszírok. Ez viszont annyit jelent, hogy azok az őseink, melyek közösek a mai vad népekével, sok ezernyi emberöltőre nyúlnak vissza, bár az utódaik talán még ma is élnek más földrészeken. Ez az egészen elkülönülten történt továbbfejlődése különböző emberfajtáknak a különböző földrészek és éghajlatok nagy eltéréseivel egészen jól megmagyarázható annyiban, hogy az embereknek nem állottak rendelkezésére jó közlekedési eszközök és sokkal inkább az emberszabásii majmokéhoz hasonló életmódot folytattak, mint ma. A régebbi időknek még a magasabb kultúrái is csak aránylag korlátolt területen fejlődhetek ki, mert az ő fegyvereikkel és közlekedési eszközeikkel még nem lehetett nagyon messzire hatolni. Ezért az egész föld meghódítását csak mintegy 400 évvel ezelőtt kezdhetette még a modern kultúra, az iránytű, a lőfegyverek és a gőz segítségével. *Ez aztán az emberfajtáknak addigi természetes fejlődését kezdte egészen a fejetetejére állítani, amennyiben ennek az volt a következménye, hogy a kultúrfajták mindenütt elérték az alsóbbrendű fajtákat, harcképtelenné tették és megsemmisítették őket.*

Valóban, azok a vad fajták, melyek sok ezer, talán százezer, hogy ne mondjuk millió évek óta külön fejlődtek, bizonyos szigetekhez vagy vidékekhez sikeresen alkalmazkodtak, egymásután:

megsemmisültek és helyüket a fejlettebb kultúrnépek foglalták el.

A geológia napvilágra hozott olyan emberi maradványokat (a neandervölgyi ember, spyi koponya és más, a harmadkorig viszszenyúló emberi maradványok), melyek még sokkal alsóbbrendűek, és majomszerűbbek, mint a ma élő legalsóbbrendű emberfajták és amelyek velünk így már távolabbi rokonságban vannak. Ha további olyan leletek, mint a jávai majomember (*Pithecanthropus erectus*), kerülnek elő, akkor a láncot egészen az emberszabású majomig tudják majd visszavezetni. (Közben valóban megtalálták a sussexi (Anglia) és a délafrikai majomembert. – Fordító.)

Mielőtt bevégezném e fejezetet, szólnom kell még a *korcsok* kérdéséről. Nem mehetünk bele a részletkérdésekbe a kutatásnak ezen a nagy területén, mely avval foglalkozik, hogy a nemzők közelebbi vagy távolabbi rokonsági foka mennyiben befolyásolja a termékenységet és az utódok minőségét. Amint láttuk, a párosodás azon a szükségességen alapul a természetben, hogy a faj fölfrissüljön. A folytonos beltenyészet romboló hatású. Beltenyészetten értjük a legközelebbi rokonok folytonos egymásközi párosodását (például szülők a gyermekeikkel, testvérek egymás között). Később majd látni fogjuk, hogy csaknem valamennyi népnél bizonyos ellenszenv mutatkozik a beltenyészet iránt. Az állatoknál a természetes kiválogatódás gondoskodik a beltenyészet termékeinek eltávolításáról.

Másfelől azonban épp olyan bizonyos, hogy távoli fajok közötti párosodás eredménytelen. A közel rokon fajok hozhatnak létre egymással korcsokat, de ezek többnyire terméketlenek és így a típusuk nem maradhat meg. Újabb időben bebizonyították, hogy azok az állatfajok, nem kereszteződhetnek egymással, melyeknek a vére kölcsönösen mérgező hatású. Ahol egyik fajnak a véré veszély nélkül be lehet fecskendezni a másikéba, ott megvan a keresztezés lehetősége is (például kutya és farkas között). Mellékesen megemlítve, nagyon sokat mond, hogy az emberszabású majmoknak a vére nem hat méregként az emberre, bár ezek külsőleg nagyon eltérő fajokat alkotnak. Ez teszi megérthetővé azt is, hogy az összes élő emberfajták között lehetséges a kereszteződés és a korcsok is termékenyek. Továbbá tévedés nélkül állíthatjuk azt is, hogy az egymástól nagyon messzire eső emberfajták rossz minőségű korcsokat szolgáltatnak, melyeknek nem igen van kilátásuk arra, hogy kívánatos keverékfajtákat fejlesszenek ki. Igaz, hogy a legalsóbbrendű ember-

fajtákra (az akkákra és veddákra vonatkozólag nincsenek tapasztalataink ebben az irányban. Ellenben már a mulattok (négerXfehér) gyenge minőségű és alig életképes fajta, míg a meszticek (m-díánXfehér) sokkal jobb minőségűek és ellentállóbbak.

Ennél a kérdésnél a jó igazán a középben keresendő. A legkedvezőbbek az egymáshoz közelálló változatok közötti keresztezések. Egy fajta egységességének mindenesetre megvan az az előnye, hogy a sajátságai maradandóbbak és jellemzőbbek, de evvel az előnnyel sokféle hátrány is áll szemben. Ha sikerül majd valamikor helyes kiválasztással és a csiraromlás kiküszöbölésével egészségesebb csiraminőséget elérni, akkor a távolabbi jövőben talán el is veszi a veszélyességét egy nem nagyon messzemenő beltenyészet. Ezt a kérdést azonban hagyjuk eldöntetlenül.

HARMADIK FEJEZET.

Az emberi párosodás természetrajzi föltételei és módja.

Terhesség. – Kölcsönösségi nemi jellemvonások.

A pázás mélyebb értelme és magasabb célja nem érthetőek nieg akkor, ha nem ismerjük a párosodásnak és az ember származásának az előbbi fejezetekben leírt folyamatait.

Már az egysejtűek párosodásánál is két sejtnek kell egymáshoz közelednie, tehát legalább az egyiknek mozgékonynak kell lennie, így a, mozgó sejt lesz az aktív rész, mely a másikat, a passzívat fölkeresi. Így a magasabbrendű növényeknél látjuk, hogy a hímsejteket, a virágport, a szél vagy a rovarok viszik el a bibére, ahonnan a még megtermékenyítetlen petesejtre kerülnek és evvel egybeolvadnak. Hasonló folyamatok találhatók az alsóbbrendű állatoknál. De amint bonyolultabb állati egyénnel van dolgunk, amelyek /szabadon mozognak, egy másik aktív folyamat áll elő és pedig az, hogy a hím csiraszervek egész viselője keresi föl a női csiraszervek viselőjét. így a törzsfajlás folyamán a párosodással kapcsolatos folyamatoknak és mozgásoknak ezt a két alakját találjuk:

1. Maguknak a csirasejteknek a mozgását, melyek közül a női alak nagyobb, protoplazmában gazdagabb és mozdulatlan, míg a hím alak (ondószál) kicsiny, de mozgásra képes.

2. Az ivaregységnek, a hím és nőtény mozgása; az előbbi a támadó, utóbbi a tűró fél.

Közbeeső szakaszt képez a teljes vagy váltakozó hermafroditizmus. Itt minden egyénben megvan mind a kétféle ivarsejt és úgy a hím mint a nőtény párosodási szervek. Itt tehát csak egyféle egyének vannak, akik vagy önmagukat vagy egymást kölcsönösen termékenyítik meg, amennyiben az egyik egyén hím ivarszerve behatol a másik egyén női ivarszervébe és megfordítva; így van ez a

csigáknál. Itt természetesen nincsenek kölcsönösségi nemi jellemvonások és minden egyén aktív is, passzív is egyszerre.

A vált ivarú szaporodásnál minden egyén vagy hím vagy nőstény s ezek legalább is az ivarszerveikben különböznek, de rendszeren egyéb testi, sőt szellemi tulajdonságokban is, mert az ivarszervek különbözősége rendszeren a kedélyt és az ösztönöket is befolyásolja. Amint már láttuk, a társas állatoknál a munkamegosztás még harmadik és negyedik féle alakokat is hozhat létre (hangyák). Itt azonban nem a nemi működés az oka az alaki különbségnek, hanem csakis a társadalmi munkamegosztás.

Az embernél a nemi különbség két nem nagyon eltérő egyéni alakhoz vezetett, melyek közül mindegyik másféle csirasejtek hordozója. Már itt megjegyezzük, hogy az állatorszáiban a nemi tevékenységnek ez a magasabb formája, miután nem csupán egyetlen sejtet érint, hanem az egész egyént, sokkal bonyolultabb és a központi idegrendszerrel függ. Ez azt jelenti, hogy a megtermékenyítési aktus, meg ennek a következményei érintik a többi testi szerveket, de az ösztönöket és a magasabb lelki tevékenységeket is. Ez az egyszerű megfontolás máris magyarázatát adja az emberi nemi szerelem bonyolultságának. Továbbá a dolog természetével jár, hogy a j az aktív hímnemű résznek egyelőre csak az a földadata, hogy ondószálakat juttasson egy olyan helyre, ahonnan ezek könnyen a petéhez kerülhetnek. Evvel el is van végezve a legfőbb munkája. Ellenben a magasabbrendű állatoknál a passzív nősténynek a szaporodási tevékenysége csak a fogamzással kezdődik meg. Azonban ez nem mindig van így az állatvilágban. Például a halaknál is vannak hímek és nőstények. Utóbbiak a petéiket megtermékenyítetlenül rakják le valahol a vízben s tovább nem törődnek vele. Utóbb jönnek a hímek és lerakják az ondójukat (tejüket), tehát a hím nem párosodik a nősténnyel, hanem ennek testén kívül termékenyíti meg a petéket. Ilyen rendszer mellett a nemi szerelem tárgyaltalan volna és nincs is meg, annál kevésbé, mert az utódok is kezdettől fogva önállóak. Persze itt is vannak eltérések, melyek közül talán a legmulatságosabb azé a halfajé, melynél a megtermékenyített petéket (ikrát) az apa a szájába veszi és itt kikölti.

Nagyon messzire vezetne, ha a gerinces állatoknál található nemi viszonyoknak, akár csak a főbb változatait is le akarnánk írni. A legtöbb esetben a hímnak kifelé meredő párosodási szerve

van, a nőténynek ellenben hüvelyalakú betüremlése, melybe a hím szerve behatolhat. Valamilyen mechanizmus aztán egy töltés ondószálat juttat a petefészkek érett petéinek közelébe, ami lehetővé teszi a megtermékenyítést, mert a mozgó ondószálak elérhetik a petét.

Továbbá rendkívül változatos az a mód, ahogyan a megtermékenyített peték továbbfejlődnek. Ezeket néha lerakják a nőtények s akkor a magzat a nőtény testén kívül fejlődik, mint a rovaroknál, csigáknál, halaknál, kételtűeknél, hullóknél és madaraknál. Azonban már az alsórendű emlősöknél kifejlődik egy szerv: a méh, mely lehetővé teszi, hogy a magzat hosszabb ideig maradjon az anyatestben. Ez a szerv azonban kezdetben még nagyon tökéletlen s akkor a nőtény a hasán lévő erszényben hordja a magzatokat (erszényes állatok). A magasabbrendű emlősöknél a méh a has középvonalában van a petefészkek és az ivarnyílás között s lehetővé teszi az anyának, hogy az utódokat a teljes megérésükig a testében hordja. Sok emlősállatnál a méh több magzatot is befogadhat, az embernél csak egyet, ritkán kettőt vagy hármat. – Ezekből a tényekből látható, hogy az emlősöknél a nőtény szerepe a szaporodásnál jóval fontosabb, mint a hímé. Azonban akár tojásokat rak a nőtény, akár már fejlett magzatokat hoz a világra, a nemi szerepe a legtöbb esetben még nem fejeződött be evvel. A fiatalokat még hosszabb időn át táplálja vagy a tejmirigyek a váladékával, mint az emlősöknél, vagy pedig kívülről hozott táplálékkal, mint a madaraknál, vagy pedig egymásután mindkét módon mint pl. a macskáknál.

Sok állatnál a hím is részt vesz a fiatalok fölnevelésében. Erről később majd bővebben beszélünk. Erre a bonyolult tényre itt csak azért mutatunk rá, mert a tulajdonképpeni párosodási aktus csak egyik szeme a szaporodás nagy láncának. Most át kell térnünk a szaporodás mechanikájára az embernél.

A természet lehetőleg mindig takarékoskodik. így a hím húgycsővet is egyesítette a hím ivarszervvel. A hím csiramirigyek a tojásalakú herék (a mellékherékkel együtt), melyeknek a mirigycsőveiben milliónyi ondószál van és ezek folytonosan újra termelődnek. Ha az ondószálak megérték, a mirigyek kivezető járatának a végén gyűlnek össze, a gyűjtőhólyagocskában, amelyik maga is egy sűrű folyadékot választ ki s ez összekeverődik az ondószálakkal. Az ondónak különleges szaga van. Az ondóhólyagocskából, mely a

húgyhólyag alatt van, a közös kivezető nyílás a húgycsőbe nyílik, ahol még néhány más mirigy is – elsősorban a prostata – ráönti a váladékát az ondóra. Innen kerül a hím párosodási szervbe, a hímvesszőbe (penis). Bendes körülmények között ez látszólag csak a vizelet kiürítésére szolgál. Petyhüdtlen lelóg és egy gömbölyű duzzadásban végződik, amit makknak neveznek s ennek a *végén* van a húgycső nyílása, mely egyszersmind az ivarnyílás is.

Az egészben a legkülönösebb az ú. n. *merevedésnek* a mechanizmusa, vagyis a hímvesszőnek az a képessége, hogy bizonyos idegingerekre megduzzadjon vagyis szélesebb, hosszabb és ugyanakkor mereven kemény legyen. Ezt a három u. n. duzzadó test idézi elő, melyek a hímvessző főtömegét teszik. Ezek közül az egyik alul a közepén fut le, körülveszi a húgycsövet s a makk formájában egy kitágult végrészt alkot; a másik kettő ettől jobbra és balra van s fűhenger alakúak. Mind a három olyan véredényekből áll, melyeknek barlangjaik vannak; ezek rendszeren üresek s ilyenkor a hímvessző, petyhüdtlen lóg lefelé. Bizonyos idegbehátásokra azonban ezek a barlangok megtelnek vérrel s megmerevítik a hímvesszőt, melynek a térfogata így sokkal nagyobb lesz s ugyanakkor a merevsége megkönnyíti a női hüvelybe való behatolását. Ezzel az ivarszerv kész a működésre. Azonban még további és ismételt ingerekre van szükség, hogy az ondókiürítés is megtörténjék. Ezt egy külön izomnak az ingerlése váltja ki, mely az ondóhólyagocskát összenyomja és az ondót a húgycsőbe nyomja. Ha ez megtörtént, a vér visszahúzódik a duzzadó testekből és a hímvessző ismét petyhüdt lesz.

Az egész készülék tehát meglehetősen bonyolult és különféle idegingerek hozzák működésbe, amit ideges rendellenességek megzavarhatnak. Mingyárt itt megjegyezzük, hogy a merevedés és az ondókiürítés idegközpontjai közvetlen az agy útján vagy közvetve érzéki ingerekkel is izgathatók.

Azok a környéki idegek, melyek a hím nemi ingert kívülről közvetítik, főleg a makkban vannak. A makkot rendkívül finom bőr fedi, melyet egy külön bőrredő burkol, az ú. n. fityma, hogy sűrűlódások, stb. ellen megvédje. Ez a redő sokszor olyan szűk, hogy többé nem húzható vissza s akkor mindenféle tisztátalanság gyűlik meg benne. A zsidók vallási rítusához -tartozik ennek a rendellenességnek a megszüntetése vagyis a fityma eltávolítása; de higiénikus okokból sokszor nemzsidóknál is el kell végezni ezt az operációt.

Hogy a makknak a tisztán mechanikai ingerlése nemcsak a hímvesző merevedését, hanem végül az ondókiürítést is előidézheti, azt eléggé bizonyítja a fiúknál oly gyakori onánia vagy önkielégítés (helytelenül: önfertőzés).

Főntebb láttuk, hogy a hím és női csiramirigy a magzatnak ugyanabból a szervéből keletkeznek. Ha a magzat fiú lesz, akkor ebből a szervből a fent leírt herék jönnek létre s ezek a lágyéki járaton át levándorolnak a herezacskókba; ellenkező esetben ez a szerv a hasüregben marad és petefészkekké alakul át.

Az I. fejezetben leírt szervek teszik a női ivarszervek belső és legfontosabb részét. A nőnél a húgycső külön nyílik kifelé. Sokkal rövidebb, mint a férfinél és tágasabb is. De ennek a végén is van egy kis duzzadó test, az ú. n. csikló, mely fejlődéstanilag a férfi makkjának felel meg és ebben is speciális nagyon érzékeny idegek vannak. A női húgycsőnyílás elől van, az ú. n. szeméremcsont (os pubis) alatt, ugyanazon a helyen, mint a hímvesző töve. Innen kezdve két hosszanti redő terül el, ezek a külső vagy nagy *szeméremajkak* s ezek alatt a finom nyálkahártyával ellátott belső vagy kis szeméremajkak. E két belső szeméremajak között van a női ivar-nyílás. Ez el van különítve a húgycsőnyílástól s egy belső csöbe, a *hüvelybe* (vagina) vezet. A hüvely 10-12 cm hosszú s fent vakon végződik a méhszájnál. Szüzeknél a hüvelybe járatot egy gyengéd haránthártya zárja el, az ú. n. *szűzhártya* vagy *himen*, melynek csak kicsiny nyílása van kifelé, de már az első párosodásnál kis vérzés közben s olykor fájdalmakat okozva, elszakad. Amellett aj még szűz hüvely falán harántredők vannak, melyek kissé durvává teszik.

Az első fejezetben leírtuk azokat az átalakulásokat, melyeken a pete átmegy, amíg magzat és gyermek lesz belőle. Most csak az van hátra, hogy leírjuk a pete kilökésének és megtermékenyítésének mechanizmusát valamint az anyaméh megfelelő átalakulásait. – Minden négy hétben megéri egy vagy két (ritkán több) pete s belekerülnek a méhkürtbe, innen továbbvándorolnak a méhüregbe és ha megtermékenyültek, akkor megtelepszene a méh falán, melynek nyálkahártyája körülövi őket. A pete megérését és kilökését a nőnél egy olyan idegfolyamat kíséri, mely némi hasonlóságot mutat a hím merevedéshez. A méh nyálkahártyája nagyon gazdag vér-

edényekben, melyek ideghatásra erősen kitágulhatnak. Miután azonban ez a nyálkahártya nagyon vékony, az eredmény más mint a férfinél: a vér átszivárog és kifolyik: ez a havi tisztulás vagy menstruáció ismert folyamata. Ennek a célja nyilvánvalóan az, hogy a méh nyálkahártyáját előkészítse a megtermékenyített pete számára. Köztudomású, hogy a menstruáció átlagban három-négy napig szokott tartani, de olykor nagyon szabálytalan. Meg kell állapítanunk, hogy nem okvetlenül függ a peteéréstől. A két folyamat egymástól függetlenül is végbemehet, amennyiben a menstruáció csupán egy idegingertől függ és például szuggesztíóval elő lehet idézni vagy meg lehet szüntetni. Viszont nemcsak peteérés, hanem megtermékenyítés és terhesség is előfordulhatnak olyan nőknél, akik sohasem menstruálnak. Rendesen azonban a két folyamat időbelileg egybe van kapcsolva és pedig úgy, hogy először a menstruáció történik meg s aztán következik a pete vándorlása. Az emlős állatoknál a felső nyálkahártya az ivarzás idején menstruáció nélkül válik le ugyan, de vértolulás (ha nem is valóságos vérzés) mégis beáll, sőt a majmoknál időszakos nyálkafolyás.

A párosodási aktus már most a következőképpen folyik le: Miután a férfi átment a kellő szellemi és érzelmi ingerléseken s a nő az esetleges ellenkezést föladvá, maga is hajlandó a párosodásra, a férfi megmerevedett hímvesszőjét bevezeti a hüvelybe. A két fél helyzete ilyenkor változhatik, a férfi lehet fölül vagy alul, gyenge nőknél helyénvaló az utóbbi mód. Előrehaladottan terhes nőknél a férfi hátulról, nagyon kíméletesen végezheti az aktust, hogy a gyermeknek ne ártson. A két személy, de különösen a férfi ritmikus mozgásai által előidézett súrlódás ingerli a nyálkahártyát, illetve a bőrt s mikor a feszültség, illetve a kényeztetés a legmagasabb fokát éri el (orgazmus), akkor a férfinél bekövetkezik a fentebb leírt ondókiürítés. A nő testének több erotikus helye is van: az emlőbimbók, az ivarnyílás környéke, sőt a méh legalsó része is. A férfinél is a makkon kívül pl. erogén hely lehet a végbél környéke. A merevedés legmagasabb fokán a makk erősen megduzzad és közvetlenül a méhszáj előtt van (lásd a 18. ábrát), tehát az ondó közvetlenül a méhszáj felé fecskendeződik. A kiürítés után a férfinél nyugalom és elpetyhüdés áll be.

A nőnél annyiban találunk egészen hasonló folyamatot, amennyiben a csikló földuzzad és ebben a súrlódás ugyanolyan kéj-

érzetet vált ki, mint a férfinél a makk súrlódása. A folytonos súrlódás erősebb elválasztásra bírja a hüvely bizonyos mirigyeit (Bartolini-féle mirigyek), melyeknek váladéka az ivarnyílást nedvesíti. A legmagasabb kéjérzet pillanatában a nő valami hasonlót érez mint a férfi, ami az egész lényét áthatja. Aztán mindkettőnél hamar megszűnik a kéjes izgalom s elernyedés áll be, sokszor elalvás. Föltűnő az a lélektanilag ellentétes hatás, mely a megtörtént párosodás után régi ösztönszerű ideg-automatizmusok következtében beáll. A párosodási ösztön működésének kezdetén a szagok (főleg a nemi szervek szaga), érintések, mozgások, pillantások, egy szóval minden, ami a másik nemnek a testére vonatkozik, a legnagyobb mértékben kéjvágyfokozóan hat, ez minden mást fölülmúl és abban a pillanatban az élet legfőbb céljának tűnik fel. Röviddel a nemi aktus megtörténte után mindez eltűnik és szétfoszlik, mint valami álom. Ami az imént a legfőbb vágy tárgya volt, most nemcsak közömbös és fárasztó lesz, hanem olykor még némi undorérzetet is vált ki. *Nemi libidó*-nak nevezik a két nemnek szenvedélyes, tisztán érzéki vágyódását egymás iránt. Ez az egyes embereknél roppantul változik.

Ferdy és mások szerint a nő orgazmusánál az anyaszáj szívó és kapkodó mozgásokat végez a makk felé. Akár történik ez, akár nem, annyi bizonyos, hogy a nő orgazmusa nem szükséges a nemzéshez. Teljesen hideg és minden kéjérzet nélküli nők éppen olyan termékenyek lehetnek, mint azok, akik könnyen jutnak el az orgazmusig. Az ondószálak tehát a méh teljes passzivitása mellett is megtalálják az útjukat a céljukhoz.

A párosodás alatt mindenféle testrészek simogatása, valamint a szaglási és látási érzetek fokozzák a kéjérzetet. Miután az emberi egyének nemi egyenlőtlensége óriási mértékű lehet, itt nagyon sok visszasság lehetséges. Majd a férfinél, majd a nőnél (utóbbinál ritkán), az orgazmus sokkal hamarabb áll be, úgy hogy akkor a másik félnél nem kerül rá a sor. Itt azonban rendszeren csak a nő van hátrányban, mert az aktív férfi akkor is kielégítheti magát, ha a nő előbb jutott orgazmusba, míg a nő ezt mesterséges segédeszközök nélkül nem teheti, ha az ő orgazmusa csak későbbben áll be. Továbbá a libidó (kéjvágy) gyakorisága és intenzitása az egyik félnél (majd a férfinél, majd a nőnél), sokkal erősebb mint a másiknál

arai miatt mindkét fél szenved. Ilyen esetben is a nő húzza a rövidebbet, mert a férfi hideg nővel is kielégítheti magát. Az úgynevezett jó erkölcs lehetetlenné teszi azt, hogy az emberek ebből a szempontból már a házasság előtt megismerjék egymást. Mennyi súlyos csalódásnak és hány válásnak az okozója ez! Utalok itt a XIV. fejezetre. (A házasság egészségtana.)

A kējérzetet a természet kiválasztással és más módon azért hozta létre, hogy a nemeket a szaporodás céljaira egymás felé terelje. Mert amúgy a nemzéshez fölösleges a kējérzet. Például a férfi ondóját üvegfecskendő segítségével is be lehet vinni a nő méhébe s így megtermékenyíteni. Amellett inkább csak kivétel, ha az orgazmus mindkét nemnél ugyanabban a pillanatban áll be. A megtermékenyítésnél a földolog az, hogy az ondó behatoljon a méhbe. Ez azonban nem a közvetlen befecskendezéssel történik, hanem az ondószálak a saját mozgásukkal hatolnak be a méhbe, majd följebb a méhkürtön át egészen a hasüregbe. Mint föntebb már mondtuk, a pete lefelé, egy sereg ondószál föl felé vándorol s útközben valahol találkoznak. De mint leírtuk, a természet arról is gondoskodott, hogy egy petét csak egyetlen ondószál termékenyíthessen meg.

A terhesség.— Rendkívül feltűnő a méh megnövekedése a terhesség alatt. Ez több mint emberfej-nagyságú lesz, igen nagy üreggel s falának az izmai rendkívül megsaporodnak és megerősödnek arra a célra, hogy későbbben kitolják a magzatot.

Közvetve ebbe a fejezetbe tartoznak a terhesség a szülés, a betegágy és a gyermek szoptatásának az ismert jelenségei. Mint kölcsönösségi jelenség, különösen érdekes a tejmirigyek hirtelen meginduló tevékenysége a szülés után, hogy a gyermeknek tápláléka legyen. Ha ezeket a bonyolult, sokáig tartó és a nő egész szervezetét nagy mértékben befolyásoló jelenségeket szemügyre vesszük, akkor belátjuk, hogy a nemi élet mennyivel fontosabb és mélyebb jelentőségű a nőre mint a férfire. Utóbbinak különösen intenzív vonzódással kell bírnia a nő iránt, mert a párolgásnál ő játssza az aktív szerepet, de evvel a rövid tevékenységgel meg is szűnik a szerepe a szaporodásnál.

Ekkor kezdődik csak igazán a nő szerepe. Az első fejezetben nagyon röviden leírtuk a terhesség természettudományi folyamatait egészen a születésig. Ez azonban olyan nagyjelentőségű a nő

életében, hogy még egyet és mást hozzá kell tennünk. Az emberi embrió a méhben 9 hónap alatt gombostűfej-nagyságról az újszülött gyermek nagyságáig nő meg. Bár az emberi nő egy magzatnál ritkán hord többet egyszerre (kettős ikrek nem igen gyakoriak, hármasak és négyesek a legnagyobb ritkaságok), mégis több baja és fáradsága van vele, mint akármelyik állatnősténynek. Ez nemcsak azért van, mert a kultúránkkal együtt jár a nő természetellenes egyoldalú elpuhulása, hanem összefüggésben van az emberi agyvelő roppant fejlettségével is, különösen a magasabb kultúrájú fajtáknál. Az emberi magzat feje aránytalanul nagy, mert az agyvelő már a születéskor bonctanilag teljesen ki van fejlődve, noha még nem működésképes. Születéskor ennek a hatalmas koponyának át kell bújni a medencén, ami sokszor veszélyt jelent az anyának. A fiúknak a szülése éppen azért szokott nehezebben menni, mert nagyobb az agyvelejük, tehát a koponyájuk is, mint a lányoké.

Hogy mindezek a folyamatok lehetővé váljanak, a nő nemi szervei a terhesség alatt nagy mértékben elváltoznak. Jóval nagyobbak és nedvdúsabbak lesznek. Különösen a méh. Ennek a növekedése egyenesen bámulatos, a tyúktojásnál alig nagyobb szervből kis hordó lesz, melynek vastag falában a sima izmok roppantul megszaporodnak. Ebben a falban jön létre az ú. n. méhlepény, mely az anya és a magzat vérkeringéséi közvetíti. Az anya vérenek a tápláló nedvei ennek a közvetítésével szivárognak be a magzat vénás vérébe. Amíg mindezek az óriási változások végbemennek, addig az anya folytathatja megszokott emberi életét. De ezek az átalakulások sok mindenféle zavart idéznek elő nála. Különös, hogy mégis inkább a terhesség elején mutatkoznak ezek a bántalmak, amikor külsőleg még alig látható valami. Többnyire ideges bántalmak ezek, olykor makacs hányás, mindenféle különös érzések és vágyak, melyek a vérkeverődés megváltozásával, sokak szerint pedig a magzat által termelt mérges anyagokkal vannak összefüggésben. Bár a terhesség vége felé a nő sokkal nehezkesebbnek látszik, mégis ilyenkor kevesebb a panasz, mert a szervezete már alkalmazkodott az állapotához. Hogy a menstruáció a terhesség alatt megszűnik, az csak kelleme a nőknek. A nemi ösztön, illetve a kéjvágy ilyenkor nagyon változó, sok nőnél csökkent, másoknál változatlan, ritkán fokozott. Vannak más bántalmak is, például gyakoriak a visszértágulások, amit

a méhnek a lábak véredényeire gyakorolt nyomása idéz elő, de ezeket itt nem soroljuk fel.

Mindezek a bajok azonban fölérnek azzal a tiszta örömmel, mit az anya érez azon, hogy nemsokára egy új lénynek ad életet, akit csakhamar az ölében hordhat, a melléből szoptathat. Ennek fejében szívesen elviseli a terhesség és a szülés gyötrelmeit. A szülés rendesen fájdalmas, mert akármennyire gondoskodott is a természet a szülőutak kitágulásáról, a gyermek hatalmas feje mégis csak fájdalmak között bújhat ki ezeken a szűk utakon. Sokszor azonban nem is boldogulnak egyedül, s ilyenkor mesterséges segítségre, szülőfogóra, stb. van szükség. Gyakran megtörténik, hogy a méhszáj, a hüvely vagy a gát (a hüvely bejárata és a végbél közötti bőrredő) elszakadnak és sokszor élethossziglani bajok, mint például méhelőésés maradnak hátra.

Amint a gyermek megszületett, a köldökzsinórt lekötötték és a magzatleány is eltávozott, akkor hirtelen, úgyszólván brutálisan megszakadtak az anya és gyermeke közötti táplálkozási kapcsolatok. A gyermeknek, aki eddig a táplálékát és az oxigént is az anyai vér közvetítésével kapta, hirtelen magának kell lélegzenie és táplálkoznia. Az eddig tétlen tüdő kitágul és működni kezd. Nemsokára beáll az éhségérzet, ez pedig idegreflexek révén kiváltja a szopási mozgásokat.

Míg ezek a folyamatok az éppen megszületett gyermeknél beállanak, addig a kiürült méh összehúzódik s pár nap múlva már sokkal kisebb. Az a fölösleges vérmennyiség, mely eddig közvetlenül a magzat táplálására szolgált, most nagymennyiségű tej készítésére használdik föl az emlőkben, melyek már a terhesség alatt erősen megduzzadtak. Ez ösztönszerűen a gyermek szoptatására hajtja az anyát, a gyermeket pedig a szopásra. Négy-hat hét múlva a méh már az előbbi nagyságára zsugorodott össze, míg a gyermek szoptatása – a vad népeknél 1-2 évig, sőt még tovább is – tart.

De talán mondanom sem kell, hogy modern kultúrvilágunkban mennyire megcsökkent a nők szoptatási képessége. Ez a sajnálatra méltó elfajulási jelenség, mint Bunge kimutatta, elsősorban az alkoholfogyasztáson alapul s együttjár a csiraromlás egyéb jelenségeivel. Hogy vájjon szerencséje-e az emberiségnek, hogy a gyermekeket tehéntejjel, főleg a Soxleth-készülék segítségével, mégis életben lehet tartani, azt a jövő fogja eldönteni. Annyi azonban bizonyos, hogy el-

fajulás tenyésztése nem lehet előnyös a fajra s igyekeznünk kell visszatérni a természethez.

Az elfajulásnak, sőt raffinait kultúrszokásaink korrupciójának, egyik legszomorúbb jelensége kétségtelenül az a hamis szeméreméret, mely a nőknél együtt jár a terhességgel és a szüléssel, és az a gúny, mely nem ritkán a terhes asszonyokat éri. A nőknek nem kellene a terhességüket rejtegetniök és sohasem szabadna szégyelniök magukat emiatt. Sőt inkább legyenek büszkék erre. Sokkal több a joguk erre, mint a tisztjeinknek az uniformissal való hengegésre. Az emberiség építésének a jelei sokkal inkább a becsületére válnak a társadalomnak, mint a pusztításnak a szimbólumai. (Szerző megjegyzése, 1919: hát még ma, a világháború után!) Bár mielőbbi belátnák a nők ennek igazságát, és megszűnnének a terhességüket rejtegetni s büszkék lennének arra, hogy szociális szempontból is milyen fontos szerepet töltenek be az emberiség föntartásában. Ilyen szempontból tekintve a dolgot, a nő nemi szerepe szinte szentséggé avatódik és tisztességes érzésű ember nem is tudja többé közömbösen nézni azokat a társadalmi nyomorúságokat, melyeket a nők évezredek óta tartó rabszolgasága termelt ki.

A terhesség, a szülés és a betegség egészségtana igen fontos dolog, Ez persze ne jelentse az elpuhító semmittevést; de egyszerűen felháborító az a mód, ahogyan a nép asszonyaival bánnak el ilyen állapotban és itt az emberieség elemi parancsa követeli, hogy társadalom-egészségi reformokra törekedjünk.

Miután ezek a fontos folyamatok a nőt hónapokra és évekre a gyermekhez kötik, természetes, hogy a nő egész lelke az anyasághoz alkalmazkodik. Ha a gyermek a megszületéssel elválik is az anyatesttől, nemcsak a szoptatás alatt, hanem rendes körülmények között még jóval azután is száz fonál köti az anyjához. A kis gyermekek rendkívül ragaszkodnak az anyjukhoz s míg az apjuk mérgeződik a lármájukon és a csínyjeiken, az igazi anya örül ennek. Ha a terhességek 1-2 éves ésszerű időközökben követik egymást, akkor a normális nő éveken át benső viszonyban marad az utódaival, ami a némileg is emberies érzésű családban úgy sem szűnik meg teljesen sohasem. Normális viszonyok között az anya és gyermekei közötti sajtóságos kötelékek élethossziglan tartanak, míg az apa a legjobb esetben serdülő gyermekeinek a legjobb barátja lesz. Jó volna, ha az

apák végre kezdenék elismerni ezeket a természeti tényeket, ahelyett hogy oly szívósan ragaszkodnak az elavult és természetellenes patriarchátus mesterségesen kitenyésztett tekintélyéhez.

A kölcsönösségi vagy másodlagos nemi jellemvonások (az állatvilágra nézve lásd fentebb) az embernél jól ismertek. A férfi általában nagyobb, erőteljesebb. A csontváza szilárdabb, de a medencéje szűkebb. A nemi érés (pubertás) idején, a 16–20 év között, fejlődik ki a szakálla, valamint a szemérem-szőrözete, míg ugyanakkor a Berek és a többi külső nemi részek erősen megnagyobbodnak. Azt mondhatjuk, hogy az ivarmirigyek vagy a külső nemi részek addig embrionális állapotban voltak, bár a merevedés mechanizmusa sokszor már a kis fiúknál is működik. Ezt azonban rendesen nem kíséri kényszer és kiűrités. Érdekes, hogy egyes másodlagos nemi jellemvonások csökevényes állapotban a férfinél is megvannak, így pl. az apró mellbimbók, bár ezek mögött nincs tejtermelő emlő. Általában minden külső nemi résznek a fejlődéstani csökevénye megvan a másik nemnél, amit érthetővé tesz az, hogy eredetileg mindkét ivarszerv ugyanabból az ősi semleges ivarszervből fejlődött ki: a férfi himveszszője megfelel a kis női csiklónak, a herezacskó a külső szeméremajkaknak stb. Bizonyos egyéneknél ezek a csökevények erősebben fejlődnek ki, ami rendellenes hermafroditizmushoz vezethet (lásd az I. fejt.), így pl. a szakállas nőknél vagy az igen nagy csiklóval bíró nőknél vagy megfordítva a szakáltalan férfiaknál, akiknek nőies testük van és apró ivarszerveik.

A női test kisebb, gyengédebb szerkezetű, gyengébb csontokkal, szélesebb medencével, szűkebb mellel és kellemesebb formákkal. Az arcon rendesen hiányzik a szőrözet, míg a nemi részek ugyanúgy szőrözöttek mint a férfinél. Azonkívül a női test inkább hajlamos a zsírlerakódásra. A nemi érés korában a hang nem mélyül. Viszont ugyanakkor a tejmirigyek emlőkké fejlődnek, erősebb csecsbimbóval. A nemi érettség valamivel hamarabb áll be, mint a férfinél. Ugyanekkor indulnak meg a peteérések s velük együtt a menstruációk. A testen látható anyagi nemi jellemvonásoknál sokkal fontosabbak a szellemiek. A férfi lélektana egészen más mint a nőé. Erről sok könyvet írtak már, de ezekben több a szentimentalitás mint a tárgyilagosság. A nőgyűlölők, mint Schopenhauer, lelki szempontból fogyatékosnak találják a nőt, míg a női nem barátai az ellenkező irányban túloz-

nak. Újabb időben az írónők részéről ugyanilyen ugrásokat találunk a férfiak megítélésénél aszerint, amint ellenségei vagy barátai a férfiaknak. A női lélek megítélésének egyik újabbkori föltűnő terméke. a Moebius által állított *életteni gyengeelméjűsége a nőnek*. Jó adag nőgyűlölet kell hozzá, hogy a női elme értékelésénél valaki az élettanba bevigye a gyengeelméjűség kórtani fogalmát, mint normális jelenséget. A valóságban, lélektani tekintetben még inkább, mint testi tekintetben, a különbségek olyan óriásiak, hogy ezek nagyon megnehezítik az átlagvonal vezetését. Tudvalevőleg vannak szakállas nők, atléta termetű nők és viszont vannak finomtestű kis férfiak és majdnem szakálltalan férfiak. Ugyanígy szellemi tekintetben is vannak férfias nők és nőies férfiak. Buta ember éppen elég akad mindkét nemből, de elfogulatlan ember nem tagadhatja, hogy egy okos nő tisztán értelmileg is jóval fölötte áll egy buta férfinak. E nehézségek ellenére is a sa jajt megfigyeléseim alapján megpróbálom legalább is azokra a legfontosabb pontokra rámutatni, melyek nagyjában és egészélen a két nemet lelkileg egymástól megkülönböztetik.

Először is meg kell állapítani, hogy a mi fajtánkbeli férfiaknál a különböző mérési statisztikák alapján az agyvelő súlya átlagban 1350-1353 gr, a nőké 1200-1225 gr. Az abszolút súly azonban nem sokat jelent, mert a nagyobb állatoknál csak azért nagyobb az agyvelő is, hogy több ideg-elem férjen el benne. Hogy evvel tisztába jöjjünk, a nagy agyvelő súlyát külön kell választani az idegrendszer többi részétől, a kis agytól, a csikós testtől, a gerincvelőtől stb., - mert ezek okvetlenül alsóbbrendű és fejlődéstanilag régibb részek. Ezek az agyrészek az agyvelőhöz képest a legtöbb emlősnél aránytalanul nagyobbak mint az embernél és sokkal inkább lépést tartanak a testnagyságával mint a nagy agyvelő. Körülbelül egyenlő intelligens «iájú állatokat véve tehát ezek a részek (gerincvelő, kisagy, stb.), nagy állatoknál a nagy agyvelőhöz képest nagyobbak, mint a kis állatok* nál. Az ú. n. Meynert-féle vágás segítségével nagyszámú emberi agyvelő boncolásánál végeztem ilyen méréseket (természetesen a gerincvelő nélkül) és a következő átlagokat kaptam:

Nagy agyvelő	Többi központok (gerincvelő nélkül)
férfiaknál 1060 g (78.5%)	290 g (21.5%)
nőknél 955 g (77.9%)	270 g (22.1%)

Így tehát a kis agyvelő és a többi részek a nagy agyvelőhöz képest a férfinél valamivel kisebbek mint a nőnél.

Ezek a számok még nem sokat mondanak, de máris jelzik, hogy a nő agyveleje még a testnagysághoz képest is átlagban valamivel kisebb, mint a férfié. De vannak női agyvelők, melyek nagyobbak mint sok férfiagy velő, de sem a relatív, sem az abszolút nagyság nem tájékoztatnak még a minőség felől. Voltak már igen kiváló emberek aránylag kicsiny agyvelővel és nagyon buta emberek igen nagy agyvelővel.

Érdekes továbbá a homloklebeny viszonya a nagy agyvelő többi részéhez képest. Ez a dolog fontos azért, mert kétségtelenül a homloklebeny a székhelye az intellektuális tevékenységnek. Nos a férfinél a homloklebeny az egész nagy agyvelőnek 42%-át teszi, a nőnél 41.3%-át. Ez a különbség ugyan nem nagy, de kétségtelen tény, mert igen sok agy-mérésnek az eredménye.

A főkülönbség a férfi és a nő lélektana között abban van, hogy a nemi dolgok a nőnél sokkal jobban kisugároznak az agyvelőbe. Erről azonban majd a következő fejezetben beszélünk. Itt bennünket inkább a másodlagos különbségek érdekelnek.

Ha a lélektan főterületeit általánosságban vesszük szemügyre, akkor a következőket állíthatnánk: Tisztán értelmi szempontból tekintve a férfit, a teremtő fantáziája, kombináló képessége és találékonysága, mélyebbre hatoló kritikai képessége jelentékenyen a nő fölé emelik. Sokáig érveltek azzal, hogy a nőknek nem volt alkalmuk az értelmi képességeiket gyakorolni. Ez az állítás azonban a nők mai emancipáltsága mellett egészen tarthatatlan és évszázadok óta tarthatatlan a művészi tevékenység tekintetében, mert ezzel a nők mindig igen számosan foglalkoztak. Az a további állítás, hogy néhány nemzedéken át történő szabad tevékenykedés (talán kiválogatódás vagy szerzett tulajdonságok átörökítése révén) a nők szellemi teljesítőképességét jelentékenyen emelné – az átöröklés és fejlődés teljes félreértésén alapul. Az igaz, hogy a nők eddig bilincsekben tartott lelki tulajdonságai a férfiakkal való egyenjogúsítás esetén teljes virágzásukban bontakozhatnak ki, éhez azonban elég egyetlen nemzedéken át való nevelés. Ami nincs benne a millió évek óta fejlődő csírában, az nem jelenhetik meg benne pár nemzedék alatt;

a fajta – és így a nemi jellemvonások is sokkal állandóbbak, mint azt a felületes fecsegők folyton állítják.

Viszont értelmi területen a nő tud alkalmazkodni és a megértett dolgokat úgy tudja reprodukálni, hogy e tekintetben nem sokkal marad el a férfiak mögött. Így a főiskolai tanulmányaikban, mint azt egyetemi tanári működésem folyamán bőségesen volt alkalmam megfigyelni, jó középszerűséget mutatnak. Azt hiszem, hogy a tiszta értelmiség szempontjából nem lehet többet mondani. A művészetben is ugyanezt találjuk: a nők önálló alkotásai átlagban nagyon sekélyesek, mert a termékeikből többnyire hiányzik az eredetiség; nagyon ritkán törnek új utakat. Ellenben a reprodukív művészetekben, mint virtuózok, a nők mérkőzhetnek a férfiakkal. Azonban persze kivételesen akadnak eredeti, teremtő és produkáló nők is. Stuart Mill joggal kiemeli még a nők helyes intuitív ítéletét, mellyel elvont gondolkodás nélkül is gyorsan át tudnak tekinteni egy konkrét esetet.

Érzelmi területen a két nem erős eltéréseket mutat és itt nem lehet mondani, hogy egyik a másikat fölülmúlna. Elég szenvedélyes mind a kettő a maga módján. A férfi szenvedélyei azonban brutálisabbak, rövidebb tartamnak; csak annyiban magasabbrendűek mert magasabb célokkal kapcsolatosak, ellenben a megnyilvánulás módjában alacsonyabbrendűek. A nő érzelmei határozottan gyengédebbek, kíméletesebbek, etikailag és esztétikailag finomabban árnyaltak és átlagban tartósabbak is, bár a tárgyuk sokszor kicsinyes és közönséges. A nőnél az értelmi ítélőképesség sokkal erősebb függésben van a szívós érzelmi konzervativizmussal, mint a férfiénél. Viszont a nő intuitíve sokkal hamarabb tudja értékelni a nagy férfiak teljesítményeit, lelkesedik értük és így sokszor helyesebben választ, mint a tekintélytisztelettel és szofizmákkal dolgozó átlagos férfi. Az érzelmi életben a két nem bámulatosan kiegészíti egymást: a férfi új célokat tűz ki és új utakat nyit meg, míg a nő az ő sokszor féktelen törekvéseivel szemben megtartja a kellő tapintatot, enyhíti és finomítja a hangot s az árnyalatokat igyekszik a mindenkori helyzethez alkalmazni. A szerencsés házasságban ez a kölcsönös befolyásolás teremti meg az érzelmelek legmagasabb harmóniáját.

Ellenben az akarat területén az én fölfogásom szerint a nő átlagban határozottan fölülte áll a férfinek. Ezen a területen fogja

mindig, a diadalait aratni. Ezt azonban rendesen félreismerik, mert mindeddig a korlátlan hatalom jogarát, legalább külsőleg, a férfi tartotta a kezében és mert ennek következtében az emberiséget akaraterős férfiak vezették és mert ugyanezen okból az akaraterős nőket elnyomták a törvények és a brutális erő. De aki gondosabban figyeli a népet, hamarosan észre kell vennie, hogy a vezető akaratot a családban rendesen csak külsőleg reprezentálja az izomerősebb férfi. Ő sokszor csak henceg a tekintélyével, de nem tudja érvényesíteni, mert hiányzik nála a kitartás, szívósság, az akarat rugalmassága és igazi ereje, amik megvannak a nőben. Természetesen mindig csak az átlagról beszélnek, mert a nők között is van sok gyenge akaratú. Ezek azonban nagyon könnyen áldozatul esnek a prostitúciónak és tönkremennek. Talán ez az egyik oka annak, hogy a kiválogatás a nőben kitenyészette az akaraterőt. A férfi impulzívabb és viharosabb az akaratnyilvánulásaiban, de könnyebben meginog és enged, ha szívósság kellene a kivitelhez.

Mindebből egészen természetesen következik, hogy a családban a férfi adja a gondolatokat és az impulzust, a nő azonban a maga finom tapintatával ösztönszerűen elválasztja a jót a rossztól, az előbbit érvényesíti, az utóbbi ellen küzd. Nem azért, mintha alapjában véve jobb volna, mert szívósabb és kitartóbb a célért való küzdelemben, ami éppen akaratának a nagyobb erejét bizonyítja. „Ce que femme veut, Dieu le veut” (Amit a nő akar, azt az Isten is akarja) mondja a francia. Ezért kell a társadalomnak szabadsággal, jogokkal és magasabb neveléssel a női elme horizontját emelni.

Abnormis és méltatlan dolog, ha az egyik nemet le akarják alacsonyítani a másikkal szemben. Ha már az alsóbbrendű állatoknál még meglévő szüznemzés (megtermékenyítés nélküli fejlődés) a gerinces állatoknál megszűnt, akkor ezeknél a faj szaporításához az egyik nem éppen olyan szükséges mint a másik; egy egésznek a két felét teszik, egyik a másik nélkül nem élhet meg. Ha valami varázslat hirtelen olyan változást idézne elő, hogy az emberiségnek két fele, a férfiak és nők magukban is tovább szaporodhatnának, akkor a férfiak hamar elkorcsosulnának az akaratgyengeségük és az érzéki szenvedélyeik következtében, a nők pedig annak következtében, hogy nem képesek a szellemi nívójukat teremtő ötletekkel emelni, valamint a kicsinyességük miatt is.

Sok mindent mondhatnánk. Így például a nő általában ravaszabb és szemérmesebb, a férfi brutálisabb és cinikusabb – azonban azonban lélektani eltérésekről majd alkalmasabb fejezetekben beszélünk. Még csak azt akarom megemlíteni, hogy pozitív tapasztalatok szerint olyan egyesületekben, ahol mindkét nem egyenlő jogú, a nők híres-pletykázási ösztöne nem mutatkozott, amennyiben pletykák a férfiak révén éppen olyan gyakran, ha nem gyakrabban keletkeznek.

NEGYEDIK FEJEZET.

A nemi ösztön.

Ha most összefoglaljuk az előbbi három fejezetet, akkor arra a filozófiai megismerésre jutunk, hogy a szaporodás minden élőlénynek azon az általános természeti ösztönén alapul, hogy a végtelenségbe növekedjék. A szaporodás azért következik be, mert az egyes egyén növekedésének szükségképpen térbeli és időbeli határai vannak. Az élet folytatását tehát a szaporodás biztosítja: az egyén meghal, de folytatódik az utódaiban. Hogy az egyének kereszteződésére a párosodás útján miért van szükség, azt nem tudjuk, de hogy szükséges, azt mutatja a természet tanulmányozása.

És most nézzük, hogy a szaporodás érdekében hogyan működik egy hatalmas vonzási törvény. Először is az egysejtű lényeket készíti összeolvadásra. A magasabbrendű állatoknál az egyes sejtek nagy mozgó egységekké tömörülnek, egy nagyszerű életműszernek, az idegrendszernek a segítségével, mely a rendelkezésére álló mozgató készülék (izomrendszer) révén az egész élőlény szellemi vezetője lesz és ő teszi ezt egyéniséggé. Ez a magasabbrendű egységesítése az életnek azonban nem nélkülözheti a szaporodási ösztönt. Különösen amint megszűnik a kétneműség, és mindegyik egyénnek más neme van. Ez esetben ugyanis a hím csirasejtek csak akkor juthatnak el a nőiekhez, ha az egész egyén aktív mozgást végez. Így áll elő az a csodálatos tény, hogy a növekedési, illetve szaporodási ösztön áthatja az egész idegrendszert, vagyis az egyén egész szellemi életét. Hatalmas vágy áramlik át az ivaréretté lett egyén idegrendszerén, s ez vonzza a másik nem felé. Ez a hatalmas ösztön még az önfentartási ösztönt is elnyomja. Csak egy vágy dolgozik: a másik nemű lényhez jutni s vele egyesülni.

Ha most rövid pillantást vetünk a környező természetre, mindenütt ugyanezt a vágyódást találjuk, a nemeknek ugyanezt a von-

zódását egymás iránt. A csicsergő madaraknál, az üzekedő emlősök-nél, a zümmögő rovaroknál a hím mindenütt makacs szívóssággal és a saját életével nem törődve keresi a nőtényt, s hol ravaszságot, hol gyorsaságot alkalmaz, hogy a vágyait kielégíthesse. A nőtény azonban rendesen kacérkodik, látszólag ellenáll, menekül és ellenkezést színlel. Minél fürgébb és ügyesebb a hím, a nőtény annál inkább ingerlődik erre a kacérkodó játéokra. Csak meg kell figyelni a madarak és a lepkék szerelmi játékait és akkor látjuk, hogy a hímnek sokszor mennyit kell erőlködni, míg célhoz ér. Viszont ahol a hím gyámoltalan, ott néha a nőtényt látjuk engedékenynek és előzékenynek, mint pl. bizonyos hangyáknál, melyeknél a hím szárnyatlan, míg a nőtény szárnyas. A vége a dolognak mindig az, hogy a párosodás pillanatában test és lélek bensőleg és kéjben egyesülnek. Bizonyos állatoknál a természet egyenesen pazarlást követ el, csak hogy elérje nagy célját: a szaporodást a nemi ösztön útján. A méhcsalád több száz nagy erős hímét nevel föl fáradtságosan, s mikor a királynő megkezdi a nászrepülést, ezek vadul rohannak utána. Csak egy éri el, rendesen a legerősebb. A párosodás tébolyában valamennyi ivarszerve ott marad a királynő testében, s ő maga meghal. A többi fölöslegessé vált hímét ősszel megölik a dolgozók. Éppen ilyen csodálatos a bombycidák családjához tartozó lepkék násza. A pompás éjjeli pávaszemek hónapokig, olykor évekig élnek mint hernyók a fákon és mint alvó bábok valamelyik fakéregben vagy a ház sarkában. Végre- előbúvik a pompásan díszített és színezett lepke, de a bélcsatornának csak a maradványai vannak meg nála. Rövid élete csak a szerelemnek van szentelve, táplálékfölvételre nincs szüksége. A nőtény vár valahol. A nagyszerű szaglással bíró hím, amint a szárnyai megerősödtek, vad repülésbe kezd, melynek egyetlen célja a nőtény elérése. Itt is sok versenytárs küzd egymással. A szerencsés első ráveti magát a szerelmesére és a kéjes szárnyacsapkodás rövid órái pecsételik meg a boldogságot. Utána a hím kimerülten elpusztul. Ugyanígy elpusztulnak a repüléstől kimerült versenytársai anélkül, hogy a céljukat elérték volna. Most aztán a nőtény indul neki a repülésnek, hogy megkeresse azokat a növényeket, melyek majd hosszú hernyó-életet biztosítanak az utódainak, ezekre lerakja a roppant számú megtermékenyített petéket, aztán ő is meghal, mint kiürült edény, mely életcéljának eleget tett. Fabre francia

természetbúvár csodás érdekességgel írja le erre vonatkozó kísérleteit. Az én megfigyeléseim is ugyanezt mutatják. A hangyáknál is meghal valamennyi hím a vad nászutazás után, melynél valósággal dühöng a többférjű szerelem. Itt azonban a nősténynek egy ondó-tartálya van, melyben sok hímnek az ondóját gyűjti össze s ebből éveket termékenyítheti meg a petéit.

Alsóbbrendű lényeknél a nemi ösztön vihara teszi az egész szerelmet. Csak a magasabbrendű állatoknál kezd kifejlődni tartósabb vonzalom, mint azt majd látni fogjuk. De hogy itt is és még az embernél is előfordul, hogy a szaporodási ösztön az összes érzékeket és az egész lelket pillanatnyi mámorba hozza, azt a mindennapi megfigyelés bizonyítja. Az embert is varázslat módjára nyugtázza le a szerelmi vágyódás. Az egész világot ebben a jelben látja. Szerelmesét égi színekben látja és nem veszi észre a valóság fogyatékosait. A szerelmi kéj minden pillanata olyan érzelmeket önt belé, melyek örökké tartóknak látszanak. Lehetetlen dolgokra esküszik és szentül hisz az örök boldogságban. A kölcsönös csalódás egy pillanatra a paradicsom délibábjának mutatja az életet. A legközönségesebb és máskülönből legundorítóbb dolog a legmagasabb vágy tárgya . . . »Ám az ösztön kielégítése után hamar beáll a jóllakottság érzése. A függöny legördül és legalább egyidőre nyugalom és kijózanodás uralkodnak.

Rövid vonásokban ez a nemi ösztön általános megjelenése az ivaros szaporodásnál az élő természetben. De közelebről is vizsgálat alá kell vennünk ezt az ösztönt.

A természeti ösztönök ősi örökségek, melyek nagyon távoli őseinkhez nyúlnak vissza. Táplálkozási ösztön az egyén fentartásának alapja, a nemi ösztön a faj fentartásáé, amint a szaporodás, különmemű egyének útján történik. Az ösztönök tevékenységét valami érzéki inger váltja ki. Én például bebizonyítottam, hogy a döglegyeknél a dögszag váltja ki a peterakás ösztönét. Ugyanis ha ezeket a legyeket megfosztottam a szaglószerüktől, a legfinomabb dögon sem raktak petéket. Az ösztönök székhelyei mindig alsóbbrendű idegközpontok, mert mint Yersin kimutatta, egy tücsök agyvelő nélkül is el tudja végezni a párosodási aktust.

* Ezek egy része magyarul is megjelent „A skorpió öngyilkossága” címen.
Ford.

Viszont azonban fokozódó intenzitás esetén az ösztönök eljutnak az agyba is és így nagymértékben befolyásolják azt, amit mi „léleknek” nevezünk. Ebből a szempontból kell nézni a nemi ösztönt, hogy megérthessük. A *nemi szerelem* és mindaz, ami vele összefügg, a nagyagy-lélekhez tartozik, de az állati nemi ösztönnek a kisugárzása, s mi csak evvel az utóbbival foglalkozunk. Az előbbi fejezetben említett libidó, nemi vágyódás, az a mód, ahogyan az ember nemi ösztöne megnyilatkozik.

1. A férfi nemi ösztöne.

A férfinél, mint a párosodási aktus aktív felénél, eleinte erősebb a koitus utáni vágy. Nála spontánabb módon is fejlődik ez ki, mert a férfi nemi tevékenységének ez a legfontosabb része. Továbbá, ez a vágy az egész lelki életét rendkívüli módon besugározza, noha sokkal kisebb szerepet játszik abban, mint a nőnél. Gyakori eset, hogy a fiúknál a nemi ösztönt a rossz példák már korán felébresztik és helytelen utakra vezetik. Továbbá az egyes személyeknél nagyon egyenlőtlenül fejlődik ki a nemi ösztön. Ezekre a dolgokra a kórtannál majd még visszatérünk. Most figyelmen kívül hagyjuk a nemi ösztönnek minden természetellenes megnyilvánulását s csak a normális formákat írjuk le.

Egyének szerint előbb vagy később a fiú először is a néha jelentkező merevedéseire lesz figyelmessé. A férfi korai szellemi fejlődésével jár, hogy már a nemi ösztön kifejlődése előtt észreveszi a nemt különbségeket. De csak az ösztön teljes kifejlődése irányítja a figyelmet hatalmasan ezekre a különbségekre, míg az ösztön jelentkezése előtt ezek éppen olyan közömbösek szoktak maradni, mint például egy egyenes és görbe orr közötti különbség. Az ember könnyen figyelmen kívül hagyja azt, ami érzelmileg nem érdeklí és így olyan férfiaknál, akiknél a nemi ösztön csak későn vagy nagyon gyengén fejlődött ki, olyan közömbösséget és tudatlanságot találunk a nemi dolgokban, melyek mások számára megfoghatatlanok, viszont a nagyon erős nemiségű túlságos érdeklődését a közömbösek ízlésellenek találják. Akiknél a nemi ösztön már korán erősen kifejlődött, azoknál az állatok, például a legyek párosodása is kíváncsi érdeklődést kelt, ezt hamarosan helyesen értékelik s megtalálják a hasonlóságot a maguk nemi érzéseivel. Azonban sokkal erősebb hatású a

nőnemű egyének szemlélése. Itt azonban egy különös jelenség mutatkozik. A fiút a női nemnél az érdekli, ami szokatlan: olyan bőrrészek megpillantása, melyek rendszeren el vannak rejtve, a föltűnő ruhák és ékszerek, különösen szagok, olyan női személyek, amilyeneket a fiú rendszeren nem lát. Ez az oka annak, hogy a különböző nemű testvérek nemileg alig vagy egyáltalán nem ingerlik egymást, ha csak nem teljes meztelenség esetén. Ugyanez az oka annak, hogy a meztelen vad népeknél a fiúkat nem ingerlik a meztelen lányok, csak akkor, ha, szokatlan módon felcicomázzák magukat. A mohamedánokat inkább a nők fedetlen arca, az európaiakat a meztelen lába ingerli inkább nemileg, mert előbbieknél az arc, utóbbiaknál a láb szokott eltakarva lenni stb. Mindez persze csak viszonylagos különbség. Erős és kielégítetlen nemi Ösztön mellett általában ingerel a női nem, ha csak nem nagyon öreg.

Egy másik fontos pont az, hogy az erős és egészséges nő látása különösen ingerli a férfit. Egészséges, viruló alakok, normális szagok, normális hang, egészséges tapintású és rózsás bőr mind mennyi ingerek a normális nemi ösztön számára, míg minden egészségtelen, fakó és beteg dolog visszataszítóan hat.

Mindaz, ami a nő tulajdonképpeni nemi szerveivel összefüggésben van, azoknak megpillantása, érintése, szaga stb. különösen erős nemi ingerül szolgál már csak azért is, mert ez elsősorban fedve szokott lenni; ugyanez áll a mellekre. Az erotikus férfi érzékszervei általában nagyon keresik a női nemi szerveket és ennek tartozékait. Ezek iránt hatalmas vonzalmat érez.

Az erotikában nagy szerepet játszanak a szaglási és tapintási érzékek. A nemi szervek sajátos kapryl-szaga különösen ingerlően hat. A tapintó-érzék külön erogén zónái a férfinél a makk, kisebb mértékben a végbél, a nőnél a gát tájéka, a csecsbimbók és a száj. Olykor megtörténhetik, hogy az illető helyen (pl. a makkon) nincs vagy alig van meg az erotikus érzőképesség, noha a tapintás érzéke egyébként normális.

Az első nemi ingerületek csupán bizonytalan érzések, melyek a nő felé vonzanak és ezt kívánatosnak mutatják. Így például egy csinos nő, egy teli mell, két huncut szem láttára a fiú már merevedést kaphat és valami le nem írható vágyódást érezhet, amelyik nem is annyira a párosodási aktusra irányul, mint a nemileg tapaszt-

taít férfinél, hanem inkább csak bizonytalan, bár nagyon érzéki vágyódás. Hosszú ideig ez csak ismétlődő vágyódás marad kielégítés nélkül. A fantázia az egyéniség szerint a legkülönbözőbb képeket tár-
sítja az ilyen ösztönkisugárzásokkal. Az álmon a nemi vágyódás tárgyai uralkodnak és alvás közben merevedéseket okoznak, A fiú hamarosan észreveszi, hogy az érzelmei a nemi szerveire lokalizálódnak, különösen a makkra és a női nemi szervekre való gondolás, mely a legelső nemi ingerületknél még alig jött figyelembe, elkezd mindjobban ingerelni. A vad embereknél ugyanúgy, mint az állatoknál, ilyenkor megkezdődnek a közvetlen párosodási kísérletek, *melyek végre célra vezetnek, mert az ember természeti állapotában a házasság magától értődőően követi a nemi érettséget.* A kultúr-
embernél azonban ennek olyan akadályai vannak, hogy csak kissé is erősebb nemi ösztön esetén vagy a prostitúcióhoz vagy más többé-
kevésbé egészségtelen kisegítő eszközhöz kell folyamodnia. Alvás közben a merevedéssel kapcsolatos nemi inger *magömléseket* (pollució) idéz elő, melyek rendszeren erotikus álmokkal kapcsolatosak. Meztelen nőalakok simulnak az álmodóhoz, aki ezekkel véli álmában elvégezni a párosodási aktust. De éber állapotban is olyan fokot érhet el a nemi izgalom, hogy a fiú hímveszőjének mechanikus ingerléséhez folyamodik s ez kéljérzetet okoz. Amint erre rájött, gyakrabban ismétli és így idéz elő magömléseket. így keletkezik az *onánia* (masturbatio vagy önkielégítés) rossz szokása, mely nemcsak a kedélyt hangolja le, hanem a testet is kimeríti, mert az ismétlés az ingert mind ellenállhatatlanabbá teszi, úgy hogy a kielégítését semmiféle külső vagy társadalmi korlát nem szabályozhatja, csak a saját akarat. Különben a kórtani fejezetben (VIII.) még visszaterünk erre a kérdésre.

Havelock Ellis *autoerotizmusnak* nevezi azt a nemi ingerületet, mely minden külső érzéki inger nélkül tisztán önként támad. Ilyennek a keletkezését nem könnyű bizonyítani, mert rendszeren látott egyének emlékezeti képei is szerepelnek nála. Gyermekeknél az onánia-inger egészen spontán, más személyekre való vonatkozás nélkül is beállhat.

Félre nem ismerhető,, hogy a férfinél a nemi vágyat erősen fokozza, ha az ondómirigyekben összegyűlik az ondóváladék és *viszont ideiglenesen megsűnteti ennek a kiürítése.* Azonban majd

látni fogjuk, hogy ez a szervi-mechanikus ingerület az embernél már egyáltalán nem játszik olyan fontos szerepet. Az is megérthető, hogy ez nem lehet egyedül mértékadó, mert végre is a párosodás lehetősége az állatoknál nemcsak az ondó összegyűlésétől függ, hanem attól is, hogy hozzá tudnak-e férni egy nőstényhez.

A nemi vágyat már az arckifejezés is elárulja, épúgy, mint minden vágyat. Az arckifejezés jelenti az agyvelő hatását az arcizmokra a mozgó idegek közvetítésével. A kedélyindulatok az egész test izmaival kifejeződnek: a hasnak, a kezeknek, még a lábaknak is megvan a fiziognómiájuk. A nemi vágyódást elárulják a tekintet, az arckifejezés és a mozgások a női nem jelenlétében. Egyébként az emberek nagyon különböznek abban, hogy az érzelmeiket és gondolataikat mennyire tudják elrejteni a mimika segítségével, úgy, hogy a külsejük nem mindig árulja el a belsejüket. Amellett a nemi vágyódás arckifejezései könnyen összecserélhetők más kedélyállapotok arckifejezésével, úgyhogy a nemi vágyódás ífem mindig annál a legerősebb, akinél mi úgy látjuk.

Normális fiatalembernél, aki szellemileg vagy még inkább testileg derekasan dolgozik és mesterséges, az akaratot bénító narkotikumoktól, elsősorban az alkoholtól tartózkodik, egyáltalán nem kivihetetlen a nemi tartózkodás. Megkönnyítik ezt a teljes nemi érettség után beálló éjjeli magömlések, ami éppenséggel nem árt az egészségnek. Ezt az állapotot azonban idővel mégsem lehet normálisnak tekinteni, különösen nem akkor, ha nincs rá kilátás, hogy belátható időn belül vége legyen. Sokkal abnormisabb a nemi ösztönnek számos mesterséges időelőtti ingerlése, amit a kultúra hoz magával. Mondottuk továbbá, hogy nemi libidó egyénileg roppantul ingadozik, mondhatjuk, hogy a zérus ponttól az állandó nemi ingerület állapotáig, amit *szatiriazisnak* neveznek. *Nemi potencián* értjük a párosodásra való képességet. Éhez elsősorban teljes és szilárd merevedések szükségesek, másrészt az aránylag gyakori ondókiürítésre való képesség. Az impotencia vagyis a párosodásra való alkalmatlanság a kórtan körébe tartozik, s többnyire a merevedések hiányán vagy tökéletlenségén múlik. Potencia és libidó rendszeren egybetartoznak, de nem mindig, mert van rendes potencia csekély libidóval, de még gyakrabban intenzív libidó impotenciával; ez utóbbi megint kóros. Az egyéni potencia megint rendkívül változik

a személyek szerint, úgyhogy a kórtani határokat alig lehet megvonni.

Libidó és potencia a férfínél átlagban legerősebb a 20. és 40. év között, de különösen a 25. és 35. évek között. De míg sok 18-20 éves fiatalember nemileg egészen nyugodt és még nincsenek magömlései, addig – különösen a korán érő népeknél – gyakran találunk 12-16 éves fiúkat teljes libidóval és potenciával. Ez a mi árja fajunknál a 14. éven alul a kóros koraérettség körébe tartozik. A libidónak és a potenciának későbbi beállása az erő és egészség jelei. A 40. évtől kezdve a potencia lassan csökken, hogy 70. évnél vagy még hamarabb egészen elmúljon. Kivételesen 80 éves potens aggasztánokra is akadunk. A korrall együtt rendszeren a libidó is csökken; de mesterséges ingerlések következtében gyakran tovább tart mint a potencia.

Különbséget kell tennünk a párosodási és a megtermékenyítés! potencia között. Az előbbi meglehet az utóbbi nélkül, amikor ugyanis az ondót termelő csiramirigyek nem működnek, csak a többiek (pl. a prostata), s ezeknek a váladéka teszi lehetővé a párosodási. Megfordítva impotens embereknek lehet nagyon egészséges ondójuk, de ilyenkor csak fecskendő segítségével, tehát mesterségesen lehetséges a megtermékenyítés.

Hogy a libidó és potencia mennyire változnak, az abból is kiderül, hogy vannak férfiak, aki éveken át naponta többször is elvégzik a párosodási. A nemi ingerlékenység és vágy olyan fokot érhetnek el, hogy 15-20 perccel az első kiürítés után már újból jelentkeznek. Nem is a legnagyobb ritkaságok közé tartoznak az olyan esetek, amikor bordélyházakban, vagy amúgy is, ugyanaz a férfi egy éjjel 10-20 párosodási aktust is elvégez, bár ez megint csak a kóros rendellenességek közé tartozik. Tudok egy esetről, ahol ez 30-szor történt. Egyszer egy 65 éves, egészen ráncos parasztasszony konzultált engem, aki panaszkodott nekem 73 éves férjének a folytonos libidójáról és potenciájáról, aki őt minden hajnalban 3 órakor a munkára menés előtt emiatt fölébreszti, de ez nem minden, mert a dolgot minden este, sőt sokszor ebéd után is megismétli! Viszont láttam a legszebb korban levő egészséges férjeket, akik a havonként egyszer vagy még ritkábban történő koitust már visszaélésnek tartották. A nemi betegségek egyik szakorvosa közölte velem egy gaz-

dag férfi esetét, aki 5 év alatt mintegy 2000 különféle nővel érintkezett nemileg. Ennek a szatírnak természetesen szifilisz és többszöri kankói voltak és természetesen tovább is terjesztette e betegségeket. A gyakorlati érzékű Luther hetekint 2-3-szori érintkezést írt elő a házaseledeknek; természetesen a legerőteljesebb férfikorban. Azt kell mondanom, hogy a betegeimnél történt kérdezősködéseim és tapasztalataim megerősítik ezt a szabályt, s így ez körülbelül megfelel annak, amit az évezredek alkalmazkodás alapján az emberre normálisnak tekinthetünk. De éppen olyan méltatlan mint erőszakos dolog volna, ha a férfiek ezt okvetlen joguknak tekintenék, mert a hosszabb tartózkodás minden normális férfinél egészen jól lehetséges és magától adódik is nemcsak a nő betegségeinél, hanem a havi tisztulás és a gyermekágy folyamán is. A hosszú tartama miatt kissé nehezebb kérdés a terhesség. Ennél az állapotnál ugyan nagy óvatosságra és kíméletre van szükség, de szerintem egyáltalán nem követeli meg a teljes tartózkodást a párosodástól, ha ezt normálisan végzik.

Társadalmunkra végzetes hatású tulajdonsága a férfi nemi ösztönének, hogy változatosságot kíván, ami összefügg avval a fentebb említett körülménnyel, hogy a szokatlan dolog ingerlő hatású, míg a megszokott közömbösséget vált ki. Nemcsak a poligámiának (többnejűségnek), hanem a prostitúciónak és más ilyen berendezéseknek is ez az egyik főoka. Mint a latin mondja: *Varietas delectat* (a változatosság gyönyörködtet). Átlagban a nő határozottan inkább monogám hajlamú mint a férfi. Hosszas érintkezés után a feleség elveszti minden ingerlő hatását a férjre, úgyhogy ennek a vágyai más nőkre irányulnak, még pedig annál erősebben. Az erkölcs, a családi és a kötelesség-érzés rendesen elnyomják az ilyen vágyakat, de hogy megvannak, azt nem lehet tagadni. Erről később még majd bővebben szólnunk.

Anélkül, hogy a kórtan területére lépnénk, itt még meg kell emlékeznünk a nemi vágy tárgyainak a roppant egyéni változatosságáról. A vágy legerősebb ingerlői rendesen a buja, egészséges, viruló fiatal, de érett női alakok, különösen ezek olyan testrészeinek a megpillantása, melyek rendesen fedve vannak, főleg a nemi részeknek és a kebleknek, valamint a megfelelő szagérzetek. De a hang, az arcki-fejzés, a ruházat és minden elképzelhető részlet lehet egyénileg ingerlő hatással. Vannak férfiak, akiket inkább a sovány, sőt sáp-

kóros alakok ingerelnek. Bizonyos dolgok az egyiket ingerlik, a másikat nem, például a haj, bizonyos illatok, bizonyos ruházkodási mód, az arcnak, de különösen a kebelnek bizonyos alakja, s más efféle. Többnyire olyan tulajdonságok ezek, melyek nincsenek meg azoknál a nőiméi, akikkel gyermekkorunk óta érintkeztünk; ezek vannak*: a legingerlőbb hatással. Az ellentétek is ingerelhetnek kölcsönösen; sovány emberek könnyen megszerethetik a kövéreket, nagy orrnak a pizéket stb. Azonban semmire sincs szabály. Gyakran látható, hogy egészen fiatal embereket kissé idősebb nők, koros férfiakat pedig egészen fiatal nők, sőt gyermekek hoznak nemi izgalomba. Az ilyen különbözőségek teszik a nemi kórtan legfontosabb kiindulópontját. Mindazonáltal vannak nyugodt férfiak, akik meglehetősen monogám hajlamúak és nem igen vágyódnak változatosság után, megelégszenek a törvényes feleségükkel. Nem szabad megféledekezni arról sem, hogy a bőséges táplálkozás és a semmittevés ingerlik a nemi ösztönt és poligámiára hajtanak, míg az intenzív munka, főleg a testi, megnyugtat.

Magától értődik, hogy a szellemi és testi tulajdonságok rendkívüli módon hatnak a libidóra. Zsémbeskedés, hidegség, ellenszenv a nő részéről lehűtik a férfi vágyait is, míg viszont a nő forró vágyódása, libidója, gyengédsége és szerelme erősítik és tartósabbakká teszik a férfi vágyait. Tekintettel erre a fejezetünkre, melynek tárgya csupán az állati ösztön, hangsúlyoznunk kell, hogy a női libidó rendszeren nagyon ingerlően hat a férfire és jelentékenyen fokozza a férfi élvezetét a koitusnál. De noha ez a szabály, mégis vannak ellenkező értelmű kivételek, amikor a nő hidegsége és ellenkezése ingerlik a férfi libidóját és megfordítva, a nő libidója visszataszító hatással van a férfire. Itt aztán még számtalan finom árnyalat van. A párosodásnál aktív férfi keresi és kívánja ugyan a szerelmet és előzékenységet, de ha normális érzésű, akkor a cinikus női kihívás» a természetes női tartózkodás hiánya megint csak visszataszító hatással vannak rá. A normális nőnek valami csodálatos ösztöne van erre: az érzelmeit olyan finoman és gyengéden tudja elárulni, hogy nem sérti meg a férfi ilyen irányú érzéseit.

Az a jelenség, melyet a kórtani részben mint lelki impotenciát fogunk majd megismerni, azon alapul, hogy a fantázia-élet nagyon zavaróan hat a nemi ösztön automatikus tevékenységére. Azonban

a pillanatnyi lelki impotencia még nem okvetlenül kóros. Míg a párosodási aktusnál a kéjes érzések a vágyakkal és a megfelelő szerelmi képzetekkel váltakoznak, a helyzet komikus voltának hirtelen képzete, vagy a nőnek valami kellemetlen elszólása vagy akármi más ellentét egyszerre annyira megszakíthatják a párosodás ösztö- nének és érzésének egész láncolatát, hogy legalább pillanatnyilag, a kējérzet és a vágy eltűnnek s a férfi merevedése megszűnik. Az akarat tudatos, erőltetésével nem lehet a fonalat újra fölvenni, csakis olyan képzetekkel, melyek nagyon szoros kapcsolatban vannak a libidóvaj.

Sajnos a kultúránk nemcsak eltolta a természetes nemi viszonyokat, hanem nagy mértékben mesterségesen kórossá tette őket. Ez annyira megy, hogy mindenképpen abnormis viszonyokra olyan kifejezéseket kell használnunk, melyek valami normálisát jelölnek meg. Mint ahogyan az alkoholizmus területén kóros mámorról beszélnek, mintha volna egészséges mámor is, mindennap halljuk, hogy a prostitúció a férfinek normális párosodási szere! Mintha normális nemiséget jelentene egy olcsó szajhával való megfizetett párosodás, mélynél a nő nem érez semmit és csak a mesterségéhez tartozó módszere- resei igyekszik a kliensét ingerelni, akit azonfelül még nemi beteg- ségekkel jutalmaz meg! A nemi ösztön természeti céljáról megfeled- kezve, az emberi kultúra mesterkélt élvezetnek tette meg és minden elgondolható eszközzel azon volt, hogy a libidót fokozza és változa- tosságot szerezzen neki. Ameddig a népkultúrák története vissza- nyúlik, mindig így volt ez és e tekintetben sem jobbak, sem rosszab- bak nem vagyunk az őseinknél. Viszont sokkal raffináltabb és vál- tozatosabb eszközeink vannak erre, mint a barbár népeknek és az egyszerűbb világból való őseinknek. Elsősorban a modern művészet lett az erotika ingerlésének vagy mondjuk ki egyenesen: a por- nográfiának a szövetségese. Képmutató fölháborodással beszélve a másképpen gondolkodókról, gyakran a leghihetlenebb erotikus ingerlő szereket védelmezik és bámulják a művészet köpenye alatt. A fotográfia és a képsokszorosításnak egyéb rendkívül finomított módszerei, a javított közlekedési eszközök, melyek a nemi érintkezést megkönnyítik, a műipar, mely a lakásainkat díszíti, korunk egész raffina- it luxusa, a lakások nagyobb kényelme, az ágyak puhasága stb. mind az erotikus bujaság szolgálatába állottak. A prostitúció és

a vásárolható szerelem a kórossal határos kinövéseket mutatnak. Egy szóval: a férfi, libidójának mesterséges fokozása a bűnnek valószínűsítő főiskoláját teremtette meg.

Nem is kétséges, hogy a folyton ismétlődő mesterséges ingerlés fokozza a nemi vágyat. Az idegrendszér élettanának nagyon általános szabálya, hogy a gyakorlás fokozza és erősíti az idegtevékenységet: a sokat evő és ivó ember inyenc lesz; ha valaki megszokja a szép ruhákat és a hideg lemosásokat, mind a kettő szükségletévé lesz; a testi tevékenység fokozza a mozgás utáni vágyat és erősíti az izmokat; aki mindig egy betegségre gondol, végül azt hiszi, hogy megkapta. Viszont a valamilyen irányban való tétlenség gyengíti a megfelelő ingereket. Ha elhanyagolunk bizonyos érzéseket és mozgásokat, csökken az utánuk való vágyakozásunk. Nem csoda tehát, ha ez a törvény áll a nemi libidóra is, hogy a tartózkodás gyengíti ezt az ösztönt, míg az ápolása erősíti. Mint a táplálkozási ösztönnél az üres gyomor, úgy itt is egy erő dolgozik és pedig a teli ondóhólyag.

Miután az engem ilyen dolgok miatt fölkereső sok páciensem-nél számos tapasztalatot gyűjtöttem, azt hiszem joggal állíthatom, hogy egy férfi, ha becsületes akar lenni önmagával szemben, mindig különbséget tud tenni a nemi ösztön mesterséges ingerlése és a természetes szükséglet között. Hiszen mégsem lehet mindegy, hogy egy férfit azért gyötörnek-e nemi vágyak és képzetek, noha harcol ellenük, mert nincs alkalma ezeknek törvényes kielégítésére, vagy pedig azért, mert tétlen életmódjánál fogva állandóan a mesterkelt élvezeteket hajszolja. Én itt a normális emberről beszélek, mert hiszen vannak kóros természetűek, akiknél a nemi ösztön akaratuk ellenére is kényszerképzetté lesz. A komoly, állandó munka, a minden izgatószertről való tartózkodás rendszeren a természetes korlátok közé szorítják a nemi ösztönt és már ezt is jótéteménynek érzi az illető.

A pornográf művészettről már beszéltünk, mint a libidó mesterséges ingerlésének egyik eszközéről. A műveletlenebb embereknél ennek azok a termékei jönnek főleg figyelembe, melyek nyereszkedési vágyból izgatják a nemi ösztönt. A nyereségvágy! Ez a szó megjelöli a bajok főforrását. De. mellettük szerepelnek még a pornográf regények, melyek más eszközökkel ugyanazt a célt szolgálják.

De a nyereségvágyon kívül más okok is szerepelnek, bár ezek többnyire annak a közvetett hajtásai. Egy iskolásfiút pornográf

képek vagy egy rossz embernek a tanításai onániára ingerelnek, s a fiú a pajtásait is megtanítja erre. Bizonyos nemileg romlott nők iskolásfiúkat, sőt egész osztályokat használtak már fel párosodásra s ily módon egészségtelenül túl korán ébresztették föl a fiúk nemi ösztöneit.

A nemi ösztönt mesterségesen izgató és elsatnyuláshoz vezető ilyenféle megszokások másodlagos úton kifejlesztnek a férfiaknál egy káros hengegési hajlamot. Mint ahogyan az iskolásfiú mingyárt a konfirmáció vagy a bérálás után, csak hogy megmutassa, hogy ő férfi, cigarettát dug a szájába, ha mingyárt rosszul lesz is tőle, ugyanúgy a fiúk kötelességüknek érzik, hogy prostituálják magukat „különbén nem igazi férfiak”. Ezt a buta fölfogást még rosszabbítja az, hogy a nemi dolgokban járatlanokat vagy szégyenlőseket kinevetik. Ahelyett, hogy a fiúkat arra alkalmas jóindulatú és értelmes személy szeretettel és komolyan idejében fölvilágosítaná a nemi kérdésekben, ezen a leghelytelenebb és legrombolóbb úton hallják meg a felvilágosítást.

Ezen a módon a nemi libidó nemcsak mesterkéltén fokozódik és természetellenes utakra terelődik, hanem a nemi betegségeknek egész serege is fenyegeti a ifjúságot (az alkoholizmusról nem is szólva); ez azonban már a kórtan körébe tartozik.

Az iskolásfiúkról beszéltünk. De még rosszabb sorsuk van a proletárfiúknak, akik a lakásnyomorúság és a szegénység következtében a legszomorúbb nemi keveredésben nőnek föl, nem ritkán tanúi a szülők párosodási aktusának s nyereségvágyból gyakran közvetlenül is erkölcstelenségre nevelik őket.

Ilyen viszonyok között csak egy dolgon kell csodálkoznunk és pedig azon, hogy ezeknek a következményei nem még rosszabbak, mint amilyenek. Persze, hogy az ilyen kicsapongások sokszor a házasság és a családi élet meglazulására, impotenciára és más bajokra vezetnek; mégis meg kell vallani, hogy egyrészt a nemi betegségek, másrészt az alkoholizmus jelentik a legnagyobb közvetlen ártalmat az egészségre, sokkal nagyobbat, mint a libidó mesterséges ingerlései és eltévelyedései. Viszont az utóbbiak inkább a lelki életet és a társadalmi etikát mérgezik el.

Kellemetlen következménye a mesterséges nemi ingerlésnek a férfiaknál a nemi elégtelenség, mely aztán a házasságban csak

nehezen tudja megszokni az élethossziglani hű szerelmet egy nő iránt. Persze azt válaszolják erre, hogy sok egykori rué és bordélylátogató lett már hű házastárs és családapa, különösen ha szerencsésen elkerülték a nemi betegségeket. Aki azonban mélyebben néz a kulisszák mögé, annak föl kell ismernie e házasságok nagyon föltételes boldogságát. A macska ragaszkodik az egerekhez és a hosszú bordélylátogatás nem tűnik el nyomtalanul. Bár a szilárd jellemet az igazi szerelem fölemelheti, de a régebbi kicsapongások nyomokat hagynak, melyek később megint mellékutakra vezethetnek, mert a férfi, a pusztán házassági érintkezéssel hamar jóllakhatik.

Az utóbb említett mesterséges ingerlésekkel nem szabad egy kalap alá fogni a férfi poligám ösztönét, mely őt sokszor más utakra viszi. Egy nőnek a testi és szellemi tulajdonságai és bájai könnyen újabb tárgy felé irányíthatják a férfi vágyakozását és pedig félelmetes erővel. Itt a libidó elemei kibogozhatatlan zavarban keverődhetnek össze a magasabb szerelem elemeivel s ez a fejezet a főtémája a szenzációs regényeknek és az élet legtöbb szenzációs szerelmi történetének. A legtöbb ilyen esetben kétségtelenül nagy szerepe van a beteges hajlamnak és itt tanulja meg az ember, hogy a szenvedélyes „szerelmi házasságok” éppenséggel nem mindig tartósabbak mint az ésszerű vagy konvencionális házasságok, mert a betegesen szenvedélyes természetűek könnyen esnek egyik végzetből a másikba. A nemi vágyakozás ereje ilyen esetekben félelmetes. Még gyilkosságra és öngyilkosságra is indíthat. Olyan embereknél, akiknek az értelme nem elég magas fokú és nem elég önálló, sokszor megváltoztatja a fölfogást, a szerelmet gyűlöletté és a gyűlöletet szerelemmé alakítja át, az igazságérzetet az ellenkezőbe csapja át, a becsületes embert hazuggá és intrikussá teszi... egyszóval az egész nemi életére orkán módjára rátörő nemi libidó megszűnik egyszerű libidó lenni. Ezt az állapotot, nem is jótalanul, gyakran hasonlították a részegséghez vagy elmezavarhoz. Már enyhébb fokában is például odáig juttatja a férjet, hogy a feleségével már csak akkor tud párosodni, ha vágyainak egy más tárgyát, más nőt képzel maga elé s arra gondol, hogy ezt szorítja a karjai közé.

Ez a dolog épúgy beletartoznék a következő fejezetbe is, de azért beszéltünk róla itt, mert nem ritkán a nemi libidó és egy magasabbrendű szerelem közötti kétségbeesett harcot figyelhetünk meg

itt. Egy férfi például szeretheti, tisztelheti, sőt istenítheti a feleségét, a látása és érintése mégsem ingerli érzékileg, sem libidót, sem merevedést nem vált ki nála, míg valami szellemileg és erkölcsileg sokkal alsóbbrendű szirén érzékileg roppantul fel tudja ingerelni anélkül, hogy valami szerelmet vagy megbecsülést érezne iránta. Elég az hozzá, hogy az ilyen esetekben, melyek ebben a szélső formájukban sem olyan ritkák, a nemi libidó merev ellentétben van a magasabb szerelmi érzelmekkel. Az illető férfi ellenállhatatlanul akarja a szirénnel való párosodást, pedig feleségnek a világért sem kellene neki ős gyermekeket sem szeretne tőle, mert már kis megfontolás után is belsőleg megveti és fél tőle.

Bár ebben a szélső alakjában mint mondtuk, nem gyakori ea az eset, viszont rokon érzések tökéletlen alakban a legtöbb férfínél föllépnek. Ilyenkor a libidó azonos az ősi állati ösztönnel, melyet a nő mohó pillantásai, buja formái és érzéki modora erősen izgatnak, míg a szellemileg magasabb fokon álló férfit a hűség, a hála és a szellemi összetartozandóság érzése egészen más utakra tereli és bírja, hogy ennek az állati erőnek ellentálljon. Természetesen itt nem gondolunk azokra az esetekre, amikor az új szerelmi mámor a férfit lelkileg is, érzékileg is elidegeníti előbbi szerelmétől (feleségétől).

A férfi nemi ösztöne nem kizárólag a párosodás utáni vágyban merül ki. Bár homályosan és kisebb erővel, belevegyül a *gyermek nemzésének ösztöne*. Itt azonban csak célozunk erre. Később majd látni fogjuk, hogy a mi mai kultúrviszonyaink mellett ez az ösztön meglehetősen szerencsétlen szerepet játszik.

2. A nő nemi ösztöne.

A nő magatartása a nemi aktusnál lényegesen különbözik a férfietől, nemcsak a természetes passzivitása következtében, hanem azért is, mert hiányzik a magkiürítés (ejakuláció) folyamata. De vannak nagy hasonlóságok is: a csikló merevedése és az ebből folyó kényezet a Bartolini-féle mirigyeknek a férfi ejakulációjára emlékeztető kiválasztása és maga az orgazmus vagyis a kényezet tetőpontja, mely ha megvan, intenzitásban semmivel sem marad el a férfié mögött, sőt gyakran fölülmúlja. Bár az ondó fölhalmozódásához hasonló folyamat nincs a nőnél, de azért – különösen hosszabb

megszokás után – a központi idegrendszerben nála is halmozódik a párosodási ösztön. Egy műveletlen asszony egyszer minden kertelés nélkül elmondta nekem, hogy legalább kéthetenként kell s neki a koitus és ha férje nem kapható rá, hát egyszerűen más férfi után néz. Akármennyire nőietlen volt is ennek az asszonynak a lelki megnyilatkozása, annyira normális volt aránylag a libidója.

I Meg kell engedni, hogy a csikló nagyon ügyetlenül fekszik, úgyhogy azokat a nőket, akiknél csak ennek a dörzsölése hozza létre az orgazmust, a koitus gyakran nem elégíti ki. Ezért egyes érzéki hajlamú nők inkább hódolnak a lesbosi, szerelemnek (lásd alább) vagy az onániának. Azonban a nőket a test mindenféle helyeinek, a mellnek, az arcnak, a bőrnek az érintése általában erotikusán izgatja, sokaknál pedig valamilyen tárgynak a hüvelybe való bevezetése vált ki kējérzetet.

De a tisztán nemi vágyódásnak a szélsőségei a nőnél sokkal nagyobbak mint a férfinél. Nála az ösztön sokkal ritkábban jelentkezik önként és akkor is később. A kējérzetet rendszeren csak a párosodás ébreszti föl. Igen sok nőnél általában hiányzik a nemi libidó. Ezek számára a párosodási aktus kellemetlen, sokszor undorító, de legalább is közömbös esemény. Igen különös, a férfi érzéseivel meg nem érthető és sok félreértésre alkalmat adó tény az, hogy a nemi érzés szempontjából ilyen hideg nők mégis roppant kacérok, a férfit nemileg ingerlők és szereleméhesek lehetnek. A férfi nemi részei többnyire nem ingerlik a nőket, legkevésbé a szűzeket. Sokkal inkább érdeklik őket a saját nemi szerveik. Ha egy fiatal lányban egy bizonyos férfinak a megpillantása vágyódó érzéseket kelt, akkor ez többnyire azt az alakot ölti, hogy evvel a férfivel szeretne gyermeket nemzeni. Valami határozatlan, általános érzés ez, a családalapítás és anyai boldogság utáni vágy, az egész testre kiterjedő érzékiség, mely. egyelőre nem is irányul a nemi szervekre és a párosodásra. A nemi inger a nőnél amúgy is kevésbé szorítkozik a nemi szervekre. A csecsbimbók például úgynevezett erogén helyet képeznek, melyeknek a simogatása kējérzetet vált ki. Ugyanígy a száj a csóknál. Ha figyelembe vesszük a terhességnek, a gyermekszoptatásnak és a nő más anyai működéseinek döntő jelentőségét, akkor megértjük, hogy az ő érzései egészen más természetűek mint a férfié, Testének kisebb nagysága és ereje, passzív szerepe a párosodásnál,

nagyon érthetővé teszik a vágyódását egy erőteljes támasz után. Ezért rendes körülmények között a fiatal lány bátor, erős, vállalkozó, szellemileg fölötte álló férfi után vágyódik, akire föltekintésen és akinek a védelmében biztosnak érezhesse magát. A természet műveletlen lánya inkább a testi előnyöket és az erőt nézi, a műveltebb lányt inkább a szellemi képességek vonzzák. Általánosságban a nők nagyobb rabszolgái az ösztöneiknek és a szokásaiknak mint a férfiak. Az emberiség ősállapotában a bátorság és a vakmerőség voltak azok a tulajdonságok, melyekkel a férfiak a legtöbbszörre vitték. Bizonyára ebből magyarázható, hogy a vakmerő donjuanok még ma is leginkább izgatják a nőket és noha minden egyéb tulajdonságuk gyatra, mégis legkönnyebben bolondítják el a lányokat. A férfi szemérmessége és gyámoltalansága rendszeresen visszataszítóan hatnak a nőkre. Különbözik az értelmes nő ma már inkább férfiak szellemi fölényéért lelkesednek. Ez is izgatja a libidójukat. A férfinek tisztán testi szépsége aránylag kevésbé izgatja a nőt, bár ez sem közömbös előtte. Bámulatos látni, hogy milyen csúnya, idős, sőt csám-pás férfiakba képesek a nők beleszeretni. A hatodik fejezet 8. §-ában látjuk majd, hogy a normális nő szerelme tárgyát illetőleg sokkal válogatosabb mint a férfi. A nő nem minden férfivel szemben érez párosodási hajlamot, míg a normális férfit minden egészséges fiatal nő izgatja. Ezért a nő rendszeren csak egy férfi iránt érez egyszerre nemi vágyat, az iránt akit szeret.

A női érzésre jellemző az a tény is, hogy egy kóros jelenség, mely a férfinél nagyon élesen feltűnik, a nőnél kevésbé tér el a normális érzéstől: az ugyanazon nemre irányuló vágyakozást értem, mely az ú. n. homoszexuális szerelemhez vezet. A férfi a másik férfire nemileg egyenesen taszítóan hat; csak a kóros hajlamú férfit ingerli a másik férfi. A nőnél azonban van bizonyos fokú érzéki becézgetési hajlam, amely nem okvetlenül élesen a férfiakra szorítkozik, hanem anélkül, hogy mingyárt a kórosan ellentétes nemi érzésekhez tartoznék, más nőkre, valamint kis gyermekekre és állatokra terjed ki. Normális leányok például szeretnek egy ágyban aludni, egymást csókolgatva és becézgetve, amit normális férfiak nem szívesen tesznek. A férfinél ezek az általános becézgetések majdnem mindig nemi vágygal kapcsolatosak és ettől függenek, a nőnél nem. Amint láttuk a férfi a magasabb szerelmet a nemi vágytól annyira el tudja kü-

löníteni, hogy ebben a tekintetben, két egészen (másként érző egyén lehetséges ugyanabban az agyvelőben. Sőt egy férfi lehet szerető férj s amellet az érzékiségét aljas szajhákkal elégítheti ki. A nőnél az ilyen különválás ritka és természetellenes. A magasabb szerelem és a nemi ösztön nála sokkal nehezebben választhatók el.

Innen magyarázható a nő libidójának és orgasmusának csodálatos szeszélye. A normális érzésű nőnél ezek szerelem nélkül nem igen jelentkeznek. Ugyanaz a nő, aki az egyik férfit szereti, a másikat nem, az elsővel való párosodásnál a legmagasabbfokú libidót és orgasmust érezheti, a másodiknál azonban többnyire, ha nem is mindig, hideg és érzéketlen marad. Ebből magyarázható az is, hogy -a legrosszabb nyilvános prostituáltak, akik fizető kliensekkel számtalanszor párosodnak minden érzés nélkül, a kitarítottjukkal, akit szeretnek, kényérzetet érezhetnek, akik éppen ezért ki is zsákmányolják őket.

A normális nő tehát a férfitől elsősorban szerelmet, gyengédséget, szilárd élettámaszt, bizonyos lovagiasságot és gyermeket követel meg. A párosodásnál könnyen lemond a kényérzetről, legalább is sokkal könnyebben, mint a fentebbi követelményekről. A nőt, semmi sem háborítja föl annyira, mint a férje közömbössége, ha ez például csak úgy kezeli őt, mint egy házvezetőnőt. Egyesek azt állították, hogy a nő átlagban érzékibb mint a férfi, mások, hogy kevésbé az. Ez így helytelen, mert mind a kettő érzéki, de más módon.

A nő nemi ösztönének a sajátosságai tehát megmagyarázhatók először is abból, hogy a nemi működések az egész életére nagyon mély hatással vannak,," másodsor, hogy nemileg passzív „szerepet játszik és harmadszor az ő külön lelki sajátágaiból. Ebből, de különösen a nő passzív szerepéből magyarázható meg a nő feltűnő kacérsága és tetszésvágya, a cicomázási, díszítési ösztön, hogy a külsejével, a tekintetével, a mozdulataival stb. megnyerje a férfiak tetszését. A női nemi ösztönt elsősorban ez árulja el, de azért ez nem szükségképpen jelent közvetlen vágyat a párosodási aktus után.

Míg a szűz fiatal lányok a leírt módon éreznek, addig a házasesetben vagy ismételt nemi érintkezések után sok tekintetben megváltozik a dolog. Persze, hogy a nemi érintkezés a nők egész kategóriájánál sohasem vált ki kényérzetet, de másoknál igen és ebben az

utóbbi normális esetben a megszokás fokozza a szükségletet a iparosodás kéjes érzései iránt, úgyhogy nem ritka eset, hogy egy hosszú házasság folyamán a viszonyok megfordulnak és a nő vágyakozóbb lesz, mint a férfi. Ebből és mert a férfiak könnyebben áldozatul esnek a nők nemi vágyainak, ha ezek észrevehetően nyilvánulnak, magyarázható meg, hogy az özvegyek miért mennek férjhez újból olyan szívesen és könnyen. Ezeknél ugyanis, az egyéniségek szerint eltérően, két hatalmas érzés harcol egymással: először is a nő állandósága a szerelemben, az elhunyt férj istenítése; másodsor a megszokott nemi kéj utáni vágyakozás. Mélyebb etikai vagy rajongóan vallásos hajlam mellett az első, alacsonyabb de esetleg értelmesebb hajlam mellett a második érzés-komplexum győz. Az ilyen harcoknál mutatkozik meg, hogy a nő akarata a vágyakkal szemben általában erősebb, mint a férfiknál. De azért magától értődik, hogy a nemi vágyakozás magassága nagy szerepet játszik ebben a küzdelemben, ahol ez hiányzik, ott egyáltalán nincs küzdelem, legföljebb a nő enged a konvencióknak.

A klimaktérium bekövetkezése (változás, a menstruációk megszűnése) nem csökkenti mingyárt a nő nemi vágyakozását, noha a kor nála is csillapítóan szokott hatni. Ebben a tekintetben meglehetősen visszásság uralkodik: öreg nők semmiféle ingerlő hatással nincsenek a férfiakra, de azért sokszor erősebbek a nemi vágyaik, mint a fiatal nőké.

Mint már mondtuk, a nemi ösztön egyéni különbségei a nőknél még nagyobbak, mint a férfiaknál. Vannak nemileg nagyon ingerlékeny nők, akik már nagyon fiatal korban ellenállhatatlan vágyakat éreznek, onanizálni kezdenek vagy a férfiak ölébe dobják magukat. Az ilyenek aztán poliandrikus (többhímű) hajlamúak, noha a nő nemi ösztöne inkább monogám mint a férfié. Ez a szélsőségesen felcsigázott női nemi ösztön rendszeren még kórosabb formákat ölt mint a férfi szélsőséges nemi ösztöne s a lélektanban *nimfomániának* nevezik. Minden társadalmi osztályban található ilyen egyének, akiknek a nemi telhetetlensége a mesével határos. Az alváásra és étkezésre szükséges időt leszámítva, egész nap készek a nemi aktusra. Kevésbé merülnek ki mint a férfiak, mert az orgazmusuk nem jár ondóvesztéssel.

Bár meg kell állapítanunk, hogy a nők nemi kicsapongásai

nagyobbrészt a jellem öröklékeny hajlamaira vezethetők vissza, kapcsolatban a rossz társadalmi, és kereseti viszonyokkal esetleg az erős libidóval, másrészt mégis el kell ismernünk, hogy miután a nemi viszonyok a női agyvelőben óriási szerepet játszanak, a már egyszer prostituált vagy másként rossz útra tévedt nő, még akkor is, ha eredetileg nem volt rossz hajlamú, rendszeren nehezebben téríthető vissza a jó útra mint az a férfi, aki hasonló helyzetben van. Az imént láttuk, hogy a férfinél a nemi ösztön sokkal könnyebbé! elválasztható a többi szellemi és kedélybeli dolgoktól mint a nőnél és hogy a férfi tevékenysége, akármilyen heves is, mégis inkább átmeneti jellegű, úgyhogy nem uralkodik annyira az egész lelki életén. Tehát figyelembe kell venni a két nem közötti különbséget, ha a nemi kérdést társadalmilag helyesen akarjuk megítélni. Mindkét nemnek meg lehet és kell adni ugyanazokat a jogokat; de azért a lényükben sohasem lesznek egyformák.

A történelem és a néprajz cáfolhatatlan bizonyítékokkal szolgálnak amellett, hogy minden időkből, még a primitív vad népeknél is, a nemi ösztön ingerlésére a legraffináltabb eszközöket alkalmazták. Erotikus nők például minden időkből mesterséges hímveszőket alkalmaztak az önkielégítésre. A hím és női nemi szerveken mindenféle operációkat végeztek, hogy mindkét nem ingerét fokozzák. Ezért a mai erotikus kicsapongások iránt nem szabad nagyon szigorúaknak lennünk és ezeket nem szabad „a régi jó időkkel” szemben csak úgy egyszerűen a mai kor dekadenciájának rovására írunk. Ennek más okai vannak.

3. A flört.

Ha egy angol szótárban keressük a „flirt” jelentését, ezt találjuk: kacérság, szeszélyesség, féktelenség, udvarlás stb. Ezt az angol szót azonban más értelemben modernizálták, olyan nemzetközi jelentéssel, melyet el kell különítenünk a kacérság fogalmától. A kacérság, mint különösen női tulajdonság, nem tartozik hozzá a nemi ösztönhöz mint ilyenhez, csak közvetett lelki kisugárzása ennek, amiről majd később beszélünk. A flört mai fogalma ellenben kétségtelenül hozzátartozik a nemi ösztönhöz. Hogy röviden fejezzem ki magam, a flirt egy egyén nemi ösztönének a megnyilatkozása más egyénnel szemben, akik kiváltják nála ezt az ösztönt, kivéve

a tulajdonképpeni párosodást. A flört lehet többé vagy kevésbé tudatos. Magában véve nem lelki sajátosság és nem is azonos a libidóval, mert egy ember úgy elrejtheti a libidóját, hogy senki sem veszi észre. Viszont egy szikrányi érzés nélkül is lehet a libidót szimulálni vagy úgy viselkedni, hogy másoknak a libidója kiváltódjék. A flirt tehát valami olyan tevékenység, amelyik alkalmas úgy a saját erotizmus elárulására, mint a másokénak a kiváltására. A kacér nőknek a természetükben van, hogy többet flörtölnek.

A flirt a kissé provokáló, szerelmes tekintettől egészen a szélső neveltségéig mehet. Az árnyalatok itt észrevétlenül mennek át egymásba s a temperamentumok szerint a nemi ösztön lassú vagy heves ingerléseiről lehet szó. A nemi érzékenység roppant egyéni különbségeivel jár együtt, hogy az a cselekmény, mely az egyiket hidegen hagyja, a másikat a legnagyobb mértékben izgatja. Utóbbi esetben a férfinél gyakran párosodás nélkül is beáll az orgazmus. A felnőttek tánca jórészt a flörtnek konvencionálisan megengedett formája. Az erotikus bujasággal táncoló nő érintése tánc közben is ejakulációt okozhat a férfinél. Ugyanez megtörténhetik heves csókolódzások közben a nemi részek érintése nélkül is. A nő is kaphat ilyenkor orgazmust, amit a lábainak egymásra nyomása (az onániának egyik változata) okozhat.

A flörtnél nagy szerepet játszik a csók. Általában minden olyan hely erogén természetű, ahol a bőr nyálkahártyába megy át, s e helyek közül a száj a leghozzáférhetőbb. A csókon kívül a kézfogás, tekintet, mozdulatok, ölelés stb. mind szerepet játszanak a flörtnél. A nemi ösztönnek ez az egész néma nyelve eleinte csak óvatosan szólal meg, hogy a támadó felet ne érhesse az illetlenség vádja. De ha a flörtöt kereső észreveszi, hogy halk kihívásai sikerrel járnak, akkor bátorságot kap s a játék tovább megy.

Továbbá a műveltség és a temperamentum szerint a flört nagyon különböző formákat ölt. A kocsmában, ahol a pincérnő kacérkodik a törzsvendégekkel, a megfelelő közönséges formát ölti. Az alkoholnarkózis hatása alatt a flört általában mindig aljas formát ölt. Az alkoholos flörtölési módszerek nehézkesek, utálatosak és durvák. Még a finomabb társaságokban is ilyenné teszi a flörtöt az alkohol. De finomabb formái és magasabb szellemi műveltség mellett a flört bonyolultabb és kellemesebb formákat ölt.

Van a flörtnek egy szellemi változata, melyet nem a szemek és a tapintó érzék, hanem a nyelv végez. Ezek az ocsmány erotikus viccek, melyek éppen olyan izgatón hatnak, mint az érintések és pillantások. A műveltség foka szerint ezek is lehetnek finomak, ötletesek, tapintatosak és durvák. A tapintatlan és a flörtben ügyetlen férfiak rendszeren inkább lehűtik, mintsem szítják a nő erotizmusát. Nagy szerepet játszik itt a nők természetes finom tapintata. A nő szereti a flörtöt, de a megfelelő formában. A nőnek mindent lehel mondani, de attól függ, hogyan mondják, az ocsmányságot is megfelelő formába kell öltöztetni. Láttam tudós orvosnőket is, akikkel a leg-sikamlósabb témákról is lehetett beszélni, de az egyik orvostanárnak a viccei nagyon fölháborították őket, mert egyenesen megvető és bántó szándékkal mondta el őket, pedig orvosfülek számára a viccek elég ártatlanok voltak. Ezt az én különben okos hallgatónőim nevetve el is ismerték, mikor az ő idevonatkozó igazi női reakcióikra figyelmessé tettem őket. Különben a női erotizmus cinikus és durva megnyilatkozásai bennünket férfiakat is bosszantanak, pedig ebben a tekintetben amúgy sem vagyunk valami nagyon érzékenyek.

A flörtöt mindkét nem aktíven űzi. A nőnél ez az egyetlen megengedett formája annak, hogy az erotikus érzéseit mutassa, de mivel itt is bizonyos tartózkodást kívannak meg tőle, a nő aktív flörtölése rendkívül finom művészetté fejlődött ki. Ő csak sejteni engedheti az erotizmusát. Minden tapintatlan kihívás az ő részéről célját téveszti, ha lányról van szó, árt a hírének. Passzív szerepéből nem szabad láthatóan kilépnie, ha még olyan nagy erotikus vágyódás gyötri is. Tehát gyengédnek és ügyesnek kell lennie. Ezt erotizmusának a természete és egész lénye megkönnyítik. A férfi lehet merészebb és ostromlóbb.

A flört formáiról köteteket lehetne írni. Ez minden nemi hódításnak a szükségszerű kísérő jelensége. A hivatalos jegyeseknél egészen konvencionális formát ölt. Egy kis attikai só is van a szalonok flörtjében, melynek vagy nem szabad átlépni bizonyos határokat vagy szabadszerelmi viszonyokhoz vezet, mint a görög hetéráknál, A gazdag modern semmittevők életében, a fürdő- és szórakozóhelyeken, a finom szállodákban és szanatóriumokban különösen nagy ezerepet játszik a flört és mindenféle árnyalatában a vendégek egyik

fő szórakozása. Buján virágzik a gyárakban és minden olyan helyen, ahol az egyoldalú munka untatja az embereket.

A flörtnek tehát, mint minden nemi hódítás kísérő jelenségének megvan a jogosultsága és a helye; de mint öncél, hogy örökké flört maradjon, elfajulási jelenség.

ÖTÖDIK FEJEZET.

A nemi szerelem és a nemi ösztön többi kisugárzásai az ember lelki életében.

Láttuk, hogy az ösztönök mechanizmusa régi állati örökségekkel függ egybe s a székhelye az alsórendű agyközpontban van. Már aránylag alsórendű állatoknál is találunk olyan ideges reakciókat, melyek úgyszólván a nemi ösztön visszahatásai. A legfeltűnőbb közöttük a féltékenység vagyis a harag, melyet egy egyénből kivált az, hogy nemi ösztönének a tárgyát egy másik egyén akarja tőle elvitatni. A féltékenység inas ösztönökben is gyökerezhet, pl. a táplálkozási ösztönben, becsvágyban stb. De mindig egyik legtipikusabb mellékjelensége a nemi ösztönnek és tudvalevőleg dühös harcokra vezet különösen a hímek, de alkalmilag a nőstények között is. Nagyon ősi eredeténél fogva ez a szenvedély teljesen ösztönszerű s így akár az előbbi fejezetben is fejtegethettük volna. Mégis azért beszélünk róla inkább itt, mert jobban ismertethetjük a nemi ösztön többi kisugárzásaival kapcsolatban, hiszen elsősorban lelki területen játszódik le.

A nagy agyvelő vagyis a lélek szerve által földolgozott nemi ösztönt nevezik a szó tulajdonképpeni értelmében vett *szerelemnek*. Hogy e két dolog összefüggését jobban megértsük, az altruisztikus érzések fejlődésének rövid ismertetésével kell kezdenünk.

Amíg az alsórendű állatoknál nincsenek különmemű egyének, addig a tiszta önzés uralkodik náluk. Mindegyik egyén annyit zabál, amennyit tud; ezzel és az ivartalan szaporodással betöltötték élet céljukat. Mikor a hím és nőstény föllépnek, részben még akkor is ez az elv uralkodik. Tipikusak erre nézve a pókok, ahol a párosodási aktus nagyon veszedelmes a hímre, mert ha nem vigyáz nagyon, akkor vagy még előtte vagy utána a nőstény fölfalja, hogy semmi ne mejen veszendőbe. De már a pókoknál bizonyos áldozatkészséget

mutat a nőstény a kölykeivel szemben. A kissé magasabbrendű állatoknál már többé-kevésbé erős vonzalmak figyelhetők meg, melyek többnyire az egyének nemi egyesüléséből erednek, a hím és nőstény egymáshoz és mindkettőnek a kölykeikhez való vonzalma. Ezek az érzelmek erős és tartós szerelemig, sőt házastársi hűségig fokozódhatnak pl. a madaraknál. Már ebből is kiderül a benső rokonság a nemi szerelem és a többi szimpátia-érzések között, vagyis a szó tágabb értelmében vett szeretet között. De két egyén közötti minden szimpátia-érzésnek szükségképpen megfelel egy ellentétes érzés, a bánat, akkor, mikor a szerelem tárgya meghal, beteg lesz, elszökik vagy elcsábítják. Ez az érzés a tiszta szomorúság alakját ölti, sőt a tartós melanchóliáig mehet. Majmoknál és papagájoknál látjuk, hogy az egyik házsfél halála nem ritkán a másik fél halálát is okozhatja, mert ez megtagadja a táplálékfölvételt s a fokozódó lehangoltság elpusztítja. Ha a nőstény majomtól elveszik a kölykét, ennek is a legnagyobb szomorúság a következménye. De ha egy állat fölismeri az őt fenyegető fájdalom okát, ha pl. jön egy ellenséges lény s a házastársát vagy a gyermekét akarja elrabolni, akkor ez a dühnek a reakciós érzését váltja ki. A féltékenység csak meghatározott alakja ennek a haragnak. A harag természetesen a védekező képességgel együtt növekszik, míg a gyámoltalanabb lényeknél inkább a félelem túnyomó.

A rokonszenv érzésének egy további származéka a kötelesség-érzet, a lelkiismeret. Minden szerelmi vagy szimpátiaérzék a szerelmezt bizonyos cselekedetekre készíti, melyek a szeretett lény javát szolgálják. Így az anya táplálja és ápolgatja kicsinyeit, az apa táplálékot hoz az anyának és a kicsinyeknek, és az ellenség ellen védi őket. Mindezek a cselekmények fáradtsággal, megerőltetéssel, veszélyek legyőzésével stb. járnak; tehát küzdelmet jelentenek a rokonszenvérzés és az önzés között. Két ellentétes érzelemsorozatnak ebből a küzdelméből keletkezik egy harmadik összetett érzés, a kötelesség érzése, a lelkiismeret. Látjuk tehát, hogy az emberi társasérzék elemei már sok állatnál nagyon kifejezetten megvannak.

Egy magasabb fok áll elő akkor ha a rokonszenvérzések nem csupán egy ideiglenes családra szorítkoznak, hanem mint sok madárnál és majomnál, az élethossziglani házassági kötelékre is kiterjednek. A családi érzés aztán kiterjedhet az egyének nagyobb szá-

mára, melyek a védelem céljából tömörülnek, mint azt a fecskénél és még nagyobb mértékben a társas állatoknál, pl. a hódaknál, méheknél és hangyáknál találjuk. Az ilyen állati közösségeknél a kötelességérzet majdnem mind a közösség összes tagjaira terjed ki, míg a féltékenység és a harag az éhez nem tartozó állatokra irányulnak. Vaknak kell lenni, hogy fel ne ismerjük, hogy azok a csodálatos tények, melyeket az állatlélektanból ismerünk meg, a saját emberi lelkünkben ismétlődnek. Egyes állatok jóval felülmúlják az embert a kötelességérzet és a házastársi hűség tekintetében. Így látjuk ezt bizonyos majmoknál és papagájoknál. A társas állatoknál, mint a hangyáknál és a méneknél, melyek rendkívül finoman tagozott közösségekben élnek, a társadalmi kötelességérzet majdnem teljesen elfoglalta az egyéni rokonszenvezés helyét. Egy hangya vagy egy méh úgyszólván csakis az összességért él. Nem áldozza fel magát egyesekért, hanem csakis az egészért; ezeknél az állatoknál az egyén valóban egy szám az összességben. A dolgozó méhek a királynőjükért megöletik magukat és éhenhalnak, de a haszontalanná vált heréket ősszel könyörtelenül kivégzik. A rendkívül hatalmas és bonyolult emberi agyvelőben mindezekből van valami, de nagyon változatos egyéni határokkal. Az embernél a kötelességérzet erősen családi irányban fejlődött, vagyis inkább a házastársra és a gyermekekre szorítkozik, mint az az emlős állatoknál általában szokásos. Ennek következtében a nagyobb közösségre pl. községre, nemzetre irányuló rokonszenvezés aránylag jóval gyengébb és inkább belénevelt mint született. Bizonyára a leggyengébben fejlett az általános emberi érzés, mely minden emberben testvért lát, és az ebből eredő társadalmi kötelességérzet. Hogyan is lehetne másképpen egy olyan lényél, melynek az egyénei évezredek, talán évmilliókon át apró ellenséges csoportokra oszlottak? Az ősemberek és a mai vad népek egymásközti ellenségeskedése nélkülöz minden emberséget annyira, hogy nemcsak rabszolgává teszik és megölik, hanem még kínozzák is egymást.

A hangyák ösztönszerű társasélete néhány tanulságos hasonlattal szolgál. Akármilyen ellenséges viszonyban legyenek is egymással a különböző hangyakolóniák, szoktatással mégis sikerül, gyakran sok csata és gyilkosság után, szövetségeket létrehozni az eddigi jelenségek között, melyek aztán tartósak maradnak. Ilyenkor érde-

kes megfigyelni, hogy a szövetség kezdetén egyéni ellenségeskedések még sokáig előfordulnak és különösen a gyengébb párt egyes egyénei az erősebb pártiakat még sokáig kínozzák és meg is ölik. Viszont a hangyáknál ugyanazon kolónia tagjai között a legnagyobb ritkaság a gyűlölet és veszekedés.

A mondottak után és számtalan természettudományi megállapítás alapján egészen kétségtelen, hogy a nemi vonzalom, vagyis a némi ösztön, a *legősibb* közvetlen forrása a rokonszenvérezéseknek az állati egyének között. Később ezen érzések közül sok teljesen elvált a nemi érzéstől; de igen sok még többé-kevésbé laza és tudatos kapcsolatban maradt vele. A szerelem törzsfjlődésének e rövid vázlatából láthatjuk a nemi élet óriási befolyását az emberi lélek fejlődésébe. Másrészt ennek az ősi befolyásnak az aktuális jelentőségét nem szabad túlbecsülni. Apró gyermekeknek, noha Freud tévesen az ellenkezőjét állít ja, sem nemi érzékük, sem nemi ösztönük nincsen, de azért intenzív rokonszenvézéseket mutatnak, valamint haragot és féltékenységét, kötelességérzetet és önzetlen áldozatkészséget. Herélt ökrök, herélt lovak, a hangyák nemnélküli dolgozói nagyon határozott rokonszenv- és kötelességérzetet mutatnak. A nemi vonzódásnak ezek a fejlődéstani származékai tehát ma az egyénnél már jóval a nemi érzés előtt beállanak. De viszont amint a nemi érzés beáll, ez hatalmas befolyást gyakorol amazokra, még ott is, ahol a tulajdonképpeni nemi ösztön hiányzik. Így azt látjuk, hogy olyan nők, akik nemileg teljesen hidegek, hűséges és szerető feleségek és anyák lehetnek. Különben a nőnél a szeretetteljes önfeláldozás igen gyakran a nemi szerelem pótszere.

A mondottakból máris látható az ember ama lelki tulajdonságainak roppant bonyolultsága, melyek a szerelemmel függenek össze. A nemi ösztön egyéni változatai a legváltozatosabb módon kapcsolódnak a kedély, az értelem, az akarat magasabb egyéni tulajdonságaival, hogy ebből adódjanak aztán azok az egyéni összetételek, melyeket *konstellációknak* nevezhetnénk. Azonfelül az embernél az öröklött egyéni hajlamok kombinálódnak azokkal a roppant számú tapasztalatokkal és emlékekkel, melyeket az agyvelő hosszú élete folyamán minden területen összegyűjt (nevelés vagy alkalmazkodás), hogy ezek is befolyásolják az egyes elhatározásokat és cselekedeteket.

Így egy férfi mintája lehet az erkölcsösségnek, egyszerűen azért, mert a nemi ösztöne majdnem zérus. A másíknak abnormisan erős a nemi ösztöne, de azért derék, kötelességtudó, áldozatkész és emiatt a legsúlyosabb harcok dúlnak benne, melyekben sokszor elbukik. Egy másíknak a nemi ösztöne mérsékelt; ha erős kötelesség-érzéke és erős akarata van, akkor el tudja nyomni a vágyait, míg gyenge akarat vagy erkölcsi fogyatékoság mellett az első kísértésre elbukik. Szerelem és nemi ösztön szoros kapcsolatban vagy egészen különválva lehetnek meg egy egyénben. Mint ahogy egy nemileg hideg nő lehet jó anya, úgy egy nagyon kéjelgő nő lehet rossz anya; de lehetséges az ellenkező is.

A nemi szerelem.

Ezen az egyik nemnek a magasabb igazi szerelmét értjük a másik nem iránt, amennyiben nem egyszerű barátságról van szó, hanem az érzés a nemi ösztönnel kapcsolatos. Erről írni tulajdonképpen annyit jelent, mint vizet hordani az óceánba, mert hiszen a szépirodalom háromnegyedrésze a szerelem ilyen leírásával van teli. Hogy a normális embernek nagy a szerelmi szükséglete, az nem kétséges. Hiszen a nemi szerelem a lelki életre gyakorolt kisugárzásaival együtt egyik főfeltétele az emberi boldogságnak és főcélja az emberi életnek. Sajnos, ezt a dolgot gyakran félreértik.

Úgy látszik, hogy a szerelmet rendszeren a nemi vágy gyújtja fel. Ez az Amor nyiláról szóló híres történet. Az ember szerelmes lesz egy tekintetbe, egy arcba, egy kebelbe, egy hangnak a tiszta fényű csengésébe és így tovább. Azonban a libidónak a viszonya a szerelemhez rendkívül bonyolult és kényes valami. Láttuk már, hogy a férfinál nagyon közönséges dolog a libidó szerelem nélkül, de szerelem is lehetséges libidó nélkül, míg a nőnél ez a két dolog nehezen különíthető el, vagy legalább is a libidó nagyon ritkán fordul elő szerelem nélkül. A két dolog azonban semmiképen sem azonos, amit a leganyagiasabb és legkéjvágyóbb egoistának is el kell ismernie, hacsak nem nagyon korlátolt ember. Az is előfordul, hogy a szerelem megelőzi a libidót és ez gyakran, a legszerencsésebb nemi viszonyokhoz vezet. Két jellem könnyen nagyon rokonszenvesnek találhatja egymást és ez a tisztán szellemi vagy kedélybeli rokon-

szenv egyenlőre minden érzékiség nélkül fejlődhetik, különösen ott, ahol pl. ez már a gyermekkorban is meg volt. Gyakorlatilag pedig a mi társadalmunkban nagyon sok nemi kapcsolat, pl. házasság létesül a szerelemnek minden nyoma nélkül, tiszta spekulációból vagy konvencióból. Itt arra számítanak, hogy a normális nemi libidó és a megszokás majd tartóssá teszik a házasságot. Minthogy a normális ember az érzéseiben nem szokott szélsőséges lenni, ez lassú tűréssel és alkalmazkodással többnyire sikerül is aszerint, hogy kellemesek-e vagy kellemetlenek azok a felfedezések, melyekre csak a házasság folyamán jönnek rá. A szenzációs szerelmi regények, még ha némileg igazak is, nagyon szélsőséges eseteket és kivételeket tárgyalnak, sőt gyakran kóros eseteket, mert az átlagos polgári házasság nem elég pikáns és érdekes. Nekünk azonban itt nem a szélsőségekkel, hanem a normális és valódi szerelmi érzésekkel kell foglalkoznunk, melyek a valóságban a leggyakoribbak.

A mondottak után világos, hogy a nemi szerelem két tényezőből áll: 1. a tényleges nemi libidóból, 2. az állati őseink libidójából kifejlődött rokonszenvézésekből, melyek azonban ma már függetlenekké váltak. A kettő között állanak az egyén életében már régebben létrejött és egy másik nemű egyén irányában kifejlődött rokonszenvézések, melyeket az emlékezés ismét fellobogtat és amelyek hatalmasan hozzájárulnak a szerelem fentartásához. Ezek a különféle érzések mindenféle elképzelhető árnyalattal mennek át egymásba és állandóan hatással vannak egymásra. Míg egyrészt a libidó rokonszenvet ébreszt, másrészt a rokonszenv is kiválthatja a libidót és megfordítva a visszataszító viselkedés mind a kettőt lehűtheti.

Meg kell itt emlékeznünk a rokonszenvézések egyik törvényéről, melyet eléggé ismernek ugyan, de emberi számításoknál könnyen megfeledkeznek róla. Az ember rendszeren nem azt vagy azokat a lényeket szereti, akiktől sok jót kap, hanem inkább azokat, akikért feláldozza magát és akikkel ő tesz jót. Ezt eléggé meg lehet figyelni a szülők és gyermekek viszonyában, valamint a házasságban. Ha a házasságban az egyik fél nagyon is isteníti a másikat és mindenben enged neki, akkor a másik ezt igen könnyen magától értődőnek tekinti és a házastársa iránt sokkal kevesebb szeretetet érez, mint pl. egy elkényeztetett gyermek iránt, akire egész majomszeretetét

pazarolja. Viszont az ilyen gyermek rendesen hálátlan és a majomszeretetért közönyösséggel és szemtelenséggel fizet. Ha alaposabban nézzük a dolgot, akkor látjuk, hogy ez a játék a világon mindenütt ismétlődik és sok tekintetben megnehezíti a szerelem kölcsönösségét. Áll ez még az élettelen tárgyakra is, az ember szeret egy kertet, egy házat, egy könyvet, amelyekkel sokat vesződött, de közönyös a legszebb és legértékesebb ajándékok iránt, melyek fáradság nélkül hullottak az ölébe. Már a kis gyermek beleszeret a magakészítette alaktalan játékszerbe és nem kellene neki a drága karácsonyi ajándékok, melyekkel a szülői szeretet ajándékozta meg. Ezért régi bölcsesség, hogy az igazi, magasabb szerelem nemcsak az adásban, hanem a lemondásban nyilvánul meg és hogy ésszel kell párosulva lennie. Ez a szerelem persze nem az ősi, primitív szerelem: ezt az értelem elemei tisztították meg.

Ezt az utóbbi tételt a házasságban sok férj úgy értelmezi, hogy szigorúnak kell lennie a feleségével, hogy el ne kényeztesse, mert hiszen ő az ura és parancsolója. Hogy mennyire hamis ez az egyoldalú felfogás, azt nem is kell hosszasan fejtegetni. A szerelemnek, hogy teljes legyen, kölcsönösnek kell lennie és hogy kölcsönös maradjon, a nevelésnek is kölcsönösnek kell lennie a házasságban. Mindegyik fél legyen szigorú ömaga iránt és ne legyen gyenge a másikkal szemben. *Ha mindegyik állandóan megtesz mindent, hogy előmozdítsa a másinak igazi javát, akkor önmagában is erősíti a rokonszenvézéseket és továbbfejleszti.* Ehhez azonban becsületes munka szükséges mindkét részről, hogy a szerelemnek látszó érzéki-ség rövid idő múlva semmivé ne valljon vagy, ami oly gyakori, az ellenkezőbe, a gyűlöletbe ne csapjon át. Nem kell, hogy valaki vak legyen a házastárs hibái iránt, hanem vegye ezeket is számításba és egész művészetével igyekezzék azon, hogy szeretettel megjavítsa.

Azonban még egy lépéssel tovább kell mennünk és meg kell vizsgálnunk a francia közmondás helyességét: „Lamour est régoisme à deux” (A szerelem önzés kettesben). Két ember kölcsönös istenítese nem ritkán önző gyűlöletté fajul a többi emberiség iránt. Ez azonban sokszor a szerelem minőségére is hátrányosan hat vissza. Manapság sokkjai nagyobb az emberi szolidaritás, hogysem a szerelem ilyen kizárólagossága meg ne bosszulná magát. Én a nemi szerelem ideálját abban látnám, *hogy egy férfit és egy nőt a*

nemi vonzalom és a jellemeik harmóniája olyan kötelékbe egyesítenek, melyben kölcsönösen az emberiség javát szolgáló munkára ösztönzik egymást, és pedig oly módon, hogy a maguk kölcsönök nevetését és a hozzájuk legközelebb álló lények, tehát gyermekeik nevelését tekintik kiindulópontnak a többihez. Az ilyen felfogás annyira megtisztítja a szerelmet, hogy elveszíti kicsinyességeit, pedig éppen ezek a kicsinyességek szokták elfajulttá tenni a legőszintébb szerelmi viszonyokat is. A közös szociális munka aránylag könnyen győz a féltékenykedések és a természetes fejlődéstani szerelmi kizárólagosságok egyéb gonosz visszahatásai fölött és mind ideálisabbá teszi a szerelmi érzéseket.

Megfigyelhető tény, hogy a nemi érintkezés a házasságban, legalább is az érett korban erősíti a szerelmet, bár ez csak egy részét teszi a szerelmi ragasztószernek. Én legalább sok esetben megfigyeltem, hogy mikor valami beteges zavar következtében orvosi szempontból a nemi érintkezés szüneteltetését kellett elrendelnem, a házastársak között kihűlt a kölcsönös rokonszenv és szerelem, közönyösség állott elő, amit később nem lehetett kiküszöbölni. Az orvosok tehát mindig gondoljanak erre a következményre és csak abszolút szükség esetén tegyenek ilyen rendelkezéseket.

Általános tételként állíthatjuk fel, hogy az igazi és magasabb szerelem tartós és hogy a nemi vágnak hirtelen fellobbant vihara egy addig ismeretlen ember iránt, nem szolgálhat az igazi szerelem mértékül. Ez a vihar meghamisítja az ítélőképességet, nem engedi meg- látni a legdurvább hibákat sem, mindent égi színekkel fest be és vakká teszi a szerelmes embert, még ha feltesszük is, hogy az érzések kölcsönösen becsületesek és hogy az érzékiség nem párosul hideg és önző számításokkal. Csak mikor a látszólag tehetetlen nemi vágyódás első vihara, a házasságnak vagy akár egy törvénytelen viszonynak a mézeshetei elmúltak, jön a kijózanodás és vele vagy az igazi szerelem vagy a közönyösség, sőt gyűlölet, vagy pedig mind a háromnak egy többé-kevésbé használható alkalmazkodáshoz vezető keveréke. Éppen ezért a hirtelen „beleszeretések” mindig veszedelmesek és csak az érdekelt feleknek az egyesülés előtti hosszabb és mélyebb ismeretsége engedi némi bizonyossággal remélni a tartósan boldog köteléket. Akkor is marad még sok előre nem látott dolog, nemcsak azért, mert egy embert ritkán lehet egészen megismerni,

hanem mert szerzett szellemi és lelki elváltozások vagy betegségek későbbben ütözköznek ki.

Nézzünk most egy sor lelki jelenséget, melyek többé-kevésbé a nemi szerelemmel kapcsolatosak. Ezek természetesen a férfinél sokkal kevésbé vannak kifejlődve, mint a nőnél, aminek okáról fentebb már beszéltünk.

a) A nemi szerelem lelki kisugárzásai a férfinél. A férfinél az a normális dolog, hogy a nemi potencia érzése kedvez az emelkedett hangulatnak, míg megfordítva, az impotencia érzése deprimáló hatású, noha a normális, romlatlan nőnél ez nem olyan döntő fontosságú, mint azt a férfiak hiszik. Ez a fontosság inkább a férfi önértetéből és képzelődéséből adódik. Különösen a férfias *merészség* imponál a nőnek és ez nemi dolgokban tudvalevőleg fokozódik a gyakorlati tapasztalatokkal. Hogy a férfi félreérti a nő lélektanát, ahhoz sokban hozzájárulnak a prostitúciós szokások. A prostituáltak ugyanis a férfi erotikájára beigazított automaták. Ha a férfiak ezeknél keresik a nő nemi lélektanát, akkor tulajdonképpen csak a saját tükörképüket találják meg.

A férfi merészségével kapcsolatos az ő hódítási művészete, az udvarlás, amit már a madaraknál és emlősöknél is megtalálunk. A hím igyekszik tetszeni a nősténynek, hogy a kegyeit elnyerje. A lepkek és madarak pompázó színei, az ének stb. mind erre való. A vadembernél nagyon feltűnő, hogy a cicomázási vágy a férfinél erősebb, mint a nőnél. A regényekből, útleírásokból jól ismert ilyen hódítási művészeteket itt nem akarjuk bővebben leírni. Csak megállapítjuk, hogy magasabb kultúra mellett a férfi keresettebb, mint a nő, és hogy ennél fogva a hódítási művészet terén inkább a nő tevékenykedik. Azonban lélektani szempontból fontos az a tény, hogy az ember mindjobban fokozódó szellemi bonyolultsága itt is megváltoztatta a taktikát. Egy naiv ifjúnak az egyszerű, természetes, de félszeg és szemérmes hódítási módszere mit sem ér a mai elegáns, szalonokban nevelt és regényirodalommal táplált fiatal hölgyeinknél. Ezeket sokkal jobban csábítják el az öreg ruék és donjuanok, akik a modern nő lélektanát gyakorlatilag tanulmányozták.

A férfi normális nemi érzésének egy másik kisugárzása, mely az előbbivel összefügg, a *nemzési ösztön*. Nem kétséges, hogy a férfi,

ha ez minden nehézség nélkül történhetné, ösztönszerűleg igyekeznék minél több nővel párosodni és minél több gyermeket nemzeni. A nemzési ösztön kielégítésének könnyű lehetősége emeli az Önérzetét, amennyiben ezzel a saját énjének a megsokszorozása és hatalmának nőkre és gyermekekre való kiterjesztése jár együtt. Ez az egyik fő oka annak a ténynek is, hogy poligám népeknél a gazdag férfiak igyekeznek mennél több nő tulajdonosaivá lenni.

Nem kétséges továbbá, hogy egy célnélküli párosodás, mint a prostitúciónál, csak a legalacsonyabb libidót elégíti ki és a nemi ösztön minden magasabb kisugárzását kielégítetlenül hagyja. Ismert jelenség, hogy egy boldog eljegyzés, amelyik szerelmen és nem! pénzérdeken alapul, sok pesszimista fiatalemberből optimistát, a nagyüzlőlőből nőbarátot csinál. A „józanok” vagy „kijózanodottak” sokszor nevetnek ezen vagy a fejüket rázzák, mert a világnézetnek ezt a megváltozását a szerelmi mámorból fakadó átmeneti dolognak tartják. Sokszor valóban így van a dolog ; de nem akkor, ha a szerelmet a fent kifejtett módon kölcsönös mélyebb megértés, megbecsülés és nevelés nemesíti meg. Ez esetben annyira megerősödik, hogy nem ritkán az ezüstlakodalom mézeshetei boldogabb és emelkedettebb hangulatban folynak le, mint az első és igazi mézeshetek. Ehez azonban – és ezt nem győzöm elégszer ismételni – a két házastárs állandó közös munkája szükséges. Ez a közös munka folyhat ugyanazon a területen (két művész, orvos és orvosnő, paraszt és parasztnő), s ez nagyon szép. De lehetnek a területek eltérők is, csak mindegyik szabadon dolgozhassék a maga géniuszának megfelelően. Csak semmi rabszolgai alárendeltség az egyik és önkényesség a másik részről. A nemi szerelemnek legrosszabb és sajnos, legmélyebben gyökerező, állati őseinktől öröklött kisugárzása a *féltékenység*. Mikor egy ismert német közmondás azt mondja, hogy „a féltékenység olyan szenvedély, mely buzgón keresi a szenvedést” (lefordíthatatlan szellemes német szójáték: Eifersucht ist eine Leidenschaft, die mit Eifer sucht, was Leiden schafft), akkor nem is mond sokat. A féltékenységet állatoktól és barbároktól örököltük, ezt szeretném oda kiáltani azoknak a hősöknek, akik „a megsértett becsület”- magas lovára ülnek fel. A nő tízszer inkább kíván egy hűtlen, mint egy féltékeny férfit. Fejlődéstanilag a féltékenység abból a harcból

fakad, melyet a nő birtoklásáért folytattak egy olyan korban, amikor még mindenben a nyers erőszak döntött. Ravaszág és erő küzdöttek egymással és mikor a győztes hím a nőtény birtokosa lett, féltékenyen kellett vigyáznia arra, hogy egy másik megint el ne rabolja tőle. Ebből dühöngő harcok keletkeztek, ha egy szokatlan közeledés vagy tekintet ellenfelet engedett sejteni. A férfi, féltékenysége e hajtásai az emberi házasság történetében egyenesen hihetetlenek. Csak azokat a múzeumokban látható, lakattal ellátott vasöveket említem meg, melyekkel a középkorban a hadbavonuló lovagok a feleségeiket látták el, hogy a féltékenységet megnyugtassák. Sok vad nép nemcsak a nő házasságtörését, hanem egy idegen férfihez való gyanús közeledését is súlyos büntetéssel, nem ritkán halállal sújtotta. A féltékenység pokollá teszi a házasságot. A férfinél gyakran beteges módon a teljes örületig fokozódik és többnyire az alkoholizmusnak rendes következménye. De akkor az illető nők élete szakadatlan gyötrelmévé lesz. Folytonos gyanúsítások, durvaságok, szidalmak, fenyegetések és bántalmazások, sokszor egyenesen gyilkosság a következményei ennek a rémes szenvedélynek. De a mérsékeltbb formájában is elég rossz a féltékenység, mert gyanú és bizalmatlanság már a legkisebb adagokban is megmérgezik a szerelmet.

Sokszor beszélnek jogos féltékenységről. Én azonban azt állítom, hogy egyáltalában nincsen jogos, csak örökölt és kóros féltékenység, mert ez a szenvedély semmi egyéb, mint brutális állati butaság. Egy értelmes férfinak, akinek alapos gyanúja van arra, hogy a felesége hűtlen hozzá, természetesen joga van arra, hogy megfelelő módon, csendben meggyőződjék gyanújának a helyességéről vagy alaptalanságáról. Azonban mi értelme van annak, hogy emellett féltékeny legyen? Ha a gyanúja alaptalannak bizonyul, akkor a féltékenykedésével csak haszontalanul bosszantotta és boldogtalanná tette a feleségét. Ha pedig alapos, akkor csak két eljárás lehetséges: Vagy egy máskülönben jó asszonynak egy más férfi által szuggerált szerelmi mámoráról van szó, mely esetben az asszonyt, aki talán maga is boldogtalan emiatt, megint a jó útra lehet téríteni és akkor okvetlenül megérdemli a bocsánatot; vagy minden szerelemnek valóban bekövetkezett kialvásáról van szó, vagy egy Méltatlan és jellemtelen csalónőről, amikor meg igazán nem félté-

kenységre, hanem a házasság felbontására van szükség. Sajnos azonban az ember nem nagyon ura az érzékeinek, ha ezek erősek és a természeténél vagyis öröklött alkatánál fogva féltékeny ember rendesen gyógyíthatatlan és ezzel a saját és a házastársa életét is elmérgesíti. Ilyen embereknek egyáltalában nem is szabadna házasodniuk. A tébolydákban, a pörökben és a regényekben a féltékenységek óriási szerepet játszik, mert ez egyik legbősegebb forrása az emberi élet tragikumának és boldogtalanságának. Úgy a nevelésnek, mint a kiválasztásnak szakadatlanul azon kellene dolgozniuk, hogy ezt lehetőleg kiirtsák az emberi agyvelőből. Gyakran halljuk egy nőről vagy egy férfiről, hogy „nem elég féltékenyek”, mert a házastársuk nemi hajlamai iránt elnézőek. Ha az ilyen elnézés cinikus közönyösségből vagy éppen pénzérdekből fakad, akkor nem a féltékenységek hiányát, hanem az erkölcsi defektust kell kifogásolni; azonban ha okos szerelmen alapul, akkor becsülni és dicsérni kell. Minden féltékenykedő hősnek és a féltékenység minden tisztelőjének a következő esetet ajánlanám megszívlelésre.

Egy tekintélyes és művelt férfi boldog házasságban él és öt perdült gyermeke van. Egy napon megismerkedett egy igen műveit, szellemes, tiszteletreméltó özvegygel, feleségének egyik barátnőjével. A gyakori látogatásnak és hosszú beszélgetéseknek benső viszony és tüzes, kölcsönös szerelem lett a következménye. Mind a ketten hibásak voltak, bár a szélsőségig nem jutottak el, mert az özvegy vonakodott magát teljesen átengedni a szerelmesének. A férj a legkisebb részletekig mindent megvallott a feleségének. Ugyanezt tette az özvegy is. A feleség féltékenykedés helyett nemcsak elnézéssel, hanem a legnagyobb szeretettel kezelte a két boldogtalan szerelmeit. A kölcsönös becsületesség megkönnyítette a viszony fokozatos feloldását, és ez a feloldás akkor is nyugodt lefolyású lett volna, ha az özvegy engedett volna s közte és a férj között teljes nemi érintkezésre került volna a dolog, mert maga a feleség tette szóvá ezt a kérdést, arra az esetre, ha a tüzet nem lehetett volna másként eloltani. Egy boldogtalan szerelemnek ilyen szelíd és emberies kezelése, melynél mind a három fél azon igyekezett, hogy minden botrányt és a kölcsönös megbecsülésnek minden külső sérelmét kerüljék, etikai szempontból bizonyára sokkal magasabban áll, mint a szokásos párbajok, féltékenységi jelenetek, válások és ami ezzel járni szo-

kott. Sok olyan esetet is ismerek, amikor a férfiak ugyanilyen nemes és okos elnézéssel kezelték azt, ha a feleségük más férfibe lett szerelmes, sőt akár a teljes hűtlenségig jutott el és ez mindig jó volt. Ezzel természetesen nem akarom azt mondani, hogy egy férj egyszerűen tűrje el a csalást, becstelenséget stb.

A férfi nemi ösztönének egy másik lelki kisugárzása a *nemi hencegés*, mely a férfi potenciájával kapcsolatos fokozott önérzetből ered. Nyilvánvaló, hogy ez az érzés, mint a féltékenység is, állati ősök maradványa s némi hasonlóságot talál a pávában és a kakasban, általában a poligám és gazdagon díszített állati hímekben. Ennek az ősi ösztönnek a hajtásai nagyjában ártalmatlanabbak ugyan, de cseppet sem fenköltebbek, mint a féltékenységé. Ez bírja arra a férfit – elsősorban természetesen a szellemileg alacsonyabbrendű jférfit – hogy a nemi hőstetteivel dicsekedjék és ezeket túlozza. Természetesen itt nem a félszeg hencegő érvényesül, hanem inkább az, aki szemtelen és merész tetteit bizonyos magátólértődőséggel adja elő. Az ilyen nemi dolgokban tapasztalt, merészen és biztosan fellépő donjuanok hihetetlenül imponálnak a női nemnek, ha egyébként még oly buták és értéktelenek is. Egy dolgot ösztönszerűen felismertek és pedig a nőknek azt a gyengeségét, hogy a férfinak külső fellépése, parancsoló hangja, egy merész tette, kipödrött bajusza, egy merész szava, annyira szuggerálja vagy hipnotizálja őket, hogy elvesztik az eszüket, belebolondulnak ebbe a kétes lovagba és akarat nélkül átengedik neki magukat. A férfi, nemi hencegésének azonban rossz következményei vannak magára a férfire nézve is, mert olyan kicsapongásokra ösztökéli, melyek túlmennek az ő valóságos vágyain. Valaki akar lenni, nemcsak a magához hasonló, hanem még a szajhák előtt is, akiknek az agya úgyis csupa nemi dologgal van megtöltve. Sohasem fogok elfelejteni egy ebből a szempontból tipikus jelenetet, melyet Párizsban a tanulmányaim végén értem meg.

Egy szoknyahős a nemi potenciájával nagy hírben állott vidékének fiatal diákjai előtt. Miután már régebben ismertem, beszéltek nekem róla. Nos, az ismerőseim meg akartak ismertetni a latin negyed erkölcsével, melyeket, mellékesen mondva, egyenesen utáltam. Elvezettek az egyik ottani piszkos sörkocsmába, amelyben a legközönségesebb diákokokottok tartózkodtak, akik a nyilvános

szajháktól csak abban különböztek, hogy egy diáknak nagyon rövid időre engedték át magukat és bizonyos baráti viszonyra is igényt tartottak a múzsák fiaival. Az illető helyiségben ott ültek a férfiak és nők a söröző asztal körül és a legocsmányabb beszélgetést folytatták, mely csakis a nemi részek és a párosodási aktus körül forgott. Most fölállott az egyik kísérom és bemutatott, mint az illető, röviddel azelőtt Párizsból elköltözött nemi hősnek földijét és barátját. Alig hogy kimondta a nevét, máris olyan ordítás támadt, mintha valami nagy szellemi vezérnek a nevét mondták volna ki és nekem egyszerre nagy tekintélyem lett az egész társaság előtt, azon egyetlen okból, mert ismertem ezt a hírességet. Bennem azonban olyan utálatot keltett ez, hogy egy hideg tuss csakhamar végét vetette a lelkesedésnek és nyilván ez indította az egyik intelligensebbnek látszó nőszemélyt arra, hogy hangosan kiáltson: „ó, ti buta. férfiak, hát azt hiszitek, hogy ti önmagatokért kelletek? Csak a pénzetek kell”. Ez legalább józan és őszinte volt.

Erotizmusnak nevezik a nemi ösztön ingerületi állapotát. Ha ezt állandóan mesterségesen, magasabb etikai és intellektuális célok nélkül, csak az állati érzékiség alapján tenyésztik, akkor a lélekben megfelelő kisugárzások képződnek, melyeket „*a pornográf szellem*” kifejezéssel lehet megjelölni. Az ilyen embereknek egész képzetkörét annyira megtölti az erotizmus, hogy ez színezi az egész gondolkozásukat és érzésüket. A legártatlanabb dolgokban is sikamlós, többnyire piszkos nemi vonatkozásokat találnak. A nőt csakis a nemi élvezet tárgyának tekintik és a nők lelke az^v ilyen szatiragyvelő tükrében minden normális és tisztességesen gondolkodó embert megundorító erotikus karrikatúrának látszik. A férfi erotizmusának valóban sikerült is a maga durván érzéki ösztönével a gyenge nőknek egy egész kategóriáját a maga ideálja szerint átalakítani. Azonban ezek a kéjencek ahelyett, hogy ebben a típusban a saját teremtményükre és tükörképükre ismernének, kijelentik, hogy ezek a nők a normális típusa az egész női nemnek. A maguk férfias magasságából megvetéssel kezelik őket és nem veszik észre, hogy ezeket a nőket ők formálták, mert a mai függő helyzetben levő nő nemi tekintetben nagyjában azzá lesz, amivé a férfi teszi. A koitus, ennek száma és finomságai, a nemi részek mérete és alakjai és különös előszeretettel a nemi élvezet kóros kinövéssei szinte az egyetlen tárgyai az ilyen

pornográf szellemek gondolatainak és beszélgetéseinek. Ilyenkor mindegyik le akarja tromfolni a másikat és ezen a területen való virtuozításukat többnyire csak a szellemi sivárságuk és a más területen való tudatlanságuk múlja felül. Kerekedelmi utazók, tiszték, diákok stb. köreiből sokszor reggeltől estig nem lehet egyébről hallani. Emlékszem egy kétnapos hajóutamra a Földközi tengeren, melynek folyamán valóban nem hallottam más tárgyú beszédet.

A prostitúció, a kokott-intézmény és a kereszténység, a kultúra és a monogámia képmutató zászlaja alatt vitorlázó egész modern nemi elfajulás annyira kifejllesztették a pornográf gondolkodás- és érzésmódot, hogy az ilyen nemileg kicsapongó milióban élő férfiaknak nincs is helyes fogalmuk az igazi szerelemtől és a női kedély természetes nemes tulajdonságairól. Ezt nekem sokan megvallottak és nagyon elbámultak, mikor minden vallásos moralizálás nélkül a szerelemtől és a nőről való egészen más felfogásra igyekeztem őket bírni. Persze a jobb elemek, akik inkább csak véletlenül kerültek ebbe a szekszuális mocsárba, az anyjukról és a nővéreikről csaknem vallásos tisztelettel beszélnek. Ezeket azonban olyan kivételeknek tekintik, amilyenek máskülönben nem fordulnak elő eszem veszik észre, hogy ezeket is a sárba rántják és lealacsonyítják a nőnek egyébkénti pornografikus lebecsülésével. Ezt az utóbbi jelenséget különösen Franciaországban találtam feltűnőnek.

A nemesebb társadalmi körökben talán túlzottan találják ezt a leírást, mert a nemesebb természetű emberek itt struccpolitikát folytatnak, undorral fordítják el a szemüket a pornográf mocsártól és ezt ösztönszerűleg kerülnek. Ám ez mit sem használ. A tények megvannak és nekünk meg kell gondolnunk a következőket: A nemi-ösztön egyáltalán nem azonos a bűnnel, ép oly kevésbé, mint a nemi hidegség az erénnyel. Azonban a kéjvágyó férfiaknak, még ha jó emberek is, erős akaratra van szükségük, hogy az érzékiségüket mindenütt ingerlő csábításoknak ellentálljanak; így ez a mocsár nagyon sok derék férfit nyel el. Ebből a szempontból jó dolguk van a hideg természetűeknek: Ők az erkölcsösség nimbuszával ékesíthetik magukat és ezzel igyekeznek takarni a más tereken mutatkozó hibáikat és gyengeségeiket.

A képmutatás mélyen az emberi lélekben gyökerező tulajdonság. Aki azt állítja, hogy sohasem volt képmutató, az ép úgy haza-

dik, mint aki azt állítja, hogy sohasem hazudott. A képmutatás azonban alig játszik még valahol olyan nagy szerepet, mint a nemi területen. Sehohsem hazudnak annyit és máskülönbén egészen becsületes férfiak minden meggondolás nélkül hazudnak a feleségeiknek és vezetik félre öket. A szerelem érzésének a színleléséről nem is kell beszélni, mert ez a legmindennapibb dolgokhoz tartozik. Azonban ebben a tekintetben nem szabad sokat kívánni és el kell ismerni az enyhítő körülményeket.

Először is pillanatnyi erotikus érzések az embert annyira elvakíthatják, hogy ő maga is meg van győződve annak a hűségnek és szerelemnek örökkévalóságáról, amit az erotizmus a tárgyának ígér és a valóságban is látni véli azokat az égi tulajdonságokat, melyekkel szerelme tárgyát felruházza. Az illúziók kölcsönösen megalondítják a két nemileg ingerült lényt, hogy talán már másnap a legcsúnyább szidalmakat vágják egymás fejéhez. Aki nem ismeri ezeket a dolgokat, alig hiszi el. Azonban csak vizsgálóbírónak kell lenni, vagy egy válópör aktáiban el kell olvasni azokat a leveleket, melyeket az érdekelt felek szerelmük különböző szakaszaiban írtak egymásnak, hogy állításunk helyességéről meggyőződjünk. Első levelekben a szerelmesek a legáradozóbb kifejezésekkel istenítik egymást, örök szerelmet és hűséget esküsznek, a legbutább módon megcsalva egymást. De csodálkozni fogunk, hogy a talán csak néhány nappal később írt levelekben már csúnya rágalomokkal halmozzák el egymást; ilyen hamar megtörtént a „kijózanodás” és csapott át a forró szerelem az ellenkező végletbe. Ezek az ellentétes hatások olyan gyakoriak, hogy bennük egyenesen a szerelmi illúzió és az ellenreakció lélektani törvényének a kifejezését ismerjük fel.

Másrészt viszont jó oldala is van a képmutatásnak. Nem hiába mondta egy gondolkodó: „A képmutatás a bűn hódolata az erény iránt”. Az emberi gondolatok a maguk meztelenségében gyakran olyan csúnyán közönségesek vagy olyan bántók, hogy egy kis színezés nem árt és legalább ebből a szempontból, ha szeméreméretből vagy jóindulatból fakad, megérdemel valamit abból a dicséretből, melyben Mark Twain részesítette „A hazugság művészetének hanyatlása” című szatírájában.

Végül pedig nemi dolgokban a képmutatást egyenesen kikényszeríti az úgynevezett jó erkölcsöknek a zsarnoksága és barbársága.

Ebben a tekintetben a képmutatás az emberi természet durva válasza azokra a formásokra és szokásokra, melyek részben az erősebb jogának, részben a vallásos babonának és az ezekből eredő dogmáknak a származékai.

Nemi képmutatáson én természetesen nem a képmutatásnak azokat az utálatos formáit értem, melyek csak a nemi viszony kiszákmányolásának céljait szolgálják, mikor pl. valaki szerelmet színlel, csakhogy egy gazdag menyasszonyt meghódítson; én csakis a nemi ösztön vagy a szerelem által kiváltott képmutatásra gondolok.

Ebből a szempontból kell megítélni a nemi képmutatást és ennek az imént említett jó oldalát éppen azért hangsúlyoznám, mert például a házasságban ez segít hozzá, hogy a nemesebb érzéseket elismerjük, amennyiben az ember házastársának az előnyös tulajdonságait aláhúzza és kissé rikító világosságban mutatja be, hogy az még nemesebbnek és jobbnak látszódjék. Ha a házastársak csak kellemtelen igazságokat mondanak egymásnak, könnyen kihűl a szerelem. Ellenben ha az egyik igyekszik a jó tulajdonságokat ráfogni a másikra, végre mindegyik mindinkább arra a meggyőződésre jut, hogy a másikinál valóban meg is vannak ezek. A legrosszabb az a képmutatás, melyet piszkos pénzvágy vagy durva libidó szerelem nélkül vagy csak a konvencionális erkölcsök nyomása hoz létre. A jó képmutatás abban áll, hogy az ember igyekszik elnyomni a saját nemtelen érzéseit és hajlamait, hogy nemcsak mások, hanem maga előtt is elrejtse őket, hogy helyettük minél több szeretetreméltó tulajdonságot szuggeráljon magára és hogy szerelmének a tárgyát önzetlen szándékkal győzze meg az ő nemes és jó érzéseiről. Ilyen becsületes fáradozással gyakran sikerül is az embernek a hibáit megjavítani és a kívánt érzéseket valóban létrehozni.

Tulajdonképpen magától értődik, hogy a nemi érzés lelki kisugárzásai erősen befolyásolják a *szerelmes ember egyéniségét*. A „szerelmes” egoista tulajdonképpen naiv önzéssel szeret. A frázisok^ és szép szavak nem hiányoznak nála, azonban magától értődőnek tartja, hogy minden érzésnek és figyelemnek az Ő személyére kell összpontosulnia, míg ő maga szerelme tárgyával szemben a minimumra redukálja a kötelességeit. Nagyon sokat követel tőle és nagyon keveset ad neki, amiről azonban egyáltalán nem tud. Az ellenkező áll az altruista, a jó emberre. A nyugodt és élénk természetűek

másképpen özeretnek és másképpen is éreznek a szerelemben. Ugyanez áll a buta és intelligens, a műveletlen és a művelt emberekre. Az akarat is nagy szerepet játszik itt; a gyengeség és a lobbanékonyosság, valamint az akaraterő visszatükröződése a szerelmi viszonyokban. Utóbbi tekintetben a női akaraterő átlagos fölény esése a nagyobb tartósságban és következetességben nyilvánul meg a szerelemben.

Láthatjuk tehát, hogy alig van lelki terület, melyet a szerelem ne befolyásolhatna és megfordítva, amelyik ne befolyásolhatná a szerelmet. Még a legértelmibb foglalkozásokat is befolyásolja és sarkalja a boldog szerelem, viszont a boldogtalan rendesen gátolja. Mi több, még az olyan értelemhősöket is, akik nagyon sokat tartanak a maguk tárgyilagosságára, pl. tudósokat a tudományos nézeteikben nem kevésbé befolyásol a magán szerelmi érzéseiknek, minősége, mert az ember érzései észrevétlenül keverődnek az állítólag tisztán értelmi nézeteivel és ezeket sokkal nagyobb mértékben befolyásolják, mint azt általában hiszik. Itt természetesen elsősorban állanak az úgynevezett érzésemberek. Ezek általában kétélű kardok a szerelemben. Kedélyhangulataik intenzitása könnyen viszi őket egyik szélsőségből a másikba: Egyszer az egekig ujjonganak, máskor a dühtől tájékozatlanok. Különösen nagy baj, ha érzelmi hullámaik gyenge akarral és csekély intelligenciával párosulnak. Ez könnyen vezet heves jelenetekre, a legnagyobb ingadozásokra a szerelemben, sőt szenvedélyből elkövetett bűnözésekre is. Az ilyen esetekben sajátságos, hogy – különösen ha a féltékenység is közbejátszik – az öngyilkosság gyakori egybekapcsolása a szeretett nő meggyilkolásával. A hideg megfontolás az ilyen gyilkosságot mindig önző ösztönökre vezetné vissza és ebben sokszor igaza is van. De nem mindig. A tiszta kétségbeesés a bosszú vagy a féltékenység motívumai nélkül is vezethet ilyen tettekre. A szenvedélyek egyszerű tombolása az ilyen fejekben robbanásokra vezet, melyeknek a motívumait rendkívül nehéz boncolgatni. Pl. az ilyen gyilkossági és öngyilkossági tragédiák után, amikor azonban az öngyilkosság nem sikerül, a tettetéstől gyakran kapunk ilyen magyarázatot: „Annyira kétségbeesett és felindult voltam, hogy csak a mindkettőnk halálát láttam az egyetlen megoldásnak”.

Prüderia (álszemérem) és szeméremérzet. Már a negyedik feje-

zetben láttuk, hogy a szeméremérzet a szokatlan és új dolgokkal szemben érzett aggodalomból ered. Legjobban látjuk ezt a gyermekeknél, akik mindig szégyenlősek, ha valami szokatlan dologgal állanak szemben. Ennek megfelelően a férfi, nemi szeméremérzete is a szokatlantól való félelmen alapul. A nőkel szemben ez félszégben, bizonytalanságban stb. nyilvánul, mely mögött gyakran csak rosszul búvik meg az erotizmus. Ugyanígy a szemérmes férfi más férfiak előtt is gondosan takargatja a nemi érzéseit. Önmagában véve a szemérem lélektana számára a tárgy egészen mellékes és az ember nemcsak különböző, hanem egyenesen ellentétes dolgok miatt szégyelheti magát. Az egyik fiatalember szégyenli, hogy erotikusnak látszik, a másik meg szégyenli, ha nem tartják annak, mindenkor a környezet uralkodó felfogása szerint. Mint Havelock Ellis helyesen megjegyzi, a társadalmi szeméremérzet attól való aggodalmon alapul, hogy másoknál nemtetszést vált ki. Látjuk már, hogy bizonyos testrészek meztelenítésének vagy eltakarásának divatja határozza meg a szeméremérzet kiváltódását és hogy a meztelen népek épúgy szégyelik a felöltözést, mint mi a meztelenséget. Az ilyen divatokat különben nagyon hamar átveszik és ugyanaz az angol miss, aki Angliában rettentően szégyenkezik, ha egy karból vagy lábból pár centiméterrel többet lát a megszokottnál, a tropikus gyarmatokon csakhamar egészen természetesnek találja, hogy anyaszűzmeztelen négerek forgolódjanak körülötte.

A túlzott szeméremérzet kitenyésztése a prűdériához vezet, melynek szintén férges gyümölcsei vannak, ha mingyárt nem is olyan rosszak, mint a pornografikus szellemnek. Vannak annyira szemérmes fiatalember, hogy a nemi dolgokra való pusztá gondolás is rettentően felizgatja őket. Erotikus képzetekkel kapcsolatban a nemi dolgokat a legfélelmetesebb színekkel festik ki és ez egészen boldogtalanná teszi őket. Ilyen módon nem ritkán onániára kényszerülve, ettől is borzasztóan félnek és a következményeit olyan szörnyűnek gondolják, hogy elveszettnek hiszik magukat. Gyakran még arra sincs bátorságuk – megint csak szeméremérzetből –, hogy vigasztalan lelkiállapotukat valamelyik bizalmasuknak meggyónták. Az ilyen szegény emberek félelmetes lelki kínokat élnek át. Teljesen kétségbeesnek és sajnos csak ritkán akadnak értelmes vigasztalókra, amennyiben egyesek kinevetik őket, mások pedig együgyű

fontoskodásaikkal csak fokozzák az aggodalmaikat. A nemi szeméremérzet ezért gyakran válik betegessé és könnyen kapcsolódik kóros lelkiállapotokkal, elsősorban hipochondriával.

A prűderia úgyszólván kodifikált vagy dogmatizált nemi szeméremérzet, amit már csak azért is elhibázottnak kell mondani, mert a szeméremérzet tárgya tisztán konvencionális és az embernek semmi igazi oka nincs arra, hogy testének bármelyik részét szégyelje. Rendes körülmények között csak az a szemérem volna jogos, mely a motívumok rosszaságára, az igazi (szociális) etika megsértésére vonatkozik.

A szerelem lelki kisugárzásainak a fontossága a férfinél talán legjobban kiderül ennek a negatívumánál, *az agglegénységnél*. Manapság persze az agglegénység csak ritkán jelenti a nemi ösztön kielégítéséről való lemondást, de rendszeren jelenti a nemi szerelemről való lemondást. így ha akarjuk kétféle agglegény van, a szűz és nemszűz agglegények. A kettő azonban lélektanilag jobban hasonlít egymáshoz, mint a férjhez és családapához. Az agglegény életében *a házag* átlagban kisebb mint az aggszűz életében. De azért ott is megvan. Neki is szüksége van valamire, ami pótolja a hiányzó szerelmet, a hiányzó családot. Azonban a férfi agyveleje intenzív szellemi munkával könnyebben megszerezheti ezt a pótlást, mint a nő. Az ő inkább ösztönszerű érzései megtalálják a pótlást kutyákban, macskákban, papagályokban, emlékekben, gyűjteményekben, fogadott gyermekekben, stb. Emellett az agglegény könnyen valami zsarnok öreg házvezetőnő papucsá alá kerül, vagy pedig ha ez nincs, kis háztartása rendetlen lesz és elhanyagolja a saját személyét is vagy megfordítva, kicsinyes pedantériákban utazik. Az agglegény rendszeren pesszimista, savanyú, és teli van szeszélyekkel, A különöségei egyenesen közmondásosak. Az önzésével nem áll szemben semmiféle ellenerő, altruisztikus ösztönei pedig nem igen kapnak tápot. A szűzi agglegényélet mögött nem ritkán nemi rendellenességek rejtőzködnek. Azonban az agglegény amúgy is rendszeren álszemérmes, nem ritkán ember és főleg nőkerülő, ha ugyan a munkaerejét valami erőteljesen más irányba nem tereli. Vagy pedig túlzott és félszeg tisztelettel van a nők iránt. Természetesen kivételt teszünk azokkal az agglegényekkel, akik magasabb etikai okokból maradnak agglegények és szűzek és akiknek az élete csupa munka és önfeláldozás, noha

ők is emberek és nem ritkán bennük is megvannak az agglegény-ség mindenféle különösségei. Egyszóval a legjobb agglegénynél is határozottan hiányzik az életcél egyik része. Ez a hézag nemcsak az érzelmi életét, hanem egész lelki mivoltát zavarja. És ha csupán arról az általánosan ismert jelenségről volna szó, hogy az ilyen agglegények könnyen válnak pesszimistákká és önzökké, már ez is eléggé igazolná az energikus tiltakozást az ellen, hogy az agglegények valamilyen szociális uralmat gyakoroljanak. Ami pedig a nemszűz agglegényt illeti, ez vagy teljesen a pornográf szellemi irány áldozata lesz, vagy legalább is csak a legrosszabb oldaláról ismeri meg a nőt. Bosszúságból könnyen nőgyűlölővé válik, mert azoknak a nőknek a tulajdonságait, akikkel bensőbben érintkezik, nagyon gyakran hajlandó az egész női nemre kiterjeszteni, amint azt már fentebb láttuk a férfi erotizmusának fejtegetésénél, (lásd pl. Schopenhauer-nél.)

b) A nemi szerelem lelki kisugárzásai a nőnél. Mikor a férfi szerelméről beszéltünk, sok mindent érintettünk már, amiben ez a nőétől különbözik. A nő nemi szerelmének legfontosabb tulajdonsága az az uralkodó szerep, melyet ez az agyában elfoglal. A szerelem a nő->nél még sokkal inkább életcél, mint a férfinél. Szerelem nélkül a nő megszűnik igazi, normális nő lenni.

Itt mingyárt bekapcsolódhatunk abba, amit az agglegényekről mondtunk. Mindez még nagyobb mértékben áll az aggszűzekre. Ha ezek nem akarják elveszíteni a nőiességüket és nem akarnak lelkeleg abnormis és nyomorék önző lényekké válni, akkor a nemi szerelem helyett a kedélyük még inkább megkívánja a pótlékot, mint a férfinél. Azt pedig a nő a maga természetes, kitartással és szívóssággal párosuló önfeláldozásra való képességével nagyjában még jobban megszerezheti, mint a férfi. Sajnos, ezt sok nő nem érti. Ellenben azok, akik fokozottabb tehetség mellett közhasznú szociális feladatoknak, művészetnek, irodalomnak, szerényebb szellemi képességek mellett pedig inkább valami külső készségeket megkívánó feladatnak szentelik magukat egész életenergiájukkal, azok a társadalmi életnek mindeme ágaiban annyira kitüntethetik magukat és ebben olyan kielégülést találhatnak, hogy ez viszonylag kárpótolja őket a nemi szerelem boldogságáért.

A modern nőemancipációs mozgalom és újabban a nők há-

ború alatti tevékenysége mindjobban bizonyítják, hogy mire képesek és sok jót ígérnek a jövőre nézve. Egyébként azonban a magára maradt aggszűz bogarak és bolondságok tekintetében semmi kívánnivalót nem hagy fent és ebben felülmúlja az agglegényt. Nincs meg az a képessége, hogy értelmi kombinációkkal valami önállót teremtsen; a nőiességével együtt elsenyved az egész lelki alkata. A macska, az öleb, az önmaga iránti mindennapi gond és a háztartás kicsinyességei kötik le egész lelkét ezért nincs mit csodálkozni, hogy az ilyen lények általában nagyon keserves és nevetséges benyomást tesznek, ha még olyan sajnálatraméltó elfonnyadt termései is az élet fájának. Azonban akad igen sok férjhez nem ment nő, akiknek az elmaradt nemi szerelemért kárpótlást nyújt a nemiség nélküli szeretet valamely rokon vagy baráti személy iránt. Ez a pótlék határozottan jó hatással van a lelkiállapotra és részben kitölti a hézagot, de rendszeren nem elég. Az ilyen önfeláldozó szeretetnek a kizárólagossága rendszeren megbosszulódik avval, hogy nagyon szűkké teszi a nő horizontját, ha meghal a szeretett személy, akkor vége. Szomorúság és pesszimizmus vesznek erőt az aggszűzön, ha ugyan a vallási rajongás, nem szolgál némi ellensúllyal és vigasszal.

Ennek az utóbbi pontnak azonban részben a férjes asszonyoknál is van jelentősége. Már előbb láttuk, hogy az ideális szerelem nem jelentheti az önzést kettesben, mert mi lesz abban az esetben, amikor két szerelmes kizárólag „egymásnak él, ha az egyik meghal? Nem kell akkor a túlélőnek vigasztalan bánatba esni? Hiszen akkor minden meghalt, amin a szíve csüngött, mert a szeretete nem sugárzott ki más lényekre is, különösen az özvegyen maradt nő lesz majdnem olyan szomorú alakká, mint az aggszűz, ha elvesztette kizárólagos szerelme tárgyát. Ezért a szociális tevékenység a házasság embereknek is ajánlatos.

Ismételten hangsúlyoznunk kell, hogy a normális átlagos nőnél, különösen a leánynál, a nemi vágy alá van rendelve a magasabb lelki szerelemnek. A leány szerelme a férfimerészség rajongó csodálatának keveréke a szerelem és a becézgetés utáni vágyakozása. Ez a rajongás, kapcsolatban a nő passzív nemi szerepével, az exaltáció állapotát hozza létre, mely sokszor az extázissal határos és megtöri az akarat és az ész minden ellenállását. A nő átadja magát a férfinak, akiért rajong, vagy aki őt merész fellépésével hipnotizálni

meghódítani tudta. A nőt leigázzák a férfi ölelései, ellenállás nélkül követi s ebben az állapotban minden bolondságra képes és kész. Bár a szerelmes férfi erőszakosabb, átlagban mégis sokkal kevésbé veszti el a józan eszét mint a nő. És ilyen értelemben mondhatjuk, hogy az érzelmek hatalma a nőnél, a passzív szerepe ellenére is jóval nagyobb. Nem tudjuk eléggé hangsúlyozni, hogy a modern férfiak mennyire félreértik a nőt. A nő rajongó odaadásáról, szerelmeskedéséről, arról a módról, ahogyan egy fiatal leány ellenállás nélkül átengedi magát az ő nemi vágyaiknak, azt hiszik, hogy ez az erotizmusnak a jele, vágyódás a párosodás után, pedig erről az első egyesülésnél a legtöbb esetben szó sem lehet, hiszen ez első ízben mindig fájdalmas a nőnek és még ha nem fájdalmas is, minden inger nélküli, sőt gyakran felháborító. Számptalan olyan eset van, amikor leányok, noha tisztában vannak gyengeségük szörnyű szociális és egyéni következményeivel, noha talán már egyszer részük volt ebben, mégis panasz és szemrehányás nélkül, az élvezet minden nyoma nélkül engedik, hogy nemileg visszaéljenek velük, csak azért, hogy örömet okozzanak a férfinak, mert ez kívánta, mert olyan kedv^{^^} i;volt, vagy legalább annak mutatta magát. A nemi szempontból önző Sierfi meg sem tudja érteni az ilyen önzetlenséget, minden érdeknek ilyen figyelmen kívül hagyását. A saját vágyát helyezi bele a nő érzésébe és ebben találja tettének mentségét.

Jól kell ismerni ezeket a viszonyokat, hogy idevonatkozó társadalmi berendezkedéseink alávalóságát egész horderejükben megismerjük. Ha a férfiak nem ismernék annyira félre a nőt, akkor nem bírná el a lelkük, hogy megszokott könnyelműségükkel leányokat csábítsanak el és azután otthagyják őket, különösen ha tudatos volna bennük az erre vonatkozó szokásaink és törvényeink igazságossága is. Én itt természetesen csak az igazi szerelemről beszélek és nem a számtalan már eredetileg romlott, vagy a férfiak által alávalósággra nevelt nők zsarolásairól, valamint nem beszélek sok, különösen nemi szempontból már tapasztalt nőnek az erotizmusáról, amit nem lehet tagadni. Megállapítom ezek után, hogy egész csomó olyan nő van, akik hűtlenek lesznek a férjeikhez, akik különféle donjuánoknak átengedik magukat, pedig soha életükben nemi vágyódást vagy éppenséggel orgazmust nem éreztek. Ezek engedik magukat a sárba rántani, vagyont, tisztességet és családot elrabolni, nem bánják, ha akár

rájuk taposnak ugyanazon férfiak, akik kihasználták őket és mégis jók maradnak hozzájuk. Szajnáknak, kötelességükről megfélekedezett nőknek kiáltják ki őket, pedig hát csak gyenge, ellenállásra képtelen lények, akik semmiféle férfiszuggesztióknak nem tudnak ellenállani és akik helyes lelki vezetés mellett a legjóravalóbb nők maradhattak volna. Alig hihető és mégis igaz: A nőknek még ebben a kategóriájában is akadnak néha nagyon tehetséges nők. Azt mondják róluk, hogy hiányzik az etikai érzékük. Ez nem mindig helyes. Más tekintetben lehetnek kötelességtudók, önfeláldozók, sőt energikusak és hősiessék. Csak éppen annyira lenyűgözi őket a férfibefolyás, hogy nem tudják megérteni, hogyan is lehetne itt ellenállani. Az engedést egészen természetesnek, sőt magától értődőnek tartják és a lelkük nem tudja megérteni, hogy a szívük korlátlan átadásának és az első csóknak nem okvetlenül szükséges következménye a teljes testi átengedés^A lelki és a testi átengedés között egyszerűen nem tudnak különbséget tenni, határt vonni. Az ilyen nőket a saját nemükbeliek rendszeren még jobban megvetik, mint a férfiak, akiktől meg szokták kapni a számrúgást, miután visszaéltek velük.

Én itt szélső, bár nagyon gyakori eseteket említettem. Bár egyoldalúak, de jól illusztrálják a női szerelmi rajongásnak egyik általános jelenségét. Természetes, hogy a komoly és józanabb nők még a szerelmükben is egészen mások és meggondoltabbak. De a nő igazi rajongó szerelmességében, bár gyakran álcázva, mindig van valami ebből a vonásból.

Nem mindig a merészség és nem mindig a régimódi lovagias hőstettek azok, amik a nőket lenyűgözik. Külső testi előnyök is mint szépség, erő, bajusz, stb. szerepelnek, bár nem olyan döntően, mint a nő testi bájai a férfi szerelménél. A szellemi fölény, erkölcsös cselekedetek nagyon könnyen kiváltják a nő rajongását. De majdnem még gyakrabban fellobbantják ezt a férfiak külső sikerei: így pl. ünnepezt színészek, tenoristák, írók, tiszték, stbi, amikor is a „híresség” leginkább hat, A műveletlen vagy szellemileg alsórendű népre természetesen inkább a testi erő van varázslatos hatással. Másféle varázsló hatással van a nőkre a misztikum. Az ilyenek aztán lelkészekért, vallásosán rajongó férfiakért lelkesülnek, ideértve a vallási képmutatókat is.

Szomorú jelenség a derék és szűz fiatal leány rajongó szerel-

mének ellentéte a legtöbb cinikus-pornografikus fiatalembernek nemileg kicsapongó életében, amint azt leírtuk. Nehéz ezt a viszonyt megkapóbban és igazabban leírni, mint Guy de Maupassant írta le „Egy élet” című regényében. Magam is egész sor esetet ismerek, amikor egyrészt a fiatal nő nemi dolgokban való teljes tudatlansága és másrészt a fiatal férjnek durván cinikus kéjelgése nemcsak hogy a leány rajongó szerelmét, a fiatal asszony legmélyebb undorává alál kították át, hanem még elmezavart is okoztak a nőnél. Az ilyen nászéjszakai megrázó csalódásokból folyó lelki zavarok nem nagyon gyakoriak ugyan, de nem is tartoznak a ritkaságok közé. De annál a hirtelen kijózanodásnál, melyet a *nemi* aktus valósága tesz a tisztán szellemi és lelki rajongás helyébe, még rosszabb hatású a fiatal asszony által a férjénél utólag felfedezett cinizmus a nemi érintkezésre és általában a szerelemre vonatkozólag. Ilyenkor súlyos harcok dúlnak a női lélekben a csalódások és az elvesztett illúziók miatt. Ha a férfinél csak bizonyos rossz szokásokról vagy együgyű tapintatlanságokról van szó, melyek mögött mégis ott van az igazi szerelem, akkor a női kedély sebei hamarosan behegedhetnek és mégis létrejön egy belső viszony. Ha azonban a férfi lelki cinizmusa és nemileg piszkos szokásai már nagyon mélyen gyökereznek, akkor csakhamar kihűl a nő magasabb szerelme és már csak tűrésről és elviselésről lehet szó. Ha pedig a nő maga is gyenge és nem nagyon nemes lelkületű, akkor a férfi könnyen lerántja magához. Vagy pedig végül is szakításra kerül a sor. Guy de Maupassant fentebb említett regényében élethűen írja le egy tapasztalatlan és fiatal leány folytonos csalódásait, akit egy önző kéj vadász vett feleségül és akinek az életét ez teljesen tönkreteszi. A Maupassant művei általában élethű regények és novellák a legfinomabb lélektani megfigyelésekkel. Fejezetünk illusztrálására ajánlom ezeknek az olvasását.

A női szerelem legfontosabb kisugárzásainak egész sora abból a szükségletből fakad, hogy feltekinthessen a szeretett férfire, hogy boldog lehessen. A nő becsülni akarja férjét és legalább bizonyos szempontból némi tisztelettel akar reá feltekinteni. Ha ez nem lehetséges, akkor a házasságból úgynevezett papucsházasság lesz vagy pedig a nő részéről hamarosan beáll a közömbösség vagy ellenszenv, hacsak véletlenül a férfinak valami betegsége részvétet nem ébreszt benne és lemondó ápolónővé nem alakítja át. A papucsházasságokat

nem lehet boldog házasságoknak mondani, mert itt a szerepek elcserélődtek; a nő kezében van a kormánypálca, mert a férfi gyenge, ez pedig általában nem tetszik a nőnek. Talán hízeleg a nő hiúságának és uralkodási vágyának, de bensőleg sohasem elégíti ki és pucsházasságoknál ezért kerül a sor a nő hűtlenségére. A nő az ilyen házasságban nem találja meg az igazi szerelmet és ezért ha az elvei kissé lazák, valamilyen donjuannal keres kárpótlást. Ha pedig a nő szilárd jellemű vagy nemileg kissé hidegebb, akkor könnyen csúnya uralkodni vágyó Xantippe lesz belőle, ama gonosz, félelmetes és elkeseredett lény, akinek a csalódott szerelmi érzése gyűlöletbe vagy féltékenységre csapott át és már csak másoknak a kínzásában talál kielégülést. Nem érdektelen ezeknek a személyeknek a lélektanát tanulmányozni; többnyire mit sem tudnak a kiállhatatlanságukról. A szenvedett csalódások következtében fekete színben látják az egész világot és minden dolognak csak a gonosz oldalát. Megszokják, hogy ösztönszerűleg nekimenjenek mindennek, mindent gyanúba vegyennek és szidjanak. Amellett ők maguk boldogtalanok, de ördögi örömet éreznek a mások boldogtalanságán, mert ebben a maguk fekete jóslatainak a megerősítését találják. Természetes, hogy a női érzelmi élet ilyen elfajulásához öröklékeny hajlam szükséges.

Nem lehet másként, minthogy a férfi és a nő hosszú együttélése kölcsönösen felfedi azokat a gyengeségeket, melyektől senki sem lehet mentes. Azonban az igazi szerelem ezen is segít, elnézővé tesz.

A női szerelem legfontosabb és legtermészetesebb kisugárzása azonban a gyermekek nemzésére és ezekre magukra vonatkozik. Az olyan nő, aki a gyermekeket nem szereti, természetellenes lény és az a férfi, aki a feleségének gyermekek utáni vágyát nem érti meg és nem becsüli meg, az nem is érdemli meg ennek a szerelmet. Az önzés nem ritkán természetellenes féltékenységi érzéseket vált ki a férfiubeji, mikor feleségének a gyermekek iránti szeretetét látja. De találunk olyan férfiakat is, akik jobban szeretik a gyermeket, mint a feleség. Az ilyen kivételek azonban csak a szabályt erősítik. A szerelem legszebb és legtermészetesebb kisugárzása a kölcsönös öröm a gyermekekben és ez az öröm a legalkalmasabb arra is, hogy a házastársak közötti ellentéteket egyengesse, mert ez fejezi ki a nemi egyesülés természetes céljának a megvalósulását. Ebből az örömből

a fő rész természetesen a nőé. Az igazi nő örül terhessége minden előrehaladásának. Alig esett túl az első szülési fájdalmakon, hangoosan felnevet az örömtől és megatottságtól, mikor az újszülött első nyöszörgését meghallja. Az újszülött iránti úgynevezett majomszeretet némileg jogosult, mert a kis apróságnak állandó és gondos ápolásra van szüksége. Alig van szebb dolog a világon, mint az a tiszta öröm, amit egy természetesen érző anyának az újszülött ápolása okoz. És nincs valami elfajultabb dolog, mint ezt idegeneknek átengedni kényszerítő szükség nélkül. Viszont a szerelemnek ennél a kisugárzásánál is természetes mértéktartásra van szükség. A majomszeretnek nem szabad az első hónapokon túlterjedni. E *majomszeretet* végzetes elfajulásának az elkerülésére legalkalmasabb a kisgyermek szigorúan tudományos alapon történő nevelése, minden kényeztetés mellőzésével. A modern gyermekápolás hatalmas haladást tett ebben az irányban, de sajnos az önzés, nemtörődömség, a nyomorúság vagy az élvezetvágy megakadályozzák az anyákat abban, hogy ezekkel megismerkedjenek. Nincs idejük arra, hogy maguk ápolják a gyermekeiket és ezt hivatásos ápolónőkre bízzák. A szegényeknél viszont a helyes gyermekápolás az anyák ínségén és tudatlanságán akad meg, de gyakran a könnyelműségükön és a közönyösségükön.

Az anyai szeretet tehát a legfontosabb kisugárzása a nő nemi szerelmének. Azonban mint mondtuk nagyon könnyen elfajul káros és vak majomszeretetté, mely gyengeségében a gyermek minden hibáját elnézi és szépíti, magának a gyermeknek roppantul árt és az élet legkeserűbb csalódásainak a magját veti el. Itt is igen nagy és fontos szerepet játszanak a jellem öröklékeny gyengeségei. De más forrásai is vannak a majomszeretnek: Gazdagság, szellemi műveltség hiánya, tétlen élet, a gyermekek kicsiny száma. A majomszeretet legjobb ellenszerei: A nő kemény munkája kapcsolatban az akarat, a kedély és az értelem helyes nevelésével. A munka önmagában nem elég, ha szűk látókörrrel, gyengeséggel és babonával kapcsolatos.

A nő nemi szerelmének az erőssége nem csupán a férfi és a gyermekek iránti rokonszenvézéseinek a sokoldalúságán, valamint a nő finom és természetes tapintatán alapul, melyet a műveltebb nő ki tud fejteni, úgyhogy ő lesz a családi élet világitó napsugara,

hanem még inkább szerelmének a szívósságán és tartósságán. Mondottuk, hogy akarat tekintetében a nő fölülmúlja a férfit és itt a szerelem terén egész fényében megnyilvánul ez a fölényesség. Rendesen a nő az, aki a családot összetartja. A nő az, legalább is a nép-nél, aki takarékoskodik, mindenre gondosan vigyáz és minden bajt ! jóvá tesz. Milyen gyakran látható, hogy apák elhagyják a gyermekeiket, elhanyagolják a keresetüket. De a derék asszony, bár kezden pusztulni, még mindig igyekszik mindent összetartani, hogy hacsak lehet, megmentsen valamit az összeomlástól. Csak kivétel, ha a könnyelmű és iszákos nő helyett a férfi tartja össze a családot.

Amint láttuk a női lélekből rendszeren hiányzik az intellektuális fantázia és az eredeti kombináló képesség. Ellenben annál fejlettebb a gyakorlati intuitív felfogó képessége és az érzelmi fantáziája. Az utóbbi azonban megint nélkülözi az eredetiséget és többnyire csak arra jó, hogy a férfiak alkotásait utánozza. Viszont a nőnek rendkívül finom esztétikai és erkölcsi érzése, természetes tapintata, az a természetes szükséglete, hogy az élet minden dolgába egy kis poézist vigyen bele, képezi a családi boldogság meleg napját, melynek sugaraiban a férfi és a gyermekek oly gyakran sütkéreznek anélkül, hogy tudnák, hogy a szerető anyának olykor mennyi fáradtságába kerül csak egyetlen ilyen napsugarat is előcsalogatni.

A nő nemi érzésének nevezett kisugárzásaival szemben állanak a gyengeségek. A majomszeretetet már említettük. A női jellemnek egyik főgyengesége az értelmi elmélyedés hiánya, a kicsinyes-ségekhez való tapadás és a bonyolult problémáknak gyakran hiányos megértése. *A nő a konzervatív elem a családban, mert az ő szűk kitarással kapcsolatos érzelmi élete erősebben befolyásolja az intellektust, mint a férfinél, és mert az érzelmek általában a konzervatív elemét képezik az emberi léleknek.* Ezért a nő mindig a leg-erősebb támasza a merev dogmáknak és szokásoknak, a divatnak, az előítéletnek, a misztikumnak. Nem mintha már magában véve is misztikusabb hajlamú volna, mint a férfi; de ha már egyszer megvan a misztikum és a csalódott érzéseknek illuzórikus pótlást ígér, a sok csalódott nő áldozatul esik a vallásos rajongásnak, és ragaszkodik: egy olyan boldogságnak a délibábjához,

inely állítólag ,majd a halál után kárpótolja az élet nyomorúságaiért.

A női jellem többi fogyatékoságai, mint a logika hiánya, önzés, cicomázási vágy stb. az ő gyenge lelki mivoltának a kifolyásai. Viszont másrészt ezeket a gyengeségeket állandósítja a nő társadalmi függősége. Egyesek attól félnek, hogy a női választójog az éppen említett okok miatt gátolná a haladást. De ezek megfelelnek arról, hogy a férfiak mai választójogával jó nagy részben közvetve a feleségeik élnek. Már csak ezért is azt hiszem, hogy a nők emelése, kiművelése és egyenjogúsítása csak előmozdíthatja a haladást, annál is inkább, mert ez a férfiakra is nevelő hatással lenne. Továbbá a nő ösztönszerűen lelkesedik a szellemileg magasan álló, nemesen és altruisztikusan gondolkodó férfiakért. Tehát igyekszik őket utánózni és eszméiket a megvalósuláshoz közelebb vinni. Tehát ha megadjuk a nőknek a teljes polgári jogokat és ugyanakkor gondoskodunk a kiművelődésükről, akkor lelkes kintartásukat többé nem homályos misztikumnak, hanem a társadalmi haladásnak fogják szentelni. Ennek mindenütt látjuk a kétségtelen jeleit, ahol a nők megkapták a választójogot.

A nők szerelmének néhány más kisugárzása nagyon hasonlít a férfiakéhoz.

A nő féltékenysége talán nem kisebb méretű mint a férfié. Kévsbé brutálisan és erőszakosan jelentkezik, inkább heves jelenetek, folytonos kedélyizgalmak, apró tüszúrások, kicsinyes zsarnokságok és kínzások, valamint mindenféle ravaszkodások formájában. Ép úgy elmérgezi a házasetet, mint a férfi féltékenysége és a házastársi hűtlenség ellen époly kevéssé használ, E szenvedély legmagasabb fokán a féltékeny férfi agyonüt, vagy agyonlő, míg a féltékeny nő karmol, mérgez vagy törrel szúr le. Vad népeknél a féltékeny nők a versenytársnő orrát harapják le, míg a kultúrállamokban inkább vitriolt öntenek az arcára, hogy elcsúfítsák.

A nemi libidóval kapcsolatos illúziók a nőnél olyanok mint a férfinél, noha a már említett női tulajdonságok befolyásolják őket. A képmutatás is szerepet játszik a nőnél a megfelelő nőies változatokkal.

Miután a nő a nemi életben passzív szerepet játszik, az ő nemi

hódítási vágya, mint azt már a flörtnél láttuk, többé vagy kevésbé szemérmesebb. Ő nem kínálkozhat fel elsőnek a férfivel szemben anélkül, hogy a nőietlenség hírébe ne kerüljön. Annál fejlettebbnek kell tehát lennie az álcázó művészetének. Ezt pedig nem szabad hamisságnak tartani, mert természetes, ösztönszerű. Szerelem és nemzés utáni vágya akaratlanul is arra ösztönzi a nőt, hogy minél kellemesebb, kívánatosabb formában mutakozzék a férfiak előtt, hogy lopott pillantásokkal, sóhajokkal és mimikai játékkal mintegy fátyolon keresztül árulja el a vágyódását. Azonban e szemérmes bújódsdi mögött, mely különösen alkalmas a férfi ingerlésére, a természeténél fogva jó nőben a finom érzéseknek, ideális céloknak, valamint az ezek elérésére szolgáló energiának és kitartásnak egész világa van, mely alapjában véve őszintébb, mint a férfi leplezetlen hódítási módja. Ez utóbbinak szépen esengő szerelmi frázisai rendszeren kevésbé tiszta és sokkal önzőbb számításokat takarnak el, mint a leánynak aránylag ártatlan szerelmi játszóatása. De természetesen nagyon sok hamis nő is akad, akiknek a szerelmi játéka csupa szélhámosság.

A férfi szerelmi hengegése ugyanabban az alakban legföljebb bizonyos aljas szajháknál fordul elő. Ennek helyébe lép a kacérság és tetszésvágy. Hiú nők az ő nemük és személyük természetes kedvességét és szépségét nemcsak arra használják fel, hogy ezek csálétkül szolgáljanak a férfiaknak, hanem arra is, hogy a szépségükkel vagy kecsességükkel más nőket túlragyogjanak. Egyenesen hihetetlen, hogy kacér nők milyen művészetet fejtenek ki erre a célra. Egész gondolkodásuk ragyogó kosztümökre, raffinait toilette fogásokra, púderezésre, festésre, bájaik kiegészítésére irányul, hogy ez sokszor milyen bután és kicsinyesen történik, jellemző erre a női gyengeségre. Ha ennek a női kacérságnak a leírására vállalkoznám, az annyi volna, mint baglyokat vinni Athénbe. Mindenki, aki bálban vagy színházban megfordul és a nőket alaposabban megfigyeli, nemcsak az egész cicomájukon, hanem a tekintetükön és az arckifejezésükön is tanulmányozhatja ennek a női tulajdonságnak a fokait és elfajulásait. Emellett sokan különös ízléstelenséget mutatnak és mindenféle vacakkal vélik szépíteni magukat, pedig valójában csak karrikaturát csinálnak magukból. Az arcnak, a hajnak, a szemöldöknek és az ajkának a festése ezekhez az ízléstelen ösztönszerű szoká-

sokhoz tartozik. Még ha abból a célból történik is, hogy a nő fiatalabbnak, szebbnek és virulóbbnak látszódjék, alig mennek vele többre, mint azok a vad nők, akik tetoválással szépítik magukat. Ami nőink fülbevalói, karperecei és nyakláncai nem egyebek, mint a vad nők orr- és lábgyűrűi és derékszínörjái. Mindezek a nemi ösztönkiszugárzásai, a vágy a férfiaknak tetszeni. Egészen hasonló jelenségeket találunk a homoszexuális férfiaknál és nem ritkán a normálisan szexuális ugynevezett „gigerliknél”.

Az erotizmus nem ellenkezik a normális női természettel, de a pornográf szellem igen. A természetes és nem a férfiak által megalkotott céljaira mesterségesen tenyésztett női erotizmus csak a bensőbb érintkezésnél mutatkozik nyíltan s a természetes női szemérem akkor is enyhíti. „Normális körülmények között minden cinikus disznókodástól undorodik a nő s ez csak megvetést vált ki belőle a férfinem iránt. Ellenben szereti a nő az erotikus képeket és leírásokat, ha ezek a neki megfelelő esztétikus alakban jelennek meg. A nőre különösen hat a finomabb és idealizált erotika. (Lásd: Maupassant, „Ce cochon de Morin”.)

Ám a nő szeméremérzése és prűdériája különös dolog. Ez különben már az előbb mondottakból is következik. Mind a kettő összefüggésben van a nő természetes undorával minden pornografikus dolog iránt és a divathoz és előítélthez való ragaszkodásával. Továbbá ösztönszerűen szégyenkezik a nő minden miatt, ami csúnya. Így pl. az idősebb nő jobban szégyenli a meztelenséget, mint a fiatal.

A prűdériára való nevelés, ami pl. Angliában olyan nevetséges szokás, a nőknél egészen természetellenes állapotokhoz vezet és sokszor olyan izgalmakhoz, melyektől súlyosan szenvednek, amellyel a túlzott álszemérem gyakran átsap az ellenkezőbe és utálatos kép-mutatássá fajul. A prűd nő szégyenli a legtermészetesebb dolgokat is és ez gyakran kínossá teszi az életét. Gyermeküket rá lehet nevelni a prűdériára vagy ki lehet őket ebből gyógyítani. A gyermekeket avval szokták prűdériára nevelni, hogy gondosan elfedik minden testrészüket, de elsősorban példaadással. De ki lehet őket ebből gyógyítani pl. közös fürdővel és avval, ha a gyermekeket rászoktatják, hogy az emberi testben és a normális működéseiben semmi szégyenli valót ne lássanak; továbbá ha idejekorán és komolyan felvilágosít-

ják őket a nemi viszonyokról, ahelyett, hogy jámbor hazugságokkal és titokzatos kétértelműségekkel táplálják őket.

A szerelem fejezete végtelen, de a nemi ösztönhöz való viszonya még bonyolultabbá teszi.

Szólnunk kell itt a nemi ösztönnek még néhány olyan kisugárzásáról, melyek mindkét nemnél közösek.

c) Fétisizmus és antifétisizmus. A fétisizmus jelenti valamilyen tárgynak a rajongásig menő értékelését, ami különösen a vallásokban igen nagy szerepet játszik (relikviák, amulettek). Erotikus fétisizmusnak nevezik azt a jelenséget, amikor valamely tárgy vagy testrész váltja ki bizonyos személynek erotikus színezetű képzetét. Úgy a férfi mint a nő számára fétisekké lehetnek bizonyos ruhadarabok, hajfürtök, bizonyos illatok, de testrészek is. Egyes szellemi tulajdonságok, arckifejezések és pillantások szintén fétisként hathatnak. Női hajfürtök, kezek, lábak és ruhadarabok a férfiaknál sokszor játszó az erotikus fétisek szerepét. Kóros elfajulás esetén gyakran maga a fétis a nemi vágy kizárólagos tárgya.

Viszont vannak bizonyos tárgyak, szagok, kifejezések, hangárnyalatok, stb., melyek az erotizmust megbénítják, sőt undort váltanak ki a másik nem iránt, tehát antifétisek módjára hatnak.

d) A szerelem és a vallás kapcsolatai. A szerelem és az erotizmus tudvalevőleg nagy szerepet játszanak a vallásokban és a vallásos érzésnek sok származéka szoros kapcsolatban van a nemi ösztön származékaival. A vallásos extázis, mint Krafft-Ebing helyesen megjegyzi, szellemi rokonságban van a szerelmi extázissal és nagyon gyakran szolgál vigaszul és kárpótlásul a viszonzatlan, csalódott vagy egyszerűen hiányzó szerelemért. Elmebetegelnél a vallás és az erotizmus feltűnő módon kapcsolódnak. Továbbá sok népnek a részben kegyetlen vallási szokásai abban találják magyarázatukat, hogy erotikus képzeteket visznek be a vallásba. Mint a vallásban, úgy a szerelemben is van valami misztikus, valami álmodozás az örök boldogságról, A népvallásokban bizonyára ezért keverődik össze a rajongásnak ez a két fajtája.

Példák az életből a negyedik és ötödik fejezethez.

1. Egy derék, szekszuálisan normális férfi, jó adag egoizmus-sal, aki diákkorában mérsékelten érintkezett prostituáltakkal, eljegyzzi magát – ő úgy véli, hogy szerelemből – jobb családból való kissé ideges leánnyal. A leány beszédes, élénk, nagyon szerelmesnek látszik. Most jön az esküvő. Most kapjak mindketten az első hideg tuszt. A fiatal asszony a párosodást valósággal szörnyűségnek találja. A súlyosan csalódott férfi egyelőre nyugodt megfontolással tűr; de amúgy is gyenge lábakon álló szerelme erősen megrendül. Kényelem okából mindketten lenyelik a csalódásaikat és alkalmazkodnak egymáshoz. A nő átengedi magát a párosodáshoz, a férfi pedig számol a hidegségével. Gyermekes jönnek, az asszony azonban alkalmatlannak bizonyul úgy a háztartásra, mint a gyermeknevelésre. A nagyon elfoglalt férfinak segítség után kell látnia és mind nehezebben rejti el a helyzettel való elégedetlenségét, bár kifelé semmit sem mutat ebből. Sokat keres és ezért könnyen boldogul. Az asszony azonban nagyon is érzi, hogy a férje inkább tűri, mint szereti. Érzi a gyámkodást, amit pedig az ő gyengesége tesz szükségessé, könnyen féltékennyé lesz; jóakarata nem érvényesül, mert oly sok tehetetlenséggel kapcsolatos. A gyermeknevelést elhibázza; a férj emiatt mind türelmetlenebb lesz és így a máskülönben derék két ember közti házasság boldogtalanná lesz. A jog logikája itt a férfi oldalán áll. A férj joggal állítja, hogy ez az élet nem való neki, az ő munkája nyugodt lelkiállapotot kíván, a gyermeknevelés, a háztartás rendetlenek, neki nagy házat kell vezetnie, embereket meghívnia és mindegyre a felesége alkalmatlan stb. Végre a dolog válásra került.

2. Egy teljesen normális alkatú, erőteljes, művelt, nagyon tehetséges és etikailag fejlett férfinél sajátságos módon kezdettől fogva hiányzik a nemi ösztön minden nyoma. Néha alvás közben vannak magömlései, de ezt is csak a felébredés után veszi észre a nedvességről. Merevedések is csak alvás közben állanak be, de erotikus képzetek nélkül. A magasabb tanulmányok és az érett kor ellenére is a férfinak sejtelve sincs a nemi dolgokról és egészen különös, hogy mindent, amit erről olvasott és hallott, félreértett vagy figyelmen kívül hagyott. Mikor vele, mint páciensemmel, erről beszéltem, úgy volt, mintha egy színvakkal akarná az ember a színeket

megismertetni. A házasságban ő csak az intellektuális és kedélyes együttélést látta és azt hitte, hogy ha az ember megházasodik, a gyerekek maguktól jönnek. Így vett feleségül egy műveltebb leányt, aki nem volt éppen nagyon értelmes, de rendkívül szemérmes és prúd. A viszonylik természetesen nagyon furcsa volt. Az asszony hamar rájött a férje hibájára, nagyon vágyódott gyermek után, boldogtalan lett és férjének heves szemrehányásokat tett. A férj csak lassanként kezdte sejteni, hogy a házasság alighanem más valami» mint aminek ő gondolta. Azonban hiába tanítottam ki, hogyan kell a párosodást végezni, ez mit sem használt és szuggesztíóval sem sikerült akár a legcsekélyebb nemi ingerületet is előidézni nála. Viszont a feleségével szemben nagyon gyengéd és szeretetreméltó volt. Azonban a legjobb akarat mellett sem tudott neki semmiféle érzéki örömmel szolgálni. A nő pedig csak a becézgetést, a belső melegséget, a gyermekeket nélkülözte, nem pedig a párosodást, mint illet, amit úgylis csak eszköznek tekintett volna a cél elérésére. Mégis, hogy a viszonyuk nyilvánosságra ne kerüljön, inkább a tűrés álláspontjára helyezkedett

3. Egy gyengelméjű fiatalembernek születésétől fogva fejletlen heréi voltak és ezért úgy fejlődött mint egy eunuch, vagyis a nemi ösztön minden nyoma nélkül és a másodlagos nemi jellemvonások is elmaradtak. Hogy éretté tegyék, két jóhiszemű nagynénije nem tudott okosabbat tenni, mint hogy egy nagyon eleven leánnyal házásították össze. Mikor ez a nem éppen ártatlan személy észrevette a férje nemi vakságát és tehetetlenségét, eleinte minden lehetőt elkövetett, hogy merevedésre bírja, azonban hiába. A férfi ezt durvaságnak és disznóságnak találta, nagyon felingerült miatta, gyakran erről álmodott, ennek következtében alvajáró lett és alvajáró álmában a feleségét szidalmazta. Az asszony csakhamar egy más férfival vigasztalódott és a szegény eunuchhal mind ketten a bolondját járatták. Ez nagyon feldühítette szegényt, a felesége születésnapjára süteményt vett és azt schweinfurti zölddel kente be (méreg), amit azonban rögtön észrevettek. Mérgezési kísérlet miatt súlyos fegyházra ítélték. Én ezt az esetet igazságszolgáltatási tévedésnek tartom. Akkoriban azonban minden tiltakozásom ellenére is az alvajárást szimulálásnak tartották és a gyengeelméjűséget félreismerték.

4. Egy elmebajos családból származó, tehát öröklékenyen ter-

helt, nagyon intelligens, megnyerő modorú, de nagyon ravasz és minden kedély nélküli férfi nemileg nagyon ingerlékeny volt, de a férfiak iránt legalább is akkora, ha nem még erősebb nemi vonzódást érzett, mint a nők iránt és mindkét nemmel kicsapongásokat űzött. Egyszerű, de derék nőtt vett feleségül. Meglehetősen nagy időközökben háromszor is elmezavarban betegedett meg, amiből mindannyiszor teljesen kigyógyult és a feleségével két fiút és egy leányt nemzett. Mikor egészséges volt, mindig be tudta csapni az embereket, többször követett el váltóhamisítást, sohasem dolgozott becsületesen. A feleségéhez jó volt, de férfiakkal szerelmeskedett, s ezért, valamint csalásokért többször is elítélték. Én néhányszor kezeltem a tébolydában. A szegény asszony többször is keservesen elpanaszolta nekem a bajait, de megvigasztalta a férje látszólagos szerelme és főleg a három gyermeke, akiket nagy gonddal nevelt. Be mikor ezek felnőttek, egymásután semmisültek meg az illúziói. A leány gyengeelméjűnek bizonyult. Az egyik fiú is nagyon elmaradt a szellemi képességek tekintetében. Az anya már csak a másik fiával vigasztalta magát, aki kissé borongós kedélyű volt ugyan, de szorgalmasnak és jóra valóknak látszott. Ez egy darabig Svájc déli részében dolgozott. Egy szép napon (az apa váltóhamisítás és fiúszerelem miatt a tébolydában volt vizsgálat alatt, de éppen akkor nem volt elmebeteg vagyis nem voltak rohamai) kétségbeesve jött az anya hozzám és mutatta a fia levelét, mely az apához volt intézve, melyet azonban ő felbontott és amelyik körülbelül a következőképp szólt: „Te nyomorult apa, mire e levelet megkapod, én már nem vagyok a világon. De mielőtt meghalok, még megátkozlak. Szégyene voltál a családunknak, anyánkat és gyermekeidet szerencsétlenné tetted az alá valóságaidal. Miért éppen általad kellett nekem a világra jönnöm? A te rossz hajlamaidat mint örökséget már régóta, érzem magamban mozogni. Hiába harcolok ellene, csak annál rosszabb. Érzem, hogy nem tudok ellenállani, pedig nem akarok bűnöző lenni, mint te és ezért ma éjjel felakasztom magam, de előbb még megátkozlak.” Ez volt a levél értelme, ha nem is a szó szerinti szövege, mert csak emlékezetből idézem. A szegény ifjú valóban végrehajtotta tervét és a kétségbeesett anya nem tudta, hogy mit tegyen. Felolvastam a levelet az apának, aki azonban csak nevetett és a vállait vontá.

5. Németország egyik városából két 17 éves, a „jobb körökből” való leánytól levelet kaptam, melyben azt kérdezték, vajjon megengedettnek és helyesnek tartom-e, hogy már a házasság előtt érintkezzenek férfiakkal. Nos bizonyos vad népeknél ez általános szokás. Én a két naiv leánynak energikusan tanácsoltam, hogy ne engedjenek a kívánságaiknak és figyelmeztettem őket a dolog következményeire a kultúrországokban ma uralkodó felfogás mellett. Ezt az esetet azért említettem itt fel, mert könyvemnek egyes olvasói talán összecserélik majd a jelenleg uralkodó törvényeket és szokásokat azokkal az óhajtandó természetesebb viszonyokkal, melyekre esetleg a társadalom távolabbi jövőjében számíthatunk. Itt nagyon kíváncsatos volna kedves olvasóimnak egy kis megfontolása. A jövő zenéje eltér az eddigitől, már pedig, ha értelmesen akarunk cselekedni afkcor a maival kell számolnunk.

E példákat a végtelenségig szaporíthatnám és természetes, hogy az itt felemlített néhány példa egyáltalán nem tart igényt arra, hogy csak megközelítőleg is kimerítő sora lenne a főtípusoknak. Csupán néhány lélektani képről van szó, konkrét esetekről, melyek a praksisomban előfordultak és amelyekre a továbbiakban esetleg hivatkozni fogok. Szándékosan választottam ki a mindennapos eseteket, mert a ritkább esetek többnyire a kórtan körébe tartoznak.

HATODIK FEJEZET

Az emberi nemi élet és a házasság néptana, őstörténete és története.

A nemi kérdés fejtegetésénél alapvető fontosságú, hogy tárgyi lagosak maradjunk és úgy a szentimentalizmust, mint az erotizmus zátonyait elkerüljük. már pedig az emberi nemi élet történetében mind a kettő óriási szerepet játszik. Pedig éppen ez a történet, ha termé-, szettudományosan kezelik, a legbiztosabb anyagot nyújtja az emberi nemi viszonyok megítéléséhez. A mai vad népek kétségtelenül jobban hasonlítanak az ősnépekhez, mint a kultúremberek, és a modern kutatók sokkal biztosabb adatokkal szolgál felőlük, mint amilyenek azok a nagyjából bizonytalan és gyakran csak mondaszerű adatok, amiket az őstörténelem az őseinkről szerezni képes.

Westermarck londoni tanár „Az emberi házasság története” című (magyarul is megjelent) művében óriási anyagot gyűjtött össze erre a kérdésre vonatkozólag és ezt józan és éles kritika alá vette. Az alábbiakban nagyjából az ő eredményeire támaszkodom.

1. A házasság eredete.

Az emberi ősházasság tekintetében jog szerint csakis a legközelebbi, még ma is élő állati őseinknél, az emberszabású majmoknál kutathatunk,

A legtöbb emlősállatnál a házasság, ha ugyan ilyenről beszélhetünk, tartamban csupán az egyes nemzésekre szorítkozik. A megtörtént párosodás után a hím többé nem igen törődik a nősténnyel, de egy darabig még védelmezi.

Ellenben már az emberszabású majmoknál (oráng-után, csim pánz, gorilla és gibbon), már amennyire a természetben meg lehetett állapítani a szokásaikat, egyenjű házasság van családi étellel. A hím védi a nőstényt és a kölyköket. Egy-egy ilyen párnál különböző

korú kölyköket találunk, ami olyan házassági hűségre mutat, mely tovább tart az egy gyermek felnevelésénél. Míg a nőtény és a kölykök a fészekben ülnek a fán, a hím a fa tövében gondoskodik a biztonságukról.

Westermarck szerint ugyanez áll az ősemberre. Az apából, anyából és sarjadékokból álló család általános intézmény, akár egy-neműsége, akár többnejűsége vagy többférjűsége alapul. Az asszony gondoskodik a gyermekekről és a férfi a család, védője. Azonban, úgy látszik, hogy a férfinek nem olyan nagyon fontos az asszony és a gyermekek jóléte, ő inkább csak a nemi vágyakozását és a büszkeségét akarja kielégíteni; de azért a fészek- és házépítésnél, a táplálék megszerzésénél (vadászat stb.) hasznossá teszi magát.

Persze, a legtöbb népmonda azt állítja, hogy az emberek régebben promiszkuitásban, vagyis házasság nélküli nemi közösségben éltek és csak ez vagy amaz a király vagy Isten vezette be a házasságot. Ez a felfogás azonban teljesen hamis és Westermarck a tények lenyűgöző tömegével cáfolja meg. Újabb szerzők ellenmondása ellenére is én teljesen Westermarcknak adok igazat.

Különösen a férfi táplálási kötelessége látszik általános törvénynek a vadaknál. Ezt megerősíti az a tény, hogy a legtöbb poligám-népnél a férjnek csak annyi felesége lehet, amennyit táplálni tud. Erre való képességét a férfinek bizonyos hőstettekkel és próbák; kai kell bebizonyítania. Ez az eltartási kötelezettség, úgy látszik, örökség azoktól az emlősállatoktól, melyeknél a házassági kötelék tovább tart, mint a nemi vágy. Tehát fejlődéstanilag mélyen a természetben gyökerezik.

Mi a házasság? Westermarck erről a következő, mindeneset L-e nagyon tág meghatározást adja:

Hosszabb vagy rövidebb ideig tartó kötelék férfiak és nők között, mely a pusztá szaporodási aktuson túl legalább is a gyermek megszületése utánig tart. Eszerint vannak egy nejű, többnejű, többférjű és csoportházasságok, valamint korlátolt időre szóló házasságok. E meghatározás értelmében tehát a madaraknak és a magasabbrendű majmoknak már említett egynejű házasságai szabályszerű házasságok volnának.

Azoknál az állatoknál, melyeknek meghatározott ivarzási idejük van, a házasság nem alapulhat pusztán a nemi ösztönön, vagyis az önző erotizmuson, mert különben az ivarzással együtt megszűnnék.

„A család tehát a házasság gyökere és így magyarázható, hogy sok népnél a házasság csak akkor érvényes, ha belőle legalább *egy* gyermek született. Sőt egyes vásárlási házasságoknál a nőnek vissza kell adnia a vásárlási összeget, ha nem szül gyermeket és egyes vad népeknél csak az első gyermek születése után tartják meg az esküvőt, Borneóban és Birmában a nemi érintkezés szabad, de csak a terhesség beálltaig: ez házassági kötelezettséggel jár.

2. A házassági berendezések kora.

Az a tény, hogy a magasabbrendű majmoknak csak egy gyámoltalan gyermeket kell hosszabb időn át nevelniök, volt nyilván a házasság megalapítója. Kautsky azt állítja, hogy az ősembernél a gyermekek a törzs tulajdonát képezték. Ez tévedés. A társadalmi közösség alapja inkább a család, helyesebben a családok köteléke volt. Az ősembereknél a család játssza a főszerepet és mindenütt ez volt a társadalom magva. Az emberszabású majmoknál megtalálják a családot, de törzseket még nem. Így lehetett ez még az ősmajom-embernél is. Valójában a legvadabb népeknél azt látjuk, hogy ezek, mint a húsevő emlősök, még inkább izolált családokban, mint törzsekben élnek, így pl. a ceyloni vadászó veddák, a tűzföldiek, a nyugat-ausztrálieiak, a busmanok, az eszkimók és bizonyos vad braziliai indiánusok, mert így jobban megtalálják a táplálékukat. Az őállapotban tehát, úgy látszik, a vadászélet és a családi élet uralkodtak. Csak a találékonyság, a gazdagabb táplálékforrások (állat-csapdák, növénytermelés) tették lehetővé a törzsi életet.

3. A nemi közösség kritikája.

A legtöbb szociológus azt hiszi, hogy az ember őállapotában a nemi közösség uralkodik. Ez a felfogás azonban nyilvánvalóan hamis, mert helytelen adatokra alapították. Így Afrikának egyetlen néger törzsénél sem találunk nőközösséget; ellenkezőleg, mind nagyon féltékeny. Ha itt-ott mégis vannak esetek, melyek nagyon közel jártak a nemi keveredéshez, akkor ezek nem is nyers vad népeknél, hanem inkább civilizáltabb törzseknél fordulnak elő, mint pl. a buddhista butjáknál, ahol a férfiak sem becsületet, sem féltékeny-

séget nem ismernek. A vad veddák egynejük. Azt tartják, hogy a nőt a férfitől csak a halál választhatja el.

Csak egy igazi és teljes nemi keveredés van és ez a civilizált népek modern prostitúciója. Sok vad nép nagyon szigorúan egynejú és minden csábítót, valamint a törvénytelen gyermekeket s az ilyen anyákat halállal büntetik.

Egy tényt kell leszögeznünk, mint általánosan talált, hogy a vad népek a kicsapongásokat rendszeren a hozzájuk került fehérektől tanulják. A fehér gyarmatosok azok, akik a vad népek nőit a legbrutálisabb módon tulajdonukba veszik és prostitúcióra kényszerítik. Ők hozzák be az alkoholos italokat és lazítják meg ezek segítségével a jó erkölcsöket. Vannak bizonyos arab törzsek, melyek az európaiak prostitúciós szokásait olymódon használják ki, hogy fiatal leányaikat bordélyházakba küldik, hogy ott pénzt keressenek. Ha aztán elég vagyont gyűjtöttek össze, hazatérnek és férjhez mennek. Ilyesmi más népeknél is előfordul.

Westermarck figyelmeztet arra a tényre, hogy minél előrehaladottabb a civilizáció, annál nagyobb a törvénytelen születések száma és annál elterjedtebb a prostitúció. Ezek a mindenütt megtalálható tények mutatják, milyen nevetséges dolog a nemi közösséget tartani az őseredetinek. Ellenkezőleg, ez a kultúrának vagy a félkultúrának a rohadt gyümölcse. Az őserkölcsök aránylag mindenütt szűkek és csak a kultúra rongja meg őket.

A reformáció előtt Skótszágban a „hand-fasting” sajátságos szokása uralkodott, amikor fiatalemberek a nyilvános vásárokon egy évi tartamra női élettársakat választhattak maguknak. Egy év múlva aztán tetszés szerint összeházasodhattak vagy nem. Másrészt Lubbock említi Görögországnak és Indiának bizonyos szokásait, ahol a fiatal lányok kénytelenek voltak magukat minden férfinak átengedni. Pedig itt nem is ősnépekről, hanem civilizált népek erotizmusáról van szó. Egyes vad népek a leányaikat vagy szolganőiket, néha még a feleségüket is átengedik a vendégeiknek. Továbbá sok helyen megvolt a „jus primae noctis” (jog az első éjszakára), mely főnököket, királyokat és papokat illetett meg és megengedte nekik, hogy a fiatal asszony nászéjszakája a férjet megelőzően az övék legyen. Egyesek az anyai jog uralmából (matriachatus) akarják levezetni a nemi közösséget, ami azonban szintén nem megy. Az anyaságot közvetlen megfigyeléssel lehet felismerni. Az apaság meg-

állapítása azonban következtetésen alapul. Innen van bizonyos népeknél az a furcsa szokás, hogy a szülés után az apa ágyban fekszik és böjtöl. Az anyai ág után való elnevezés Westemarck szerint sokkal természetesebben magyarázható az anya és a gyermekek benső viszonyából. Az apró gyermekek az anyát követik, ha ez elválk az apától. Különösen a nőcserével járó rövid tartamú házasságoknál és a soknejeségnél szinte magától adódik a dolog, míg az egynejú népeknél az elnevezés az apai ág után történik. Ott, ahol nagybácsiuralom van, ahol a nő a saját családjában marad mindaddig, míg gyermeket nem kap, szintén természetes az anyai ág után való elnevezés. A vadaknál a névnek nagy szerepe van. Ott, ahol rang és tulajdon csakis női ágon öröklődnek, a gyermekeket mindig az anya után nevezik el. Látható tehát, hogy itt nagyon bonyolult viszonyokból van szó.

Az olyan nagyon ritka és nagyon különös többférjűségnél, amilyen pl. Tibetben uralkodik, rendszeren több fivérnek van egy felesége. Adott időben, szabály szerint, mindig csak egy fivér van otthon. A XV. században a Kanári-szigeteken minden asszonynak három férje volt, de úgy, hogy ezek havonként váltották fel egymást és aki a legközelebbi hónapban volt sorra kerülendő, annak kellett gondoskodnia önmagáról és a másik két férfiről. A többférjűség különben noliányból keletkezett.

Azonban a legvilágosabb bizonyíték a nemi közösség ellen a férfiak féltékenysége, mely mindig megvolt és megvan. A többférjűség csak olyan népeknél lehetséges, melyek nem ismerik a féltékenységet. Sohasem szolgálja, a törzs virulását, sőt inkább az a pár nép, ahol szokásban van, mind nagyon züllött és pusztul. A vadak féltés kenyeége rendszeren olyan nagy fokú, hogy ha egy asszonyt hűtlenségen kapnak, többnyire a csábítójával együtt megölik; gyakran csak az orrát harapják le vagy más effélét csinálnak veie. A féltékenységből következik az is, hogy a menyasszonytól megkövetelik a szüzességet. Ebből ered sok népnek az a szokása, hogy az özvegy nem mehet újra férjhez, vagy ahol ez megengedett dolog, még ott is kifogásolják.

Nem szabad elfelejteni, hogy a legtöbb vad népnél a nő a férfi tulajdona. Tehát ha egy asszonyt kölcsön adnak a vendégnek, ez még nem jelent nemi közösséget, csak a vendégbarátság jele. Ezek a népek ugyanis egészen másként éreznek, mint mi.

Egyenesen gyerekes az az ellenvetés, hogy az ősembereknek már csak azért is nemi közösségben kellett élniök, mert mint ösztön-lények cselekedtek és a modern házasság fogalmát nem ismerték. Az egynejű csimpánzok szintén nem ismerik a modern házasságfogal-mat és bizonyára ösztönszerűbben járnak el, mint az ősemberek! A féltékenységet pedig már a magasabbrendű állatok is ismerik és ismerte bizonyára az ősember is.

Stoll tanár barátom, a kiváló népismerő, a nemi közösségre vonatkozólag kijelentette nekem, hogy teljesen egyetért Wester-marck-kal.

4. Házasság és házasságnélküliség. Hódítás.

Az állatoknál a nemi érintkezéstől való önkényes tartózkodás legfőljebb bizonyos özvegy madaraknál fordul elő, de itt is csak ritkán. A vadembereknél majdnem minden egyén megházasodik. A nő a há-zasságnélküliséget vagy az özvegyiséget majdnem a halállal egyenlő-nek tartja. A hajadon vagy nőtlen személyeket megvetik, mint a tol-vajokat, vagy a boszorkányokat. A vadaknál a nőtlen férfi nem férfi. Ennek megfelelően a vadak sokkal korábban házasodnak, mint a civi-lizált népek, sőt pl. a grönlandiak olyan korán, amikor a megtermé-kenyítés még nem is lehetséges. Egyes indián törzseknél a férfiak 9–12 éves korukban házasodnak. Egyes némileg civilizált népeknél a cölibátust annyira megvetik, hogy a nőtlenül elhunyt ifjak szel-lemét is megházasítják. A görögöknél megbüntették a nőtleneket, a rómaiaknál pedig magas adót fizettek. Minden erkölcsi süllyedésbe merült népnél látjuk a házasságnélküliség terjedését.

A nők magas ára és a többnejűség sok szegény férfit nőtlen-ségre kényszerítenek. A dolog azonban nem áll olyan roszul, hogy minden munkás ifjú ne szerezhetne magának feleséget. Annyi bizo-nyos, hogy az emberiség legkorábbi fejlődési fokain a házasságnél-küliség nagyon ritka volt; ma ellenben a prostitúció és a többnejű-ség a vad népeket megfosztják az asszonyaiktól.

A házasságra a legkedvezőtlenebb a kultúra, különösen a vá-rosokban, ahol a házasodási kor is magasabb, bár nálunk, Európa-ban, több a nő, mint a férfi. A kultúrnépeknél pénzhiány és a rossz i kereseti viszonyok csökkentik a házasságok számát. A vadaknál éppen megfordítva, az asszony és a gyermekek egyik főforrása a gaz-

dagságnak, mert dolgosak és igénytelenek. A mi parasztjainknál részben ugyanígy van a dolog. A polgári osztálynál ellenben a nő sokba kerül és a gyermeknevelés drága. Továbbá, a férfinél a házassági kort magasabbra szökteti a hivatására való előkészítés tartama és a katonai szolgálat, úgy hogy a férfiak még nőtlenségre vannak kényszerítve éppen abban a korban, amikor a nemi ösztönük a legerősebben működik. Amellett raffinált kultúra esetén az élvezetek finomodásával és sokasodásával a házasság ingere is csökken. Végül joggal mondja a „The Nation” című amerikai folyóirat, hogy a kultúra fokozza az ideális igényeket, úgy hogy mind kevesebb egymáshoz illő férfi és nő akad. Az emberek igényei mind bonyolultabbak lesznek és így az alkalmazkodás nehezebb. Megint csak emlékeztetnem kell arra, hogy sok regényíró azzal tetszeleg, hogy lelkibetegeket szélsőséges érzésekkel és szenvedélyekkel felruházva normálisnak ír le, mert a valóban normális embert prózáinak és unalmasnak látja. Minthogy pedig az általuk szuggerált modern társadalom valóban nagyon is teli van lelki betegekkel, mintapéldányokat találnak éppen eleget. Azonban mégis hiba, hogy mindig ezeket állítják az előtérbe. A jó szellemi egyensúllyal bíró magasrendű kultúremlékek nagyon tudnak alkalmazkodni a házasságban és nem mindig nagyon igényesek. Persze, hogy a magasabb ideális követelmények megnehezítik a házasságkötést. Westermarck óvatosan válasz nélkül hagyja a kérdést, hogy vajjon a jövőben is csökkenni fog-e a házasságkötések száma.

Sok vad népnél az a különös felfogás uralkodik, hogy a nemi dolgokhoz bizonyos tisztátalanság tapad. Ilyen felfogásból eredhet a sok vallásban megtalálható cölibátus. Egy fölszentelt budhista szerzetesnek „még állatokkal sem” szabad nemileg érintkezni. Kínában a papok cölibátusban élnek.

Westermarck azt hiszi, hogy a tisztátalanságnak ez a gondolata talán az ösztönszerű ellenszenvből ered ugyanazon család tagjainak egymással való nemi érintkezésével szemben. Ez a felfogás különben éppen nem általános. Különösen a féltékenységek, majd a ruházkodásnak a következménye volt, hogy a nemi érintkezés az embernél nem nyilvánosan, hanem négy szemközt történt. Eszmetársulás, révén pedig mindent, ami titokban történik, könnyen tisztátalan vagy bűnös dolognak tekintenek. Ebben látom én ennék a dolognak a legtermészetesebb magyarázatát.

Mint aktív fél mindig a hím a hódító, az embernél is. Persze van néhány olyan nép is (Paraguay, Garos), ahol a nő az ajánlattevő. A hímek harca, a nőstény birtokáért általánosan ismert az állatoknál. Egyes indiánoknál is vannak versenyek, amikor a légy Szóttnek a feleségét kell átadni. A régi görögök is bajnoki mérkőzéseket tartottak a nőért (pl. a kérők harca Pénélopéért). Bizonyos vad népeknél az is előfordul, hogy a nők versengenek a férfiakért; azonban a női hódításnak a rendes módja mégis csak a kacérság. E tekintetben utalunk arra, amit a flörtről mondtunk.

5. A csábítás eszközei.

A hiúság ősi tulajdonság. Az ékszert már a legvadabb népek is keresik. Mindkét nem csábítási eszközeihez tartoznak itt a tetoválás, az ajak-, orr-, fül-, kar- és lábgyűrű, a festés stb. Egy szentál nő harminc font ékszert is hord néha a testén. A legbolondabb eltévelyedésekkel találkozunk, mikor pl. hiúságból kiütik a fogakat. Sok ilyen butaság vallásos képzetekkel kapcsolatos. Az igazi ok a hiúsággal kapcsolatos nemi tetszésvágy. A vad népek ruházata is, legalább a forró vidékeken, csakis tetszésvágyból eredt. Az ezzel kapcsolatos vallásos szokások egyáltalán nem eredetiek, hanem a nemi ösztönből és hiúságból fakadtak és csak később, mikor már meghonosodtak, vették őket körül misztikummal és kebelezték be a vallásba.

Honnan ered az embernek a nemi szerveire vonatkozó szemérmessége? Az állatoknál semmi effélét nem találunk. Wundt a nagy lélekbúvár azt állítja, hogy a szemérmesség csupán az embernek általános tulajdonsága. Ez nem áll. Sok népnél nyomát se találjuk, vagy pedig nem a nemi részeket, hanem egyéb testrészeit takarják el. Az egyiknél a férfiaktól, a másiknál a nőktől kívánja meg az erkölcs, hogy egészen meztelenül járjanak. Eredetileg a ruházat ékeségül vagy a hideg elleni védekezésre szolgált. A masai férfiak, szégyenlik, ha hímveszőjük el van takarva, az illem az, hogy látható legyen. A vad nők övei és hasonló ruhadarabjai szintén ékesítő és csábító eszközök, de a szemérmességhez semmi közük. Az olyan társadalomban, ahol mindenki meztelenül jár, a meztelenség magától értődő és nincs semmi erotikus vagy szégyenletes rajta. Ellenben az a szokás, hogy a nemi részeket ékesítsék, hatalmas csábító eszköz a nőknél és a férfiaknál. A ballettáncosnő rövid és átlátszó szoknyács-

kaja valóban sokkal illetlenebb, mint a vad nők meztelensége. Egy nagy természettudós azt mondta, hogy az eltakarások sokkal ingerlőbbek lehetnek, mint a mutogatások. Snow joggal jegyzi meg, hogy a meztelen vadakkal való érintkezés érzékileg sokkal kevésbé ingerlő, mint a mi félig öltözött elegáns hölgyeink szemlélése.

A jámbor hittérítők azt hitték, hogy a ruházkodással a szemérmességre is ránevelik a vadakat és az ellenkezőt érték el. A vad nők a nemi részek eltakarását szégyenletesnek és szemérmetlennek találták. Wallace talált egy meztelen törzset, ahol egy leánynak volt egy ruhácskája, de épúgy szégyelte, ezt felvenni, mint amennyire nálunk egy nő szégyelné idegenek előtt levetközni. A meztelenség csak a ruházkodás megszokásával hat izgatóan. A ruházkodás megszokása tehát mesterségesen tenyészt ki a szeméremérzetet és ez különösen idősebb nőknél lesz mind erősebb. Utóbbiaknál természetesen es nemcsak azon múlik, hogy a megszokás hosszabb tartamú, hanem azon is, hogy érzik a bájaik elmúlását, tehát annál inkább igyekeznek ezt eltakarni. Ebben van valami nő ösztönszerű esztétikai érzékéből.

Mikor az eltakarás általános szokássá lett, a meztelenség hatott csábítóan és ezt tekintették szemérmetlennek, mint ahogy a kínai nők ennek tekintik a láb meztelenségét, a mohamedán nők az arcét. Egyes vad népek még az ujjbegyeik mutogatását is szégyenlik.

Bizonyos szokások, mint a körülmetélés a zsidóknál, a polinéziaiaknál, ausztráliaiaknál stb. a szeméremajkak mesterséges megnyújtása a hottentotta, maláj és északamerikai nőknél, Westermarck szerint eleinte arra valók voltak, hogy a másik nemzet ingereljék, vagy pedig, hogy ennek változatossággal szolgáljanak. Az erkölcs és a megszokás csak később szentesítették őket és tették részben vallási rítus tárgyává. A gyakorlati érzékű zsidóknál talán inkább a körülmetélés egészségi előnyei voltak döntők. Egyszóval a megszokottól való minden eltérés ingerli a szeméremérzetet, nemcsak nemi, hanem más dolgokban is. A legtöbb gyerek szégyenli, hogy másképp cselekedjék, mint a pajtásai. Minden szeméremérzetnek vannak konvencionális tárgyai. A vad nők jóízűt nevettek, mikor Livingstone meztelen társai szemérmességből hátat fordítottak nekik. A szeméremérzet tehát csak valami megszokott dolognak a szokatlan megsértésén alapul és az egyik nemnek (különösen a nőknek) szokatlan viselkedése éppen ezért szokta a másik nem szekszuális vágyait felkelteni.

6. A választás szabadsága.

A vadaknál a nőnek sokszor van, sokszor meg nincs joga a keze felett rendelkezni; az utóbbin nem is lehet csodálkozni, mikor a nő megvásárolható portéka. Az eszkimóknál minden nőt már a születésekor eljegyeznek egy fiúval. Egyes vad népeknél pedig már az anyatestben levő magzatot eljegyzik, ha az leány lesz! Többnyire az anyai rokonok azok, akik az anyával együtt az eljegyzés felett döntenek.

Sok helyen, még Európában is, a leányok elszöktetése elismert intézmény. Mikor 1891-ben Bulgáriában utaztam, egyik bolgár kísérőmtől hallottam, hogy a bolgár paraszt 2-300 frankért veszi a menyasszonyát ennek apjától! De ha az apa sokat kér, akkor egyszerűen elszökteti és szűzteleníti. Evvel a házasság megtörtént és az apa nem kapott semmit.

Mindent egybefoglalva, Westermarck arra az eredményre jut, hogy az emberiség őállapotában a nőknek inkább volt szabad választásuk, mint később. A vásárlási házasság csak később lépett föl mint középfok. Mikor az első kultúremberek felismerték a női munka értékét, az apák kezdték a leányaikat eladni. Ugyanígy adják el a mai vad népek a nőiket prostitúciós célokra a fehéreknek. Az ősidőben azonban, amikor nem volt még se kultúra, se pénz, se tulajdonképpen munka, minden egyén harccal szerezte meg a fentartását, úgyhogy az apának époly kevéssé volt oka vagy lehetősége, hogy a leányait rabszolgának eladja, mint egy gorilla-apának. Továbbá a rablási házasságot, mely a nő beleegyezése nélkül történik, nem szabad összetéveszteni a leány beleegyezésével történő szöktetési házassággal.

A vadaknál többnyire a fiúk is az apa tulajdona, aki eladhatja, sőt meg is ölheti őket. A férfiasságuk elérésével ez a joguk megszűnik. Az ifjú ekkor megházasodhat, ahogyan akar, a szülők nem kényszeríthetik semmire. Azonban vannak patriarkális népek (bizonyos indiánok), melyeknél az apának óriási hatalma van, mindenfelől ő rendelkezik. Az összes gyermekei és unokái az ő asztalánál esznek. Az utódai nem köthetnek házasságot az ő beleegyezése nélkül és így tovább. A pátriarkátusnak azonban gonosz és erkölcstelen következményei is vannak: a pátriárka visszaél a hatalmával, az

öreg nőket a gyermekeinek adja és elveszi tőlük a fiatalokat. A leg-tisztább és legerkölcösebb japán leánynak is máról holnapra a bordélyházba kell mennie, ha apja azt parancsolja. A pátriárkatus tehát zsarnoksággal jár.

7. A nemi kiválasztás.

Nemi kiválasztáson azt értjük, hogy a nőtények a legjobb hímekeket és a hímekeket a legjobb nőtényeket választják ki a párosodás céljaira. A gerinces állatoknál inkább a nőtény választ, mint a hím, a hím ugyanis inkább kész akármilyen nőténnyel párosodni, mint megfordítva. Persze föltehetjük, hogy így volt ez az ősembereknél is, különösen amikor még nála is volt párzási időszak, mert akkor a nemi ösztöne viharosabb volt. Különben a nőink átlagban még ma is válogatosabbak, mint a férfiak. A vad népeknél is mindenütt a nő látszik válogatosabbnak. Vegyesfajúaknál majdnem mindig az apa tartozik a magasabb fajhoz és nem megfordítva. Fehér nő ritkán lép házasságra négerrel. Nálunk is a művelt leány nem akar műveletlen férjet, míg a megfordított eset gyakori. Különösen a vadaknál a nő a legerősebb, legtüzesebb, legkihívóbb férfit választja. A női agyvelőben mindig kísértenek a „hősök”. A borneói vad nők ideálja az a férfi, aki sok ellenséget ölt meg. Ezek a vonások nagyon megfelelnek a természetes kiválasztásnak, mert így erősebb utódokhoz és jobb védőhöz jutnak.

Másrészt a férfi mindig az egészséges és jól megtermett nőt keresi. Ezen az alapon teremtette meg a görög művészet Eros és Aphrodite alakjait és tették meg ez utóbbit a szépség és szerelem istennőjének.

A szépség fogalma nagyon viszonylagos. Az ausztráliai nevet a mi hosszú orrunkon, a kokinkínai a fehér fogunkon és rózsás arcunkon, s az előbbi a kutya fogaihoz, az utóbbit a burgonyavirághoz hasonlítja. Egy bizonyos vad népnél a nő a térd alatt fűzik a lábukat, úgyhogy ez vízkórosan felduzzad, ami náluk hozzátartozik a szépség fogalmához. A kínaiak bámulják a megcsontított női lábfejeket és a kiálló pofacsontokat. A hottentottáknak az tetszik, ha minél mélyebbre lóg le a nő melle, úgyhogy ezeket át tudják vetni a vállaikon, hogy a csecsemőiket hátulról szoptassák.

A nemi szerelem és szépség közötti összefüggés nem esztétikai

érzésen alapul, mert az utóbbi önzetlen, ellenben a nemi szerelem önző; hanem inkább azon alapú, hogy a nemi szerelem ösztönszerűen megköveteli az egészséget, vagyis ösztönszerűen keresi az ideális rassztípust.

A vadaknál is uralkodik a divat hatalma, csak hogy ez náluk kevésbé változó, mint nálunk és a változások nagyon szűk keretek között mozognak.

8. A rokonok közötti házasság tilalma.

Az embernél majdnem egészen általános az iszonyodás a közel rokonokkal való nemi egyesüléstől és ezt mint „vérfertőzést” bélyegzik meg. A kivételek nagyon ritkák. A legerősebb az iszonyodás az anya és fiú közötti párosodástól. Mégis egyes vad népeknél fordulnak elő párosodások szülők és gyermekek, valamint testvérek között is. Sok vad népnél viszont még a harmadfokú rokonok közötti házasság is el van tiltva. Sőt sokszor még ugyanazon törzsnek a tagjai sem házasodhatnak egymással, még ha nem rokonok is. Ezt a rendszert nevezik *exogám házasságnak*. Legjobban kifejlődött ez az ausztráliaiaknál, akik csak távolabbi törzsek tagjaival házasodhatnak. Erre még majd visszatérünk. Így tehát a vadak nagy többsége a vérfertőzés fogalmát még jobban kiterjeszti, mint mi. Miért?

Ezt a kérdést sokat szellőztették. Régebben azt mondták, hogy a rokonok közti házasság Isten parancsa ellen való, sérti a természetes szemérmességet vagy megzavarja a rokonságot stb. Most azt mondják, hogy ártalmas az utódokra. A néprajz azonban azt tanítja, hogy az ilyen beszéddel nem sokra megyünk.

Mint Mac Lennan bebizonyította, sok népnél endogámiát is találunk, vagyis tilos az idegen törzsbeliakkal való házasodás. Sokan keresték ennek a megoldását. Véleményem szerint itt is Westermarck találta fején a szöveget, amennyiben figyelmessé tett a következő tényekre.

Amint láttuk, a nemi ösztönt, különösen a férfinél, izgatja a szokatlan és tompítja a megszokás. Egy férfit és egy nőt nem az a tény taszít el némileg egymástól, hogy közel rokonok, hanem inkább az, hogy kora ifjúságuk óta együtt laktak és valóban ugyanezt a nemi ellenszenvet találjuk fogadott testvérek vagy benső gyermekkori barátok között. Megfordítva pedig ott, ahol testvéreket vagy más

közel rokonokat kora gyermekségükben háború vagy más sorscsapás választott el egymástól, nem ritkán megtörténik, hogy később, ha véletlenül és ismeretlenül találkoznak, nagyon megszeretik egymást. Nincs tehát veleszületett ellenszenv rokonokkal való nemi érintkezés iránt, de igenis van olyan férfiak és nők közötti érintkezés iránt, akik kora gyermekségük óta együtt laktak. Mivel pedig az ilyenek többnyire vérrokonok, nagyon egyszerűen megmagyarázható a fenti nézetek keletkezése. Ugyancsak ebből a tényből megérthető az egész exogámia oka, mert ugyanazon törzsnek a tagjai szintén nagyon intimen együtt élnek. Úgy látszik, hogy a nagyon apró közösségekben élő népeknél az endogámia egyáltalán elő sem fordul.

Az együtt élő rokonok közötti vérfertőzésnek továbbá minde-
nütt ugyanaz a természetes oka van: A nők hiánya a teljesen elkülönítve élő családoknál. Így pl. az Alpeselek nagyon félreeső helyein élő tehénpásztoroknál megtaláljuk a vérfertőzést a szodomiával (állatokkal való párosodással) együtt. Azonfelül gyakori a lelkileg kórosan elfajult családoknál, ahol éppen a kóros ösztönökön alapul.

Magánosan élő állatoknál, melyeknél a család hamarosan felbomlik (pl. a macskáknál), a legközelebbi rokonokkal való párosodást egészen közönséges dolog.

Hogyan áll most az egész kérdésnek a természettudományi oldala? Egyrészt általában azt látjuk, hogy jó nemzés csak ugyanazon fajúak között lehetséges. Ezt bizonyítja a különböző fajták keresztezéséből előálló korcsok gyengesége és olykori teljes terméketlensége. Viszont éppen olyan világosan látjuk a folytonos beltenyészet veszélyeit is. Ha valamelyik állatfajnál több nemzedéke» át folytatjuk a beltenyésztést, akkor a holtan született utódok száma 25%-ra is felmehet. Természetesen kérdés, hogy a beltenyésztést nem csupán az teszi-e károsná, hogy a kóros hibákat halmozza. Másrészt Westermarck is elismeri, hogy nehéz dolog a beltenyésztetnek vagy úgynevezett vérfertőzésnek a valóságos kártevéseit az embernél ki mutatni. Ez nem is csodálatos. Az a beltenyésztet, melynek káros voltát az állatoknál be tudjuk bizonyítani, testvérek és szülők között sok nemzedéken át folytatott párosodásra vonatkozik. Ilyesmi az embernél egyáltalán nem fordul elő. Állatokat és növényeket több éven át szaporítottak öntermékenyítéssel, anélkül, hogy hátrányok mutatkoztak volna. A perzsák és egyiptomiak között aránylag erős beltenyésztet volt szokásos minden kár nélkül. Másrészt pedig az állat-

tenyésztők azt mondják, hogy egy csepp idegen vér elég arra, hogy a beltenyészet káros következményei eltűnjenek. Az embernél nagyon gyakoriak az ilyen cseppek még a legmesszebbmenő beltenyészet esetén is. A Ptolemeusok, akik majdnem mindig nővért vagy unokanővért vettek feleségül, sem rövidéletűek, sem terméketlenek nem lettek, A ceyloni veddáknál erős beltenyészet uralkodik; nem sok náluk az elmebeteg, de kicsinyek, terméketlenek és kihálóban vannak.

Európában nagy feneket kerítettek az unokatestvérek házasodásának és sokszor megpróbálták ennek az ártalmasságát bizonyítani. Azonban elfogulatlan vizsgálat mellett azt látjuk, hogy kimutatható kár mindig csak bizonyos kóros családi bajok, mint elmebetegségek, vérbajok és más effélék folytonos beltenyészetéből származhatnak. Azonban ugyanezen baj származhatik elmebetegek stb. összeházasodásából, akik egészen más családokhoz tartoznak. Tehát nem a mindig gyenge emberi beltenyészet, hanem általában a kóros csirák tovább- szaporítása a baj oka. Az elmebetegekre készített statisztikai felvételek valóban azt mutatták, hogy az unokatestvéri-házasságoknak semmi szerepük nincs az elmebetegségek keletkezésénél.

Westermarck még egy tipikus példát hoz fel. A 3300 lelket számláló Bats községben a lakosság Ősidők óta egymás között házasodik és mégis valamennyien egészségesek.

Másik oldalon a szerelem ösztönszerűen keresi az ellentéteket, míg a nagy hasonlóságok inkább taszítják egymást. Schopenhauer azt mondja: „Minden ember a másik nemtől valami egyoldalúságot követel, mely a maga egyoldalúságának az ellentéte; a legfőfényesebb férfi a legnőiesebb nőt keresi és megfordítva, a gyenge apró férfiak a nagy, erős nőt szeretik; a piszék a sasorrúakat, a vékonydongájú férfiak a molett nőt szeretik és ez nagyobb termékenységet biztosít”. Ez az ösztön véd meg a beltenyészettől, amennyiben mindkét nem ösztönszerűen olyan ellentéteket keres, melyeket a beltenyészet legyengít.

9. Az érzések és a számítás szerepe a nemi kiválasztásnál.

Ifjúság, szépség, egészség, ékesség és flört ingerlik a nemi szerelmet. Ezekhez társul azonban sok mellékes érzés, mint pl. a bámulás, a birtoklás élvezete, a megbecsülés, a részvét stb. A hajlam ugyan foatos, de nem okvetlenül szükséges *elem* a nemi köteléknek. Az

emberiség alsóbb kultúropkain a gyermekek iránti gyengédség sokkal erősebb, mint maga a nemi szerelem. Sok vad népnél a férj és feleség egymás iránti szeretete teljesen vagy majdnem teljesen hiányzik. Itt a házasság csak kölesönös konvención alapul, a gyermekek utáni vágyon és csak a kényelem és egy állati ösztön kielégítésére szolgál. Viszont ugyanezen népek gyengéden szeretik a gyermekeiket. A férfi megverheti a feleségét, de a nőtől alávalóságnak tartják, ha megveri a gyermekeit. Az északamerikai indiánoknál pl. a feleség iránti szerelem majdnem ismeretlen, viszont más népeknél (tuarégek, újkaledoniaiak, tongák stb.) mély és igaz szerelmet találunk, mely a férjet öngyilkosságba is kergetheti, ha a szeretett nő meghal.

A szerelemnek az a gyengédsége és finomsága, mely a civilizált modern népeknél megtalálható, a legtöbb vad népnél és a régi kultúrnemzeteknél ismeretlen volt. Az arabok szerelmen csakis a nemi ösztönt értik és részben így volt ez a görögöknél is. A civilizált Európában a kultúra haladásával együtt jár, hogy a férfi a feleségét mindinkább egyenrangú élettársnak tekinti. Mondottuk, hogy az ellentétek fokozzák a szerelmet, de túlzásba mégsem szabad menniök. Pl. a túlságos korkülönbség veszedelmes a szerelemre; az előkelő férfi legfeljebb érzékileg szeret bele egy parasztleányba.

A gyermekek megerősítik a házasságot. Svájcban a válások $\frac{2}{5}$ -e a gyermektelen házasságokra esik, noha a gyermektelen házasságok csak $\frac{1}{5}$ -ét teszik az összes házasságoknak.

A számítás tudvalevően megfojtja az érzéseket a házasságkötésnél. A mi korunkban, mely a mammónt imádja, az erő, szépség, derekasság, sőt az egészség sem igen jönnek figyelembe a férfi pénzhétsége mellett. Ez a szomorú tény csak álcázott formája a vásárlási házasságnak.

10. Rablási házasság és vásárlási házasság.

A nőrablás több világrészben is előfordul; az eljegyzés egyes ceremóniái azt bizonyítják, hogy régebben gyakoribb volt, mint ma. Sokszor ellopták a saját törzsbeli asszonyokat, máskülönben vásárolták. Westermarck azt hiszi, hogy a rablási házasság a szűkebb körben kötött csereházasságokkal szemben való ellenszenvből ered. A vadember, ha asszonyra akar szert tenni, nehezen tudja az apát kár-

pótolni, továbbá nemi ellenszenvet is érez gyermekkori játszótársnői iránt. Ezért határozza el magát a nőrablásra. Mégis a rablási házasság sohasem volt általános szabály, általában túlnyomóak voltak a barátságos megegyezés alapján kötött házasságok.

A rablási házasságot követve vásárlási házasság, mint valami magasabb kultúrfok. Először csereházasságok jöttek létre. Azután gyakran megtörtént, hogy a kóró szolgálai munkával igyekezett „megkeresni” a menyasszonyát ennek apjától. A vásárlási házasságnál az árat a menyasszony szépsége, egészsége és rangja határozzák meg. A szüzet általában jobban fizetik, mint az özvegyet vagy a kitaszítottat. A női kézimunka értéke szintén emeli az árat. Ha a *nőt ingyen* adják, akkor a szülők igényt tartanak a gyermekekre. A vásárlási és a csereházasság ma az alsórendű népeknél uralkodik, de régebben a civilizált fajtáknál is uralkodott, sőt nyomai a mi társadalmunkban is megtalálhatók.

II. A vásárlási házasság hanyatlása, házassági javak.

Láttuk, hogy magasabb kultúra mellett a nő helyzete mindinkább javul. Ez volt az oka, hogy Indiában, Kínában, Görögországban, Rómában, a germánoknál stb. a kultúra haladásával a vásárlási házasság mindjobban hanyatlott. Lassankint a menyasszonynak adott ajándékok kezdik helyettesíteni a vásárlási összeget, sőt később ezt felváltja a hozomány, melyet a menyasszony ad a vőlegénynek. Furcsa átmenetet képeztek a látszólagos vásárlások, pl. amikor a vőlegény ajándékait az esküvő után vissza kellett adni. Az ilyen visszaadás volt részben a hozomány eredete.

A rómaiaknál a hozomány a férj tulajdonává lett. Ebből származott a modern házassági jog, mely a férfi számára biztosítja a feleség hozományának a kezelését, míg maga a hozomány a feleség tulajdona maradt.

A mai Európában, főleg Franciaországból kiindulva, a megfordított vásárlási házasság kapott lábra, amennyiben a leányoknak nagy hozománnyal vásárolják a férfiakat. Ezt a fejezetet Westermarck a következő szavakkal zárja le:

„Napjainkban a hozomány nélküli leányt, hacsak nincsenek különösen vonzó személyi tulajdonságai, az a veszély fenyegeti, hogy aggszúz marad. Ez az állapot természetes egy olyan társadalomban,

ahol törvényes monogámia uralkodik, ahol a felnőtt nők száma nagyobb, mint a felnőtt férfiaké, ahol sok férfi egyáltalában nem házasodik és ahol a férjhezment nők igen gyakran tétlen életet folytatnak”. Ha még hozzátesszük: „egy olyan társadalomban, ahol korlátlanul uralkodik a mammon”, akkor a kép egészen természetű.

12. Esketési ceremóniák és eljegyzési szokások.

Ezek hiányoznak az ősnépeknél, ahol a nőt egyszerűen megveszik és felpakolják. A később keletkezett esküvői ceremóniák rendszeren maradványokból alakultak ki, pl. a nemi érintkezés azóta megszűnt szimbólumaiból. Ezekhez különböző vallásos ceremóniák járultak. A mi esküvői szokásaink ugyanebből a forrásból erednek. 1563-ig (a trienti zsinatig) a házasság vallási megáldása nem volt kötelező. Luther a polgári házasságot akarta bevezetni, de nem boldogult vele. Csak a francia forradalom vezette be nálunk a törvényes polgári házasságot, mely azonban a peruiaknál és másutt már ősidők óta megvolt.

13. A házasság formái.

Figyelmen kívül hagyva a csigák kétneműségét, amikor minden egyén a másikkal szemben egyszerre játssza a hím és nőstény szerepét, a különmemű állatoknál a házasságnak ötféle alakja van:

1. A monogámia, vagyis két különmemű egyén közötti házasság, pl. a legtöbb madárnál, egyes emlősöknél és legalább is igen sok emberfajtánál.

2. A poligámia (szűkebb értelemben), vagyis egy hím és több nőstény egyén közötti házasság. Ez marháknál, szarvasoknál, tyúkoknál és más állatfajoknál fordul elő, továbbá az emberek egy részénél, mint, a-mohamedánoknál, négereknél, mormonoknál stb.

3. A poliandria, vagy egy nőstény és több egyén közötti házasság. Az állatok között a hangyáknál találunk a nemi közösséghez közelálló poliandriát, mert minden nőstényt több hím szokott megtermékenyíteni. A legtöbb magasabbrendű állatnál a hímek féltékenysége akadály a poliandriának. Az embernél ritka, de azért, mint azt láttuk, bizonyos népeknél előfordul (Tibet).

4. A csoportházasság, vagyis több meghatározott hímnek több

nősténnyel való házassága. Ez a különös és nagyon ritka berendezés csak egy vad népnél, a todáknál fordul elő. Hogy állatoknál található-e valami hasonló, arról nem tudok.

5. A promiszkuitás, vagyis minden hímnek minden fajtájabeli nősténnyel való párosodása, nagyon gyakori különösen az alsórendű állatoknál, ahol a hím párosodási ösztönét nem kíséri semmiféle a nőstényről vagy az utódokról való gondoskodás. És különösen ez az eset áll elő, ha a peték lerakása után a nőstény sem törődik többé az utódaival. Az embernél teljes virágzását éri el a prostitúcióban. A poligámia a legtöbb régi népnél meg volt engedve és még ma is fennáll a vadak többségénél és egyes civilizált népeknél, de különféle változatokkal. Mexikóban, Peruban, Japánban, Kínában a férfinek van egy törvényes felesége és emellett több ágyasfelesége, akiknek a gyermekei azonban éppen olyan törvényesek. A zsidóknál egészen a középkorig megvolt a poligámia. Salamon királynak 700 felesége volt és 300 ágyasnője. A mohamedán országokban a zsidók még ma is többnejűek. A Korán négy törvényes feleséget engedélyez a hívőknek és akárhány ágyasnőt. A hinduk és perzsák többnejűek. A rómaiak szigorúan egynejűek voltak ugyan, de ágyasnőket tartottak.

A keresztény Európában olykor megengedték vagy eltűrték a többnejűséget Szent Ágoston nem kárhóztatta. Luther a hesszeni örgrófnak megengedte, hogy két feleséget tartson és a westfáli béke után az elnéptelenedés következtében Németországban megengedték a kétnejűséget. A fejedelmek és előkelő urak metresszei a többnejűség maradványa. Krisztus nem nyilatkozott a kétnejűségről, ezért nem is tiltotta meg. A mormonok bevezették a vallásukba a többnejűséget. Hogy mennyire mehet a fejedelmek és törzsfőnökök többnejűsége, arra példa Loangó néger királya, akinek állítólag 7000 felesége van, míg a fidszfőnökök 20-100 feleséggel is megelégszenek.

Viszont a vad népek között egynejűséget találunk az andamánoknál, nikobároknál, tuaregeknél, veddáknál stb. Másoknál csak a főnökök lehetnek többnejűek. Azonban a legtöbb poligám népnél is a szegény emberek többnyire egynejűek. Indiában a mohamedánok 95%-a, Perzsiában 98%-a egynejű.

Azonfelül a többnejű népek az *egyneműségre* irányuló tendenciát mutatnak a következőkben: 1. Az első feleségnek előjogai van-

nak a többivel szemben; 2. a valóságban a többnejű férfi is a párosodásnál egyik vagy másik kedvenc feleségét részesíti előnyben. Azonban vannak többnejű népek, ahol a férfi kötelezve van valamennyi feleségét turnusokban felváltva használni. Sok más népnél pedig egyes asszonyok érintetlen szüzek maradnak, mert a férfinak nem kellene. A legtöbbször a férfi csak akkor vesz második feleséget, ha az első megöregedett.

A szingálézek az angol hódítás előtt többférjűek voltak és néha 7 férfinak volt egy közös felesége. De különösen Tibetben uralkodik a többférjűség. A többférjű népeknél is vannak alárendelt vagy kiegészítőférjek.

A csoportházasság a todáknál uralkodik, ahol a legidősebb fivér feleségének az öccsök is férjeivé lesznek. De az ilyen asszonynak a nővérei is feleségei az összes sógoroknak. A prostitúciót figyelmen kívül hagyva, ez az egyetlen eset az embernél, amelyik megközelelti a nemi közösséget.

Mindent egybefoglalva, *a valóságban* tehát az egynejűség a házasság legerjedtebb alakja. Ennek oka pedig az, hogy a legtöbb helyen a férfiak és nők száma körülbelül egyenlő; többnejűség ott uralkodik, ahol a nők száma nagyobb.

Röviden érinteni akarjuk itt a kérdést, mi volt az oka annak, hogy különböző nemek fejlődtek ki. Elméletekben és kísérletekben nincs hiány, azonban meg kell vallanunk, hogy máig sem tudunk semmi biztosat a dolgról. Mindaddig nem sikerült kísérletileg tettség szerint hímeket vagy nőtényeket előállítani az állatoknál. Nagy zajjal állították föl azt az elméletet, hogy a túltáplálás nőtényeket, az éhezés pedig hímeket hoz létre, de nincs kifogástalanul bizonyítva. Erős keresztezés állítólag a nők termelését, rokonok közti házasság¹ pedig a férfiakét segíti elő. A keverék népek valóban nagy felesleget mutatnak föl nőkben, míg az erős beltenyészetet űző népek több fiúszületést mutatnak. Azonban jobb, ha az egész kérdést nyitva hagyjuk addig, míg majd a tudomány egészen kétségtelen kísérleti bizonyítékokkal tud szolgálni.

Általában a vad nők, pl. az indián nők kevésbé termékenyek, mint a civilizáltak, aminek oka jórészt a nemi tartózkodás a 3-4 éves szoptatási idő alatt. Ez a tény, kapcsolatban a nagy gyermekhalandósággal, szinte szükségszerűvé teszi a többnejűséget, máskülönben ezek a népek kihalnának. Egy középafrikai férfinak könnyen

lehet akár száz felesége is, hiszen úgyis ezek tartják el őt. Ugyanis a nők a dolgozók és így a többnejűség éppen a gazdagság és előkelőség bizonyítéka. Viszont a szegény nomád népeknél a többnejűség lehetetlen.

A többnejű családokban az asszonyok nem mindig féltékenykednek és versengenek. Az egyenlítői Afrikában maguk a nők járulnak hozzá a többnejűséghez és zsugorinak nevezik azt a férfit, aki nem akar még több feleséget venni. Valójában pedig a további nők rabszolgák és a férfi hatalma és tekintélye nem engedi, hogy féltékenykedjenek egymással. De azért féltékenységet is találunk a többnejűek asszonyainál, sőt öregasszonyok néha öngyilkosságot követnek el azon való bánatukban, hogy a férjük a fiatalabbikat előnyben részesíti; ilyenkor sokszor a gyermekét is megöli az anya.

Az asszonyok féltékenykedésének a férj gyakran úgy veszi elejét, ha mindegyik asszonynak külön házat ad. Így van ez a dél-amerikai indiánoknál. Alkalmam volt hosszabb időn át érintkezni egy kiváló utazóval, de Brettes gróffal, aki, hogy jobban megismerkedhessék a kolumbiai goajir-indiánok szokásaival, házasság révén maga is a törzs tagjává lett. Ennek a törzsnek a többnejűsége nagyon érdekes. Ha egy goajir ifjúnak kedve van házasodni, akkor a szülőknek ajándékozott sok barommal kell a leányt megvásárolnia, miután előbb megkapta ennek a beleegyezését. De azután egy darab erdőt kell kiirtania, főzeléssel stb. bevetni és kunyhót építeni. Most aztán mindezt oda kell ajándékoznia az ilyen keservesen megszerzett nőnek és még hozzáadni a kellő állat jószágot. Evvel aztán az asszony lesz a birtokosnő és nem a férfi, ugyanis itt matriarchátus uralkodik. Ha a férfi, akinek csak a fiúgyermekre van joga, még egy feleséget akar, akkor egy másik területen az egész dolgot előlről kell kezdenie. Ez az új birtok a második asszony kizárólagos tulajdona lesz. Így tehát egy többnejű goajirnak a feleségei nemcsak teljesen függetlenek, hanem térbelileg is teljesen el vannak választva egymástól és nem is érintkeznek, ami a féltékenységet kizárja annál is inkább, mert ezek a nők az országuk törvényeit rendkívül tisztelik. Ilyen körülmények között a többnejűség nem lehet nagyfokú, mert egy férfi munkaereje nem sok ilyen birtokot tud megművelni; ez t. i. a férj kötelessége. Viszont az egész dologból az látható, hogy a többnejűség bizonyos formáinál az asszony társadalmi helyzete majdnem magasabb, mint a férfié.

Ha most a dolgot összefoglaljuk, altkor először is azt látjuk, hogy az egynejuség többnejuséggé fejlődik. A legmagasabbrendű majmok és a legalacsonyabbrendű emberek egynejúek, de nincsenek is köztük rang vagy osztálykülönbségek és nagyon kicsiny csoportokban élnek. A kultúra, gazdagság, nagyobb népközösségek, földművelés és osztályuralom hozzák aztán létre a többnejuséget. A régi hinduk egynejúek voltak és csak később lettek többnejúek. Az első asszony jogai a következők fölött az egykori egynejuség maradványa.

A magasabb kultúra azonban csökkentette a háborúk gyakoriságát, rövidítette a szoptatási időszakot, megszüntette az előítéletet a terhesség alatti párosodással szemben és a nők sorsát megjavította annyiban, hogy most már nem öregedtek meg korán, mint teherhordó állatok. Mindez ismét az egynejuséget könnyítette meg. A szellemi művelődés továbbá a testi szépségen kívül más bájjal is felruházta, őket. A feleségek és gyermekek nem jelentenek többé gazdagságot, ami csökkenti a gyermeknemzési ösztönt. Végül mindinkább gépek pótolják a női munkát. Magasabb kultúra mellett mindezek a tényezők visszavezetnek az egynejuséghez.

A normális nő ösztönszerűen monogám hajlamú. A kulturális haladás folytonosan tágítja a női jogokat és a finomodott rokonszenvedése, legalább is a mostani embereknél, nem könnyen egyeztethető össze a többnejuséggel. Ami mármost a többférjuséget illeti, Westermarck kimutatja, hogy ez mindig csak kivétel volt, csak bizonyos flegmatikus vad népeknél fordult elő, melyek a féltékenységet nem ismerték és némi civilizációval bírtak. Az egynejuség tehát mindenképpen a legerjedtebb formája a házasságnak.

Spencer azt hiszi, hogy a jövő az egynejuségé, Lubbock szerint a többnejuségé, Westermarck pedig úgy véli, hogy ha a kulturális haladás iránya ugyanaz marad, vagyis a szerelem altruisztikusabb, finomabb és tapintatosabb lesz, akkor az egynejuség is mind szigorúbb lesz.

Azt hiszem, haszontalan dolog itt a prófétát akarni játszani. Ha a kultúra valóban végérvényesen győz majd a barbárság és a butaság fölött és tovább halad, akkor egyik régebbi házassági viszony sem maradhat meg az eredeti alakjában. Az ősi, ragadozó állatoknak való egynejuség nem egyeztethető össze a mai parancsoló szociális követelményekkel. A vásárlási házasság és az olyan többnejuség,

mely a nőt mint alsórendű tulajdont adja a férfi birtokába, a félig civilizált népek barbár szokásai, melyeket szintén túlhaladott álláspontoknak kell tekintenünk; a többférjűség ellene mond az emberi természetnek és a szaporodási szükségletnek; amennyiben szabály, mindig hanyatlási jelenség. A jövő legelőnyösebb házasságának lehetne tekinteni valami önkéntes egynejtiséget és az alkalmi többnejtiséget, bizonyos kötelezettségekkel a gyermeknemzés tekintetében és a nemzett gyermekekkel szemben. A többférjűség pedig mint ritka és inkább kóros kivétel érvényesülhetne bizonyos mértékig. Minderre később még majd visszatérünk.

14. A házasság tartama.

A madarak többnyire egész életre kötik a házasságot, az emlős-állatok ritkán több mint egy évre, kivéve a magasabbrendű majmokat és az embert.

Az embernél a házasság tartama rendkívül változó. Az andamánoknál, veddáknál, bizonyos pápuáknál a házasságot csakis a halál bonthatja fel. Viszont az északamerikai indiánusok házassága csak rövid ideig tart. A wyandótoknál szokásos a pár napig tartó próbaházasság; Grönlandban a válás gyakran már egy fél év múlva bekövetkezik és így tovább.

Az ember azt hinné, hogy a házasság tartama nagyon függ a formájától, hogy az egynejtiség tartósabb, mint a többnejtiség, ez azonban nem így van. Az egynejtiség sokszor a pénzhiánnyal függ össze és ilyenkor a férfiak gyakoribb változtatással kárpótolják magukat.

Nagyon valószínű, hogy az ősembereknél a házasság csak a csecsemő megszületéséig vagy legfeljebb pár évvel tovább tart. A kultúra haladásával a házasság tartama is hosszabb lett, mert más és magasabb motívumok is érvényesültek, mint a testi szépség és a nemi ösztön. Különösen etikai (altruisztikus) okok hoztak törvényeket a házasság védelmére, ezek azonban az ember dogmatizáló hajlama következtében sokszor erkölcstelenségekké és vallási különködésekké fajultak el. Többek között a mai keresztény egynejtiség formáját az egyháznak egy, bár ideális szempontokból kiinduló, de mégis zsarnoki dogmája kényszerítette ki és így nem áll összhangban sem a nemi élet „természetes feltételeivel és szükségleteivel, sem

pedig a valóságos gyakorlattal. Innen magyarázható a mai törekvés nagyobb szabadság után, ámbár a tartós egynejtű házasság lelki okai a kultúrával együtt emelkednek.

15. A házasságonkívtűli nemi érintkezés története.

Az ősembereknél, mint a mai emberszabású majmokban is, az egynejtű házasságot nem mesterséges törvények, hanem öröklött ösztönök és nyers erő tartották fent és a természetes fejlődés tiszta terméke volt. Alkalmilag előfordul, hogy egy hím (egy férfi) megölt egy másikat. Ilyenkor a győztes lett a nőstény (a nő) tulajdonosa. Amint láttuk, a kezdődő kultúra jóval később vezetett el a rablási házasságon át a vásárlási házassághoz és csak így jött létre a jogszerű egynejtű vagy többnejtű házasság fogalma, mint az ember egyik legelső konvencionális társadalmi berendezése. Nagy vonásokban bizonyára így kell elképzelnünk a dolgok történelemelőtti menetét.

Nem maradhatott el, hogy a házasság fogalma, amint társadalomjogi jelleget kapott, mint a dolog fonákát megteremtette a házasságonkívtűli nemi érintkezés fogalmát is. Minden mesterséges korlátozás, melyet az emberi elme a természeti ösztönök ellenében felállít, mindig ellenzéki mozgalmat vált ki. Ha a kezdetlegesebb vagy a fejlettebb kultúrnépek házassági törvényei még oly szigorúan, kínpaddal vagy halállal büntettek is minden házasságtörést, mégsem tudták soha és sehol megakadályozni, hogy a nemi szenvedélyek meg ne találják a módját, hogy a törvény ellenére is érvényesüljenek. A házassági törvényeknek tehát kivételeket és segítőberendezéseket is kellett teremteniök, de hogy mégis megmentsék a házassági törvények tekintélyét, a házasságonkívtűli nemi érintkezés minden alakját bizonyos megvetéssel bélyegezték meg. Mint gyengébb félnek, majdnem mindig a nőnek kellett elviselnie ezt a megbélyegzést.

A házasságonkívtűli nemi érintkezésnek mindig két főformája volt: A prostitúció és a vadházasság (konkubinátus). Ezt a két alakot ugyan sokféle átmenet köti össze, mégis az indító ok tekintetében alapvető különbséget kell tennünk közöttük. A prostitúciónál az ember iparszerűleg pénzért adja el a testét. A vadházasság pedig többé vagy kevésbé szabad házasságonkívtűli iemi érintkezést jelent,

melynek mozgató indoka a nemi ösztön, de olykor az erőszak. Hogy ezek az utóbbi okok gyakran pénzszerzéssel kapcsolatosak, az nyilvánvaló. A prostitúció és a vadházasság a népek minden fejlődési fokán előfordultak, mint a törvényes házasság fonákjai. Szabályozásuk nem ritkán a legfurcsább jelenségeket termelte, mert egy bizonyos vallásos kultusz vagy etikai nimbusz kapcsolódott ezekhez az intézményekhez.

Babilonban minden asszonynak életében egyszer a Vénusz templomában el kellett adni magát valamelyik idegennek. Bölca Salamon bordélyházakat alapított a nép számára, hogy a házasság szentségét megvédje az ifjúság szenvedélyeitől. Rómában is voltak nyilvános bordélyházak (állami lupanáriák) valamint magánszajhák. A középkorban, különösen a keresztes háborúkkal kapcsolatban rendkívül elterjedt a prostitúció. A szajhák mindenütt követték a seregeket. Indiában a leányok a papoknak, mint az isten képviselőinek engedik át magukat és mint templomi leányokat nagyon megbecsülik őket. Ezeknek „szent kötelességük” a prostitúció és még, nem is olyan régen Ők voltak az egyedüli műveltebb nők Indiában.

A vadak fogalmaira jellemző Hibbes következő adata a Salamon-szigetek egyik általános szokásáról: Egy fiatal leányt egy napon „mangottának” jelentenek ki. Ettől kezdve mindenkivel – fehérrel vagy feketével – érintkezhet nemileg. Minél több kedvese van, annál nagyobb a „becsülete”. Olykor akad valaki, aki feleségül veszi Ettől kezdve a hűtlenségét halállal büntetik (következmény: kankó járványok).

A vadházasság lehet többé vagy kevésbé szabad. Egyes ágyasnők sokszor csupán rabszolgák voltak, akiket hatalmasabb férfiak a feleségükön kívül élvezetből maguk mellé vettek és akiknek egyszerűen szót kellett fogadniok. Ma sokszor a pénz hatalma teremt meg hasonló függő viszonyokat. Egészen más és magasabbrendű a szabad vadházasság, amikor a nemi érintkezés mindkét fél részéről teljesen szabad és többé vagy kevésbé független a pénzviszonyoktól. Ez különféle formákban már az ókorban is megvolt. A görögök hetériai tekintélyes ágyasnők voltak, akik ugyan a prostitúcióból nőttek ki és nagyobbrészt pénzért adták el magukat, mégis inkább nagy férfiak barátnőinek jellegével bírtak. Valósággal kéjelegtek, a fényűzésben, különösen a Perikles idejében. Némelyik még szobrot is

kapott. Ugyanis a görög háziasszonyok korlátolt műveltsége mellett annál jobban tündököltek a magasrangú hetérák szellemi képességei. A görög viszonyokra jellemzők Demosthenesnek a következő szavai: „Feleséget azért veszünk, hogy törvényes gyermekeket kapjunk és hogy a házban legyen egy hűséges gazdasszonyunk; ágyasnőket azért tartunk, hogy kiszolgáljanak és ápoljanak, a hetérák pedig a szerelem élvezetére valók”.

Egyes országokban, mint pl. Japánban, a férj ágyasnőinek a gyermekeit törvényeseknek tekintik, ami a vadházasságot másodrendű házasságfélévé teszi.

A modern hetérákban sincs hiány. Kurtizánok, metresszek stb. cím alatt mindenütt találkozunk velük, mint királyok, főnemesek és gazdagok kegyenceivel, vagy pedig mint gazdag gyengeelméjűek vámpírjaival. Viszont előkelő, gazdag vagy hatalmas nőknek is megvannak a maguk férfi kegyencei, akik a hím hetérák szerepét játsszák.

Még a kórtan körébe tartozó házasságonkívüli viszonyok is nagy szerepet játszottak a kultúrnépek történetében. Így elsősorban a fiúszerelmű vagy a homoszekszuális szerelmű, melyről a nyolcadik fejezetben majd bővebben szólnunk és amelyik a hébereknél, perzsáknál, etruskoknál stb., de különösen Görögországban igen nagy becsületben állott. Solon, Aristides, Sophokles, Phidias és Sokrates mind erősen gyanúsak arra, hogy homoszekszuálisak voltak, mert azt tartották, hogy a fiúszerelmű magasabbrendű valami, mint a nővel való nemi érintkezés vagyis a normális szerelmű.

HETEDIK FEJEZET.

0

A nemi fejlődés.

Minden élőlény kettős fejlődésen megy át: 1. *Az egyéni fejlődésen*, a nemzéstől a halálig, és 2. *a törzsfajlódésen*, ami jelenti az összejtől az összes geológiai korszakokon át máig megtett utat. Az egyéni fejlődés rövid ismétlése ennek a törzsfajlódésnek, bár nem olyan egyszerűen, mint azt Haeckel állította. Ebből a szempontból tekintve, az ember nemi életének is vannak törzsfajlódéstani előfeltételei. Amellett, ugyancsak nemi szempontból az egyes személyiség is bizonyos egyéni fejlődésen megy át. Mind a kettőről elmondhatunk már egyet-mást, de itt a kérdést a maga összefüggésében is meg kell beszélnünk.

A nemi élet törzsfajlódéstana.

A második fejezetben kifejtettük az általános törzsfajlódéstant, a negyedik fejezet elején pedig röviden a nemi ösztön törzsfajlódéstánát. Amint ott láttuk, a nemi ösztön őscsírája már benne van a sejtosztódásban és az egysejtű állatok sejtmagjainak összeolvadásában. Hogy az élőlények erőteljesen szaporodhassanak, ahhoz a csíráknak kereszteződniek kell, ez pedig csak akkor történhetik meg, ha két csira valamiképpen vonzódik egymáshoz. Amint azonban az egyén többsejtű lesz és csak egyféle csirasejtet rejt magában, a hím egyén az aktív behatoló sejtet, a nőstény a passzív befogadó sejtet, ennek a vonzerőnek az egész szervezetre ki kell terjednie.

Ezen az alapon fejlődött ki az ivaros szaporodás az egész növényvilágban, de még inkább az állatvilágban, mert a csira hordozó egyének csak itt bírnak szabad mozgással. Ugyanezen az alapon fejlődött ki a nő és a férfi nemi ösztöne közötti különbség is,

valamint a nemi ösztön lelki kisugárzásai közötti különbségek, melyeket a negyedik és ötödik fejezetben leírtunk.

Ha az ember nemi életének a lélektanát és roppant bonyolultságát vizsgáljuk, rendesen bizonyos megvetéssel nézünk le az állatokra és öntetszelgésünkben nemi ösztönünk legalsóbbrendű megnyilvánulásait állatiasaknak mondjuk. Pedig akkor igaztalanok vagyunk az állatokhoz. Ez onnan van, hogy a beszéd és az írás lehetővé teszi az embernek, hogy összehasonlítás révén aránylag mélyen hatoljon be embertársainak a lélektanába. Általában ez tette lehetővé egy emberi lélektannak a kiépítését. Viszont a fenti megértési eszközöknek a hiánya rendkívül megnehezíti, hogy az állatok lelki életét csak kissé is alaposabban megismerjük. A hasonlóságokból való következtetés nagyon bizonytalan. Majdnem kizárólag az állatok cselekedeteinek a megfigyelésére vagyunk utalva. Magától értődik, hogy amint általában az állatok agyveleje (és evvel a lelkük is) mind egyszerűbb lesz, mint az emberé, ugyanúgy a nemi lélektanuk is annál inkább eltér az emberétől, minél tökéletlenebb az agyfejletségük. Ezt megerősíti az állatok összehasonlító bonctana és élettana is.

Viszont a másik oldalon az ember agyának magas szervezettsége rendkívül bonyolulttá és változatossá tette nemi ösztönének a kisugárzásait, de nemcsak megnevesítette ezeket, hanem sok tekintetben tévutakra is vezette.

Akinek alkalma van megfigyelni egy fecskepárnak a húséges ragaszkodását és azt a kitartást, mellyel a hím és nőstény a fiatalokat együtt táplálják, az, bármennyire ösztönszerűek is ezek a cselekedetek, a húséges emberek nemi szerelméhez és családszeretetéhez való hasonlóságát félre nem ismerheti, különösen ha még azt is megállapítja, hogy ugyanaz a pár minden évben ugyanabba a fészekbe tér vissza. Ez nem akadályozza meg a fecskéket abban, hogy ámbár laza, de mégis valamilyen társadalmi közösséget ne mutassanak más madarakkal és állatokkal szemben, amint ezt meg lehet figyelni akkor, amikor ragadozó madarak és más ellenségek ellen intéznek közös támadásokat.

Bennünket itt elsősorban a következő kérdés érdekel: *A mi nemi szokásainkból és a közvetlen elődeinkéből mi az, ami fejlődéstanilag régi és mélyen gyökerező és mi az, ami fejlődéstanilag fiatal-*

labb, kevésbé mélyen gyökerező és végül mi az, ami egyszerűen csak megszokásra vezethető vissza? Ha a mondottakat megszívleljük, akkor először is rögtön rájövünk, hogy nemcsak a nemi ösztön, mint ilyen, hanem a kisugárzásainak jó része is fejlődéstanilag mélyen gyökerezik. A nemi féltékenységet, a kacérságot, az anyai szeretetet (különösen a majomszeretet), a házassági hűséget és a szerelmet megtaláljuk nemcsak az ősebernél, hanem a majmoknál, sőt már a madaraknál is. Nem igaz tehát, hogy állati őseinktől csak a nemi ösztön aljasságait örököltük; ellenkezőleg, nekik köszönhetjük sok, a nemi ösztönből fakadó nemesebb érzésnek és ösztönnek az alapjait is, melyek már egy magasabb társadalmi etika területére tartoznak. Általánosságban csak annyit mondhatunk, hogy az érzéseinknek és ösztöneinknek roppant bonyolult üzemében mind az, ami a legmélyebben gyökerezik az emberi természetben, fejlődéstani szempontból is a legrégebb.

A nemi élet e nagyon mélyen lehorgonyzott ösztönszerű rugói között vannak etikai és értelmi szempontból nagyon egyenlőtlen értékű dolgok; így pl. egyrészt a nemi vágy ingerlése, a női nemi részek szaga vagy erotikus képek szemlélése által és másrészt az egyik házastársnak magasabb szerelme és halálig menő önfeláldozása a másikkért vagy a gyermekeiért. A prostitúciós szokások, vásárlási házasság, vallásos házasság, a törvénytelen születések megbélyegzése, az egyik vagy a másik nem házassági és családi jogai és más efféle viszont olyan dolgok, melyeknek semmi közük a fejlődéstanhoz, hanem csupán egyes népek megszokásaiból erednek. Ezek részben az élvezethajhászó önzésnek, az uralkodni vágyásnak vagy a miszticizmusnak és a képmutatásnak a kinövései, részben pedig egy rendkívül bonyolulttá vált életnek a kiegészítő intézményei. A Westermarck kutatásai ebből a szempontból rendkívül tanulságosak. Hogy az ismétlést elkerüljem, kérem az olvasót, hogy most fejlődéstani szempontból maga olvassa el újra a hatodik fejezetben felsorolt tényeket.

Közben azonban van egy rendkívül fontos terület és pedig a legfiatalabb fejlődéstanak vagy a változatok fejlődéstanának a területe. A fajnak azok a mélyebb ösztönei, melyek minden normális embernél megvannak, a mélyebb fejlődéstanhoz tartoznak, és éppen az imént láttuk, hogy ezeknek a gyökerei milyen messzire követhetők az állatvilágban. De sok olyan tulajdonság van, melyek rendkí-

vül változatosak, melyek bizonyos embereknél erősen, másoknál nagyon gyengén mutatkoznak, sőt egészen is hiányozhatnak és amelyeket még sem lehet megszokásnak tekinteni. A sajátságoknak ez a középső csoportja a fiatalabb fejlődésnek a terméke. Míg egyes férfiak erősen egynejű hajlamúak, a legtöbb határozottan többnejűségi hajlamokat mutat. Egyes emberek önzők, mások inkább altruisztikus természetűek; ez visszatükröződik a nemi életben is és megváltoztatja a szerelemnek (nem a nemi ösztönnek) a karakterét. Az önző ember szeretheti ugyan a férjét vagy a feleségét, ez a szerelem azonban] önző és nagyon eltér az altruista szerelmtől. Közben még nagyon sok egyéni árnyalat van. Ugyanaz az ember lehet szerető, sőt gyenge és engedékeny családapa az egyik oldalon és kíméletlen társadalmi kizsákmányoló a másik oldalon; de megfordítva is lehet valaki ki-felé társadalmi jótevő, otthon pedig önző zsarnok. Továbbá pedig a legújabb fejlődés a nemi ösztönnek előbb említett lelki kisugárzásai-ban is visszatükröződik”. Merészség, féltékenység, nemi hencceg és képmutatás, álszemérem, pornografikus szellem, stb. minden egyes esetben az erősebb vagy gyengébb fejlettségükben, az egyéni nemi hajlamok, valamint az érzés, az értelem és az akarat más területein megnyilvánuló hajlamoknak a kombinációin alapulnak. Tiszta lehetlenség ezeket az árnyalatokat csak némileg is kimerítően felsorolni. Aki azonban az elvet megértette, az könnyen fog tudni különbséget tenni. Az 1898-1908 közötti években igen nagyszámú beteg és egészséges embert ismertem meg nemi-lélektani szempontból, de nem találtam közöttük két hasonló esetet. Még a homoszexuális emberek is mind mások és mindegyiket a maga sajátosságai szerint kell kezelni. A nagyon határozott öröklékeny tulajdonságokat, különösen a jellembelieket, már a legfiatalabb gyermekkorban fel lehet ismerni. A fentebb említett keresztezések rendkívül megszorítja az egyéni eltérések számát. Ez nagyon rikítóan mutatkozik a mulattoknál, de a szemiták és árják kereszteződésénél is. Nagyjában és egészében azt mondhatjuk, hogy a mai átlagembernél fejlődéstanilag nagyon erős a nemi ösztön, mérsékelten erős a nemi szerelem, ellenben nyomorúságosan gyenge a szociális szeretet. Az utóbbi persze nem tartozik a nemi élethez. De mint a legfontosabb fejlődéstanai származékot számításba kell vennünk, mert modern életünkben naponta nélkülözhetlenebb és a nemi étellel harmóniában kell továbbfejleszteni. Csak

a gyermeket kell megfigyelni. Ha „jó” hajlamú, akkor csakhamar nagy egyéni rokonszenv- és kötelességérzéseket mutat, melyeknek a tárgyai azonban még nem szociálisak. Szociális érzésekre az embert úgy kell ránevelni, de ez csak akkor lehetséges, ha jó adag ösztönszerű rokonszenvérzés van benne. Az etikailag fogyatékos ember megtanulja ugyan a szociális frázisokat, de sohasem a szociális érzést.

Egyes pontokat itt még megemlíthetünk.

Az igaz, hogy az egynejlőség fejlődéstanilag régi és jól megalapozott és láttuk, hogy a többnejlőség inkább csak a gazdagság és a hatalom tévelygése. Azonban a fejlődéstanilag megalapozott egynejlőség még sem egyenlő értékű a mi mostani vallásos és formai monogámiánkkal. A fejlődéstanilag egynejlőség ugyanis feltételezi a korai házassági mingyárt a nemi megérés után. A mi kultúránk azonban megnehezítette a házasságot, azaz későbbre tolta ki ennek az idejét és így a nemi érettség és a házasság közzé odatette a prostitúció természetellenes és piszkos mocsarát, mely sokszor még a házasságot is beszennyezi. Továbbá a fejlődéstanilag egynejlőség nem törvényes kényszert, hanem szabad és ösztönszerű vonzalmat tételez föl. Továbbiakban pedig, adott körülmények között, az időnkénti cserét egyáltalán nem zárja ki. Az ember természete mégis csak más, mint a már említett, ösztönszerűen és hűségesen egynejlű papagályoké és majmoké. A gyermektelen egynejlőségnek nem igen van értelme és inkább csak a nemi ösztön kielégítésére való intézménynek tekinthető. Ugyanez áll az olyan házasságra, melyet korban nagyon eltérő felek kötnek egymással, pl. egy fiatalabb nemzőképes férfi egy öregebb nemzésre képtelen nővel. Ilyen esetben, mint természetes korrektívumok lépnek föl a válások, esetleg a kétnejlőség, stb.

Amennyire tudjuk, a nyolcadik fejezetben ismertető nemi perverzítások szomorú speciális szerzeménye az embernek. Azonban ha nem is tulajdonképpen homoszekszuális szerelemmel, de fűszerelemi cselekedetekkel találkozunk a magasabbrendű emlősök hímjeinél is, ha nem állanak rendelkezésükre nőstények.

Hogy milyen könnyen fejlődéstanilag magyaráz az ember olyan dolgokat, melyek csak bizonyos külső körülményeknek a következményei, arra jó példa a nők mai hódítási vágya, különösen bizonyos országokban. Amint láttiiè, fejlődéstanilag mélyen gyökerezik a fér-

finek, mint az aktív csirák hordozójának, a nemi hódítás ösztöne. Ez egészen természetes is és a vad népeknél majdnem kizárólagos. A vad férfi sokkal többet kockáztat, ha asszony nélkül marad, mint a vad nő férj nélkül. Innen, vannak a férfiak féktelen hódítási küzdelmei, erőlködései, hogy nőt kapjanak és megfordítva a nők passzivitása, mint a legtöbb állatnál. A kultúra mindezt megváltoztatta. Egyrészt megteremtette az aggszűzek osztályát, másrészt a prostituáltakét. Az utóbbiak mesterséges és egészségtelen módon elégítik ki a férfiak alsóbbrendű nemi ösztönét. Viszont a házasság és a család fáradtságot és gondokat jelent a férfinek a gazdagság helyett. Innen van, hogy a férfi, hála a prostituáltaknak, mindig talál elég nőt, a nő azonban csak nehezen talál használható férfit. Ezek a viszonyok, okozták, hogy a leányok hódítási művészete és kacérsága mindjobban kifejlődött és ma már megfigyelhetjük, hogy különösen Észak-Amerikában, ha nem is formálisan, de a valóságban a hódító szerepét mindinkább a nők veszik át. Ezt azonban nem lehet a magasabb, kultúra fejlődéstani vívmányának tekinteni. Ez inkább rendellenes viszonyoknak vagyis a nők ínséges nemi helyzetének az egészségtelen következménye, részben a férfiak nemi jóllakottságáé. A nő, attól való félelmében, hogy férj nélkül marad, hódítóként lép föl. Pedig elég volna ezeket a természetellenes viszonyokat megszüntetni, hogy a nők ilyen szükségből folyó hódítási hajlamát el-tüntessük, mert ez egész biztosan nem fészkelődött még be a nő nemi fejlődésébe.

Le kell mondanom arról, hogy itt a férfi és a nő nemi életének a törzsfajlódésánál az eltéréseiben összehasonlítsam, mert ezeknek a különbségeit a negyedik, ötödik és hatodik fejezetben már megbeszéltük és mert a mondottak is elegendők a dolgok megértésére. A normális és simulékony átlagember úgy a nemi, mint egyéb magatartásában és érzésében az uralkodó szokáshoz vagy divathoz igazodik és a házasságban is többnyire eléggé alkalmazkodik a másik félhez. Másrészt azonban a normális közepszerűségnek egy ilyen képviselője könnyen rabszolgájává lesz az egyszer felvett szokásnak, Megrozsdásodik ebben és az újabb eszmékről tudni sem akar. Ezért az ő normalitása kisebb lelki rugékonyságot vagy alkalmazkodási képességet jelent új viszonyokkal szemben, mint a szellemileg magasabban álló, előítéletmentes ember normalitása.

A) A nemi élet egyéni fejlődéstana«

Az első tény, amellyel itt találkozunk, a következő: Az összes nemi szervek, úgy a külsők, mint a belsők, nemcsak a magzatban, hanem még jó sokáig a gyermeknél is nem-működő állapotban vannak, amennyiben megvannak már ugyanide még kicsinyek és fejletlenek. Csak később, az úgynevezett ivarérettség (pubertás) idején, ami majd előbb, majd utóbb következik be, nagyobbodnak meg úgy a nemi mirigyek, mint a többi nemi szerszámok és ugyanekkor kezdenek működésképes állapotba jutni. A nemi érettség a mi fajtánknál 11-ik és 18-ik év között áll be a leányoknál és a 13-ik és 18-ik év között a fiúknál. Azonban igen különös, hogy a nemi ösztön megfelelő lelki kisugárzásai az emberi agyvelőben jórészt sokkal korábban fejlődnek ki, mint a nemi szervek vagy akár a nemi ösztön. Továbbá nem is olyan ritka eset, hogy a nemi ösztön még a nemi szervek működésképes kifejlődése előtt jelentkezik, míg, persze csak ritka esetekben, a nemi ösztön a felnőtt ember teljesen normálisan fejlett nemi szervei mellett sem jelentkezik.

Viszont teljesen normális dolog, hogy már egészen kis fiúknál és leányoknál különbségek mutatkoznak a szellemi lényükben. A leányoknál mutatkozik a cicomázási és tetszésvágy, kacérság, féltékenység és rajongás bizonyos fiúkért. Ebben a tekintetben nagyon jellemző a kis leányokra a babák szeretete. Ebben már benne van a későbbi anyai szeretet és a gyermekgondozási ösztön, anélkül, hogy ez a nemi ösztönnek akárcsak a nyomával is lenne kapcsolatos. Viszont a fiúknál látjuk a hajlamot, hogy a leányok előtt hősöknek mutatkozzanak, az erejükkel hengegjenek, hogy a leányokat legyőzzék, de védjék is. A nemi féltékenység már egészen fiatal gyermeknél mutatkozik, amennyiben kis fiúk kis leányoknak a kegyéért versengenek és megfordítva, féltékenykednek az előnyben részesítettek iránt. A leányok már nagyon korán mutatják, hogy a fiúk és férfiak előtt cicomázzák magukat. Mindezek a dolgok részben nemtudatos ösztönökön alapulnak, részben nemi megsejtésekkel kapcsolatosak, melyek a gyermeki rajongásokban nagy szerepet játszanak. Szép nők képei, a női testnek bizonyos részei sokszor sejtő rajongás tárgyát képezik a fiúknál; míg a leányok inkább jellembeli tulajdon-

ságokért, merészségért, általában a fellépés módjáért, de a férfias szépségért is lelkesednek.

Azonkívül az érés folyamata megindul a nemi szervekben is. Fiúknál már nagyon korán jelentkeznek a merevedések, noha a hímvessző még egészen kiesi. Sajátságos, hogy egészen fiatal fiúknál, főleg a makk dörzsölése nemi érzéseket és ösztönöket vált ki. Egészen hasonló állhat elő kislányoknál a csikló ingerlése révén. Az ilyen ingerek vezetnek aztán a gyermekek onániájához. Minthogy a fiú heréi még nem választanak ki ondót, az ilyen gyermekonániánál más mirigyek váladékai lökődnek ki, de szintén kéjérettel kapcsolatban. Még különösebbek, mint majd látni fogjuk, azok a paradox esetek, amikor kisfiúk kisleányokkal végeznek szabályszerű párosodást, noha a fiúnál nincs még ondó és a leánynál nincs még érett pete vagy menstruáció. Mindenképpen kórosak ugyan ezek a jelenségek, de nagyon jellemzőek, mert azt mutatják, hogy a nemi ösztön az agyvelőben függetlenítődött a nemi mirigyek fejlettségétől. Persze a fiatalon herélt férfiaknál a nemi ösztön rendszeren nem szokott kifejlődni, ellenben nemcsak ez, hanem a merevedések és a külső nemi funkciók is megmaradnak, ha a herélés csak a nemi érettség beállta után történik.

A negyedik fejezetben már ecseteltük a két nem szekszuális libidójának és a férfiak potenciájának óriási egyéni ingadozásait. Többször láttuk azt is, hogy a kor, melyben a nemi ösztön jelentkezik, szintén meglehetősen ingadozó. Erre a pontra nem térünk többé vissza. Emlékeztetek továbbá arra, hogy a negyedik fejezetben mondtuk, hogy a 20. és 40. életév között a legerősebb a férfi potenciája és libidója. Valószínűleg ez a kor a legalkalmasabb az erőteljes és egészséges utódok nemzésére és a legkedvezőbb kor talán inkább a 30. év előtt, mint után van.

A nemi ösztön és a szerelem egyéni fejlődése a férfinél átlagosan egy különös jelenséget mutat. Míg a nemi ösztönnek, mint ilyennek a tenyésztése és a megszokása a férfit raffináltabbá és így bizonyos tekintetben alávalóbbá, mert számítóbbá teszi, megfordítva a nemi szerelem, ha megvan, a korral együtt mind magasabbrendű, finomabb és kevésbé önző lesz, mint fiatalkorban. Ez utóbbi körülménynek az oka az, hogy a lelki művelődéssel együtt jár az érzelmi élet finomodása is és evvel magyarázható az is, hogy a nemi ösztön

erőssége csökken, kevésbé brutálisan és parancsolóan lép föl. Itt természetesen csak a normális agy velőkről beszélünk. A fiatal korban túlnyomó az intenzív libidóval kapcsolatos szerelmi mámor, mely azonban a nemi szenvedély kielégítése után megint előtérbe engedi a többi, még fékezetlen szenvedélyeket és önző ösztönöket, melyek e korra jellemzők. Általános tapasztalat, hogy megfordítva az előhaladó korral a szerelem maradandóbb és egyenletesebb lesz. Az utóbbi természetesen feltételezi, hogy a szerelem valóban megvolt. Ezt a tényt azért ismerik félre oly gyakran, mert a szerelmet összecserélik a libidóval. Azokat a regényírókat, akik a közönség erotizmusára utaznak, természetesen jobban fogják csábítani a nemi szenvedélynek és a szerelmi mámorok leírása, a belőlük adódó konfliktusokkal és katasztrófákkal, mint egy idősebb pár nyugodt és kiegyenlített szeretetének a kevésbé pikáns leírása, mert ez már a gondolkodás és érzés harmóniáján alapul és a két házastárs kölcsönös tapintatában és alkalmazkodásában találja meg a legmagasabb kielégítést. A nemi ösztön és a nemi potencia a férfinel a 60. és 80. év között alszanak ki. 80 éves aggastyánok még lehetnek potensek, de ritkán nemzőképesek. A potencia általában előbb szűnik meg, mint a libidó, ami sok aggastyánt arra indít, hogy mindenféle mesterkélte eszközökkel igyekezzenek a potenciájukat fokozni vagy legalább a libidójukat kielégíteni.

Az éppen említett tényekből magyarázható az is, hogy önző, férfiak, akik sohasem ismertek igazi szerelmet, öreg korukban miért lesznek oly alávalóak a nemi dolgokban. Ezeknél a nemi ösztön ravasz rutinja mindinkább rendszeres csábítási művészetté fejlődik. A szerelmi frázisok igen ügyesen pótolják a szerelmi érzést és az ilyen öreg donjuánok nagyszerűen értenek ahhoz, hogy fiatal leányokat a hálókba csalogassanak. Ez az általánosan ismert tény látszólag ellene mond a fentebb említett normális törvénynek a koros férfi szerelmének a finomodásáról. Hogy a valóságot megértsük, teljesen tisztában kell lennünk avval, hogy a nemi ösztön egyéni továbbfejlődése egészen más, mint a szerelemé és az eredmény egészen más lehet, aszerint, amint valamelyik agyvelőben az egyik vagy másik van túlsúlyban. Természetesen itt is mindenféle árnyalatok vannak.

Westermarck szerint normális viszonyok között korbéli alkalmazkodás is észlelhető, olyan értelemben, hogy idősebb férfiak in-

kább kissé idősebb nőkbe szeretnek bele. Ez bizonyára igaz sok olyan esetre, melynél az értelem és a magasabb szerelem uralkodnak, Azonban hiba volna általánosítani. Mert feltűnően gyakori eset, hogy megfordítva, idős férfiak fiatal leányokba és különös modor fiatal leányok is idős férfiakba őszintén beleszeretnek. Persze, a régi könyvekben mindig azt olvassuk, hogy a fiatal leányok az idős férfikkal csak a nevükért vagy a pénzükért lépnek házasságra, hogy aztán megcsalják őket. Ez persze előfordul. Magam azonban mindig bámulva láttam, hogy 18-22 éves leányok milyen gyakran szeretnek bele az Örülésig öreg kéjencekbe és pedig olyan esetekben, mikor a leánynak van neve és pénze, úgyhogy kizsákmányolásról a leány részéről szó sem lehet. Természetesen még sokkal gyakoribb, de megérthetőbb a fordított eset, amikor öreg férfi örülden beleszeret egy fiatal leányba. Azonban igazat kell adnunk Westermarcknak, hogy ez az utóbbi eset nem normális, mert rendesen valami agybetegségnek, például kezdődő aggkori elbutulásnak a következménye, melynél a kialudt nemi ösztön hirtelen újból lángra lobban.

Kevésbé megérthető, ha fiatal leányok szeretnek bele idős férfiakba. Az ilyen tűzhöz az eredeti szikrát szolgáltathatja az, hogy a leány nem talál alkalmasabb tárgyat a vonzalmához, de az is, hogy az amúgy is kevésbé korán öregező férfinem szellemi képességei imponálnak neki: azonban az ilyen leányok valószínűleg maguk sem egészen normálisak, vagy hisztérikusak vagy rendkívül szuggerálhatók.

Aggkorban, mikor a dolgok rendes folyásaként a két házaspár nemi szerelme kialudt, ennek természetes hagyatéka gyanánt megmaradt számukra egy tisztult szeretet, mely mint szép őszi színeződés aranyozza be életük alkonyát. Erről gyakran megfélekednek azok, akik ma a házasságokat kárhozzatják. Természetesen egy házasságnak az alkonya elég gyakran veszekedés és szomorúság, ha ezt kényszerűségből, a szerelmi mámor félreértéseiből, pénzerdekből stb. kötötték, vagy ha kóros viszonyok hatnak zavaróan.

A nőnél a szekszuális egyéni fejlődés nem ugyanaz, mint a férfinél. A nő hamarabb érik meg. A mi fajtánknál 18 éves korában a nő nemcsak nemileg érett, hanem fejlődésének teljes virágjában van); 8 a 18. és 25. évek közötti idő okvetlenül a legkedvezőbb nemi tevékenységének a megkezdésére. Ezt eléggé bizonyítják a nőgyógyászat

és a *szülészet* Másrészt tudvalevő, hogy a *negyvenes évek végén* vagy az *ötvenes évek elején* a nőnél beáll a változás (klimaktérium) és evvel megszűnik a nemzőképessége. A nő nemzési ideje tehát sokkal rövidebb mint a férfié és főleg előbb szűnik meg.

E viszonyoknak megfelelően a nőnél a nemi ösztön szellemi és kedélybeli kisugárzásainak egész fejlődése is gyorsabb mint a férfiénél. A nő sokkal előbb eléri a fejlettséget és áll teljesítőképességének a csúcspontján. Ez érvényes a nő egész lelki életére, mely későbbi fejlődésre kevésbé alkalmas mint a férfi lelki élete és átlagban sokkal Hamarabb lerögzítődik (automatizálódik), aminek nem csekély mértékben oka a mi nőink hiányos szellemi kiművelése.

A nemi ösztön tekintetében azonban azt láttuk, hogy a nőnél rendszeren csak a nemi tevékenység megkezdése váltja ki a nemi libidót, mely addig csupán bizonytalan vágyakozásból állott. Ez az oka annak, hogy a kissé idősebb (30-40 éves) nők nemi libidója a legerősebb. Az ilyenek aztán nagyon könnyen szeretnek bele fiatalabb férfiakba. Mint a férfiakat, úgy őket is ravaszabbá teszi a gyakorlás és kitűnően értenek ahhoz, hogy fiatal, gyúlékony és tapasztalatlan férfiakat megnyerjenek, sőt olykor fiatal fiúkat elcsábítsanak. Azonban az ilyen kötelékek, melyekkel főleg özvegyeknél találkozunk gyakran, ritkán szoktak boldogan lefolyni, mert az ilyen nők érthető módon könnyen féltékenyek lesznek, a férjeik pedig hamar kiábrándulnak. Az egynejtű házasság mellett általában a legcélszerűbb ha a férfi 8-12 évvel idősebb mint a felesége és ha a nő minél korábban megy férjhez.

A normális nő szexuális egyéni fejlődésénél a terhességek, a szülések, a gyermekek szoptatása és nevelése sokkal nagyobb szerepet játszanak, mint a nemi ösztön. A férj iránti gyengédségen kívül a női nemi életnek ezek a nagy tettei hatalmas részét teszik az ő agy tevékenységének, egyszersmind föltételei az igazi női életboldogságnak.

Idősebb nőknél a klimaktériummal együtt a nemi ösztönnek is csökkennie kellene vagy egészen megszűnnie. Azonban nem mindig van így. Idősebb nőket sokszor gyötör a nemi libidó, ami annál kínosabb rájuk nézve, mert a férfiaknak nem kellenek. Azonban az ilyen állapotok nem mondhatók normálisaknak. A rendes az, hogy a kor-

ral együtt a nőnél is lanyhul a nemi ösztön és mint a férfinél, úgy nála is kifejlődik a fent leírt tisztultabb szerelem.

Sokszor bizonyos megvetéssel beszélnek az öreg asszonyokról. Igaz, hogy kielégítetlen ösztönök és szenvedélyek, mindenféle megsértett érzések, főleg pedig kóros bántalmak igen sokszor nem nagyon szeretetreméltó teremtést csinálnak az öregedő nőből. Nekünk azonban az a meggyőződésünk, hogy a nő társadalmi állásának az emelése és a nevelésére fordított nagyobb gond jelentékenyen , megjavíthatná ezeket a viszonyokat. Ennek a gondnak azonban nem a külsőségekre kellene irányulnia, hanem arra, hogy a hot komoly munkára és az élet mélyebb felfogására tegyék képessé. Elég példát látunk arra, hogy idős nőket a munkásságuk, a kitarításuk, éles és egészséges ítélőképességük, derült lényük etikai és szociális szempontból mintaképekké tesz. Bár a tulajdonképpeni szellemi teremtőerejük általában előbb szűnik meg mint a férfié, ez nem zárja ki az értelemnek és a finom kedélynek a kitartó, körültekintő, reprodukáló és gyakorlati tevékenységét. Az öregedő asszony, ha meghalt a férje, ha eltávoztak a gyermekei stb. kitűnő kárpótlást találhat az intenzív társadalmi munkában, melynek a szeretetét szentelheti. Evvel lehet a legjobban megelőzni azt, hogy savanyú hangulatú és zsémbes természetű legyen. Azt lehet mondani, hogy a szerelem, amelyik fejlődéstani származéka a nemi ösztönnek és vele az élet csúcspontján intenzíven Össze van kapcsolva, lassanként mindjobban függetlenítődik tőle és ilyenkor kárpótlásokra van szüksége. A szerelemnek nagyszerű alkalmazkodása ez az élethez.

Gyermekkorában az egyén természetesen önző; ösztönei a saját énjének a föntartására irányulnák. Azonban hogy egyéni különbségeket látunk és sok gyermek már nagy kötelességtudást és részvétérzési mutat. Később a nemi érettség elérése után az ember szekszuális vágya némi szerelemre ösztökél, a kettesben való önzésre és ez a faj fentartásának a főtényezője. Öreg korban végül megszűnik az egyén öncél lenni. Az élete tehát már csak teher volna a társadalomra, ha hátralevő napjait nem fordíthatná hasznos társadalmi tevékenységre. Éppen ezért következik be egész természetesen a nemi szerelemnek tisztán emberi és altruisztikus szeretetté való átalakulása. Legalább is így kellene lennie és akkor a Haeckel-féle fciogenetikai alaptörvény, mely szerint „az egyéni fejlődés rövid

megisméltődése a törzsfjlődésnek”, újabb illusztrációt kapna. Fejlődéstanilag a mi legelső ősünk (az egysejtű állat) csak magának élt; később jött az ivaros szaporodás szerelem nélkül, majd nemi és családi szerelemmel (magasabbrendű állatok, madarak és emlősök) és mint legmagasabb fok kifejlődött a szociális szeretet vagyis a szolidáris kötelességérzet, az altruizmus. Persze, hogy ez még sokszor gyenge lábakon áll az embernél, míg egyes állatoknál (hangyáknál, méneknél) ösztönszerű alapon sokkal erősebben fejlődött ki. De éppen ez az utóbbi tény rámutat egy természeti törvényre, mely szerint társadalmi szerveződés kifejleszti az altruizmust, a kötelességérzetet. Az emberiség története azt bizonyítja, hogy a mi társadalmi kötelességünk csak lassan és nehézkesen, számtalan harcon át, részben közvetve, részben közvetlenül fejlődött ki a családi kötelességből. A föld felületén ma uralkodó viszonyok teszik, hogy ez a fejlődés elébe siet az ember még gyenge szociális érzéseinek és ösztöneinek. Azonban ezeknek követniök kell amant és pedig úgy, hogy először az emberi agyvelőben fejlődéstanilag mélyebben gyökerező családi, baráti és törzsi altruizmusra támaszkodnak, vagyis az öröklékenyen bennünk szunnyadó rokonszenvezésre más emberi egyének iránt. Ezen az alapon lassanként máris kifejlődött egy általános emberiség érzés.

Alapvető hiba a társadalmi szolidaritást a még oly hiányos rokonszenvezéseinkre akarni alapítani. De éppen olyan alapvető hiba volna, ha a tiszta önzésre akarnánk fölépíteni. Az egoizmust és | az altruizmust nem szabad ellentéteknek tekinteni, hanem az emberi társadalom, valamint az egyén életében együttesen működő tényezőknek. Továbbá tény marad, hogy az erős ösztönszerű rokonszenvezésekkel felruházott úgynevezett altruista ember kitűnő társadalmi munkás, ellenben az etikailag fogyatékos egoista rendesen bomlasztó eleme a társadalomnak. Ebből következik az a társadalmi kötelesség, hogy nemi úton az előbbit tenyészük az utóbbit pedig minél nagyobb terméketlenségre kényszerítsük.

-
-
-

NYOLCADIK FEJEZET.

Nemi kórtan.

Előre kell bocsátanunk, hogy a nemi betegségekkel való ragályozás kivételével a nemi szervek alig szerepelnek ennél a kérdésnél. Az idevonatkozó kóros folyamatok majdnem mind a központi idegrendszerben játszódnak le, elsősorban a lélek szervében, az agyvelőben.

A nemi élet rendellenességei továbbá nem vagy csak igen kis részben tartoznak azokhoz a szerzett akut betegségekhez, melyeket az orvos orvosságokkal kezelhet. Csaknem kizárólag az agyvelő öröklött lelki alkatában gyökereznek, részben trauma- (sebesülés) szerű hatásokkal kapcsolatosak. Azonban tudvalevő, hogy az öröklött agyi és lelki alkatok kórtana rendkívül tág és nyújtható terület, melyen csaknem sehol sem lehet éles határokat felismerni betegség és egészség között. A nagy része annak, amit a jóhiszemű közönség sőt tudós teológusok, jogászok és az elmeorvosok járatlan orvosok bűnnek, rosszaságnak vagy aljasságnak tekintenek, öröklött kóros hajlamokon alapul. Egyszer konzultációra jött hozzám egy kétségbeesett, igen nemes gondolkodású ilyen beteg könynyekkel a szemében, akit Németországban egy orvos ezekkel a szavakkal intézett el: „Ezek disznóságok, Ön disznó, hagyjon békében és menjen innen!” Pedig ez az erkölcsös érzésű ember valóságos hősi harcokat folytatott a maga kóros perverz nemi hajlami ellen! Mint ez a tudatlan orvos, kevés kivétellel így gondolkozik az egész emberiség a maga tudatlanságában az alább ismertetendő anyagról, melyet, akármilyen visszatartó is, legalább vázlatosan tárgyalnunk kell, annál is inkább, mert nagyon tanulságos fényt vet az egész nemi kérdésre.

I. A nemi szervek kórtana általában.

Minden torzképződés, betegség vagy operáció, mely a gyermek nemi mirigyait elroncsolja vagy fejlődésében megakadályozza, úgy a férfinél mint a nőnél kiváltja a heréltekre jellemző fentebb leírt jelenségeket. Így pl. az úgynevezett *kryptorchizmus* (rejtettheréjűség), melynél a herék a hasüregben vagy a lágyékcsatornában maradnak és ott nem tudnak kifejlődni. Másrészt láttuk, hogy ha a felnőttet érik az ilyen véletlenek, akkor nemcsak a másodlagos nemi jellemvonások, hanem még a párzási képesség és a nemi kényezet is megmaradhatnak.

Sajátságos fogyatékoság a férfiaknál az úgynevezett *aspermia*, melynél a nemi mirigyek kifejlődtek ugyan, de az ondóban nincsenek ondószálak. Az ilyen férfiak rendszeren alkalmasak a párosodásra, kényezetük van, szerelmesek is lehetnek, stb. bár a nemi funkciók rendszeren gyengék náluk. Viszont magától értődő, hogy megtermékenyítésre képtelenek. Nem áll ez azokra a nőkre, akiknek soha sincs havi tisztulásuk; mert ezeknek azért rendszeren normális petefészük van, melyben peték érnek meg. Terhességbe eshetnek és szülhetnek. A herék tuberkulózisának, gyulladásának és a petefészkek megfelelő betegségeinek könnyen terméketlenség lehet a következménye. A központi idegrendszer szervi megbetegedései különösen a gerincvelői gyakran impotenciát idéznek elő a férfinél

A férfi hímvesszőjének bizonyos eltorzulásai könnyen megakadályozhatják a kellő merevedést és így a párosodást (így pl. a hypospadiá és epispadiá, veleszületett torzképződések, amikor a hímvessző alsó vagy felső oldalán a húgycső nyitott csatornát képez). Onánia vagy ideges zavarok következtében, de erős székszorulásnál is megtörténik, hogy az ondó akaratlanul és merevedés nélkül vizelés közben kényezettel vagy anélkül eltávozik. Az ilyen, ondóürítéssel a szélhámosok sok hipochondrikus embert ijesztettek már meg, hogy kizsákmányolják őket. Minél kevésbé veszik figyelembe ezt a jelenséget, rendszeren annál hamarabb megszűnik, ha ideges természetű.

A hímvesszőnek nagyon kellemetlen és igen gyakori torzképződése a *fimozis*, amikor a fityma nagyon erősen összenőtt, a nyílása nagyon kicsiny, úgy hogy merevedésnél a makk vagy egyáltalán nem, vagy csak fájdalmas feszültséggel tud áthatolni. Ha pedig a

merevedés előtt a fitymát hátrahúzzák a makk mögé, akkor néha annyira összeszorítja a hímvesszőt, hogy gyulladás és megduzzadás áll elő és nem lehet többé visszahúzni. Ezt nevezik *parafimózisnak*, mely néha veszélyesé válhat. Amellett fimózis esetén a fityma alatt mindenféle szenny gyűlik össze, ami a makkot izgatja, és onániára ösztökéli. Minden fimózist idejekorán operatív úton el kell távolítani, ha másképpen nem lehet, teljes körülmetéléssel. A nőknél még több megbetegedés van, melyek a nemzőképességet megszüntethetik. Ezek azonban nem annyira a petefészkek betegségei, mint inkább a méhe és hüvelyé, különösen hurutok és gyulladások, melyek az ondószálakat megsemmisítik, mielőtt az érett petét elérhetnék. A menstruáció zavarai kevésbé befolyásolják a nemzőképességet. Vannak esetek, amikor a méh gyermekesen kicsiny marad, ami szintén meddőséggel jár. A női nemi szervek egyéb betegségei inkább a kórtan általános területére tartoznak és a nemi viszonyok szempontjából nem érdekelnek bennünket.

Az újabb időben operatív módot találtak arra, hogy a nőt terméketlenné tegyék anélkül, hogy a petefészkek eltávolításának kellemetlen következményeit is előidéznék. Ugyanis alakötéssel vagy átvágással egyszerűen megszüntetik a petefészkek összeköttetését a méhhez. (A férfinél a terméketlenséget igen könnyen el lehet érni az ondóvezeték alakötésével.) A méh és a petefészkek gyulladásainak, helyváltoztatásainak stb. különféle alakjai a nőknek sokféle hantáimat okoznak. A havi tisztulás gyakori forrása az ideges ingerületnek. A szűzhártya ritkán annyira fejlett, hogy komoly akadálya lenne a párosodásnak és operatív úton kellene eltávolítani. Ellenben fiatal asszonyok gyakran szenvednek úgynevezett *vaginizmusban*, vagyis fájdalmas görcsökből, mihelyst valami (pl. a hímvessző) a hüvelybe hatol. Ritka eset az ú. n. *penis captus*, melynél a bevezetett hímvesszőt a hüvelygörcs annyira összeszorítja, hogy nem lehet többé kihúzni.

Külön említést érdemel az embernek mindig kóros *hermafroditizmus* (kétneműsége). Ez rendkívül ritka és többnyire tökéletlen, vagyis még annyira sem megy, hogy az egyik testfél határozottan hím, a másik pedig határozottan nőnemű lenne. A hermafroditizmus az embernél inkább csak a másodlagos nemi jellemvonásokban nyilvánul meg. Valóságos hermafroditizmus mindkét irányú működéssel csak a legendákban fordul elő. Egy híres herma-

frodítának, akit magam is láttam, Hohmann Katalinnak, valóban rövid, majdnem csak csiklószerű hímvesszője volt, de a baloldalon egy nagy, szeméremajakhoz hasonló bőrredőben igazi heréje. Az egyik oldalon tehát határozottan hímnemű volt, magömlései is voltak és nemileg leányokkal mulatott, még pedig büntetlenül, mert nőnek keresztelték. Ellenben a női természete nagyon problematikus volt; az igazi hüvely és a méh hiányoztak, noha ő menstruációról beszélt, melyeket azonban sohasem lehetett biztosan megállapítani. Viszont nem olyan ritkák a megfordított másodlagos nemi jellemvonások, melyeknek a tulajdonosait aztán mutogatni szokták, mint pl. a szakállas nőket vágy a nagymellű férfiakat.

1. Nemi betegségek.

Nem lehet feladatunk, hogy itt teljes képet adjunk az emberiségnek ezekről a félelmetes ostorairól, melyek oly végtelen sok bajt okoznak úgy a családokban, mint általában a társadalmi életben. Először is hangsúlyoznunk kell, hogy óriási tévedés a tudatlan emberek részéről, mikor azt hiszik, hogy a nemi kicsapongásokból erednek azok a borzalmas következmények, melyek csakis nemi ragályozáson alapulnak. Nemi betegségeket, bár kultúrnépeknél aránylag ritkán, meg lehet kapni egész ártatlanul is egy csókkal, egy ujjsebzéssel, egy fertőzött pohárnak a szájhoz emelésével, piszkos fehérneművel, általában piszokkal, de még gyakrabban a nyomorúságos együttéléssel. Az ilyen fertőzés feltételezi, hogy az illető tárgy nem volt tiszta és nem az egészséges bőrrel, hanem valahol nyálkahártyával vagy egy kis horzsolással érintkezett. Viszont egy vastagbőrű donjuan a legrémesebb nemi kicsapongásokat követheti el fertőzés nélkül, ha tiszta és óvatos és szerencséje van. Ellenben láttam embereket, akik egyetlen ifjúkori ballépésük következtében fertőzéseket kaptak, melyek az életüket tették tönkre. Az ilyen fertőzéseket többnyire a prostituáltaknál szerzik. Itt különösen három nemi betegség jön figyelembe, melyeket a következményeikkel együtt csak röviden írunk le. Ezekhez járulnak még az élősdiék (lapostetű, atka), melyeket piszkos emberekkel való nemi érintkezéssel (de enélkül is) lehet felszedni. Az utóbbiakat figyelmen kívül hagyjuk, mert az eltávolításuk fertőtlenítő eljárásokkal ma már nagyon könnyű.

1. A kankó vagy gonorrhoea. Ez a betegség a húgycsövek, gennyes gyulladásában áll, amit a gonokokkus nevű baktérium okoz. Kedvező lefolyás és helyes kezelés mellett 14 napon belül gyógyulhat. Azonban nagyon gyakori, hogy a gyulladás lassan továbbterjed, krónikussá válik és a szomszédos szerveket is megtámadja. Jaj az ilyen egyéneknél! A krónikus kankó a férfinél nem ritkán a húgycső megszűkülését okozza, ami egész életén át megmarad, később vizelési nehézséggel, hólyaghuruttal és más fájdalmas következményekkel jár (pl. hólyagkővel) és nem ritkán halállal végződik, akár azért, mert a vesék is megbetegsznek, akár más miatt. A Mállott kankó nem tesz immúnissá a későbbi megbetegedések ellen. Ellenkezőleg az újabb fertőzés annál könnyebb. Ha pedig a kankó krónikussá lett, akkor akut visszaesések új fertőzések nélkül is előfordulnak, ha a nyálkahártya valamelyik redőjében baktériumfészkek maradtak vissza.

Talán még rosszabbak a kankó következményei a nőknél, akiknél még sokkal nehezebb kigyógyítani. Először is a kankós prostituált számtalan férfit fertőzhet meg és ez ellen semmit sem használ a bordélyházi orvosi vizsgálat sem. Azonfölül a gonokokkusok a belső női nemi részek minden sarkában meglepészenek, nagyon gyakori gyulladásokat okoznak bennük, még a petefészkekben is, mely gyulladások áttérjednek a hasüregre és összenövéseket okozhatnak. Az ilyen nők rendszeren terméketlenek, rémes fájdalmaik vannak és sokszor évekig ágyban fekszenek. Ellenben a nőnél a kankó sokkal ritkábban idéz elő húgycsősűkületeket és hólyagbántalmakat. Azonban a kankó nem áll meg a két nem ilyen megcsontításainál, a kankós anya ártatlan gyermeke szülés közben fertőződik és kankós gyulladást kap a szemek kötőhártyáján: ez az újszülöttek *blennorrhéja*, aminek teljes vakság lehet a következménye. Nálunk Magyarországon ennek elkerülésére a baba vagy az orvos kötelesek az újszülött szemébe, rögtön a megszületés után, ezüstoldatot csöppentem. A kankó továbbá okozhat izületi gyulladásokat valamint a herék és a mellékherék gyulladásait, aminek terméketlenség lehet a következménye stb., stb.

2. A szifilisz vagy vérbaj még félelmetesebb nemi betegség, melynek az okozóját még nem ismerjük egész biztosan. A spirochaeta nevű egysejtű állatkát tartják újabban a baj okozójának. Annál jobban ismerjük a betegség lefolyását. Ez a betegség sokkal

alattomosabb, mint a kankó és gyakran alig észrevehető kis fekélylyel kezdődik a nemi részeken vagy másutt, pl. akár a szájon is, ha valaki sebzett szájjal szifilitikus egyént csókol meg vagy fertőzött pohárból ivott. A szifiliszmérget nem lokalizálódik a testnek egy bizonyos szervcsoportjára mint a kankó, hanem a vérkeringés segítségével szétterjed az egész szervezetben. Néhány hét múlva kiütések jelennek meg az arcon vagy az egész testen és evvel megkezdődik a nyomorúság, melynek a kigyógyítása sohasem abszolút biztos, mert a szifilisz nemcsak hónapokon, hanem éveken át lappangva maradhat, hogy aztán valahol új bajokat okozzon. Újabb időben ugyan a Wassermann-féle reakcióval ellenőrizni tudják a szifilisz jelenlétét, de ez sem abszolút biztos.

A szifilisz mindenütt fekélyeket okoz, a bőrön és a nyálkahártyákon, olykor szétrágja a csontokat, mégsemmisít belső szerveket mint pl. a májat, tüdőkeményedéseket okoz, keménnyé és törékennyé teszi a véredényeket stb. Agydaganatoknak és az idegbéniások egész sorának *nem*. ritkán szifilisz az oka.

A szifilisz egyik legfélelmetesebb következménye (*gerincvelősorvadás*, tabes) és az előhaladó *agylágyulás*. Mind a két betegség rendszeren csak a szifilitikus fertőzés után 5–20 év múlva áll elő, többnyire olyan embereknél, akik teljesen gyógyultaknak vélték magukat. A gerincvelősorvadás évekig tartó kínzások után többnyire halállal végződik. Az agylágyulás nemcsak elmezavarral jár {nagyzási hóbot}, hanem lassanként az összes elme- és idegműködéseket megbénítja és a képzelhető legszomorúbb ronccsá teszi az embert, míg végül ezen a már alig emberi külsejű, szellemileg régen halott és alig vegetáló testen szintén a halál könyörül meg. Ennél a betegségnél közvetlenül és lépésről-lépésre figyelhető meg, «amint az ember egész lelki- és idegtevékenysége az agyvelő zsugorodásával együtt morzsánszerűen szűnik meg.

Alattomos lefolyása miatt a szifilisz nem ritkán, különösen ha az első szakasza csak kisebb szimptomát idéz elő, apró kiütéseket, könnyen összecserélhető más bőrkiütésekkel. Higannyal és más szerekekkel legalább is az első szakasznak (primer- és szekunder-szifilisz) a durva jelenségeit el lehet tüntetni. Az ilyen „gyógyult” szifilitiknsok sohasem lehetnek biztosak az agylágyulás és más utójelenségek felől. A betegség első 2-3 évének a fekélyei nagyon rághatózóak és mégsem akadályozzák a párosodást, mert sem viszke-

téssel, sem fájdalommal nem járnak. A fájdalmas jelenségek csak később jönnek, ha ugyan egyáltalán jönnek. Három, négy év múlva a betegség nem igen ragályosabbé, ellenben az olyan szifilitikus, aki betegségének ebben a szakában házasodik, a felesége megfertőzése nélkül szifilitikus gyermekeknek adhat életet, akik sokszor már az anyatestben vagy születéskor meghalnak vagy pedig később esnek áldozatul a veleszületett szifilisznek. A szifilitikusnak született boldogtalan gyermek 10. és 20. életévei között is elpusztulhat agy lágyulásban vagy gerincvelősorvadásban, amint ezt egypárszor magam is megfigyeltem. Igen nehéz pontosan megbecsülni azokat a veleszületett hibákat, melyekkel szifilitikus szülők a gyermekeiket megnyomoríthatják. Szifilitikus szülők gyermekeinek a halandósága igen nagy. Specialista orvosok az életgyengeséget és más fejlődési gátlásokat a harmadik nemzedékig tudták követni. Mások még az ekcémát és más effélét is a szülők és az elődök szifiliszére akarják visszavezetni. Mindez a mi értelmünkben vett igazi csirarontás volna. Arra is van eset, hogy a viszonylag gyógyult szifilitikusok gyermekei egészségesek, de gyakran terméketlenek maradnak. Férfiak között sokkal több a szifilitikus, mint a nők között, ami a prostitúciónak köszönhető. A prostituált nők száma az őket látogató férfiak számához képest csekély és egyetlen beteg prostituált «gesz tömeg férfit fertőzhet. Azok a fiatal férfiak, akik a prostitúciót veszik igénybe, a házasságban sokszor kankóval és szifiliszszel fertőzik a feleségüket és így ezek a járványok félelmetes módon terjednek az egész társadalomban avval az egész nyomorúsággal együtt, melyet maguk után vonnak.

3. A lány sánkér a harmadik nemi betegség. *Kemény sánkérnek* nevezik a szifilisz első kemény fertőzési helyét. A lány sánkér a legkevésbé veszedelmes nemi betegség, de a legritkább is. Csak helyi jelenségeket idéz elő, ha ugyan nincs kombinálva szifilisszel, ami gyakori. Egyszerűen egy kisebb-nagyobb továbbharapódzó fekély a nemi részeken. A megtámadott helyek elroncsolódnak; azután rendszeren hegedés és gyógyulás áll elő. A lány sánkérnek egy különleges bacillus az okozója.

A nemi betegségek a nemi ösztön leggonoszabb kísérő jelenségei. Később majd látjuk, hogy lassanként hogyan küszöbölhetnek ki őket az emberek, ha nem volnának olyan együgyűek Egyenlőre

az orvostudomány, kapcsolatban a férfiak élvezetvágyával, a legképtelenebb és legalávalóbb intézményt teremtette meg, amit csak el lehet képzelni és pedig a prostitúció túrését, szervezését és állítólagos tisztogatását. Az egészségügyi ellenőrzés ürügyével kényszerítik a prostituált nőt, hogy rendőri felügyelet alá helyezték vagy bordélyházakba zárassák magukat és aztán rendszeres orvosi látogatásokban van részük, melyeknek az lenne a céljuk, hogy a fertőzötteket kivonják a forgalomból és kórházi kényszerkezelés alá vegyék. Nyilvánvaló, hogy egy bordélyorvosnak többé-kevésbé csúnya szolgálatát inkább a harmadrendű orvosok látják el, akik nem éppen a legjobb kezességet nyújtják. De majd később látni fogjuk, hogy az egész rendszer teljesen célját tévesztett dolog. A nemi betegségek kezelésének az értékét erősen túlbecsülték. A kankót az ügyetlen kezelés sokszor inkább rosszabbítja, mint javítja. A nemi fertőzések egyetlen teljesen megbízható kezelése abban áll, hogy elkerüljük őket! Majdnem hihetetlen, hogy „nemes” hölgyek, abban a véleményben, hogy a leányaikat így védik meg a férfiak mohóságaitól, még védelmezni mernek olyan barbár intézményeket, mint a kerítés, a prostitúció és ennek a szabályozása. Ezt csak az teszi érthetővé, hogy a nőt a férfiak olyan könnyen szuggerálják. Hogy sok férfi és még orvosok is támogatják ezt a rendszert, az egyrészt a vak konzervatizmus, tekintélytisztelet és hiányos ítélőképesség keverékén, másrészt álcázott, gyakran nemtudatos erotizmuson alapul. Erről a kérdéssel bővebben beszélünk majd a X. fejezetben.

A nemi betegségek egyik legtragikusabb következménye, hogy ezek átvivődnek az ártatlan gyermekekre vagy az ártatlan feleségre, ami az ő tiszta és szűz életüket brutális módon megrontja és a jövőre vonatkozó ideális reményeiket és álmaikat majdnem teljesen megsemmisíti. Különösen a feleségeket – de olykor a férjeket is – annyira kétségbeejti a sors és az élet ellen, hogy sokszor túlságosan erős konzekvenciákat vonnak le. Nagyon megbízható forrásból tudom, hogy Bécsben és másutt van egy népbabona, mely szerint a fertőzött férfiak azt képzelik, hogy ha egy 11-12 éves ártatlan szűzleánnyal párosodnak, ez megszabadítja őket a betegségüktől. Ennek a borzalmas babonának természetesen az a következménye, hogy számtalan szegény ártatlan gyermeket megfertőznek. Az emberi butaság és nyersség kegyetlenségét aligha lehet találóbban illusztrálni.

NEMI KÓRTAN

III. A nemi lélekkórtan.

A homoszexualitás és a tulajdonképpeni elmezavarok kóros szerelme kivételével a nemi lélekkórtan főleg a nemi *ösztön* területén mozog és rokon a fétisizmussal (1. 5. fejt. e.) és főként ebből vezethető le. Előbb azonban ismertetnünk kell egy sor rendellenességet, melyek részben alsórendű idegműködésektől függenek.

Először is meg kell jegyezni, hogy az idegrendszernek, tehát a léleknek is úgynevezett működési zavarai (pszichopatológia) három csoportra oszlanak: 1. egy normális funkció kóros fokozódása, pl. túlerős reagálás ingerekre; 2. az illető működés kóros gyengülése, sőt teljes bénulása, pl. gyenge vagy semilyen reagálás a megfelelő ingerekre; 3. meg nem felelő működés pl. túlerős vagy túlgyenge reagálás az ingerekre.

Valami magában véve újat nem teremt az ideg- és lélekkórtan; valamennyi jelenségének megfelelő gyökerei vannak a normális agyi és idegéletben és ugyanez áll a nemi lélekkórtanra is.

Továbbá előre kell bocsátanunk egy általános kérdést, melynek én nagy fontosságot tulajdonítok. Különbséget tettek ama szexuális rendellenességek között, melyek öröklékenyek vagy veleszületettek és azok között, amelyek – állítólag bűnös életmód következtében – szerzettettek. Ezt a különbséget nekünk is el kell ismernünk, de szembe kell szállanunk két alapvető tévedéssel.

Először is a veleszületett és szerzett nemi rendellenességek közötti különbség csak viszonylatos és fokozatos, úgy hogy ezeket nem szabad mint abszolút ellentéteket egymással szembeállítani. Ha valami nemi rendellenesség már a gyermeki lélek első megnyilatkozásainál kényszerűnek és belülről fejlődőnek mutatkozik, akkor ez természetesen öröklékeny konstellációnak a jele. Itt még aránylag könnyű kimutatni, hogy mi az öröklékenyen beteges és mi független az egyén szerzeményeitől. De a tisztán és teljesen veleszületett ösztön vagy abnormitás és ennek tisztán mesterségesen való kitenyésztése között megszakítás nélküli lépcsőfokozat van. Így az örök-lött erős szuggerálhatóság fokozhatja a mérsékelt nemi ösztönt. A homoszexualitásra való gyenge hajlamot egy erősen homoszexuális emberrel való találkozás mesterségesen kitenyésztheti; míg ugyanaz a férfi elveszítheti ezt a rendellenes hajlamot, ha boldog házasságra kerül egy nővel. Az éppen említett lépcsőfokok között

talál helyet az esetek többsége. Ha egy öröklékeny rendellenes hajlam nagyon erős, akkor elég az életnek a legkisebb gombnyomása is, hogy hatalmas megnyilatkozásra bírja. Ha mérsékeltebb, akkor különböző körülményeknek kell találkozniuk, hogy kitenyésződjék. Ha teljesen hiányzik a hajlam, akkor a legerősebb csábítások és a legrosszabb befolyások sem fejleszthetik ki.

Ha mindezt meggondoljuk, akkor be kell látnunk, hogy a „szerzett” szóval erősen visszaélnék, mert sok olyan dolgot jelölnek meg vele, melyeknek a gyökerei háromnegyed részben, felényire vagy egy harmadnyira már benne vannak az öröklékeny hajlamban. Bűn és betegség két olyan jelszó, melyeket az igazság vak félreismerésével, mint ellentéteket állítanak szembe egymással. Valóságban a legtöbb bűn többé vagy kevésbé beteges, vagy legalább is csak egyoldalúan öröklékeny hajlam, mely aztán az élet folyamán a környezet hatásai szerint vagy tovább tenyésződik, vagy háttérbe szorítódik.

Másodszor pedig az derül ki ezekből az alapvető tényekből, hogy az egyeseknek a szerzett bűneit nem lehet csak úgy egyszerűen az ő szabad akaratuk gonosz megnyilatkozásainak tartani, hanem ezeket inkább úgy kell felfogni, mint a rossz környezet és rossz szokások által kitenyészített rossz hajlamokat. Mivel pedig a környezet szintén csak emberekből áll, a bűnök miatti „erkölcsi felháborodás” mindig annak a gyermeknek a haragját juttatja eszembe, aki megveri a kályhát, melynél megégette magát.

Megjegyzem még, hogy a nemi rendellenességek ama sok esete között, melyeket alkalmam volt megvizsgálni, soha nem akadt kettő, amelyik teljesen megegyezett volna egymással, még a homoszekszuálisak között sem. Ezért itt még inkább, mint a többi lélekkörtanban, minden sablonos szabályt és tantételt mellőzni kell. Minden esetet egyénileg kell kezelni, az egész embert és az egész életét (sokszor két emberről van szó!) ki kell kutatni és be kell tekinteni az egész lelki világába. Továbbá tanulmányozni kell az öröklékeny hajlamait. Csak akkor lehet okosan az egyénre szabott tanácsokat adni és kezelni.

És most térjünk át a tényekre.

1. Reflexzavarok. Említettük már a nők vaginizmusát, amikor a hüvelybejárat fájdalmas görcsökkel összehúzódik valami tárgy, különösen a hímvessző bevezetésére. Rokonjelenség a férfi *priapizmus*. Ez a merevedés idegközpontjának a túlságos ingerlékenységé-

bői áll. Ebből állandó, sokszor fájdalmas vagy legalább is kellemetlen és nem kéjes erekciók keletkeznek. Magömlésre is kerülhet a sor kényszer nélkül. További reflexzavar az ingerlékeny gyengeség, melynél a kéjes ingerület nagyon hamar, már tökéletlen merevedés után beáll és időelőtti magömlés kíséri. Ehez hasonló a nőnél a nagyon rövid ideig tartó és korán beálló orgazmus. Az orgazmussal és a nemi ingerülettel kapcsolatban ugyancsak reflex úton beállhatnak a végbél vagy a nemi részek görcsei. Az ideges embereknél beálló ilyen zavarok azonban kevésbé érdekelnek bennünket, mert ezek inkább a belgyógyászat körébe tartoznak; mi csak példának említettük meg őket.

2. Lelki impotencia. – A lelki impotencia olyan jelenség, mely néha normális viszonyok között is, de a férfi szexuálisan rendellenes állapotainál igen gyakran előfordul. Nagyon fontos jelenség és azért említjük meg már itt, hogy az egyes alakjainál ne kelljen rá visszatérni. A következőkben áll: Egyébként teljesen normális nemi mechanizmus mellett a merevedés központját valami ellenképzet megakadályozza abban, hogy a véredényeknek a merevedéshez szükséges megtelődését kiváltsa és ezzel lehetetlenné teszi a merevedést. Így pl. a forrón szerelmes férfinél, akinek az imént még erős merevedései voltak, abban a pillanatban, amikor vágyainak célját már-már elérte és a párosodási aktust végre akarja hajtani, hirtelen a lehetetlenségnek vagy a nevetségességnek a képzelete áll elő és ez a merevedés megszűnését okozza. Így a párosodás lehetetlenné válik. Erre a sikeretelenségre való emlékezés, a bosszúság, a szégyen, melyek ehez kapcsolódnak, valamint az a törekvés a megismételt kísérletnél, hogy tudatos számítással idézzen elő merevedést, megannyi további okot szolgáltatnak, melyek a nemi vágyat egy pillanatra gátolják, vagyis a nemi ösztön automatikus lefolyását zavarják és így a merevedést megakadályozzák. Minél nagyobb az aggodalom, hogy a kísérlet megint nem sikerül, annál nagyobb az impotencia. Ez az impotencia szorítkozhatik egy bizonyos nőre; de gyakoribb, hogy általános; sokszor csak tökéletlen merevedés áll be. Ezt a gyengeséget legkönnyebben a hipnotizmussal, a szuggesztiós gyógymóddal küzdhetjük le. Az impotencia tudata rendesen nagyon lehangolja a férfiak kedélyét, ami a bajt még fokozza. Gyakran azonban magától elmúlik a dolog.

A lelki impotencia egyik változatát teszik azok az esetek, ahol a merevedés sikerül ugyan, de a magkiürítés (ejakuláció) képzelete

annyira uralkodik, hogy gátolja a k j rzetet és  gy az ejakuláció teljesen vagy majdnem teljesen k j rzet nélkül következik be vagy a merevedés már a hüvelyen belül ismét megszűnik.

A merevedési képesség lassú kialakulása is tapasztalható ideges kimer ltsgben szenvedőknél, bizonyos öreg onanist kn l stb. anélkül, hogy a jelenség ok val tisztában lenn nk. A libidó ilyenkor megmaradhat vagy el is tűnhet.

Viszont vannak emberek, akiknél az ondóban régen nincsenek többé ondószálak, akik kicsapong an  ltek és mégis teljesen potensek, vagyis merevedésre képesek és csak a prostatamirigy váladékát l vellik ki. A férfínél gyakori jelenség a korai magömlés, ami a nőnél a libidónak csak a megkezd d s t,„de nem a kielégülését idézi elő. Emiatt sok feleség  r sen szenved (idegesség stb.). Erre nem tudok más segítséget, mint hogy a f rf , aki erről egyébként nem tehet, vagy a párosodás előtt, vagy közvetlenül utána ingerelje a csiklót és  gy elégítse ki a feleségét.

A kényszerűségből folyó sz z életmódnak egyes ritka esetekben az lehet a következménye, hogy a nemi ösztön meggyengül és alvás közben beálló magömlésekre szorítkozik. Ennek aztán sokszor az a következménye, hogy a nővel való érintkezésnél nem áll be merevedés. Bizonyos esetekben az illető f rf  egyáltalán nem is tudja, hogy milyen a magömlés  ber állapotban. Néhány ilyen esetet sikeresen gyógyítottam meg hipnotizmussal.

Ugy a férfínél, mint a nőnél a normális nemi ösztön erőszakos elnyomása k ros hatású lehet és f bi kra (iszonyod sokra), perverzitásokra, a koitust l való undorod sra vagy más ideges zavarokra vezethet. Frank szerint a látszólagos nemi hidegségnek sok esete, különösen a nőknél, de f rf iagn l is, a nemi ösztön ilyen visszaszor t saira vezethető vissza ; magam is igen sok esetben ezt állapítottam meg.

Ezek a legváltozatosabb, egyéb zavarokkal kapcsolatos, de nagyon gyakran egyébként normális embereknél is előforduló szimptomák fontos világot vetnek a lelkiakatnak a nemi ösztönhöz és a párosodási aktushoz való viszonyára.

A nőnél természetesen nem lehetséges impotencia, de azért nála is előfordulnak ugyanazok a lelki gátlások és képzetek, aminek az a következménye, hogy a k j rzet elmarad vagy megszűnik, sőt sok esetben az undor érzése váltódik ki.

3. Nemi paradoxia. Ezen értjük a nemi ösztönnek, esetleg a szerelemnek egészen abnormis korban való föllépését. Azonban a gyermekkor és az aggkor paradoxiója rendkívül különböznek egymástól.

A gyermekkor nemi paradoxióját először is nem szabad összevetészeni az onánia bizonyos alakjaival, melyekre majd visszatérünk. A melegebb éghajlat népei sokkal korábban érnek meg, mint a hideg égöviék. Ez azonban mégis inkább a fajtától, mint az éghajlattól függ. Vannak népek, melyeknél a fiúk 12-44 éves és a leányok 9-10 éves korukban nemileg érettek; míg másoknál a fiúk csak a 20-ik, a leányok csak 17-18 éves korukban fejlődnek ki nemileg. Különben ugyanazon fajtán belül is a nemi érés kora egyénenként nagyon változó. Mégis – és pedig rendszeren öröklékeny szatiriázis vagy nimfománia alapján (előbbi a férfi, utóbbi a nő nemi telhetetlensége) – vannak esetek, amikor 7-8 éves, sőt 3 éves gyermekek legbensőbb természetükből kifolyólag és minden külső hatás nélkül hihetetlen, nemi ösztönt mutatnak. Lombroso idézi egy 3 éves leányka esetét, aki már ekkor féktelenül onanizált. Én magam egyebeken kívül a következő két esetet figyeltem meg.

Egy kerítőnőnek és egy nemileg roppant ingerült és kicsapongó férfinak hétéves fia egészen magától elkezdett hasonló korú kislányok után leskelődni, ezeket cukorral a bokrokba vagy más eldugott helyekre csalta s szabályszerű nemi érintkezést folytatott velük. Ezt igen raffinált módon csinálta. Mindenféle kísérlet, hogy ettől eltérítsék, eredménytelen maradt, ezért hozzám hozták az elmegyógyintézetbe, ahol nemi hőstetteivel most egy nálánál valamivel idősebb fiún próbálkozott s általában szilaj, hazug, lusta és minden csínyre hajlamos fiúnak bizonyult. Azonban a párosodási kísérleteivel még sem mert felnőtt nőknél vagy férfiaknál próbálkozni. Nemi szervei gyermekesek voltak, nem abnormálisan fejlettek. A paradoxia tehát csak az agyából indult ki. Amellett erkölcsi defektusokban szenvedő ember volt és később bűnöző lett belőle.

Egy kilencéves leány minden hasonló korú vagy fiatalabb fiút, akit csak el tudott csípni, igyekezett nemileg ingerelni. Ezt olyan titokban végezte, hogy öccsei közül az egyiket, nemi szerveinek a bántalmazásával, lassú halállal megölte, a többinél pedig súlyos húgycső- vagy hólyagbántalmakat idézett elő. Egy nagyobb fiúval nemi érintkezést folytatott a bokorban. Itt nem tudtam adatokat

szerezni az öröklékeny terheltségre vonatkozóan. Az ilyen egyénekből később rendszeren bűnözők lesznek, vagy a legszemérmertlenebb onániát és prostitúciót űzik.

Aggkorban a nemi ösztön, mint mondtuk, kivételesen sokáig maradhat vagy pedig a szerelem legalább is rövid időre újra fellobbanthatja és olykor a potenciát is újra felébresztheti.

Rendszeren azonban az aggkor paradoxája az agyvelő egy súlyos megbetegedésének és pedig az aggkori elbutulásnak (dementia senilis) a kezdetét jelenti. Azonban ez a betegség annak a nemi ingerületnek az idejében rendszeren még oly kevésbé fejlődött ki, hogy sokszor észre sem veszik és az ilyen betegeket a nemi gonosztetteik miatt mint bűnözőket törvényileg is üldözik. Láttam a szörnyű szatiriazisnak egy esetét, melyet az általam vezetett elmegyógyintézetbe hoztak és ahol a beteg többeknek a jelenlétében is onanizált. Itt javulás állott elő, úgy hogy kételkedni lehetett, vajjon valódi aggkori elbutulásról volt-e szó, noha az ingerülettel félelem és lehangoltság voltak egybe kötve. A legtöbb nemileg paradox aggastyánnál a nemi ösztön gyermekekre vagy egészen fiatal leányokra irányul, amit a bíróság természetesen súlyosbító körülménynek vesz. Sok esetben ez a kóros aggkori nemi ösztön perverz, valamelyik későbbben ismertető rendellenesség formájában. Néha az ilyen aggastyánok még potensek, de gyakran nem azok és ilyenkor a dolog kölcsönös manipulációkká fajul a nemi szervek ingerlésére, amennyiben az aggastyán a leány orgazmusával akarja magát ingerelni. Ezek az esetek nagy szerepet játszanak a törvényszéki botránypörökben és alávaló leányok, vagy ezeknek a szülei igen gyakran zsarolásokra használják fel őket. Aggastyánok az ilyen betegségük kezdetén gyakran beleszeretnek kétes jellemű buja fiatalasszonyokba, akik anyagilag azzal használják ki a dolgot, hogy házasságot sürgetnek, hogy az illetőnek a vagyonához jussanak.

4. Nemi érzéketlenség vagy a nemi érzés és ösztön veleszületett hiánya. – Egyelőre csak a nemi érzés hiányáról beszélek; ez azonban olyan benső kapcsolatban van a nemi ösztönnel, hogy a kettőt alig lehet egymástól elválasztani. De láttuk, hogy későbbben a felnőttéknél dolgozhatnak egy bizonyos ösztön kényeztetés nélkül is; ez azonban inkább csak másodlagos jelenség.

A teljes nemi érzéketlenség a férfínél nagyon ritka. Ez nem valami különleges rendellenesség, hanem csupán egy normális érzés-

nek a zéruspontig való meggyengülése. Ezekre az esetekre jellemző és igen különös dolog, hogy az eunuchokkal ellentétben minden másodlagos nemi jellemvonás, a szakáll, a mély hang, a férfi-intelligencia, akaraterő stb. mind teljesen ki vannak fejlődve. Az ilyen emberek egyébként ép úgy nem szenvednek a bajuk miatt, mint a színvakok amiatt, hogy a színeket nem tudják megkülönböztetni. De mint ahogy az utóbbiakat a fogyatékoságuk néha zavarba hozhatja, úgy őket is érhetik konfliktusok, különösen, ha azt a butaságot követik el, hogy megházasodnak, noha a házasságról teljesen hamis fogalmuk van. (Lásd az 5. fejezet végén elmondott esetet a példák között.)

A nemi érzéketlenségnek vannak olyan esetei, melyek nyilván csak azon alapulnak, hogy a makknál hiányzik a kējérzet. Láttam pl. egy férfit, aki meztelen nők képeinek, vagy buja kacér nőknek a megpillantására, valamint ilyen képekről álmodva, merevedéseket és magömlést kapott kējérzettel, de a makk dörzsölésére soha. Az onánia egész életében érthetetlen maradt számára. Az orgazmus rendesen teljes mozdulatlanság mellett állott elő a hímvesző minden dörzsölése vagy koitusmozgások nélkül; az ondóban élő ondószálak voltak.

A nőknél, mint már láttuk, rendkívül gyakori a nemi érzéketlenség. Kraft-Ebing tanár azonban téved, mikor azt állítja, hogy ilyenkor mindig idegbeteg nőkről van szó. Vannak abszolút egészséges és derék asszonyok, akik egész életükön át nemileg hidegek maradnak. A magasfokú libidó egyáltalán nem tartozik hozzá a nő nemi normalitáshoz, mely inkább passzív természetű, sőt ez inkább kóros, mint az ellentéte. A nő normális nemi érzése, mint láttuk, inkább a magasabb szerelem, a szerelmeskedés és a gyermekek utáni vágy területén mozog. Ezért panaszkodnak gyakran az erotikus férfiak a feleségeik nemi hidegségéről és nem lehet tagadni, hogy az ilyen hidegség a párosodás aktusánál magának a férfinak is kellemetlen szokott lenni, mert az egyik nemnek a kējérzete fokozza a másikat. Az ilyen hideg nő „kötelességszerűen átengedi magát”, de a férje szerelmeskedését csak lelkileg élvezni érzéki kēj nélkül.

A nemi érzéketlenség, mint rendes dolog, idősebb korban áll be, de idő előtt is beállhat a nemi mirigyek elroncsolódása, túlságos nemi kicsapongások vagy megfordítva, a folytonos nemi önmegettartoztatás következtében. Testi és szellemi betegségek is létrehozhatják.

5. Nemi túlérzékenység, vagy a nemi ösztön túlságos fokozódása. – Az eddig mondottakból kiderül, hogy ez a rendellenesség

lehet veleszületett is, ami legmagasabb fokban a gyermekek parodoxiájánál mutatkozik. Így a túlságosan fokozott nemi ösztön mindkét nemnél előfordulhat, az általánosan ismert tény; a nőnél sokkal ritkább és abnormisabb, mint a férfínél, de ha meg van, akkor nem csekélyebb. Abban a nemi bujaságban nyilvánul meg, melyet nem csak a másik nemnek, hanem a vele kapcsolatos dolgoknak a megpillantása és az érzéki észrevétele kivált és ezért szívesen kapcsolódik a fentebb említett fétisizmussal. Azonfelül a kielégítettség érzése alig áll be vagy csak nagyon rövid időre a megtörtént párosodás vagy a bekövetkezett orgazmus után. Az ilyen szatiriázisban szenvedő férfit, vagy nimfomániában szenvedő nőt kielégíthetetlen vágy hajtja, mely nem ritkán szorongási érzetekkel kapcsolatos. Amint mondtuk, az ilyen túlérzékenységet, még ha nem veleszületett is, a folytonos mesterséges ingerlés bizonyos fokig előidézheti és fenttarthatja.

Nőknél a libidó általában és a nemi túlérzékenység is a menstruáció alatt vagy után szokott legerősebben jelentkezni. De bizonyos egyéneknél más időkben.

A nemi túlérzékenység következménye, hogy az ösztön mindenre ráveti magát, ami valamiképpen a kielégülését szolgálhatja. Ha a másik nem hiányzik, akkor a legközönségesebb pótszer az onánia. Azonban az ilyen egyének betegesen fokozott ingerületük kielégítésére minden lehetséges élő nyálkahártyát (végbél, száj stb.) és élettelen tárgyakat is felhasználhatnak. A különben tisztességes emberek ilyenkor a legbolondabb és legszörnyűsegebb cselekedetekre ragadtathatják magukat. Az állatokat mindkét nem felhasználja a nemi ingerlésre. A nők a csiklójuk ingerlésére mindenféle lehetséges tárgyat bevezetnek a hüvelyükbe. Férfiak minden nem nagyon csúnya nőnek a látására buja izgalomba jutnak. Egyeseket éjjel-nappal piszkos erotikus képzetek üldöznek, melyek sokszor kényszerképzetek jellegét öltik és valóságos gyötremmé lesznek. Ez olykor nőknél is előfordul. A nemi érzékenység legmagasabb fokát a férfínél *szatiriázisnak* és a nőnél *nimfomániának* nevezik. Én nőknél a nemi túlérzékenységnek meglehetősen eltérő változatait figyeltem meg. Az igazi nimfomániákusok elemi erővel egész testtel és lélekkel vonzódnak a férfihez. Igazi női módon itt az egész agyvelőt ez az ösztön nyűgözi le. Más nőket viszont az ösztön csupán onániára ingerel, erotikus álmaik vannak orgazmusokkal, melyek

inkább kint mint örömet okoznak nekik, azonban nem könnyen szeretnek bele valakibe, sőt férfiakkal szemben meglehetősen hidegek és válogatósak lehetnek. A nagy agyvelőben székelő lelkük igazi nőies, finom érzésű marad, míg az alsóbb idegközpontok inkább férfiasan, de egészen kórosan reagálnak. E két szélső eset között számos átmenet van. Az ilyen emberek gyakran boldogtalanok, orvosi segítséget keresnek kínzó nemi izgalmaik ellen, maguk igyekeznek külső korlátozásokat kényszeríteni magukra és néha szellemi és ideges kimerülési állapotba kerülnek. De mint figyelemreméltó tény meg kell állapítani, hogy sok nemileg túlérzékeny személy, ha nemi betegségek és alkoholizmus nem bántják őket, testileg és szellemileg minden tekintetben frissek maradhatnak és magas kort érhetnek el.

Ha az ilyen nemi túlérzékenység mesterségesen tenyésztődött ki, akkor szuggesztíóval, lélekelemzéssel és rendszeres leszoktatással nem ritkán gyógyítani lehet. Az ilyen inkább szerzett esetekben gyakran jóhatású az elme erős elterelése a nemi dolgokról más területre. Ha azonban a rendellenesség veleszületett és örökölt terheltég, pl. gyermeki paradoxiaival vagy más abnormis szellemi hajlammal kapcsolatos, akkor én az *egészen rossz esetekben* úgy az egyén, mint a társadalom érdekében a herélést ajánlanám.

6. Onánia (maszturbáció vagy önkielégítés, helytelenül: önfer-tőzés). Az onánia szó Onantól, Juda fiától és Izrael unokájától ered. Az ótestamentum szerint apja azt kívánta tőle, hogy a törvény értelmében Her nevű fivérének az özvegyével nemzzen gyermeket, amit azonban Onán nem akart, úgymint a makk kiömléseit a föld felé irányította, hogy a sógornőjével való párosodásból ne legyenek gyermekek. „Ez nem tetszett Istennek és meghalatta”.

Már előbb rámutattunk, hogy a homályosan és sejtelmesen jelentkező nemi ösztön a nemi részek erogén zónáinak, vagyis ingerlékeny területeinek bizonytalan érzéseivel kezdődik. Ha fiatal embernek nincs módjában, hogy fokozódó erővel és mind gyakoribb merevedésekkel jelentkező nemi ösztönét természetes módon csillapítsa, akkor ez az ösztön vagy erotikus álmokhoz kapcsolódó éjjeli magömlések formájában elégül ki vagy pedig a makk nappali mesterséges ingerlése idéz elő kéjérzeteket és végül magömléseket. Ez utóbbit nevezik onániának vagy önkielégítésnek. Ez a férfinél úgy történik, hogy a kezével dörzsöli a hímvesszőjét vagy odadörzsöli valami puha tárgyhoz, mely utóbbi esetben meztelen nők és női nemi részek ero-

tikus képzetek is szerepelnek ugyanúgy, mint az álomban. Az onániának ezt a formáját *szükség-onániának* nevezhetjük, mert voltaképpen nem valami rendellenességen alapul. Van még egy sor más manipuláció is, melyeket ugyanazon okból üznek, ugyanazon célhoz vezetnek és mindenképpen a szükség-onánia lelki egyenértékei. Magánosan fekvő kaszárnnyákban, idősebb tanulók hiányos felügyeletű internátusaiban egyes bentlakók a nemi ösztönüket kölcsönös onániával vagy egyenesen fiatalabb és kövőbb, kissé nőies külsejű társaik végbelének a felhasználásával elégitik ki. Ezt nevezik *pederasztiának* (fiúszerelem). Ugyanez az ok, vagyis a természetes kielégítés lehetetlensége vezet sokszor az állatok, mint tehének, kecskék stb. fölhasználására. Egészen fölösleges, hogy a többi ilyenféle szükségkielégítést is felemlítsük; ezek a legmegszokottabbak. Akik ilyesmihez folyamodnak, még egyáltalában nem „erkölcsileg züllött emberek”, amiknek az értelmetlen képmutató felháborodás szokta mondani őket, hanem egyszerűen nemileg ingerlékeny, de szemérmes és derék szétgény ördögök, olykor a nők által kinevetett idioták vagy gyenge emberek, akik ingerületükben ilyen eszközökhöz nyúlnak, hogy megnyugvást szerezzenek maguknak. A szükség-onánia rendkívül elterjedt, de többnyire sem rá nem jönnek, sem meg nem vallják, mert könnyen rejtegethető. Az Onán onániája is bizonyos mértékig szükség-onánia volt, amit apjának az erőszakoskodása váltott ki. A szükség-onánia aránylag veszélytelen, de mindenesetre megszegyenítő, a kedélyt lehangolja és nem ritkán bizonyos testi és szellemi kimerülést idéz elő avval, hogy az onanista nagyon könnyen kielégítheti az ösztönét, úgyhogy ilymódon túlságos, gyakran ismétlődő nemi izgalomba jut. A sok magömlés által okozott fehérjevesztés is némileg gyengítően hat, bár az ilyen kicsapongásoknál végül is sokkal több prostataváladék, mint ondó lövellődik ki. A legrosszabb azonban az akarat ellenálló erejének a gyengülése, mely az aktus folytonos ismétlődésével szemben mindjobban megbénul. Mint oly sok esetben, itt is könnyen összecserélik az okot az okozattal. Mivel a gyengeakaratú emberek könnyen válnak onánistákká, azt hiszik, hogy az onánia az oka az akaratuk gyengeségének. Magában véve az onániával előidézett magömlés nem veszedelmesebb, mint egy akaratlan éjjeli magömlés; sokszor mind a kettő kellemetlen idegérzetekkel jár és így az idegeket inkább kimerítik, mint a normális párosodás. Azonban okvetlenül hangsúlyoznom kell, hogy a nemileg érett

emberek mérsékelten űzött onániajának a következményeit hihetetlenül túlozták, akár kuruzslói nyereségvágyból, akár azért, hogy a prostitúcióhoz tereljék és itt zsákmányolják ki őket, akár azért, mert az onánia okait összecserélték a következményeivel. A szükség-onánia rendkívül gyakori és elterjedt. Mint a prostitúció, úgy ez is annak a következménye, hogy a kultúra, a hagyományos morál és az úgynevezett erkölcs mesterségesen megnehezítik a nemi ösztön természetes kielégítését.

Amint láttuk, a normális férfiak nemi ösztöne sokkal parancsolóbb, viharosabb és ellenállhatatlanabb, mint a normális nőké. Amellett az ondó felgyülemzése különösen izgat ennek a kiürítésére. Ez utóbbi a nőnél teljesen hiányzik; nála nincsenek kéjérzeteket kiváltó éjjeli magömlések. Ezen okból egyenesen kóros nemi ingerlékenység kell ahhoz, hogy a nőnél kéjes álmok vagy onánia spontán létrejöjjenek. Ugyanezen okból a nőnél nem lehet beszélni olyan szükség-onániáról, mely az ondónak vagy más folyadéknak a kiürítése révén megkönnyebbulést idézne elő. Az onánia a nőnél sem ritka, de sokkal kevésbé gyakori, mint a férfinél. Nála vagy mesterséges vagy véletlen helyi ingerlésnek vagy utánzásnak vagy végül egy mindenképpen kóros ingerlékenységnek a következménye. Azonban az ismétlése később, mint a férfinél is, a kéjes érzés megszokásán alapul. A módja a csikló ingerlése kemény, kerek és sima tárgyaknak a hüvelybe való bevezetésével, melynek ide-oda mozgatása a koitus-mozgásokat utánozza; de módja lehet a két keresztbe tett lábnak egymáshoz dörzsölése is. Elmebetegek néha szakadatlanul ezt csinálják és semmi módon nem lehet megakadályozni. Az is előfordul, hogy nők az onanizálásnál a húgy csöbe visznek be tárgyakat és evvel súlyos hólyagbántalmakat váltanak ki. Az ingerlésnek egy másik formája, mely nem ritkán a normális nemi inger pótléka gyanánt szerepel, a nyalás, amikor a csiklót a nyelvvel izgatják. Bár ezek a dolgok távolról sem olyan veszélyesek, mint amilyeneknek sokan állították őket, mégis a nemi ösztön eltévelyedései és alig kell hangsúlyoznunk, hogy minden ember már csak saját magának a megbecsüléséből is, tartózkodjék tőlük. Az a férfi, akinek nincs módjában a normális párosodás, inkább engedje, hogy éjjeli magömlésekre kerüljön a sor és a nőnek még sokkal inkább kell tartózkodnia mindenféle mesterséges ingerléstől. Egyébként már itt hangsúlyoznám, hogy én a prostitúciónak, vagyis az úgynevezett vásárolható „szerelem-

nek”, mely tulajdonképpen nem is szerelem, hanem csak egy bestiális ösztönkielégítés... egyszerűen a prostitúciónak egész mocsarát a szükség-onánia legrosszabb változatának tartom. A párosodásnak egy megfizetett prostituálttal, aki minden pillanatban új vendéget fogad, épúgy semmi köze sincs az igazi szerelemhez, mint a nemi ösztön normális céljához, tehát semmivel sem áll magasabban az onániánál, sőt még inkább alacsonyabban.

Az onániának egy második formáját nagyon apró gyermekek-nél a véletlen ingerlés hozza létre, fiúknál többnyire fimózis (lásd fentebb), leányoknál pedig egészen apró férgecskék (oxyuris), melyek a végbélben és a nemi részekben élnek és viszketést okoznak. Ezt a magában véve ártalmatlan onániát a megszokás rosszabbíthatja, ezért a gyermekek-nél ügyelni kell a fimózisra és az oxyurisra és el kell őket távolítani. A fimózist, mint fentebb már mondtuk, a körülméletléssel, tehát egy veszélytelen operációval el lehet távolítani.

Az onániának egy harmadik formáját hozza létre az eltanlás vagy utánzás. Iskolában és általában a gyermekek között ez igen könnyen megtörténhetik, nagyon korai nemi ingerlések fordulhatnak elő és borzasztó szokássá válhatnak, amit rendkívül nehéz ismét megszüntetni. A nemileg még éretlen kis gyermekek onániája határozottan rosszabb, mint a későbbi. Hozzájárulhat nemcsak ahoz, hogy a gyermekeket lomhakká, sápadtakká ésΓ ernyedtekké tegye, a táplálkozást és emésztést zavarja, hanem későbbi időre is megzavarhatja a nemi ösztönt s impotenciát vagy más abnormitást készíthet elő. Egyes esetekben felügyelettel, a szabadban való mozgással, a gondolatok elterelésével és rábeszéléssel megszűnhetnek és akkor nem jár további következményekkel. Felnötteknél a szerelem és a normális nemi érintkezés természetesen a legjobb gyógyszerei a rászakással szerzett onániának.

Az amúgy is gyógyíthatatlan nemi ingerlékenységen alapuló paradox forma kivételével az onániának az eddig említett fajtái ellen nem büntetéssel és ijesztésekkel, hanem szeretettel teljes rábeszéléssel, a figyelemnek különösen munka által történő elterelésével, esetleg szuggesztíóval lehet eredményesen küzdeni. Különösen az internátusokban igen nagy óvatosságra és gondos megfigyelésre van szükség.

Az onánia viszonya a beteges képzelődéshez (hipochondriához).

Az onanistáknak látszólag nagy száma jajgatva panaszolja, hogy tönkretette az életét. Az orvosokat és hozzátartozóikat szinte kimerítik az önvádjaikkal és kezeiket tördelve könyörögnek segítségért. Szegény bűnösöknek vélik magukat, akik részben a saját hibájukból, részben a másokéból tönkretették az életüket és azt hiszik, hogy „bűnüket” az arcukról le lehet olvasni. Elolvasnak mindenféle szélhámosok által írt kuruzsló könyveket, melyek az ilyen gyenge emberek aggodalmait és erotikus vágyait akarják kihasználni, azt hiszik, hogy végük van és valóban szánalomraméltó arcot vágnak.

Az egész dolognál – mint a mesebeli majom, amelyik a varázslámpát akarta bemutatni – csak egyről feledkeznek meg és pedig arról, hogy a lámpát meg is gyűjtsák, vagyis hogy az illető egyéneket alaposan felvilágosítsák az ő állítólag borzalmas onanizálásuk felől. Ha ezt elfogulatlanul megteesszük, akkor a következő eredményre jutunk:

Az ilyen emberek többnyire öröklékeny terhelt lelki betegek, már ifjúságuktól fogva félénkek, aggodalmaskodók, zárkózottak, önmagukkal foglalkoznak és főleg hajlamosak a beteges képzelődésre, vagyis arra, hogy minden kis testi zavarban súlyos és veszedelmes betegséget lássanak, mely az életüket és egészségüket tönkreteszi és amelyre folyton a figyelmüket irányítják. Ez a szellemi rendellenesség jóval megelőzi náluk az onániát, ha ugyan egyáltalán onanisták, mert sokszor nem azok. A sok ilyen szegény beteg között, akik kezelésem alatt állottak, volt egy csomó, akik a nemi érés idején normális módon egyszerűen éjjeli magömlést kaptak és erre azt kézelték, hogy ez az az onánia, ami tönkreteszi őket. Közülök igen sokan csupán szükség-onanisták és pedig azért, mert félénk és aggodalmakodó lényük visszatartotta őket a prostitúciótól és egyéb nemi k. csapongásoktól, úgyhogy emiatt, meg az érzéseiken való sok gondolkodás miatt annál könnyebben beleestek az onániába. De többnyire annyira aggodalmaskodók, hogy nem tartoznak a túlzó onanistákhoz. Talán hetenként egyszer-kétszer fordul elő náluk, igen gyakran még ritkábban, úgyhogy gyakran el sem éri a régebben említett Luther-féle mértékét a normális párosodásnak. Ritka eset, hogy az ilyen emberek korai vagy túlzó onanisták volnának, azonban elismerjük, hogy a beteges képzelődésre való hajlam bizonyos mértékig az onániára is hajlamosít.

Azt azonban a leghatározottabban állíthatjuk, hogy az onánia-nak ez az orvosnak is bevallott kategóriája semmiképpen sem a legkicsapongóbb vagy leggyakoribb forma. Azok a túlzó onanisták, akik naponta többször is magömléseket provokálnak, a szekszuálisan túlérzékenyek kategóriájába tartoznak és semmiképpen sem felelnek í meg a sajnálatraméltó onanistákról alkotott népszerű képzetnek. Nem ritkán hamarosan kihívó donjuanokká lesznek, éppen olyan bátor és ügyes emberek, mint mások és mindenféle csínyre és bolondságra kaphatók. Így egyszerűen nem igaz, hogy „minden embernek, aki onanizál, ezt az arcáról és a viselkedéséről meg lehet látni”, mint ezt oly gyakran állítják. A betegesen képzelődő onanistáknál megint csak azt a nagy tévedést követik el, hogy összecserélik az okot az okozattal. A nemi hipochondria nem az onánia következménye, hanem ellenkezőleg az onánia következménye a hipochondriának.

Ezekből a tényekből két dolog következik: Először, hogy a nemi hipochondert mint hipochondert és nem mint onanistát kell kezelni; másodszer, hogy a legrosszabb onanistákat nem a lelki betegek jajgatató kategóriájában kell keresni.

Nőknél és különösen fiatal leányoknál a beteges képzelődés meglehetősen ritka betegség. Így aztán rendkívül ritka náluk az onánia miatti önváddal járó nemi hipochondria. Onanizáló nők rendszeren magukba rejtik ezt a rossz szokásukat és mulatnak vele, „de nem igen panaszkodnak. Azonban nagy hiba volna azt hinnünk, hogy rájuk sokkal kevésbé ártalmas a dolog, mint a férfiakra. Bár náluk hiányzik a magömlés és az evvel járó nedv-veszteség, de viszont az ideginger ismétlése és intenzitása többnyire erősebb és ezek ártalmasabbak, mint a nedv-veszteség. Mindenesetre sajátságos, hogy az onanizáló nők ezt kevésbé szégyenlik, mint az onanizáló férfiak, úgyhogy az a kedélybeli lehangoltság, mely ilyen esetben a legártalmasabb, náluk föltűnően kisebb. Ez talán az ondóveszteség hiányával van összefüggésben. Ugyanis a férfinél ez a céltalan ondóveszteség különösen nyomasztó hatású, mert ez juttatja tudomására az onanistának azt, hogy az onánia mivolta mégis csak eltér a nemi ösztön céljától. Továbbá a nőnél a nemi ösztön ingerlékenysége, még ha rendellenesen magas is, nem igen függ össze a nőnek egyéb jellembeli tulajdonságaival és a magasabb műveltség, sőt már az erős akarat is megszüntetheti. Viszont etikai fogyatékoságok és az akarat gyengesége nemi hidegséggel lehetnek párosulva és – mint már

mondottuk – a női érzés különössége mellett, kējérzet nélkül is nemi kicsapongásokhoz vezetnek.

7. A nemi ösztön és a nemi érzés perverziói» Itt arról van szó, hogy a nemi ösztön nem megfelelő tárgyakra irányul. Ezt a kérdést legelőször Krafft-Ebing tanár tanulmányozta alaposan; lényegében az ő fölosztását követjük.

a) Szekszuális hajlam a másnemű egyének iránt, de az ösztön perverz kielégítésével.

b) *Algolagnia* vagy fájdalom okozta kējérzet (szadizmus és mazochizmus), Schrenk-Notzing tanár evvel a kifejezéssel jelöli meg azt a nemi kējérzetet, mellyel a másoknak okozott vagy az illető által elszenvedett testi vagy lelki fájdalom vagy borzalom vált ki.

A saját tapasztalataim alapján, melyek megegyeznek a Krafft-Ebingéivel, az *algolagnia* rendszeren a gyermekkorra vezethető vissza. Én magam nem láttam olyan szerzett esetet, melynél a nemi ösztön azelőtt normális lett volna. Az illető személyek arra emlékeznek, már amennyire emlékezni tudnak, hogy verés vagy megveretés (különösen az alfélre), verési jeleneteknek a megfigyelése, megfelelő fantázia-képek, borzalmas jelenetek, szenvedett vagy okozott megaláztatások; némileg egészen az orgazmusig ingerelték őket. Vannak közöttük keverék-esetek is, de sokan vannak tiszta mazochisták vagy szadisták. Sokszor a dolog olyan kējérzethez kapcsolódik, melyet a tornászás vagy rúdmászás által előidézett nerededés váltott ki.

Az *algolagnia* sok esetének a keletkezésénél kétségtelenül nagyon fontos tényező valami olyan beszűkült nemi indulat, mely a gyermekkorban fordult elő, befészkelődött az agyvelőbe és így csak lélekelemzéssel gyógyítható. Valami esemény a gyermekben szorongást, borzalmat, egyszersmind kéjt idéz elő. Ez elég arra, hogy az egész befészkelődjék és megrögződjék az altudatban és a későbbi nemi életet befolyásolja. Ezt azonban nem szabad az átöröklés ellentétének tekinteni. Ellenkezőleg, majdnem valamennyi *algolagnikus* többé-kevésbé súlyos lelki beteg. Már eleve kóros hisztérikus hajlamok szükségesek ahhoz, hogy ilyen lelki sebek a későbbi nemi érzést tévutakra vezessék. Nagyon fontos tény, hogy az *algolagnia* olykor normális nemi ösztön mellett is megcsillan. Megjegyzem még, hogy az *algolagnia* az ösztönnek úgy normális (más nemre irányuló) mint homoszekszuális iránya mellett is előfordul. Az *algolagnia* ezen egész kérdésének a fontosságát nagyon alábecsülték és nem vették

figyelembe az iskolában alkalmazott verésnél. Szadista tanítók és mazochista tanulók sokkal gyakoribbak, mint hiszik; ezt különösen az iskolai verés védelmezői jegyezzék meg.

Az elmondottak alapján az algolagnának két alakját akarjuk leírni:

Szadizmus vagy a kéjérzet felköltése kegyetlenség által. A történelem bőven szolgál a férfiak és nők szadizmusának példáival: Nero, Caligula, Tiberius, Rettenetes Iván, Medici Katalin (Bertalan éj, az udvarhölgyek megkorbácsolása) Erzsébet cárnő stb. Az elnevezés Sade márkitól ered, akinek a regényei csak úgy csepegtek a bujaságtól és a kegyetlenségtől, aki azonban tehetséges volt és az egész dolgot már meglehetősen helyesen ismerte föl és írta le. A szadizmusnak mindenféle változatai vannak: ostorozás és testi bántalmazás, majd testi, majd lelki kínzás, majd mind a kettő egyszerre, majd a kínoknak és ostorcsapásölmak csupán elképzelése. A legcsúnyább (etikailag mindig nagyon fogyatékos) szadisták egészen a kéjgyilkosságig kínozzák az áldozataikat. Így a hasfelmetsző Jack, Dippold tanító stb. Az igazi kéjgyilkosok akkor érzik a legnagyobb kéjt, mikor a rejtett helyükre csalogatott áldozatot mézárólják. Egyesek annyira mennek, hogy áldozataik testrészeit meg is eszik vagy a vérükből isznak. Lombroso kimutatja, hogy a csata és a háború által kiváltott gyilkolási vágy a fölingerelt katonákat baromi kegyetlenségű nemi kicsapongásokra viszi rá.

Szadisztikus hajlamok úgy a férfiaknál mint a nőknél gyakoriak, mert nem ritka eset, hogy a párosodási aktusnak legmagasabb izgalmában vagy a férfi vagy a nő a magához szorított társát tiszta szerelemből (azaz hogy kéjes ingerületből) megharapja vagy megkarmolja. Egészen ártalmatlanok, de nagyon gyakoriak az ilyen cselekvéseknek csupán szimbolikus megnyilatkozásai.

Ehez különösen a férfinél még az járul hozzá, hogy benne, mint az aktív félben megvan az ősi maradványa annak az ösztönnek, hogy más hímeikkel bajnoki harcokat folytasson és erőszakosan hódítsa meg a nőtényt és így bizonyos kéjt érez azon, ha nemi vágyának tárgyát teljesen leigázza.

Néhány szadista a kegyetlenkedéseivel köti össze a koitust; sokkal nagyobb azoknak a száma, akik ilyenkor egyszerűen onaniálnak. A többség talán sem az egyiket, sem a másikat nem teszi; a

kínnak a puszta látása is kiváltja náluk a kéjérzetet. Ezek az emberek valósággal Virtuozitásig viszik azt, hogyan kövessék el a gyilkosságaikat fölfedeztetés nélkül. Az a cinizmus, mellyel egyesek az érzéseiket leírják, borzalmasság tekintetében igazán semmi kívánnivalót sem hagy fent. Krafft-Ebing egész sorát írja le e szörnyű eseteknek és az újságokban sajnos szintén nem ritkán olvasunk ilyeneket. A Kékszakállról szóló legenda kétségtelenül a szadizmus esetein alapul. Egyes szadisták gyermekeket gyilkolnak. Továbbá sok van olyan, akiknek a gyilkolási vágya a hím nemre irányul, mert többé-kevésbé homoszekszuálisak.

A szadizmus azonban nem mindig élő emberekre irányul. Egyes szadisták emberek helyett állatokat kínoznak és gyilkolnak és ezeknek a vérével elégitik ki a kéjvágyukat. Mások abban találják meg az ösztönük kielégítését, hogy prostituált nőt korbácsolnak vagy szurkálnak véresre. Másoknak az áldozatok lassú és tervszerű kínzása okozza a legnagyobb gyönyört. Akadnak olyanok is, akik megelégszenek a leigázással az utánzatával, amikor a nőnek kegyelemért kell könyörögnie, vagy megelégszenek hajfürtök levágásával, apró vérző sebek okozásával, a hajnak a fejről történő látószólagos leborotválásával és így tovább. A nő megalázása nagy szerepet játszik a férfi szadizmusánál és megfordítva, a férfi megalázása a nő szadizmusánál. Sok ilyen eset fetisizmussá fajul el. Sokszor csak véres és zsarnoki fantáziaképekről van szó, melyek onániával vagy normális párosodással kapcsolódnak és magukban is elegendők arra, hogy a kéjérzetet fokozzák. Más szadistáknak az szerez kielégülést, ha bepiszokolhatják a „szeretett” nőt és így tovább.

Mazochizmus (kéjérzet eltűrt kegyetlenségtől vagy borzalomtól). A perverzítások eme fajtáját Krafft-Ebing nevezte el Sacher-Masoch író után, aki néhány hasonló tárgyú regényt írt. A mazochizmus formailag a szadizmus ellentéte, pedig szűkebb rokonságban van vele és sokszor együtt fordulnak elő. A mazochista akkor érez nemi kéjt, ha megalázzák, leigázzák, elverik, megkorbácsolják vagy fájdalmi vannak. Ugyanúgy mint a szadizmus, ez a perverzió is lehet teljes vagy tökéletlen. Ha teljes, akkor az illető lelkileg impotens vagyis normális párosodásra képtelen. Csakis a nevezett bántalmazások és megalázások képesek nála merevedésekkel és magömlésekkel kapcsolatos kéjérzeteket előidézni. Azonban, mint a sza-

dizmusnál, úgy itt is megfelelő képzetláncolatok és megalázási komédiák helyettesíthetik a valóságos bántalmazást és hozhatják létre a kívánt eredményt.

A mazochista már gyermekkorában, mikor az első nemi ingerek jelentkeznek, buján kívánja a leigáztatását és bántalmaztatását egy uralkodni vágyó nőtől. Izgatja a fantáziáját, hogy letérdeljen elébe, hogy az a lábaival tapossa, bilincseket rakjon rá vagy éppenséggel börtönbe vesse. Az úrnő nevésszen ezen és őt lehetőleg alázza meg. Testi fenyítések, melyeknek komoly célja a javítás, nem elégitik ki az igazi mazochistát. A „Vallomásaiban” Rousseau meglehetősen leleplezte magát mint igazi mazochistát. Bámulat, hogy a mazochistánál poetikus-romantikus képzetek szövődnek össze nemi képzetekkel. Ugyanis egy uralkodó és kegyetlen nő ideális alakjáról álmodozik, aki iránt ő rajongó vonzalmat és imádó alázatot érez. Magától értődő, hogy a mazochista képzetek által provokált meredvények az úrnőnek képzelt nővel való koitus vagy onanisztikus manipulációk révén magömlésekhez vezetnek.

A mazochisták nem ritkán úgynevezett *flagellánsokká* lesznek, amennyiben prostituáltakkal korbácsolatják és tapostatják magukat, de gyakran megtörténik, hogy valami csalódás éri őket és kéj helyett csak fájdalmat éreznek, mert hirtelen az a képzet rohanja meg őket, hogy az egész csak általuk megrendelt komédia és hogy a nő nem a maga akaratából bántalmazza őket, hanem csak fizetés ellenében. Más mazochisták élvezetet találnak annak az elképzelésében, hogy nők késekkel halálra szurkálják, sőt szétvagdossák őket. Akadtak már olyanok is, akik a feleségükkel, nemi érintkezés helyett, beszappanoztatták és megborotváltatták magukat, miközben szintén valami mazochista képzet uralkodott el rajtuk. Gazdag mazochisták egész színházi jeleneteket rendeznek, melyekben zsugori nők mint bírák ítélkeznek fölöttük, ezekkel meztelenül és megkötözve korbácsolatják magukat és halálra ítéltetik magukat. Másoknak az is elég, ha párosodás vagy onanizálás közben mindezt csupán elképzelik. Baudelairenek, a tehetséges sőt bizonyos tekintetben zseniális francia költőnek a különös fantáziálásai, aki a saját akasztófán csüngő hulláját Cythera szigetén döggesejükkel tépeti, mint Krafft-Ebing helyesen megjegyzi, mazochista és szadista hajlamok keverékén alapulhatnak,

sőt ezekhez még a nekrofilának (lásd alább) is van valami köze. Ő a párosodásra minclen népfaj legellenszenvesebb nőit kereste ki, kínai, néger, törpe, óriás, valamint mesterkélt modern nőket és mindenképpen kóros természetű volt. A Krafft-Ebing által idézett alábbi eset tipikus:

„X-nek, aki minta férj, szigorúan erkölcsös, több gyermek apja, olykor rohamai vannak, amikor bordélyházba megy, kiválasztja a 2-3 legnagyobb leányt és ezekkel bezárkózik. A felső testét lemezteleníti, lefekszik a padlóra, az altestén keresztbe fonja a karjait, lehunyja a szemeit s a leányokkal a meztelen mellét, nyakát és arcát tapostatja, sőt még meg is kéri őket, hogy minden lépésnél csak jó erősen tapossák meg a cipősarkukkal. Sokszor még egyéb műfogásokhoz is nyúl, csak hogy a procedura minél kegyetlenebb legyen. Két három óra múlva ki van elégitve, a leányokat borral és pénzzel jutalmazza, a kék foltokat dörzsölgeti, felöltözik, kifizeti a számláját és megy a dolga után, hogy egy hét múlva megint megszerezze magának ezt a különös élvezetet.”

„Álcázott mazochizmusnak” nevezi Krafft-Ebing a fetisizmusnak azokat az eseteit, amikor a nemi ingerület kiváltó fétisnek a minősége és kezelésének a módja azt bizonyítja, hogy a fetisizmusnak szüksége van a nő előtti megaláztatásra és az általa való bántalmaztatásra is. Ide tartozik mindenek előtt a cipő és a láb fetisizmus. Ennek a specialitásnak a képviselőinél a kényeztetéseket főleg az váltja ki, ha női lábakkal és cipőkkel tapostatják magukat. Az ilyen egyének csak szép nők cipőcskéiről és más efféléiről álmodnak. Egyesek befelé kiálló szögeket veretnek a cipőbe, mert az ezek által okozott fájdalom kéjesen izgatja őket. Végül pedig a nemi ingerlésre elég az is, ha a hímvesszőjüket női cipőkkel hozhatják érintkezésbe. Még más álcázott mazochistákat a nőknek a váladékai, sőt az ürülékei izgatnak, amiket magukra ürítetnek ki stb. Egyszer egy tipikus mazochista jött hozzám vizsgálatra, aki nagyon vallásos volt és abban a meggyőződésben élt, hogy perverz nemi ösztöne az önmaga bűne. Ennek következtében és miután egy időre összeszedte magát, megházasodott abban a véleményben, hogy az isten és a bánat majd megjavítják. De természetesen a házasságában teljesen impotens volt és képtelen volt nejevel a párosodást elvégezni.

Míg a férfinél gyakori jelenség a mazochizmus, a nőnél inkább

csak célzasként jelentkezik a normális nemi érzésen belül, mert a mazochizmus sok tekintetben megegyezik a nő normálisan passzív szerepével. A nő nem szereti a gyenge, alázatos férfit; azt akarja, hogy erős ura legyen., akire feltekinthet. Általában a normális nők is szeretik, ha a férjük nem nagyon kér tőlük tanácsot, ha nem kételkedik és habozik, hanem kissé parancsolóan, bár nem rosszindulatúan lép föl. Hiszen közmondásos, hogy sok asszony egyenesen azt várja, hogy az ura megverje és nem nyugszik addig, míg ez meg nem történik. Ez állítólag nagyon gyakori eset Oroszországban. Egyébként azonban a mazochizmusnak határozottan kóros esetei ritkák a nőnél.

A mazochizmus nyilvánvalóan bizonyos hasonlóságot mutat a fakírok és flagellánsok vallásos eksztázisához, akik önmagukat korbácsolják. Bizonyos, hogy ezeket az embereket elragadtatásba hozza az a gondolat, hogy az önkínzásukkal istennek tetsző dolgot művelnek. Magam is ismertem egy igen nagy műveltségű öreg urat, akinél egész életének egyetlen kényezete egy adag verésből állott. Már fiú korában mindenféle ravaszsággal és fegyelmezetlenséggel igyekezett (mint Rousseau is) ilyen büntetéseket kikényszeríteni. Mikor felnőtt és ez többé nem ment, raffinált módon rávette az iskolás fiúkat, hogy egymást elverjék, de közben úgy tett, mintha ezen boszszankodnék és szemrehányásokat tett neki. Ez természetesen arra ingerelte a fiúkat, hogy ál-verekedéseket rendezzenek, melyekkel ezt az urat bosszantani vélték. Egész életében csakis így sikerült képes merevedésekre és magömlésekre szert tennie. Másféle nemi ingerek ép oly ismeretlenek maradtak számára, mint a nemi szerelem.

Egy az úgynevezett jobb körökből (!) való sadista nőnek egy ugyanazon társaságból való mazochista férfihez intézett leveléből közöljük a következő helyet.

„Rabszolga! A beérkezett válasz mutatja, hogy helyesen sejtettem. Egy kutya rabszolgával van dolgom, aki talán jó lesz nekem, mert ez a teremtés a megszokott rabszolgatermészetet mutatja, hogy engedelmesen prostituálja magát és meg van benne az a kutyaösztön is, hogy a megparancsolt dolgot elvégezze. Szeretném azonban, ha a rabszolga még jobban kitanítódnék és pedig úgy, hogy gondolkodás nélkül végrehajtson minden szemérmetlen parancsot, hogy akár velem, akár másokkal szemben a hullájának olyan fel-

vevőképessége legyen hogy nemcsak köpöcsésze gyanánt, hanem még különféle ürülésekre is föl lehessen használni és hogy kutya-nyelve simulékonyan elvégezzon mindenféle akármilyen sokáig tartó nyalási szolgálatot is” stb. „Úrnőd”... Ezek után cinikus és itt le nem írható módon magyarázza meg ennek az igazi nőies írással írt levélnek az írónője a mazochistának, hogy miféle manipulációkkal ingerelje a nemi szerveit stb.

β) Fetisizmus (kéjérzetek kiváltása a nő egyes testrészei vagy ruhadarabjai által, vagy ezeknek pusztá elképzelés által). Erről a szimptomáról már beszéltünk és láttuk azt a különös szerepet, melyet a szadizmusnál és különösen a mazochizmusnál játszik. Továbbá láttuk már, hogy a normális nemi ösztönhöz is tapad egy kis fetisizmus, amennyiben sok személyt nemileg különösen ingerelnek bizonyos testrészek, ruhadarabok, szagok stb. A normális módon nemi ingerületet okozó testrészeket, mint pl. a női mellet és a nemi részeket, valamint ezeknek a képzetét ennél fogva nem is lehet a kóros fetisizmusához számítani, ép oly kevéssé mint a rendszeren eltakart női testrészek lemeztelenítését. Az igazi fetisizista meglehetősen kóros természetű ember, akinek egész nemi ösztöne, gyakran ennek a kisugárzásaival együtt, bizonyos tárgyakra korlátozódik, melyeknek a nőieséghez van valami közük. A legközönségesebb fétisek a női zsebkenedők, cipők és kesztyűk, különösen a bársonytárgyak, továbbá a női testrészek is, mint a hajfürtök, a kéz, a láb stb. Ezeknek a fétisül szolgáló tárgyakkal azonban nem szabad ugyanazt a szerepet tulajdonítani, melyet a normális szerelemnél játsznak, ahol eszmetársítás révén csupán a szeretett nő képzetét váltják ki. A fetisizstánál erről egyáltalán nincs szó. Ő csakis a fétisét szereti, nem pedig a nőt, akinek tartozik. A fetisizstánál a fétisnek már a megpillantása és az érintése is kiváltják a merevedést, a kéjt és a magömlést, akár a szívéhez, akár a nemi részeihez szorítja ezeket. Sőt vannak fetisizsták, akiket csak a nőknek bizonyos testi hibái izgatnak nemileg, mint Pl. kancsal szemek, az eltorzult lábak stb. A hajlevágók híresek; az ilyen egyének embertömegek közé vegyülve női hajfonatokat igyekeznek levágni, hogy aztán ezekkel onanizáljanak. Sőt az ilyen hajfonat-fetisizstákat még a női hajra írt költemények is lelkesítik. Bizonyos női viseletek szintén fétisekké lesznek és ezért bordélyházakban raktáron is tartják őket, hogy kielégíthessék azokat az egyéne-

ket, akik ezeket kívánják. A mazochizmussal kapcsolatban említett cipő-fetisizmus még gyakoribb mint a ruha- és a zsebkendő-fetisizmus. Krafft-Ebing említi a lelki kisugárzásnak egy tipikus esetét egy cipő-fetisistánál. Ez az ember a legnagyobb erkölcstelenségnek tartotta, hogy női cipőket tesznek a kirakatokba. Mások legalább is elpirulnak ilyen kirakatok láttára. Ellenben a meztelen női test egészen közömbös számukra. 1906 januárjában Berlinben elfogtak egy hajfonat-fetisistát, akinek a fiókjában nem kevesebb mint 31 hajfonatot találtak és néhány fürtöt, melyeket tolongásoknál vágott le. Már fiú korában levágta a saját nővéreinek a hajfonatait. A fetizmus lényegében férfi-perverzitás. Azonban nőknél is előfordul. Látam nőket, akiket a szülésre való gondolás vagy terhes nők látása a legnagyobb mértékben orgazmusba hozott.

y) *Nekrofilia*, – Egyes egyének nemileg a hullákra vetemednek, melyeket meggyaláznak és gyakran földarabolnak, ami kéjérzetet vált ki náluk. Ezek között sok az idióta és az elmebeteg. Sokaknál inkább csak szimbolikus vagy fetisizista szadizmusról van szó, ami náluk az élők bántalmazását helyettesíti.

ó) *Exhibicionizmus* – Sok egyén van, különösen férfiak, akiknek csakis az okoz nemi kielégítést, ha nők jelenlétében onanizálnak. Ezt úgy csinálják, hogy valami nem nagyon frekventált helyen elhelyezkednek vagy pedig elől kinyitott nadrággal egy bokor mögött rejtőzködnek el. Ha aztán egy vagy több nő jön arra, előlépnek, megszólítják őket vagy más módon magukra irányítják a figyelmüket és megmutatják a nemi szervüket, miközben egész erővel onanizálnak. Kielégítést csak az a tudat szerez nekik, hogy az illető nők megfigyelik. De mivel tudják, hogy rendőrségi feljelentés a vége, a megtörtént magömlés után azonnal elszaladnak és ebben nagy virtuozításra viszik. Nemi ingerületük tárgyát soha nem akarják érinteni. Minden csak a távolból történik. Ezek az esetek nem ritkák, de természetesen hamar hírük megy. Így ezek a szegény ördögök végül mégis a rendőrség kezébe kerülnek. A bírói büntetés nem tudja őket visszatartani az ösztönük kielégítésétől, ami nekik voltaképpen még kellemetlenebb, mint a megijesztett nőknek; sokszor éretlen gyermekek előtt exhibeálnak.

Elmebeteg nőknél sem ritka az exhibicionizmus, én magam is két nyilvánvaló esetet kezeltem. Hogy egészséges elméjű nőknél elő-

fordul-e, azt nem tudom, de ha igen, ezt aligha tehetik a legnagyobb veszély nélkül. – Azt exhibicionizmus mindig súlyos lelki betegség tünete, többnyire örökölt és az alkoholizmus által elősegített dolog. Normális párosodás és házasság nem gyógyíthatják. Sok exhibicionista házasságos férfi. Ez az ösztön olyan elemi erejű, hogy ismertem egyébként magas szellemi nívjú, derék és művelt embereket, kik ezzel az életüket és a társadalmi állásukat tették tönkre.

b) Szekszuális hajlam ugyanazon nem iránt (homoszekszuális szerelem és ellentétes nemi érzés.) Akármilyen szörnyűségesek is a nemi ösztönnek és kóros kisugárzásainak eddig ismertetett eltévelyedései, ezek még mind levezethetők a másik nemhez való eredetileg normális viszonyból.

A most ismertetendőknek az a sajátosságuk van, hogy nemcsak a nemi ösztön, hanem valamennyi lelki kisugárzása az azonos neműekre vonatkozik, míg a másik nem iránt éppen akkora bennük az iszonyodás, mint a normális emberé a maga neméből való iránt. Azonban félre ne értsük, ez az iszonyodás csak a nemi és nem az egyéb érintkezésre vonatkozik. Tehát a férfinek férfihez és a nőnek nőhöz való nemi szerelméről van szó. Amit itt ismertetünk, az nem valami olyan szükség-kisegítés vagy pótszer, mint az onánia és amelyik például a férfinél nőhiány esetén pederasztában, a nőnél pedig férfi hiány esetén kölcsönös nemi ingerlésben nyilvánul. Az utóbbi jelenségek csak züllött erkölcsöknek, a normális párosodáshoz való alkalom hiányának, általában a nemi túlingereltségnek vagy rossz szokásoknak a következményei.

a) *A férfi homoszekszuális szerelme.* – Akármilyen abszurdumnak látszik is, hogy egy férfিয়েgyének egész nemi vágyakozása és szerelme kora ifjúságától kezdve és egész életén át csak ugyani azon nemű egyénekre irányuljon, mégis kétségtelen tény, hogy ez a, kóros jelenség sajnos, nagyon gyakori és hogy a lélektani és etikai oldalát a nagyközönség is, meg a jogtudósok is mindaddig félreértették, míg maguk a betegek, majd az elmeorvosok világosságot nem derítettek a kérdésre. Voltak, akik azt akarták bizonyítani, \ hogy a homoszekszuálisok különleges, de élettani szempontból normális emberek, ami nyilvánvaló abszurdum és azon igyekeztek, hogy a szerelem ezen fajtájának is a normálissal egyenlő megismerést szerezzenek. Akármilyen nevetségesnek találja is ezt a nézetet a normálisan érző és gondolkodó ember és akármilyen tarthatatlan

is, hogy egy ilyen tökéletesen céltalan nemi ösztönt rendesnek tekintünk, a törekvés mégis nagyon jellemző a homoszekszuálisok érzésére.

A homoszekszuálisoknál az első gyermeki nemi megnyilatkozások olyanok, hogy ha férfiak, akkor más férfiakkal szemben nőnek érzik magukat. Valami passzív alárendeltségi szükséglet-félet érznek; rajongók, szeretnek női kézimunkákat végezni és nőiesen öltözködni, nagyon szívesen érintkeznek nőkkel mint barátnőkkel és mint olyan szellemekkel, akik megértik őket. Rendesen (nem mindig) szentimentálisan kicsinyesek, szenteskedők, szeretik a cicomát, kacérrak, minden pompának örülnek.

Az egyes esetek szerint inkább ez vagy amaz a vonás domborodik ki. Rendesen erős nemi ösztönük nagyon korán föllép, hihetetlen rajongással bizonyos férfiegyének iránt. Én magam sok ilyen embert ismertem meg és mindannyiszor csodálkoznom kellett azon, hogy milyen, bolondul szerelmesek. Csak az egyik intézeti ápolót említettem meg, aki a társába olyan bolondul beleszeretett, hogy azt a tíz méteres vászonszalagot, mely a betegek fehérneműjének a megjelölésére való, imádottságának a nevével írta teli. A legizóbb szerelmes levelek, halálíg szóló hűségeskük, égő féltékenység a szeretett lény más barátai iránt, sőt lakodalmi ünnepségek igen gyakoriak a homoszekszuálisoknál.

A homoszekszuális rendesen könnyebben s szeret bele egy normális férfibe, mint egy másik homoszekszuálisba. A normális ember jobban vonzza, szeretne ennek a „felesége” lenni. De mivel rendesen iszonyattal visszautasítják, följelentéssel fenyegetik, sőt sokszor meg is zsarolják, rendesen meg kell elégedni a magafajtájúakkal. És ezek az emberek csodálatosan ráismernek egymásra, mintha valami titkos szövetség lennének. A kezdődő homoszekszuális ösztön egészen más megvilágításban láttatja velük az egész világot. Mikor pedig a nemi ingerületek erősebbek lesznek és lassankint tisztába jönnek avval, hogy az emberek többsége másképpen érez mint ők, hogy az emberiség két különböző nemű lénynek az egyesülésével szaporodik, ez nagyon boldogtalanná és elkeseredetté teszi őket. Észreveszik, hogy nevetséges és veszedelmes dolog fölfedni az érzéseiket s így rendesen onániára vetemednek. Azonban bizonyos fiatalemberekkel szemben ritkán tudnak uralkodni izzó érzéseiken, evvel másoknál elszörnyedést váltanak ki és így arra a gyötrelemre

vannak ítélve, hogy forró vágyaikat állandóan mint bűnösök rejte-
gessék s örökös szorongásban éljenek, hogy egyszer mégis csak föl-
fedezik őket. Ezért boldogok, mikor más szekszuálisok titkos társa-
ságát fölfedezik és végül ezekhez csatlakoznak, hacsak igen magas
etikai nívón nem állanak.

Ha sikerül engedékeny szeretőre akadniok, akkor többnyire
nem mingyárt igyekeznek hímveszőjüknek a végbélbe való beveze-
tésével vele párosodni. A vágyuk inkább kölcsönös onanizálásra
ösztönzi őket. De a legnagyobb kéjt akkor érzik, ha egy másik férfi
a hímveszőjét a végbelükbe dugja, tehát az ú. n. passzív pederasztá
szerepét játszhatják. De sokan megleégszenek az aktív szereppel is.

A homoszekszuálisok ideálja az volna, ha törvényesen meg-
engednék a férfiak egymással való házasodását. Azonban ezek az
urak nem nagyon ragaszkodók a szerelmükben és erős hajlamot
mutatnak a hím „többnejűségére”. A legnagyobb mértékben megve-
tik a nők iránti nemi szerelmet ezt piszkosnak, aljasnak és legfö-
jebb arravalónak tartják, hogy fiatal homoszekszuálisok jöjjenek a
világra! Sok történelmi nagyságról azt állítják, hogy hozzájuk ha-
sonló volt (így pl. Nagy Frigyesről, Plátóról – Sappho az volt). És
valóban a homoszekszualitás a történelemben sokkal nagyobb sze-
repet játszott, mint azt hiszik.

Krafft-Ebinggel együtt ragaszkodnunk kell ahoz, hogy a
homoszekszuális szerelem kóros és majdnem valamennyi homo-
szekszuális többé vagy kevésbé súlyosan lelki beteg, főleg hisztéri-
kus, akinek a nemi ösztöne nemcsak abnormis irányú, hanem ren-
desen fokozottabb is. Az elmebeteg homoszekszuálisok, mint II. La-
jos bajor király, a Pseudologia phantasticában szenvedő betegek
nagy száma, akik egyszersmind homoszekszuálisok is, a sok algolag-
nikus, aki szintén homoszekszuális, bizonyítják ennek a betegségnek
közeli rokonságát a többi lelki betegségekkel.

Igazat kell adnunk Hirschfeldnek, hogy az ellentétes nemi
érzés a homoszekszualitással együtt részleges hermafroditizmusnak
(kétneműségnek) a terméke, amikor a nemi mirigyek és a pároso-
dási szervek az egyik nemre jellemzők ugyan, de az agyvelő és
gyakran más testrészek is (mellkas, medence) a másik nem jelle-
mvonásait mutatják. Azonban ez még nem teszi a jelenséget kevésbé
kórossá, csakhogy így a homoszekszualitás külön helyet kap a kór-
tanban. Másrészt láttuk már, hogy valamennyi lelki eredetű nemi be-

tegség öröklékenységi alapon áll. Igen sok, talán a legtöbb eset, közel rokonságban van a hisztériával. Ez áll a homoszekszualitásra is.

Azok a homoszekszualisok, akikkel nyilvános intézetekben és törvényszékek előtt akad össze az ember, cinikusok és kéjencek, akármennyire teli van is a szájuk ideálokkal. Azonban helytelen volna ezt az észrevételt általánosítani. A cinikusok inkább csak azért kerülnek előtérbe, mert nem nagyon restelkednek. A magánpraxisomban sok nagyon tisztességes, sőt erkölcsi és értelmi szempontból igen magas színvonalú, még zseniális homoszekszualisokat is ismerem meg, akiket a perverzításukon érzett bánat és szégyen pesszimizmuská tették. Az ilyenek nem ritkán öngyilkosságot követnek el, mert csendben kétségbeesett hősi küzdelmet folytatnak véges ösztönük ellen és inkább a halálba mennek, mintsem hogy ennek engedjenek. Az ilyen esetek a tragikum körébe tartoznak és egész részvétünket, sőt tiszteletünket érdemlik meg. Az ilyenek rendesen távol is tartják magukat a fentebb említett klikkektől.

A homoszekszualitásnak két nagyon gonosz árnyoldala van, melyek nagyrészt a mindenütt szigorú törvényes üldözéseknek a következményei: először is, amint egy homoszekszualis a maga veszedelmes társadalmi helyzetének tudatára jön és páriának érzi magát, azt hiszi, hogy kötelessége tudatlan barátainak és sajnos, gyakran tudatlan orvosoknak a tanácsát követve a rendellenességét megházasodással gyógyítani. A legtöbb esetben a házasodást bordélyházlátogatás előzi meg. Sok homoszekszualisnak a bordélyházban az teszi lehetővé a párosodási aktust, hogy fantáziájukkal a szajhát férfinak képzelik. És ha mingyárt egy kis undort éreznek is, ezt arra vezetik vissza, hogy vásárolt szerelemről van szó és most már engednek a házasodásra biztató rábeszéléseknek. Ez a legnagyobb ostobaság és gonoszság, amit elkövethetnek, mert a feleségeik mártíréletet folytatnak, amennyiben csakhamar megcsaltaknak és elhagyottaknak érzik magukat. A homoszekszualis úgy bánik a feleségével, mint egy szolgálóval vagy házvezetőnővel, nagyon ritkán vagy sohasem párosodik vele, bevezeti a házba a férfiszerelemet és a házassági visszásságok miatt gyakran az iszákosságnak adja át magát. A megházasodott tisztességes homoszekszualisok élete szintén kínos, akkor is, ha rejtegetik a dolgot a feleségeik előtt, de akkor is, ha megvallják nekik a kínjaikat. Az ilyen házasságok különben régebben gyakoribbak voltak, mint ma, mert régebben az

egész kérdést félreértették és rossz szokásra vezették vissza. Az ilyen házasságok többnyire válással végződnek és az ilyenek előmozdítása egyenesen bűnözés. Csak nagyfokú nemeslelkűség és mély barátság mellett lehet az ilyen „házasság” tartós. A törvényhozásoknak az ilyen házasságok ellen, nem pedig felnőtt férfiak homoszexuális szerelme ellen kellene intézkedéseket hozni. Egyébként ma már a hipnózissal kapcsolatos lélekelemezés nagyon szép gyógyulási eredményeket mutat föl s csak az ilyen biztosan bekövetkezett gyógyulás után volna szabad megengedni a házassági

A homoszexuális szerelemnek egy másik gonosz következménye a számtalan zsarolási kísérlet, aminek a homoszexuálisok minden csirkefogó részéről ki vannak téve. A homoszexuálisok leggyakoribb találkozóhelyei a nyilvános illemhelyek, fürdők stb. A hivatásos zsarolók ezt nagyon jól tudják és pénzért szívesen eladják magukat. De amint megtudják az illető nevét és állását, rögtön följelentéssel fenyegetik, ha nem fizet bizonyos összegei; ha a homoszexuális gazdag, akkor megtalálták a fejőstehenüket. Nagyon sok vagyonos homoszexuális megy tönkre ezen a módon s ^z életük nagyon kínos, mert az ösztönük éppen a normálisan érző férfiakhoz vonzza őket.

A törvények túlságosan szigorúak és hamis szempontból fogják fel a dolgot. Mert végül is a homoszexuális szerelem, ha nem is kiskorúakon vagy beszámíthatatlanokon követik el, meglehetősen ártalmatlan, mert nem hoz létre utódokat és így kiválogatódással önmagát irtja ki. Ha a dolog mindkét fél egyetértésével történik, akkor nem rosszabb, sőt határozottan kevésbé rossz, mint a törvényesen védett prostitúció.

De egészen másként áll a dolog, ha a homoszexuális kiskorú fiúkra vetemedik vagy ha a homoszexuális más egyéb veszedelmes perverzitásokkal, főleg szadizmussal kapcsolódik. Néhány év előtt egy nyilvánvalóan homoszexuális szadistának a borzalmas esete hozta izgalomba az egész civilizált Európát. Egy Dippold nevű tanító esete volt ez, aki a nevelésére bízott két fiúval a legszörnyűbb kegyetlenségeket követte el, sőt végül az egyiket halálra kínozta. Mindkét nemnek a szexuális visszaélések elleni törvényes védelmét legalább is a 18 éves korig ki kellene terjeszteni.

A homoszexuális egészen csodálatos következményekkel jár, amire nem is gondolnak. Az emberi társadalom természetesen

veszélytelennek és az illetet nem sértőnek tekinti, hogy ugyanazon nemű egyének együtt fürdenek, alszanak, laknak, stb. Az elme-
gyógyintézetekben a férfiakat férfiak, a nőket nők ápolják és ugyan-
így van ez másutt is, mindezeknél a dolgoknál a homoszekszualitást
nem veszik figyelembe, így aztán nem kell csodálkozni, ha a homo-
szekszuálisok ezt kihasználják és szívesen keresik az olyan alkalma-
kat, ahol perverz szenvedélyeiket veszélytelenül elégíthetik ki. Pl.
szívesen választják a tanítói, ápolói, de különösen a tébolydaápolói
foglalkozást. Az utóbbi esetben pl. az elmebetegek beszámíthatat-
lanságára és arra spekulálnak, hogy ezek nem tudnak panaszkodni.
A nyilvános fürdőkben minden veszély nélkül legeltethetik a sze-
meiket a meztelen férfiaknak máskülönben nem olyan gyakori lát-
ványán stb. Különösen veszedelmesek a homoszekszuálisok az isko-
lákbán, főleg az internátusokban, ahol a nemükbeli a normális gyer-
mekeket csábítják el.

Az eddigiekben a tiszta és teljes homoszekszualitást írtuk le.
Azonban természetes, hogy nem minden idetartozó egyén ilyen
kizárólagosan homoszekszuális hajlamú. Sokan vannak, akiknek
inkább semleges, bizonytalan nemi hajlamaik vannak és akiket
olykor a nők is felizgathatnak. Krafft-Ebing beszél olyan egyének-
ről, akiket mindkét nemű egyének egyaránt vonzanak és felváltva
érintkeznek velük. Ismertem egy házas férfit, aki a feleségével szem-
ben nagyon potens volt, de amellett úgy nőekkel mint férfiakkal
gyakran megcsalta és akit homoszekszuális vétkek miatt ismételten
elítéltek. Többször is elmondotta nekem, hogy nagyjában több
öröme van a férfiakkal, mint a nőkkel való nemi érintkezésben. Egy
nemteljes homoszekszuális azt mondotta nekem, hogy az ideálja
volna egy férfi, akinek hüvelye van. Azonkívül sok homoszekszuális
van, akinek ezt a hajlamát szerzettnek mondják. Ezek eleinte nor-
mális nemi ösztönt mutatnak a nőkkel szemben. De ha egyszer el-
csábítják őket a kölcsönös onániára vagy fiúszerelemre, ez heves
izgalomba hozza őket (lásd a szuggesztíóról szóló fejezetet).
Vagy lassanként megundorodnak a nőktől és ettől kezdve csak
a férfiak iránt éreznek nemi hajlamot. Ezek az esetek azonban a való-
ságban csak nagyon kis hányadban tartoznak a szerzett homoszekszua-
litáshoz. Itt voltaképpen – kivéve a tisztán szuggesztív eseteket – lap-
pangó vagy álcázott öröklött hajlamról van szó, melyet az első alkalom
felébreszt. Nem nehéz bebizonyítani, hogy a normális nemi hajlamú

férfiak, még akkor is, ha csábítás, rossz példa vagy szokás, kölcsönös onániára vagy fiúszerelemre viszi rá őket, azonnal fölthagynak evvel, amint lehetővé válik a nőekkel való normális nemi érintkezés. Helytelen dolog tehát a homoszekszuális érzést züllöttségre akarni visszavezetni. A legtöbb esetben abnormis kóros lelki hajlamoknak a terméke.

A homoszekszualitás annyira megy, hogy különösen bizonyos országokban, ahol nagyon el van terjedve, mint pl. Braziliában és egyes európai városokban is, férfi-bordélyházak léteznek.

A nemi érés korában mindkét nemnél előfordulnak a kétne-műség felvillanásai; ugyanis a nemiség ilyenkor még nincs egészen élesen kialakulva és a kölcsönös onániának és a rajongó pederaszta vonzalomnak sok esete erre vezethető vissza; de később többnyire elmúlnak.

A szekszuális személyiség tisztán lelki páfördulásának vagy ha úgy akarjuk, a tisztán lelki homoszekszualitásnak teljes nemi érzéketlenséggel kapcsolatos különös esete a következő:

A. M. 22 éves falusi ember, iszákosnak a fia; van egy gyenge-elméjű nővére. Kezdetől fogva gyenge, de nagyon intelligens és fölvilágosult, teljesen normális férfi-ivarszervekkel, melyek a nemi érés idején is teljesen normálisan fejlődtek, már *gyermekkorától* leánynak érzi magát. Kerüli a fiúkkal való érintkezést és minden férfias munkát, ellenben szenvedélyesen foglalkozik főzéssel, varrással, foltozással, mosással, vasalással, általában női házi munkákkal. Ellenállhatatlan kényszerűség viszi rá, hogy női ruhákat vegyen föl. Gúny és büntetés mitsem használnak. Egyszerűen azt állítja, hogy ő leány és így női foglalkozást akar űzni. Az a kísérlet, hogy egy nagyobb helyen férfiasan foglalkoztassák, teljesen csütörtököt mondott. Nőies viselkedése annyira gyanús lett, hogy a rendőrség férfiruhába öltözött nőnek tartotta és letartóztatással fenyegette. Mikor arra kényszerítették, hogy férfiruhákat öltönn magára, ezek alatt női alsóruhákat, sőt fűzőt is hordott.

Én alaposan megvizsgáltam az esetet. A legérdekesebb az, hogy A. M. nemileg teljesen érzéketlen. Minden ami a nemi ösztönnel összefügg, szörnyűség az ő számára. Az a gondolat, hogy férfiakkal folytasson nemi érintkezést, akiktől úgy is fél, ha lehet még borzasztóbb számára, mint az, hogy nőekkel végezzen normális párosodást. Soha nincsenek merevedései, bár mint mondtuk, a hím-

vessző és a herék normálisan fejlettek. Az igaz, hogy a hangja magas és az egész lénye eunuchra emlékeztet. Itt nyilvánvalóan nemi érzéketlenségről van szó, összekötve az Én nemi kisugárzásainak tisztán lelki megfordításával. Ez a nagyon tanulságos eset azt mutatja, hogy a lelki-nemi személyiség függetlenül az ivarszervektől, tisztán az agyvelőben öröklékenyen predestinálva lehet s minden nemi ösztön nélkül is működhetik. Az A. M. esetében kétségtelenül alkoholos csira romlásról és nem közönséges átöröklődésről lehet szó (az apa a nemzéskor erősen be lehetett rúgva).

Krafft-Ebing tanár fentebb idézett könyvében az alábbi jellemző leírást hozza:

„A következő hír egy berlini újságnak egyik 1894-iki februári számából való, amelyik véletlenül került a kezembe és alkalmasnak látom arra, hogy a homoszekszuálisok klikkjének az üzelmeiről képet adjon:

A nők ellenségeinek bálja. Berlin majdnem minden társadalmi rétegének megvan a társas egyesülete: a kövéreknek, a kopaszoknak, az agglegényeknek, az özvegyeknek, – miért éppen a nők ellenségeinek ne volna meg? Ez a lélektanilag érdekes, de társadalmilag nem nagyon kívánatos emberfajta a napokban bálát tartott. „Nagy bécsi álarcosbál” – így hangzott a hirdetés; a jegyek szétosztásánál illetve eladásánál a legszigorúbban jártak el; az uraságok maguk között akartak maradni. Találkozóhelyül egy ismert nagyobb tánchelyiség szolgált. Éjfél felé lépünk a terembe. Nagy zenekar zenéjére táncolnak. Az erős dohányfüstben a hullámzó tömeg üzelmeinek a részleteit nem is lehet mindjárt meglátni. Csak a szünetben van egy kis alkalmunk körülnézni. Az álarcosok vannak tulnyolnó többségben; fekete frakkot és báliruhát csak szórványosan látni.

Azonban mi ez? Annak a hölgynek, aki rózsaszínű ruhában éppen ellebben mellettünk, égő szivar van a szájában és úgy pöfékel mint egy baka. És van egy kis szőke bajuszocskája is, melyet a festék csak kevéssé takar el. És most egy trikóba öltözött erősen dekolletált „angyallal” beszél, aki meztelen karokkal áll ott és szintén füstöl. Két férfihang, akiknek a társalgása is arról a férfias témáról folyik, hogy a szivar nem jól szelel.

Amott az egyik oszlopnál bohóc áll gyengéd beszélgetésben egy balettáncosnővel és a karját ennek dereka köré fonja. A táncosnő-

nek látszólag buja formái vannak. A csillogó ékszerek, kerek, telt vállai és karjai kétséget sem engednek meg a „valódisága” iránt, míg aztán hirtelen fordulattal a legmélyebb basszus hangon föl nem sóhajt: „Ejnye, de unalmas vagy ma, Emil!”. A beavatatlan alig hisz a szemeinek: a ballettáncosnő is hím-nemű!

Bizalmatlanul nézgelődünk tovább. Majdnem azt hisszük, hogy itt fordított világot játszanak. Íme itt tipeg egy férfi – nem, semmi esetre sem férfi, bár gondosan ápolt bajuszkája van. Jól fésült fürtös feje, púderes arca, az arany fülbevalók, keblén a virágcsokor, a csuklókon arany karkötő és a kacéran kezelt legyező igazán nem férfias tulajdonságok. Pedig hát még is csak férfi. Egyik itteni nagy árúházban elárúsító és a ballettáncosnő a kollegája.

Az egyik sarokasztalnál több idősebb úr tolong egy csomó dekolletált hölgy körül; ezek egyike a híres „Lotte”. Megtudom, hogy Lotte azelőtt könyvelő volt. Ma azonban kizárólag csak „Lotte” és abban leli örömét, hogy a férfivilágot minél tovább bizonytalanságba tartsa a neme felől. Lotte éppen most egy nem nagyon szalonképes kuplét énekel és pedig egy éveken át tartó gyakorlással szerzett olyan alt-hangon, melyért sok énekesnő megirigyelhetné. „Lotte” már mint hölgy-komikus is „dolgozott”. Az egykori könyvelő ma már annyira beleélte magát nőszerepébe, hogy az uccán kizárólag női ruhákban jár és, mint a házbeliek mondják, éjjelre hímzett női inget vesz magára.

β) *A női homoszekszuális szerelem* egyáltalában nem ritka, de sokkal kisebb fokban lép föl és a nyilvánosságnak jóval ritkábban jut tudomására. A női homoszekszualitást *leszboszi* szerelemnek vagy *szaffizmusnak* nevezik, a homoszekszuális nőket pedig *tribádoknak*. A történelemből, de a mi városainkból is ismeretesek és az ösztönüket kölcsönös onániával, de még inkább kölcsönös nyalassál elégitik ki. A határozottan homoszekszuális nő szívesen öltözködik férfinek és más nőkkel szemben férfinek is érzi magát. Az ilyen nők szívesen rövidre nyírják a hajukat, lovagolnak és általában nagy örömet okoznak nekik a férfifoglalkozások. Nem ritkán óriási nemi izgalomba jönnek és ilyenkor a legtisztább női donjuanok lesznek belőlük. Magam is ismertem néhány ilyen esetet, akik valóságos orgiákat ültek és egész sor normális leányt csábítottak el és tettek kedvesükké a fent leírt módon. Mint a férfiaknál, itt is fellép a szüksége annak, hogy eljegyezzék magukat, megházasodjanak és örök hűséget esküd-

jenek. Titkos, sőt nyilvános eljegyzési ünnepélyeket rendeznek, gyűrűt váltanak stb., különösen akkor, ha a homoszekszuális nő férfinak adja ki magát és így öltözködik, de sokszor ilyen álcázó öltözet nélkül is, amikor azonban titkos, csupán a résztvevők által ismert szimbólumokkal dolgoznak. Itt is nem ritkán az alkohol ösztökél a nemi orgiákra. Ismertem egy homoszekszuális nőt, aki a kedvesét Vénuszának nevezete. Az így elkövetett kicsapongások, ha ugyan ez lehetséges, intenzitásban még felülmúlják a férfiakét; egyes esetekben egyik orgazmus követi a másikat, éjjel-nappal, szinte megszakítás nélkül; azonban az ilyen homoszekszuális nimfomániákusok nem éppen gyakoriak. A féltékenységük majdnem még nagyobb, mint a homoszekszuális férfiaké.

A női homoszekszualitásnak egyik nagyon jellemző sajátossága a női nemi ösztön lelki kisugárzásainak egy régebben leírt tulajdonságán alapul; amint láttuk, a nők nemi ösztöne rendszeren kevésbé lokalizálódik a nemi részekre és kevésbé irányul a helyi kényérezetre, mint a férfiné. Ugyanis, ha egy homoszekszuális nő egy normális leányt akar elcsábítani, ez rendszeren könnyen sikerül neki avval, hogy rajongó szerelemre ingerli, amit a női természet nőekkel szemben sem talál nagyon feltűnőnek. Csókok, ölelések, együtttheverések az ágyban stb. a leányoknál sokkal kevésbé tűnnek föl, mint a fiúknál; és a normális nőnél, akit egy másik nő ilyen gyengédségeinek tárgyává tesz, nem vált ki ugyanolyan undort. Nagyon lassan és ügyesen végzett fokozással homoszekszuális nő gyakran annyira viszi, hogy az áldozatánál az emlőbimbók csókolásával és a csikló izgatásával kényérzeteket idéz elő. Azonban csodálatos, hogy az áldozat rendszeren vagy legalább is nagyon gyakran nem is tud az egész dolog abnormitásáról és nagyon könnyen rajongó szerelmes marad. Egy normális leányt például egy férfinak öltözött homoszekszuális nő félrevezetett és egy szerelmi viszonyba bonyolította, mely egy formális eljegyzésben találta meg az ideiglenes lezáródását. Utána azonban a csaló nőt rajtakapták, letartóztatták és megfigyelésre az elmegyógyintézetbe vitték. Azonban a normális leány az ő leleplezése után is szerelmes maradt és meglátogatta a „kedvesét”, aki – most női ruhába öltözve – a nyakába esett és alig leírható, erotikusán kényelgő módon mindenki előtt csókolgatta. Magam is tanúja voltam a jelenetnek és az egészséges és viruló leány előtt (vendéglős lánya) utólag csodálkozásomnak adtam kifejezést, hogy még mindig

megtartotta az érzelmeit az ál-fiatalember iránt, aki ilyen módon megcsalta őt. A válasz igazán nőies és jellemző volt: „Hát nézze, doktor úr, egyszerűen szeretem és nem tehetek róla”. Egy ilyen lelki-szerelem férfinél alig képzelhető el. Azonban, ha az ember a végére jár a dolognak és ismeri a nő mivoltát, akkor megérti, hogy bizonyos női rajongások lassan és észrevétlenül szerelembe és végül nemi szerelembe mennek át. Eleinte „jól megértik egymást”, nagy szimpátiát éreznek egymás iránt, becéző nevekkkel illetik egymást, majd csókokra, ölelésekre, mindenféle gyengédségekre kerül a sor és így lassú fokozódással jut el a dolog odáig, hogy a nemi kényeztetés is kiváltódik. A homoszexszuális nő így csábíthat el tervszerűen egy normális nőt, míg ez végre fülíg szerelmes lesz belé és éveken át követi el vele a legcsunyább nemi kicsapongásokat, anélkül, hogy ezért kórosnak volna mondható. Kóros csak akkor lesz a dolog, hogyha hosszabb megszokás következtében megrögzítődik, ami a nőnek a szerelemben való megszokott kitartása miatt könnyen lehetséges. Vannak esetek, mikor a homoszexszuális nők által elcsábított fiatal leányok kétségbeesnek, sőt öngyilkossággal fenyegetődznek, ha a csábító ismét elhagyja őket. Ellenben, ha egy normális férfit csábít el egy homoszexszuális férfi, az előbbinél ez tisztán környékileg lokalizált inger marad és nem vált ki semmiféle szerelmi, lelki kisugárzásokat. Az utóbbiak csakis a homoszexszuális férfinél fordulnak elő, akit az „áldozatai” minden pillanatban a legnagyobb könnyűséggel otthagynak. Ennélfogva azok az „áldozatok” – nem szólva a gyermekekről vagy még ártatlan ifjakról – majdnem mindig zsarolók vagy magukat pénzért eladó férfiak. Egyszóval:

A normális férfi azt a szellemi rajongást és rokonszenvet, amit egy másik férfi iránt érez, rendszeren élesen elválasztja minden érzéki ingerülettől és a legkisebb vágyat sem érzi arra, hogy akár a legkedvesebb barátjától csókolni, simogatni engedje magát, vagy hogy éppenséggel nemi érintkezést folytasson vele. Kivételt majdnem csupán csak az internátusok tesznek és más hasonló férfiközösségek, ahol a nők hiányzanak és ahol a csábítás, a megszokás vagy a szűkség következtében az onánia és a fiúszerelem könnyen befészkelődik. Ezért férfiak között minden érzéki becézgetés mindig gyanús, ha nem is mingyárt homoszexszualitásra, de legalább is valami rossz nemi pótszer-szokásra.

Ellenben a normális nőnél, mint már említettük, rajongó rokon-

szenvézések kiváltják a csókok és ölelgetések utáni vágyat. Ilyenkor, legalább is nem ritkán, egy bizonyos, ha nem is lokalizált érzéki élvezetet éreznek. Ha ez aztán fokozottabb gyengédségre visz és végül kölcsönös onániává vagy más effélévé fajul el, mégis csak szoros kapcsolatban marad a lelki rajongással és rokonszenvvel és nem lehet tőle olyan könnyen elválasztani, mint a férfinél. Ezt a viszonyt műrégebben érintettük; azonban legvilágosabban mutatkozik a homoszekszuális nők szerelmi viszonyaiban az áldozatoknál.

1906-ban meghalt egy ravasz politikus a Tamany Hall és az Iroquois Klub tagja Newyorkban, akit férfinak tartottak és aki háromszor házasodott össze nővel! Csak a halála után állapították meg, hogy nő volt. Nagyon közel fekvő a feltevés, hogy ez az „úr” homoszekszuális nő volt.

E viszonyok következménye, hogy a nőnél a homoszekszuálisra való öröklékeny hajlamot az egyes esetekben nehezebb elválasztani a megszokással vagy csábítással szerzett lesboszi szerelemtől, mint a férfinél. Prostituáltaknál és erotikus könnyelmű nőknél a megszokási szaffizmus nem ritka.

Az igazán homoszekszuális nőnek a férfiakkal való nemi érintkezés gondolata szörnyűség. Arra is volt már eset, hogy ilyen egyének férfiakkal adva ki magukat, éveken át katonai szolgálatot teljesítettek és így tovább.

c) Nemi hajlam éretlen gyermekek iránt (pederózis vagy pedofília). Lehetne vitatkozni azon, hogy vajjon szükséges-e ennek a külön kategóriának a felállítása, amennyiben sok vagy talán a legtöbb gyermekek elleni nemi merénylet vagy aggkori elbutulásnak a következménye vagy pedig a gyermeki ártatlansággal való visszaélés egy máskülönben normális nemi ösztönnek a kielégítésére. Azonban én magam is nagyon sok esetet láttam, amikor a nemi ösztön majdnem vagy egészen kizárólagosan gyermekekre irányul és így az a meggyőződésem, hogy van egy ilyen irányú speciális veleszületett kóros hajlam. Persze a legtöbb gyermekgyalázó vagy képes a nővel való normális párosodásra vagy egyszersmind homoszekszuális vagy végül algolagnikus is. Azonban soknál a gyermekekre irányuló ösztön annyira feltűnő, hogy ez elárulja a különleges hajlamot. Ezért hozom javaslatba erre a pederózis elnevezést. A kizárólag gyermekekre irányuló nemi ösztönnek tipikus esete a következő:

Egy tehetséges férfit, művészt, aki etikailag magas színvonalú és érzelmi világa is igen finom, már ifjú kora óta, kizárólag csak apró gyermekek, különösen 5-6 éves kisleánykák ingereltek nemileg. Rövid ruhácskák, lábacskák rendkívül ingerlik; ösztöne főleg, ha, nem is kizárólagosan, leánykákra irányul. Amint ezek egy kissé nagyobbak lesznek – még ha nem jutottak is ivarérett korba – már nem gyakorolnak rá semmiféle érzéki ingert. Ugyanígy a nőekkel és férfiakkal szemben nemileg teljesen közömbös és párosodást soha életében nem végzett. Erős nemi ösztöne nem egy esetben valóságos szerelmessé tette 5-10 éves kis leánykákba. Mintán nagyon korán fölismerte ösztönének a rendellenességét, egész életében elnyomta. Csak annyit engedett meg magának, hogy egyes esetekben kis leányokat föltűnést nem keltő módon becézgetett, az ölébe vett és kissé magához szorított, míg a merevedés és magömlés be nem következtek, amiről a gyermeknek természetesen sejtelve sem volt. Etikái érzése és elvei elég erősek voltak arra, hogy messzibb menő cselekedetektől visszatartsák és inkább onanizált, csak hogy nyugalma legyen és uralkodni tudjon magán, ami azonban nem sokat segített. Ez az állapot lassankint mégis nagyon megviselte az idegrendszerét és a kétségbeeséssel határos kedélybeli lehangoltságot idézett elő.

Egy másik hasonló esetben a veleszületett ösztön 12-16 éves fiúkra irányult, de rövid időre hasonló korú leányokra is.

A pederózis gyakran kapcsolódik a nemi ösztön más rendellenességeihez, mint pl. különösen homoszexualitással és algolagniával, de exhibicionizmussal és fetisizmussal is, amennyiben ezek az ösztönök gyakran gyermekekre irányulnak.

Az is megtörténik, bár csak ritkán, hogy nőknek abnormis nemi hajlamuk van kis fiúk iránt.

d) Nemi hajlam állatok iránt (szodómia vagy bestialitás). Kóros nemi ösztön, mely kizárólag állatokra irányul, de nem gyakori. Az állatokkal való párosodásnak rendszeren az az oka, hogy nincs alkalom a nemi ösztön normális kielégítésére, de lehet az oka túlingorultság vagy változatosság utáni vágy is. Én többnyire gyengeelméjűeknél figyeltem meg, akik – mert a leányok mind kinevették és megvetették őket – az istálló csendjében egy-egy tehénnél kerestek és találtak vigasztalást, amiért azonban súlyos fegyházat kellett elszednedniük. Viszont különféle züllött kéjencek kecskéket használnak föl, sőt nagy madarakat, nyulakat stb., hogy túlingorult perverz

ösztöneiket kielégítsék. De azért vannak esetek, amikor a nemi ösztön annyira kóros, hogy kizárólag állatokra irányul. Itt nagyon föltűnő, hogy az apró állatokat részesítik előnyben, mint a nyulakat, tyúkokat, libákat, amibe ezek belepusztulnak, míg természetesen a nagyobb állatok, mint a kutyák, kecskék és főleg a tehének egészen közömbösek maradnak. Az állatokra irányuló nemi ösztön nőknél is előfordul, amikor rendesen kutyáról van szó, melyeket betanítanak a párosodásra vagy a csikló nyalogatására.

„Sodornának e legszörnyűbb bűnében”, ha józanul vizsgáljuk – leszámítva az állatkínzást, ha ugyan kis állatokról van szó – nem tudunk semmiféle félelmetes bünt látni. Emberi és jogi szempontból nézve valójában egyik legártatlanabb alakja a nemi ösztön kóros eltévelyedésének. Kizárólag és csakis az emberi fantázia ruházta fel a szörnyűségesen-borzalmasnak a bélyegével. Először is a nagy állatokkal végzett szodómia senkinek sem okoz kárt, magának az állatnak sem; másodsor nem kell félni az utódok miatt és rendesen fertőzéstől sem. Legföljebb az esztétikán esik sérelem, bár sok művészi ábrázolatnak volt már tárgya Léda párosodása a hattyúval; egyebekben pedig az emberi társadalomra bizonyára jobb, ha egy hülye vagy gyengeelméjű egy tehenre vetemedik, mintha egy leányt ejtene teherbe és újabb idiótáknak adna életet; a tehen nyugodtan továbbkérődzik és minden marad a régiben. Valahányszor az ilyen esetekhez törvényszéki szakértőnek hívtak meg, mindig azt találtam, hogy az igazi bünt nem a szodomista, hanem a feljelentői és a bírái követék el, akik a szegény ördögöt több évi súlyos fegyházra ítélték el és evvel tönkretették. Egy törököt egyszer kecskével elkövetett szodómia miatt keresztény bírák ítélték el. Mikor a tettét szemére vetették, azt mondta: „Mi közöttök nektek éhez; hiszen a kecske az enyém, én vettem a saját pénzemért”. Muzulmán fatalizmussal beletörődött ugyan az elítéltetésébe, de hogy *miért* büntették meg, azt nem lehetett vele megértetni.

Egészen más az eset a szadista komplikációknál, amikor az állatok szenvedése és vére váltja ki a kéjérzetet.

Egész sora van még a nemi ösztön beteges perverzióinak, melyeket nem akarunk felsorolni. Csak megemlítjük pl. azt az ingert, melyet különösen női szobrok gyakorolnak egyes férfiakra és ami arra bírja őket, hogy rajtuk onanista manipulációkat végezzenek; továbbá azokat az embereket, akiket az hoz nemi izgalomba, ha má-

soknál látják a koitust vagy a bélsár kiürítését; akiknek olyan az ösztönük, hogy a hímvesszőjüket egy nőnek ruhával fődött testéhez dörzsölik stb. Ezek azonban gyakran csak változatai a túlingerelt normális erotizmusnak. Sajátságos még a következő eset: X. urat, aki öreg szülők gyermeke, kizárólag csak a lovagnak a megpillantása ingerli. Csakis lovaglás közben kap merevedéseket és orgazmust, A nőktől undorodik, velük sohasem tudott párosodni.

8. Elmebetegek és lelki betegek nemi rendellenessége. Ha« ember jól ismeri egy elmeógyógyintézetnek a lakóit, akkor nemi területen egy igen különös és feltűnő jelenséget kell megállapítania. Az* intézet női lakóinak jó része nemileg igen erősen ingerült. Ez az ingerület a betegek egy részénél túlzott onániában nyilvánul meg, másoknál ocsmány beszédben, számtalanszor érzéki és tisztán képzelt szerelmességben, nem ritkán abban, hogy az orvosokat egyenesen felszólítják a párosodásra, állandó és bolond féltékenységi jelenetekben és nem a legritkábban a mások nemi meggyanúsításában. Röviden az elmeógyógyintézetekben a nő nemi életének minden változata előfordul a legellentétebb torzításokban és elfajulásokban: kacérság, a mindenféle vacakkal való cicomázás vágya; az az ösztön, hogy nemi izgalom következtében bélsárral és vizelettel szennyezzék be magukat; legfőképpen pedig, hogy ocsmányul káromkodjanak másoknak a vélt nemi merényletei vagy erkölcstelen cselekedetei miatt, különösen a saját személyükkel szemben. Elmebeteg nők különös előszeretettel mondják magukat egy császár, Krisztus, az isten stb. menyasszonyának vagy feleségének. Nagy szerepet játszanak itt a terhességek és szülések. Sok betegnek az a mániája, hogy terhes, azt állítják, hogy titokban teherbe ejtették őket, titokban narkózisban betegedtek le és elvették tőlük a gyermeket. Egyik régebbi betegem dühöngő káromkodás mellett állította, hogy én éjjel titokban meglátogattam, hogy visszaéljek vele. Ily módon én legalább is minden héten egy gyermeket nemzettem vele, amiért nekem a „gyorsteherbéejtő” becéző nevet adta. Azt a pár száz gyermeket, aki ilyen módon megszületett és akiket titokban elvettek *tőle*, én az intézet falai közt elrejtettem és állandóan kínozzom, úgy hogy ő folyton hallja a nyöszörgésüket. Egy másik beteg, aki gyógyítható mániában szenvedett, oly rettentően erotikus volt, hogy minden látogató orvost felszólított a párosodásra, A feje annyira tele volt erotikus képekkel, hogy még a bekövetkezett gyógyulás után is azon aggódott, hogy teherben van, bár egész beteg-

sége folyamán szigorú női fölügyelet mellett a nyugtalanok osztályán tartottam és nyugodt megfontolás mellett neki magának is el kellett ismernie, hogy a teherbeejtésnek még a lehetősége sem volt meg. Még a legerkölcösebb és normális állapotban nemileg leghidegebb nők is, ha elmebajt kapnak, a legvadabb erotizmusba eshetnek és olykor prostituáltak módjára viselkednek, mint azt különösen az időszakos hipomániánál lehet megfigyelni. Ismert jelenség, hogy egy elmeógyógyintézetben a nyugtalan nők osztályán az orvosokat állandóan erotikus nők veszik körül és ostromolják és alig tudnak megszabadulni a kellemetlen szerelmi vallomásoktól és csókoktól, vagy megfordítva a dühöngő féltékenység vad támadásaitól. Persze a női elmebetegeknek másik nagyobb része nemileg majdnem, de esetleg teljesen közönyös.

Viszont ha megfordítva, akár női kísérettel is, az elmeógyógyintézet férfiosztályát járjuk végig, egyszerűen meglepő csaknem valamennyi elmebeteg férfinek a szinte buta nemi közönyössége. Csuk igen kicsiny részük erotikus és elégti ki magát onániával vagy végez pederasztikus kísérleteket (az intézeten kívül nemi kicsápongásokkal). A legnyugtalanabb osztály kivételével a többi osztályokat még fiatal hölgyek is látogathatják anélkül, hogy tolokodásoktól kellene tartaniok. Egyik fiatal, erős asszisztensnőm, Dr. G. kisasszony, aki nagyon bátor volt, a zürichi elmeógyógyintézetben az egész férfi osztályon maga végezte a látogatásokat, még a legnyugtalanabb osztályon is anélkül, hogy a betegek valaha megtámadták volna, míg nő léte az erotikus nők részéről majdnem úgy ki volt téve tolokodásoknak, mint a férfi asszisztenseim; ezt csak azért említem meg, mert egyesek azt hiszik, hogy az elmebeteg nők nemi ingerültségét a férfi-orvosok látogatása okozza.

Ezek a tények a legnagyobb mértékben feltűnőek és talán a legjobban bizonyítják, hogy a női nemi ösztön inkább a nagy agyvelőben, a férfiaké pedig inkább az alárendelt agyközpontokban székel, mint erre már előbb is rámutattunk. Az elmezavarok a nagy agyvelő ingerlésein alapulnak és ez lehet az oka annak, hogy a nőkcél ilyen óriási nemi ingerületet váltanak ki, ami a férfiaknál sokkal ritkábban fordul elő. Nemi területen az elmebetegek legfontosabb kóros sajátosságai a következők:

a) *Erotomania (szatirizás és nimfománla) vagyis a nemi ösztön abnormis fokozódása.* Különösen akut mániáknál, az előrehala-

dott agylágyulás és az aggkori elbutulás kezdetén fordul elő, valamint más lelki betegségeknél is átmenetileg vagy tartósan. Szerelmeskedésben, nemi kicsapongásokban, ocsmány beszédekben és túlzott onániában nyilvánul meg. Az alkati nimfomániáról és szatiriázisról már előbb a nemi túlérzékenységnél beszéltünk.

b) Lehangoltsági állapotok és egyes elbutulási folyamatok, valamint az agylágyulás és az aggkori elbutulás későbbi szakaszai viszont gyakran nemi *érzéketlenséget és impotenciát* idéznek elő.

c) Borzalmas nemi kicsapongásokat követhetnek el olyan *őrültek (paranoiások), akik nagyzási vagy üldözési mániában szenvednek*; ezek nemileg gyakran nagyon izgatottak, borzalmat keltő módon tirannizálják és kínozzák női áldozataikat. Az őrült erotizmusleggonoszabb megnyilvánulásaira a vallási tébolynál kerül a sor, amikor a fanatikus elragadtatás állapotaival keverődve gyakran a legnndorítóbb nemi orgiákká fajul. Ismertem egy őrültet, akinek a száján csak a legjámborabb szavak jöttek ki, prófétának adta ki magát és amellet egy szegény munkásnőt az anyjával együtt annyira hatalmába kerített, hogy egy szobában aludt mindkettővel, főlváltva visszaélt velük és végre a leányt arra kényszerítette, hogy a menstruációs vérét az ő ondójával összekeverve kávéban igya meg. Ennek állítólag vallásos jelentősége van és egy erőteljes nemzedék létrehozásának az eszköze. Végre föl is gyűjtötte a szegény asszony házat. – Egyes őrültek vallásos és aszkéta frázisaikkal csavarják el szegény nőknek a fejét, hogy aztán nemileg visszaéljenek velük. A legrosszabbak az úgynevezett „részlegesen” őrültek, akik az őrültségüket gondosan elrejtik s kifelé a nép egészségeseknek vagy szentelmek tekinti őket. Egyszer egy jámbor lelkészt vizsgáltam meg, akinek még szakkörökben is nagy tekintélye volt, szigorúan ortodox prédikációkat tartott, otthon pedig a feleségét bántalmazta, néha félig balálra fojtogatta, tőle a legpiszkosabb nemi cselekedeteket követelte, a saját és a felesége vagyonát eltékozolta, akinek az őrültségi rendszere azonban nem volt elég feltűnő ahhoz, hogy a német jogászok fölismerjék, úgy hogy az asszonynak csak a menekülés maradt hátra. Könyveket tölthetnénk meg vele, ha mindazokat a nemi szörnyűségeket le akarnánk írni, amiket elmebetegnek követnek el.

Meg kell emlékeznünk még az elmebeteg nők kóros szerelmének egyik leggyakoribb lakjáról, a nemi *őrültségi rendszerről*; az ilyen nők valamely férfi iránt érzett szerelmüket a legőrültebb kép-

zetekkel és érzéki csalódásokkal kapcsolják össze. Szerelmük tárgyát! pl. megteszik Krisztusnak vagy királynak; a beteg maga Krisztus menyasszonyának vagy királynőnek, a világ uralkodónó jenek stb. tartja magát. Álmodások és érzéki csalódások révén azt hiszi, hogy ez a Krisztus vagy király odajön hozzá az ágyba. Ezt testileg is érzi (érzési hallucinációk), mikor a párosodási végzi vele, ami kéjérzettel vagy anélkül történhetik, de a következmények sem maradnak el. Terhesnek véli magát és 9 hónapon át hord egy képzelt gyermeket a testében. Még a szülést is hallucinálhatja; de elvették tőle a gyermeket, bántalmazták azt, őt magát megcsalták és így tovább. Az ilyen örültségi rendszerek végtelen változatosságban léphetnek föl.

d) Nemi területen az elmebetegek egyik legvégzetesebb anomáliája a *kóros féltékenység* főleg a férfiaknál és különösen az örült férfiaknál, akiknek a feleségeit ez valóságos mártírokká teszi. A kínjaiknak nem ritkán csak a meggyilkoltatásukkal van vége. A féltékenység elmebeteg nőknél is félelmetes szerepet játszik és ugyanúgy az alkoholistáknál. A féltékenységi örület a benne szenvedőt dühöngővé teszi. Az ilyen férfi minden ártatlan szóban, minden pillantásban, minden közömbös eseményben a felesége hűtlenségének „kétség-telen bizonyítékát” látja, Akármilyen gondosan kerül az asszony minden parányi külső látszatot, ami a féltékenységre alkalmat adna, nem használ semmit. A tartózkodás képmutatás-számba megy. A férj őrzi, fenyegeti, szidja, éjjel-nappal üldözi a feleségét, gyakran a legdurvább módon harmadik személy jelenlétében is alaptalanul gyanúsítja, rágalmazza, piszkolja. Ravasz csapdákat állít az asszonynak és mindezt különösen nagy „szerelemnek” mondják! Sajnos az ilyen esetek száma légió, sőt iszákosoknál ez a szabály.

c) Magától értődik, hogy a fent ismertetett *nemi perverzítások*: szadizmus, mazochizmus, fetisizmus, homoszekszuális szerelem stb. a tulajdonképeni elmebetegeknél is előfordulnak.

f) A legfélelmetesebb nemi bűnököt, illetve a legundorítóbb nemi abnormitásokat az idioták, de különösen az *erkölcsi idioták* követik el, miután ezeknél semmiféle etikai vagy esztétikai ellenképzetről nem lehet szó. Gyermekgyalázás, kéjgyilkosság, hullaszerelm, bestialitás, stb. a legtöbb esetben az erkölcsi gyengeelméjűség termékei, különösen ha perverzításokkal vagy az ösztön túlingerültségével jár együtt.

g) A hipochondriának (*beteges képzelődésnek*) is megvannak

a hajtásai nemi területen is. A képzelődő betegek képzelt onaniztikus kicsapongásairól már megemlékeztünk. Mások arról vannak meggyőződve, hogy nemi kicsapongásokat követnek el és ez roppantul legyöngíti őket, olyan esetekben, amikor semmi efféléről szó sincs. Ismertem egy erőteljes házasság képzelt beteget, aki azt hitte, hogy a nemi kicsapongások tönkretették, mert minden 2-3 hónapban egyszer párosodott a feleségével. Más hipochonderek csak azért válnak impotensekké, mert annak hiszik magukat. Másoknak az egész életét elkészeríti az a gondolat, hogy (meg nem levő) nemi betegségekben szenvednek és így tovább.

h) Egészen különös és csodálatos szekszualitásuk van a hisztérikus nőknek és férfiaknak. A hisztéria beteges önszuggestibilitásán vagy a szellemi és különösen az indulati tevékenység bonüekonyságán alapul. Egyetlen képzet vagy érzés gyakran elég arra, hogy hisztérikusuknál a képzelt vagy érzett dolog megvalósulását váltsa ki. Fantáziájuk egészen ellentétes nézetekre vagy cselekedetekre készítheti őket, anélkül, hogy sokszor maguk is tisztában lennének az ellentmondással. Szerelem és gyűlölet gyorsan váltakoznak náluk és nagyon könnyen átalakulnak egymássá. Ugyanaz a hisztérikus nő, a környezet befolyásai szerint a jónak vagy a rossznak a szellemévé válhat. Nemi területen ugyanezek a szélsőségek mutatkoznak a legfeltűnőbb módon. Egy hisztérika izzó szerelmességében a legszörnyűbb erotikus kicsapongásokra képes és megfordítva nemileg teljesen hideg lehet. Szerelmének tárgyával szemben a legforróbb nemi vágyódást árulhatja el és ugyanakkor más férfiakkal szemben olyan lehet mint a jégcsap. Utóbbi eset ugyan normális a nőknél, de a hisztérikusoknál nagyon is élesen mutatkozik.

Nem egyszer vetették már föl a kérdést, hogy egy nő szeret-e egyáltalán kétszer? Sok nő bizonyosan annyira monogám hajlamú, hogy életében csak egyszer tud szeretni; de éppen olyan bizonyos, hogy egy hisztérika nemcsak egymás után többször és igen különböző férfiakat szerethet, hanem hogy néha egyszerre több férfit is szerethet nagyon forrón, mert a személyisége nagyon könnyen hasad. Azonban azt, akit előbb szeretett, utóbb éppen olyan izzóan gyűlölheti és megfordítva a gyűlöltet ismét megszeretheti, mindig ama szuggestió szerint, amelyik alatt áll. Mindez ugyanígy érvényes a hisztérikus férfire is.

Ugyanebből az okból egy hisztérikus egyén a különböző behatások alatt a szerelmi érzéseinek a minőségét is változtathatja és pl. hol perverzül, hol normálisan szerethet. Egy általam megfigyelt esetben egy nagyon művelt hisztérika kora ifjúságában mélyen beleszeretett egy másik leányba. Akkoriban általában csak homoszekszuálisan érzett; az illető leányhoz való szerelme is mindenképpen homoszekszuális volt, intenzív nemi libidóval összekötve és a férfiak, teljesen közömbösek voltak neki. Pár év múlva egy férfi szeretett belé s ő inkább részvétből és női passzivitásból engedett neki, még későbbben azonban ép olyan izzóan beleszeretett egy másik férfibe, mint régebben a fiatal leányba. Ez az utolsó szerelme egészen rajongó volt, de éppen olyan intenzív kéjvággyal. A nemi ösztön tehát magától is újból megtalálta a helyes irányt Ugyanilyen változás hisztérikus férfiaknál is bekövetkezhetik, de kevésbé könnyen már csak azért is, mert a férfi szekszualitása lélek és ösztön között erősebb különbséget tesz.

i) Szellemileg abnormis emberek kóros szerelmének egyik változata az a *képzelt szerelem*, amelyik nem téveszméken alapul. Vannak úgy férfi, mint női lelki betegek, akik azt képzelik, hogy szeretnek valakit és utóbb vagy már a jegyesség ideje alatt vagy az esküvő után hirtelen észreveszik, hogy tévedtek és az illető személyt sohasem szerették; az ilyen különös csalódások éppen nem ritkák. Sokszor járnak a jegyesség megszüntetésével, a házasság felbontásával vagy boldogtalan házassággal.

k) A szerelem kortának egy másik változata sok lelki betegnek a *szerelmi zsarnoksága*, ami abban áll, hogy szerelmük tárgyát szakadatlanul kínozzák, tirannizálják és óhajokkal, kifogásokkal, érzékenykedésekkel, értelmetlen ellentmondásokkal, követelésekkel és féltékenykedhessél keserítik el az életét. A szerelemnek ez a kétségbeejtő módja a férfiaknál és a nőknél egyaránt előfordul, utóbbiaknál talán még gyakrabban.

l) A lelki betegek szerelme általában végtelen fejezteté nyúlik. Ha az emberi társadalom jobban ismerné ezeket, akkor a házassági félreértéseknek és nyomorúságoknak nagy része elesnék. Az előbbi szerelmi zsarnokság a lelki betegeknek egyenesen borzalmas arányokat ölthet. A d) pont alatt ismertetett féltékenység az örületig mehet. Ismertem egy asszonyt, aki a férjének nem engedte meg, hogy be-

zárkózzék az árnyékszékbe, mert folyton attól féle, hogy az egyik szolgálóleányt is beviheti magával. A másikat nagy izgalom fogta el, ha egy vendéglői asztalnál valami nőszemély ült a férjével szemben és csupán rápillantott. A szegény férj az uccán és a nyilvános helyeken azt sem tudta hova nézzen, hogy a felesége ne gyanakodjék. Más lelki betegek a szerelmük tárgyát folytonos fölösleges gondokkal kínozzák, amennyiben éjjel-nappal teljesen alaptalanul gondokat csinálnak maguknak képzelt veszélyek, pl. egy csekélyke rosszullet miatt. Megint mások túlérzékenységben szenvednek, minden erősebb érzéki benyomás fölízgatja őket és a velük való együttélést maguknak is, másoknak is gyötrelmévé teszik. Még rosszabb az a kedélybeli túlérzékenység, mely mindent bosszantásnak, gonosz-szándéknak stb. érez.

A szerelem és a nemi ösztön közötti visszásság kínzó tulajdonsága sok lelki betegnek, akár azért, mert egy benső szellemi szerelem nemi közömbösséggel, impotenciával, érzéketlenséggel vagy éppenséggel a párosodásnál fájdalmakkal és undorral kapcsolódik (különösen olyan nőknél, akiknél vaginizmus következtében a pártosodás fájdalmat okoz), akár azért, mert intenzív nemi ösztön szeretethiánnyal vagy éppen kirívó önzéssel párosul (különösen férfiaknál). Egyes lelki betegek nagyon szerelmesnek látszanak, ez roppantul fölingerli őket, de amellet szerelmük tárgyával szemben nem ritkán alávaló bestiák módjára viselkednek. Ezek azok a hősök, akik a kedvesüket mingyárt agyonlövik, megfojtják vagy leszúrják, ha nem enged nekik rögtön mindenben, vagy azok a gyenge emberek, akik rögtön öngyilkossággal fenyegetődznek, ha a szerelmüket nem viszonozzák. Megint mások, akik kóros erotizmusban szenvednek, folyton üldöznek tisztességes leányokat a tolokodásaikkal, sőt még pornografikus durvaságaikkal is. Láttam egy ilyen félőrült férfit, aki egy tisztességes leánynak leveleket, sőt nyílt levelezőlapokat írt, melyekre női nemi részek voltak rajzolva.

A nőnél a gyűlölet és a bosszúvágy, féltékenységgel összekötve a nő kitartó akarátának megfelelően, különösen vak és szívós módon mutatkoznak ott, ahol a lelki betegség kóros hatása is közrejátszik, úgy ilyen nő raffinait intrikáival, a szenvedély emlékezet-hamisításai által eltorzított, de drámai komédiás művészettel előadott leírásaival valóban ördögi szerepet játszhatik és egész törvényszékeket vezethet félre. Ha az ember alaposan végére jár a dolognak, akkor

rendesen a nemi szenvedélyben találja meg az igazi okot, melyet azonban utólag mindenféle, talán nem is tudatosan színlelt nemes motívumok színezznek ki szépen és takarnak el.

Az 1908-ban Freibergben (Szászország) kivégzett Beier Grete, aki hidegen számító raffinaít módon megmérgezte és lelőtte a vőlegényét, miután előbb a maga javára szóló végrendeletet csalt ki tőle és mindezt azért, hogy a kedveséhez menjen feleségül, az én véleményem szerint a típusa volt az etikailag abszolút fogyatékos hiszterikának. A lelkészeket, elmeorvosokat és a laikusokat is egészen elbolondította. Cselekedetének főmotívuma volt a nemi szenvedély. Egészen a guillotinig folytatta az igazi hisztérikus színészkedést.

Más beteges szimptomáknak, a kényszer-impulzusoknak és a kényszerképzeteknek, szintén különös jelentőségük van a nemi ösztönnél és a szerelemnél. A szerelem vagy az ellenszenv, továbbá különféle nemi képzetek, könnyen kényszerképzetek tárgyaivá lehetnek és az embernek szörnyű kínokat okozhatnak. Itt mások kevésbé szenvednek miatta, mert a kényszerképzetek rendszeren passzívok maradnak és rendszeren csak a tulajdonosukat kínozzák. A kényszerképzet folytonosan a tudat előterébe tolikodik és a szegény beteget nem hagyja megnyugodni. Ellenben a kény szerimpulzusok könnyen veszedelmesekké válhatnak és nemi merényleteimé vezethetnek, mert itt a beteges képzet ösztökél a cselekvésre. Az ilyen állapotok úgy normális nemi ösztönnel, mint perverz hajlamokkal lehetnek összekötve.

m) A férfiak *aggkor i elbutulásának* a nemi kórtana, mint látuk, azt a különösséget mutatja, hogy gyermekekbe szeretnek bele. Ez csak rész jelensége a betegség kezdetén mutatkozó szerelmi ingerületnek és nagyon gyakran apró gyermekek meggyalázásáig mehet. Annak az „erkölcsi felháborodásnak”, melyet a közönség és sajnos sok tudatlan bíró, bizonyos elmeorvosokról nem is beszélve, ilyen „züllött aggastyánok” iránt mutat, gyakran az a következménye, hogy derék és addig makulátlan férfiak, akiket öregkorukban ez az agybetegség megtámad, a nyilvános megvetés vagy éppenséggel a fegyház áldozataivá lesznek.

9.) Narkotikus szerek, különösen az alkohol hatása a nemi ösztönre. Az a működési agybénulás, amit a narkotikus szerek okoznak,

lélektani és élettani megnyilvánulásában tudvalevőleg nagyon hasonlít ahhoz a szerves bénuláshoz; mely az agykéreg lassú zsugorodása következtében áll elő, mint azt az előhaladó agylágyulásnál megfigyelhetjük: Boldog hangulat, a mozgások lassúdása és bizonytalansága a teljes bénulásig, időbeli és helyi tájékozatlanság, szellemi bomlás stb. Ugyanekkor az ember nem tudja többé helyesen becsülni a saját személyét és a külvilágot; szellemileg és testileg nagyon sokat tart magáról, pedig az ellenkező az igaz és még a legrosszabb helyzetekben is mindent rózsás színekben lát. Nagy izomerőt érez magában, pedig a támolygóság megbénult. A jelenségek a narkózis kezdetén kissé mások mint a végén. Kezdetben élénkülés, vállalkozási kedv és az ösztönök fokozódása áll elő, míg később beáll a bénulás, az elernyedés és az alvás. Nemi tekintetben a narkózis hasonló hatású és pedig általában úgy, hogy a potencia gyengítése mellett, legalább is eleinte, a kéj vágyat fokozza. Shakespeare azt írja erről a Macbeth-ben: *„Az ital fokozza a vágyat és ugyanakkor tompítja. Fokozza a kívánságot és megnehezíti a cselekvést”* Persze nem minden narkotikus szer egyforma és így mindegyiknek a hatása is más. Azonban e pár szóban nagyjában benne van a narkózis hatásának a lényege a nemi ösztönre: Először a kéjvágy fölkelése, a gátló etikai és értelmi képzetek megszűnése és a vállalkozási kedv fokozódása. Aztán a potencia megbénulása és végül a kezdeti inger kialakítása.

Különösen fontosak ezek a jelenségek az alkohólnarkózisnál, mely a kultúrországokban olyan óriási szerepet játszik. Ennél az ingerületnek kezdeti fokozódása nagyon határozott. Azonban, ha alaposabban megvizsgáljuk, akkor már kezdetben tapasztalható a nemi tevékenységnek és különösen az érzési ingereknek a lassúdása. Kóitusnál a merevedések lassabban állanak be; a kéjérzetek szubjektíven nagyon erősek ugyan, de szintén lassabban fejlődnek és az onó kilövellése később szokott bekövetkezni. Ez a lassúdás meghosszabbítja a kóitus tartamát és így növeli a fertőzés veszélyét, ha a felek egyike nemi beteg. Az utánna következő elernyedés igen nagy és még a csupán csak kissé becsípett ember sem képes oly sokszor egymás után végezni a párosodási aktust, mint egészen józan állapotban. Fokozódó narkózis mellett lassankint teljes impotencia áll elő, azonban a valóságos tényekkel ellentétben a berúgott ember

a narkózis okozta illúzió következtében rendkívül potensnek érzi magát.

Általában ismeretes az a lomha, durva, félszeg és folytonos ismétlései miatt nagyon terhes modor, amit a flört az alkohol hatása alatt ölt. Az az ocsmány modor, melyet berúgott emberek nyilvános helyeken a nőkkel szemben mutatnak, semmi egyéb, mint alkoholos flört.

A nemi ösztönnek további sajátossága az alkohólnarkózisban a bestiális durvaság. Az ösztön magasabb szerelmi kisugárzásai ilyenkor többnyire teljesen megbénultak s a tiszta érzékiség leplezetlenül és akadálytalanul jelenik meg még olyan embereknél is, akik józan állapotukban finomabb és magasabb szerelmi érzéseket mutatnak. Így aztán az alkoholnak a nemi ösztönre gyakorolt romboló hatásai kiszámíthatatlanok és egyenesen szörnyek. Azonban a mondottakkal még távolról sincsenek kimerítve gonosz hatásai; kettőt külön is ki kell emelni:

Az alkohol nem elégszik meg avval, hogy a magasabb erkölcsi képzetek és az értelmi megfontolás megbénításával téliesen szabad játszótérrel biztosítson a bestiális ösztönnek, hanem nagy hajlama van arra, hogy az ösztönt magát is kórossá tegye. Az exhibicionizmus, a homoszekszuális ösztönök, a gyermekek vagy állatok iránti kóros ösztönök eseteinek a jelentékeny részét az alkohol rendkívül megerősíti, vagy a lappangó hajlam mellett egyenesen létrehozza. Magam is kezeltem a nemi perverzításoknak egész csomó olyan esetét, amikor a páciensek nemi ösztöne józan állapotban egészen normális volt és csak a könnyű mámor állapotában vált perverzé. Meggyőződésem, hogyha ezt a tényt több figyelemmel kísérik, növekedni fog azoknak a megállapításoknak a száma, amikor az alkohol a perverziót fokozza vagy kitörésre bírja.

Még fontosabb az a tény, hogy úgy az akut mint a krónikus alkoholmérgezés nagy mértékben rombolóan hat a nemző csiraplazmájára. Itt utalok arra, amit az első fejezet végén a csiraromlásról mondtam.

Mindezek után a narkotizáló szereknek és különösen az alkoholnak a következő, egyénileg és társadalmilag elkorcsosító hatásait állapíthatjuk meg szekszuális területen:

a) Meggondolatlan nemi összeköttetések a fokozott állati őszien és az etikai és. értelmi gátlások kikapcsolódása következtében: Tehát leánycsábítások, prostitúció, gyermekek nemzése fogyatékos emberekkel és rossz föltételek között stb.

b) Ugyanezen okokból a nemi betegségek nagy elterjedése. Egy általam föllállított statisztikából kiderült, hogy kb. 200 eset közül a nemi fertőzések 75%-a az alkohol befolyása, alatt történt és pedig főleg a könnyű becsípetség és a fokozott vállalkozási kedv állapotában.

c) Megint csak ugyanazon okokból mindenféle baj és katasztrófa mint pl. házasságonkízüli teherbeejtések, kétségbeesés, öngyilkosság stb., valamennyi a meggondolatlan nemi összeköttetés következtében.

d) A nemi bűnözés nagy többségének a létrehozása, ugyan csak a józanság hiánya és a fokozott erotizmus következtében. Itt igen nagy szerepet játszanak a féltékenységi ösztönök is. A személyek ellen elkövetett büntetteknek több mint a fele, de inkább háromnegyede a statisztikai megállapítások szerint az alkohol befolyása alatt követodik el. Ezek között is a legjelentősebb és a legmegbízhatóbb statisztikai összeállítások szerint az erkölcsiség elleni vagy nemi bűnök 75-80%-al a legelső helyen állanak.

e) A nemi perverzítások fokozódása és olykor kiváltódása.

f) Az öröklőkeny alkoholikus csirarontás létrehozása xígy az egyszeri elmámorosodás által, mint az iszákosság által, sőt akár a mértékletes, de állandóan megszokott ivás által. Az alkoholikus csiraromlással nemzett utódok megint számtalan lelki rendellenességben szenvednek, melyek között az erkölcsi fogyatékoságok és a nemi perverzítások játszák a főszerepet.

g) A féltékenységi mánia különleges szimptomája a krónikus alkoholizmusnak és félelmetes gyümölcese vannak, elsősorban is a szörnyűséges testi és lelki bántalmazások és gyilkosságok.

h) Továbbá az alkohol majdnem nélkülözhetetlen olajozója a prostitúciónak és kerítésnek, melyek nélküle, legalább is a mostani durva formájukban, meg sem maradhatnának.

i) Az alkohol által előidézett félszeg erotizmus a nyilvános helyeken, de az intim életben belül is a flörtnek egy nagyon csúnya formáját hozza létre, mely sokszor egyenesen ocsmány és minden jó érzést durván sértő.

Amit eddig mondtunk, mindaz elsősorban férfiakra áll. A nőknél az alkoholizmus, legalább is nálunk, a kontinentális Európában, sokkal ritkább. Angliában azonban félelmetesen dühöng és a leggonoszabb következményei vannak. A prostituált nők között pedig csaknem mindenütt uralkodik az alkoholizmus. A leányokat a legtöbb esetben alkoholos italok segítségével vezetik a prostitúció karjaiba, amennyiben a kerítő ravasz számítással berúgatja őket, majd elcsábítja és visszaél velük. Később aztán maguktól is tovább isznak, hogy nyomorúságos helyzetükben elkábítsák magukat.

Nagyon föltűnő az alkohol hatása a nő nemi ösztönére. A nőnél az alkohol fokozza a nemi ösztönt, míg passzív szerepe mellett a potencia nem igen jön figyelembe. Főleg azonban a lelki gátlásoknak és kisugárzásoknak (szerelem, szeméreméretet stb.) kikapcsolásával az alkohol rendkívüli módon meggyöngíti a nő ellenálló képességét a férfiak libidójával szemben. Így aztán a berúgott nő nagyon könnyű zsákmánya minden nemi ingerületben lévő férfinak. Volt alkalmam egy néhány, ebből a szempontból rendkívül tanulságos esetet megismerni és ezek közül az egyiket el akarom itt mondani.

Egy fiatal, csinos, üde és vagyonos leány férjhez ment egy meglehetősen gyenge és nem nagyon finom karakterű férfihez, aki azonban nem volt gonosznak mondható. Mind a ketten szerettek egy kicsit sokat inni. Az asszony terhessége alkalmából orvosi előírásra bőséges boradagokat kapott és ennek következtében szenvedélyes ivó lett. Aztán jöttek a barátok és ismerősök és a nő lassanként kezdett úgy viselkedni velük szemben, mint a legközöségesebb szajha, amennyiben állandó alkoholos mámorában mindenkinek átengedte magát. A férfinak eleinte nem volt bátorsága arra, hogy a dolgoknak véget vessen és a nő pénze miatt különben sem akart válni. Az asszony nemsokára a vezetésem alatt álló elmeorvosintézetbe került, ahol az alkohol teljes elvonásával kezeltük. Én azt hittem, hogy egy cinikus, nemileg nagyon ingerlékeny, a férfiakat csábító nővel lesz dolgom. Szó sincs róla. Alig hogy az asszony kijózanodott, a legnagyobb mértékben erkölcsösnek, tisztességesnek és szorgalmasnak mutatkozott. A szeméremérete éppenséggel nem volt csekély. A lelki mivoltába való alaposabb behatolás otthon azt mutatta, hogy nem annyira erős nemi libidóból, mint inkább az alku-

hol hatása következtében előállott lelki gyengeségből és közömbös-ségből adta át magát a férfiaknak. A viselkedése ezután egészen kifogástalan volt. Csatlakozott egy alkoholelles egyesülethez, megint visszakerült a férjéhez és azóta, az, alkohol fogyasztásától állandóan tartózkodva, boldogan, erkölcsösen és békésen élt vele, anélkül, hogy valaha is visszaesett volna régebbi nemi hűtlenségébe. Még sok évvel később is láttam férjével együtt boldogan, hálásan és viruló állapotban.

Ezt az esetet annak a bizonyítására mondtam, el, hogy a nemi kicsapongások önmagukban véve még a nőnél sem szükségképpen rontják meg a jellemet, az akaratot; a szeméreméretet stb. Tisztán csak az okról van szó. Ha ez az ok veleszületett jellembeli gyengeség, akkor a bajon természetesen alig lehet segíteni. De ha szerzett és az okot idejekorán megszüntetik, akkor az okozat is végleg elmaradhat. Egyébként pedig vannak iszákos nők, akik nemi szempontból hidegek és elutasítók. Másoknál viszont az erotizmus, mely sokszor a nimfomániáig megy, a legundorítóbb módon kapcsolódik össze az iszákossággal.

Akinek szíve van az emberiség és ennek jövője iránt és nemcsak az éppen leírt viszonyokat, hanem az alkoholnak egyéb társadalmi pusztításait is figyelembe veszi, az egyszer végre határozza ei magát arra, hogy kísérletképpen – mondjuk egy félévre – mindenféle alkoholos italtól tartózkodik, hogy így a példájával is és ne csak frázisokkal dolgozzék a szociális alkoholnyomorúság ellen. Ha aztán úgy találja, mint azt úgyszólván valamennyi absztinensé lett ember tapasztalta, hogy a még oly mérsékeltén fogyasztott alkohol sem használt neki semmit, hanem legfőlőbb csak ártott, akkor élethossziglan megmarad az abstinencia mellett. Akkor aztán mind kevésbé fogja megérteni a magát alkohollal elmérgező emberiséget és nem tudja megérteni, hogy pusztá utánzásból ő maga is hogyan hódolhatott ennek régebben.

10. Nemi abnormitások és perverzítások szuggesztíó és auto-szuggesztíó következtében. Az indulatok kóros hatása. Gyógyítás lélekelemzéssel: A hipnotikus jelenségeknek, vagyis a szuggesztíó-Bak a szerepe sokkal nagyobb mértékű a nemi életben, mint azt rendszeren feltételezik. Erre egy egész külön fejezetben fogunk visszatérni De már itt meg kell magyaráznom, hogy a nemi perverzítá-

soknak és a mindenféle abnormitásoknak egész nagy kategóriája, amelyek nem veleszületettek és amelyeket Krafft-Ebing, noha maga is kitűnő példákat hoz fel ezekről, egyszerűen a nemi kicsapongások és züllöttség vagy a közönséges lelki megbetegedések következményeinek tart, semmi egyebek, mint egy hatalmas szuggesztiónak vagy autószuggesztiónak a közvetlen hatásai. Ide számítom ön mindazokat az eseteket, amikor egy nemi szempontból azelőtt teljesen normális ember valami erős benyomás következtében hirtelen kórossá válik. Például egy férfit egy bordélyházban vagy bárhol másutt egy csinos cipőcskéket viselő erotikus nő roppant nemi izgalomba hoz. Az izgalom véletlenül akkor éri el a legmagasabb fokot, mikor azokat a cipőcskéket megpillantja. Ettől a perctől kezdve a szuggesztív eszmetársulás révén a női cipők ellenállhatatlan nemi ingert gyakorolnak rá, ami minden mást túlszárnyal és a férfi cipőfőtiszta lesz, amennyiben őt többé nem a női test izgatja nemileg, hanem egyedül és kizárólag már csak a női cipő. Ugyanezen a módon az ellentétes nemi érzésre is szert lehet tenni szuggesztió útján, amikor például egy nemileg előbb normális ember pederasztikus vagy onanisztikus cselekmények révén, vagy egyszerűen valami együgyű, de nagyon erősen szuggesztív hatású képzet következtében lelkileg nagyon fölindulva, egyszerre elveszti a libidóját a nők iránt és az egész kéjvágya már csak férfiakra irányul.

Természetesen ez sokkal inkább előfordul a kórosan szuggerálható vagy hisztérikus, de általában az erősen szuggerálható embekeknél; itt van a kulcs a szerzett nemi rendellenességek nagy részének a megmagyarázásához, de ugyanakkor az útmutató is a gyógyításukhoz. Mindezekben az esetekben tehát nincsen szó sem erkölcsi züllöttségről, sem veleszületett esetleg lappangó öröklékeny hajlamról, hanem csakis egy ilyen szuggesztív hatásról, mely egy ízben hirtelenül vagy akár ismételten áll elő. Pl. a sok hasonló eset közül magam is megéltem egyet, ahol egy, fiatal feleségébe izzóan szerelmes nagyon tisztességes férfi, aki azonban nagyon könnyen szuggerálható volt, hirtelen egy együgyű képzet következtében impotens és visszás nemi érzésű lett. Odáig ugyan nem ment el, hogy szerzett beteges ösztönének engedve férfiakkal érintkezzék, de egészen kétségbe volt esve a dolog miatt. Meg vagyok győződve arról, hogy a gondos tanulmányozás az indulati szuggesztiónak vagy autószuggesztiónak mind több ilyen kóros esetét fogja találni.

Az ilyen kóros esetek sokszor maguktól is meggyógyulhatnak. Magától értődik, hogy ezeknél a szuggesztív gyógyítás nagyon is helyénvaló s vagy egyedül vagy lélekelemzéssel kapcsolatban alkalmazandó. Teljesen fölösleges dolog volna, hogy itt még egyszer ismertessük az abnormitásoknak mindazokat a fajtáit, melyeket ebben a fejezetben leírtunk, mert mindaz, ami lelki működésre vezethető vissza, keletkezhetik szuggesztív úton és meg is szüntethető szuggesztív úton.

Fontos azonban itt annak a hangsúlyozása, hogy mindazokban az esetekben, amikor addig normális embernél nemi rendellenességek többé vagy kevésbé hirtelenül vagy látszólag ok nélkül keletkeznek anélkül, hogy hosszú rossz megszokás útján lassanként szereztettek volna, szuggesztióra vagy autósuggesztióra kell gondolni beékelődött indulatokkal. A szuggesztió és autósuggesztió fogalmát itt alig lehet élesen elhatárolni, mert ami itt szuggerál, az rendszeren valami érzéki észrevétel (látási, szaglási, érzési, hallási benyomás), amelyik meghatározott helyzetekkel és heves indulatokkal társul és ezen a módon mélyen és szilárdan befészkelődik az agyvelőbe. De lehet pusztá képzetekről is szó. A legkritább eset, hogy tudatos vagyis szándékosan szuggeráló hipnotizőről van szó, ezek tehát rendszeren nem szándékos, személyektől vagy tárgyaktól kiinduló szuggesztiók, helyzetek vagy indulati benyomások, melyek az utánzási ösztönt ingerlik és így tovább, ami mind nagyon közel jár az autósuggesztióhoz. Azokról az esetekről, amelyeknél a befolyásolás szándékos és tudatos, későbben fogunk szólni

Breuer és Freud a hisztériáról írt tanulmányukban először bizonyították be, hogy ideges hajlamú gyermekeknél az indulatok, különösen a szorongási indulatok és még inkább a szekszuális tartalmúak (szekszuális merényletek, onánia stb.), főleg ha ez a borzongás megzavarja a gyermeket s többé vagy kevésbé öntudatlanná teszi, úgynevezett lelki sebeket hagynak hátra az altudatban. Ezek azonban többé nem, vagy csak egész tökéletlenül jutnak fel a tudatba, sőt többnyire elfelejtődnek, azonban mindenféle ideges és elmebeli zavarokat okoznak, különösen főbiákat (pl. tériszony), kényszerképzeteket, hisztérikus rohamokat stb., melyek aztán éven át kínozzák a beteget, sőt gyakran gyógyíthatatlanokká válnak. Ha az eredeti helyzetei ismét átélik a beteggel, különösen hipnózisban, mint azt ma már sok kiváló orvos teszi, kiváltják az akkor

hiányos asszociatív megfontolást és tartós gyógyulást idézhetnek elő. Ez a lélekelemzési gyógy mód. Azonban annak az eredeti helyzetnek vagy úgynevezett komplexumnak a kikutatása nagyon sok türelmet igényel. Ezek a komplexumok nem mindig okvetlenül szexuálisak és nem mindig a második-harmadik életévben keresendők, mint Freud gondolja. Én magam is azon a véleményen vagyok, hogy a dadogás is rendesen valami ilyen lelki sebesülésből ered valami indulat következtében. Hiszen a dadogás nem egyéb mint beszéd-iszony.

A valóságban a szorongási indulatok sebző hatása és beékelődése a nagy agyvelőnek nemtudatos szférájába, a hisztérikus autoszugesztíó fogalmához és területéhez tartozik. A Breuer és a Freud kutatásaiban az új dolog a lélekelemzési módszer föltalálása, a bajt okozó komplexumnak kiásása és újból átételese (legcélszerűbben hipnotikus álomban) és annak a megállapítása, hogy az ilyen kóros hatások a korai gyermekkorra (harmadik-nyolcadik évre) vezethetők vissza.

Ez nagyon megnehezíti annak a ténynek a megállapítását, hogy pî. egy nemi perverzítás mennyiben öröklött vagy szerzett. A tiszta átörökléssel mindig szembe lehet állítani annak a lehetőségét, hogy a korai gyermekornak valamilyen indulati hatásáról van szó. Ez azonban mégis csak a szavakon való vitatkozás, mert a tapasztalat azt mutatja, hogy csakis erre hajlamos kóros egyének különösen hisztérikusok szenvedhetnek ilyen zavarokat (fobiákat, perverziókat stb.) az indulatok révén. Továbbá hangsúlyozni kell ínég, hogy a kóros lelki, illetve idegrendszerbeli Öröklékenység hatása nem egy bizonyos kóros alakra korlátozódik, hanem a legtöbbre kiterjed. Egy örült embernek a fia lehet hisztérikus vagy mániákus, de lehet homoszekszuális vagy algolagnikus is. És egy algolagnia kasnak a fia lehet homoszekszuális vagy fétiszista vagy képzelődő beteg (de lehet nemileg normális is).

11. Nemi perverzítások megszokás következtében. – A nemi ösztönnek majdnem valamennyi perverzítása, melyeket ebben a hetedik fejezetben ismertetünk – anélkül, hogy veleszületettek lennének és anélkül, hogy valami öröklékeny hajlamon vagy autósugesztíón vagy kóros indulati hatáson alakulnának – megszokással is megszerezhető oly módon, hogy egy mesterségesen ingerelt nemi ösztön a változatosságban és a különösségek utáni vágyakozásban

keresi a kielégülését. *Variatio delectat* (a változatosság gyönyörködtet). Amellett, hogy a nemi ösztön sok perverz kielégítési módjához azért folyamodnak, mert ezeknél nem kell félni a gyermeknemzéstől (pl. az onánia, a hímvesszőnek a szájba vagy a végbélbe való bevezetése stb.), akár pedig azért, hogy a nemi fertőzést elkerüljék és végül esetleg mint szükségmódszerhez (főleg az onániához), hogy a lehetséges büntetést vagy fölfedezést elkerüljék. Azon felül, mint éppen mondtuk, az oly gyakori alkoholfogyasztás is mindenféle fajtájú nemi perverzitásokra ösztökél. Nyilvánvaló, hogy a rendszeres, az állam által is megtűrt nőkereskedés, mint pl. az engedélyezett kerítéssel kapcsolatos prostitúció az, mely klienseinek az odavonzására és ingerlésére minden elképzelhető eszközt alkalmazásba vesz. így lesz a prostitúcióból a legraffináltabb nemi perverzitásoknak a magas iskolája. Nemcsak rendelkezésre bocsátja a portékáját minden olyan egyének, aki öröklékeny hajlamánál fogva nemileg perverz, hanem még a normális hajlamú embereket is mesterségesen rászoktatja a perverzitásokra. Még szadisztikus és mazochisztikus manipulációkat is igénybe vesznek a kiesapongások által meggyengített nemi ösztön vagy potencia ingerlésére. Impotenssé lett egyének nem ritkán azzal igyekeznek magukat izgatni, hogy másoknak a párosodását nézik végig és így tovább. Egyszóval azon az alapon, hogy egy céltalan nemi ösztönt élvezeti célokra mesterségesen fölszítsanak, így áll elő az aljasságoknak és disznóságoknak egy mocsara és hogy ez a mocsár megmaradjon, arról különösen gondoskodnak Mammonnak és Bacchusnak az imádói, vagyis a nyereségvágy és az alkoholkultusz – amaz pénzérdekből, emez pedig azért, hogy az etikai érzésnek és a józanságnak minden gátlását megbénítva idézi elő a kóros ingerlést és elkorcsosulást. Az érdekeltek azért mozdtítják elő olyan nagyon a bőséges alkoholfogyasztást, mert ismerik és nagyrabecsülik ennek a kiváló segítségét.

Hogy félreértés ne legyen, íme ezekben foglaljuk össze a mondotakat:

a) hogy nagyon gyakori a pederasztia a homoszekszuális ösztön és szerelem nyoma nélkül. Nőkkel szemben is előfordul;

b) hogy nagyon gyakori a szükség-onánia, mely magától megszűnik akkor, ha alkalom van a nemi ösztön normális kielégítésére;

c) hogy ugyanez az oka a szodómiának;

d) hogy a gyermekgyalázásoknak éppenséggel nem mindig, sőt talán nem is a legtöbb esetben, az ösztön veleszületett perverzitása az oka;

e) hogy van leszbikus szerelem és nyalás, valamint a szájba történő koitus (fellatio), a homoszexuális szerelem vagy az ösztön más veleszületett perverzitásának minden nyoma nélkül

Mindezeket a dolgokat különösen úzik a bordélyházakban, általában prostituáltakkal, kaszái-nyáokban, internátusokban, kolostorokban, olyan forgalmon kívül eső helyeken, ahol férfiak (néha nők is) a másik nemtől elzárva élnek együtt.

A dolog természete szerint a sadizmus, mazochizmus és fetiszizmus, valamint az exhibicionizmus is nagyon ritkán a rászokásnak a következményei, mert a tárgyaik és azok a képzetek, melyekkel kapcsolatban állanak, a normális nemi ösztönt csak ritkán és legfeljebb mellékesen ingerlik. Itt szembe kell szállanom Krafft-Ebinggel, aki az exhibicionizmust inkább a züllött kicsapongók impotenciája következményének vagy epileptikusok nemtudatos cselekményének tekinti. Bizonyos esetekben ez is előfordulhat. Az a sokféle eset azonban, melyeket én láttam, valamennyi az ösztön veleszületett perverzitásán alapul, talán két-három eset kivételével, melyeket az alkoholizmus hozott létre vagy amelyeknél az alkohol legalább is kitérésre segítette a meglévő hajlamot.

A zavarok elkerülése célszerű volna, ha „*nemi perverzításoknak*” csak azokat a szerzett perverziókat neveznék, melyeket az erotikus változatosság utáni vágy és megszokás hoztak létre. Bár a szerzett perverzítások kategóriája magában véve mindenképpen különbözik az öröklékeny, veleszületett perverzításoktól, mégis láttuk, hogy a többé-kevésbé kifejtett, lappangó hajlamok az átmenetek megszakítatlan láncolatával szolgálnak, melyek az egyes esetek helyes megítélését ugyancsak megnehezítik.

Hangsúlyoznunk kell, hogy azok között a nemi perverzítások között, melyek tisztán örökölték és veleszületettek, nagyon sok eset kifogástalan tisztességű, sőt nagyon tehetséges és etikai szempontból igen finom érzésű embernél fordul elő. Ezek az emberek persze amúgy is majdnem mindig többé vagy kevésbé erősen lelki betegek. Azonban oly rendkívüli módon szégyenlik magukat és fölháborodnak a saját-nemi rendellenességük miatt, hogy ezt rendesen mint mély és fájdalmas titkukat inkább magukkal viszik a sírba« semhogy csak egy

orvossal is közölnék. Mások pedig alkalmilag négyszemközt teljesen föltárnak mindent-az orvosnak és ilyenkor nem ritkán egy igazi mártírnak és tűrőnek az élete lepleződik le, aki a halál után vágyódik és állandóan öngyilkosságra gondol. A gyengébb természetűek, a cinikusak, az önzők és az etikailag idióták ellenben rendesen engednek a perverz ösztöneiknek és ők azok, akiknek az esetei a törvényszéki tárgyalások révén vagy más módon ismeretessé válnak, lia ebből könnyelmű általánosítással arra következtetnek, hogy a nemileg perverz emberek egyáltalán cinikusok és aljas gonosztevők, akkor a fentebbiek után az ilyen következtetés nagyon súlyos tévedés.

Azt hiszem nem tévedek, ha azt állítom, hogy – ha egy nemi perverzítés sem nem öröklékenyen veleszületett, sem valami lappangó hajlamra nem támaszkodhatok, sem nem alkoholizmus fejlesztette ki és sem nem az agyvelőnek, de különösen az akaratnak alkoholikus gyengítése következtében szilárdult meg – akkor szuggesztív és lélekelemzés segítségével sikerülnie kell a megszüntetésnek. Ezért az én szilárd meggyőződéseim szerint a nemi perverzítések területén a javíthatatlan visszaesők mindig vagy öröklékenyen perverz, vagy öröklékenyen erősen perverzióra hajlamos vagy indulati sebzésekkal rendellenessé lett vagy alkoholikusan degenerált egyének.

A nemi viszonyoknak társadalmi szanálása egész bizonyosan egy veszélytelen minimumra redukálhatná a normális hajlamú és nem narkotizált embereknek a perverzításait. Az alkohol által okozott perverzításokat véglegesen csakis az alkoholos italok eltiltásával lehet megszüntetni, azokat pedig, amelyek öröklékeny hajlamon alapulnak, csakis következetes, egészséges és okos emberi kiválasztással. Minthogy a szuggesztív és autósuggesztív eredetű perverzítések többnyire bordélyházakban vagy mások perverzításainak a meglátása révén vagy kóros indulatok révén jönnek létre, részben avval kell ellenük küzdenünk, hogy a társadalmi szanálással megelőzzük őket, részben pedig szuggesztív vagy lélekelemzési kezelés alá vesszük őket. Hogy a nemi perverzítésben szenvedő embereknek egyáltalán tökéletesen tartózkodniuk kellene az alkoholtól, az magától értődő.

KILENCEDIK FEJEZET

A szuggesztió szerepe a nemi életben. Szerelmi mámor.

Mikor Liébeault és Bernheim kiépítették a szuggesztiót és a hipnotizmust, ez az emberi lélektan számára valóságos tudományos kinyilatkoztatást jelentett. Szerencsétlenségre azonban úgy a közönség, mint a legtöbb orvos és jogász teljesen félreértette. Hiszen többnyire még ma is ott tartunk, hogy csak varázslatot és misztikumot: vagy babonát, csalást és szélhámosságot látnak benne. Ennek pedig az az oka, hogy a legtöbb ember képtelen lélektanilag és filozofikusan gondolkodni, önmagát helyesen megfigyelni és lelkünk és agytevékenységünk, különösen pedig az altudatunk közötti viszonytal tisztába jönni. Utalok itt „A hipnotizmus” című könyvemre, mert a részletekbe e helyen nem mehetek bele. Azonban a szuggesztiós hatásnak a mibenlétét mégis meg kell magyaráznom az olvasónak, hogy a nemi érzésekhez való viszonyát megérthetővé tegyem.

A szuggesztió lényege abban áll, hogy képzetek és indulatok befolyásolják az agyvelőnk működését általában és az egyes működéseit különösen. Minden képzet vagy minden indulat, amelyik a tudatunkban megjelenik, valami agyműködést jelent. Tudatos képzeteink (gondolataink láncolata) játékának viszonyát az úgynevezett nem-tudatos agyműködéshez egy példán akarom megvilágítani. Olyan okokból, melyeknek a kifejtése itt nagyon messzire vezetne (lásd a

* Figyelmeztetnem kell itt egy olyan tévedésre, mely sok mai orvosnál is népszerű, akik a hipnotizmus nem ismerése miatt ezt ellentétbe állítják a lelki gyógyítással és az éber szuggesztióval. Hipnotizmus és éber-szuggesztió egy és ugyanaz, de amit az említett orvosok annak tartanak, az semmi egyéb, mint egy félreértett lélektani jelenségekkel konstruált torzkép. Amint láttuk a kóros indulatok és a lélekelemzés a szuggesztiós tannak és a lelki gyógyításnak külön fejezetei.

hipnotizmusról írt könyvem), én mindazt, amit nem tudatosnak szoktak nevezni, „*altudatosnak*” nevezem, mert azt állítom, hogy nagyon valószínű, sőt mondhatnám kétségtelen, hogy a mi idegműködésünkben nincsen semmi nemtudatos és hogy azt, ami nemtudatosnak látszik, szintén valami megfelelő alárendelt tudat (intro-spekció) kíséri. Csakhogy erről a mi megszokott felső tudatláncolatunk nem igen vesz tudomást. Erre vonatkozólag egész csomó megfigyelésünk van, különösen hipnotikus folyamatokról, melyek azt bizonyítják, hogy a látszólag nemtudatos agyműködéseket voltaképpen egy altudat végzi.

A feleségre gondolok. Ez a gondolat azonnal kiváltja bennem egy utazásnak a gondolatát, melyet egy hét múlva vele együtt fogok megtenni és az utazásnak a képzete viszont rögtön kiváltja egy utazótáskának a képzetét, melyet erre az útra majd kiválasztunk. Majdnem villámgyorsasággal követi tehát egymást ez a három képzet: 1. a feleségem, 2. az utazás, 3. a kiválasztandó útitáska. Látszólag és az iskolai lélektan tanítása szerint is az utazás képzetét a feleségem képzete váltja ki (aki velem fog utazni) és az útitáska képzetét az utazás képzete ébreszti föl. Azonban hamarosan észrevevesszük, hogy tudatos képzeteinknek a sorrendje semmiképpen sem magyarázható ilyen egyszerűen, mert sokszor felmerülnek olyan képzetek is, melyek semmiféle logikai kapcsolatban nem állanak a megelőzőkkel vagy amelyeket egyáltalán nem csupán ezek, de nem is külső érzéki észrevételek válthatnak ki. Miután agyvelőnket és ennek a működését nem ismerték, föltételeztek egy szabadon lebegő lelket, valamint egy szabad akaratot, melyek az oksági törvénytől függetlenül léteznek és amelyek a szellemi életünk fölött uralkodnak. Azonban ez a föltevés éppen a tudatlanságon alapul. Maradjunk csak a példánknál:

Miért váltja ki a feleségem képzete éppen az utazásnak a képzetét? Hiszen éppen úgy fölbreszthetett vagy kiválthatott volna más gondolatokat is. A valóságban az „utazás” képzet keletkezésére agyvelőnknek nagyon sok más altudatos képzete, vagyis nemtudatos működése van hatással. Ez az utazás már ügyis szándékomban volt, mielőtt abban a pillanatban rágondoltam volna és ez a szándék az agyvelőm altudatában lappangó benyomásokat hagyott hátra, mint pl. az elutazás időpontját, az utazás tartamát, helyét és célját, a gondoskodást arról, hogy mi lesz a háztartásunkkal a mindkettőnk távolléte alatt, azokat a tárgyakat, melyeket magunkkal kell vinnünk, az

útiköltségeket és így tovább. Ama rendkívül rövid idő alatt, amíg a „utazás” képze a tudatomban megjelenik a „feleségem” és „útításka” képzetei között, mindezek az elősorolt dolgok egyáltalán nem jutnak tudatomba. Pedig hát mégis csak úgynevezett társulási viszonyban vannak avval a képzzettel, vagyis az agyvelőnek altudatos dinamikájában ezernyi szállal vannak összekötve az „utazás” képzetével, tehát éppen ezért ezeket dobják föl a ügyelem, tudatos mezejébe, de ugyanakkor különféle beavatkozásukkal a tiszta utazási érzésnek az intenzitását tompítják és evvel megakadályozzák, hogy az utazásnak közvetlenebb kísérő érzései és kísérő képzetei erőbben érvényesüljenek. Az, ami általában oly villámgyorsan jelenik meg a tudatomban, mindenekelőtt az „utazás” szó által megérezkített ködös általános képze az utazásomnak. A nyelv a maga szavaival tette nekem lehetővé, hogy ilyen rövidített, meghatározott formában foglaljak össze bonyolult, általános képzeteket. A valóságban tehát ezt az agyvillámlást: „utazás”, mely a feleségem képzetét követte, semmiképpen sem csupán egyedül ez az utolsó képzet váltotta ki; sokkal inkább számtalan altudatos fonál ráncigálta ki az éber tudat világosságába és így határozta meg egyszersmind a minőségét is. Ugyanakkor azonban ezek az altudati fonalak, anélkül, hogy én tudnék róla, ugyancsak erősen befolyásolják a kiválasztandó útításka képzetét is. Az „utazás” képze épúgy kiválthatott volna más gondolatokat is, mint pl. azokét az ismerősökét, akikkel majd találkozni fogok, azét a városét, ahová utazom, a vasúti mozdonyét, a menetjegyét stb. stb. De miért váltotta ki éppen az útításka képzetet, mert a fejemben a magunkkal viendő dolgok okozta gond, a nagy hely» amelyet ezek elfoglalnak majd, a fejemben altudatosan nagy intenzitásra tett szert és ezért egy pillanatra leküzdötte a többi eszme-társulásokat.

Mármost ebből az egyszerű kis példából is láthatjuk, hogy valójában ez a három képzet: „feleség” „utazás” és „útításka” okozatig sokkal kevésbé függenek össze egymással (noha a tudatomban időben egymást követik), sőt inkább mind a három altudatos befolyások, képzetek és régebbi akaratelhatározások befolyása alatt áll, melyeket megint agyvelőmnnek régebben végzett nagyon bonyolult és változatos működései hoztak létre.

Egy hasonlattal tegyük a dolgot még valamivel szemléletesebbé és érthetőbbé. Egy hullámozó sűrű néptömegben egy ember áll. Han-

gosan kiabál valamit, hogy a tömeg figyelmét magára terelje, a közvetlen környezete meghallja ugyan a hangját, de az izgatott tömegben mégsem hallatszik el távolabbra. Ezt az embert akarata ellenére is az áradat magával sodorja abba az irányba, amerre a főtömeg hömpölyög. Az ellenállása hiábavaló. Azonban ha a néptömeg csendesen áll és megnyugszik, akkor ugyanaz az ember meghallgatást tud szerezni magának, talán keresztüldolgozza magát a tömegen, sőt talán az egész tömeget vagy legalább egy részét szavainak és hangjának a hatásával magával ragadja. Nos hát ugyanez történik egy magános képzetnek a hatásával aszerint, hogy egy éber állapotban levő és erősen dolgozó agyvelőben keletkezik-e vagy megfordítva egy pihenő, szunnyadó agyvelőben. Az erősen dolgozó éber agyvelő hasonlít az izgatott tömeghez, mely mindent és mindenkit magával ragad. Itt az egyes képzet (akár csak az egyes ember) kiabálhat olyan hangosan, vagyis léphet föl olyan intenzíven, ahogyan csak akar, ha nem volt már előbb is jelentékeny hatalma a tömeg (az agyvelő) fölött, melyet az emlékezés újból fölébreszt és így a hatást megerősíti, akkor ő is elsodródik, vagyis a külön hatása nagyobb részét visszahangtalan marad. Megfordítva a pihenő vagy éppenséggel szunnyadó, azaz hogy nagyon gyengén működő vagy egészen tétlen agyvelő a nyugvó tömeghez hasonlít. Erre nagy hatással lehet egy képzet még akkor is, ha egészen új és még semmi gyökere sincs a tömeg emlékezetében, akkor is utat törhet magának és neki megfelelő külön mozgásokat idézhet elő, ha ellenben – és ezt ismétlem – már korábban is gyakrabban magával ragadta a tömeget (vagyis a könnyen ingerelhető agytevékenységek összességét) és ennél fogva ez a tömeg már megszokta, hogy kövesse őt, akkor talán módjában lesz, hogy az izgalom közepette is meghallgatásra találjon.

Remélem, hogy az előbbi hasonlat könnyűvé teszi a megértést. Annak az embernek, aki egy másiknak szuggerál valamit vagy más szóval ezt a másikat hipnotizálja, a föladata abban áll, hogy a hipnotizálandó személynek az agyvelejét először is valami ügyes módszerrel viszonylagos nyugalmi állapotba hozza, ami megteremti a kedvező talajt ahhoz, hogy az az agyvelő befogadja a szuggerált képzeteket. Ezután a hipnotizáló előkészítő szuggesztiókkal igyekszik megerősíteni, illetve mélyíteni a nyugvási, szunnyadási vagy alváshoz hasonló állapotot, hogy az agyvelő éber működése által szükségképpen beálló gátlásokat csökkentse. Evvel aztán elérkezett a lehetősége

annak, hogy most a lehető legimponálóbb parancsoló és minden ellenmondást kizáró módon hangsúlyozza azt a szuggesztiót (vagyis azt a képzetet), melynek többé vagy kevésbé tartós hatását akarja létrehozni a hipnotizált személy agyvelejébe. Erre minden rendelkezésre álló eszközt és módot föl kell használnia; ügyes eljárásokkal kell kiváltania kellemes érzéseket vagy megfordítva undor-érzéseket, továbbá indulatokat, akarati elhatározásokat stb. Semmi a világon nem tudja annyira ellensúlyozni egy szuggesztiónak a hatását, mint már meglévő és dolgozó indulatok, érzések és hajlamok, melyek ellentétes irányban igyekeznek hatni, amikor is egészen mindegy, hogy ezek az indulatok félelemből, szorongásból, aggodalomból, kétségbeesésből, gyűlöletből, szomorúságból, örömből, szerelemből vagy általános izgalomból állnak. Ugyanaz az agyvelő nagyon könnyen hozzáférhető lehet mindenféle szuggesztiónak, csak éppen egy bizonyos szuggesztiónak nem és pedig azért nem, mert nagyon mély rokonszenvvel viseltetik az ellenkezője iránt. Egy szerelmes fiatal leánynak rendesen hiába, akarnak a hipnózisban gyűlöletet és ellenszenvet szuggerálni, ennek azért nem igen lehet eredménye, mert a szekszuális szerelmi érzés sokkal hatalmasabb, mint egy idegen embernek akármilyen szuggesztiója.

Mint azonban a hasonlatunkban éppen az imént jeleztük, az egyszer eredményesen alkalmazott szuggesztió rendesen tartós nyomot hagy hátra az agyvelőben. Utat tört magának és egy olyan rezgési pályát teremtett meg, melyet a jövőben mindig sokkal könnyebb mozgásba hozni. Ezért kezdetben az agy velőnek igen nagy nyugalomára van szükség, hogy egy szuggesztió utat teremthessen magának, mint később, többszöri ismétlés után az előbbi eredményes szuggesztió még akkor is igen nagy hatással lehetne, ha a hipnotizált személy nagy izgalomban van és így az agyveleje élénk eszmetársító tevékenységet folytat. Ilyenre is volt eset a gyakorlatomban. Egyik páciensem, akit régebben már hipnotizáltam, egy rémes szerencsétlenség következtében (az anyja és nővére életüket vesztették egy tűzvésznel) olyan kétségbeesett lelkiállapotba jutott, hogy mindenáron öngyilkos akart lenni. Ebben a roppant izgatott állapotában is sikerült hipnotizálnom és mingyárt annyira megnyugtatni, hogy most már a családja körében egészen hidegvérű maradt és otthon mindent rendezett. A szuggesztív képzetre jellemző, hogy sokszor áttöri az *altudatos* pályákat, úgyhogy a hatása egyszerre csak váratlanul és

elképesztően jelentkezik az éber tudatunkban. Egyszer azt szuggeráltam egy embernek, hogy a homloka viszketni fog. Mikor aztán valóban érzi a viszketést, ezen rendkívül elcsodálkozik, mert nem tud magának számot adni arról, hogy az én jóslatomból hogyan keletkezhetett valóságos viszketési érzés. Evvel elértem azt, hogy most már hisz a rája gyakorolt hatalmamban, vagyis az agyveleje sokkal engedékenyebb és hozzáférhetőbb a szavaimmal szemben; az észlelt tapasztalat következtében az agyveleje sokkal kisebb ellentállást fejt ki, ha látja, hogy az általam előre bementett hatások valóban bekövetkeznek, amikor is egészen mindegy, hogy ezek a hatások az érzéseire vagy a mozgásaira vonatkoznak-e (pl. a vérkeringésére, mint az elpirulásnál és elsápadásnál, a szuggerált menstruációnál stb.). Így tehát, amint ezt kifejezni szokták, velem szemben szuggesztibilisebb lesz; vagyis az agya hozzászokik ahhoz, hogy engedelmessédjék az általam beadott szuggesztíóknak és hogy ezek az agy működését irányítsák. Ez a hit, vagyis ez a „*magatbefolyásolningedés*” a szuggerált képzetek révén, példa által nagyon ragadóssá lehet. Ha B-t eredményesen szuggerálja A és ezt végignézik C, D, E, F. G. akkor A ezeket annál könnyebben szuggerálhatja és így tovább. Ebben van a tömegszuggesztíónak a nyitja.

Hogy az alvás szubjektív érzése a hipnózisnál többé vagy kevésbé erősen van-e meg, az közömbös. Ez az érzés lényegében attól függ, hogy a fölébredés után milyen fokú az átmeneti emlékezéshiány. Az emlékezéshiány pedig sokszor csak azon múlik, hogy éber állapotban az emlékezés láncolata sokszor csupán véletlenül elszakad. Erősebben szuggerálható hipnotizáltaknál (úgynevezett szomnambuloknál vagy alvajáróknál) teljesen tetszés szerint egyetlen szuggerált szóval előidézhetjük vagy megszüntethetjük az emlékezethiányt, vagyis előidézhetjük azt, hogy a hipnotizált személy a fölébredés után tetszésünk szerint mindenre emlékezzék vagy mindent elfelejtsen. Ezt azért hangsúlyozom erősebben, mert mint már mondtam is, az orvosok között új divat az, hogy dogmatikus módon elvi különbséget tesznek az éberszuggesztíó és a hipnotizmus között, pedig hát ez csupán az egész jelenségcsoportnak a durva félreértésén alapul. Nem győzöm eléggé hangsúlyozni, hogy az éberszuggesztíó és a hipnotizmus egy és ugyanaz a dolog és csakis az emlékezethiány szuggesztíója (vagyis a szubjektív alvási érzés) révén különböznek egymástól vagy ha úgy akarjuk a szubjektív alvási emlékezés révén, ellentét-

ben avval az emlékezéssel, hogy azelőtt ébren voltak; különben pedig mind a két dolog vonatkozhatik pontosan ugyanarra az állapotról!

Autószuggesztiókon értjük azoknak a spontán föllépő (tehát nem más emberek által beadott) képzeteknek a hatásait, melyek teljesen egyenlő értékűek egy idegen szuggesztió hatásaival. Egy autószuggesztió úgy keletkezik, hogy valami gondolat vagy érzés nagy hatalommal eluralkodik az agy velőnkön, legyőz minden más ellenérőt, illetve ellenképzetet és ugyanúgy, mint az idegen szuggesztió valahol az idegrendszerben, vagyis természetesen meghatározott irányokban, óriási hatásokat vált ki. Pl. az álmatlanságban szenvedő ember szervezete néha olyan állapotban van, hogy elaludnék, azonban az a képzet, illetve tudat, hogy úgy sem tud elaludni, gyakran, elég arra, hogy valóban előidézze az álmatlanságot, ha egy férfinak az jut az eszébe, hogy Ő nemi szempontból impotens, akkor a hímveszője rögtön elpetyhüdhethet vagy pedig már a merevedés beállta is megakadályozódik. ami aztán lehetetlenné teszi a párosodást. Az ásítás képzele képes kiváltani az ásítást, a párosodásra való gondolás merevedéseket, esetleg kéjérzeteket is okozhat, a szemérem érzete elpirulást, az elszőrnyedése vagy megijedése elsápadást, a részvété környéket csálhat elő.

Ha azonban meggondoljuk, hogy gyakran egy ember nemtudatosan, pl. azáltal, hogy ásít, szuggesztív befolyással van egy másikra, úgyhogy ez is ásít, továbbá, hogy tárgyaknak a megpillantása vagy hangoknak a hallása szintén szuggesztív befolyással lehet az emberre, hogy pl. egy szeretett leány tulajdonát képező ruhadarabnak a látása elég lehet arra, hogy merevedést idézzon elő, hogy egy ételnek a szaga, amelyik régebben valamikor emésztési zavarokat idézett elő, gyakran elegendő ok arra, hogy rosszulletet okozzon – akkor mindenképpen el kell ismernünk, hogy az autószuggesztió és az idegen szuggesztió között az átmeneteknek egész sorozata van tárgyi szuggesztiók és nemszándékos idegenszuggesztiók formájában, melyek bizonytalanokká és elmosódottakká teszik a határokat. A tulajdonképpeni és akart idegenszuggesztió fogalmához hozzátartozik az a megfontolt szándék, hogy egy másik embert szuggesztív úton befolyásoljunk; ez a dolognak az egyetlen ismertető jele. Már most azután egészen más kérdés az, hogy a szándékosan szuggeráló evvel az eljárásával a szuggesztíve befolyásolt személynek a javát (pl. a gyógyulást) tartja-e szem előtt vagy pedig éppen megfordítva valami

bajt akar neki okozni, valami rossz szándéka van vele vagy pedig valamire eszközül akarja felhasználni.

Ránk nézve főleg az a tény fontos, hogy a szuggesztió hatásánál végtelenül sok fordul meg azon, hogy a szuggerált személynél mennyire sikerült fölébreszteni a bizalomnak és a rokonszenvnek az érzéseit. Ha a szuggeráló megcsalja is őt, mégis engedelmeskedhetik neki, ameddig föl nem ismeri a csalást és főleg meg nem érzi. Itt azonban ajánlatos nagyon is figyelembe venni egy körülményt. Az ember a maga eszével és logikájával képes valamit belátni; észreveheti, hogy valami dolog árt neki és józan megfontolásaiban el is átkozhatja ezt a valamit és altudatos ösztönszerű rokonszenvézéseit mégis éhez a valamihez húzzák, mint a lepkét a világosság vagy mint a görög hajóst a szirénák. Két példa fogja ezt legjobban illusztrálni, melyek egyszersmind be is vezetnek bennünket a tárgyunk közepébe:

Egy derék színész beleszeretett egy hisztérikus férjes asszonyba. Ez az asszony nemcsak a férjét csalta meg, hanem a színészt és másokat is. A színész ezt nagyon jól tudta és értelmének egész erejével vágyódott és törekedett arra, hogy valahogyan kiszabaduljon ennek a szirénnek a hálójából. Azonban a vonzóerő, melyet ez az asszony a nemi ösztönére gyakorolt, olyan óriási volt, hogy a nekirugaszkodásai semmit sem használtak és ő mindig újból elbukott a küzdelemben. Végre aztán kétségbeesésében hozzám jött és arra kórt, hogy ezt a szerelmet hipnotizmussal úzzem ki belőle. Én mingyárt megjegyeztem, hogy ez a dolog nem olyan könnyű, mint ő gondolja, azonban reménytelenül is minden lehetőet elkövettem, hogy eleget tegyek a kívánságának. Azonban az én szuggesztióimat, ámbár ezek tökéletesen megegyeztek az eszének a kívánságával, mégis teljesen legyőzték az ő nemi ösztönéből fakadó érzések, melyek éhez a hisztérikus csábító-nőhöz vonzották; egyáltalában semmi eredményt sem tudtam elérni.

Egy igen magas műveltségű hajadon hölgy egy ugyancsak igen művelt nőtlen férfibe annyira beleszeretett, hogy a szó szoros értelmében elorvasztotta ez a szerelem, lesóványodott, álmát és étvágyát elveszítette és így tovább. Mégis az illető úrral való nagyon élénk szellemi érintkezés után a hölgyet az esze és a meggondolása arról győzték meg, hogy a kettőjük jelleme nem illik egymáshoz, és összeházasodás esetén csupa veszekedés és kellemetlenség lenne a házaséletük. Nos ez a hölgy is minden energiájával ellenállott a

vonzalmának, a végső kétségbeesésében szintén hozzámjött és arra kért, hogy a szerelmét hipnotikus úton üzzem el belőle. Miután az előbbi esetben mutatkozott sikertelenség alapján már tapasztalataim voltak erről a dolgról, meg kell vallanom, hogy nagy benső kételkedéssel fogtam a feladatomhoz. Mégis minden művészetemnek a ráfordításával igyekeztem azon, hogy az óhajtott célt elérjem. A felülésem azonban teljesen ugyanolyan volt, mint a színésznél. Végre is abba kellett hagynunk a hiábavaló kísérletezést. Csakis az elválás és a hosszú idő voltak képesek ennek a hölgynek a lelki egyensúlyát újból helyreállítani.

Ez a két példa rendkívül tanulságos. Hatalmas, az egész lelken eluralkodó érzések ellen a szuggesztív csakis olyan módon harcolhat, hogy művészi módon lassankint egészen más szimpátiaérzéseket ébreszt föl, melyeknek a fokozatos növekedése lassankint elnyomja az előbbi érzéseket. Ez pedig egy másik nagyon kényes és nehéz kérdéshez vezet el bennünket.

Hogy más emberekre szuggesztív hatást gyakorolhassunk, mindenekelőtt azon kell igyekeznünk, hogy a szuggerált képzeteket valahogyan rokonszenvérzésekkel kapcsoljuk össze és azt a benyomást ébresszük bennük, hogy ama cél felé, ahová ők maguk is szeretnének eljutni, nemcsak a hipnotizáló parancsszavára törekednek, hanem hogy az a dolog önmagában véve is vagy nagyon kívánatos és kellemes vagy legalább is valami kikerülhetetlen, amibe bele kell nyugodniok. Ugyanis – különösen a nőnél – az alárendeltségnek az érzetében valami kéjérzet féle is van, mikor a legyőzött kényre-kegyre megadja magát a győztesnek. Egy ilyen érzés nagyon sokszor kapcsolódik passzív szekszuális szerelmi érzésekkel, elsősorban a nőnél, de a homoszekszuális férfínél is. A hipnotizáló orvosnak tehát az az első és legkényesebb föladata, hogy a hipnotizált személyben rokonszenvérzéseket keltsen föl, hogy aztán ezeknek a támogatásával és segítségül vételével küzdhessen a megszüntetendő baj ellen. Ez a törekvés rendes körülmények között veszélytelen, ha a hipnotizáló és a hipnotizált személy nemi szempontból nem vonzódnak egymáshoz, tehát olyan esetekben, amikor egy normális férfi hipnotizál egy másik normális férfit, egy normális nő egy másik normális nőt vagy ph egy homoszekszuális férfi egy homoszekszuális nőt. De más esetekben nagyon könnyen fenforog az a veszély, hogy nemi érzések váltódnak ki, melyeknek az eltávolítása aztán nem könnyű, ha nem járnak el

a kellő óvatossággal. Ezek a nemi érzések egyaránt vonatkozhatnak úgy a hipnotizációra, mint a hipnotizáltra és ilyenkor nagyon végzetes szerelmi históriák kerekedhetnek belőlük.

Ilyen szerelmi történetek fordultak elő pl. a Czinsky esetben, amikor egy hisztérikus bárónő, akit a hipnotizmus nagyon fölizzgatótt, a Czinsky szerelmi nyúge alá került. Ebben az esetben a bárónőnél valami szuggerált szerelem féle keletkezett, mely ellen az értelem többé vagy kevésbé védekezett, míg a hipnotizáló, aki maga is. fülíg szerelmes volt, teljesen elvesztette a konceptusát.

Az ilyen esetekben azt lehet mondani, hogy a szuggesztió csak azokat a nagyon is emberi érzéseket erősíti, melyek a mindennapi életben minden szerelmi állapotnál előfordulnak. Egész tengere van itt az árnyalatoknak, mely a normális és szuggerált szerelmesség közötti határt teljesen elmosza. Egy hipnotizáló természetesen nagyon is visszaélhet a maga szuggesztív hatalmával, hogy a hipnotizáltak szuggesztió útján létrehozott szerelmességét a maga javára használja ki. Nekem magamnak is volt egy olyan esetem, mikor egy öreg és. csúnya spiritisztanő hipnotizálás által annyira magához bilincselte egy fiatal és gazdag férfit, hogy ez otthagya a családját és a spiritiszta nőt vette feleségül. Mint a Czinsky esetben, úgy itt is nyilvánvaló a visszaélés. Ez az eset tulajdonképpen még rosszabb volt annyival, mert ennél az öregasszonynál tisztán a pénzre való spekulálás dolgozott és mert ez az asszony, csakhogy a házasságban se veszítse el a szuggesztív hatását, fiatal férjének a nemi élvezet céljaira maga gondoskodott fiatal asszonyokról; ő tehát tisztán csak a pénzre spekulált, míg Czinsky legalább maga is szerelmes volt. Általában azt mondhatjuk, hogy ahol egy szerelmi mámor keletkezésénél a szándékos idegenszuggesztió erős szerepet játszik, ott az a személy, aki ilyen szubjektív úton lett szerelmessé, valami kényszerűséget, érez, amelyet ő később, pl. egy esetleges bírói kihallgatásnál, nagyon jellemző módon ír le. Úgy érzi, mintha a személyisége valami módon, kettéhasadt volna. Észreveszi azt is, hogy a nemi ösztönének az ingerlése és a vonzalma valami kényszerűség jelleget hord magán és igyekszik védekezni ez ellen. Természetesen ez az önvédekezés gyakran csak később áll be, utólag olyankor, amikor a szuggesztióknak rokon-szenvkeltő hatása kezd eltűnni. Itt is mindenféle árnyalatok és átmenetek vannak és ezeknél a jelenségeknél szintén ugyancsak óvakodni kell a dogmatizálástól, mert ha a hipnotizáló nagyon ügyes

ember és úgy tudja intézni a dolgot, hogy szuggeráló szándéka észrevétlen maradjon, az idegen kényszerűségnek a szubjektív érzése teljesen hiányozhatik, illetve nem válik tudatossá. Viszont ha ügyetlen, a hipnotizált személy pedig hisztérikus, akkor az utóbbinál utólag, mint ez a hisztérikus betegekénél oly gyakori, a szerelem nagyon könnyen átszaphat a gyűlöletbe és utólag autósuggesztió révén emlékezhetik arra, hogy az előbbi szerelmessége csak mesterkélt kényszerűség volt és akkor ezt az egykori szerelmességet ilyennek is állítja be, még akkor is, ha a valóságban nem is ez volt az eset, vagyis ha egyszerűen a megszokott hisztérikus módon volt szerelmes.

Lényegesen másként kell megítélni azokat az eseteket, amikor a hipnotizáló egy hipnotizált nőt mély szomnambul álomba merít és aztán ennek tudta nélkül nemileg visszaél vele. Ilyen esetben az áldozat teljesen képtelen mindenféle akaratkifejtésre és ellenállásra. Különösen jogászok számára nagyon könnyű megítélni ez utóbbi esetet. A mi szempontunkból azonban jóval fontosabbak az előbbi esetek. A nemi libidó által előidézett szerelmi kisugárzások megint előmozdítóan hatnak vissza magára a libidóra; kölcsönös rokonszenvézéseket ébresztenek föl és olyan magnetikus erő módjára hatnak, melyek egymást vonzzák. De éppen az imént láttuk, hogy a szuggesztíós hatás erősen asszociált altudatos ellenképzetek legyőzésén alapul és másrészt megismertük a rokonságot nemi érzések és rokonszenvézések között; hiszen a rokonszenvézések részben közvetlen, részben közvetett fejlődéstani származékai a nemi érzéseknek.

Ebből az egyszerű egymásmellé állításból is látjuk, hogy milyen hatalmas erejű rokonság áll fent a szerelem és a szuggesztíó között. Szándékosan mondtam rokonságot; mert ugyancsak óvakodni kell attól, hogy ezt a rokonságot dogmatikusan azonossággá akarjuk átalakítani, mert ez teljesen hibás dolog volna. A szerelem és a szuggesztíó semmiképpen sem azonos. Szerencsére a legtöbb beteg – természetesen csak abban az esetben, ha egyáltalán gyógyítható – a szimpátiaérzések egy könnyebb fokának a fölkeltésével és a hipnotizáló és a hipnotizált beteg arra irányuló egyesült törekvésével, hogy a beteges jelenségeknek urává legyenek, gyógyulást találhat anélkül, hogy másvalami érzés keletkeznék, mint a hipnotizáltnak bizonyos mértékű barátsága és hálája a hipnotizált iránt. Megfordítva két ember benső nemi szerelmet érezhet egymás iránt anélkül, hogy az egyik egyáltalán képes volna a másikat hipnotizálni.

Ez az utóbbi eset különösen akkor áll elő, amikor két ember (pl. házastársak) évek óta nagyon jól ismerik egymást vagy pedig amikor magasabb intelligenciájú emberek nem olyan nagyon függenek a nemi libidótól, illetve a köztük történni szokott nemi érintkezéstől, mert inkább szellemi kapcsolat fűzi őket egymáshoz. Ezt azért kellett okvetlenül megállapítanom, nehogy valaki hamis és elszietett általánosításokkal félremagyarázza az én felfogásomat. Ellenben különösen ott, ahol egy erős asszociált agyvelő egy a másik nemhez tartozó agyvelőnek szuggerál rokonszenvézéseket és ezeket ügyesen összekapcsolja a nemi libidó fölébresztésével, ilyen módon egy szuggerált szerelmesség keletkezhetik, amelyik annyira hasonlít a közönséges és szerelmi mámorhoz, mint egyik tojás a másikhoz. Ha aztán a hipnotizált személynél a szuggesztív hatás meggyengül vagy akár teljesen meg is semmisül, akár azért, mert rájön a csalásra vagy a hipnotizáló visszaélésére, akkor a hipnotizált személy magához tér. A csalódás, a szégyen és a bánat még most is gyűlöletté alakíthatják át a szerelmet. Vagy pedig létrejön a nemi libidó és a csalódott szerelem közötti az a sajátos küzdelem, mely mint a rendes emberi szerelem tragikus momentuma, tudvalevően oly sok regényben és drámában játszik szerepet.

Most pedig hasonlítsuk össze ezeket a jelenségeket a mindennapi életnek azoknak a jelenségeivel, melyeket röviden és egyszerűen a szerelmi mámor kifejezéssel szoktak megjelölni. Az érintkezési pontok egyenesen szembeötlők. Egy férfi és egy nő találkoznak és megtetszenek egymásnak. A pillantások, a szavak, az érintések egyszóval az egész érzéki és szellemi érintkezés pillanatnyi hatása mind a kétónél rokonszenvézéseket és nemi libidót vált ki, melyek aztán maguk is kölcsönösen erősítik egymást. A nemi vágyódás a szeretett lénynek minden cselekedetét és minden megjelenését a fenségességnek mindfényesebb glóriájává veszi körül és ez a nemi jellegű színezet megint csak a rokonszenvézéseket erősíti. Megfordítva, rokonszenvézések hatalmas mértékben erősítik a nemi libidót. Ezt a lavinát növeli a *kölcsönös szuggesztio* és elérheti „*az őrzítő szerelem*” ismert magaslatát. Ez azonban nem egyéb, mint kölcsönös káprázat. Minél őrzőngöbb, hevesebb, meggondolatlanabb és előkészületlenebb egy ilyen szerelem a föllépésében és minél inkább kapcsolatos vele az egymás jellemének kölcsönös nem ismerése, annál nagyobb mértékben épül föl illúziókra, melyek aztán a beálló kijózanodásnál kártyavár

módjára omlanak össze; ezt a pillanatot pedig nyomon követik a közönyösség, undor, sőt a „szerellemnek” gyűlöletbe való átcsapása. Az ilyen esetekben félre nem ismerhető a szuggesztív elem a szerelemben. Mint ahogy egy hipnotizált ember a nyers krumplit nagy élvezettel fogyassza el narancs gyanánt, ha ezt szuggerálják neki, ugyanúgy egy bolondul szerelmes férfi istennőnek tarthat egy csúnya és gonosz leányt vagy egy szerelmes leány a férfias erő és lovagiasság ideáljának tarthat egy utálatos és önző donjuant.

De még nyilvánvalóbb a rokonság ott, ahol a nagyfokú szerelem csak az egyik részről van meg, míg a másik rész csak a csábító ismert szerepét játssza, aki ugyan rendesen – hacsak nem piszkos pénzvágy a kizárólagos oka a csábításnak – a maga nemi libidóját is engedi közrejátszani, ezt azonban bölcs számítással használja föl, amennyiben nem engedi, hogy ez az egész agy velején, vagyis az egész lelkén eluralkodjék, hanem csak mint munkatársat használja föl, illetve él vele vissza a csábítás művénél. Ilyen esetekben mondhatjuk aztán, hogy az egyik fél a csábító és a másik fél az elcsábított. Ilyenkor a csábító játssza a szuggeráló elem szerepét, míg az elcsábított megfelel a szuggerálnak, ha ugyan nem aggodalomból, gyengeségből vagy jólelkűségből. Igaz ugyan, hogy a csábító is többé-kevésbé erősen vagy legalább némileg erotikus befolyás alatt áll, de sohasem teljesen. Az elcsábított azonban teljesen az ő tárgyává lesz és majdnem minden tekintetben az ő hatalma alatt állott. A gondolatai, az érzései, az akarata, minden-minden a csábító impulzusaihoz igazodik és ezt a hatalmat a csábító többnyire a nemi libidó és a libidó szuggesztív erejének segítségével érte el. Azonban vannak esetek, mikor a szerelem és a magaatadás tisztán szuggesztív úton és minden nemi libidó nélkül következnek be. Éppen ezek az esetek azok, melyeket a törvények nem láthatnak előre és melyeket a jogászok nem érthetnek meg. Szabályként állapíthatjuk meg, hogy a mindennapi életben rendesen a férfi játssza a csábító hipnotizőr szerepét. De nem okvetlenül mindig van így. Így pl. Antonius, a római triumvir, mikor a szép Kleopátra lábai előtt hevert és eltúrte ennek a papucsuralmát, nyilvánvalóan a hipnotizált szerepét játszotta. Ilyenféle Antoniusokiat ma is mindennap látunk magunk körül. Azonban ők sem a normalitást, sem a szabályt nem képviselik.

A szuggesztiónak éppen ismertett szerepe a szerelemben igen nagy horderejű és jól magyarázza a szerelmi mámor káprázató mun-

kájának minden jelenségét. Anélkül, hogy közelebbről foglalkozni akarnánk a művészettel, amelyik olyan sokszor dicsőíti a szerelmet és a kéjérzettel, ami velejár a szerelemmel, mégis fent kell tartanunk azt a véleményünket, hogy az ellenőrizhetetlen szerelmi mámor a maga illuzórikus szuggesztióival több méreggel, mint boldogsággal szolgál az emberi életnek. Meg fogom próbálni, hogy ezt még világosabban megmagyarázzam.

Ha két nemes gondolkodású ember érzelmeiknek alapos és becsületes kicserélése után, és ha egy pillanatra háttérbe szorítva és lehetőleg tárgyilagosan megbecsülve azt, ami a vágyaikban tisztán érzéki, eléggé megismerték egymást ahoz, hogy – amennyire ez emberileg egyáltalán elérhető – meg legyenek győződve arról, hogy tartósan boldog kötelékbe léphetnek egymással, akkor veszélytelenül átadhatják magukat a szerelmi mámornak. Az a körülmény, hogy ez a szerelmi mámor mindegyik fél előtt a legideálisabb megvilágításban láttatja a másikat, ebben az esetben csak arra való lesz, hogy a rokonszenvézéseiket erősítse és ezeknek a tartamát élethossziglanivá tegye. Másrészt azonban két hidegen számító önző lény – még ha erős nemi libidójuk van is, amelyik azonban inkább csak az állati ösztönök területére korlátozódik és az értelem józan és nyugodt megfontolását nem igen zavarja meg – nyugodt konvencionális számítás alapján aránylag boldog házasságot köthet egymással, melynél a szerelmi mámor szuggesztiója nagyon csekély vagy egyáltalán semilyen szerepet sem játszik. Az utóbbi kategóriába tartozó eseteknek a gyakoriságát különösen hangsúlyoznom kell. A szépirodalom, amelyik olyan gyakran kéjeleg csodálatos regény-érzéseknél a leírásában és különös előszeretettel foglalkozik a szenzációs, mesterkélt és gyakran a kórtan körébe tartozó helyzetekkel, nagyon is elfelejteti velünk, hogy talán a legtöbb átlag-ember nagyon kevéssé fogékony a szuggesztív szerelmi mámor iránt és nagyon is meggondolja, hogy avval a lelki nyugalommal és hűvösséggel adja-e át magát a nemi kéjérzeteinek, mint az ingyenc az általa keresett és kedvelt konyhatermékeknek. Ez ugyan nem nagyon poétikus, de annál emberibb, főként pedig annál férfiasabb. Különben nagyon sok nőből is ilyenféle ingyenc lesz. De aztán ebben az egész szexuális ügyben kétségbeejtően kevés nyomát találjuk a szerelmi mámor poezisének. Ez már „nem is szerelem, hanem igazi nyárspolgári, a filiszteri vágyak egyéb tárgyaihoz, mint a pénzhez, társadalmi álláshoz, üzlethez stb. alkal-

mazkodott nemi élvezet. Ha pedig erre poétikus rajongók vagy morálprédikátorok elszörnyedésükben azt vágják a fejemhez, hogy es a fölfogás a szerelem prostituálása, akkor ez ellen a leghatározottabban tiltakoznom kell. Amíg a szerelmi élvezet nem vásárolható portéka, addig nincs szó prostitúcióról. Végül is az ember joggal emelhet igényt arra, hogy a nemi ösztönét minden további érzelmi rajongások nélkül is bizonyos kellemes módon elégtse ki, mint ahogy igényt emelhet arra, hogy éhségét és szomjúságát kellemes ételekkel és italokkal csillapítsa, ha evvel senkinek kárt nem okoz, ennek az egész ügynek azonban, mint mondtuk, semmi köze a szerelmi mámorhoz. A szerelmi mámornál az egész lelki életnek, az agy tevékenység főáramlatának az óriási megrázkódtatásáról, „¹eleragadtatásáról” van szó, szuggesztiós hatások következtében, rendszeren a nemi ösztönrel kapcsolatban, néha azonban enélkül is.

A szerelmi mámornek természetesen mindenféle lehetséges *m*-tenzitási foka és minősége van, mindenkor azoknak az embereknek az egyénisége szerint, akiken ez a mámor eluralkodik, mint valami hatalmas orkán zúgthat el fölöttük vagy szelíden, mint a lengedezi» zefir; ideális természetű egyéneknél az emberi érzések legfinomabb és legmagasabbrendű húrjait szólaltathatja meg, a közönséges embernél pedig olyan bután és lomposan jelentkezhetik, mint egy bikánál. A formáit már egy előbbi fejezetben leírtuk. A szerelmes embert a rajongás túlzott szerelmi kifejezéseire ragadtatja, melyek sokszor egyenesen félszegek, de csak addig jelentkeznek, ameddig a szerelmi mámor tart, hogy azután, amint láttuk, a legtöbb esetben az ellenkezőbe csapjanak át.

A szuggesztió hatással van nemcsak a szekszuális érzésekre, hanem az ember egész lelki életére is. Óriási és ellenállhatatlan hatást gyakorol az esztétikára és a művészetre és ez a hatás hozza létre a váltakozó divatrajongásokat is. Az átlagművész, legfőképpen pedig az átlagember, aki ítélni akar a művészetről, tökéletes rabszolgája az ilyen művészeti divat-szuggesztióknak. Egyes impresszionisták például képesek voltak az emberekkel elhitetni akarni, hogy a növények lombozata olyan kobaldkék, mint amilyenek ők festették és más efféle szörnyűségekre is rámutathatnánk.

Utalunk még arra, amit a nyolcadik fejezetben a szuggesztió, autósuggesztió és a kóros indulati hatások által okozott szekszuális abnormitásokról és perverzításokról mondtunk. Mindezekből ki-

derül, hogy különösen a nagyon könnyen szuggerálható vagy hisztérikus embereknél a nemi ösztön minden irányban befolyásolható és olyan érzéki benyomások, melyek perverz képzeteket váltanak ki, könnyen hamis utakra terelhetik. Így pl. egy nagyon könnyen szuggerálható, különösen egy hisztérikus fiúnak az erotikus fantáziája, ha ezt egy másik fiúnak az erotizmusa közvetett módon fölébreszti, nagyon könnyen magát ezt az utóbbi fiút választja ki tárgyául. Ilyen módon könnyen kiváltódhatik egy homoszekszuális hajlam, melyet aztán a megfelelő manipulációk, mint a kölcsönös onánia, fiúszerelem, és más efféle továbbtenyésztenek. Attól az erőttől, amellyel egy perverz erotikus képzet szuggesztív úton a nemi ösztönt ingerli, függhet sokszor a tartama is. Ez áll például az impotenciára, az onániára, az állatokhoz való szekszuális hajlamra és így tovább.

Éppen az említett jelenségek szolgálnak ujjmutatással arra, hogy más irányban a szuggesztió és a lélekelemzés mennyire lehetnek gyógyító vagy legalább is enyhítő hatással a nemi élet rendellenességeire. Amennyire képesek a nemi ösztönt ingerelni vagy perverz irányokba terelni, éppen annyira képesek ezt az ösztönt tompítani vagy a helyes útra visszaterelni, föltéve természetesen, hogy a perverzitás nem öröklékenyen veleszületett. A túlságosan gyakori magömléseket, onanisztikus szokásokat és perverz ösztönöket már pusztán szuggesztióval is majdnem minden esetben jelentékenyen enyhíteni lehet és nem ritkán teljesen megszüntetni. De emlékeztetni akarok arra, hogy ha szuggesztió útján sikerül is megszüntetnünk perverzitásokat, melyek rendszeren legnagyobb részt öröklékeny hajlamokon alapulnak, ez nem ad nekünk még jogot arra, hogy az ilyen esetben mindig csupán viszonylagos és a visszaesést ki nem záró gyógyulási eredmény alapján megengedjük vagy egyenesen előmozdítsuk a megházasodást (lásd fentebb). Hogy milyen nagyon fontos a hipnotizáló jóakarata, és óvatossága és hogy miijén sok függ ettől, azt jól illusztrálja a következő, bizonyára nagyon kényes eset, melyet én magam, kezeltem:

Egy fiatal, csinos és tisztességes leány borzasztó nemi ingereit-ségben szenvedett. Nemcsak, hogy az onániának nem tudott ellentállani, hanem éjjelenként erotikus álmai voltak férfiakról és állatokról, melyek a nemi részeiken feküdtek; ez őt borzasztóan fölizgatta és éppen olyan teljes kéjérzeteket kapott, mint amilyen egyébként csak a párosodásnál jelentkezik. Könnyű fölismerni, hogy nagyon nehéz és kényes dolog, hogy egy ilyen esetnél férfi alkalmazza a szug-

gesztív gyógykezelést. Mégis sikerült nekem a megfelelő szóbeli szuggesztióval, kapcsolatban egy mágnest a helyi alkalmazásával, melynek természetesen csakis szuggesztív hatása volt és lehetett, nemcsak az onanizálást megszüntetni, hanem a leány munkaképtelenségét és ideges kimerültségét is majdnem teljesen meggyógyítani, úgy hogy ismét a foglalkozása után láthatott.

Némi ügyességgel az ilyen eseteket is lehet más emberekkel együtt hipnotizálni; ez különben olyan szabály, melytől majdnem sohasem volna szabad eltérni, és ha igen, akkor csak a legnagyobb óvatosság alkalmazásával mindkét részről. Egyébként ma már sok esetben a lélekelemzési alkalmazzák ott, hol pusztán a szuggesztióval nem lehet célt érni.

Mint mondtam, itt nem lehet a főadatam, hogy részletesen is földolgozzam a szuggesztió és a nemi ösztön, továbbá a szerelem egymáshoz való viszonyának valóban rendkívül nagy területét. Az elmondottak talán elegendők arra, hogy az olvasó eléggé tájékozódjék az egész kérdéstről, hogy gondolkodásra serkentsék és lehetővé tegyék neki, hogy valamely konkrét esetben maga is fölismerje a szuggesztió hatásait.

TIZEDIK FEJEZET.

A nemi kérdés viszonya a pénzhez, vagyis a magántulajdonhoz és a háborúhoz. Pénzházasság, prostitúció, kerítés, kokottok és metresszek. A világháború.

Bevezető megjegyzések.

A VI. fejezetben a fejlődéstan folytatásaképp megismertük az emberi házasság történeti fejlődését és megállapítottuk, hogy a vásárlási házasság és a többnejűség középfokot jelent a kultúra fejlődésében, egyúttal eltévelyedést is, ami következménye az emberi társadalom és emberi tulajdon fejlődésének. Ha az ember, aki valójában szellemileg magasan álló, egyéniséggel megáldott lény, anynyira vágyódik családalapítás és annak jó sorsa iránt, az életben kényszerülve van bizonyos társasági közösségben élni, úgy előfordul, hogy az emberi agyvelő sokfélesége és a nagy egyéni eltérések mellett egyes egyének, akik magasabb fejlettséggel bírnak és előnyösebb helyzetben vannak, a gyengébbek és kevésbé tehetségesek felett uralkodnak és azokat a maguk és családjuk előnyére kizsákmányolni igyekeznek. Ilyenfajta cselekedetekre emlékeztetőt már láttunk az állatoknál is. Láttunk öreg, úgynevezett rablóméheket, amelyek más méhek munkájának a gyümölcsét elsajátították. Láttuk, hogy a hangyáknál is van olyan rabszolgatartás-féle, bár ösztönszerű alapon, amikor a gyengébb faj bábjaikat az erősebb fajúak elrabolják. És ha az elrablott báb hangyája életre kel, úgy ezek a rabszolga hangyák ösztönszerűen rablóiknak szolgálnak. Középfokú értelmességű emlősök csoportjánál is láthatjuk (marháknál és egyes majomfajoknál), hogy az öreg hím, és ha éppen alkalom adó-

dik, a bátrabb nőstény (tehéncsordánál) átveszi a többiek vezetését. Ámbár itt a tárgyakra vagy élőlényekre vonatkozó személyes tulajdon még nem játszik szerepet, mert az állatok ennek értékét még nem ismerik, mégis találunk néha az egyéni tulajdonra emlékeztető valamit az egyedül élő állatoknál, melyek pl. a fészüket annak tartozékaival és élelmiszerraktárakkal, sőt még környezetükkel együtt is magukéinak tekintik. Az ilyen ösztönös úton szerzett kollektív tulajdont még világosabban ismerhetjük fel a méneknél, a darazsaknál és különösen a hangyáknál, amelyek pl. azokat a fákat, amelyeknek levéltetűit fejőstehenekül tartják, fészük tartozékának tekintik és megfelelő módon meg is védik.

Csak mikor az ember elért a kultúrájának egy bizonyos fokára, akkor ismerte fel egyénileg azt a hasznot, amelyet a föld birtoklásából és más emberek munkásságából magának szerezhet. Az erősebb férfinem evvel az előnyös birtoklással kötötte össze nemi vágyait akkor, amikor a gyengébb női nemet mindinkább magától függővé tette és kizsákmányolta. Így vált a nő egyrészt eladási áruvá, amelyet egyéb kívánatos tárgyaiért becserélhetett, másrészt – a vevőnek – alkalom adódott arra, hogy nemi vágyát kielégítse és egyúttal értékes munkaerőre tegyen szert és valakire, aki majd új munkaerőket szállít neki a gyermekek személyében. Ebből az egyszerű, úgy az etnológiában, mint a történelemben világosan felismerhető okból jött létre ez az egész adás-vétel, melyet azonfelül még a szerelem, jobban mondva a nemi élvezet is ösztökélt. Beszéltem már arról az előnyről is, amit a soknejű barbároknak a sok feleség és gyermek jelentettek és hogy ez volt az oka annak, hogy feleségeket és gyerekeket vettek és adtak el. Ezek az állapotok sokban hasonlítanak a rabszolgakereskedéshez és avval szorosán és sokszorosán összefüggésben is állanak. Ezek a durva viszonyok szerencsére mai kultúránk mellett már túlhaladott dolgok. De azért a pénz alig hatott előnyösebb módon modern nemi életünkre. A VI. fejezetben láttuk, hogy a modern élet komplikált és raffinait viszonyai mellett a feleség és a gyerekek mindinkább fényűzési tárgyak lesznek és nem jelentenek vagyont, úgy mint régen. Ennek két oka van. Egyrészt a mai szabadabb és humánusabb felfogás az asszony és a gyermekek szociális helyzetét és jogait mindinkább kibővítette, a férfi mind kevésbé használhatja ki őket, mint az a patriarchátus

idejében lehetséges volt. Ellenkezőleg a családapa kötelessége, hogy feleségét és gyermekeit eltartsa és gondoskodnia kell az utóbbiak tisztességes neveléséről is. A szegény embereknél ugyan még napirenden van a feleség és a gyermekek kizsákmányolása, de a gazdagoknál és művelteknél sokszor éppen ennek megfordította áll elő.

Az apának az a véleménye és szándéka, hogy családjáról előkelően és unom módon gondoskodjék, ezért gyermekeit fényűzésben, élvezetekben és lustálkodásban neveli fel, olyan módon tehát, amely rendkívül káros. Azonkívül a modern életmód és élvezetek is el-lanyhítják az erkölcsöket. Ez az életmód aztán nyomást gyakorol az egész társadalomra és magával hozza a külsőségek és a fényűzés hajhászását. Ezáltal egy egyszerű, igaz, izmos és józan család felnevelése rendkívül meg van nehezítve. Ügy a férfiak, mint az aszszonyok, de különösen az utóbbiak ékszerekben és ruhákban, lakásaik gazdag és kényelmes berendezésében, élvezetekben, szórakozásokban, gazdag multságokban és estélyekben mindenféle fényes külsőségekben fölül akarják múlni egymást. Ezen a módon sok emberi munka fecsérlődik el fényre és luxusra és ez az oka annak, hogy a ma kultúrája, mely hála a tudománynak és a technikának elődeit az életszükségletek előállításában sokszorosán túlszárnyalja, nemcsak fölöslegben dúskáló gazdagokat és szűkölködő szegényeket tud felmutatni, hanem „takarékosági szempontból” kevesebb házas-ságot és kevesebb gyermeket. A ma társadalmának utódait elkor-csositja még a fordított kiválasztás is, a narkotikus szerek (alkohol) élvezete és az egyoldalú, egészségtelen életmód. Ápolt és jóltáplált külsejük ezt ugyan nem igen árulja el, de annál inkább a mind-inkább növekvő idegesség. Azonkívül számos mesterkélt szükségletük annyira nagyigényűekké teszi őket, hogy a társadalomtól sokkal többet követelnek, mint amennyit ők a társadalomnak adnak; a társadalomnak egy hasznos tagja biztosan éppen megfordítva viselkednék. Különösen veszedelmes jelenségnek tartom az északamerikai nőknél kifejlesztett tétlenséget.

Lássuk most azokat a hátrányos következményeket, amit ez a tényállás a modern kultúremler nemi életére gyakorol. Ezek három alakban is jelentkeznek; az első a pénzházasság, a második a prostitúció és kerítés, harmadsorban mint középfok a kokott- és metresztartás.

1. A pénzházasság.

A pénzházasság a modern formája (utódja) a vásárlási házasságnak. Azelőtt vett az ember magának egy feleséget és eladta a leányát. Most az emberek eladják magukat egy asszonynak és vásárolnak egy vőt. Igaz, hogy ez most már nem olyan veszedelmes ügy, mert a vásárló nő és a megvásárolt férfi már nem mint tulajdonos és tulajdon állanak szemben egymással. Ennek dacára a pénztelen egyén házassága a legpiszkosabb spekulációkra és kizsákmányolásokra ad alkalmat. Szerelem, jellem, derekasság és lelki összhang, testi és lelki egészség helyett első és utolsó sorban pénzt keresnek a házasságban. A pénz a legtöbb férfit úgy elkápráztatja, hogy nem veszi észre, hogy lelki és testi kiválósága és épsége az életársnak sokkal biztosabb tőkét jelentenek, mint azok az értékpapírok, melyek a páncélszekrényben fekszenek és amelyeket a terhelt és rosszhajlamú gyermekek elég gyorsan fel fognak használni. Így történik folytonosan az a szerencsétlenség, hogy az átöröklődés nem ismerése és pénzvágy miatt rosszul sikerült utódokat nemzenek. Másrészt derék férfiak gyakran maradnak nőtlenek és gyermektelenek csak azért, mert nincs pénzük. A tőke kizsákmányolja őket mint dolgozókat és nem jutnak hozzá, hogy fajukat szaporítsák.

Jellemző és elvi szimptomatikus jelenség ezen a téren az eddigi német és az osztrák-magyar hadsereg, ahol a szegénysorsú tisztnek csak olyan nőt vehettek el feleségül, akiknek bizonyos vagyonuk vagy jövedelmük volt, mert az asszonyt és a családot „rangjuknak megfelelően” kellett eltartaniok. Ez a berendezkedés, amelyet mindenféle hasznossági kifogással akartak igazolni, világosan mutatja, hogy milyen mélyre süllyesztette az erkölcsünket a pénz és az osztályelőítélet. Például, ha valaki nem volt vagyonos, akkor mint tiszt nem szolgálhatta a hazáját és nem házasodhatott, ha el nem adta magát egy vagyonos nőnek. Másszóval, ha valaki tiszt volt, úgy minden további nélkül tiszta szerelemből és vonzalomból nem nőülhetett, hacsak az illetőnek nem volt saját vagyona. Persze, hogy azért akadtak tisztak, akik szerelemből nőültek. Be hogy ezt megtehessék és megkapják a házassági beleegyezést, ahoz nemcsak a fentemlített vagyont vagy jövedelmet kellett igazolni, hanem bizonyos társadalmi állást és műveltséget is. Ha

azonban nagy volt a vagyon, akkor elnézőbbek voltak a műveltség tekintetében. A tiszt feleségének a tiszt kaszinóbálgain és a hivatalos meghívásoknál stb. meg kellett jelennie, nem volt szabad valami egyszerű foglalkozást nyilvánosan üznie, még szülei sem bírhattak nyílt üzlettel! Egy közeli rokonom hallotta egy német városban, amint egy ga2dag anya a leányának, aki vonakodott a bemutatott völegény-jelöltet elfogadni, azt mondta: „Mi nem akarunk kényszeríteni, hisz van elég pénzünk. Ha majd később kedved lesz a férjhezmenésre, még mindig vehetünk egy tisztet számodra.”

Az úgynevezett rangházasság kényszerénél majdnem kizárólag a pénz játszik szerepet. Ezelőtt jelentett valamit a születés és a nemesség; ezek hatalmat és gazdagságot jelentettek. Ma a pénz helyettesíti őket, mely úgyszólván egyeduralkodó. Ha valaki következetesen és energikusan harcolna ez ellen és visszatérne a régi egyszerű szokásokhoz, egyszerűen öltözködnék, kézimunkát végezne, cselédeivel egy asztalnál étkezne, vagy egyáltalában nem tartana cselédet, úgy az úgynevezett jótársaságban lehetetlenné válnék. Akármelyik szálloda pincére, minden inasgyerek előkelő megvetéssel nézne le rá; „közönségesének tartanák, fősvénynek, bolondnak, aki megérett a tébolydára. Azonban csak bizonyos mértékig és meglehetősen óvatossággal szabad a modern pénzszélhámoskodás ellen reagálnunk és különösen a háziasságnál lesz ez a dolog nagyon súlyos és kényes. Egy művelt, de vagyontalan férfi, aki pl. hogy úgy a prostitúciót, mint más hasonlót elkerülhesse, mint diák meg-nősülni szeretne és feleségével bútorozott szobában egészen egyszerűen akarna élni, nehezen találna olyan művelt lányt, aki erre kapható volna. Mert minden dolognak az uralkodó divat szerint és „ranghoz méltóan” kell történnie. És ezáltal a házasság a legtöbb esetben lehetetlenné válik. De ugyanaz a diák élhet vadházasságban, mert az ilyen viszonyt megtűri a diákszövetség. Miért ne lehetne tehát ugyanaz a megélhetésre szánt összeg elég egy házasságra, ha elég egy vadházasságra? Evvel a kérdéssel csak érinteni akarom a problémát, amelyre „később még visszatérek, csak föl akarom hívni a figyelmet a modern társadalom egy rákfenéjére.

Pénzházasságon olyan házasságot értünk, melyet nem szerelemből, hanem érdekből kötnek. Nem éppen mindig a pénz az, ami tekintetbe jön. Az élökelő állás, a név, rendesen szintén többé-ke-

vésbé közrejátszanak. Egyszer egy tönkrement nemes vesz el egy gazdag polgárnőt, hogy megint pénzhez jusson, míg a nő hiúságból akar nemesi előnevet. Máskor egy kacér nőnek sikerül oly ügyesen flörtölnie és szerelmet színészkednie, hogy egy gazdag embert tud fpgni magának. Néha mindkét részről számítás forog fent és kölcsönösen megcsalják egymást, azonkívül még örökségekre is spekulálnak. Legtöbbször a férfiak azok, akik gazdag nőt szemelnek ki maguknak és ennél a számításnál jól becsapódnak, mert az illető jellegbeli fogyatékoságait alábecsülik. Tényleg úgy is van, hogy gazdag emberek értéktelen gyermekeiket derék, de szegényebb egyéneknek juttatják és így a házasság és hozomány révén megszabadulnak tőlük. De nemcsak az előkelőknél és gazdagoknál, hanem a szegény embereknél, a nép, a parasztság és munkásság körében is mindennapos az érdekházasság, melynek korrumpáló hatása nem marad el. Még derék szolgálókat is elvesznek pár száz korona megtakarított pénzük kedvéért és utóbb elhagyják őket, ha a „derék” férj elfecsérelte ezt. De evvel nem állítom, hogy érdekházasság nem lehet soha boldog. Hisz megtörténhetik, hogy a pénzszerződés becsületes és utána kullog a szerelem, különösen ha a számító felek a jellemek, egészség stb. mineműségét is figyelembe vették.

Nem akarok banalitásokba esni és a modern regényekben és beszélgetésekben már eléggé elcsépelet tárgyat, az érdekházasságot még aprólékosabban megtárgyalni, ezért csak avval a rövid megjegyzéssel zárom fejtegetéseimet, hogy egy ilyen érdekházasság ajtót tár a képmutatásnak, ami csalásokra és visszaélésekre vezet. Nincs is igazságtalanság abban a megállapításban, amikor az érdekházasságot előkelő prostitúciónak nevezik. Különben nem állítom, hogy az érdekházasság ma gyakoribb dolog volna mint azelőtt, sőt az ifjúság nagyobb szabadsága ezt ma egészségesen ellensúlyozza. Azelőtt a szülők a gyermekeiket sokkal inkább kónyszerítették egy háziasságra. De ma a házasulandók maguk kereskednek önmagukkal.

2. Prostitúció és kerítés.

A prostitúció, mint azt már a VI. fejezetben láttuk, nagyon régi berendezkedés és megtaláljuk minden kultúrnépnel, mint az elfajulás jelét. Nincs is mit csodálkozni azon, hogy olyan helyen, ahol

a nő adás-vétel tárgyát képezte, egyes alacsony gondolkodású nők arra a gondolatra jöttek, hogy az üzletet saját szakállukra bonyolítsák le, vagyis bájaik élvezetét alkalmilag a férfiaknak áruba bocsássák, ^ ahelyett, hogy a bájaik házasság portéka gyanánt szerepeljenek. De mivel a férfi az erősebb fél, az alacsony, barbár kultúrában ő is előnyösnek találja, hogy az üzletet igénybe vegye és az uralma alatt lévő nőt a prostitúcióra rábírra. Láttuk, amikor a szülők saját lányaikkal és férjek hites feleségeikkel ilyen módon visszaéltek. A prostituált nők a modern kultúrkörülmények közt ily módon (különösen ha látogatóik kétes minőségét figyelembe vesszük) állandóan ki vannak téve annak, hogy velük vagy durván visszaélnek, vagy pedig nem fizetnek nekik. Tehát egészen természetes, hogy iparuknak valami védelmi módot kerestek. Néha biztonsági örül olyan férfiszertőt tartanak, akit megfizetnek (selyemfiú), vagy elszerződnek egy üzletemberhez (bordélyos), aki iparukból hasznot húz. Alkalmilag a hites férj, a szajha apja vagy anyja játsszák a kerítő vagy selyemfiú szerepét. Ilyen módon tehát a selyemfiú és a kerítés a prostitúció állandó kísérői.

A prostitúció már az ókorban virágzott, a középkorban szintén, különösen a keresztes háborúk következtében (lásd VI. fejezet). Nem akarjuk megírni a történetét, mert teljesen megfelel a célunknak, ha megismerjük a modern prostitúciót. Csak annyit jegyezzünk meg, hogy sok ősnépnél és fiatal, fejlődő nemzeteknél, amelyek nemileg még romlatlanok és szolidak voltak, a normális nemi érintkezés mellett a prostitúció alig, vagy csak igen kis mértékben tudott lábrakapni. Mai szervezeti formáját I. Napóleonnak köszönheti. Ez a törvénye, épúgy mint a házasságra és nemi érintkezésre vonatkozó elve igazi kifejezője a nőekkel való bánásmódot illető véleményének: Elnyomni a nőt, nem törődni a jogaival és lefokozni a nőt olyan értelemben, hogy semmi egyéb ne legyen mint csak a férfi élvezeti tárgya és szaporodási eszköze.

Kifejezetten hangsúlyozom, hogy én ebben a könyvben a „kerítés” szót kizárólag az „iparszerű kerítésre” használom és az így is értendő. A német büntetőtörvénykönyv evvel ellentétben pl. fegyházzal bünteti azt a kerítést, amikor egy anya túri, hogy 30 éves leánya a vőlegényével együtt aludjon a házában. Ez nézetem szerint meg nem engedett kiterjesztése a kerítés fogalmának, ez egyszerű vadházasság. A vadházasságot pedig a büntetőtörvénykönyvnek is-

mernie se kell, amíg azt felnőttek folytatják és egyéb következményei nincsenek.

A prostitúció szervezete. Az előbbieken megismertük azokat a szociális feltételeket, melyekből természetesen a prostitúció szervezete a selyemfiúval és kerítővel együtt kifejlődött. Mint további tényező hozzájárult ehhez az orvosi felismerés. A VIII. fejezetben ismertettük a nemi betegségeket. Amikor az emberiség ezen ostromát mind alaposabban megismerték a lényegében, mind világosabbá vált összefüggése a prostitúcióval. A szifilisz és gonorrhoea fertőző csirái rendszeren a férfi ivarszervekben és a női hüvelyben és húgycsőben találhatók. Fertőzött egyénnel való közösülés megfertőzheti az egészségest. Ebből egyszerűen kiderül, hogy a fertőzés terjedésének veszélye a nemi érintkezések számával növekszik. Ha tehát egy nő rendszeresen eladja magát a kínálkozó férfiaknak, óriásira növekszik annak a lehetősége, hogy ezek egyike őt megfertőzi. És ha egyszer megfertőződött, úgy megszoródik ez a veszély mindannyiszor, ahányszor az a nő más férfiakkal nemileg érintkezik és ezek legtöbbje újra megfertőződik. Ezt az egyszerű számtani tényt, sajnos, kevésbé vették figyelembe; csak a következményeivel törődtek. Itt tekintetbe kell venni, hogy a szifilisz gyógyulását nagyon nehéz biztosan megállapítani és hogy ez a betegség legalább keletkezése első két évében rendkívül ragályos és az egész szervezetben és a vérben el van terjedve, és hogy ilykép nemcsak külsőleg látható nagy fekélyek tudnak fertőzni, hanem a nyálkahártyának, a hüvelynek, a száznak, stb. kicsiny, eldugott sérülései is. Azonkívül azt is tekintetbe kell venni, hogy a gonorrhoea a nőnél nem fájdalmas és a férfinek is alig fáj, ha, amint az oly gyakori, idültté válik és hogy továbbá a fertőzőcsirák (gonokokkusok) a kezelés számára igen nehezen hozzáférhetők, a nemi szervek nyálkahártyáinak redőibe és ráncaiba elrejtőznek, a nőnél gyakran egészen a méhig nyomulnak és hogy ennek következtében ezen betegség gyógyulása néha majdnem vagy teljesen lehetetlen. És ha még meggondoljuk, hogy a női nemi szervek mély, eldugott redőket képeznek, melyeknek teljes átvizsgálása minden segédeszköz és alaposág dacára is részben lehetetlen és hogy továbbá a prostituáltaknál szokásos természetellenes manipulációk által a száj nyálkahártyái is gyakran nemi bajokkal fertőződtek és hogy egyáltalában testének egyetlenegy helye sem nyújt biztonságot a fertőzés ellen, úgy fáradtság nélkül megérthet-

jük, milyen végtelen fertőzési veszedelmeket rejt a vásárolt szerelem mocsara. Csak gondoljunk például a IV. fejezetben említett férfi esetére, aki 2000 nővel közösült öt év alatt és fertőzött volt. Ha ez túlzott eset is, de hány hasonló eset van kicsinyben. Ilyen körülmények között hogy is maradhatnak a szajhák egészségesek!” A soknejű Salamon király az ő 700 feleségével ehhez képest mérsékelt volt, de mindenekfölött veszélytelen.

Ezt a veszélyt ismerték fel az orvosok Napoleon idejében és ezért vezették be a prostitúció megrendszabályozását abban a becsületes hitben, hogy a veszélyt evvel elhárítják, vagy legalább csökkentik, mert az volt a véleményük, hogy a prostitúciót, mint olyat, nem lehet leküzdeni. Ez a rendszabály abban áll, hogy a rendőrség kikutatja a magát prostituáló nőt és azt úgynevezett beírásra kényszeríti. Akkor bárcát kapnak és kötelezve vannak, hogy hetenként kétszer vagy kéthetenként orvosilag megvizsgáltassák magukat, különben elfogják és megbüntetik őket. Azonkívül a szabályozás arra szokott törekedni, hogy a prostituáltak ügyét leegyszerűsítse és őket egy bordélyos férfi vagy nő úgynevezett bordélyházba elzárja, amelyet aztán orvosilag rendszeresen ellenőriznek. Természetesen elvben a bordély ne legyen állami intézmény; tehát a bordéllyal és a bárcásnőkkel szemben azt a kifejezést használják, hogy „megtúrt ház” („maison de tolerance”) és evvel tudtul akarják adni, hogy nem tartják jóléti intézménynek, hanem megtúrt rossznak. Azért ez a megkülönböztetés mégis csak nagyon csúnya és hiányos. Túrni, szabadalmaztatni, megszervezni, helybenhagyni és végül pártolni és érdekében sikra szállni és ajánlani – olyan fogalmak, melyek majdnem átmenetnélküli szakadatlan láncolatot képeznek. Amikor az állam eltűri a prostitúciót és a bordélyt, akkor közegeinek tárgyalni kell úgy a prostituáltakkal, mint a kerítőkkel; tehát elismeri azokat. Következésképpen eme fáradozásait meg is kell fizetni; Tehát a prostituáltaknak és a bordélyosnak az engedélyért és az orvosi vizsgálatért az államnak adót kell fizetni. Egy közmondás úgy szól: „Aki fizet, az parancsol”. Ezt ugyan nem vehetjük szószertint, de azért a fizető mindig gyakorol egy bizonyos nyomást a megfizetettre és ily módon a bordélyos és a bárcás nők úgyszólván állami intézetnek érzik magukat, ami a tekintélyüket a saját szemükben és a gondolkozásnélküli tömeg szemében megnöveszti. Hogy mennyire fogalomzavaró ez a bűnös szociális abnormitás a gondolkozni

nem tudó fejekre, ezt két példával akarom igazolni: egy ismerősöm az állami rendszabályozás ellen küzdött. Ezt nem értette egy aszszony, aki felkereste, elpanaszolta neki leánya könnyelmű életmódját és végül megkérdezte, hogy nem tud-e rajtuk olykép segíteni, hogy leányát egy államilag engedélyezett bordélyházban elhelyezze; ez legalább állami intézet, ahol minden rendben folyik! – Párizsban egyszer egy vén kerítő felkereste a rendőrminisztert és megkérte, hogy házának engedélyét tizenkilencéves leányára ruházza át. Házában mindig szolid, lojális és vallásos szellem uralkodott; leánya tetőtől-talpig derék, szolid és szorgalmas nő, aki az üzletet jól ismeri és azt bizonytalán hasonló helyes szellemben fogja tovább vezetni. Úgy vélem, hogy az emberi naivitásnak és tudatlanságnak ezekkel a példáival legjobban tudom jellemezni ennek a rendszernek a züllöttségét. Maupassant „La maison Tellier” című novellájában mesterei finomsággal és találóan jellemzi a prostituált, a bordélytulajdonosnő és a látogatók lélektanát.

A fentemlített okokból egyrészt a prostituált orvosi vizsgálata igen megbízhatatlan dolog és másrészt mégis a férfiközönség számára a biztonság csalóka érzését nyújtja, olyan biztonságérzést, melyben a férfi szívesen bízik, csak hogy a prostitúció karjaiba vetesse magát. Ezen orvosi látogatások célja az volna, hogy a beteg prostituált kikapcsolódjék a forgalomból és kényszerkezelésre a kórházba menjen. De aki a viszonyokat ismeri, tudja, hogy milyen keveset érnek el ezzel. Majd minden prostituáltat aránylag rövid idő alatt megfertőznek. Elsősorban úgy a bordélytulajdonosnak mint a leánynak egyformán érdeke, hogy a kórházi tartózkodás minél rövidebb legyen, másrészt a „bordély orvosa részben ezen személyek tiszteletdíjából él, tehát többé-kevésbé kímélnie kell őket. Ebből aztán egy majdnem megoldhatatlan konfliktus keletkezik, mert az ilyen betegek kezelése igen hosszadalmas és sikere igen kevéssé megbízható, Egy lelkiismeretes hollandi orvossal történt egyszer, hogy amikor a megfertőzött bárcásleányok kórházba küldését lelkiismeretesen akarta keresztülvinni, az lett a vége, hogy a nyilvános házak majdnem valamennyi leányát hosszabb kezelésre a kórházba kellett küldenie. Ebből valóságos forradalom keletkezett és még élete is veszélyben forgott. A rendes praxisnál még a kórházban is behunyják egyik szemüket, meggyógyítják a legfeltűnőbb kelevényeket, elállítják a legészrevehetőbb gonorrhoeikus folyást és elbocsátják a

nőt. Azonkívül a látogatás galoppban történik, mert ha minden uccaleányt nyolcnaponként tetőtől-talpig akarnának megvizsgálni, akkor sem a bordély, sem a szajhák, sem az orvosok nem tudnának fentmaradni.

Bloch Iván is írja: Bár kimutatható és bizonyítható, hogy minden harmadik prostituálnak kankója van, 1889-ben Berlinben csak minden 200-iknál, 1884-ben pedig csak az 1873-ik vizsgálatnál találtak egy kankóesetet! És minden „német alaposság” mellett is az uccaleányok orvosi vizsgálatának ennyi a megbízhatósága, örülök, hogy e helyütt megállapíthatom, hogy a nemi betegségek specialistái végül maguk is erre a felismerésre jutottak melynek tárgyi igazságát Butlerné tartózkodó (abolicionisztikus) mozgalma már évek előtt bebizonyította. Nem egy kongresszuson (Zürichben, Stockholmban) én is felszólaltam az abolicionisztikus álláspont mellett és megfelelő, a prostitúciót megszüntető törvény életbeléptetését követeltem.

Avval a nagyon radikális és egyben utópisztikus javaslattal is léptek már fel, hogy minden férfit, mielőtt egy szajhát felkeres, meg kell orvosilag vizsgálni! Tény, hogy ez megakadályozná, hogy a bárcásleányok fertőzödjének. De hát hogy képzelik el egy ilyen óvórendszabály keresztülvitelét! El kell képzelni a bordély állandó vendégeit, akik sokszor majdnem naponként felkeresnek egy leányt, hogy ezeket előbb mindig megvizsgálják orvosilag, ami több pénzbe és időbe kerülne, mint maga a Bordélylátogatás! Képzeljük el az orvosokat bizonyos időpontban, mikor a bordély előtt, úgyszólván „sort” áll a közönség, mert olyan jól megy az üzlet. Vannak olyan zöldségek, amik csakis hivatalnoki fejekben teremhetnek meg.

Azonban a teljesen független prostituáltat, aki személye felett szabadon rendelkezik és akiben még jobb emberi érzés és bizonyos szemérem van és rendszerint korlátolt számú és válogatott látogatókat fogad, a bárca hivatalosan az emberi társadalom kivetettjeihez, sorozza és ezáltal elveszíti szégyenérzetének utolsó maradványát is. Emberiességének utolsó maradványát aztán a közönséges bordélyban veszíti el.

A magánprostitúciónak többféle foka van. Egy kevésbé alacsony fokon álló prostituált nyilvános bálokon keresi a férfiismeretéseket, éjjeli kávéházakban és hasonló kétes helyiségekben és mindig van egy csomó futólagos ismeretsége, akiknek eladja magát. Az aljasabb, közönségesebb formája a magánprostitúciónak az úgyne-

vezett uccai prostitúció és az a mód, ahogy vendégeit felszedi, „strich”-re megy. Ezek a nők, főleg este, de néha nappal is, ismert és népes uccákban feltűnően öltözve mászkálnak és feltűnő pillanásokkal és viselkedéssel teszik felismerhetővé magukat, amíg csak nem akad valaki, aki hazakíséri őket. Más szajhák lakásablakukból csalogatják a férfiakat stb. A „strich”-re járás különböző változatait a megrendszabályozott országokban rendőrileg ellenőrzik és ezt csak bárcás nők tehetik. Itt jelenik meg aztán a „selyemfiú” szerepe. Ezek a szajhák szobáiban levőket figyelik és ha a „pasi” semmit vagy csak keveset akar fizetni, fenyegetődzik vagy másképp meg nem felelően viselkedik, akkor megverik, esetleg bugyellárisától és öltözetétől is megfosztják. A selyemfiú egyúttal a lányok kéme is a rendőrséggel szemben. Aztán *a maga módja* szerint segít pasit fogni. Továbbá más módon is szolgálja a szajha t, törvényes férj gyanánt szerepel, pl. hogy szociális helyzetét megkönnyítse. Különösen külföldi honosságú szajha és kerítendő számára, akiknek kiutasítástól kell félniök, igen kényelmes dolog egy ilyen benszülött „férj”. Ez rendszerint teljesen elzüllött, munkaiszonyban szenvedő csirkefogó, akit „felesége” tart el. Más selyemfiúk kiválósága aszekszuális potenciájuk és egyúttal a lányok szeretői is. Ezek aztán engedik magukat kizsákmányolni és sok egyebet is eltérnek tőlük. Amíg a látogatójukkal minden élvezet nélkül közöszülnek és a kényezteteket mozdulataikkal, lélegzésükkel és arckifejezésükkel csak szimulálják, addig a selyemfiúknak forró szerelmi hévvel adják oda magukat. Ez az eset legalább is nagyon gyakran fennáll. Hogy ezek a selyemfiúk az elképzelhető legaljasabb fajtájú emberek és nem ritkán gonosztevők, az elgondolható. De a prostitúció ismerői azt állítják, hogy selyemfiú nélkül városainkban ez az intézmény nem volna fentartható. A selyemfiú a szajha barátja, támasza és egyben kizsákmányolója, amíg a bordélygazda egyszerűen a bordélyleány szisztematikus kizsákmányolója.

Állítólag az uccai prostitúció elkerülésére jöttek létre a bordélyok vagyis a prostitúciós házak. Ezek különböző igényeknek felelnek meg, gazdagok és szegényebb emberek számára. Rendesen egy furfangos idősebb nő vezeti őket (a bordélymama, kerítendő stb.) kiknek igen gyakran a „férj” segít. Ez utóbbi olyan „előkelőbb selyemfiú”. Ezekben a házakban intézeti benlakókhoz hasonlóan laknak a lányok, akik valójában foglyok. A vendég által lerótt látó-

gatási díj bizonyos hányadát kapják, akinek őket választékul bemutatják. Személyük felett a bordélymama rendelkezik. Bőséges étkezésben van részük, hogy gömbölyűek maradjanak és izgató, rövid ruháskákban járnak.

Ezeket a ruhákat, az étkezést, stb. gondosan és drágán számítják fel nekik, mert a ravasz tulajdonosnő gondoskodik arról, hogy a szajhák állandóan tartozzanak neki. És mivel ezek, mint a társadalom páriái, úgy is meglehetősen jogfosztottak, könnyű a bordélyosoknak őket, mint valóságos rabszolganőket kizsákmányolni. Forma szerint szabadok. De legtöbbször nem hagyhatják el addig a házat, amíg adósságaikat ki nem egyenlítették.

Még azt is meg kell e helyütt említenem, hogy a magánszajhák, uccaleányok, bordélyszajhák és a később tárgyalandó kokottok kategóriái között nem lehet mindig éles határvonalat húzni. Az alkalom vagy szükség a leányt az egyik kategóriából a másikba taszítja, vagy fölemelkedik vagy lesüllyed.

A bordélyháznak még egy hátrányát is meg kell említenünk. Tudvalevőleg dicsérik helyes berendezését, tisztaságát, az orvosi látogatásokat stb. De ekkor elfelejtik az általam már a megbeszélés elején felemlített számtani növekedését a nemi érintkezéseknek. Amíg egy magánszajha ritkán fogad több látogatót, mint egyet es-ténként, addig a bordélyszajha kényszerül annyit fogadni, amennyien őt kívánják, jobban mondvá, amennyit a bordélymama számára megállapít. Így előfordulhat, hogy ilyen leányt valósággal megostromolnak és hogy ugyanazon éjszakán húszszor-harmincszor iragy még többször közöszülnek vele, ha ilyen rondaságot még egy-általán közöszülésnek lehet nevezni.

Vannak bizonyos alkalmak (pl. a sorozások), amikor a bordélyházat annyira megostromolják, hogy alig van a férfiaknak idejük arra, hogy a koitust elvégezzék, hogy az utánuk jövő helyet kapjon. Egy francia parlamentenkívüli bizottság foglalkozott a prostitúció megszüntetésével és Bordeaux, város polgármestere a következő adatokkal szolgált: Kezdeményezésemre felvett statisztikai adatok szerint egy dalosünnepen egy prostituált ugyanazon napon 82 (nyolcvankét) férfit fogadott. Éhez hozzáteszi a polgármester: „A bordély nagy veszedelme abban rejlik, hogy ott túl nagy a forgalom” – ez igazán tömör megjegyzés! Világos, hogy ilyen

alkalmak a fertőzés veszélyét óriási módon fokozzák. Blaschko statisztikai adatai szerint a bárcás prostituáltak közül Párizsban 12.2%, Brüsszelben 25%, Szentpétervárott 33.5% és Antwerpenben 51.2% szifiliszbeteg, amíg a magánszajhánál Párizsban csak 7%, Brüsszelben 9%, Pétervárott 12% és Antwerpenben 7.7%-a.

Hogy a bordély legtöbbször tömlöc, azt ugyan sokszor tagadják, de ez sok esetben bebizonyult. Amikor pl. Franciaországban a rendőrség joga, hogy alkalomadtán egy szajhát és nem is oly ritkán egy tisztességes leányt, akit romlottnak tart, elfoghat és a bordélyba zárhat, akkor kézenfekvő a dolog. Ez legalább is gyakran előfordul. De a bordélytulajdonosnak a már megemlített eladósítási rendszerén kívül még sok módja van arra, hogy a leányt visszatartsa. Hisz úgymint nehéz egy ilyen páriának a szabad, tisztességes életmódba visszatérni. De ha mégis kedve támadna a leánynak, hogy a bordélyt otthagyja, úgy a gazdának még egy kipróbált, kitudó szere van arra, hogy megghiúsítsa ezt, és ez a nemzetközi kicserélés. Egy olyan leány, aki az ország nyelvét nem ismeri, természetesen még százszor jobban ki van szolgáltatva és kevésbé tudja magát kiszabadítani, mint egy olyan, aki ismeri a nyelvet. Így a különböző országok bordélyai egyszerűen kicserélik a leányokat, hogy elmenjen a kedvük a szökéstől. Mindenféle csalóka ürügy alatt, állítólagos állásszerzéssel és hasonló félrevezetéssel svájci leányokat Magyarországra, magyar leányokat Svájcba, német leányokat Franciaországba és európai leányokat a tengerentúlra exportálnak. Ha pl. egy német leányt Buenos-Airesbe vagy Budapestre vittek, elmegy a kedve a szökéstől, mert mit csináljon pénztelenül és idegenül az uccán? Aztán sok mód van arra, hogy egy már bordélyba jutott leányt külföldre vigyenek.

Evvel az imént megbeszélt jelenséggel benső összefüggésben áll a modern női rabszolgakereskedés; (*traite de blanche*) az a mód, ahogy a bordélyok árujukat egymás között kicserélik, a dolognak csak elenyésző része. A főművészet abban áll, hogy egész fiatal leányokat csaknem gyerekeket, tizenkét-tizenhatéveseket a bordély számára meghódítsanak. Ez ugyan a legtöbb államban törvényesen tiltott dolog. De nem arra valók-e a törvények, hogy megkerüljék őket? Elég mód van arra, hogy ilyen gyerekeket valami ürügy alatt idejében befolyásoljanak, mielőtt elég önállóak lehetnének

arra, hogy ettől a borzalmas élettől visszalépjenek. Vannak olyan romlott, nyomorult és éhező szülők, akik gyermekeiket pénzért szívesen eladják, ha nekik átlátszó szavakkal tudtukra adják, hogy jó állás akadt a gyermek számára és annak díját előre kifizetik. Magam tanuja voltam egy utamon annak, ahogy egy tizenkét éves leánykát Pozsonyba ilyen módon eladtak és olyan irányú kísérleteim, hogy a dolgot a konzul és a követ útján megakadályozzam az előkelő urak vállvonogatásait idézték csak elő. És hogy tudtam volna a dolgot a bíróság előtt bebizonyítani? A gyermek egy uccaleány társaságában volt, aki bevallotta, hogy nem lehet másról szó, mint hogy a gyermeket prostitúció céljaira eladták. Ő csak azt a megbízatást kapta, hogy a gyermekkel Bécsig utazzék. Ebben az esetben tudatára jöttem annak a tehetetlenségnek, amit ilyenkor érez az ember. A legutóbbi években ugyan létesült egy nemzetközi szervezet, mely a nemzetközi leánykereskedelem ellen harcol, de alig hiszem, hogy ennek következtében észrevehető csökkenést lehetett volna tapasztalni. Mert a kerítők mindig találnak utat és módot arra, hogy a lelkiismeretlen szülők és más elcsábítási módok segítségével céljukhoz érjenek. Tényleg nem lehet belátni, hogy az állam egyrészt tűri a bordélyt és engedélyezi, másrészt megakadályozná, hogy a szükséges árut beszerezze. Egészen fiatal lányokat könnyebb elcsábítani és ezeket különösen keresik. A következő fejezetben látni fogjuk, hogy a német országokban folyó pincérnökereskedelem alig jobb, mint a leánykereskedelem.

A bordélyiparnak talán legromdább oldala a leányok rendszeres elcsábítása és kitanítása. Ennél a pénz csábja, a szép ruhák, a jól fizetett állások ígérete és nem utolsó sorban az alkoholos italokkal való céltudatos elmámorítás játszanak szerepet. A nép egyszerű leánya, aki szívesen mulat és jókedvű, de tovább nem megy, könnyen elcsábul, ha borral itatják. És ha egy kerítőnek vagy segítő emberének sikerül a leányt ily módon lábáról levenni és ballépésre csábítani, akkor a leány szégyenérzetét, félelmét a szégyentől és fedeztetéstől fenyegetésekkel és zsarolóművészettel kombinálva arra használják fel, hogy őt a lejtőn tovább vigyék; amellet beszélnek neki könnyű jó életről, szép ruhákról, finom ételekről, nagy fizetésről. És ha a leány egyszer már megszokta a nemi életet, akkor jön a bűn magasabb iskolája, mert rendszeresen kiképezik arra, hogy a

férfiak nemi vágyát mindenfajta módon hogyan ingerelje, hogy természetellenes ösztönöket is tudjon kielégíteni. Mozdulataival, lélegzésével stb. nem érzett kéjt kell szimulálnia, ki kell szívnia a hímveszőt és hasonlókat tanulnia, nem is szólva a mazochisták, szadisták, fetisiszták stb.-ek (lásd VIII. fej.) szenvedélyeiről. Elcsábított és elhagyott leányok, törvénytelenek, a többi gyermekeken kívül, különösen alkalmas prédái a kerítősakáloknak. Ha valakinek az volna az ellenvetése, hogy a legtöbb prostituált már születésétől kezdve rosszhajlamú és lustasága meg könnyelműsége által hajlamos erre a hivatásra, úgy arra azt jegyzem meg, hogy könnyelműség és élvvágy még korántsem azonosak egy bordélybeli szajha rémes és utálatot gerjesztő kitanultságával és .rabszolgaságával. Az alkohol a prostitúció főtámogatója. Nélküle mindez legalább a legdurvább formában, nem volna lehetséges; mindenesetre tisztességesebb, szabadabb és tisztább volna az ügy. Nagy részegeskedések alkalmával csábítják el a legtöbb leányt és állandó alkoholfogyás tartja meg ebben a lealacsonyító helyzetben.

Egyes városokban (például Hamburgban) megpróbálták egy középajtót teremteni a magánprostitúció és a bordélyszajha közt, amennyiben minden prostituáltat arra kényszerítették, hogy egyes, kisszámú, számukra fentartott uccákban és házakban lakjanak és a rendőrségnél nyilvántartva legyenek. De evvel nem javult a dolog és az ezen uccákban előforduló botrányok elviselhetetlenek lettek. És azt sem szabad elfelejtenünk, hogy ezen házak tulajdonosai és bérlői többé-kevésbé bordélytulajdonosokhoz lesznek hasonlóak. Aki házat ilyen célra átengedi, abban már nagyon kevés szégyenérzet van, mert hisz ő is a szajhák keresetéből él.

Eddig az állami bordélyokról beszéltünk. De van ám sok magánbordély, amelyeket az államnak hallgatólag tűrnie kell. Apró rejtett vendéglők, melyeknek hátsó szobáicskái vannak, ahol a pincérleányok játszik a szajha szerepét. Hasonló eset van a fodrászoknál, trafikokban és efféle kis boltokban, melyeknél az üzlet csak takarója a bordély-intézménynek. Egy csomó tingli-tangli, vándorló énekes- és artistacsoportok szintén prostitúcióval és kerítéssel vannak egybekötve. Különösen dohányárudák és fodrászüzletek és egyes papírkereskedések stb. csak félig fednek el obszcén eladási tárgyakat, mint pornografikus képeket vagy a kirakatba

félig meztelen női alakokat állítanak ki; ezek mind csalogatószerei a prostitúciónak. Ezek a dolgok különösen az ifjúságra hatnak és nagyobb diákok előszeretettel terjesztik őket.

A berlini prostituáltak száma 30.000, Párizsban 40.000, Londonban 60.000 prostituált van. Már ebből is látni, hogy ezeknek a nőknek csak egy része lehet születésétől fogva pszichopatiás.

Az elmondottakból eléggé láthatjuk, hogyan képes a pénz, a nyereségvágy, a férfiak nemi vágya és a nők gyenge ellenállóképessége és szegénysége ennek szolgálatába állani. És amely percben az állam létjogosultságot ad az eddig rejtett prostitúciónak, akkor ez mind bátrabb lesz és az állami közegeket is érdekkörébe vonja. Nemcsak a rendőrséget, hanem a hivatalos személyeket, orvosokat is megrontja ez az egész berendezkedés és erkölcsi fogalmaikat megzavarja. A bünbarlang előtt szemet hunynak. A kerítők fontos személyiségeknek képzelik magukat és az előkelőbbeket nem egyszer megtiszteli és előnyben részesíti egy-egy magas államhivatalnok vagy tekintélyes férj. Hogy ez hova vezethet, azt nem is oly nehéz elképzelni.

A rendőrség előtt ismert tény, hogy a nyilvános házakban a prostitúció nemcsak tivornyákkal van összekötve, hanem hogy ezek a házak egyszersmind büntettek tanyái. Sőt a rendőrség álláspontjából bizonyos szajhalebujok és ordinaré bordélyok nagyon hasznosak bűnesetek felkutatása alkalmából. Ott mindig akad detektív, kém, aki miközben a szajháknak udvarol a bűnöst figyeli, de akad ott ellenlábasa is, aki meg a titkos rendőrt figyeli. Ilyen helyen lép mesterfokra a betörő furfangossága és ügyessége, másrészt a nő és az alkohol iránti gyengéje lépre csalja. Láthatunk ott olyan egyéniségeket, akik ma mint állami detektívek, holnap mint betörők és holnapután mint kerítők szerepelnek és akikre Puttkammer hajdani miniszter egyszerűen azt mondta, hogy „nem gentlemanek”.

A prostituált lélektana komplikált és súlyos fejezet. Akik ítéletet mondanak, egy része azt mondja, hogy javíthatatlan, rossz-hajlammal született nők, mások pedig korhadt szociális intézményeink áldozatainak tekintik őket. Mindkét álláspont egyoldalú, tehát hamis. Keresztény felebaráti szeretetből sok egyet foglalkozik a bukott leányok és bordélyszajhák stb. megmentésével. De eredményeik egyáltalában nem kielégítőek és ezt könnyű megérteni.

A női agyvelőn, amint láttuk, a nemi képzetek és azoknak a kisu-gárgzásai jobban eluralkodnak, mint a férfién. Azonkívül kevésbé alkalmazkodó és könnyebben lesz a megszokás és a rutin rabszolgája. Tehát, ha egy nőt ifjúkorától kezdve rendszeresen ilyen nemi tévútra vezetnek és azokban megtartják őket és „ha összes elképzelései és gondolatai reggeltől estig csak kicsapongásokkal és nemi tevékenységekkel vannak kitöltve, úgy alig lehet többé a dolgos egyszerű életbe visszahelyezni. A ritka kivételek itt is csak megerősítik a szabályt. Aztán azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a folytonos nemi inger a nőnél a szekszuális libidót felkelti és ez az ismétlések és gyakorlat által csak fokozódik. Azonkívül vannak lusta, gyenge jellemű, hisztérikus könnyen befolyásolható, kacér és nimfomaniákus nők, akik különösen alkalmas csábítási alanyok. De a prostitúció fő előmozdítója volt és ma is a szegénység. Nem akarunk szentimentálisak lenni és a fősúlyt arra, a meghatódottságra számító állításra helyezni, mely szerint a szegény asszony azért prostituálja magát, hogy gyermekei és saját éhségét csillapíthassa. Ez főleg a keleti zsidóknál és a nagyváros proletárjainál fordul elő, de ez inkább a kivétel. A szegénység sokkal intenzívebben más utakon át viszi erre a nőt. Elsősorban is arra kényszeríti a szegény proletárt, hogy a legrosszabb együttélésben (promiszkuitás) lakjék. Ha apa, anya és gyermekek ugyanabban a szobában nemcsak laknak, főznek és esznek, hanem mindnyájan együtt is alszanak, sőt néha ugyanabban az ágyban együtt is fekszenek, akkor a szégyenérzetnek már nem jut hely. A gyermekek végig szemlélik szüleik közösülését és így legzsenyébb ifjúkoruk óta a nemi viszonyokkal a legszenyesebb módon tisztában vannak. Elhagyatva a többi hasonló, rendszerint rossz, hajlamú gyerekekkel vannak folyton együtt és nemcsak a legdurvább és lepiszkosabb, hanem az egészségtelen nagyvárosi nemi élet legabnormisabb és legbetegesebb kinövéseit ismerik meg. Vannak városok, melyeknek proletariátusában már csak néhány tizennégyéves leányka van, aki még ártatlan – vagyis szűzleány. Ezt egészen megbízható forrásból tudom. A szegénység arra is kényszerít szülőket, hogy gyermekeiket kereseti forrásnak tekintsék és mi sem kézenfekvőbb, mint hogy őket a kerítésnek kiszolgáltassák. De nemcsak & nyomorult proletariátusban, még a polgári osztályban is egyenes indító oka a prostitúciónak a szegénység. Itt is mutatkozik a kíméletlen kizsákmányolás hatása, mert pl. egy esti túlórárt gya-

lázatosan fizetnek, evvel aztán a prostitúciót jól össze lehet kötni. Az is ismert dolog, hogy boltileányokat, varróleányokat, kialakkészítőkönöket az ezen iparágakban uralkodó nagy konkurencia miatt nyomorultul fizetik, néha valóságos éhbért kapnak csak és ha emiatt panaszkodnak és kissé csinosabbak, elég érthetően tudtukra adják, hogy előnyös külsejük mellett könnyű dolguk volna bevételeiket megnövelni és hogy sok férfi boldog volna, ha mint barát pártolhatná őket és más hasonló gyengéd célzásokat tesznek. A pincérleányokat egyenesen csalétkül használják fel kétes kocsmárosok. Minden körülmények közt a proletárnyomor erős szerepet játszik abban, „hogy az erre hajlamos leányokat a prostitúció karjaiba kergesse. A következő számok beszédesek. Párizsban a prostituáltak 80 százaléka még ipart is üz. A háború előtt Franciaországban a nők a gyárakban és háziiparral oly lehetetlenül keveset kerestek, hogy abból megélni nem lehetett. Hát mit csináljon ilyen ? éhbér mellett, hogy megéljen? íme a válasz: ott a prostitúció. És Londonban, Newyorkban és másutt még rosszabb volt a helyzet.

A következő esetet a bécsi Pestalozzi-egylet évi beszámolójából ragadom ki és ebből majd látjuk, hogy a jobb bordélyokban a prostituáltak helyzete mégis kedvezőbb. A gazdag kliensnek finomabb, kiválógatott áruja jobb bánásmódot is kíván.

„1904 októberében a tiroli ifjúságot gyámolító egylet egy 18 éves leány iratait küldte be nekünk, aki tiroli illetőségű ugyan, de most Bécsben rendőri felügyelet alatt áll. Utaltak a leány fiatalságára, az apai tekintély tehetetlenségére, aki nem tudta a leányt erről az útról letéríteni és azt a kérelmet terjesztették elé, próbáljuk a leányt más utakra terelni és vele törödni. Közelebbről érdeklődünk a dolog iránt. Ez a leány sokgyermekű falusi család gyermeke volt és 14 éves korában Innsbruckba ment szolgálni. Amikor Innsbruckban szolgált, mindinkább a prostitúció karjaiba esett és végül Bécsben mint prostituált jelentkezett. Az illető leányt beszélgetésre meghívtuk irodánkba és ennél a személyes beszélgetésnél azt hallottuk tőle, hogy innsbrucki szolgálati ideje alatt rossz tapasztalatokat szerzett; rossz bánásmódban volt része, nem kapott eleget enni és munkaadónője még sovány keresetét is önkényűleg visszatartotta.

A félénknek látszó leány általánosságban megnyerő benyomást tett; elszántan nézett jövője elé és foglalkozását, bár ez ki-

zárja a társadalomból, mégis megengedett és törvényesen jóváhagyott hivatásnak fogta fel. Azt mondta, hogy szülei, miután ismerik a megélhetés nehézségeit, beleegyeztek, hogy ezt a hivatást válassza; a legjobb viszonyban van velük, pénzt is küld nekik és édesanyja Linzben meg is látogatta.

Hogy a rendőrségtől engedélyt kapjon, meg kellett szereznie a szülői beleegyezést; anyja azt mondta, ha „tisztességes és jámbor” marad, úgy nincs ellene kifogása. Ő tiszteli a „nagyságos asszonyt” (a bordélytulajdonosnőt) jóságos, kíméletes modoráért a „növéndékek” iránt; az a ház, ahol ő van, nagyon „finom”, ami a látogatóit és a bánásmódot illeti; körülbelül tizenkét leány működési helye, túlnyomóan az ő korabeliek vagy még fiatalabbak. Az összes ottlevő leányok – kivéve egy 16 éves árvát – ezt az „ipart” szüleik beleegyezésével üzték és sokan családjuknak juttatták a jövedelmüket. A biztos kenyér, a jó bánásmód, a ruhák és étkezés, 120-240 korona havi jövedelem, elbeszélése szerint, őt is és kollégáit is teljesen kielégítették. Megható az a tisztelet, amellyel ő a „nagyságos asszonyról” beszélt, aki jóságában két öregebb benlakó nőt kitarított és enni adott nekik, jó bánásmódban részesítette őket, noha már keresetkép telének voltak. Selyemfiúja is van, aki ellen eddig semmi panasza. Beható kéréseinkre, hogy más életet próbáljon, amelyhez mi hozzá tudnók segíteni, elutasítólag viselkedett; eleinte vonakodott, utóbb teljes határozottsággal kijelentette, hogyha akarná is, a „nagyságos asszony” úgy se engedné el, aztán utóbb mindig szemére vetnék a múltját: nem akarna olyan emberek közzé jutni, akik megvetik, mikor itt szeretik. Nem, ő már éppen eleget próbált, és nem akar bizonytalanba bele menni; hisz el is szokott a régi körülményektől, soha semmi rendeset nem tanult, a munkaadónője „szekírozni” és egész határozottan nem akarja biztos ekszisztenciáját feladni.

A lefolyt beszélgetés arról győzött meg bennünket, hogy ez nem az az eset, amikor fel kellene lépünk. Ez a leány, fiatalsága ellenére is sok tekintetben az érett gondolkodású és ítélőképességű személy benyomását keltette; hogy nevelési kísérleteket tegyünk, azt már elkésztettek láttuk”.

Ahogy utóbb értesültem, a nevezett leány nagyon félt attól, mikor arról hallott, hogy a bordélyból kiveszik. A prostitúció er-

kölesére jellemző volt vallásossága és a tulajdonosnő iránti mély tisztelete.

Amint látjuk, a prostituáltak egész sereg különböző egyéniséget mutatnak és ha általában szemérmetlenek, durvák, elzüllöttek, és részegesek szoktak is lenni, tévedés volna ebből arra következtetni, hogy ezek a leányok már rosszaknak is születtek. Ennek pl. ellentmond a fentemlített eset is. A szajhák nagyrésze beteges teremtés, akik között sok hisztérikus, nimfománikus vagy hasonló beteges egyéneket találunk. Egyesek etikailag hiányos, buta, lusta, hazug, teljesen közömbös és könnyen befolyásolható természetűek, akik minden kívülről jövő befolyásnak és csábításnak engednek és ezáltal a prostitúció legnagyobb anyagát szolgáltatják, mert a kéri tők legkönnyebb és legkényelmesebb zsákmányai. Nagyon sokan azonban csak lépésről-lépésre kerülnek lejtőre, eleinte szégyenlik a ballépésüket, de nincs meg a bátorságuk, hogy ennek következményeit viseljék. Lassanként összeköttetésbe lépnek a prostitúció világával és így mind mélyebben elmerülnek az iszapban. Itt a törvénytelen születésűek nagy szerepet játszanak. Továbbá nagyszámú prostituált akad, akiket főleg a nélkülözés és a szegénység kényszerít arra, hogy magukat eladják és a pénz vagy a megélhetésükhöz; vagy családjuk eltartására kell. Egész kicsiny, de nem érdektelen csoportot képeznek azok a nők, akik úgyszólván a prostitúció művészete iránti szeretetből lépnek erre a pályára. Ezek rendszerint nemileg betegesen izguló nők, akik azonkívül etikai fogyatékoságokban szenvednek és ebben a hivatásban örömeiket lelik. Megtörtént, hogy gazdag asszonyok, hercegnők és grófnők prostituáltakká lettek.

A prostituáltak ilyen különböző természetéből folyik, hogy a prostitúciónak különböző fokai vannak. A legmélyebb, bár bizonyos jólét, és jó étkezés és szép ruhák által álcázott lealacsonyítás a bordélyprostitúció, melynél a nő csak a kerítő által betanított párosodási eszköz. A legnyomorultabb életet azok a szajhák élik, akik közönséges, katonáknak és szegény embereknek való olcsó bordélyokban vannak. Ezekben a házakban tudvalevőleg csak kiselejtezett „áru” van, vagyis kiszolgált öreg szajhák. Alig van szomorúbb dolog a világon, mint pl. egy katona-bordély Algírban. Kissé magasabb rangúak azok a kisebb prostitúciós lebuajok, mint a már említett fodráshelyiségek, sarki söntések és hasonló üzletek. Ugyan a

fertőzési veszély ott épp olyan nagy, de legalább az ottlevő szajhák nincsenek annyira függő viszonyban, könnyebben meg tudnak szabadulni és ezért kissé emberibb életet élnek. Éppen ezért, mert ezek a helyiségek nem élvezik a törvény védelmét, tulajdonosaik a szajhákkal szemben nem tudnak olyan önkényesen fellépni, mint az állami bordélyokban. Hasonló fokon állanak a szabad uccai prostituáltak. Nem függenek a bordélygazdától, ennek helyettese a helyemfiúk vagy lakásadójuk, ami kissé enyhébb dolog. Csak a rendőri nyilvántartás, a kötelező orvosi vizsgálat, továbbá a „striehejárás” gyalázatos rendszere mélyen megszegyeníti őket, továbbá az a tény, hogy az uccán válogatás nélkül minden ismeretlen férfit elcsábítani próbálnak.

Mindenesetre a normális szégyenérzetnek majdnem teljes hiánya és cinikus elszántság kell ahoz, hogy egy nő uccaleánnyá legyen. Ennél egy fokkal határozottan magasabban állanak a szemérmes prostituáltak, akik csak alkalmilag, közvetítő segítségével adják el magukat és nincs bátorságuk arra, hogy „striehe” járjanak és magukat rendőrileg nyilvántartassák. Igaz, hogy az olyan helyeken, ahol a prostitúció rendezve van, állandóan ki vannak téve annak, hogy a rendőrség elfogja és uccai prostituáltaknak nyilvánítja őket. Ezek a szemérmes magánprostituáltak átmenetet képeznek a tulajdonképpeni prostitúció, meg a kokott- és metressz-rendszer között, amit a 4. paragrafusban ismertettünk.

Furcsa hajításai vannak, mellesleg mondva, a szajhák elnyomott szégyenérzetének és büszkeségének. Itt a nevelés és fegyelem egy valóban vad becsület-kódexet hozott létre. Pl. egy bordélyszajha rendesen „becsületében” sértve érzi magát, ha látogatója gumivédőt húz föl, ha megakarja őt előbb vizsgálni. Egy bordélyosné fölhaborodott egy nőn, kiről azt hallotta, hogy férjétől annak impotenciája és nemi tehetetlensége miatt elvált és a többi.

Az ember természetes ösztöneinek mindig kell, hogy tárgyuk legyen, még ha az, mint ez esetben, végtelenül visszás is.

Az imént azt mondtuk, hogy a prostituáltak serege részben kóros egyénekből áll. Az alkohol és a bűn szokása megerősíti ezeket a kóros vonásokat, úgy hogy a szajhák lehetetlen szeszélyessége, az a hang, mely köztük uralkodik, ingerültségben, hirtelenkedésben, cinikusságban és arcátlanságban semmi kívánni valót sem hagy hátra. Erről a kórházak nemi-beteg osztályai épp eleget tudnának

beszélni. Ha egy bordélyszajha állapota a kórházban javulni kezd, úgy a pár napos nemi tartózkodás annyira feltűzeli nemi vágyait, hogy beteg társnőivel gyakran lesboszi szerelmet folytat vagy pedig meztelenül az ablakhoz áll, hogy a férfiakat odacsálja. Azonkívül szemtelen és durva az ápolónőkkel stb. Az ilyen osztályok ápolónői néha egészen kétségbeesnek. Az a néhány jobb ízlésű szajha eleinte nagyon szenved ettől a hangnemtől, de végül hozzászokik és ő sem különb. Olyan asszonyok számára, akiket a véletlen tett nemi betegekkel és nem szajhák, ezekben a kórházi osztályokban való tartózkodás valóságos kínszenvedés.

Mi lesz hát idővel a szajhakkal? A bordélyokban soká nem maradhatnak, mert különösen a finomabb örömtanyák csak fiatal, viruló, csinos fiatal leányokat használhatnak. Érdekes volna ezen leányok sorsát követni. Az azonban minden körülmények között értelmetlen megjegyzés, hogy a bordély megszüntetésével az uccai prostitúciót segítjük elő vagy fordítva, hogy a bordélyház bevezetésével elkerüljük az utcai prostitúciót. Világos dolog, hogy az a bizonyos leányanyag a bordély folytonos felfrissítésével újra visszakerül az uccára. Nagyon sok szajha fiatalon pusztul el alkoholizmusban, szifiliszben stb., de sok közülük nem tud egyebet csinálni, mint hogy uccaleány lesz vagy közönséges bordélyokban és lebu-jokban keresi a foglalkozást. Azok az okosabbak, akik ezen ipar művészi vagy üzleti kihasználásához értenek, ravasz mesterkedéssel lassanként maguk is kerítők és nyilvános ház-tulajdonosok lesznek; ezek azonban ritka kiváltságosak. Egyesek öngyilkossággal vetnek véget az életüknek vagy elmeegógyintézetbe kerülnek. Végül a legtöbben, ha már egy férfinak sem kellene, a legaljasabb és legpiszkosabb mesterségekhez fognak. Kerítők lesznek, klozet-tisztogatók, jósnők és mindenféle lehető és lehetetlen fajtájú véj boszorkányok, jellemük és hajlamaik szerint. Münchenben azelőtt közmondásszerű volt, hogy az úgynevezett retkes- és diósnénikék (öreg asszonyok, akik az uccasarkon diót és retket árulnak) céhében nagyon sok ezelőtt prostituált nőt lehetett találni. Néha még az is sikerül a kissé jobb és ravaszabb szajhának, hogy férjhezmenjen.

Ha most már egy prostituált nyomorult életét előítélet nélkül szemléljük, úgy azt a német kifejezést, hogy „örömleány” nem tudjuk némi elfogultság nélkül hallani, mert hisz ebben a szóban tra-

gikus, keserű irónia van, mely minden olyan férfi arcát, aki a prostitúciót igénybe veszi, kell, hogy szégyenpírba borítsa. Ha utána érezhetnők azt az igazi hangulatot, ami egyes tingli-tangli táncosnők dala és nevetése vagy pedig egy-egy szajha arcátlan művészkedése mögött van, úgy megsejthetnek, hogy mi mindennek kellett már vele történnie, amíg ez a nő idejutott és senki sem tudna olyan könnyű szívvel szórakozni, akiben csak egy szikrája is van benne az emberszeretnek.

Ha igaz, hogy sok prostituált patológikus természetű, úgy még nagyobb mértékben felel meg a valóságnak az, hogy a prostituáltak egy nagy része a patológia szolgálatában áll. Az a gyakori és számos szekszuális rendellenesség, melyekről a nyolcadik fejezetben beszéltünk, a legszorosabb összeköttetésben áll a prostitúcióval. A modern kultúra raffináltsága ezen a téren semmi kívánni valót nem hagy hátra és a nemi ösztön minden patológikus formájának megteremti a maga bordélyát vagy legalább is az erre idomított egyéneit. Eddig csak prostituált nőkről beszéltünk. Azt mondtuk, hogy azokat mazochisták, szadisták stb. számára be lehet tanítani, így például meg kell venniök a mazochistákat; a szadisták viszont őket verik meg, vagy mindkettőjüknek borzalmas vagy kegyetlen jeleneteket kell szimbolikusan előadniok. A homoszekszuális férfiak számára férfibordélyok is vannak, amelyekben fiatal fiúk pénzért átengedik magukat a pederasztáknak. Mindkét nembeli gyerekeket raffinaik kéjenceknek és olyanoknak, akik gyerekeket szeretnek, szintén készletben tartanak. Ez azonban drága portéka, mert beszerzésük a törvénnyel ellentétbe hozhatja a kerítőket. Busásan fizetnek még szűzleányokért is és azt is elkövetik, hogy ezek szűzhártyáját („hymen”) a szűztelenítés után újra összevarrják, hogy mint szüzet több ízben is drágán eladhassák a férfiaknak.

A felsorolt dolgok és azok, amelyekről a nyolcadik fejezetben szólottunk, elegendők lehetnek arra, hogy megmutassák, hogy aa egész modern megvásárolható, poliandrián és poligámián nyugvó prostitúció és kerítés nem egyéb, mint hatalmas aljassága a modern kultúrának, hogy a férfi nemi kéjvágyát kizsákmányolja, a pénz, a nagy Mammon szolgálatában. Védik a prostitúciót a higiénia örve alatt, meg hogy védelmet nyújt a tisztességes nőknek a férfimerényletek ellen stb. Tényleg azonban az ő segítségével tették a férfiakat nőiesekké, megrontották őket, elnyomták a természetes, a szerelem-

roel összekötött nemi érintkezését a fiataloknak, elrontották magát a szerelmet, nagyszámú derék és tisztességes nőtől megvonták a házasságot és általában a nemi élettől távoltartották őket és társadalmunk nemi életét gonosz tévútra vezették. Pénz és alkohol nélkül a tulajdonképpen, vagyis az úgynevezett közönséges aljas és brutális prostitúcióból semmi sem maradna fent.

Gyermekes és öntudatlan önzésből jómódú családok leányai sokat vétkeznek eme kérdésben. Jóakarátulag szeretnének valamit dolgozni s valami kevéskét keresni és ezáltal ezek a leánykák a szegény asszonyoknak konkurenciát csinálnak. Kézimunkát és hasonló munkát nevetséges árakért végeznek el vagy pedig üzletekben, irodákban nevetséges fizetésért vállalnak állásokat. Ezáltal lenyomják az árakat és szegény leányokat a prostitúció karjaiba kergetnek. Grácban például van egy csomó elsőrangú kézimunka- és hímzőüzlet, melyek csak mágnáshölgyek kézimunkáit közvetítik. Ezek aztán egész olcsón dolgoznak és kesztyűre vagy hasonlóra szükséges kiadásukat evvel a kellemes mellékfoglalkozással esetleg megkeresik. Művelt és jómódú úrleányok ilyen esetben vagy a munka teljes ellenértékét kívánják vagy pedig ha nem kell nekik pénz, úgy dolgozzanak társadalmi célokra, teljesen ingyen. Akárhogyan is, tekintsék ezt a dolgot szívbeli ügyüknek és kerüljék az ilyen nem kívánatos konkurenciát, mellyel a pénzsóvár üzletek és egyének csak visszaélnék. Hisz nincs hiány az általános jólétet előmozdító és szociális munkában sem, de hiány van Önkéntes munkásnőkben.

A modern irodalom bizonyos mértékig foglalkozott a prostitúció lélektanával. Már említettük Guy de Maupassant novelláját, *La Maison Tellier*-t. Zola „Nanája” is felkapaszkodott prostituált, akinek élettörténetét a híres író ismert drasztikus és egyoldalúan naturalisztikus modorában írta meg. A második császárság nemi romlottsága Párizsban ebben a könyvben élénk színekkel van ecsetelve.

Csak röviden-beszéljünk még arról a mozgalomról, amely az államilag rendezett bordély szociális lehetetlensége ellen küzd és amelyet abolicionizmusnak neveznek.

Egy bátor és nemeslelkű angol hölgy, Butler Josefina, aki elszörnyedt az általunk leírt állapotokon, elhatározta, hogy úgy a

kerítés, mint a leánykereskedelem, mint az állam által nyíltan tűrt prostitúció ellen fog küzdeni. Az egész hadjárat az igazság és a nők szabadsága nevében indult meg. Azonkívül megtámadták azt a súlyos igazságtalanságot is, amelyet a „Code Napoleon” (Napoleon törvénye) követett el a női nem ellen, amennyiben megtiltotta az apasági keresetet, ami a szegény, elcsábított leányokat a prostitúcióba kergeti. Az abolícionisták azt mondják, hogy a társadalomnak nincs joga arra, hogy higiénikus óvórendszabály örve alatt a prostituáltakat nyilvántartásra kényszerítse, azokat orvosilag megvizsgálta és rendőri felügyelet alá helyezze, vagy pláne a bordélyházba bezáráthassa. Szigorú törvényeket kívánnak a kerítés ellen és harcolnak az állam ellen, amiért eltűri ezt.

Ezen álláspontra orvosi oldalról azt vetették ellen, hogy a társadalomnak joga van arra, hogy fertőzések ellen önmagát megvédje és ahogyan például himlőbetegeket és kolerabetegeket elszigetelnek külön kórházakba, úgy fertőzött prostituáltakat is joga van az államnak elkülöníteni és kezelésre kényszeríteni. Utálatos mesterségükkel úgy is eljátszották a jogaikat.

Felületes elgondolással ez az okoskodás nagyon értelmesnek látszik. De egészen másképpen fest a dolog, ha a tények mélyére nézünk.

Elsősorban a himlővel és kolerával való összehasonlítás hamis, mert utóbbi betegségek nagy tömeg ártatlan embert veszélyeztetnek, míg az, aki a prostitúciót igénybe veszi, ismeri ennek az intézménynek az aljasságát és azt a veszedelmet, amelynek magát kiteszi. Nem tudjuk belátni azt sem, hogy miért volna a társadalom arra kötelezve, hogy donjuanoknak és hasonló kéjvágó gavalléroknak a nemi kicsapongásait kellemessé és veszélytelenné tegye. A társadalomnak se nem joga, se nem kötelessége, hogy egyeseknek merész, veszedelmes és romlott cselekedeteit megkönnyítse és veszélymentessé tegye, hogy egy harmadikat ne veszélyeztessen; ez a legtisztább szofizmus. Csak felelősségre vonhatja a tettest és esetleg megbüntetheti, ha kárt okozott. De ebben az esetben az egyik felet (a prostituáltakat) arra kényszerítik, hogy hivatásának éljen, míg a másik felet (a férfit) minden felelősségtől felmentik. Továbbá az államnak nem szabad egyes emberek ellen eljárnia avval az ürüggyel, hogy talán a szándékaiknak és cselekedeteiknek

későbbben másokra rossz következményei lesznek, máskülönben tárva a kapu minden önkénynek, és a hatalommal való visszaélésnek.

Kivételt képeznek azonban az elmebetegek és azok legközelebbi hozzátartozói, a visszaeső gonosztevők, mert ilyen esetben az egyes egyén beteges és abnormis agyberendezettsége állandó veszedelmet jelent a társadalom számára, anélkül, hogy az illetőt felelőségre lehetne vonni a tettéért. Itt felmerült az a kérdés, vajjon a prostitúciót, mikor valaki a saját testét adja el szekszuális célokra, büntetendő, illetőleg törvényellenes dolognak kell-e tartani? Ha ez az eset állana fent, úgy nemcsak a prostituáltakat, hanem azok férfilátogatóit is meg kellene büntetni vagy javítóintézetbe küldeni. Ez volna ennek az álláspontnak igazságos, egyszerű és világos logikája. Hol van annak az igazságossága, hogy helyette csak a szajhákat bélyegzik meg rendőrileg, aljas iparukat nemcsak túrik, hanem még meg is rendszabályozzák, ezáltal mind mélyebbre engedik ezeket a nőket süllyedni és azonfelül kizsákmányolóiknak, a kerítőknek engedélyt is adnak¹? Emögött csak képmutatás és kiáltó ellenmondás van.

Az ókorban, amikor a rabszolgotartás hozzátartozott az előkelőséghez, az önkény és a férfiak élvágya elegendők voltak arra, hogy egy olyan női páriatársadalomosztályt teremtsenek meg, mely az ő élvezeteiket szolgálja. Ma, civilizált országokban az embereknek hivatalosan elismert egyenrangúsága ilyen már nem tűr meg. Kizárólag egészségügyi érvek azok, amelyekkel egy ilyen modernizált barbár szokást igazolni tudnak.

Az elmebajosokat és a gonosztevőket is csak kényszerből tartják fogva, vagy azért, hogy megjavuljanak, de azt nem engedik meg, hogy testük zsákmány és áru tárgya legyen, melyet egy harmadik (a kerítő) más embereknek kiszolgáltat.

Most azonban valóban eltűnik az egészségtantól kölcsönzött utolsó sugara is annak a látszólagos jogosultságnak, hogy az állam szabályozza a prostitúciót és a kerítést, amikor a statisztikai eredményeket tesszük becsületes vizsgálat tárgyává. Az állítólagos ok az volt, hogy a férfiaknak egészséges és veszélytelen párosodást akartak lehetővé tenni. A tény azonban az, hogy ez az egész berendezkedés a nemi bajok elterjedése ellen semmiféle eredményt nem tud fölmutatni és észrevehető módon nem csökkenti ezeket. Az a csalóka biztonság, amit állítólag a férfiaknak nyújt, vigyázatta-

nabbá teszi ezeket; a már említett megsokasodása a váltakozó érintkezéseknek legalább annyira megnöveli a fertőzési veszedelmet, mint amennyire egynéhány súlyos beteg elkülönítése az orvos által csökkentené azt. Az államnak és a hivatalnokainak a korrupciója, amelynek mindenekelőtt a rendőrség és a bordély orvos vannak kitéve, megrontják az erkölcsöket egy ilyen gyalázatos intézmény által. A kerítők és segítőtársaik bátor szemtelensége megnöveli a prostituáltak számát, másrészt a rendőrségtől való félelem a törvény megkerülésére szoktatja őket és így titkos prostitúciót üznek. Röviden szólva, a mocsár mind mélyebb és nagyobb lesz és semmiképpen sem higiénikusabb. Ez utóbbi állítást bizonyítja, ha összehasonlítjuk a nemi betegek számát a rendszabállyal megáldott és azt nélkülöző országokban.

Általában a rendezett országokban a fertőzések száma legalább olyan nagy, mint a rendszabálynélküliekben; de aztán ez még eok más körülménytől is függ. Hogy itt részletes bizonyítást *végezzetik*, az nagyon messzire vezetne. Utalok az abolicionista szövetséget megjelent írásaira (Genf, Rue St. Léger 6.). Az abolicionista álláspont még az orvosok közt is, teljes joggal, mindinkább teret nyer.

A rendőri rendszabályozás megszűntével azonban a prostitúció kérdése még nincs megoldva. Ez a tisztán negatív cselekedőt megfelel ugyan az abolicionista mozgalomnak, de semmiképpen sem elégíti ki azt a magasabb feladatot, amelyik a métel okai ellen akar küzdeni. Ha sikerült az állam szerződését a bordély és a prostitúció gyalázatos iparával megsemmisíteni, akkor elkezdődik a pozitív munka.

Későbbi fejezetek feladata lesz, hogy megvizsgáljuk, milyen gyógyító eszközzel tudnók a mai nemi visszaéléseket megjavítani és így nem akarjuk önmagunkat megelőzni. De már ehelyütt is figyelmébe akarunk ajánlani valamit azoknak, akik a prostitúció megszerezését orvosi és higiénikus okokból pártolják. Ezek az urak nagyon hangosan kiabálják, hogy az abolicionisták fanatikus lelkeedők, akik tudománytalanságukban a nemi bajok vízözönét zúdítják majd társadalmunkra. Hogy ez a félelem alaptalan, ezt már bebizonyítottuk. Sohasem fogja tudni a leánykereskedelemnek az állami rendezéshez és engedélyhez kötöttsége a nemi betegségeket leküzdeni vagy csökkenteni. Egy természetellenes métel nagyra növelése az állam által nem lehet higiénikus dolog. Azonkívül láttuk azt is,

hogy milyen kényes, sőt keresztülvihetetlen a szajhák alapos fertőtlenítése, ami különben, ha egyúttal nem fertőtlenítik vagy távolítják el ugyanakkor a megfertőzött látogatót is, teljesen célját tévesztett dolog. Tény az, hogy éppen Franciaországban, ahol ezt a rendszert legrégebben és legszigorúbban vitték keresztül, a nemi bajok borzalmasan el vannak terjedve, mialatt Svájcban, ahol a nyilvántartás már csak Genfben áll fenn, miután azt az egész zürichi kantonban már évek előtt megszüntették, kevesebb nemi beteget találunk. Genfben semmikép sincsenek jobb egészségügyi viszonyok mint a többi svájci városban, dacára elegáns bordélyházainak és Zürich a népszavazásoknál két ízben is óriási többséggel hagyta jóvá. az állami megtűrésnek már korábban kezdeményezett eltörlését.

Azt is állították, hogy az erkölcsellenes merényletek száma az állami rendezettség megszüntetésével nőni fog. Ez a kísérteties ijesztgetés is csalódáson alapszik. A legtöbb, ha nem is minden erkölcsellenes merényletnek lelki abnormitások az okai (1. VIII. fejezet.) vagy pedig az alkoholos mámor és a prostitúció rendezettsége nem vet ezeknek gátat. A nyilvántartási rendszer barátait tehát a tények megint csak meghazudtolják.

Elsősorban is szigorú törvényeket kell hozni a kerítés ellen. Ez mindenkép büntett, mert egész biztosan a legnagyobb mértékben törvényellenes más testével kereskedni, még akkor is, ha ebbe azok beleegyeznek. A kerítés mindenképen bünteti, amelyet minőség szerint akár mint rabszolgakereskedést, akár mint uzorát kell megítélni. Mégsem kellene hivatalból üldözendő cselekménynek tekinteni, mert különösen azok, akik kerítésnek estek áldozatul, igyekeznek a dolgot szeméremből eltitkolni.

Az államnak minden további nélkül üldöznie kellene a kerítést, ahogy azt az erkölcs elleni merénylettekkel, a rabszolgatartással, az uzorával stb. is teszi. A kerítő, vagyis a bordélyos tényleg a létező legrosszabb emberfajtájához tartozik. Hiszen itt is előfordulnak, úgy mint másutt, enyhébb formák, amiket aztán éhez képest enyhébben is kell megítélni. Nem akarok túlozni és ezen a téren a büntetőjogot megtorlónak és a büntetést vezeklésnek tekinteni, hanem mindkettőt csak a társadalom védőszerének és a gonosztevők javító eszközének tartom.

Ami mármost magát a prostitúciót illeti, úgy lehetetlen azt egyszerűen bűnnek minősíteni, hacsak a legrosszabb önkényűséget

nem akarjuk elkövetni. Az állam nem tilthatja meg egy felnőtt és beszámítható képességgel bíró egyénnek, hogy teste felett rendelkezék, anélkül, hogy az istenség kiküldöttjének ne tekintse magát és a metafizikát, jobban mondva a vallást vezetné be újra mint törvényhozót. De azt megkívánhatja, hogy az, aki prostituálni akarja magát, a nyilvánosságot vagy egy harmadik személyt ne zavarjon, ne járhasson „strichre”, vagyis a mindkét nembeli uccai provokálást kisebb, visszaeső esetekben nagyobb pénzbüntetésekkal vagy kényszer munkával egybekötött szabadságelvonással sújthassa. Továbbá jogot adhat a mindkét nembeli egyéneknek arra, hogy polgári per útján azoktól, akik őket nemi betegséggel megfertőzik, kártérítést követelhessenek, mert a fertőzéssel megkárosították őket. Az utóbbi jog felett sokan vitatkoznak. Előttem világosan áll, hogy ennek a jognak életbe kell lépnie abban az esetben, ha az állam már nem törődik a prostitúcióval, vagyis nem tűri többé. Amíg az állam a prostituáltakat arra kényszeríti, hogy orvosilag vizsgáltassák és kezeltessék magukat, a felelősséget is magára vállalja a tisztaságukért. Ha tehát egy megfertőzött perelne, akkor logikus módon az államtól és nem a prostituálttól kell kártérítést követelnie, vagy ha nem is magától az államtól, de legalább is az engedéllyel bíró bordélyostul. Egészen más a felelősség kérdése a szabad prostituáltknál. A szajha összekötése az őt felkereső férfivel tulajdonképpen magánszerződés, melynél mindkét félnek egyforma kötelességei és jogai vannak, tehát károsodás esetén a károsult fel volna jogosítva arra, hogy a másikat perelje, ha azt a tényt, amire panaszát alapozza, eléggé be tudná bizonyítani. Ha az a kolbász, amit a hentesnél vásároltam, romlott, beteg állat húsból készült és én általa megbetegedtem, akkor jogom van a henteset beperelni; de ha megfordítva, jó volt a kolbász és én a hentesnek hamis pénzt adtam, úgy én károsítottam meg őt valamilyen módon és ő vonhat ezért felelősségre a törvény előtt.

De ezek a módok nem teszik a lényegét. Hogy a prostitúció és a nemi betegségek ellen hatékonyan tudjunk harcolni, ahhoz alapos szociális reformokra van szükség. Elsősorban is meg kell szűnnie annak az aljas rendszernek, hogy a szegény embert munkájának elégtelen bérével kizsákmányolják, tehát a szociális gazdálkodást alaposan át kell alakítani. Másodsorban meg kell tiltani a narkotika szerek és főleg az alkohol élvezetét. Harmadsorban meg

kell szüntetni a hamis szégyenérzetét az embereknek, ha normális nemi érintkezésről van szó. Negyedszer, köztudatba kell átmennie a nemi betegségek nagy veszedelmének és ismerni kell, hogy milyen módon védekezhetünk ezek ellen, ötödször, a tisztaságnak nagy lépésekkel kell előre haladnia, különösen a nemi érintkezés terén és hatodszor, gondoskodni kell arról, hogy a nemi betegek kezelése a kórházakban tisztességes és emberi módon történjék és hogy ezekben az esetekben mindkét nem szeméremérzetét, de különösen a nőkét, kíméljék. Ugyanis az olyan fertőzött, aki nem züllött egyén, előbb pokoli kínokat szenved, amíg arra határozza el magát, hogy kórházba menjen és ott szakszerű kezelést kapjon. Éhez rendre és diszkrécióra van szükség, míg napjainkban a nemi betegek osztályai inkább kisebb bordélyra emlékeztetnek, mint kórtermekre. Ez érthető mindaddig, míg az állam a gondoskodása által mélyen megszégyenített nyilvános szajhákat, ha megbetegszenek, bezsúfolja a kórházakba és ezáltal ezeket az osztályokat olyan egyének számára, akikben csak szikrányi -szégyenkezés van, lehetetlenné teszi. Tehát nem csodálkozhatunk azon, ha asszonyok vagy a tisztességesebb prostituáltak (mert ilyenek is vannak) a végletekig vonakodnak a kórházba menni és ezen vonakodás által különösen rosszindulatú fertőzési tanyák lesznek. Finomabb és kíméletesebb kórházi kezelés és az egész nemi betegség kérdésével szemben való emberibb és nyíltabb álláspont és a betegeknek minőségük szerinti elkülönítése meg tudná szüntetni ezeket a bajokat. Ebben az esetben a nemi betegek nem haboznának oly soká, hogy kórházba menjenek, akárcsak a bőrbetegek és hasonlók és sokkal gyorsabban meggyógyítanák őket. Olaszországban ebben az irányban már történtek lépések.

Végül ama meggyőződésnek akarok kifejezést adni, hogy a prostitúciót jelenleg csak tompítani és minőségileg javítani, de teljesen megszüntetni nem lehet. Azonban a szociális élet átalakulása, és mindennekfelett a kizsákmányolási rendszer és az alkohol élvezetének eltiltása által a prostitúciót végül megszüntetni lehet, hogy az a sokkal kevésbé rossz vadházasságnak és idővel, lassan-lassan az emberhez méltó szabad szerelemnek és házasságnak adjon helyet.

3. A kokott és metressz-rendszer (megfizetett vadházasság).

A most tárgyalandó csoportnak nincsenek éles határai; átmenetet képez a tulajdonképpeni prostitúciótól a házasságon kívüli szerelmi viszonyhoz, vagyis a vadházassághoz. Az utóbbtól lényegében csak abban különbözik, hogy *fizetett* „szerelem”, de ennek megint nagyon homályos határai vannak. Ennek a műfajnak különböző jellemző változatait különösen Párizs szállítja. Neveiket is a párizsi „argot”-ban találjuk meg.

A német államokban ezen a téren a pincérmók játszanak különösen szomorú szerepet. De mivel ez szoros összefüggésben áll a kocsmakérdéssel és az alkoholélvezettel a pincérmő-kérdést a következő fejezetben fogom tárgyalni.

Azokat az alacsony fokon álló fiatal fizetett nőket, akik már nem tulajdonképpeni prostituáltak, hívják kokottoknak (Párizsban *demi-mondaine*, félvilági hölgy a nevük). A szemérmesebb és nem nyilvántartott prostituálttól alig különböznek. Ezen elnevezésen olyanokat értünk, akik nem járnak „*strichre*” és nem adják el magukat csak úgy egyszerűen a férfiaknak, hanem kissé válogatnak és legalább rövid ideig egy és ugyanazon egyén kedvesei. Etikailag magasabb fokon áll a különösen régebben jól ismert *grisette* vagy *kis felesége*, „*petite femme*” a párizsi diáknak és hasonló férfiaknak. Ezt a viszonyt összehasonlíthatjuk a teljesen szabad, de rendszeren csak rövid ideig tartó házassággal, melynél relatív hűség uralkodik. A *grisette* (mint ugyancsak néhány szabad prostituáltat) nem csak a férfi tartja el. Munkásnő, kalaposnő, varróleány vagy egyszerű boltileány szokott lenni a *grisette*, legalább azelőtt így volt a dolog és aránylag egyszerű és igénytelen leány volt, aki a férfitől azért fogadott el pénzt, hogy jobban és mulatságosabban élhessen; együtt lakott a férfivel és ellátta annak háztartását (szobáját). Ilyen szempontból változók a viszonyok. Nagyon gyakori az úgynevezett garnis viszony, amikor a férfi és a „*kis felesége*” bútorozott szobában, úgynevezett garniszállóban laknak. Éppen ebből az okból tudvalevőleg a garniszállónak rossz hírük van. Más esetben a „viszony” magassabbrendű, az együttlakás bensőbb lesz azáltal, hogy a leány főz a kedvesének, foltoz és hasonló munkákat végez neki. Ez már sokkal jobb eset. A *grisette*nél a vonzalom és az igazi szerelem éppen nem

kizárt dolog. Azonban ezeket a viszonyokat úgy szokták intézni, hogy a szerelem ne legyen túlságosan mély, mert az ilyen „házasságok” vagy „viszonyok”, amint mondtam, csak rövid lejáratúak szoktak lenni, úgyhogy a természetes női szerelmi érzések ilyen többférjűség mellett lassanként eltompulnak. Hisz végeredményben, mégis csak „mellékfoglalkozásról” van itt szó. Kokott és grisette sokféle rendű van. Inkább kispolgárokkal, diákokkal, segédekkel, munkásokkal és hasonlókkal szoktok együttélni, mint nagyon gazdag emberekkel. Ez rövidlejáratú viszony, kölcsönös megegyezés alapján. Az ilyen viszony a nagyobb városokban nagyon elterjedt dolog, annak lakói nagyon keveset tudnak egymásról és nem törődnek egymással. Azonban kis helyeken, ahol mindenki ismeri a másikat, nehezen vihető keresztül.

Ezen viszonyok magasabb fokát metressztartásnak nevezhetjük. Itt már világosan látszik az átmenet az egyszerű vadházassághoz, amelyik szerelmen alapul, mert a metressz nem mindig pénzért adja magát oda. A régi görögök heterái (lásd VI. fej.) még legjobban felelnek meg a mai modern metressznek, különösen a nagy emberek szellemdús metresszei. George Sand is olyan hetera fajta volt, habár csak vonzalomból, míg pl. a görög heteráknál a pénzkérdés nagy szerepet játszott. Vannak fizetett metresszek, olyanok, akik pajtásmódra élnek együtt kedvesükkal és közösen viselik a háztartás kiadásait; végül olyanok is, akik a férfit eltartják. Azonkívül alapvető különbség, hogy a metressz nős vagy nőtlen férfivel él együtt. A tipikusabb eset az, ha egy nőtlen férfi, aki szabad akar maradni, metresszt tart, aki egyúttal a gazdaasszonya, tehát olyan törvénytelen feleség-féle és akit tehát bármikor elbocsájthat, jobban mondva, aki bármikor otthagyhata. Sok nő él így együtt külön megfizettség nélkül, el van látva, sőt elvégzi a házimunkát is. Itt már kilépünk a tulajdonképpeni egyéni árúbabocsájtásból. A szerződés szólhat meghatározott vagy határozatlan időpontra és rendszerint sokkal tartósabb, mint a grisette-, de különösen a kokottviszony. Az ilye» viszonyoknál rögtön meg lehet érezni, hogy pénzérdek forog-e fenn, mert a férfi tónusa a megfizetett metresszei szemben egészen más^ sokkal durvább és megvetőbb, mint a meg nem fizetettel szemben. A rendszeresen megfizetett viszonyoknál a szerelem nem szokott intenzívebb és tartósabb lenni, mint a grisette-viszonyoknál. Vannak férjes asszonyok is, akik metresszek.

Zola „Naná”-ja állandóan prostituálja magát gazdag férfiakkal. Mellesleg Fontannak, aki a selyemfiú szerepét játssza, alázatos metressze, mialatt idillikusán és őszintén beleszeret a kis Györgybe. Bordenave színházigazgató joggal akarja, hogy színházát bordélynak nevezzék. Ő valóban sokkal inkább kerítő, mint színigazgató. Látjuk ebből a természetesen kissé összesűritett és drasztikus példából, hogy milyen rugalmasak és egymásbefolyók ezek a fogalmak.

Sokkal kényesebb dolog a nős férfiak metresszviszonya. De itt is csak azokról az esetekről beszélek, ahol fizetnek. Nős férfinél akkor szokott ilyen eset bekövetkezni, ha rossz a házasság, férj és feleség külön élnek vagy folytonosan veszekednek. Fordítva előfordul a nős ember legmelegebb házassági viszonyainál is, hogy titokban, vagy felesége tudtával bordélyházakat vagy magánprostituáltat látogat, mert ez családi körülményeivel nincs ellentétben. Ezt a szomorú indokot is felhozták arra nézve, hogy a prostitúciót megvédelmezzék. Természetesen, elég gyakran van titkos szerelmi viszony házasembereknél is és ilyenkor is szokták a metressz-kifejezést használni. De a pénz ilyen esetben nem játszik szerepet, vagy ha igen, úgy más formában. Sokszor intrikáló nőkről van szó, akik megpróbálják, hogy a férjet a feleségtől elidegenítsék, hogy aztán a vagyonos férfihez hozzámelessenek, vagy megfordítva, a férfi intrikál, hogy más feleségét elcsábítsa. Ezeket a körülményeket csak azért említem fel, hogy rámutassak, hogy milyen nehéz néha a fizetett metresszt a messzalinától, jobban mondva a kéjvágyó nőtől megkülönböztetni, akinek szekszuális kalandjait nem a pénzérdek irányítja.

Kokottok, grizettek és fizetett metresszek ritkán kapnak gyermeket. Ezek a nők, különösen a jobbik fajtájúak, sokkal ritkábban nemi betegek, mint a prostituáltak. Azonban sokkal műveltebbek, ravaszabbak és komplikáltabb természetűek, mint amazok, és ismerik azokat a szereket, amelyek a fogamzást megakadályozzák. Az ilyen, pénzért kapható nők, gyermekeinek a sorsa a legtöbb esetben nagyon szomorú. Nem a szerelem gyümölcsei, hanem természetellenes, könnyelműségből és lustaságból létrejött viszony következményei. A gyermek útban van. Igyekeznek is a terhesség alatt mesterséges abortusszal megszabadulni tőle, vagy pedig megszületése után rábízzák valamelyik angyalcsináló nőre, aki gondoskodik korai haláláról. Létezik ugyan jobbérzésű fizetett nő, sőt néha találunk egészen közönséges bordélyszajhát, aki alkalmilag

nemzett gyermekeit igazi anyai szeretettel gondozza és látja el, míg például a legelőkelőbb társaság hölgyei a törvénytelen gyermek elpusztításán buzgólkodnak, mert az ő számukra a dolog sokkal kompromittálabb. Vannak feleségek is, akik csupa kényelemszeretetből előidézik a mesterséges elvetélést.

Az imént tárgyalt negyedik csoportot csak az üzleti szellemhez való viszonya miatt vettük tekintetbe. Mindezen körülmények csak azért természetellenesek és méltatlanok, mert a saját testük árúba bocsátásáról van szó. Fizetett szerelem, nem szerelem. Aljas szerződés, mely a férfi aljas, állati nemi ösztönének kielégítését szolgálja. Alkalmilag létrejönnek hasonló szerződések is, más értelműek ugyan, amelyekben a homoszekszuális egyén (lásd VIII. fej.) természetellenes vágyai kielégítésére fiatal fiúkat vásárol magának vagy pedig egy nimfománikus nő, esetleg rejtett formában, szegény, de szép férfiakkal akar párosodni.

Bármilyen undorító is az egész eddigi fejezet tartalma, mégis szükség van arra, hogy annak egész mai horderejét tisztán és hamisítatlanul meglássuk. Ügy a prostitúció, mint a pénzházasság és a fizetett vadházasság, mindegyik a maga módján a korrupcióra és elfajulásra vezető berendezkedés, mely összekötve az alkoholfogyasztással, a hazárdjátékokkal és a pénz utáni hajszával alkalmas arra, hogy a modern kultúremberiséget tönkretegyje. A legnagyobb monstrum köztük a prostitúció állami megszervezettsége. Ezt okvetlenül ki kell irtani.

Az ókorban Vénusz vagy Afrodité istennő volt a szépség és szefelem megszemélyesítője. Termékeny volt és vágyakozó, habár boszszúálló is, nemcsak a természetes emberi vágyakat személyesítette meg, hanem az emberi és művészi ideált is. Ma azonban két ál-isten mind szemtelenebbül fog kezét egymással, hogy ezeket az ideálokat a sárba rángassák és pedig Bacchus, aki aljas és durva bestiát csinál belőlük és Mammon bálvány vagy az aranyborjú, aki hitvány szajhává alakítja át őket, míg a másik oldalon egy merev, pogány és képmutató aszketizmus állandóan kényszerzubbonyt igyekszik rájuk húzni. Bárcsak volna még ereje a modern kultúrának arra, hogy lehúzza róluk ezt a kényszerzubbonyt és megszabadítsa őket ennek a két alávaló álistennek a zsarnokságától. Ha ez sikerül, akkor a szerelem istennője megint a régi fényében ragyoghat majd az emberiségnek és boldogságnak az egén.

4. Prostitúció, házasság és nemi betegségek a világháborúban.

A prostitúció megnövekedése, a nemi betegségek fokozott elterjedése, valamint sok házasságnak a meglazulása, kapcsolatban az emberek minőségének a megromlásával, mint a világháború következményei, még fölülmúlták azokat a pesszimisztikus várakozásokat, amelyeknek én már a világháború kitörése előtt kifejezést adtam. A modern háborúk és a kötelező katonai szolgálat céljaira mindenütt a legjobb, testi és lelki szempontból legderekasabb egyéneket válogatják ki, hogy a halálba küldjék őket; ezeknek az erőteljes egyéneknek az elpusztulása csökkenti a fajnak a testi és szellemi minőségét és értékét és ezeknek a helyét foglalja el a társadalom söpredéke- és roncsai, a bolondok, a betegek és a bűnözők. A harcban a bátrak és a becsületesek pusztulnak el, míg a gyáváit és az önzők megmentik az életüket.

Azonfelül a háború demoralizálja az embert, mert leszoktatja a hasznos szociális munkáról, kegyetlenné és érzéstelenné teszi másoknak a szenvedései iránt, fölébreszt mindenféle társadalomellenes, ösztönöket, gyűlölet- és bosszúérzéseket, szadisztikus ösztönöket, restséget és közönyösséget. Amellett kedvez az alkohollal és a dohányossal való visszaélésnek.

A hadviselőknél a házassági hűtlenségek eseteinek ijesztő szaporodása mutatkozik, nemcsak a katonák és a tisztek által igénybevett prostitúció formájában, hanem a más nőkkel folytatott egyéb viszonyokban is, akár megszállott területeken, akár a hadifogságban vagy az internálótáborokban. Másrészt nagyon gyakori eset volt* hogy a magukra maradt férjes nők engedték magukat más férfiaktól elcsábítani, ami sokszor tragikus jelenetekre vezetett a férj hazatérésekor.

Ugyanígy valamennyi táborban számtalan erőszakoskodás fordult elő. Egy Szalonikiból hazatért katona avval dicsekedett, hogy ő ott húsz nőt követett el erőszakot! Nagyon sok katona fertőződik meg nemi betegségekkel, különösen szifilisszel. Csak az első fejezet végén a csiraromlásról mondottakat kell emlékezetünkbe idézni és arra gondolnunk, hogy az alkohol által előidézett csirarontáshoz még a szifilisz csirarontása járul – és akkor előttünk áll a világháború „szociális jótéteményeinek” a képe.

De még ez sem elég, még a semleges országokban is, mint pl.

Svájcban mutatkoztak a hosszú katonai szolgálatnak és a butító katonai fegyelemnek a demoralizáló hatásai, mely utóbbit hasznos «egészségügyi» építkezési vagy mezei munkákkal lehetett volna helyettesíteni. Az alkoholkerülőknél számos visszaesés fordult elő.

Ma, a világháború befejezése után, győztesek, legyőzöttek és semlegesek egyaránt jajgatnak az emberiség általános összeomlásán és mindegyik keresi a bűnöst – igen, de hol! Természetesen másoknál, az égben és az embereknél, csak önmagában nem. Így aztán elveszítik a bátorságukat, ahelyett, hogy belátnák, hogy csakis mind-egyiknek, győzőnek, legyőzöttnek és semlegeseknek a személyes erőpróbája, megfeszített munkája és a tartós béke – melyet csakis a végre fölszabadult népek igazi nemzetközi szövetsége hozhatna létre – mentheti még meg Európát és az egész emberiséget és pedig egy olyan tartós társadalmi demokrácia mellett, amelyik nem csupán torzképe az igazi demokráciának.

Azt hiszem, hogy mindenki, aki maga is szemlélte és átérezte az 1914–1919-ig tartó világháború végzetes hatásait, vagy aki anélkül, hogy személyesen részt vett volna a világháborúban, a sajtó révén és más módon figyelemmel kísérte ennek a válságait, igazat fog nekem adni, mikor azt kiáltom: „*Elég volt az áldozatokból! Elég volt a pusztításokból! Ismét építeni!*”

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

A külső viszonyok hatása a nemi életre.

Habár az egyén nemi életén az örökölt ősi ösztönök uralkodnak, kétségtelen másrészt, hogy egy olyan komplikált lénynél, mint az ember, az élet külső körülményeihez való alkalmazkodás és annak megszokása hatalmas befolyást gyakorolnak a szerelmére és a nemi életére. Vizsgáljuk hát meg a legfeltűnőbb erre vonatkozó jelenségeket, melyekről eddig egy fejezetben sem szóltunk még.

Éghajlat. Már a hatodik fejezet végén láttuk, hogy az éghajlat annyiban befolyásolja a nemi életet, hogy a melegebb éghajlat intenzívebbé teszi. A forró égövi vidékeken korábban áll be a nemi érettség és hajlamosabbak a nemi kicsapongásokra. Az éghajlatnak más hatásáról nem tudok. Az is lehetséges, hogy az éghajlat nagy befolyása, a nehezebb létfeltételek, a keményebb munka, melyet a hidegebb éghajlat kényszerít az egyénre, szintén csökkentik a nemi élet intenzitását. A forró égöv alatt nincs szükség fűtésre, sem ruhákra; az élet rendkívül leegyszerűsödik és intenzívebb nemi életre ingerel.

Falusi élet, városi élet, magány, társaság, gyári munka.

A társadalmi körülmények rendkívüli hatással vannak a nemi életre. Ezt a remeteéletet elhagyott tanyákon élők körülményein figyelhetjük meg. A nagy magányban élő ember bogaras, búskomor lesz, hacsak tudományos munkásságot nem visz magával. De ebben az esetben a kultúrtársadalomból vitte magával ezeket a kincseket és így nem tiszta a kísérlet. Egész más a dolog annál, aki a magányban nőtt fel. Ez elvadul, visszatér az őállapotba, félénk lesz és szellemileg elsatnyul. Az a felnőtt ember, aki szellemi tőke nélkül költözik az elhagyatottságba, erősen hajlik lelki zava

rokra, mint azt elhunyt barátom, Seguin newyorki tanár gyakran tapasztalta.

Barátom ideg orvos volt és jól ismerte ezeket a körülményeket. Az egészen elhagyatottan vagy pedig csak kizárólag közeli családtagjaival élő egyén azonkívül gyakran hajlik nemi perverzításokra, melyeket a körülményei mozdítanak elő, ilyenek a vérfertőzés, szodomia, pederasztia és onánia.

Megfordítva, a földműves falusi társadalomban találjuk a leg-egészségesebb nemi viszonyokat.

Nemcsak a Kanadában élő franciáknál látjuk ezt, hanem minden egészséges földművelésnél, ahol egyenletesebb a földbirtok elosztása. A parasztcsaládokban átlagban több és egészségesebb a gyermek, mint a városi családoknál. A modern városban nagyobb a higiénia és több az orvos, de a falusi gyermek általában izmosabb és egészségével ellensúlyozza a falu rosszabb egészségügyi viszonyait. A parasztgyermek nehezkesebb és nehezebben tanul, de hajlamai általában jobbak, mint a városi gyermeké. A városi gyermek hajlamait a társaságban nyert csiszoltsága gyorsabban és tökéletesebben bontakoztatja ki, míg a parasztgyermek hátramaradottnak látszik, még ha tényleg sokkal értékesebb is, mint a városi gyermek. Ez csalja meg a felületes megfigyelőt. A vidéki élet több erőtartalékot is halmoz fel az emberi szervezetben, mint a városi élet. A nemi kicsapongások nem oly természetellenesek a vidéken és rendszerint a törvénytelen együttélésre, házastársi hűtlenségre és alkalmilag a prostitúcióra szorítkoznak. Az alkoholizmussal való foglalkozásom pedig azt bizonyította, hogy a nemi bajok és az öröklött elfajulások a falun az alkoholnak és az általa előidézett ártalmaknak köszönhetők. De ha gyár, bánya vagy hasonló üzem idéztek elő egészségtelen változást a vidéki életben, úgy ott is fellépnek a városi élet ártalmai, sokszor még fokozottabb mértékben.

A nagy városi központok társadalmi különböző körökből állanak, akik alig érintkeznek egymással, egymásról mitsem tudnak és nem is törődnek. Az egyes egyént csak saját társasága ismeri. Ez teszi aztán az ismeretlenségben lehetővé a bűnök elburjánzását. Hozzájárul éhez sokszor a rossz, egészségtelen lakás, az izgalmas élet, a számtalan szórakozás, a természetellenes élet hajszolása. A vidék levegőjét, napfényét, a szabad természetet és változatos munkás-

ságát nem találjuk a városi életben, különösen nem a szegény embernél. Pótlásaként ott vannak az egészségtelen éjjeli mulatozások, a büntetlen prostitúció veszélyeivel és következményeivel, mert egészséges, természetes szerelemben nemzett gyermekeit alig tudja tisztességesen felnevelni. Ezek a városi proletárok jól ismert viszonyai. A prostitúció és vérbajok mellett borzalmasak a városi „proletárok” kereseti és lakásviszonyai, melyek aljas együttélésekre vezetnek. (1. X. fejezet.)

Mindez még fokozottabb mértékben áll a gyári központokra, bányatelepekre stb. Az emberek itt egyfajta egészségtelen munkát végeznek egészségtelen helyiségekben, a legrosszabb nemi körülmények között. Az alkohollal, prostitúcióval és közös együttéléssel jár a tánc és dáridó, melyek teljesen degenerálják a gyárak népét. A gyári emberek teljes testi és lelki elzüllesztését Zürich kanton gyári lakóinál tanulmányoztam. Elmegyógyintézetemben az ő soraikból kikerült mindkét nembeli ápoló személyzetem használhatatlan volt. Testileg, lelkileg és erkölcsileg olyan alacsony fokon állottak, hogy csak olyan gépies munkára voltak használhatók, mint selyemszövés, selyemsodrás vagy hasonló. Van hely, ahol még rosszabb a helyzet, pl. az angol városok proletárjainál (pl. Liverpoolban, a lengyelzsídó proletároknál Varsóban, egyes belga bányászkerületekben stb.) Ebben a mocsárban elpusztul a szégyenérzet, etikai érzés, egészség. A gyári lányok majdnem azonosak a Szajnákkal. Az iszákos belga bányakerületekben gyakran éjjel az uccán közöszlnek az emberek, akár csak a részeg kafferek Dél-Afrikában.

E helyütt óhajtok megemlékezni egy nagyon érdekes és teljesen új jelenségről, mely egészen röviden a következő: A közlekedési eszközök hatalmas fejlődése és olcsóbbodása, egybekötve a lakáshigiéniá haladásával, mindinkább előmozdítják azt a modern törekvést, hogy a falut a városba és a várost a faluba oltsák, jobban mondva, ezeket egymáshoz hasonlókká tegyék és ebben látom én a jövő egyetlen menedékét. A modern nagy kiterjedésű amerikai városok kertes házaikkal már ezt a tendenciát mutatják. Már Európában is létesültek kertvárostársaságok és kertvárosok. De ha a technikának sikerül még olcsóbbá és egyszerűbbé tenni a közlekedési eszközöket és mindenhova vonalat építenie, akkor már nem is lesz szükség az amerikai városra vagy kertvárosra. Magán a falun

élvezhetjük majd a városi élet igazi és komoly előnyeit a városi együttélés hátrányai nélkül. Falun hiányzik az ösztönzés, amely fejlesztené az ember természetes szellemi képességeit. De ha javul a közlekedés, akkor ez a hátrány is mindinkább meg fog szűnni. *Agropolis*-nak, (mezei város vagy városfalu) lehetne talán nevezni egy ilyen alakulatot, mely egy kulturális állam területén létesül. Ilyen körülmények között megvolna a lehetősége annak, hogy az egyénnél tökéletes volna az ember szellemi és kedélyélete és ezáltal egészségesebb és ideálisabb a nemi élete is. A házasság intézményére kedvező a paraszt életmódja, nem csak azért, mert nem kedvez a prostitúciónak, hanem az a tény, hogy falun mindenki jól ismeri egymást, csökkenti a nemi betegségek veszedelmét, egészséges utódok pedig előmozdítják a családi boldogságot és a házasság állandóságát. Az egyház gyakran kelt ki egyes paraszti nemi szokások erkölcstelensége ellen. Ez rendszerint abból áll, hogy leányok és fiatal férfiak házasságuk előtt különböző formájú szabad nemi életet cinek egymással. Ez gyakorta olyan próba-féle, hasonló ahhoz, amit a vad népeknél (VI. fejezet.) mint próbaházasságot ismertünk meg. Azok az emberek, akik eltúrik a prostitúciót, szegye éljék etikai csavaros gondolkozásukat és alakoskodásukat, ha a parasztok természetes, házasságon kívüli nemi élete felett tartanak erkölcsprédikációkat.

A nagyváros proletársága többnyire karöltve jár a bűnözők proletárságával. A kerítők, tolvajok, alkalmi és vérbeli bűnösök közt különleges életfelfogás alakul ki, mely szerint a legfurfangosabb csirkefogó lesz a legtekintélyesebb egyén. Ha egy gyermeknél megfelelő öröklött képességek mutatkoznak, úgy „sokat ígérő” cse- / mete. Ebben a társaságban a derék, önzetlen gyermeket játékrontónak, butának tekintik és ennek megfelelően megvetik, gyűlölik és rosszul bánnak vele. Annál inkább kötelessége tehát az államnak és az emberszeretetnek, hogy törődjenek ezekkel a szegény gyermekekkel.

Az egyenkint felemlített káros befolyások természetesen nem általánosak. Csak hatnak a többi káros befolyással együtt a nemi életre. Találhatunk nemi züllöttséget falun és normális nemi életet a városban is; attól függ, milyenek voltak a behatások ezen a helyen; vigyáznunk kell mindig, hogy egy tényező fontosságát ne

túlozzuk és ne általánosítsunk. Egy alkoholista falun rosszabb és egészségtelenebb viszonyok lehetnek, mint egy tiszta, józan, szolidan igazgatott városban.

Csavargóélet: a Zero család. Az „Archiv für Rassen und Gesellschaftsbiologie” 1905-ös kötetében elmondja dr. Yoerger egy csavargópár (Zero család.) utódainak több generáción át gondosan megfigyelt történetét.

Megdöbbenő ha látjuk, hogy a család majdnem összes tagjai csavargók, tolvajok, prostituáltak és hasonló társadalmi terhek lettek. Nagyon nagyszámúak voltak. A községük egyes egyéneket gyermekkortól kezdve jó neveletésben részesített – ám teljesen hiába; megszöktek az iskolából és a tisztességes családotól, hogy csavargó életet éljenek. Egyeseknél ért valamit a nevelés, ha nem is volt valami fényes az eredmény. Az alkoholizmus és a csiraromlás nagy szerepet játszanak ennél a családnál.

Így áll az eredeti leírásban. Ha e helyütt ismertetem az esetet, úgy hangsúlyozom azt, hogy éppen úgy említhettem volna ezt a csiraromlásnál, vagy az átöröklésnél vagy a VIII. fejezetben az alkohol hatásainál, mert mindezek a tényezők együtt hatnak a csavargó életmóddal és eredményezik ezt a borzalmas eredményt. Nem lehet feltételezni, hogy az első fejezetben említett folyamatok az emberi kornak oly rövid, két-három évszázadnyi idejében észrevehetően hatottak volna. A Zero család családanyja természetesen Észak-Olaszország csavargó-családjaiból származott. De azt hiszem, mégsem tévedek, ha itt az alkoholos csiraromlást összefüggésbe hozom a csavargóélethez tartozó folyton ismétlődő szerencsétlen csirakonjunkciókkal és ezek főbűnéül rovom fel ezt a tipikus családi csoport-elzülést, melynek előterében a nemi depraváció áll és mely esetet mindenkinek akit érdekel, beható tanulmányozásra melegen ajánlok.

Amerikanizmus. Amerikanizmuson a nemi életben egy olyan jelenséget akarok érteni, mely az északamerikai felfogáson alapul és amelyet a dollárhajszára, vagyis a kíméletlen egyéni pénzszerzés hajszájára kell visszavezetnünk. Az északamerikai természetellenes életéről és különösen az északamerikai nő természetellenes nemi életéről akarok itt beszélni. Az északamerikai megveti a földmunkát és általában a kézi munkát, úgy a nőit, mint a férfiet is. Mindent gépekkel és kereskedelemmel akarna pótolni, központosítani stb., hogy

csak üzletileg élhessen szellemi életet és megfelelően élvezhesse is azt. Az amerikai nő lealacsonyítanak tekinti a kissé nehezebb izommunkát és különösen a földművesmunkát. Ezeket a rabszolgaság maradványainak tekinti, amikor ezt a négerék végezték, amit különben ma is tesznek. Az amerikai nő soká akar fiatal maradni, meg akarja őrizni rózsaszín arcbőrét, azt akarja, hogy bájai ne hervadjanak el. Félt a lebetegedés veszélyeitől, fájdalmaitól és következményeitől, a gyermekek terhétől és így az északamerikai nő (mindig kivésem a francia Kanadát, ahol egészen mások az erkölcsök) nem akarja a terhességet, szülést, szoptatást és általában nem akar nagyobb családot. És mivel a négerfelszabadítás óta a cselédség az Egyesült-Államokban rendkívül költséges dolog, mindinkább szállodai életet él az amerikai (boardinghouse) és ez további alap a nők részére, hogy minden módon a gyermeknemzés ellen dolgozzanak és a nagyszámú családtól féljenek. Kézenfekvő dolog, hogy a nőemancipáció ezen módja egészségtelen és a szociális elfajuláshoz vezet. Éppen emiatt bevándorlás nélkül Amerika árja (európai) kevert faja előbb-utóbb kihalna és a négerék és kínaiak pótolnák. A nőnek ép úgy kell dolgoznia, mint a férfinak és követnie kell természetes hivatását. Az a faj, amelyik ezt nem teszi, elpusztul. Nem lehet női eszmény, hogy a nő regényeket olvasson és hintaszékben heverésszen, irodákban kopogjon, hogy minél tovább megőrizze finom arcbőrét; izmosan és egészségesen kell kifejlődnie, a férfi oldalán kell testileg és szellemileg dolgoznia, hogy minél több szellemileg és testileg egészséges gyermeket szüljön.

Kocsma és alkohol. Nem akarok visszatérni az alkoholnak az előző fejezetekben tárgyalt hatásaira, csak a kocsmái élet gonosz hatásait akarom még megemlíteni. Az ivás az egész nemi életre romboló hatással van. Amint a prostitúciónál és a kerítésnél láttuk, legpiszkosabb formáinak ő a hordozója és segédeszköze a lányok elcsábításának és az egész aljas iparág fentartásának. Csak meg kell említenem a kedvderítő bárokat és a borospincék kiszolgáló nőit, hogy az alkohol kártékony hatásáról a nemi életre beszéljek. Erről Wundsam úr Zürichből a következőkben tudósít: „Csodálatba ejt, hogy milyen cinizmussal és kíméletlenséggel bánnak még a művelt férfiak is a pincérnőkkel.

Olyan férfiak, akik egy üzleti nőalkalmazottal a bolthelyiség-

ben sohasem mernének szemtelenkedni, azt hiszik, hogy egy pincérnővel szemben minden szabad. Még arra sincs szükség, hogy ezeket a megfigyeléseket kiskocsmákban tegyük meg. Finom vendéglőkben naponta láthatjuk, amint kereskedők, orvosok, tanárok és hasonló urak – akik még berúgott állapotban is más nőekkel szemben uralkodni tudnak magukon – a pincérnővel szemben olyan tréfákra és tettelegességekre vetemednek, amelyek nem engednek kételyeket az illető urak etikai érzéke iránt.

Nincs is szükség arra, hogy a kiszolgáló leány az urakat bátorítsa – az az inger, hogy szemérmertlenségeket és kétértelműségeket mondjanak neki és durva flörtöt üzzenek vele, a vendégnél önként kiváltódik pusztán annak a tudata révén, hogy egy „pincérnő” áll előtte.

A leány tartózkodó modorát, mint szégyenkezést, nevetségessé teszik és a sok vendéglős, aki helyiségében különben erősen ad a „rendre és tisztességre”, panasz esetén a vendégnek és nem a leánynak ad igazat.

Az illendőségérzetnek ilyen hirtelen megszűnése feltétlenül csaknem kizárólag az alkohol hatásának tudható be; csak egy előítélet társul még hozzá: a pincérnőt alsóbbrendű személynek tekintik, néha közönséges uccalánynak, akit csak kissé finomabban kell kezelni, de aki iránt semmiféle erkölcsi kíméléssel nem tartoznak!”

A hamburgi „Abstinenz-Bundschau” (Alkoholelleses folyóirat) egyik számában „A pincérnök nyomorúságai” címen kitűnő cikket közöl a német pincérnök viszonyairól.

„A részegeskedés és iszákosság legsajnálattal több áldozatai kétségtelenül a pincérleányok. Ebben a hivatásban nagy veszély rejlik, feneketlen mélység és nyomorúság. Ha akad is nemcsak a tisztességes vendéglőkben, hanem a kiskocsmákban is nem egy derék és erkölcsös pincérleány, a tömegük elmerül a kocsmáélel iszapjában. A csinos fiatal leányt a kellemes kilátások erre a hivatásra sodorják – évek után pedig mint erkölcsi, sőt néha mint valóságos hullát vetik ki a partra.”

Ez a munkakör hallatlan kívánalmakkal lép fel! Olyan testi munkateljesítményt kíván tőle, mely túlhaladja a lehetséges mértékét: napi 10-16 óráig tartó munkaidő egészen mindennapi dolog: Münchenben a Königlich Hofbräuhausban (királyi udvari sörház)

ilyen munkaidejük van a leányoknak és a baksör-idényben napi 17 óra! Nem csoda, ha ilyen túlterhelésnél az emberi szervezet hamar felmondja a szolgálatot, hisz a pincérnőkre átlagban körülbelül kétezer annyi munkateljesítmény esik, mint az átlagemberekre és nem csoda, hogy aránytalanul sok lesz közülök tüdővész. És ez még nem is a legrosszabb eset.

A pincérnő szolgálata a férfinemnek szól és legtöbbször, különösen éjjel, olyan férfiakkal, akik számára a legnagyobb veszélyt jelentik, mert szabad életet élő férfiak, akik a kocsmában lelik örömeiket. És annál végzetesebb ez rá nézve, mert *nem kap fizetést*. Példa erre a müncheni Hofbräuhaus. Az ott alkalmazott pincérleányok sem fizetést, sem lakást, sem reggelit nem kapnak, azonban *fizetnek* naponta 1 márka 20 pfenniget a sörös korsók használatáért, tehát 400 márkánál többet évente. Azonkívül be kell szerezniök a köteles fehér bóbitát és törölrühákat és azokat mosatni is kell. És ha ez így folyik egy állami sörházban, el lehet képzelni, hogyan megy ez egy magánsörházban. Tehát a pincérnő rá van utalva a minél nagyobb borraivalóra, mert ez az egyetlen jövedelme. El kell sajátítania azt a művészetet, hogy az ivásra kedvet csináljon az uraknak, „animálja” őket, amit annál is inkább megtesz, mert a gazdától csekély százalékot kap a fogyasztott ital után. Be kell magát hízelegnie a vendég kegyeibe, hogy itt is, ott is hozzá jusson még valamihez. Könnyen elhithetjük, hogy a szesz nála is, meg vendégeinél is megteszi ismert hatását, a leány egyre többet veszít erkölcsiségéből, a nélkülözhetetlen borraivaló erkölcsének júdás-pénze. Elképzeltetjük, milyen lehet ez a folytonosan kétértelmű durvaságok és tréfák közti életmód, a többé-kevésbé berúgott férfiak között, akiktől a borraivaló kedvéért el kell túrnie olyat is, ami ellen más körülmények közt egy erélyes pofonnal tiltakozna! Egy másik úr, aki nem absztinens, írta nemrégiben egy bajor lapban: Amit ezen a helyen tapasztaltam, minden képzeletet fölülmúl és ezért nem is túlzás, ha én a vendéglők (első- és másodosztályút értve ez alatt) pincérnőit úgy a fővárosban, mint a vidéken „a művelt jellemtelen agglegény és a jegygyűrűjét mellényzsebébe dugó művelt férj fehér rabszolganőjének nevezem.” – Eme szomorú körülmények figyelembevételével nem is kell csodálkozni azon, hogy a pincérnők a nemi betegek oly nagy százalékát szolgáltatják; Berlinben pl. 13¹/₂%-ot az, az „úgynevezett” pincérleányok közt pedig.

akiknél ez a foglalkozás csak ürügy, 30%-ot, úgy hogy két pincérleányra egy fertőzött jut.

Németországban „közvetítők” vannak, akik a helyközvetítés ürügye alatt pincérnő-kereskedést űznek. „Ládaáru” a szegény emberi iparcikkeknek ez a megnevezése a gazda és a közvetítő közti írásbeli és sürgönyi érintkezésben. Az egyes pincérleányok külseje és hangulatkeltési tehetsége szerint szól aztán a ládaáru jelzése: „középerős, gyenge, vastag, finom, elegáns, aranyláda stb. szükségeltetik vagy van raktáron”. Természetesen a közvetítők ennél a forgalomnál sokat keresnek. Nemcsak Németországra szól ez a kereskedelem, hanem a világ minden tájára. Így lesz a pincérleányból áru és innen rövid az út a szajháig”.

Az ital eldurvítja a férfit és a nőt, érzékiek lesznek, meggon-dolatlanok, indolensek és vigyázatlanok. Megpróbáltam a nemi fer-tőzés és az alkoholizmus közti arányt megállapítani és az esetek háromnegyedrésszében megtaláltam az alkohol befolyását. Nemrégiben dr. Laquer hasonlóan számolt be: „a becsípett férfi elmegy vagy eltántorog a kocsmából... az uccán elsurran mellette a leány, el-kezdődik az alkudozás és kész a szerencsétlenség (a nemi beteg-ség)”. – vagy a kocsmából az egész társaság együtt elmegy a bor-délyházba és ott kész a társaság együttes megfertőzése.

A kocsmá a házi tűzhelytől is elidegeníti a férfit. így a nép alkoholszenvédegye karöltve jár annak nemi elfajulásával is. Ezt a tényt négyszer is alá kell húznunk, mert az egészséges nemi életnek legnagyobb ellensége az olyan környezet, ahol az alkohol az úr. Az iszákosság a népesség gyarapodásának közvetlen ellensége. Láthat-juk ezt Oroszországban, ha szembe állítjuk egymással a tartózkodó diszidens oroszokat a többi iszákos oroszszal. Csírarontó nemcsak a folytonos ivás, hanem az egyszeri lerészegedés is. Tények bizonyít-ják, hogy milyen kártékony következményei vannak a részegségben történt fogamzásnak.

Gazdagság és szegénység. – Míg a kulturális fejlődés közép-korában a gazdag ember a sok feleséget és a sok gyermeket a gaz-dagság feltételének és eredményének tartotta, ma csodálatosképpen azt látjuk, hogy a mai kultúrában a gyermekek száma és a növekvő gazdagság egymással ellentétes arányban állnak. Egyrészt, amint tudjuk, a gyerekek már nem a jómód kútforrásai többé, hanem a mai magasabb kultúrigények mellett súlyos terheket jelentenek;

másrészt az asszony magasabb szociális helyzetében fél a terhességtől. Raffináltabb élete gyengébbé és érzékenyebbé teszi és így a gyermekek nevelését sokkal kevésbé bírja el. Ez utóbbi jelenség, mely a fentebb tárgyalt amerikázásban beteges fokot ér el, kultúránknak nagyon egészségtelen kinövése. Általában úgy látszik, hogy a mérsekelt jómód, mely gondtalan szerény kenyeret és előnyös egészségügyi feltételeket tesz lehetővé és az egyént a létfenntartó munkára kényszeríti, a legegészségesebb életkörülményeket vonzza maga után. A gazdag embert nemileg tönkreteszi a fényűzés, a kicsapongatok, a lustálkodás és gyermekkorában való elkényeztetése. A szegényt elpusztítja a hiányos táplálkozás, az egészségtelen lakásviszonyok, az elhanyagolt nevelés és a bűnös példák, melyek az ellentétes pólust jelentik ugyan, mégis nem egy pontban megegyeznek a gazdagével, úgy hogy kizsákmányoló és kizsákmányolt ebben a fertőben összetalálkoznak. Például a kártyánál, a prostitúciónál, a nemi eltévelygéseknel, ahol a szegény a zsaroló fél és a gazdag a kizsákmányolt, noha ez utóbbi közvetlenül vagy közvetve, mint társadalmi kizsákmányoló, nagyon sokkal járul hozzá a prostitúcióhoz.

De a mind jobban fokozódó könnyűség, amellyel napjainkban minden más módon, inkább mint munka val, vagyonhoz lehet jutni, nemcsak a dőzsölő gazdag és a nélkülöző proletár nemi életét rontja meg, hanem sajnos, már a középosztályét is. A normális, egészséges nemi életet becsületes és munkával kell kiérdemelni.

A nemesség és a társadalmi osztályok. – Az úgynevezett osztálykülönbségek is játszanak vagy játszottak szerepet egy bizonyos mértékig a nemi életben. Ez az eset különösen ott áll fent, ahol bizonyos társadalmi szokások és társadalmi előítéletek egy különleges házassági kódexet írnak elő. Az arisztokrácia és az uralkodó családok beltenyészete, akik csak egymásközt házasodhatnak, súlyos elkorcsosodásokat mutat fel. Eredetileg ez a belházasság abból az elgondolásból fakadt, hogy a nemesi vér tisztán megmaradjon. Bizonyos mértékig ezelőtt ez hozzá is járult a cél eléréséhez. De idővel minden kiválogatódás egyoldalúsága megbosszulja magát. Másrészt «nnek az volt a következménye, hogy a nemesség a rákényszerített neki terhes egyesületekért házasságonkívüli kicsapongásokkal akarta magát kárpótolni és ezek a nemesi, sőt sokszor koronás naplopók nem derék, szorgalmas lányokba szoktak beleszeretni, hanem züllött színésznőkbe, ballettáncosnőkbe, hisztérikus csábnőkbe és

mindenfajta kalandornókbe! A nemesség a kiváltságok megszűnésével elvesztette igazi létalapját, ma már csak a hagyományokból és az elzüllesztő tétlenségből él, ha ugyan hagyományaihoz híven nem alkalmazkodik a mai munkásülethez. A nemességnek a fentemlített házasságonkízüli egyesüleaseiből eredő, minőségileg igen kétes értékü gyümölcseit később gyakran nemesítettek. Királyok és fejedelmek nem egyszer nemesi rangra emeltek olyan méltatlan személyeket, akik érzéki szenvedélyt tudtak kelteni és azt ki is tudták használni és így nem csodálkozhatunk azon, hogy ebből a beltenyészetből elfajult teremtmények is kerültek ki, akiknek ereiben a legfelsőbb nemesi vér keveredett a legrosszabb emberfajta, még a betörőproletáriátus vérével is. A nemesség elfajulásához vezettek még az elszegényedett nemesek pénzházassággal is, akik akkor is elveszik a dúsgazdag nőket, bankárlányokat, ha azok mindenféle testi és lelki derekasságot nélkülöznek.

Más társadalmi osztályoknak is vannak nemi sajátosságai. Így a katolikus papok nőtlenségi tilalmát említjük meg és annak veszedelmes következményeit, mert egy intelligens osztályt elvon a szaporodástól.

A nemi viszonyokra époly rossz hatással van a katonaság és a tengerészet intézménye. Elsősorban is a prostitúció legaljasabb, legalacsonyabb és egyszersmind legveszedelmesebb formáját tartja fent. A katonaszajhák hírhedtek. Egy ilyen nő képes egy-egész ezredet megfertözni. Másodsor a hadseregnél a rendszeres nemi érintkezés hiánya mindenféle nemi visszaélésre csábít, mint a pederasztíára és az onániára. Azonkízül a katonaság ezen utálatos nemi viszonyaiból következik, hogy nagy részük nemileg megromlik és későbbi házasságaikba úgy ezeket a nemi szokásokat, mint a gonorrhéát és a szifiliszt is magukkal viszik, feleségeiket megfertözik és ennek következtében elnyomorodott utódokat hoznak létre; mind ezen dolgoknál persze az alkohol is szerepel. A maga módján bomiasztólag hat az a rendszer is, hogy egy szegény tiszt csak vagyonos nőt vehet el feleségül, hogy megfelelően élhessen és jelenhessen meg társaságában. Ezekkel a körülményekkel jóleső ellentétben állnak a norvég kereskedelmi tengerészek szokásai, ahol legalább a tiszték feleségeiket magukkal vihetik a hajóra. Norvégia egyáltalában sokban például szolgálhatna a nemi kérdésnél. Nem megható-e, de egyben igazságos is, hogy a családi élet előmozdítására azok a felesé-

gek, akik férjeikkel utaznak a hajón (és újabban úgy hírlík, már a vasúton is) a jegy árának csak a felét fizetik!

Egyéni életmód. – Hogy ennek befolyása van a nemi életre, az minden kétségen felül áll. Általában a bő és tápláló étkezés, kevés testi munka mellett, fokozza a nemi ösztönt és fordítva, a szegényes táplálék és az erős testi fáradtság csökkenti. A szellemi munka különféleképpen hat. Egy kiváló tudós és finom megfigyelő pszichológus barátom arról biztosított, hogy minden erőteljes szellemi munka nemileg izgatja, mások ép az ellenkezőjét tapasztalják. Általában az ülő életmód a nemi ösztönt inkább fokozza és a sok mozgással járó csökkenti. De itt más körülmények is közrejátszanak. Láttuk az alkohol roppant hatását a nemi életre, hogy egyrészt csökkenti a potenciális képességet, másrészt a vágyat fokozza és perverzé teszi. „A különböző mesterséges ingerek kissé másképp hatnak, de hisz ezt a dolgot már a pornográfiánál megbeszéltük. Az erotikus képek, obszcén könyvek és színdarabok, varieték stb. egészségtelen- léggört teremtenek, melyek kulturális központjainkban a nemi-vágyat állandóan fűtik és rontják. Aki ilyen helyeket látogat, rendszerint megfertőződik ezektől a dolgoktól, hacsak egészséges undorában el nem menekül előle. De minél finomabb, bajosabb és esztetikusabb ezen raffínait helyek romlott levegője, annál hatásosabb a csábításuk.

Furcsa szerepet játszik a nemi életben a két nembeli gyerekek együttnevelkedése is. A VI. fejezetben láttuk, hogy fiúknak és leányoknak a gyermekkortól való együttélése a nemi ingert rendszerint letompítja, akárcsak testvérek vagy fogadott testvérek közt. Hasonlót találunk fesztelen szabad együttműködésnél úgy az iskolákban, mint a mezei munkánál is és egyáltalában minden közös munkánál és mulatságnál.

Ez a szabály azonban bizonyos kivételekkel jár és így nem szabad azt dogmatikusan általánosítani. Vannak olyan körülmények amikor a két nem intimebb együttélése rossz nemi ingert és perverzitásokat hoz magával. Ez elsősorban az alkohol hatásának tudható be vagy idegesen abnormis emberek esete lehet. Például helytelen, ha egyes elmeógyógyintézetek igazgatói bálákat vagy sörestéket rendeznek a mindkét nembeli elmebetegek számára. Ennek csak rossz következményét láttam, de kitűnő eredményeket értem el akkor, amikor az elmebetegek közös szórakozásainál kerültem az alkoholos

italok fogyasztását, minden olyan alkalmat, ami nemi ingert okozhatna, főleg a táncot és vigyáztam arra, hogy nemileg izgékony és perverz elemek össze ne kerüljenek. Egyszer egy ideges zavarokban szenvedő és onanizáló, nemileg izgékony beteg leány keresett fel, aki keserűen panaszkolta, hogy távírász-hivatalnoknő és állandóan fiatal emberek veszik körül, ez őt nemileg folyton izgatja és nem talál kielégülést.

Ez az eset, amely mindkét nemnél igen gyakori, fontos útmutató. A két nem együttélése természetes és normális, de csak ha megvan a lehetősége annak, hogy végül elérkezzenek a normális nemi érintkezéshez, mert folytonos inger és vágy idelégülés nélkül sem jó, sem természetes nem lehet. Aki akár vallási, akár más okból nemileg tartózkodóan akar élni, az sem bensőleg ne közlekedjék a másik nemmel, sem gyakran, mert az folyton izgatja őt; nem azt kell keresnie, ami folyton izgatja, hanem azt, ami eltompítja benne a nemi vágyat. Nemileg hideg vagy közömbös természetűeknél, úgy férfinnél mint nőnél, ez természetesen nem olyan fontos.

Előfordul tehát, hogy egyes hivatásoknál, mint pl. a kereskedelmi alkalmazottaknál, postahivataloknál stb. a két nem erős kapcsolatban dolgozik együtt, ez a dolog kétélű és az egyének természete szerint ingerlően vagy tompítóan hathat. Ellenben az olyan foglalkozások, melyekkel velejár az egészségtelen és egyoldalú életmód, a rossz lakás és hiányos táplálkozási viszonyok, mint pl. a gyári munkásoké, határozottan hátrányosak a nemi életre. A nemi élet pedig egészen rossz ott, ahol a két nem együtt dolgozik és alig jobb ott, ahol csak a munkaidő alatt vannak külön.

Az újsághirdetések és foglalkozások. – A nemi visszaélések minden fajtát a lapok is közvetítik vagy okozzák. Egyrészt egy csomó mindenfajta pornografikus újság van (még ha a művészet örve alatt is), amelyek szekszuális botrányokból, szenzációs pörökből, egyáltalában a nemi ösztön ingerléséből élnek. Másrészt a hirdetéseket a kerítés szolgálatába állítják; házasságközvetítők, garniszállodák és szobák, mindenféle találkák, pénzkölcsönök nemi alapon, stb. Még a perverzek is (homoszekszuálisok, algolagnikusok stb.) mernek bizonyos lapokban hirdetést közzétenni.

Egyes hivatások, mint a svéd masszírnőké és fodrászoké, fürdősöké és hasonlóké sokszor csak leplezői a prostitúciónak. Ugyanez áll a kuruzslókra és az ú. n. okkultistákra is. (L. XIV. fejezet végén.)

Internátusok. (Intézetek.) Sajátos hatással vannak az intézetek a nemi életre, vagyis azok az internátusok, ahol nagyobb számú ugyanazon nembeli egyének hosszabb ideig bensőleg együtt élnek. Ilyenek a zárdák, kolostorok, benlakó iskolák. Ezen intézetek nagy árnyoldala, hogy benlakóikat az onánia vagy homoszekszuálítás szokása fertőzheti meg. A homoszekszuálisokat nagyon vonzzák az ilyen intézetek és ezen nem tudunk csodálkozni. Hisz ott találják meg a megfelelő talajt, ahol szerelmi vágyaiknak csendben és kényelemben hódolhatnak és úgy érzik magukat egy ilyen intézet hálótermében, mint pl. egy normális férfi egy leányintézet hálótermében. Erre nem gondoltak a fiú és leányintézetek létesítésénél, mert ezelőtt még nem tudták, hogy a homoszekszuális ösztönök veleszületett és beteges ösztönök; azt hitték, hogy azok csak rossz szokások következményei. Az elmeogyintézetek különösen kedves helyei a homoszekszuálisoknak, mert remélik, hogy ott mint ápolók vagy ápolónők a hasonló nemű betegekkel felfedeztetés nélkül áldozhatnak e szenvedélyüknek.

De még anélkül is, hogy valaki homoszekszuális lenne vagy egy ilyen egyén elcsábítaná, sok nagyon érzéki erotikus egyén nemi vágyait ezeken a helyeken a társain elégíti ki, a férfiak pederasztiaival, a nők lesboszi szerelemmel és mindkét nem állandó onanizálással. Az internátusokban hiányzik az elegendő felügyelet, de még rosszabb a bizalmas viszony hiánya a növendék és tanítója között.

Különféle. – Nagyon messzire vezetne, ha minden elképzelt környezeti hatást felsorolnánk. A felemlített példák közül azt látjuk, hogy egy olyan természeti ösztönnél, mint a nemi ösztön, úgy az aszkézis, mint a kicsapongások természetellenes, gonosz kinövéséhez vezetnek és hogy egészséges nemi élethez a legfontosabb egészséges környezetet találni vagy teremteni. Kétségtelen, hogy sok esetben véletlen körülmények döntik el az egyén szerelmi boldogságát vagy boldogtalanságát. Annál rosszabb, hogy úgynevezett társadalmi szokásaink annyira megnehezítik a szerelem istenének hamis fogásait és félreértéseit helyrehozni. Ennek meg kellene javulnia. Sokkal kevesebb lenne a szerelmi boldogtalanság és ha bajok állottak elő a környezet rossz hatása következtében, ezeket válással és változtatással inkább jóvá lehetne tenni, ha meg volna a lehetősége az idejénvaló beavatkozásnak.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Vallás és nemi élet.

Előrebocsátom, hogy én itt valláson egyaránt értem az úgy nevezett vallásos érzést, valamint az egyházi dogmákat, noha rendes körülmények között, különösen a lélektani elemzésnél, a kettőt jól meg kell különböztetni egymástól. Schleiermacher nyomán manapság az a tendencia kapott lábra, hogy a *vallásos érzést* különösen hang súlyozzák és a felfogás és az érzés valami tompa keverékének tekintik, a világegyetem intuitív fölfogásának, mely extázisra ragadja a lelket és amelyikben az Én föloldódik. Az érzésnek ezt az egyéni jellegű ködfoltját mindenre föl lehet használni és mégsem tudunk vele mit kezdeni.

Megismerkedtünk avval a rendkívül érdekes néprajzi ténnyel, hogy az embertörzsek sok esetben eredetileg profán szokásokat az idők folyamán akaratlanul is vallásaik alkatrészeinek tesznek meg akár olyan módon, hogy isteni eredetet tulajdonítanak nekik, ami aztán az isteni parancs jellegével ruházza fel őket vagy pedig úgy, hogy ezeket másféle dogmákkal kapcsolják össze vagy pedig össze szövik a vallási kultusszal. Ebben a tekintetben a nemi viszonyok általában sokkal fontosabb szerepet játszanak, mintsem azt gondolják. Egész csomó vallásos rítus és szokás semmi egyéb, mint a legtágabb értelemben vett nemi életnek szimbólumokká feldolgozott szokásai és viszont sok dogma csak arra való, hogy az ilyen szekszuális szokásokat vallásos alapra helyezze és ily módon erősebben kötelező erővel ruházza föl. Ezek aztán megint csak igen erős visszahatással vannak a nemi életre és ennek egész fölfogására. A varázslat és a boszorkányművészetek a legbensőbb kapcsolatban állanak evvel. „Minden varázslat a párzástól jön”, mondta egy öreg indiánus Martius néprajztudósnak. Erre vonatkozólag néhány szembeötlő példát akarunk fölhozni.

A boszorkányoknál és a boszorkánypöröknél a nemi kicsapongások és a perverzítások igen nagy szerepet játszanak. Láttuk a hatodik fejezetben, hogy a poligámia elsősorban a magántulajdonnal és a vásárlási házassággal van összefüggésben és történelmileg ebből keletkezett. De azáltal, hogy a mohamedánoknál és a mormonoknál a vallásos dogma alkatrészévé lett, ezeknek a népeknek vagy vallási közösségeknek az egész társadalmi organizációját és a gondolkodási módját sajátyszerűen átalakította. A valóságban mi bizonyára éppen olyan poligám hajlamúak vagyunk, mint ők, azonban a mi szekszuális etikánk monogám, az övék pedig poligám és mind a kettő az istennek idevonatkozó állítólagos parancsaira támaszkodik. Bizonyos hindu fajták különös vallásos képzetei annak a szabálynak adtak életet, hogy a feleség köteles elhunyt férjét a sírba követni, ami természetesen megint csak mélyen belevág a nemi életbe. Sok vad népénél az a szokás uralkodik, hogy az örökség a nőági rokonokra száll, ami jelentékenyen emeli a nő társadalmi helyzetét. Ezt is vallási köntösbe burkolták, pedig eredetileg abból a nagyon természetes gondolatból fakadt, hogy az anya sokkal bensőbb kapcsolatban van a gyermekeivel, mint az apa. Ugyanilyen szabályt találtunk Kolumbia poligám goajirjainál (indiánusok). A férfinek az a kötelessége, hogy fivérének az özvegyét feleségül vegye, eredetileg szintén profán előírás volt a házassági viszonyok szabályozására, mely csak az idők folyamán emelkedett a vallási dogma magaslatára. Ugyanígy a zsidóknál szokásos körülmételésnek eleinte éppen úgy *nem* volt semmi köze sem a vallásos hithez, hanem tisztán egészségügyi rendszabály volt. És később mégis legalább olyan fontos szerepet játszott a zsidó kultuszban, mint a keresztelezés a keresztény vallásokban és mindvégig meg is tartotta ezt a fontosságát. A zsidó népre nézve jáz az Blőnye volt, hogy nem kis mértékben védte meg a venerikus fertőzésekétől, sőt részben az onániától is. Említettük már a katolikus papok cőllibátusát és ennek az eredetét. A katolikus vallás azonban még egész sorát ismeri a csupán későbbben dogmákká emelt, a részletekre vonatkozó előírásoknak a nemi érintkezésre vonatkozólag általában és a házasságra vonatkozóan különösen; és ezek az előírások, amennyiben a nemi életen belüli felfogásra és erkölcsökre sok tekintetben döntően hatnak, egyszersmind igen jelentékeny *társadalmi* befolyással is bírnak. Először is a házasság fölbontásának abszolút tilalma (amit az isten egyesített, azt az embernek nem szabad szétválasztania)

egyszersmindenkorra megpecsételi a boldogtalan házasságok sorsát és a következményei a házasságok mindenféle testi elválásai és házasságonkívüli kötelékei. A katolikus egyház továbbá előírja, különösen Liguori Alfonz útján, a házassági nemi érintkezésnek minden elképzelhető részletét. Például vétek, ha a nő fekszik a férfire és nem megfordítva. Általában a párosodásnál követendő helyzet és viselkedés a legpontosabban elő vannak írva, de úgy, hogy a nő igen méltatlan szerepet játszik, a férfinak pedig egyoldalúan nagyon messzeemenő szabadságok vannak megengedve. Továbbá a szigorúan katolikus házasságban előírás annyi gyermeket nemzeni, amennyi csak megszülethetik, mert házastársak közötti párosodásánál szigorúan tilos minden kísérlet a fogamzás megakadályoztatására, úgy hogy a házastársaknak nincs más választásuk, mint a teljes tartózkodás (ha *ugyan erre mind a kettő* el van határozva), vagy pedig a folytonos gyermeknemzés, ha az asszony nagyon termékeny. Az asszonynak nem szabad megtagadnia a férjétől a párosodást és a férjnek sem a feleségétől, ha a képessége megvan hozzá. Könnyű belátni, hogy az ilyen előírásoknak milyen óriási hatással kell lenniök a katolikusok házaseletére, valamint az utódaik minőségére és mennyiségére is.

A hottentotáknál a nők kis szeméremajkait mesterségesen megnyújtják; a keleti népeknél nagyon gyakoriak az eunuchok. Mindezek a dolgok, melyeknek magukban véve egész bizonyosan semmi közük sincs a valláshoz és eredetileg csupán profán szokások voltak, szintén vallásos előírások tárgyai lettek és csak e dogmatikus súlyuk gyökerezett be őket igazán mélyen a népszokásokba.

A további példákat illetőleg utalok a hatodik fejezetre. Azonban az itt megnevezettek is elegendők annak a bizonyítására, hogy az ember mennyire hajlamos vallásos köntösbe öltöztetni az erotikáját, isteni eredetre, isteni parancsra visszavezetni és szentnek nyilvánítani. A nemi élet természetes viszonyaiba így lép be másodlagosan egy misztikumnak a természetellenes befolyása, amely semmi egyéb, mint az emberi fantáziának dogmává emelt kikristályosodott terméke. Amint látjuk, sokszor egyenesen csúnya erkölcstelenségek azok, amik lassankint vallásos előírásoknak a jellegét és hatalmát érik el, míg sok más szokás jóra való egészségi alapelveken nyugszik.

Azonban talán mégis leginkább a szekszuális kórtan területe az, ahol a vallás és a nemi élet közötti vonatkozások a leghatalma-

sabban mutatkoznak (lásd a nyolcadik fejezetet). Nem szabad meglepedkezni arról, hogy a szaporodási viszonyokat a tudatlan és különösen a barbár népek a legnagyobb mértékben misztikusaknak találják. Ezeknek a népeknek a csirasejtekről és a csirasejtek egybeolvadásáról még fogalmuk sem volt és így a nemzés, szülés stb. tényeiben rejtett magasabb hatalmaknak vagy az istenségnek, esetleg még az ördögnek a csodáit látták. Az az erős érzelmi izgalom, amely amúgy is velejár a nemi ösztönnel és a szerelemmel, az embert extázisba hozza; így aztán nem kell csodálkozni azon, ha az erotika állandóan összekeverődik vallásos-rajongó érzelmekkel.

Krafft-Ebing tanár „Psychopathia sexualis” című munkájában joggal mutatott rá erre. Vallás, poézis és erotika könnyen összevegyülnek a serdülő ifjúság homályos és sejtelmes érzéseiben. A szentek életében állandóan találunk szekszuális hadakozásokat, melyeknél a legmagasabb és legideálisabb érzelmek a legcsúnyább erotikus képzetekkel vegyülnek össze. Ugyanezen az alapon jöttek létre az óvilág vallásos ünnepeinek nemi orgiái. (Róma stb.) A misztikum, a vallásos rajongás és a nemi kéjvágy nagyon sokszor kapcsolódnak össze valószínű hármas egységgé és gyakran látjuk, hogy a ki nem elégitett érzékiség vallásos rajongásban keres és talál pótlást.

Ismételten utalok arra, amit a nyolcadik fejezetben mondtam. Elmebetegeknél és pedig különösen nőknél, gyakran egyenesen undorító keverékét találjuk az erotizmusnak és a vallásos képzeteknek. Ezek folytonos menyasszonyságok Krisztussal, az Istennel, a Szentlélekkel, ha pedig férfiakra van szó, akkor a Szűz Máriával stb., aminél váltakozva és kombinálva gyakran szerepet játszanak a nemi orgazmus, valamint képzelt párosodások és valószínű onánia velük járó hallucinált terhességekkel és szülésekkel. Ezek a beteges jelenségek azonban nagyon világos ujjmutatással szolgálnak az erotizmus és a valószínű rajongás közötti összefüggésre. A francia elmeorvosok egyenesen külön kifejezést használnak erre az állapotra: „délire érotico-religieux” (erotikus vallásos delirium). Amint mondtuk, elég ha valaki egyszer végigmegy egy elmeegógyintézetnek a női osztályán, hogy több mint elég kóstolót kapjon ebből.

Sokkal kevésbé veszik figyelembe azt a történelmi szempontból rendkívül fontos ténytet, hogy lélektanilag kóros személyiségek, különösen hiszterikusok, de teljesen örült emberek is kezdettől fogva

óriási befolyással voltak az emberiség történetére és sorsára és pedig legnagyobb részt szekszuális és vallásos képzetek szuggesztív hatásai révén, melyeknek az összefüggése nem mindig teljesen tiszta. Még 1906-ban is a magyarországi Kecskeméten (ezt maga a szerző hozza föl) egy vallási rajongásban szenvedő elmebeteg és bizonyára szekszuális szempontból is abnormális munkásembernek egy új „kinyilatkoztatása” volt és igen sok nőt nyert meg követőjének. Az egész új hitközségnek meztelenre kellett vetkőznie és a ruhákat a szoba közepén egy kályhában elégették. Majd rajongó tekintetekkel nézték a füstöt, melyben a Szentlélek jelent meg a Szent Szűzzel és az angyalok karával. Természetesen tisztán hallucinációkról volt szó. A lányok ettől kezdve Krisztus menyasszonyainak tekintették magukat és kijelentették, hogy tőle teherbe estek. Mikor aztán végre a dolgot felfedezték, a lányok közül tíznél elmezavart állapítottak meg. Mind ezt csak helyesen kell értelmezni.

Minden elmeorvos ismer olyan elmebetegeket, akiknek az elmezavara valami vallásos vagy más misztikus rajongással van egybekötve és akik éppen ezáltal, vagyis a misztikus téveszméikkel igen mély hatást gyakorolnak nagy csomó normális emberre, illetve egy emberi nyájra. Ezek a betegek maguk is annyira az autőszuggesztíóik és téveszméik kóros befolyása alatt állanak, hogy valóságos prófétai fanatizmust mutatnak, beteges képzeik céljának a követésében hallatlan kitartást és energiát fejtenek ki és avval a biztonsággal, csalhatatlansági érzéssel, tüzes meggyőződéssel, mely az egész prófétai viselkedésükből árad, környezetüknek a gyengébb agyvelőit egészen megbolondítják és szuggesztív hatásukkal követésre kényszerítik.

Nagyon közönséges dolog, hogy az ilyeneknek az örületével egy egészen alsórendű erőt izmus van összekötve. Ez azonban vallásosán extatikus köntösben lép föl, ami nagyon imponál a rajongó természetűeknek és ezek szegények nem veszik észre a mögötte rejlő aljasságot. Az ilyen betegek azért vannak olyan erős meggyőző hatással másokra, mert a saját meggyőződésük is nagyon erős. Közismert dolog ugyanis, hogy a normális embert inkább az érzései irányítják, mint az esze. Az előbb leírtakhoz hasonló személyiségek pedig óriási hatással vannak az érzésre és pedig inkább a tekintetükkel, a hangjukkal az egész megjelenésükkel mint beszédjükkel és tanításaikkal.

nak többnyire nagyon is zavaros tartalmával. Ezen a módon legalább is kis mértékben állandóan folyik egyes embereknek a megbolondítása és elcsábítása, ilyen elmebeteg próféták, messiások, szent szüzek és hasonló isteni lények által. Sőt ilyen módon bizonyos elmezavarok jönnek létre, melyeket fertőzési pszichózisoknak neveztek el. Ha a prófétának a viselkedése nem árulja el az első pillanatra az örültet, ha a cselekvési módja még elég rendezett vagy pedig ha a környezete teljesen műveletlen és babonás, akkor nagyon gyorsan szaporodik a hívők serege és így keletkeznek még ma is mindig, különösen a kevésbé civilizált országokban, kérészéletű új szekták és válásos közösségek. Ezeknek az összejövetelei nem ritkán nemi orgiákká fajulnak el, melyeket a próféta szelleme idéz föl. A józanabb, magasabbrendű kultúrnépeknél azonban rendesen még idejében beutalják az elmeógyógyintézetbe, kevés számú tanítványának (rendesen a feleségének és néhány gyengefejű embernek) a legnagyobb elszörnyedésére. Ellenben miután a könyvnyomtatás olyan olcsó, nagyon gyakran megtörténik, hogy az ilyen elmebajos próféták a nagyobb nyilvánosság elé viszik új vallási rendszerüket (szükség esetén a szerző kiadásában). A könyvtáramban egész csomó ilyen munka van, melyeket a szerzők maguk küldöttek el nekem, nyilván valami homályos sejtéstől ösztönözve, hogy esetleg elmebajosoknak tarthatják őket. Többnyire (az ő téveszméiken alapuló képzeteik szerint) isten maga nyilatkoztatta ki nekik az új hitet és őket választotta ki ennek a prófétai hirdetésére. Rendesen szerepelnek. Egy elmebeteg például a maga nyomtatványában kóros szekszuális érzelmeit így jelölte meg: „Pszichoszekszuális kontaktus per actió távolból!” A másiknál az isten neve: J. ha. hu. es az isten a bolygók kormányzója, mely bolygók részben hímnemű, részben nőnemű lények stb. Olyan jelenségek ezek, melyekkel ma lépten-nyomon találkozunk az elmekörtanban, melyek azonban kulccsal szolgálnak a következőkhöz:

Ha nem tulajdonképpen örültségről vagy más súlyos elmezavarban szenvedő emberről van szó, hanem egy öröklékenyen térített lelki betegről, aki csak „félíg örült” vagy éppenséggel csak hisztérikus és ha ez az ember amellet szellemileg tehetséges, akkor az egész dolog lényegesen más lefolyást vesz, noha akkor is ugyanezen az alapon nyugszik. Ilyen esetben a maga rajongását gyakran meglehetősen szigorú logikával kapcsolja össze, amikor is csak az az alapüteges, amelyikből kiindul. Amellet a tanításait talán egészen kel-

lemes poétikus formába is burkolja és így elérheti azt, hogy nemcsak néhány szellemileg alsórendű, korlátolt vagy tudatlan emberi „normál juhot”, hanem még művelt embereket, sőt az emberi társadalom távolabbi köreit is megnyeri a maga számára. Ilyen esetekben a kóros természetű rajongás igen magas erkölcsi értelmi ideálokkal kapcsolódhatik, melyek alkalmasak arra, hogy a próféta beteges elmebicsaklásait eltakarják és ilyenkor ama csodálatos, de kétségtelen tény előtt állunk, hogy jelentékeny történelmi személyiségek, akik az emberiség sorsára óriási hatást gyakoroltak, sokszor fenéig kóros természetűek voltak.

Ugyanezeknél egyszer több, máskor kevesebb erotikus-vallásos vonást fedezünk föl vagy ilyenekből altudatosan keletkezett ágy-nevezett „szublimálásokat”, mint tanításaiknak a vezérfonalát. Ez a nagyon fontos emberkategória átmeneti sorozattal is szolgál az előbb említett egészen elmebeteg prófétákhoz és a zseniális, de aralett jó szellemi egyensúlyban lévő emberekhez. Egész skálája van az átmeneteknek a szellemi abnormitás és a zsenialitás között, melyek változatos, nagyon váltakozó és gyakran igen nehéz értelmezésekre adnak alkalmat. Mégis az a tény, hogy sok zseniális ember alapján kóros természetű, még nem jogosít föl arra, hogy elhamarkodott általánosítással minden zseniális és eredeti személyiséget szellemileg abnormisnak mondjunk, amint szembeszáll a nemgondolkodó kortársak előítéleteivel és új szellemi pályát nyit meg vagy új pályára lép. Talán helyénvaló lesz itt néhány példa:

Az Orléansi Szűz például az én meggyőződésem szerint zseniális hisztérika volt, akinek a hallucinációi autószuggesztív természetűek voltak. Franciaországnak a kétségbeejtő helyzete mélyen megindította. Mikor aztán föllángolt benne az a vágy, hogy a hazáján segítsen, az agyvelejét szuggesztív úton szent hangok és víziók szállották meg, melyek a misszióját adták tudomására, melyeket azonban a leány valóságos, az égben lakó szenteknek tulajdonított. A *BOTH*. csodálatos rendelkezése volt, hogy ez az egyszerre patológus és zseniális leány, az ő víziós-extatikus állapotai által lelkesítve, Franciaországot győzelmes szabadságharcra vezette és így megmentette. Megbízható történelmi források szerint az Orléansi Szűz élete erkölcsi szempontból teljesen tiszta volt, az inkvizíció által történt kihallgatása pedig éppen olyan magasfokú értelemről, mint magas

etikai érzésekről tanúskodik. Nyilvánvaló, hogy nála a szerelmi érzések a vallásos-extatikus rajongás alakját öltötték és ideális küldetésért való lelkesedéssé alakultak át (szublimálódtak), ami éppen a nőknél egyáltalán nem ritka eset.

Egy másik csodálatos példa Becket Tamás, akinek hirtelen átalakulása világfiból aszketikus pappá (természetesen abból az alkalomból, hogy érsekké nevezték ki) és az angol király alázatos szolgájából ennek leghevesebb ellenfelévé és az állammal szemben az egyház ügyészévé – nyilvánvalóan egy hisztérikus személyiség autósuggesztív (szublimált) átalakulása, mert az ellenmondásait csak így lehet megmagyarázni.

Smith-nek, a mormonok prófétájának vallásos rajongásában is bizonyára jókora mennyiségű erotizmus szerepelhetett és valószínűleg ez volt a főoka annak, amiért az általa alapított szektát a többnejűség alapján szervezte meg.

Mohamednek is voltak víziói és a nemi viszonyok nagy szerepet játszottak az ő prófétai tanításában. Pascal, Rousseau és Napoleon a jellemeikben sok kóros vonást mutatnak, melyek Rousseaunál igen erősen átcsapnak a szekszuális területre.

Ámbár, úgy látszik, mintha ezen esetek egy része semmi köz-, vétlen összefüggést nem mutatna a nemi kérdéssel, mégis megemlítettem őket, hogy jellemezzem azt a módot, ahogyan az ilyen emberek a tömegekre és evvel együtt az emberiség történetére is befolyást gyakorolnak. Mihelyest kifelé nyilatkoznak meg, a nemi különösségeik és nézeteik, ha ezek még olyan visszások is, igen intenzíven visszahatnak az embertársaikra, mint ezt például ma Tolstojnál látjuk (aki szintén szublimál). Már pedig a hirtelen megtérések, akár milyen természetűek legyenek is, különösen ha a megtért az egyik szélsőségből a másikba csap át, rendesen nem valami értelmi megfontolásnak és belátásnak a termékei szoktak lenni, hanem hisztérikus hajlamú személyek szublimált suggesztíóin vagy autósuggesztíóin alapulnak, melyeket valamilyen indulatok váltottak ki. (Lásd a kilencedik fejezetet.)

A szekszuális rendellenességek még más vonatkozásban is döntő hatással vannak hisztérikus személyek és más lelki betegek cselekedeteire. Így például Nero, Tiberius, Caracalla római császárok egészen kétségtelenül szadisták voltak és nemi kényeztetet éreztek az áldo-

zataik kínjait szemlélve. Történelmi női szadisták voltak Valeria, Messalina és Medici Katalin. Ismeretes, hogy az utóbbi megint csak a vallásnak a köpönyege alatt egyik főokozója volt a párizsi Szent Bertalan éjszakának és kéjelegve nézte a hugenották legyilkolását,

Megfordítva a mazochizmust találjuk a szekszuális gondolkodás és érzés alaphangjának sok kiváló személyiségnél (mint pl. Rousseunál) vagy aszkétikus szektánál és testvériségeknél, amilyenek a fakírok, a flagellánsok és így tovább.

Minden egyes prófétának és vallásalapítónak a szekszuális érzése, bár sokszor életének csupán egy rövid szakaszában, határozza meg tehát akaratlanul is részben a vallási rendszerét és az erre alapított, a halála után is követett erkölctant. Sokszor aztán így kerül arra a sor, hogy az érzéseknek, melyek egyénileg nagyon eltérők lehetnek, merev zsarnoki dogmák kényszeréhez kell alkalmazkodniuk, mely dogmák ilymódon évszázadokon, esetleg évezredekken át óriási kínokat jelentenek a más érzésű embereknek.

A vallásokban az erotizmust mindenütt idealizálva találjuk és sokszor az idealizmusnak is erotikus színezete van. Arra pedig aligha kell közelebbről rámutatnunk, hogy a normális ember erotikus alapja a legszigorúbb és önsanyargató erkölcsprédikátorokat, akik „a húst meg akarják ölni”, nem ritkán a legutálatosabb képmutatásra viszi rá. Ez a veszély természetesen rendkívül közelfekvő. Azonban az ilyen kiáltó következtlenéseket nem szabad olyan nagyon szigorúan megítélni; hiszen sokszor félig öntudatlanul (altudatosan) történnek, egyrészt a szenvedély nyomása alatt, másrészt a dogma és a közvélemény zsarnoksága következtében. Sokszor pedig szellemi rendelleneségeknek a termékei. Tegyük lehetővé, hogy a tudomány szabadon és nyíltan világítson be az ember nemi életébe; akkor a szellemileg egészségeseknél megszűnik ez a képmutatás, a szellemileg abnormisaknál pedig idejében fölfedezik és így kevésbé károsá teszik.

A polgári életben mindenütt megtaláljuk a nyomát annak, hogy a vallás szekszuális képzetekkel és érzésekkel keverődik össze. Az összes népek vallásos házassági ceremóniái világos maradványai ennek. Ha hirtelenül vagy lassanként föllépő vallásos rajongásnak az okait kutatjuk, akkor a legtöbb esetben vagy legalább is nagyon gyakran nélkülözött, csalódott vagy megcsalt szerelemre bukkanunk, amelyik ebben a rajongásban találta meg a pótszert. Én itt a valódi

a bensőleg igaz rajongásról beszélek, melyben az egész Én, az egész lélek felolvad, nem pedig arról a megszokás-vallásról, melyre a normális átlagember a mindennapi élet üzemében már alig emlékszik és amelyik legfőljebb arra indítja, hogy vasárnap a szekrényből elővegye az ünneplőruháját és eleget tegyen a templombamenés hagyományos szokásának. Ez a megszokás-vallás természetesen már csak üres forma, mely többé semmiféle érzést nem vált ki a híveinél, miért is itt már alig fordulnak elő összefüggések az erotikus érzetekkel. Ez azonban nem mondja azt, hogy más embereknél és különösen a régebbi időben, nem másként áll a dolog.

Sok régebbi és újabb vallási szekta erősen a libidó alapján áll. Emlékeztetünk itt a régebbi idők újrakeresztelőinek a szekszuális visszaéléseire és egyes amerikai szekták modern nemi elragadtatásaira. Ha azt vetik ellene, hogy ezek a szekták csak kóros kinövésai a vallásnak, akkor én a szekták hívóinak a szavaival válaszolok, akik azt mondják: „A mi vallásunk azért keletkezett, mert a ti államvallástok ma már csupa közönyösség, képmutatás és üres formalizmus és azemberi szívnek immár semmi egyebet nem tud nyújtani, mint üres frázisokat. Nekünk szükségünk van az alvásból való fölébredésre; szükségünk van lelkesedésre és áhítatra, hogy átalakítsuk az ember bensőjét és megtérítsük az embert”. És evvel már adva is van a szugsztív tényező a vallásban.

Keller Gottfried svájci költő is a maga zseniális módján csodaszépen örökíti meg a vallásos erotizmus motívumát, különösen a hét legendájában. Olvassuk el például a „Dorottyá virágkosara”-t, ahol Dorottyá földi vőlegénye végül is féltékeny lesz az égire, akiről a leány folytonosan áradozóan rajong előtte. A leány, akárhol állott vagy ment, a leggyengédebb vágyódó kifejezésekkel beszélt egy égi vőlegényéről, akit megtalált, aki halhatatlan szépségben vár reá, hogy világító kebléhez szorítsa és az örökélet rózsáit nyújtsa át neki és így tovább. Mikor aztán Dorottyát a gonosz helytartó egy vasroetélyra helyezte, mely alatt úgy szították a tüzet, hogy ennek a forrósága csak lassan emelkedjék, gyengéd testének ez mégis csak fájdalmat okozott. Egynéhányszor tompán fölkiáltott. Most aztán földi kedvese, Theophilus, a tömegben át odaugrott hozzá és fájdalmasan mosolyogva mondta, abban a pillanatban, amikor a kötelékét át akarta vágni: „Fáj, Dorottyá!” ő azonban hirtelen, mintha

minden fájdalma egyszerre megszűnt volna és a legnagyobb kéjjel válaszolta: „Ugyan, hogyan is fájhatna, Theophilus! Hiszen én az imádott vőlegényem rózsáin fekszem! Nézd, ma van a lakodalmam!” – Keller itt mellékesen megmutatja az extázis szuggesztív hatását is, melyről tudjuk, hogy mártiroknál a teljes érzéketlenségig mehet.

Az erotikus vallásos-extázist Goethe is leírja. Olvassuk csak az „Ég királynőjének misztikus-erotikus imádását a különféle anachoréták által a Faust második részének zárójelenetében:*

D O C T O R M A R I A N U S
(*a legmagasabb, legtisztább cellában*),

Szemnek itt nincs titok,
Fenkölt a lélek,
Íme, nők lengnek ott
A magas égnek.
Kinek fejdíszre fenn.
Csillagból szöve,
Látom őt, ő a menny
Fénykirálynője. (Elragadtatva
Te, világ úrnője! hadd
A tárt égi sátron,
Titokzatos voltodat
Felderítve látnom.
Méltass férfias kebelt,
Mely komoly gyöngéden,
Érted hódolóan eped
Szentelt szerelmében.
Győzhetetlen bátor az,
Kit föl te hevítesz;
Mingyárt, szelíd jámbor az,
Kit megelégitesz.
Szűz anya, tisztán szülő,
Imádandó jóság,
Választott királyi nő,

* Kozma Andor Faust-fordítása. (Pantheon-kiadás.)

Isteni méltóság.
 Könnyű felhőcskék
 Szállnak elébe,
 Bűnbánó nőcskék
 Törékeny népe.
 Szívják az aethert
 Térdéhez esve,
 Kegyelmet esdve.
 Te szeplőtlen legtisztább,
 Szabad a kegyelmed:
 Akin könnyen győz a csáb,
 Mind bízhatik benned.
 Gyöngességben elveszek,
 Nincs számukra mentség;
 Hogy törhetnék össze ők
 Vágyaik bilincset Ő
 Sikos úton könnyű láb
 Nem csuszhat-e félre!
 Ki nem bomlik meg a csáb
 Hízalgő lehére?

Magna peccatrix.
 (St. Lucae. VL. 36.)

Ama szeretetre, melybül
 Istenfiad szent lábára
 Balzsamos könny hullott enyhül,
 Farizeus gúny dacára;
 Az edényre, mely busásan
 Onte arra illatcseppet
 A hajra, mely mint bársony,
 Szikkasztá az áldott testet.

Chorus mysticus.

Ami nem végtelen,
 Mind pusztá képzet,

Ami elégtelen,
Itt lesz bevégezett,
A le nem írható
Itt megvagyon,
Az örök női Jó
Magasba von.

Evvel azonban, mint már említettük, semmiképpen sem akarjuk azt mondani, hogy a vallások kizárólag vagy akárcsak legfőképpen is a nemi érzésekből erednek. Ez époly egyoldalú, mint hamis fölfogás volna. A haláltól való félelem, a lét rejtélyeinek a meg nem értése, a gyengeség érzései, az élet bizonytalansága, a vigasz szükségége az élet különféle bajaiban, a remény a halál utáni továbbélésre stb., magától értődően óriási, sőt részben döntő szerepet játszanak a vallások keletkezésénél. Viszont azonban nem szabad alábecsülni az óriási, egyrészt áhítatra ragadtató, másrészt – különösen a másképp érzők számára – oly gyakran ellenszenvesen zsarnoki szerepét az erotikus-szexszuális-momentumnak a vallási érzésekben ég* dogmákban.

TIZENHABMADIK FEJEZET.

A jog a nemi életben.

A) Általános jogi fogalmak.

Különös dolog ez az emberi jogi fogalmakkal. Mindenki jogért és szabadságért kiáltoz, természetesen elsősorban önmagára gondolva és nem veszi észre, hogy miközben a saját „elvitathatatlan” jogait akarja érvényesíteni, lépten-nyomon megsérti a másikat. Milyen szépen hangzanak ezek a szavak: szabadság és jog és milyen kibékíthetetlenül állanak szemben egymással a gyakorlati életben.

Még a mai ember is egy félig nomád, családi életet élő állat vadászati és uralkodói ösztönökkel, sok önző élvezeti szükséglettel és akármerre fordul is, a könyökeivel mindenütt más emberekbe, más jogokba, más szabadság utáni vágyakba ütközik, melyek a saját énjének az alárendelésére kényszerítik. Innen van a gyenge és tehetetlen kiáltozása a bosszúságnak a mások és a társadalmi berendezések rosszasága miatt. Pedig hát erre a kiáltozásra mindenképpen szükség van, hogy a jövő számára megtaláljuk és a gyakorlatba is átvihezzük a társadalmi problémáknak a lehető legjobb megoldását. A magán tulajdon- és a munkáskérdés kivételével egyik területen sem annyira, érezhető a megoldásnak ez a szükségessége, mint a nemi kérdés területén.

Mi hát az emberi jog? Mielőtt az elismert formai megkülönböztetésekre áttérnénk, az úgynevezett jogot lélektanilag és emberileg a fogalmak két kategóriájába kell beosztanunk: A természeti jogra és, az ősi jogra.

Természeti jog. Az *abszolút* természeti jog az erősebbnek az a joga, hogy a gyengébbet fölfalja vagy elnyomja. Tehát ha úgy akarjuk, az abszolút természeti jog az erősebbnek a joga. Van azonban egy *viszonylagos* természeti jog is. Ez azonban már nem val

mennyi élőlényre, hanem ezeknek csak bizonyos csoportjaira vonatkozik a többiek kizárásával. Ez a csoportjog eltér az egyéni jogról. Az egyénnek a maga jogait alá kell rendelnie a csoport jogainak; ebből keletkeznek az egyes egyének *kötelességei* ugyanazon csoportnak a többi tagjaival szemben. Aki csoportjogról beszél, az voltaképpen társadalmi jogokról és kötelességekről beszél.

A társadalmi jog az embernél szükségképpen mesterkélt. Egészen természetesnek csupán néhány elemi jogot és kötelességet találunk, így például az élethez való jogot és munkára való kötelességet, továbbá a szülők kötelességét, hogy a gyermekeiket táplálják és neveljék, a férfi kötelességét, hogy a családját védje és az ember jogát, hogy a nemi ösztönét kielégítse és így tovább.

A csoportjog legideálisabb organizációját az állatok között a társadalom alkotó rovaroknál, főleg a hangyáknál találjuk meg. Egy hangyaállam minden tagja fölfalhat és fölhasználhat mindent, ami nem tartozik az államhoz (a csoporthoz). A csoporton belül joga van a táplálékra, lakásra és egyéni szükségleteinek a kielégítésére és viszont kötelessége a közös lakás előállításában és fentartásában, valamint a táplálék megszerzésében, a külső támadások elleni védekezésben szüntelen munkával és harccal résztvenni. A jogok és kötelességek itt fejlődéstani alkalmazkodással teljesen az ösztönben olvadtak föl, vagyis egészen magától értődökké lettek és maguktól adódnak a hangyaállam organizációjából, *minden külső, törvényes kényszer nélkül*. Itt tehát hiányzik az emberi ragadozó állatnak fentebb említett szükségkialtozása, mert itt a kötelességteljesítés ösztönszerű és *kellemes érzések kíséretében történik*. Minden hangya büntetlenül lustálkodhatnék és élvezhetne, ha ezt tudná akarni, de erre nem is képes. A hangyaközösségek általában csak ennek a társadalmi önfeláldozási- és munkaösztönnek az alapján keletkezettek és ennek az elmaradásával rögtön tönkremennének.

Sokkal bonyolultabbak és nehezkesebbek a természetes emberi csoportjognak a fogalmai. Amint láttuk, a legősibb ösztönszerű emberi csoportjogérzés a családra és a közvetlen környezetre korlátozódik. De még itt is rendkívül sok kívánnivalót hagy hátra. Hiszen a házastársak és a gyermekek egymásközi veszekedései elég gyakoriak s a szülő- és gyermekgyilkosság nem olyan ritka. A család, szűk körében pedig gyakoriak a még rosszabb dolgok, a verekedés, csalás, lopás stb. továbbá pártharcok, osztályharcok, előjogokkal vagy a

pénz hatalmával való visszaélések, háborúk, egyszóval mindenütt az látszik, hogy a különérdekeket jóval előre helyezi az általános emberi jogoknak. Ezek és az emberi társadalomnak száz más vigasztalan jelensége szomorú bizonyítványai az egyéni emberi ragadozótermészetnek és annak, hogy a társas ösztönök az emberi agyvelőben milyen gyengén vannak kifejlődve. Az emberi társadalmak inkább kényszerített megszokásra, mint az emberi természetre vannak alapítva. A gyermekek eleinte inkább fiatal macskákhoz, mint fiatal társas lényekhez hasonlítanak. A régebbi időkben, amikor az ember még roppant nagyinak vélte a földet, a csoportjogok is ennek megfelelően kisebb közösségekre szorítottak, melyek a többi embereket, csak úgy, mint az állatokat és növényeket szabad zsákmánynak tekintették. A kannibalizmus elég világosan mutatja, hogy az ember eleinte még ragadozóbb természetű is lett, mint amilyen az ő majomszerű őse volt. Csak jóval később, annak következtében, hogy mind nagyobb és erősebb közösségek fejlődtek ki a gyengébbek rovására, még később pedig annak következtében, hogy fölismerték azokat a szenvedéseket, melyek egyeseknek a határtalan uralmi- és élvezetvágyából folynak és végül a földfelület korlátoltságának a megállapításából fejlődtek ki az emberiség és az emberi szolidaritás fogamai: „Homo sum et nihil humani a me alienum puto” (Ember vagyok és így nem lehetek mentes emberi hibáktól).

Szükség volt e száraz tudományos fejtegetés előrebocsátására. Érzelmes egyéneket talán sért. De a strucc madárnak sem használ, ha fejét a fenyegető veszély elöl a homokba dugja. Nyíltan kell a jövő elé néznünk, mert csak így alkothatunk hasznosat és jót. Szükséges tehát, hogy az ember természetes joga nagy csoportra kiterjedő szociális jogoknak és kötelességeknek összeségévé alakuljon, mely csoport művelt emberiségnek nevezhető, s melynek viszonylagos határai csak fokozatosan s csak a gyakorlat útján vonhatók meg. Még akkor is, ha így értelmezzük s határoljuk el, a természetes joghoz csak nehezen és fokozatosan alkalmazkodhatik még a kultúremlében is mélyen gyökerező ragadozó állati vonás. Tehát őszintén meg kell vallanunk, hogy a „természeti” jelzőt csak nagyon is viszonylagos szempontból érdemli meg.

Az előbbi oldalakat jóval a világháború előtt írtam (1905). Minden őszinte olvasót arra kérek, hogy hasonlítsa össze ezeket a dolgokat a világháború eseményeivel. Azt hiszem, hogy feltűnően talál-

nak úgy az egyes emberi egyénekre, mint ezeknek a kisebb és nagyobb csoportjaira. „A Föld Egyesült Államai” című munkámban már megpróbáltam egy tervezettel szolgálni az emberiség nemzetközi szövetsége felől. Jogi szempontból sokkal pontosabban és gyakorlatiasabban van elgondolva a svájci liga tervezete a népszövetségről.

Az ősi jog. Az ősi jog, szorosabb értelemben, nem is jog. Egyszerűen csak dogmatikus szentesítése minden lehető és lehetetlen erkölcsnek és erkölcstelenségnek, melyeket az emberek maguknak helyi viszonyaik és esetleg hódításaik és szerzéseik szerint eltulajdonítottak. Itt az erősebb természetes jogainak következményei, továbbá a rejtélyesség, az emberi szenvedélyek, s nagy mértékben a nemi ösztön is változó szerepet játszanak. A legjobb bizonyítéka annak, hogy az ősi jog nagyrészt milyen lehetetlen és igazságtalan, a különböző népek illető jogi fogalmainak különfélesége, sőt egyenesen ellentéte. A soknejűség egyeseknél jog és isteni intézmény, másoknál kihágás. Embert ölni többnyire bűn, a háborúban pedig erény és kötelesség tömegeket megölni. A lopás és rablás békében büntett és jogsértés, háborúban zsákmányolás és országok meghódítása alakjában a győző becsületesen kiérdemelt joga.

Az egyes népek úgynevezett ősi jogainak ellenmondásai, következetlenségei, tennézetellenségei és zsarnokságai számtalanok, s ugyanígy állanak a viszonyok a római jogon alapuló szokásjogi fogalmainkkal.

Az erősebb jogát történeti sorrendben követik bizonyos, még eredetinek nevezhető jogi fogalmak, így elsősorban a természetes bosszúállás érzésén alapuló viszonzási jog, mely azt mondja: szemet szemért, fogat fogért. A lincselési jog tulajdonképp nagyon természetes, nagyon emberi, s ha félig vadállati eredetű is, legalább az az egy jó van benne, hogy – természetesen vad és brutális módon és a benső indokok mérlegelése nélkül – elismeri az ember egyenjogúságát a szenvedett bántalom viszonzásában. Ellenben a régi jogban egy másik, a vallási titokzatosságból eredő fogalom, a bűnhődés fogalma kísért. Miután az ember saját képére emberi szenvedélyekkel felruházott istenséget állított fel, félelemből gyávasága és rossz-sága által felkeltett felháborodási érzelmeket tulajdonított neki. Most már azt hirdették, hogy kiengesztelésére emberáldozatokat kell hozni. Eleinte nem mindig bűnös, gonosz embereket, hanem szelíd, ártatlan állatokat áldoztak mindenféle kínzások közt a megharagudott isten-

ségnek. A szokások azonban lassanként emberségesebbek lettek s ea a jogba is belopódzott a mai bűnhődési fogalom alakjában. Aki kihágást követett el, annak emiatt valamely büntetéssel, esetleg halállal kellett bűnhődnie. A bűnhődés és viszonzás fogalma a mai büntetőjogban nagyon össze vannak cserélve, s ha a néprajzban tanulmányozzuk ennek eredetét, azt fogjuk látni, hogy nem szabad csodálkozni, hogy még manapság is bosszút állanak és megbüntetik az istenség vagy a vallás ellen elkövetett állítólagos kihágásokat.

A művelt ókor jogi ideál gyanánt a jog istennőjét, Themist alkotta magának, akinek szemei el vannak takarva és mérleget tart kezében. A mérleg azt jelentette, hogy minden tethnél a jogot és jogtalanságot szigorúan mérlegelni kell, az eltakart szem pedig azt, hogy a bírónak ítéletet kell hoznia anélkül, hogy az illetőre rátekinene, s minden külső jogtalan befolyás elől el kell zárkóznia. Az akkori bűnhődési fogalmaknak megfelelően ezen mérleget tartó vak nő a jognak teljesen megfelelő képét szolgáltatta.

Jelenleg azonban már nem olyan könnyű a dolga Themisnek, mert az emberiesség és a tudomány, különösen pedig a lélektan és a lelki betegségek tanának haladása arra kényszerítik, hogy a kendőt levegye szeméről, nem azért, hogy részrehajló legyen, hanem, hogy jobban belásson az emberbe. Most már nemcsak az a fontos, vajjon a feljelentett vagy elfogott valóban elkövette-e a bűnt, hanem az is, vajjon tudja-e mit cselekszik, milyen indokok készítették rá, s ki a tulajdonképeni okozója a kihágásnak. A szeszes italok, a lelki rendellenességek és betegségek, a szuggesztió, szenvedések stb. versengenek egymással, hogy az ember agyát annyira befolyásolják, hogy tetteit többé ne lehessen számonkérni tőle. Már Spinoza, a nagy filozófus művésziesen mutatta ezt ki és a tudomány mai állításait fényesen igazolta. Minden okozatnak van oka, s így elhatározásaink is agyunk működésétől függnek, viszont ezen működéseket külső okok befolyásolják és határozzák meg.

A mondottakból következik, hogy csak két ok van, mely a büntetőjog létét igazán jogosnak tünteti fel:

1. hogy az emberi társadalmat a büntett megakadályozásával védje és hogy jogi fogalmakat és törvényeket alkosson, melyeket, az emberek kölcsönös érdekeit véve tekintetbe, úgy az egyesek, mint az összesség életfeltételeinek megalapítása irányítson;

2. hogy a társadalmi bűnök, egyenetlenségek, tökéletlenségek,

továbbá társadalmi különbségek és a kihágások okait kutassa és ezen okok állandó, célszerű leküzdésével az emberiség és a szociális állapotok progresszív javulását előidézze.

Amit mi itt követelünk, az nemcsak az ősi elvadult büntetőjogra, hanem polgári jogainkra vonatkozó régi fogalmak teljes átalakulását jelentené. De ez átalakulás kikerülhetetlen és már meg is kezdődött.

A nemi érzelmek az egyéni boldogság legszentebb és legbensőbb feltételei, de époly bensőleg állnak kapcsolatban az emberiség társadalmi jólétével is. Seholy sem nehezebb a közjót és az egyén jólétét harmonikus összhangba hozni és ez alapon épen a nemi jogi viszonyok a legbonyolultabbak. Már említettük, hogy az ember nemi ösztönének kielégítése természetes jogához tartozik. A természettudomány tanulmányozása indította ez elv kijelentésére és ez mégis súlyos következményekkel jár, gyakran végzeteljes elv, mert egy ember nemi ösztönének kielégítése nemcsak más embereket is érint, hanem közvetve igen sok embert inkább megkárosíthat, mint boldogíthat. Fajfentartás nélkül könnyű volna az egyéniséget a közzel harmonikus összhangba hozni. De az említett körülmény folytán épen a nemi viszonyok okozzák e tekintetben a legnagyobb nehézséget. Ám bár e tekintetben nagy haladást tett mai törvénykönyvünk, mégis nagy részében a két nem jogi egyenlőtlenségének barbár álláspontján van. Természetes, hogy a férfi, és a nő lelke nem egyforma. De noha a férfi agyveleje átlagban 130-150 gr-mal nagyobb mint a nőé és feltaláló és számító képessége is nagyobb, ez nem ad még neki jogot arra, hogy nemi élettársnőjének és anyjának kevesebb jogot adjon, mint saját magának. Hisz nagyobb testiereje úgylis megvédelmezheti a nők esetleges fölénye ellen. Egy állatnál sem láthatjuk, hogy a hím úgy kihasználja a nőtényt és gyermekét.

B) A polgári jog.

A polgári jog az emberek egymáshoz való viszonyát szabályozza. Tehát nem ismer tulajdonképeni büntetést és nem kell a kihágásokkal foglalkoznia. Feladata a kölcsönös szerződések és viszonyok szociális alapját megteremteni. Néhány szóval vázolni szeretném a létezőt és kívánatosat, amennyiben tárgyunk megengedi. De

szó sem lehet részletekről, mert nincsenek meg a kellő szakismere-
teim és nagyon eltérnék tárgyunktól.

A házasság és a nemi viszonyok. Utalok a VI., VIII., X., XI. és XII. fejezetben mondottakra. Két egyén párosodása magában véve, ha mindkettő beleegyezik és egy harmadik egyént ezzel nem károsítanak, magánügy, mint egy kézszorítás, vagy egy csók, melyhez sem a magán-, sem a büntetőjognak semmi köze sincsen, mert ha további következményei nincsenek és ha felnőtt beszámítható egyének végzik, a társadalomra és tagjaira veszélyt nem jelent.

De a jogi gyakorlat sokáig nem törődött ezzel. Különösen germán néptörzsek törvényei a vadházasságot, azaz a házasságon kívüli nemi érintkezést szigorúan büntették. S ott is, ahol a vadházasságot megtűrték, többnyire erkölcstelennek tartották, úgyhogy a nőnek és gyermekeinek emiatt sokat kellett szenvedniök.

A párosodás magánjogilag általában csak házasság alakjában törvényes. A házassági jogban a vallási hagyományok (melyek többnyire barbár szokásból erednek) szintén nagy szerepek játszanak. A kultúrállamokban csak nehezen tudott érvényre jutni a polgári házasság elve. Sok helyen még ma is az egyházi szertartás az egyedüli és majdnem mindenütt ott látjuk a polgári szertartás mellett. Ez a körülmény is mutatja, hogy a polgárság mennyire összefügg a vallási szokásokkal.

Nagy hatása van ama mondásnak, hogy a házasság isteni intézmény, Isten parancsa, mely szerint az ember házasságot köthet ugyan, de fel nem oldhatja. E kérdésben nem akarok részletekbe menni és utalok a VI. és XII. fejezetre. Világos hogy a mai tiszta, emberies szempontból csak polgári házasságot ismerhetünk el. A vallási szertartás tisztán magánügy. Az államnak és társadalomnak ehhez semmi köze és ha állami intézmények, miként az úgynevezett államvallás, az emberiség érdekében és a vallás zsarnoksága alól való megvédése céljából mellőzendők.

Mi tehát a polgári házasság, mi a lényege? Mai polgári házasságunk csak tapogatózó kezdet s két különböző nemű egyénnek közös fajszaporítás céljából kötött szerződését jelenti.

A mi felfogásunk szerint a polgári házasság főalapelve a két házastárs tökéletes egyenlősége és a teljes vagyoni különválasztás. Meg kellene akadályozni, hogy a nő pillanatnyi szerelmi mámor

lehetővé tegye a férfinak, hogy vagyonát eltulajdoníthassa. Ez igazán barbár szokás, melynek polgárjogunkból teljesen el kellene tűnnie. Az áldatlan vagyonközösséget polgárjogilag egyenesen érvénytelennek kellene mondani. A házastársak, amíg szívük-lelkük egy, dolgozzanak együtt. De ha viszálykodnak egymással, vagy elválnak, úgy nem volna szabad azt törvényesnek elismerni, mert a munkásabb fél, valamint a gyermekek megkárosodnának.

Nagyon fontos kérdés még a házasság tartama. Ha a házassági szerződésben a két fél egymástól örök nemi hűséget követel, úgy a válás képtelen dolog s mégis a gyakorlat bizonyítja, hogy kegyetlenség két embert törvényekkel egymáshoz láncolni, akik többé nem tudnak és nem akarnak egymással élni. Ez okból a válás polgári szükséglet.

A válásoknál a legnagyobb szerepet játszanak a nemi betegségek, az elmezavar, házasságtörés, könnyelmű életmód, bántalmazások, kihágások és elsősorban a civakodás és összeférhetlenség. Sok esetben az egyik házastársnak a meddősége vagy párosodási képtelensége is szerepel, ám bár bizonyos körülmények közt, mint később látni fogjuk, a korlátolt többnejűség vagy többférjűség sokkal emberesebb volna, mint a válás. Fel kell említenem egy esetet, mikor egy asszony férjétől egy gutaütés utáni hosszabb elmezavar miatt elvált s újból férjhez ment, mégis szorgalmasan látogatta férjét az elmeógyógyintézetben. Mivel ez később nyugodtabbá lett, magához vette második férje házába, ki a dolgot egészen természetesnek és helyesnek találta.

Mihelyt a válás meg van, bonyolult és fontos jogi kérdések merülnek fel az esetben, ha már gyermekek is születtek. Erről később többet. A teljes válás tehát a házasságot időre kötött szerződéssé változtatta, mely az ideális szabad szerelemtől nincs messze. De hogy meggondolatlan fecsegéseket kikerüljek, meg kell vizsgálnunk a körülményeket, melyek a gyermeknemzésen kívül két egyén nemi viszonyának polgárjogi jelentőséget adnak. Mindjárt e helyen említtem meg, hogy a polgári törvénykönyv a törvénytelen gyermekeknek is jogokat nyújt, melyek a törvényes gyermekekkel egyenrangúvá teszik, sőt hozzáteszem, hogy az ilyen egyenjogúság a legegyszerűbb emberi jogi követelményeknek megfelelne, ha azokat az előítélet és a misztikus dogmák meg nem hamisítanák.

A polgári jog megállapítja továbbá, hogy a gyámság alá helyezett és kiskorú embereknek a házasság meg van tiltva. Ez sok esetben kegyetlen rendelkezésnek tűnik fel, de a társadalomnak határozottan meg van a joga, hogy e dologban intézkedjék. Elsősorban meg kell védenünk a fejletlen gyermekeket, akiknek még házasságot kötniök, vagy nemileg érintkezniök nem szabad. Egy leánynak sem volna szabad 17 éven alul és egy fiúnak sem volna szabad 18-20 éven alul nemi tevékenységet folytatnia. Ezt parancsolja a társadalmi és egyéni egészség és ennek folytán az egészséges polgárjog. Ugyanez vonatkozik az elmebetegekre. Itt természetesen egy kényes kérdés merül fel, vajjon jogunk van-e egy házaspárt (esetleg vadházasságban élőket) erőszakkal elválasztani egymástól csak azért, mert az egyik elmebeteg lett, feltéve, hogy a másik a válást nem kívánja. Németországban ily házasságokat meg lehet semmisíteni. Erre még más dolgokkal kapcsolatban vissza fogok térni.

Egyes titkolt vagy nem ismert testi fogyatékoságok is alkalmasak arra, hogy egy már meglévő házasságot felbontsanak; ilyenek, például az idült fertőző betegségek, elsősorban a nemi betegségek, valamint a férfi nemi tehetetlensége, vagy a nő párosodási képtelensége, de ily esetekben is csakis a károsult fél kívánságára szabad a házasságot felbontani és a társadalom csak esetleges kóros egyének nemzését gátolhatja meg, de magát a nemi érintkezést, mint ilyet megtiltani nincs joga.

Fontos a *házasságtörés* kérdése is. Erre vonatkozólag az a nézetünk, hogy a törvénynek nem szabad magától beavatkozni. Az „volna a helyes, ha a bizonyított házasságtörés, mint eddig, a károsult félnek jogot adna a váláshoz, a károsult előnyeivel együtt. A házasságtörés bizonyos alakjai, melyek mindkét házastárs beleegyezésével történnek és a kétnejűség vagy kétférjűség jellegét mutatják, úgy a polgár jog, mint a büntetőjog által törvényesnek volnának elismerendők. Például hozom fel azt az esetet, mikor a két házastárs különféle más ürügyek alapján együtt akar maradni, de az egyik félnek tehetetlensége, vagy természetellenessége arra kényszeríti, hogy a másikkal a házasságon kívüli nemi érintkezést megengedje. Oly esetekben más egyének és a társadalom nem károsodnak és így nincs is jogunk törvényes beavatkozásra.

Nagyon nehéz kérdés, hogy mit tegyünk, ha egyik házastárs a vá-

last kívánja, a másik nem és ha egyéb alapos válási ok nincsen. Itt tulajdonképpen a szerelem istenének szeszélyeiről van szó. Nézetem szerint a törvénykönyv feladata a gyermekek és a másik házastárs jogaira ügyelni, szintúgy védelmeznie kell a válást nem akaró házastárs anyagi és egyéb jogait. És éppen itt mutatkozik a vagyoni különválás szükségessége. Meggyőződésem, hogy az ilyen házasságot erőszakkal tovább fentartani nem lehet, mert hiszen az egyik fél tudni sem akar róla. Az erőszakos beavatkozással nem is érnénk célt. Ez a szorosabb értelemben vett erkölcs és nem a törvény dolga. A törvény nem tehet mindent, e kérdésben különösen tehetetlen. Békítési kísérleteket tehet, de többet nem.

Most egy másik kérdés merül fel. Láttuk, hogy a nemi ösztön kielégítésének jogát sok tekintetben korlátozni kell, hogy más emberek jogait ne sértsük. A legnagyobb nehézség az, hogy az ösztön kielégítéséhez (kóros eseteket kivéve) két egyén szükséges és ami az egyiket kielégítheti, a másikat sértheti, vagy károsíthatja. Ez azután a büntetőtörvénykönyvbe ütköző és annak tárgyalásánál még visszatérünk erre. De polgári kötelességünk a nemi ösztön kielégítésének megengedését a két fél önkéntes beleegyezésétől tenni függővé. Nézetem szerint e szabály alól nincs kivétel. Nem elég a kiskorúakat védeni; a felnőtteket is meg kell védelmeznünk, hogy akarataik ellenére vissza ne élhessenek velük;

Elég ha rámutatunk e viszonyokra, hogy kimutassuk, mily hálátlan dolog a nemi viszonyokat részletkérdéseiben is törvényileg szabályozni. Ezáltal válik a jog jogtalansággá. Láttuk, mily nagyon változó az egyéni nemi ösztön. S ha ezt monogamikus törvényes szabályok szerint akarjuk irányítani, csak az e törvény oltalma alatt állókat kínozzuk vele s maga a törvény is keresztülvihetetlen lesz. Bármennyire tisztelem is Tolsztoj erkölcsi terveit, a házasságre vonatkozó szigorú véleményét ábrándos rajongásnak kell mondanom. Ha erősen kéjvágyó férfi egy nemileg közömbös leányt vesz el anélkül, hogy ezt sejtene és ha felesége a párosodástól undorodik, úgy époly kegyetlenség a férfitől önmegtartóztatást, mint a nőtől nemi odaadást követelni. Itt csak a válás vagy a vadházasság megengedése, vagy a kétnejűség teremthet tűrhető viszonyt, ha kölcsönös alkalmazkodás alapján megegyezés nem jön létre. De mai fel fogásunk szerint csakis a válás engedhető meg. Olyan esetekben,

mikor a férj és felesége terhesség, vagy egy született gyermek útján vagy különböző nemi hajlamaiktól eltekintve, szerelem és barátság által köttetnek egymáshoz és ha egymással tovább akarnak élni, a válás kegyetlenség volna.

Magától értődik, hogy az ilyen szélső esetek ritkák s a legtöbb esetben a kéjvagyó fél mérsékelheti magát és a közömbös megszokhatja a nemi érintkezést. Jó akarattal sok mindent keresztül lehet vinni. De ebben a fejezetben nem az erkölcsant, hanem a jogot akarom tárgyalni s arra a kérdésre kell felelnünk, mi a teendő, ha nemi tekintetben az egyik fél akar valamit és a másik fél nem akarja azt. Az a kedvező társadalmi körülmény, hogy az egyén nemi szenvedélye legtöbbszörre egy emberre irányul, ebben az esetben a legvégzetesebb. Egy férfi szenvedélyesen megszeret egy nőt, vagy egy nő egy férfit, de szerelme nem talál viszonzásra, csak gúnyra. Ez mindennapi szerencsétlenség, mely úgy az életben, mint a regényekben a letragikusabb összeütközéseket eredményezi és csakis a felek kölcsönös lemondásával enyhíthető. Ez a kegyetlenség határozottan kisebb, mint az, ha valaki egy másik egyénnek, akitől undorodik, nemi tekintetben alá van rendelve. Embertelen, azaz erkölcstelen dolog tehát a vallásban, a költészetben, vagy bármely alakban is a szerelembeli kizárólagosságot és a monogamikus hajlamot hirdetni és dogmaként felállítani. Itt egynejtészen azt értem: „Egy nő (esetleg egy férfi) életében csak egyszer szerethet.” E kegyetlen szokást határozottan és bátran elleneznünk kell. Érzelgtős próféták rajonghatnak ugyan érte, de gyakran szerencsétlenek azok, akik lelkiismeretfurdalásból e törvényt megtartják. Nemcsak az egyik házastárs halála és betegsége, a kivakodás és hűtlenség, hanem a viszonzatlan szerelem is vértanúkká teheti az ilyen rajongókat.

Az ilyen önkínzásban is bizonyos szuggesztíó rejlik, melyet nem szabad lekicsinyelnünk. Tehát ha valaki, aki nem szerelmes, azzal a joggal bír, hogy a másíknak a nemi érintkezést megtagadja, úgy kell, hogy nemcsak a törvény, hanem az erkölcs is megengedje annak, aki szeretni akar, de szerelme visszautasítatik, hogy mást választhasson, aki szerelmét ki fogja elégíteni. Manapság sokan inkább elviselik saját és gyermekeik boldogtalanságát, mintsem hogy a házasságtörést elkövessék, nehogy a közvélemény által való megbélyegzetetésnek tegyék ki magukat. Tehát nagy feladata a törvény-

hozónak a törvényből mindazt kiküszöbölni, ami az ilyen megbélyegzetést szentesítené.

Hogy rossz bánásmód, házasságtörés, kihágások és nemi tehetlenség válási okot képeznek, mindenütt törvénybe van foglalva, de e törvény a közvélemény nyomása folytán jogaiba lépni nem tud. Emlékezzünk csak arra, hogy ily durvább megsértések folytán kártalanítási keresetet adhatunk be, esetleg az illető megbüntetését kérhetjük. De meg kell jegyeznünk, hogyha az egyik házastárs a másik ellen polgári keresetet, vagy bűnvádi feljelentést tesz, az, ha az illetők nem válnak el egymástól, visszás helyzetnek nevezhető. Ha a házastársak már úgy élnek, hogy egymás ellen bűnvádi feljelentést kell tenniök, úgy a házasság tényleg már megszűnt s további fennállása már csak botrányt okozna.

Közegészségi szempontból nagyon fontos kérdés *a nemi fertőzéseké*. Az én nézetem szerint bűnnek kellene tekinteni, ha egy nemi betegségben szenvedő egyén párosodik, még akkor is, ha a másik egyén ugyanolyan betegségben szenved. A törvénynek itt közbe kellene lépnie, hogy a megcsalt, vagy fertőzött kártalanításban részesüljön és a bűnös bűnhődjék. Itt tulajdonképpen csak a károsult magánvadjára lehetne eljárni, amit jelenleg szégyenérzetből nem tesz meg. De lehet, hogy e tekintetben is javulni fognak a viszonyok és ez szerencse volna az emberiségre, mert hatalmas eszköz volna a nemi fertőzés meggátlására és a család megóvására. Nagyon kíváncsún volna még eszközt és módot találni arra, hogy a veleszületett bujakórban szenvedő gyermekek nemzését meg lehessen akadályozni. Szifilitikus szülőknek az ilyen nemzést óvszerek felhasználásával kellene megakadályozni.

Másik kényes kérdés, melyet a X. fejezetben már részben érintettünk, a polgárjognak a prostitúcióhoz való viszonya. Hogy ennek tőrése, szabályozása és állami védelmezése feltétlenül elítélendő, azt már mondtuk. De mily viszonyban álljon a polgári jog a szabad prostitúcióhoz? Hogy a prostitúció erkölcsi szempontból nagy baj, azt is mondtuk. Láttuk azt is, hogy szükségtelen a prostitúció legyőzését megkísértenünk, amíg a pénz uralmát le nem győzzük. Az ember megvásárolhatósága okozza a saját testével való kereskedést. Ez utóbbit nem tilthatjuk meg, amíg mindent meg lehet kapni pénz-

zért, megkaphatják pénzért a szerelmet is. Olyan szokásokat kellene meghonosítani, melyek ezt feltétlenül elítélik.

Ha összefoglaljuk az elmondottakat, úgy azt a következtést vonhatjuk le, hogy a polgári házasságot fokozatos újításokkal oda kell fejleszteni, hogy a nemi együttélést sokkal szabadabb szerződésnek tekintse, mint jelenleg. A törvény ne szükségtelen, hatástalan és káros fecsegésekkel rendezze a nemi érintkezést és a szerelmet, hanem a szülők gyermekeik iránti kötelességeinek rendezésével keresse a jövőben a társadalom megvédését. A házasság és a szabadszerelem közti különbséget lassanként csökkenteni kell azáltal, hogy a törvényhozó ne egy állítólag Istentől rendelt intézmény ientartására, hanem természetes, az erkölcsi és szociális érzelmeket fejlesztő viszonyok felépítésre helyezze a fősúlyt. Sok terv merült fel, „hogy a szabadszerelemnek, ami tényleg megvan, méltóbb alakot adjunk. Modern nők teljes joggal utaltak arra, hogy az az együgyű szokás, hogy egy férjhez nem ment nőt másképp nevezünk, mint a férjhez mentet, egyes szegényebb nőket és ártatlan gyermekkel nagyon szomorú viszonyok közé sodor és époly joggal kellene a nőtlen férfiakat „uracskáknak” szólítani, mint a hajadonokat kisasszonyoknak. Egy kisasszonyt, akinek gyermekei vannak és emellett nem követett el nagyobb vétket, minthogy a természet törvényeinek engedett, ez a megszólítás megbélyegez. Még emlékszem rá, hogy egy nő, ki egy férfival szabad szerelmet folytatva, 9 gyereket szült és később elmebeteggé lett, azt válaszolta nekem, midőn őt kisasszonynak szólítottam: „Szép kisasszony, 9 gyereke van.” Ez a felelet nagyon meggyőző.

A házasság valódi kötelékeit a gyermekek képezik. Ha ezek hiányoznak, akkor az államnak ily viszonyokba való mélyebb beavatkozása céltalan mindaddig, amíg másokat az meg nem károsít, és ez a polgári házasságot nagyon egyszerűvé tenné. Megelégszem az észrevételek megtételével. Nemsokára e kérdés fontos oldalát fogjuk tárgyalni. Manapság már nem egy országban arra is alkalmas a polgári házasság, hogy ennek révén házassági szerződéseket köthessenek az illetők, mely házassági szerződés előre megállapítja a vagyon különválasztását, valamint mindegyik félnek a közös jövedelemre való igényét és a szülőknek gyermekeik iránti kölcsönös jogait és kötelességeit előre úgy szabályozzák, hogy e törvény hiányai némiképpen fedezve legyenek.

Sajátságos és jellemző sok nemileg perverz egyén szívbeli kívánsága, hogy perverz szerelme tárgyával titkos egybekeléseket és házasságokat rendezzen (VIII. fejezet.). Ilyen kóros „házasságok” törvényes szabályozásáról szó sem lehet. De ha senkit sem károsítanak meg, úgy a törvény mint magánüggyel ne törődjék velük, miután az ilyen házasságokból gyermekek úgy sem születnek.

A gyermekek jogi viszonya. Tehát a gyermekek azok, akik a házasság és a család valódi törzsfjlődéstani és lélektani kötelekeit alkotják. Ez annyira igaz, hogy mint a VI. fejezetben láttuk, sok vad népnél a házasság csak akkor teljesen jogérvényes, ha gyermekek születnek és a legtöbb kultúrállam a meddő nőket lebecsüli. Így tehát a Code Napóleonnak azt a paragrafusát, amelyik az apasági keresetet megtiltja, természetellenesnek és polgárjogi visszasságnak nevezhetjük. Ama köteleességek, melyeket két ember más emberek nemzése által magára vesz, magas erkölcsi, talán a legmagasabb szociális köteleességek, melyeket ember magára vállalhat. Tehát gyalázatos, természetellenes intézkedés, ha az egyik nemzöt, a férfit e köteleességek teljesítése alól törvényerővel csak azért mentjük föl, mert a nemzés előtt bizonyos vallási és törvényi alakíságokat nem teljesített. Ilyen házasságokon kívüli nemzésnél talán kevésbé büns a férfi, mint a nő, ha ugyan itt egyáltalában bünről beszélhetünk! Hát nem gúny és nevetség, ha házasságon kívül született gyermekeket franciául „*enfants naturels* (természetes gyermeknek) nevezik? A törvényes házasságon belül született gyermekek talán nem természetesek? És milyen gyalázatos dolog, hogy törvényeink az ártatlan gyermekeket, akik házasságon kívül születtek, már születésüknél szégyenfolttal látják el, hogy kivételesen anyjuk családi nevét és nem atyjukét viselik. A legelemibb természeti jog is azt követeli, hogy az összes gyermekeket, akár törvényesek, akár törvénytelenek, társadalmilag egyenjogúaknak tekintsük és ezért mind vagy igazi apjuk, vagy anyjuk nevét viseljék. Ez utóbbi határozottan logikusabb és természetesebb volna. Az anyai név viselete egyes népeknél az úgynevezett matriarchatust eredményezi, ami, sokkal igazságosabb és sokkal kevesebb szerencsétlenséget okoz, mint a patriarchátus. Különben, majd ha a no összes öt megillető szociális jogait kivívta, úgy az egyik személynek a házasságban való korlátlan egyeduralma meg is fog szünni. A két nem egyenjogósítása azt fogja eredményezni, hogy egyszerűség! szempontból az anyai név

lesz a családnév, mert a dolog természetében rejlik, hogy az anya közelebb áll a gyermekéhez, mint az apa és hogy bár az anyaság nem ritkán ismeretlen vagy kétséges marad (lelencek, csaló gyermekcserék stb.) de mégis a dolog természeténél fogva sokkal könnyebb és sokkal gyakoribb megtalálni az anyát, mint az apát. így például gyakran elég az anyának két férfivel való nemi érintkezés, hogy a gyermek apjának kiléte kérdésessé váljék. Az anya a gyermekek nemzésével és nevelésével annyi gondot, veszélyt és kiadást vállal magára, mint az apa, úgy, hogy már a természettől fogva is jogszerint az ő neve legyen családi névvé. Sajnos, törvényeink ezen természetes jogokat bizony még nem ismerik el, de ezt fel kellett sorolnunk, mert nézetem szerint azoknak életbeléptetése sok kényes kérdést fog megoldani.

Mindenütt a természetben, ahol fejletlen utódok még hosszú, gyámoltalan gyermekéletemet élnek, a szülők kötelessége azokat táplálni és nevelni. Ha a szülőket e kötelesség alól bizonyos ártatlan és természetellenes szociális ellentétek alapján felmentenénk, annyit jelentene, hogy a társadalmi elfajulást segítsük elő. Veszély nélkül változtathatunk át olyan társadalmi szokásokat, melyek csak mesterséges, a hagyomány által szentesített dogmákon, a divaton és szokásokon alapulnak. De egy társadalmi intézménynek nem volna szabad természetes, törzsfajlódestanilag mélyen az emberi természetben gyökerező ösztönök legszentebb törvényeit megsérteni, mert ilyen intézkedések gonosz gyümölcsöket teremnek. A VI. és VII. fejezetben megcáfolhatatlanul bizonyítottuk, hogy a család a férj és felesége közti, a szülők és a gyermekek közti rokonérzelmek az emberek nemi viszonyainak törzsfajlódeستاني alapját képezik, tehát a *valódi belső egynejtűség a legnormálisabb, a leghelyesebb és legjobb nemi viszonyát képezi*, bármilyen önző és poligamikus hajlamokat táplál az ember, elsősorban a férfi. Elismerjük, hogy különösen romlott erkölcsi szokások oly természetellenes viszonyokat teremtenek, melyekben a szülők gyermekeik iránt gyalázatosan viselkednek, azokat kizsákmányolják, prostitúcióra és a bűnre csábítják őket, kínozzák, gyötrik stb., sőt nem ritka eset, hogy a rájuk nézve kellemtelen gyermekeket lassan, feltűnést nem keltve, kínzással a sírba viszik. Ezekre a kivételes esetekre különös törvényes szabályokat kellene felállítani, melyek a gyermekeket szüleik hatalmából kiszabadítják, vagy legalább is megakadályozzák ezen visszaéléseket.

Figyelemreméltók az újabb mozgalmak, melyek Wolfring Lydia kisasszony kezdeményezéséből Ausztriában a gyermekek jogvédelme céljából keletkeztek. Az államnak kötelessége, hogy az ilyen rossz bánásmódban részesülő, elhanyagolt, vagy elhagyott gyermekeket jótékony alapítványokkal felnevelje, miután előzetesen gonosz szüleitől elvette, mely szülőket azonban ezáltal a gyermekek eltartási költségeinek fizetése alól felmenteni nem volna szabad. Legjobb. a nevezett szerző utasítása szerint a gyermekeket csoportonként derék, gyermektelen családoknak átadni felnevelés céljából, mert így a gyermekek ismét meg fogják találni hiányzó családi életet. Pedagógiai szempontokból ilyen mesterséges családokra, melyek a természetes családot utánozzák, mindkét nemű és különböző korú gyermekeket kellene rábízni. A szabályt éppen ezek a kivételek erősítik meg legjobban.

A normális az, ha a szülők maguk és pedig mindketten gondoskodnak gyermekeik felneveléséről. Természetesen az államnak is hozzá kell járulnia iskolákkal, azoknak látogatását kötelezővé kell tenni, mert a társadalom kötelessége tagjaival szemben, hogy a műveltséget lehetőleg emelje és ezt a szülői hatalom nem gátolhatja meg. Így tehát az államnak majdnem mindenütt, bár sok helyen hiányosan meghonosított kötelessége a kötelező ingyenes népoktatás. Az állam kötelessége a gyermekeket azáltal is védelmezni, hogy a szülők önkényének bizonyos szűkebb határokat szab. A szülők nem használhatják ki gyermekeiket. A gyermekeknek joga van arra, hogy a káros és veszélyes fenyegetések elől is megvédelmezzék, különösen, ha ez a rossz bánásmód jellegét viseli magán. Hogy a még sok iskolában fennálló barbár botbüntetés elítélendő, az magától értődik.

Az államnak első kötelessége megalapítani a szülők táplálási kötelezettségét az általuk nemzett gyermekkel szemben. Egy apa (egy anya), legyen szegény vagy gazdag, legyen gyermeke törvényes vagy törvénytelen, sem vonhatja ki magát ezen kötelesség alól. Tökéletlen társadalmi viszonyaink mellett a vagyontalan apa könnyen kereket oldhat, és rábízhhatja gyermekeit az anyára vagy a lelelc-házra. A vagyonosat természetesen könnyű megfogni. Kényszeríteni kellene, hogy törvényes és törvénytelen gyermekeinek neveléséről és táplálásáról gondoskodják, ha ezt önszántából nem tenné. Akinek nincs semmije, azt a gyermek táplálása céljából bizonyos munka el-

végzésére kellene kényszeríteni. Ilyen módon könnyebben meg lehetne óvni a házassági hűséget és az egyneműséget, könnyebben, mint a törvénynek a nemi viszonyokba való direkt beavatkozása útján.. Ismételten hangsúlyozom, hogy oly szülők, kiktől gyermekeik elvéstettek, azok eltartására pénzbelileg, illetve munkával kényszerítendőek.

Itt azt fogják ellenvetni, hogy szegény emberekre, akik maguk is alig tudnak megélni, hogyan mérhetek ilyen nehéz terheket? Ilyen terhek viselése jelenlegi társadalmi intézményeink mellett gyakran lehetetlenség. Aki azonban kötelességet teremt, az jogokat is teremthet. Tehát magától értődő, hogy ha a szülőktől bizonyos kötelességek teljesítését kérjük, megfelelő jogokat is kell nekik adnunk. Csak a szocializmus lényeges haladásával lehetne e téren teljes igazságosságról beszélni. Szocializmuson pedig nem a merev kommunisztikus, Marx-féle elméleteket értem, hanem lényeges szociális haladást a tőke legyőzésében. Olyan viszonyokat kellene teremteni, hogy a munkások munkájuk gyümölcsét valóban élvezhessék hogy nemi tekintetben is emberi életet élhessenek. De még ez sem elegendő. Szociális szempontból igazságtalanság, hogy azok az emberek, akik gyermekeket nemzettek, magukon viselik a jövő nemzedékek nevelésének terhét. A gyermektelen szülők önző elvét, akik azt mondják: „Élvezhetek és henyélhetek, mert önkényesen vagy önkénytelenül lemondtam a gyermekekről”, nem szabad érvényesülni hagyni egészséges szociális berendezkedés mellett. A társadalom kötelessége, hogy a nagy családok terhein könnyítsen, ezáltal egészséges jó minőségű gyermekek nemzését megkönnyítse s ehelyett a gyermektelen szülőket annál jobban megterhelje munkával. Ezelőtt (1695-1706) Angliában aggregény-adót is szedtek és úgy hallom,, hogy e törvényt nemsokára megint vissza fogják állítani.

Már említettem azt a norvég szokást, hogy a gyermekek és a nők a hajókon féljeggyel utaznak. Nem volna helyénvaló, hogy e dolgot tovább részletezzem. Ha azonban ama szociális utasítások életbelépnek majd, ha majd a népoktatás kötelező és ingyenes lesz, az elaggott, elárvult és beteg egyének megfelelő hajlékra találnak,, úgy egy ember sem térhet ki ama követelés elől, hogy gyermekeinek, táplálásáról és családjának neveléséről gondoskodják. A hanyag emberek és elfajult egyének még akkor is megfogják ezt kísérelni A nyílt szemmel körültekintő Themisnek majd akkor azt fogom-

mondani: „Nyisd ki szemedet és nézz körül, hogy a természettudományi és társadalmi tudományok segítségével *mérlegeted valódi, igazságos egyensúlyban tarthasd*”.

Sokan azt fogják ellenvetni, hogy az igazi apaság kikutatása sok esetben nagyon bajos és hálátlan dolog. Ezt nem akarom tagadni. Ha azonban a nők megkapják az őket megillető jogokat és nevelésüknél a már részletezett alapelveket szemelőtt tartják, úgy a dolog lényegesen könnyebb lesz. Különben manapság jóakarattal és megfelelő eréllyel az apaságot is ki lehet kutatni. S ha például a közlekedési eszközök nagy fejlődése miatt az illetők gyorsan elutazhatnak és elpárologhatnak, úgy ugyanazon okból ez embereket a világ minden részében könnyebben ki is lehet kutatni. Ha a műveltség a földgömböt mindinkább hatalmába fogja venni, remélhetjük, hogy e csalók sokkal nehezebben fognak a kötelesség teljesítése elől kitérhetni. Ha mindezt tekintetbe vesszük, úgy semmiesetre sem adhatjuk fel a társadalmi eltartás alapfeltételét, mely abban áll, hogy a szülők gyermekeik táplálása és nevelése miatt felelősségre vonhatók.

Mai állami életünk kitűnő berendezkedése, hogy az árváknak, elmebetegeknek stb., gyámjai vannak. Ezt az intézményt alaposan és gondosan tovább kellene fejleszteni. De egyes országokban nagyon is elítélendő az egyes közegek ama rossz szokása, hogy a szegény, elhagyatott árva gyermekeket, melyekről gondoskodni tartozik, a legkevesebbet kérőnek adják ki felnevelés céljából. Ez az oka, hogy az ilyen gyermekek azután minden felügyelet nélkül elzülленnek, vagy koldulásra fogják őket. Még rosszabb sorsuk van a házasságon kívül született gyermekeknek, akik szívtelen anyjainálók kezére jutnak. A pénzvágy kapcsolatban az úgynevezett jó szokásokkal, okozza ezeket az állapotokat. A pénzsükség és a szegényéret gyermekgyilkosságra és magzatelhajtásra is vezetnek. E téren a polgárjognak a büntetőjoggal karöltve igen szigorú intézkedéseket kellene tenni, hogy ezen állapotoknak egyszersmindenkorra véget vessenek.

Ha mindazokat a követeléseket, melyeket fölállítottunk, a társadalom apránként életbe lépteti, úgy a házasság és szabadszereleni közti különbség lassanként csupán alakivá lesz. Mindkettőből ugyanolyan jogok és kötelességek haramiának a szülőkre és gyermekeikre. A különbség csakis a hivatalos házassági szerződés megkötése vagy

annak hiánya volna. Ezáltal azonban az igazi egynejűség nemcsak, hogy nem veszítene, hanem ellenkezőleg, sokat nyerne. Igaz, hogy eltűnnék a prostitúció, vagyis a legszennyesebb nőközösség által fentartott és általa illuzóriussá tett mai kényszerű monogámiánk, helyette azonban egy természeti törvényen alapuló, alakilag szabaddabb, de bensőbb és a gyermekek iránti kötelesség tekintetében szigorúbb monogámia lépne életbe.

Sokat vitatkoznak ma az ilyen jelszavakon: „élethossziglani kényszerházasság” és „szabad szerelem”. Ezek túlzások. A szabad szerelmet sohasem szabad összetéveszteni a nőközösséggel.

A házasság alakjai és tartama. Hogy ismétléseket kerüljünk, utalok a VI. fejezetben mondottakra. Az előzőkben is kifejtettük e kérdésre vonatkozó nézetünket és meg is indokoltuk.

A történelem és az etnográfia azt tanítják, hogy a többnejű népek erősebben fejlődtek és fejlődnek még ma is, s viszont a többférjű népek „meglehetősen rövid élettartamúak. De saját keresztény egynejűségünk minden előítélet nélküli megfigyelése azt tanítja, hogy nagyrészt pusztán látszaton, hazugságon és képmutatáson alapszik és hogy a kísérlet, törvényes eszközökkel élethossziglani tartamúvá tenni, teljesen zátonyra jutott. E sajnálatos tapasztalatok bizonyítják, mily együgyű dolog a parancsolóan fellépő természetes nemi ösztönöket mesterséges korlátokkal megfékezni akarni.

A többférjűség rendszerint a szegénység következménye. A poliandrikus fajok nem oly termékenyek és pusztulóban vannak. A normális ember ugyanis ösztönszerűleg sokkal inkább poligamikus, mint a normális nő poliandrikus. De némely esetben a többférjűség is jogosult. Vannak egyes kóros hajlamú kéjvágó nők, akiket egy férfi alig elégíthet ki. Ily esetekben sokkal jobb, ha néhány donjuan kölcsönös megegyezés alapján elégít ki ilyen nőt, minthogy őket a kétségbeesés a prostitúció karjai közé kergesse (egyes prostituált nők ugyanis nimfomaniákusak), vagy hogy ama donjuanok tiszteséges leányokat csábítsanak el.

A többnejűség különösen akkor jogosult, mikor a nőnek meddősége vagy a nemi érintkezéstől való irtózása a családi boldogságot elhomályosítja. Az ilyen segédeszközök sok boldogtalan házasságot és sok, társadalmunkra nézve hasznos egyén meddőségét szüntetnék meg. A VI. fejezetben, a többnejűség tárgyalásánál rámutattunk arra, hogy sok alakban szerepel és hogy nem mindegyik

alacsonyítja le a női nemet, mint ahogy mohamedánoknál előfordul. A többnejűséget elsősorban a vételházasság alacsonyítja le, amikor a nők nemcsak árucikkek, hanem védtelen rabszolgánók is. Láttuk, hogy mennyivel magasabb erkölcsi alapon áll egyes indián törzsek többnejűsége, melyeknél a matriarchátus van szokásban és amelyeknél minden asszony a vagyon tulajdonosa és a család ura. Mihelyt a nő úgy jogilag, mint anyagi tekintetben a férfival teljesen egyenjogósítva lesz, úgy megszűnik a többnejűség által való lealacsonyításnak a veszélye, s tényleg, ily szociális állapotok mellett a többnejűség csak nagyon kivételes esetekben fordulhat elő. Önkényes megegyezésen fog alapulni, és annál ártatlanabb lesz, minél inkább megkönnyíti a válást és minél szigorúbb törvények fogják kényszeríteni a férfiakat a gyermekek eltartására. Még azt akarom megjegyezni, hogy az egynejű házasság szilárdsága, mely házasságnak kölcsönös becsülésen és szereteten kell alapulnia, az előbb említett törvényes szabadság és a vele járó kötelességek folytán sokkal inkább biztosítva lesz, mint eddig. Ha az illető szokás meghonosodik, úgy azon emberek, kik egymást megértik, és akik úgy érzik, hogy egymást tartósan szeretni fogják, sokkal könnyebben találkozhatnak majd s idővel annál jobban lesznek egymáshoz kapcsolva, minél szabadabb elhatározásból kötnek házasságot. Ha esetleg rövid ideig tartó próbaházasság is, mely válással végződik, honosulna meg, úgy az sem volna oly nagy szerencsétlenség s mai szomorú viszonyaink közt mindennap előfordul. De akkor szigorú törvényeket kell hozni, melyek a nemzett gyermekek érdekeit megóvják. Ha azt hozza fel valaki, hogy a próbaházasság mellett egyes könnyelmű emberek, hogy minél nagyobb változatosságot szerezzenek maguknak, a gyermeknemzést meg fogják akadályozni, úgy azt felelem, hogy nem lenne oly kár, ha éppen ezek az emberek a negatív kiválás által lassanként kihalnának. E kérdésben két természetes ösztön áll egymással szemben. A gyermeknemzés és a fajszaporítás és az érzéki élvezet ösztöne. Ha valaki az előző, magasabb erkölcsi alapon álló fajfentartó Ösztönöket akarja kielégíteni, úgy kénytelen lesz a másodikat bizonyos korlátok közé szorítani anélkül, hogy természetellenes önmegtartóztatásra kényszerítessék. E dologban a részletkérdéseket megállapítani már a polgári törvényhozás kötelessége volna.

Rokonok közti házasság. Utalok itt a VI. fejezetben mondot-

takra. Nézetem szerint teljesen elegendő a házasságot, illetve a gyermeknemzés céljából kötött nemi egyesülést az egyenes leszármazottak (szülők és gyermekek közt) és a testvérek közt megtiltani, hogy így az emberiségre káros beltenyésztést csökkentsük. A további korlátozás már bürokratikus okvetetlenkedés. Semmi értelme sincs annak a törvénynek, amelyik a nem vérrokonok közti házasságot tiltja meg, milyen például az a tilalom, hogy egy fiatal ember nem veheti el meghalt fivérének nejét. Hiszen voltak egyes népek, melyeknek törvényei ép ezt a házasságot parancsolták meg! Az unoka-testvérek közti házasság tilalmának sincs semmi alapja, semmi bizonyíték sincs arra nézve, hogy az ilyen egyesülések az utódokra nézve hátrányosak volnának. Láttuk, hogy csak az öröklékeny tulajdonságok halmozása káros és ez épúgy fordulhat elő idegenek, mint rokonok közti házasságnál. Általában véve azonban egy és ugyanazon családban az *ismételt* rokonházasságok nem ajánlatosak.

Szociálisan káros vagy szociálisan veszélyes egyének személyi szabadságának korlátozása nemi tekintetben. Társadalmi életünk egyik legvégzetesebb jelensége az embereknek ama képtelensége, hogy a kórosat az egészségestől embertársaik cselekedeteiben megkülönböztetni nem tudják. Ez megnehezíti az ésszerű törvényhozást és az adminisztratív óvintézkedéseket. A tömegek szenvedélyes, homályos és minden kritika nélküli érzelmei két abszurd dolgot mutatnak. Először is önkényes erőszakról, a személyes szabadság megsértéséről, annak törvényellenes korlátozásáról beszélnek, mihelyt egyes szakférfiak egy elmebeteg, veszélyes, de a laikus előtt teljes öntudaton levő embert a társadalom megvédése érdekében elmeegógyintézetbe zárnak vagy megfigyelés alá helyeznek. S másodsor, mihelyt egy ily szabadon levő egyén csalást, rablást, gyilkolást követ el, nemi erőszakosságokat vagy más szadisztikus tetteket hajt végre, úgy az izgatott tömeg mingyárt lincselésről, bűnhődésről és hasonlóval való visszafizetésről beszél. A tömeg az ilyen bűnöst legszívesebben egyszerűen megnyúzná és felnégyelné.

Elég nehéz helyzete van a szakértő elmeorvosnak, akit mindig azzal vádolnak, hogy mindenkit elmebetegnek lát, ha egészségesnek látszó embereket bizonyos sajátos rögeszméjük miatt elzáratni kénytelen. Az elmeegógyász emberies s a társadalmat védő óvintézkedéseket szeretne, hogy a nem beszámítható elmebetegéket helyesen

kezelhesse, törvényeket és intézkedéseket létesít, melyek az elmebeteget egymástól és a mások ellen való visszaélés ellen megvédik és olyanokat, melyek a társadalom megkárosításában megakadályozzák.

Azok a viszonyok, melyek az elmeegógyintézetek levegőjét fülledtté és az elmeorvosok hivatását tövisessé és sokszor kínossá teszik, nagyon megakadályozzák a legszükségesebb reformok kialakulását. A tömeg és sok jogász, akik előtt az ember lélektana és elme-kórtana teljesen ismeretlen, azt képzelik, hogy védelmezői és ügyészei a személyes szabadságnak és nem veszik észre, hogy iparkodásuk főeredménye, hogy sok elmebeteg és őrült törvényes büntetésben részesül és fogházba kerül, míg más, sokkal veszedelmesebb emberek szabadon járkálnak, a legborzasztóbb bűnöket követik el, vagy sok szegény, ártatlan és türelmes, egészséges egyén, különösen nejeik és gyermekeik nem kevésbé veszélyes kínzóivá lesznek. Egy elmeorvos, aki mind ezeket a nyomorúságot figyeli, könnyen pesszimistává válik, mert felismeri tehetetlenségét a tömeg tudatlanságával és érzelmi ingadozásaival szemben. Az emberek természetes gyávasága okozza, hogy szívesen hunyják be szemüket és félelemből, hogy maguknak kellemetlenséget ne okozzanak, a legnagyobb bűnösöket is megkímélik, és így sohasem szűnik meg az idült alkoholistáktól, szadistáktól és más ilyen egyénektől kínzott szegény nők és gyermekek szenvedése, mert az úgynevezett személyes szabadság veszélyeztetése miatti gyáva láрма úgy kívánja. A valóságban azonban a gyengék elpusztulnak, szabadságuk lábbal taposódik, amennyiben a lármázok és hatalmasabbak hipnotizálják őket.

Ezen a téren a nemi gaztettek és szörnyűségek támogatva az alkohol élvezetétől, kiváló szerepet játszanak. Nem törődve az előítéllettel, össze akarom foglalni a társadalom e félszégeit:

Amíg az ügyvédek és törvényhozók nem tanulnak lélektant és elmekórtant és amíg az összes veszélyes emberek alapos elmeegógyászati vizsgálat alá nem vétetnek, a jó útja el lesz zárva. Ezeket az állapotokat csak a jogtudósok és elmeorvosok együttes működése javíthatja meg és csak akkor érthetik meg egymást kölcsönösen, ha a jogtudósok lélektant fognak tanulni. Hogyan irányíthatjuk felebarátaink sorsát, ha halvány fogalmunk sincs a társadalom e száműzöttjeinek kedélyállapotáról! Mindazok a jogtudósok, akik érző szívvel viseltetnek az emberiség sorsa iránt, Liszt Ferencnek, a hí-

res jogtudósnak e téren való törekvéseit támogatni fogják s jó kedvvel látnak a reform-munkához.

Hiszen világos, hogy nemcsak ilyen egyéneknek (például a szadistáknak) direkt kihágásait kell leküzdeni és e veszélyes embereket biztos őrizet alá helyezni és ártalmatlanná tenni, hanem esz-közt és módot kell találni, hogy megakadályozzuk, hogy az ilyen többnyire szesz italokkal élő szülők csirarontó hatásnak kitett csiráiból utódok származzanak. Az előző kérdéssel többé nem kell foglalkoznunk. A másodikkal még egy kicsit foglalkozni akarok.

Nagyon buzgó, talán nagyon is messzire menő harcosai a reformnak az ilyen esetekre a kiherélést ajánlották, ami minden oldalról felháborodást váltott ki. A mi túlérzékeny, modern kultúrembe-reink ezt nem viselik el, ellenben sok ókori nép s jelenleg is a mohamedánok egész kedélyesen eunuchokat tartanak, hogy nejeiket veszélytelen szolgák vegyék körül, s ők az alkalmatlan egyénnel nem sokat teketóriáztak. Maga a római pápa is szívesen alkalmazta a kasztrált férfiakat egyházi énekeseknek, sőt e célból gyakran kiskorú fiúkat erőszakosan operáltak. De a legújabb időben viselt hábo-rúk és az európaiak gyalázatos viselkedése Afrikában, Kínában stb. eléggé bizonyítja, hogy csak ürügy kell rá, hogy az emberben a szunnyadó vadállatot felkeltsük, mely azután könnyű szívvel és cél-talanul gyilkolja és gyalázza meg embertársait. Legújabb időben mégis keresztülvitték, hogy a herélést különféle betegségek gyógyí-tásaként meghonosították, nőknél különösen a hisztéria gyógyítása céljából. E helyen nyíltan megvallom, hogy egy elmebeteg, aki intézetemben volt és az ondózsínórbán fellépett fájdalmi miatt maga kívánta a herélést, e műtétet végrehajtottam, bár engem nem annyira a beteg egyéni fájdalmainak enyhítése, mint a beteg által való gyermeknemzés meggátlásának gondolata vezetett. Ugyanily műtétet végeztem egy hisztérikus 14 éves leányon, akinek anyja és nagyanyja kerítőnök és kéjnök voltak s aki maga is mint közön-séges uccai leány viselkedett, mert ezáltal szerencsétlen utódok nem-zését akartam megakadályozni. Akkor divat volt a hisztérikus nőket gyógyítás céljából herélni és e divatot ürügyül használtam fel eljá-rásomra, mellyel valóságban a társadalom megvédését céloztam. Nézetem szerint, ha nem is a herélést, de más ártatlanabb műté-tek, mint a nő méhkürtjének átvágását, ami meddőségre vezet anélkül, hogy a petefészkeket bántaná és anélkül, hogy csökkentené

a kéjvágyat, meg kellene engedni, hogy szerencsétlen és veszélyes egyének szaporodását megakadályozzuk. Bizonyos egyéneknél» mint a szadistáknál, akiknek nemi ösztöne közveszélyes, a teljes herélést kellene végrehajtani. Nézetem szerint e műtétet mindazon egyéneknek kellene ajánlani, akiknek elmeórtoni állapota olyan, hogy képtelenek sajátos ösztöneiknek ellenállani, vagy az értelem tiltó szavára hallgatni, mert azután teljesen szabadon bocsáthatjuk őket, akiket különben elmeógyógyintézetekbe kellene zárni ami rájuk nézve sokkal rosszabb.

Viszont hangsúlyoznom kell, hogy ilyen radikális beavatkozást csak biztos, kétségbevonhatatlan és veszélyes esetekben kellene végrehajtani. Azt hiszem, hogy ebbe az óvóintézkedésbe a nemileg rendellenes hajlamú és veszélyes egyének is beleegyeznének, mint a két előző betegemnél történt. Nagy haladás volna, ha a polgári jog az ilyen önkényes herélést megengedné. De jelen viszonyaink olyanok, hogy *egy* ilyen keresztül-kasul kóros egyén még csak nem is vetheti magát alá műtétnek, bármennyire kívánja is, mert az orvosok vonakodnak határozott javallat nélkül ily műtétet megcsinálni, mert erről az esetről törvény még nem intézkedik. Ha idejekorán végrehajtható volna a műtét szadistáknál, pederasztáknál, perverz és veszélyes nemi ösztönrel ellátott egyéneknél, úgy ezeknek nyugodtabb életet biztosítanának s a társadalmat is sok büntettől kímélnők meg s kóros utódok nemzését is megakadályozhatnók. Nőknél ilyen esetekben természetesen nemcsak a méhkürt-áthelyezést, hanem teljes herélést kellene végrehajtani. Másképp áll a dolog, ha csak arról van szó, hogy kóros egyének nemzését meggátoljuk. Ebben az esetben elegendő volna a felvilágosítás és a nemzést gátló óvszerek alkalmazása, melyek lehetővé teszik, hogy minden ember kielégítse nemi ösztönét anélkül, hogy gyermekek születnének. De ennek a polgári joghoz semmi köze. Különben erre a XIV. fejezetben még visszatérünk,

Elvi szempontokból fontos hangsúlyoznunk, hogy a házasság mai alakja sokban hozzájárul gonosz emberek, elmebetegsgek és nyomorultak kitenyészéséhez és másrésről megnehezíti, vagy megakadályozza egészséges gyermekek, testileg és szellemileg kiváló emberek által való nemzését. Ha egy elmebeteg, vagy testileg nyomorult ember megnősül, úgy neje annyi szerencsétlen gyermeket kénytelen vele nemzeni, amennyi csak neki tetszik. Ha viszont egy derék és

egészséges szolgáló, egy úgynevezett „gyöngy” egy uraságnál szolgál, úgy azok mindent megkísérelnek, hogy a házasságról lebeszéljék, mert nem szívesen vesztik el és e lebeszélés annál könnyebben sikerül, minél lelkiismeretesebb és ragaszkodóbb a leány. A törvénytelen gyermekeket szülő leányok, gyakran vesztik el becsületüket és állásukat. Csak e két helyzetet kell említenem, hogy érthetővé tegyem a mai rendszer hibáit. Nagyobb személyes szabadságot kell biztosítanunk a normális, alkalmazkodó, derék embereknek és szűkebb korlátok közé kell szorítani a veszélyes és gonosz, beteg egyének szenvedélyeit. Ezzel a polgárjognak a jövőben számolnia kell, ha haladni akar a koral,

Egy időben megkísérelték az elmebetegeknek megtiltani a házasságot, vagy ha azok már házasságot kötöttek, azt semmisnek nyilvánítani és a házastársakat elválasztani. Mint szükség intézmények ezek elég helyén valók volnának, de azt tételezik fel, hogy gyermekek csak törvényes házasságból születnek s hogy a házasság gyermeknemzésre kényszerít. De mindezek a feltételek hamisak, azaz mai viszonyaink és a törvényhozás hatása alatt csak részben teljeseznek. Az illető paragrafusoknak azért mai viszonyaink közt meg van az az előnyük, hogy az ilyen veszélyes házasságokat megnehezítik. De a válást, sajnos, csak nagyon kifejezett elmebetegség mellett mondják ki, pedig valójában a legrosszabb házasesetet élnek ilyen kevésbé beszámítható egyének, akiknél a közvélemény és a törvényszék a rendellenesség fennállását felismerni, vagy megérteni nem képes. Ezek az egyének olyan időben nősznek meg, mikor valódi lényüket még senki sem ismeri és amikor e házasságuk következményeit még senki sem sejtí. Szerencsétlen hitvestársuk azután sok szenvedésen megy keresztül. A lelki rendellenességek a boldogtalan házasságokban igen nagy, de kellően fel nem ismert szerepet játszanak. A tények is amellet szólnak, hogy az egész kérdésnek általam leírt megoldása volna a helyes.

1905 nyarán a svájci szövetségi törvényszék elvileg fontos határozatot hozott. Egy gyengeelméjű ember nőszni akart; ez ellen fellebbezett az anyja és úgy a baseli polgári, mint a felsőbb hatóság megtiltotta a házasságot. A férfi (30 éves volt) ekkor a főtörvényszékhez fellebbezett és a bírák többsége az anya védőjének indítványára a „gyengeelméjűség törvényes” fogalmát pontosan meghatá-

rozta és ezáltal az ilyen beteg egyének házassága elé *a jövőre is elháríthatatlan akadályokat* gördített. A házasság egyik főkövetelménye volt, hogy az illetők a házassággal együtt járó kötelességeket megértsék. Ha egy nőszülni szándékozó egyén, ha esetleg gyengeelméjű, azt eltitkolni tudja, ha munkáját rendesen elvégzi s a hivatalban vagy más foglalkozásában ügyetlennek nem mutatkozik, ha esetleg a katonaságnál elmebeli fogyatkozása miatt hadi szolgálatra alkalmatlannak nem nyilvánították, ez még mind nem elegendő arra, hogy a házasság jelentőségét megérthesse. Nemcsak a teljesen hülyéknek kell megtiltani a házasságot, hanem középfokú gyengeelméjűség is okot szolgáltathat ilyen tilalomra. Az állam kötelessége, hogy a családi élet és az utódok érdekében a gyengeelméjűek házasságát megakadályozza, s már elvben elismerték, hogy élettani okok alapján is kívánatos, beteges gyermekek és gyenge utódok nemzését megakadályozni. E határozat már elvi szempontból is nagyon örvendetes, közeledünk a kérdés megoldásához.

Örökösödési jog. Az örökösödési jognak a nemi kérdéshez közvetlenül semmi köze, közvetve azonban összefügg vele. Az örökösödési jog nagy mértékben befolyásolja a gyermeknemzést. Ma még olyanok a viszonyok, hogy szegény emberek több gyermeket nemznek, mint a gazdagok, egyrészt, mert úgy sincs veszteni valójuk és a nemi érintkezés az egyedüli élvezetük s viszont a nemzés megakadályozásának eszközeit nem ismerik; másrészt, mert azt remélik, hogy a gyermekek munkájából hasznot húzhatnak. Olyan egyének, kik valami vagyonnal bírnak, nagyon félnek attól, hogy esetleg túlsók gyermek nyomorba fogja őket sodorni, s olyanok, akiknek még nagyobb a vagyonuk, még inkább félnek saját gyermekeik okozta elszegényedéstől. Ez utóbbiak tehát annyi örököst kívannak csak, amennyit haláluk után rangjukhoz illő jövedelemmel láthatnak el. Így származott „a francia két-gyermekrendszer”. A szülők azt hiszik, hogy a gyermekeknek már születésükkor is bizonyos vagyonnal kell bírni, hogy később gondtalan életmódot biztosítsanak nekik. Nem érzik, hogy a létért való küzdelem életfeltétele az embernek. Gazdag embereknél gyakran látjuk, hogy attól félnek, hogy a nagy vagyon sok részre való szétosztása által hatalmukat elveszítik és így családjuk érvényesülését csökkentik.

Nem kétséges, mint már láttuk, hogy a nagy szegénység és a

nagy vagyon káros szociális végletek. A gyermeknevelés szempontjából is rossz, ha a gyermek azon eszmével nő fel, hogy vagyona lesz, hogy az életet munka nélkül, gondtalanul élvezheti és a vagyontalan embereket alárendelt egyéneknek tekintheti. De az is rossz, ha egy ember avval a kilátással jön a világra, hogy minden munkája dacára folytonosan ki van téve a kizsákmányolásnak, hacsak különös szerencséje és különös képességei nincsenek s hacsak mások érdekeit könyörtelenül megvető stréberséggel felszínre nem törekszik. Szintúgy elkedvetlenítő az emberre, ha szorgos munkával saját és családja számára semmit sem tud kivívni, hanem csak a társadalom számára kénytelen dolgozni.

Az emberi ösztön nem elég szociális arra nézve, hogy a közért folytatott szorgos munkának örvendjen. Még nagyon erős benne a családi érzés és az egyéni rokonszenvezések.

Mindeme viszonyok tekintetbevételével az örökösödési jog nagy fontosságot nyer. Megkísérelték a nagy vagyont nagy örökösödési adóval megterhelni, de ez nem elegendő. Nem merek e tárgyban határozott nézetet nyilvánítani, csak azt a kérdést akarom felvetni, vajjon nem lehetséges-e az örökösödési jogot alapos korlátok közé szorítani azáltal, hogy a gyermekeknek csak bizonyos korig volna joguk szüleik örökét élvezni, mindaddig, míg munkaképessé lesznek, például a 25-26-ik életévig, hogy felsőbb tanulmányaikat is elvégezhessek. Így az ember nem vesztené el a kedvét önmagáért és családjáért munkálkodni, s másrésről minden fiatal embernek, ha biztosan tudja, hogy 25-26 éves korában önálló lesz és az örökségre tovább nem számíthat, erélyesen küzdenie kell, hogy előbbre jusson. Nem akarok ezen eszmék alapján új szocialisztikus rendszert kiépíteni, az ilyen tervek már halommal merültek fel. Ezzel csak a« egész probléma egy részét akarom érinteni, mely probléma abban áll, hogy az egyének kihasználását csökkentse anélkül, hogy a munkakedvet bántaná s hogy ezáltal utódok nemzését és nevelését megkönnyítse. Minden szocialisztikus rendszerben utaltak arra, hogy az emberi műveltség bizonyos ágai, így a tisztán tudományos fcutatás és a művészet nagy vagyont igényelnek és az illetőnek anyagilag igen kevés vagy éppen semmi hasznot sem hoznak. De az ilyen egyéneket az államnak kellene valamelyes módon támogatni, mi-ként azt régebben a királyok és mecénások tették.

C) A büntetőjog.

A büntetőjog a jog büntetéshez. A büntetés joga a bűn és bűnhődés fogalmain alapul és ez viszont az akaratszabadság fogalmán mely nézet tarthatatlanságáról már az első pontban A) szövegtünk. Ez egyszerű megfontolásból beláthatjuk, hogy mai büntetőjogunk mily kényes helyzetben van. A büntetőjog soká nem törődött a többi tudománnyal és az emberiség haladásával. Gyógyíthatatlan, aggsági végelgyengülésben sorvad, mert tévedéseken alapszik. A bűnhődés fogalma fokozatosan fejlődött a miszticizmus alapján az erősebbnek brutális állatöseinktől öröklött jogából, mely mindig a bosszú érzésével párosult. A gyengébbnek bűnhődnie kell, mert gyengébb. „Vae victis!” Fontos szerepe volt a megsértett istenségnek mely az embert *a maga* képére alkotta és a gonosztettek megbosszulását követelte. Az istenség e megsértése azonban csak homályos kifejezője volt az ember lassan ébredő szociális lelkiismeretének, a megsértett rokonérzetnek és bosszú vagy bűnhődési vágyaknak keveréke volt. Miután az ember főleg az erősebb joga alapján, bár néha a családi és baráti érzelmek enyhítették, igazgatta a többi embereket, a természeti rejtélyektől (erdő, éj, villám, szélvész, csillag, képek) való félelmében gondolta ki ezeket. A kiválóbb emberek mindenesetre fentartották maguknak az istenség képviselőjének vagy közvetítőjének állását és az ő nevében intézkedtek, először mint papok, azután mint királyok és jelenleg mint bírák. Hogy igazságot lehet szolgáltatni anélkül, hogy az akaratszabadság fogalmát ismerjük, bizonyítja a vakbuzgó mohamedánok, így például Harun al Ehasid igazságszolgáltatása. A vakbuzgóság valóban kizárja az akaratszabadságot, mert ha minden előre megvan határozva, úgy az ember gondolatai és elhatározásai is függőek, amely az akaratszabadságot kizárja.

Más helyen igyekeztem kimutatni, hogy az akaratszabadság kérdésével az értelmesen megszerkesztett büntetőjognak foglalkoznia nem kell. Az a körülmény, hogy mi szabadoknak és felelősségteljeseknek érezzük magunkat, semmiesetre sem elegendő, hogy igazolja Kantnak kategorikus imperatívuszát. Az igen súlyos elme-

beteg is szubjektíve szabadnak érzi magát, bár mindenki beláthatja, hogy nem az. A kérdés, vajjon a végzet kormányozza-e a mindenséget, vagy nem, tisztán metafizikus, azaz emberi megismerés határán kívül áll, tehát nem kell vele törődnünk. Fogadjuk csak el nyugodtan a determinizmust, azaz cselekedeteink indító okaihoz alkalmazkodó okozati törvény tudományos követelményét s így meg fogjuk érteni, hogy agyműködésünk bonyolultsága kapcsolatban ama körülménnyel, hogy ez, valamint összes cselekedeteink rugója nagyrészt öntudatlan, tehát öntudat alatti, azt a hitet eredményezi, hogy van szabad akaratunk.

Másrésről pedig látjuk, hogy az emberi agy ama rugalmas képessége, hogy a körülményeknek megfelelőleg a lét és szociális viszonyok különféle és sok bonyolultsághoz megfelelően alkalmazkodni tud, megadják a mértékét, hogy mit nevezünk relatív szabadságnak. Az alkalmazkodni képes ember a legszabadabb ember, de az ember magasabb etikai alkalmazkodási képessége, vagyis akaratszabadsága sem öncél, mely másokat saját javára kizsákmányol, hanem magasabb fejlettségű agyunk működése, mely tevékenységében az emberiség szociális céljaihoz alkalmazkodik. Leginkább korlátolt akaratú az az ember, akit alacsony szenvedélyek és ösztönök vezetnek, vagy akit hiányos értelmi képzettsége, vagy akaratgyengesége irányít, tehát az életben érvényesülni nem tud, minden csábnak, minden ingernek enged, minden csapdába belemegy és így állandóan összeütközésbe kerül a társadalommal. Mit használ ily esetekben az akarat szabadság elméleti hite! Az ilyen erősen megkötött ember szubjektíve éppoly szabadnak érzi magát, mint az erősebb akaratú, bár nem az. Ha megbüntetik, mert gyengesége következtében egy törvényt megsértett, úgy a büntetést jogtalanságnak érzi és úgy gondolja, hogy a bíró, ki ítél felette és ilyenkor azt hiszi, hogy igazságot szolgáltat, a valóságban csak jogtalan törvényeket alkalmaz, melyek a középkori tallió („szemet szemért”) vagy bűnhődés elvét juttatják kifejezésre, vagy a törvény alkalmazásában, mely ősoktól hagyományozott vallási képzeteken alapuló szokások maradványa, az isten képviselőjének szerepét játssza. Sőt mondhatjuk, hogy az ember annál szabadabb, minél világosabban belátja, hogy nem az, azaz, hogy cselekedetei agyműködésétől függenek!

Láttuk, hogy nincs más hátra, mint a büntetőjog mélyen ala-

puló gyökereit kivágni és határozottan más, tudományos, szociális talajra átültetni. Büntetőjog helyett a társadalomnak közveszélyesek elleni védelmi jogává lesz. Így ugyanazon kötelességei lesznek, mint a polgárjognak. Így a bíró nem lesz többé kénytelen az Isten helytartójaként az emberek cselekedetei és azok indító oka felett ítélni. Nem fog többé büntetni, hanem csak védeni, óvni és javítani.

Azt hitték, hogy büntetéssel a gyengébb embereket elijeszthetik és a büntettől visszatartják. A tapasztalás azonban azt mutatta, hogy az erőszakoskodás és törvénytörés ragályos és ismét erőszakoskodást és törvénytörést eredményez. Az elijesztési elmélet tehát alapjában véve hamisnak bizonyult. Az ember épúgy hozzászokhatik a bűnhöz, a büntetéshez és vérhez, mint minden máséhoz, ezt mutatják a háborúk is. Csakis a jósnak és igazságosságnak szuggesztíója gyakorolhat kedvező hatást. A halálbüntetés csak a bűnös eltávolítása által hat épúgy, mint a bezárás, még pedig azáltal, hogy az illetőt ártalmatlanná teszi. Ez utóbbit a büntetés és bűnhődés fogalma nélkül is elérhetjük. A fegyház csak a bűnnek és erkölcstelenségnek iskolája. Ha fokozatosan, lélektani alapokon nyugvó nevelőintézeté alakítjuk, úgy javítóintézeté válhatik, amennyiben a javulás még lehetséges. A javíthatatlanokat elmebetegintézetekbe kell zárni.

Hogy nem túlozunk, mutatja az elmeorvosok és a boszorkánypörök története. Az elmebetegeket még pár évszázad előtt nem betegnek, hanem bűnösöknek, megbabonázottaknak tekintették és ezért büntették, vagy máglyán sütötték meg őket. Még ma is uralkodik a katolikusoknál és bizonyos protestáns szektáknál a boszorkánytól való félelem és ha ezek az egyének jutnának uralomra, még ma is léteznének boszorkánypörök az összes borzalmasságaikkal együtt. A boszorkánypörök idejéből származik a népnek az elmebetegekkel szemben való szörnyű előítélete.

Emellett még annak az előítéletnek a varázsa alatt állunk, hogy törvényes elítélés elegendő arra, hogy az elítéltet megbecsteljen. E helyen fel kell említenem egy, bár különösen hangzó, de nagyon igaz szálló igévé lett szót, melyet Guillaume dr.-tól, az egykori fogházigazgatótól és a szövetségi statisztikai hivatal jelenlegi előljárójától hallottam. Ő fültanúja volt e dologra vonatkozó beszélgetésnek s azután a következőket mondotta: „Uraim, életemben sok

bűnössel ismerkedtem meg s köztük mindig kétféle egyént találtam. Egyik része igazán beteg volt, a másik részénél pedig, ha behatóbban tanulmányoztam büntettüket, felmerült előttem a kérdés: vajjon hasonló kérdésben nem éppen úgy cselekedtél volna-e? A gonosztevőknek ilyen éles kettéválasztása a gyakorlatban nem mindig lehetséges, mert a büntettek legnagyobb számában a gonosztevők mindkét fajhoz tartoznak. Valójában e nézet nagyon is megközelíti a valóságot.

Vizsgáljuk meg már most a kérdést, hogy a nemi viszonyok hogyan vezetnek a büntetőjoggal való összeütközésre, a büntetőjog hogyan ítéli meg ez eseteket és hogyan kellene átalakítani a büntetőjogot? Nem akarom a polgárjogban mondottakat még egyszer ismételni. Mai büntetőjogunk még igen különös nemi kihágásokat ismer ezeket igazán csodálatos okok alapján bünteti meg. Így például kielégítetlen nemi ösztöntől hajtva egy szegény, gyengeelméjű pásztor, akit a leányok kinevetnek, az istálló csendjében egy csendesen kérődző tehénnel közösül, mely tehén az egész dologgal nem törődik a melynek szeméremérzete vagy más érzése sem bántódik meg. Az állat tulajdonosa, ha esetleg nem a tettes volna, szintén nem károsul meg. A tulajdonjoggal különben az ítélőbíró nem törődik, mert még akkor is súlyosan megbünteti a szodomistát, ha az állat esetleg az övé. Vájjon megvan-e a büntetőtörvénykönyvnek az a joga, hogy egy ilyen tettet megbüntessen, mely tett sem az illető egyént sem az illető állatot, sem a társadalmat nem károsítja meg? Ez csak vallási miszticizmus maradványa, ép olyan, mint a szent szellem ellen való vétkezés megbüntetése. Istennek nem tetszettek Sodorna és Gomorrha bűnösei és ezért pusztította el e két várost. Ez okból büntetik még ma is a szodomiát, mely a biblia mondása szerint ama városok lakóinak sajátos erkölcstelensége volt. A biblia szerint azonban Istennek Onan önfertőzése sem tetszett, miért nem büntetik tehát mai törvényeink az önfertőzést is? Sok svájci kantonban és Németországban a férfiak egymásközi nemi érintkezését ie megbüntetik.

Újabb időben törvényhozóink nagy bölcsen affelett vitatkoztak, vajjon a férfiakat csak akkor kell-e megbüntetni, ha az egyik a hímveszőjét a másik végbelébe dugja (pederasztia) vagy, hogy a fajtalan érintések és az önkielégülés is elég ok a megbüntetésükre!

Hát a büntetőtvénykönyv aszerint büntet vagy nem büntet, amint ezt vagy azt a nyálkhardtát vagy bőrterületet érintették az illető ösztön kielégítése céljából? Ez különös fejtörést okoz a törvényhozóknak, akik ilyenkor élettani bűvárokká, anatómusokká és lélekbűvárokká lesznek. Következetlenségük tetőpontja az, hogy Németországban, ha jól tudom, a két férfi közti nemi érintkezést megbüntetik, de a két nő közti érintkezést nem. Nem akarom e dolgot több példával megvilágítani. Már e példák is világosan mutatják, hogy mily hamis nyomokon jár a büntetőtvénykönyv, hogy misztikus hagyományok vezérlik. Nem régen egy svájci büntetőjogi folyóiratban a vallás elleni kihágás fogalmának szükségességét is védelmezték. E dolgokat valódi szociális értékükkel kapcsolatban akarom tárgyalni.

Ha kerülni akarjuk az önkényt, az igazságtalanságot és a nevetséges ellen mondást, úgy azt az álláspontot kell elfoglalnunk, miszerint a büntetőjog csak akkor avatkozhatik be a dolgokba, amikor az egyének vagy a társadalom veszélyeztetése nyilvánvaló. Ilyenkor is minden esetben megvizsgálandó, vajjon, aki kihágást akar elkövetni, tettének elkövetése alkalmával beszámíthatatlan, vagyis! elmebeteg volt-e, vagy hogy csökkent beszámíthatóságú, azaz félig beteg s végül, vajjon felelősségre vonható, azaz egészségesnek és a jelzett értelemben szabadakaratúnak nevezhető el. E lelet szerint kell a bírónak eldönteni, hogyan védhető meg a társadalom az ilyen tettekkel szemben és hogyan javítható meg a bűnös, ha egyáltalában megjavítható. Ha például a bűnös iszákos egyén, úgy egy iszákosokat gyógyító intézetbe való elhelyezése és egy alkoholelleses egyesületbe való belépése a társadalmat sokkal biztosabban védené meg és az illető egyén is sokkal előbb javulna meg, mint a fegyházbüntetések által. Ha javíthatatlan és gonosz ösztöneinek ellenállni nem tudó, úgy bizonyára szabadságát kellene korlátozni. Nem olyan nehéz e dolgot megítélni mint azt a köznép gondolja. A tettes előélete, előző büntetései és egyéniségének alapos lélektani tanulmányozása világosságot deríthet e dologban. E dologban nagyon áldásos volna az elmeorvosok és gyakorlati jogászok együttműködése.

A normális párosodás is törvénybe ütköző lehet, ha erőszakosan vagy csellel hajtják végre. Az ilyen tettek ellen való óvintézkedések igen sürgősek és hogy a károsultnak nagy kártalanítást kell biztosítani, az természetes. Már e helyén említjük, hogy mi nem

annyira a tettes büntetésének enyhítését, mint inkább áldozata nagyobb védelmét kívánjuk. Az esetben, ha egy nővel akarata ellenére párosodnak, nézetem szerint kivételesen a mesterséges elvetélést is meg kellene engedni. Egy nőtől sem kívánható, hogy egy akarata ellenére nemzett gyermeket felneveljen. Ugyanez vonatkozik kiskorú leányok erőszakos nemi közösülése esetére. S ha viszont egy nő egy kiskorú fiúval párosul erőszakosan és ebből gyermek születik, nézetem szerint a nőnek kötelessége volna a gyerekről gondoskodni, de az elvetéléshez joga nincsen, miután ő maga kívánta a párosodást, s a fiú, akivel közösült, beszámítható állapotban nem volt.

A polgárjogban már tárgyaltuk a közösülés alkalmával szerzett nemi és másféle fertőzéseket.

A vérfertőzés. A „rokonok közötti házasság” tárgyalásánál a polgári jognál már láttuk, hogy mily esetekre terjed ki a vérfertőzés fogalma. Utalok még a VI. fejezetben mondottakra. A vérfertőzésnek határozott káros eseteit látjuk a szülők és gyermekek közti közösülésnél. Ennek leggyakoribb oka bizonyos nemi rendellenesség, az alkoholizmus, a proletár nőközösség, vagy valamely családnak túlságos magárahagyatottsága, például egy félreeső szigeten. Svájcban egyedül élő pásztornépeknél aránylag nagyon gyakori a vérfertőzés. A törvénybe ütköző vérfertőzések példái a következők:

Egy részeg férj nejével minden áron közösülni akart, hogy neje ezt kikerülje, saját leányát engedte át férjének.

Egy részegesedő nő saját 17-18 éves fiával párosodott. A fiú megbotránkozva azon, hogy anyja szeretőjévé lett, egy napon, mikor anyja részeg volt, agyonütötte. Ez az anyagyilkos a fegyházban nagyon jól viselkedett, csak az alkohol és a csábítás tették gyilkossá.

Olyan családban, melyben sok a gyengeelméjű és elmebeteg, s melyet én kezeltem elmegyógyászatiilag, a vérfertőzés nagyon általános volt. Az apa leányaival, az anya fiával, a testvérek egymás-közt közösültek. Ez utóbbi példából láthatjuk, hogy a vérfertőzés többnyire *nem oka*, hanem *következménye* bizonyos nemi rendellenességeknek és betegségeknek. De ezzel nem azt akarom mondani, hogy az ilyen nemi érintkezésből kóros utódok nem származnak. De az embernél aránylag olyan ritkaság, hogy az általános elfajulásban nagy szerepet nem játszik.

A mondottakból következik, hogy a vérfertőzés csak akkor üldözendő büntetőjogilag, amikor kiskorúak vagy elmebetegek el-

csábítása, vagy törvényes és hivatalos hatalommal való visszaélés szerepel. A polgári jog kötelessége a vérfertőzés eseteinek számát csökkenteni. Az az általános undor, mellyel az emberek a testvérek közti érintkezést fogadják, elsősorban pedig a szülők és gyermekeik közti érintkezést, a legjobb védőeszköz a vérfertőzés ellen. Az alkohol mellőzése, az elmebetegek elszállásolása és a szociális viszonyok javítása is nagyban hozzájárulhat a vérfertőzés legyőzéséhez.

A kiskorúak ellen való mindenféle merényletet üldöznünk kell. De egész másképp kell eljárunk, ha a tettesek kóros hajlamairól, vagy ha egy normális ember bizalmával való visszaéléséről van szó. Egy tanítót, aki anélkül, hogy nemi tekintetben rendellenességet mutatna, a rábízott leányokkal közösül, elsősorban leányintézetekben való tanítástól kell eltiltani, ha ellenben nemi rendellenességre van hajlama, úgy további elővigyázati szabályokat is kell vele szemben alkalmazni.

Ha most áttérünk a VIII. fejezetben tárgyalt nemi rendellenességekre, úgy mind világosabb lesz előttünk a mai büntetőjogot át- és átszövő miszticizmus és következetlenség. A büntetőtörvénykönyv olyan nemi cselekedeteket is üldöz, melyek senkit sem károsítanak meg, vagy amelyek kölcsönös megegyezésen alapulnak. Az ilyen esetekbe az erkölcsnek és az orvosnak van joga beleavatkozni és sohasem a büntetőjognak. Ilyenek a felnőtt egyének önfertőzései, pederasztikus, mazochisztikus, fetisizisztikus s más hajlamai, melyek kölcsönös megegyezésen alapulnak és harmadik személyt nem károsítanak meg. Vájjon szükséges-e a homoszekszuálisokat is üldözni? Szerencse a társadalomra, hogy az ilyen szerencsétlen elmebetegek egymásközt közösülnek és így utódokat nem nemzenek. Az törvénysértés, hogy az ilyen homoszekszuális egyének a törvény értelmében másnemű egyénnel szabályszerű házasságot kötnek. Ez olyan büntett, melynek következményeit normális hitvestárs és a nemzett gyermekek viselik. A mai büntetőtörvények a homoszekszuálisok üldözése által a leggyalázatosabb zsarolásoknak is tért nyitnak, amit Krafft-Ebing és Moll, valamint mások számtalan esetben tapasztaltak, s amit én is tapasztaltam nagyon sok, talán a legtöbb ilyen betegnél.

Egészen másképp áll a dolog a nemi ösztön olyan rendellenes vagy perverz alakjainál, melyeknek a kielégítése csak az egyén akaratára ellenére és megkárosításával történhetik. E téren a legszigorúbb

óvintézkedéseket kell tenni és pedig nem azért, hogy a perverz embert megbüntessük, hanem, hogy áldozatát idejekorán megvédelmezhessük. Ide tartozik elsősorban a szadizmus, másodsorban a fiatal gyermekek meggyalázása. Itt egy nehéz kérdés merül fel. Ha ilyen borzalmas ösztönöket veszünk észre, nem volna szabad addig egy embert egyszerűen megbüntetni és megrendszabályozni csak azért, mert benne ez a veszélyes ösztön mutatkozik, legkevésbé akkor, ha különben jó és egészséges egyén, aki minden erejével igyekszik perverzitását elnyomni. Nagyon tanulságos esetem volt e tekintetben, mint orvosnak. Egy derék, erkölcsileg magas fokon álló egyén kétségbeesett, mivel ily hajlamai voltak, de sohasem ragadtatta magát valamely illetlen cselekedetre, hanem megelégedett az önfertőzéssel és más egyéssel. Ily esetekben az illetők erkölcsi érzelme elég biztositókat nyújt és ily esetekben az orvosnak sem joga, sem kötelessége az illetőt elárulni. De fel kell világosítani a beteget: „Ha érzi, hogy hajlamainak nem tud ellenállni, jöjjön el hozzám és vizsgáltsa meg magát, ez sokkal jobb önre nézve, mintha kihágást követne el.” Ezek az esetek kevésbé ismertek, miután az illetők inkább hallgaton szenvednek, vagy esetleg öngyilkosokká lesznek, De sajnos, a szadisták is jól tudják, milyen veszélyben forognak s jobban értenek hozzá, mint más gonosztevők, hogy tetteiket észrevétlenül kövessék el. Ebből következik, hogy ha rajtakapunk egy férfit, aki ilyen borzalmas tettet végrehajt, vagy megkísérel, azt rögtön lakat alá kell tenni. E helyen tanulmányozni kellene a kényszerkiherelés kérdését is. Természetesen nem biztos, vajjon ez védelmet nyújt-e az ilyen perverz és veszélyes Ösztönök ellen. De ha beválnék, akkor meghonosítandó volna.

Különösen kényes kérdés az exhibicionisták. Ezek nem veszélyesek, mert senkihez sem nyúlnak hozzá. Áldozataik, ha úgy nevezhetjük őket, a nők és leányok, kiknek jelenlétében lemeztelenítik magukat és nagy hévvel önfertőznek. Hogy különösen a fiatal leányok és gyermekek szeméremérzetét erősen sérti, magától értődő. De el kell ismernünk, hogy törvényeink Θ kérdéseket túlságos szigorral kezelik. Más emberek ilyen megkárosítása magában véve nem veszélyes. Ismerek gyermekeket, akik ismételtén láttak ilyen exhibicionistákat és nem vettem észre, hogy az az undor, melyet ilyenkor éreztek, megártott volna nekik; e dolog nagyon nevetséges és undorító. Tulajdonképpen meg kellene elégednünk azzal, hogy az ilyen egyé-

neket rövidebb-hosszabb időre elmegyógyintézetekbe zárjuk, vagy esetleg túlságos gyakori visszaesésük esetén őket hosszabb időre elzárjuk. Hasonló szigorral kezeli a büntetőjog a nekrofilát, vagyis a holttestek meggyalázását. De vigyáznunk kell e kérdésben, mert a nekrofilia nem mindig jár együtt a sadizmussal. Mert vannak egyes nekroulok, kik sadisztikus hajlamaikat a gyilkosságtól való félelemből hullákon elégitik ki, sőt ezeket szétdarabolva meg is eszik. Az ilyen egyéneket el kell zárni, mert közveszélyesek. A fetiszisták nagyon ártatlan emberek, legfeljebb csak idegen tárgyak eltulajdonítása miatt vonhatók felelősségre. Különösen veszélyesek ezek a fiatal leányokra, mert nagyon gyakoriak a hajfetiszisták.

Már láttuk, hogy a vadházasságot nem kellene büntetni. Tárgyaltuk azt a kérdést is, hogy büntetőjogi szempontból hogyan bánjunk el a prostitúcióval. A lány kereskedést és kerítést igen szigorúan kellene megbüntetni. Ez a társadalom és tagjai ellen pusztá nyereszkesedési vágyból elkövetett kihágás. Szigorúan megbüntetendő az az egyén, ki más emberek testével kereskedik. Ezt másképp rabszolga-kereskedésnek is nevezhetjük. Utalunk különben a XII. fejezetre. Törvényesen üldözendők továbbá a nemi durvaságok, kihívások, szemtelenségek stb., de nem oly szigorúan. A párosodás maga kölcsönös megállapodáson alapszik és egy embernek sincs joga, hogy a másikat nemileg felizgassa vagy neki alkalmatlankodjak, ha az illető hozzá hajlamot nem érez. Nem olyan könnyű ebben a kérdésben a határokat megvonni, mert az álszemérmesség minden ártatlan célzásban is kihívást láthat. A flörtnek feltétlenül kell hagynunk bizonyos tág határokat, de nem szabad megengedni, hogy az illem határait átlépje, hacsak a két fél kölcsönösen meg nem egyezik egymással.

Itt önkéntelenül is felmerül a kérdés, hogy ha a két fél kölcsönösen megegyezik is egymással, meddig mehetnek el anélkül, hogy másokat meg ne károsítsanak! Szokásaink e kérdésben igen sok szabadságot adnak, de a flörtnek túlságos szabadsága már rossz hatással van. Így például nem szabad megengedni a meztelenre való levetkőzést, a párosodást és más egyebet nyílt uccán vagy nyilvános helyiségekben. Különösen gyermekeket kell az ilyen nemi ingerlések ellen megvédeni s így általában véve azt tanácslom, hogy bizonyos törvényes határokat szabjunk e dolognak, mely határok az illemsértésig nem terjednek.

Utalok továbbá még arra, amit az V. és XII. fejezetben a pornográfiairól mondtunk és a XVIII. fejezetre is. Legveszedelmesebb alakja nem az, mely igazi alakjában a kirakatokban mutatkozik, hanem az a finomabb, esztetikusabb pornográfia, mely szépen festett képekben, erotikus regényekben és színdarabokban stb., a művészet, esetleg erkölcsi tanítások leple alatt nyilvánul. A közönség, sajnos, nagyon hamis szempontból fogja fel e dolgot. Egyes iratok könyörtelen nyíltsággal fedték fel jelenünk nemi elfajulását. Ilyenek például Zola regényei, Brioux drámái stb., melyeket a közvélemény pornografikusoknak nevezett, de ez írók a valóságban ezt a szemrehányást nem érdemlik meg.

Egészen más szempontból kell néznünk a pornográfiát. Ez nem írja le a nemi kihágásokat csak azért, hogy utálatos voltukat tragikus következményeikkel együtt ismertesse, hanem dicsóítja, hogy hívőket szerezzen neki. Felléphet csillogó brutális meztelenségben, vagy lepelbe burkolva, mely azonban mindent elárul, amit eltitkolnia kellene, nyilvánulhat bacchusi örületben, a villanyos lámpák fényében, vagy egy gáláns hálószoza csendjében és homályában, nyíltan vagy kétértelműen, bármely perverzítással kapcsolatban – mindegyik alakjában feladata, az egyéneket csiklandozni, ingerelni és csábítani s bennük a legaljasabb ösztönöket fellobbantani.

Különösen elmebetegék és gyengeelméjűek vannak ilyen erkölcsi kihágásoknak, azaz erkölcstelen merényleteknek kitéve; az illetők ezeket a kihágásokat abban a reményben követik el, hogy a beteg egyének védekezni nem tudnak és a merénylőket nem árulhatják el. Így szólottunk homoszekszuálisokról, akik hasonló okokból szívesen vállalnak elmeógyógyintézetekben ápolói állást. Az ilyen kihágásokat kiskorúak elleni merényletekkel azonosaknak kell tekintenünk és hasonlóan büntetnünk. De a büntény megítélésénél tekintetbe kell vennünk a tettes minőségét, veszélyességét, az egyéniségét, illetve beszámíthatóságát, későbbi javulását és önbizalmát.

Nagyon kényes kérdés, meddig rendelkezék a nő önállóan a magzatával és mik e tekintetben a társadalom jogai és kötelességei! Az, hogy a társadalomnak kötelessége a már megszületett gyermeket védelmezni, magától értődő. A törvények nem sújthatják elég szigorúan a gyermekeknek szülői által való kihasználását, az úgynevezett angyalcsinálók ténykedését, akiknek az a feladatuk, hogy az újszülötteket minél előbb halálra kínozzák és minél gyorsabban

eltüntessék. Ugyanez vonatkozik hasonló, a polgárjog kérdésénél már tárgyalt bűntényekre is. Különbözik e kihágások nemzetgazdasági viszonyainknak következményei, továbbá gyermekeink védtelenségének, a törvénytelenül születtek jogtalanságának és ama szegénynek, mellyel társadalmunk e bűntényeket megbélyegzi.

Még nehezebb e kérdés megoldása, amíg a magzat az anya testében van. Vájjon büntesse-e vagy megengedje-e a törvény a mesterséges abortust vagy gyermek elvetélését? A nézetek e tekintetben nagyon eltérők. Már említettem, hogy a mesterséges elvetélést az erőszakos párosodás után meg kellene engedni. De azt hiszem, hogy szabályul kell felállítani, hogy a mesterséges elvetélést nem szabad megengedni, ha a párosodás kölcsönös beleegyezéssel történik vagy ha orvosi szempontból sem kívánatos ez intézkedés. Meg kell adni a magzatnak is az élethez való jogot, hisz a születés csak egy rövid jelenet az ébrény életében, mely rendszerint a 10-ik terhességi hónapban következik be, de koraszülésnél már a 7-ik hónapban is életképes a magzat.

E szabály alól sok kivételnek kell lennie és az orvosoknak nem szabad szigorúan eljárni, mert elsősorban ők azok, akik e kérdésben szakértők, vájjon mesterséges gyermekelhajtás megengedhető-e vagy nem. Sok terhesség csapás lehet a szülőkre és gyermekekre, ha például az anya vagy a gyermek testi és szellemi egészségét veszély érheti. Ha egy súlyos elmebeteg más állapotba juttatja nejét, úgy a mesterséges gyermekelvetélést meg kellene engedni. Szintúgy, ha egy örült, elmebeteg, vagy egy eskóros (epileptikus) nő kerül más állapotba. Megengedhető az esetben is, ha egy részeg ember közöszül nejével akarata ellenére. Magától értődő, hogy a gyermekelhajtás megengedhető az esetben, amikor a terhesség az anyának életét vagy egészségét veszélyezteti, vagy ha egy súlyos bántalom a születendő gyermeket már születése előtt nyomorékká teszi. Természetes, hogy nagyon körülményesnek kell lenni a vizsgálatnak és a gyakorlat és egészséges ítélőképesség feladata e kérdésben az ésszerű korlátokat felállítani.

Evvel a nehéz kérdéssel kapcsolatban egy másik kérdést is kell tárgyalnunk, vájjon a született nyomorékok minden esetben életben tartandók-e vagy nem? Határozottan borzasztó dolog, hogy a törvények arra kényszerítik az orvosokat, hogy a hülye és idióta,

a vízfejű és kisfejű (mikrokefal) gyermekeket, vagy azokat, kik szemek, fülek nélkül vagy korcs nemi szervekkel jönnek a világra, életben tartásuk. Vajjon jutunk-e annyira a jövőben, hogy a szülők beleegyezésével és alapos vizsgálat után jogunk lesz az ilyen szerencsétlen gyermekeket csendes elaltatás útján eltávolítani. E kérdésben is sokat szenved törvényhozásunk a régi vallási dogmatika maradványaitól. Egyrészt nagy hadseregeket toborzunk össze, melyekkel ezer és ezer egészséges embert gyilkolunk meg s más százezer a prostitúció, az éhség, az alkoholizmus és a kizsákmányolás folytán megvénnyelünk s másrészt azt kívánjuk az orvostudománytól, hogy minden tudását és buzgóságát felhasználja, hogy ilyen testi és szellemi nyomorékokat életben tartson. Hatalmas épületet emelünk hülyék számára s nagyon örvendünk, ha az önfeláldozó személyek hosszú, kínos fáradozása után a kis hülye, mint valami papagály, néhány szót ki ejteni vagy a papírra firkálni tud s még nagyobb örömünk, ha e kis majmok felfelé fordított szemekkel egy imát gépiesen le tudnak hadarni. E két dolgot nehezen állíthatjuk szembe egymással anélkül, hogy úgynevezett emberbaráti szokásaink keserű gúnyját ne érezzük, őszintén kimondva az ilyen hülyék önfeláldozó tanítói és nevelői sokkal okosabban tennének, ha e hülyéket elpusztítanák és ők maguk «egészséges gyermekeket nemzenének. De ez a kérdés nem tartozik a mi területünkre.

Rendesen különbséget tesznek az első és a későbbi terhességi hónapok alatt bekövetkezett elvetélés közt. Ha a gyermek már életképes,” akkor nem beszélünk többé mesterséges elvetelésről, hanem mesterséges koraszülésről s ha ez utóbbit magzatelhajtás céljából idézték elő, úgy a büntetés jelentékenyen nagyobb, mint a mesterséges elvetelésnél. Az ilyen dolgot azután gyermekgyilkosságnak nevezik. Már ez okból is s minthogy az egész ügy nagyon kényes és bonyolult, az erőszakos párosodás utáni terhességtől eltekintve, sohasem az anyára kell bízni a mesterséges magzatelhajtást, sőt inkább alapos orvosi vizsgálatról és jóváhagyástól kellene függővé tenni. Ez annál inkább ajánlatos, minthogy a nemzést gátló szerek ismerete megkönnyíti az ilyen terhességek meggátolását. A társadalomnak tehát joga van azt követelni az anyától, hogy anyaságát meg ne szakítsa, ha egyszer megkezdődött. Ha a nők jogait kiterjesztik s ha általában a szabadság a nemi téren nagyobb lesz, akkor nagyobb lesz a szabadság a házasságban is, úgy sokkal ritkábban lehetne igazolni

a mesterséges elvetélést más mentséggel, mint tisztán orvosi, egészségi okok alapján. Az az igazságtalan szennyfolt, mely ma még a házasságon kívüli anyasághoz tapad, sok esetben igazolja a mesterséges magzatelhajtást és a gyermekgyilkosságot. De e viszonyoknak meg kell változniuk: egy terhesség sem szégyenítheti meg többé a nőt s a nőnek inkább büszkének kellene lenni erre.

Ha egyesek talán azt fogják felhozni, hogy én következetlen vagyok és hogy minden embernek és így a nőnek is, meg kell adni azt a jogot, hogy saját testével minden esetben szabadon rendelkezék s hogy éhez a büntetőjognak semmi köze, úgy azt fogom válaszolni, hogy nem egészen így áll a dolog. Itt már nem egy testről, hanem kettőről, esetleg többről (ikrek) van szó. A nemzés pillanatától kezdve a magzat is, bár a legbensőbb összeköttetésben van anyjával, szociális jogokat nyer, melyeket annál inkább meg kell védeni, miután a kis magzat azokat érvényesíteni nem tudja.

Amint láttuk, a házasságtörést, melyet a törvény jelenleg sok helyen büntetéssel sújt, egyszerű válási oknak kell csak tekinteni. Már tárgyaltuk e kérdést és láttuk, mily helytelen a hűséget túlerőszakolni. Mindazt, amit e kérdéstről elmondani akartam, a polgári jognál már felemlítettem. Nézetem szerint az egész kérdést a büntetőjogtól el kellene választani, hacsak a házasságtöréssel nem párosul család és más kihágás, melyet külön kell megítélni.

A gyermekeknek terhelt öröklékenységgel való közvetett veszélyeztetése nagyon káros következményekkel jár, de büntetőjogilag e kérdésben semmit sem tehetünk. Már láttuk, hogy polgárjogilag mennyit tehetünk és mennyi történik jelenleg, de később megismerkedünk az eszközökkel, melyek igen alkalmasak, hogy e kérdésben önálló fordulópontot idézzenek elő. Feljebb már tárgyaltam a kiherélés kérdését s már jeleztem is azon eseteket, melyekben ajánlatos volna. De közelfekvő okok alapján ez esetek számát korlátozni kell és nézetem szerint a nemzést társadalmi etika alapján észszerűen kellene szabályozni, mely szabályozás sokkal többet eredményezne, mint az eddigi káros következményekkel járó és az egyéni szabadságot nagyban korlátozó jogi rendszabályok. Sohase felejtjük el, hogy a törvény sok esetben szükséges és gyakran felesleges rossz.

Végül még megjegyzem, hogy a büntető- és polgári jogot *adminisztratív rendszabályokkal* kell összekötni, hogy nemi téren az

egyént és a társadalmat megvédhessük és hogy a jövő nemzedékek érdekeit megóvjuk, de csak az emberi gyengék kóros vagy más-nemű kinövéseinek megakadályozása által. Így erkölcsi és értelmi tanítás és nevelés útján épolyan jó, talán jobb eredményeket fogunk elérni.

FÜGGELÉK A XIII. FEJEZETHEZ

Egy törvényszéki eset.

A következő eset 1904-ben, Svájcban, Szt.-Gallen kantonban történt és nagyon alkalmas arra, hogy eddig kifejtett nézeteinket megerősítse. Keller Frida, 1879-ben született Thungan kantonban tisztességes szülőktől. Anyja gyengéd, szelid érzelmű volt, atyja becsületes, de szigorú, gyakran indulatos. Frida az ötödik volt 11 testvére közül. Kitűnő tanuló volt, de nagyon fiatalon, 4 éves korában, agyhártyagyulladásban betegedett meg, melyből heves fejfájás maradt vissza. 1896-97-ben a legjobb sikerrel tanulta a varrást s szülei házában a háztartás körül foglalkozott. Szabad idejében hímzett, hogy családján segítsen. Nemsokára mint varrónő egy szt.-galleni divatkereskedésbe lépett be. Nagyon meg voltak vele elégedve, megdicsérték munkáját s havonként 60 frankot kapott.

Hogy keresetét növelje, vasárnaponként mint segédpincérnő dolgozott egy kávéházban. A gazda nős ember, ajánlatokat tett neki s ő csak nagy fáradtsággal tudta őt visszatartani.

Nemsokára másik üzletbe ment át, hol havonként 80 frankot keresett. Egy nap azonban (1898-ban, 19 éves korában) az említett kávéházban, aki folytonosan leskelődött utána, megbízás ürügye alatt a pincébe csalta, ahol rátámadt, rajta erőszakot követett el, amit később egynéhányszor ismételt. 1899 május 27-én a szt.-galleni női kórházban egészséges fiúgyermeknek adott életet.

Szüleinek és testvéreinek megvallotta a gáztettet, melynek áldozata lett, de különben titkolta szégyenét. Anyja belátással volt

iránta s szeretetteljesen bánt vele. Ő maga is 18 éves korában elcsábított és teherbe esett. Őt is elhagyta a csábítója, ami miatt gyermekét szülés után rögtön megölte. Az enyhítő körülmények tekintetbe vételével 6 évi fegyházra ítélték, miután büntetlen előéletű volt. A törvényszék azt tételezte fel, hogy ő a büntettet „nem annyira erkölcsi romlottságból, mint inkább hamis becsvágyból követte el”. Frida, aki anyján benső szeretettel csüngött, minderről semmit sem tudott. Az apa szigorú volt leányával szemben, minden segítséget megtagadott tőle s rögtön el akarta kergetni. A lány emiatt nagyon szerencsétlennek érezte magát. 12 nappal a szülés után a lány anyja segélyével a gyermeket a szt.-galleni gyermekmenhelyben helyezte el.

A gyáva csábító szép ígéreteket tett s biztosította a lányt, hogy a gyermek eltartásáról gondoskodni fog. Valóban adott is Fridának kétszer 40, összesen 80 frankot, de többet nem. Rövid idő múlva elhagyta a várost és senki sem látta többé.

A törvényszéki tárgyalás alkalmával a terhesség körülményei nem tisztázódtak s a csábító büntetlenül távozhatott. Erőszakos párosodásról itt nem beszélhetünk ugyan, de egy aggódó, gyámoltalan, szégyenlős lánynak hirtelen megtámadásáról igen. A védő hangsúlyozta, hogy „szerelemi viszony” kettőjük közt nem volt. Erről a törvényszéki tárgyalások sem emlékeznek meg. Csak egyszerű csábításról volt szó. Keller Frida bizonyos visszataszító érzéssel viseltetett csábítója iránt, akinek nyilvánvalóan csak gyengeségből és félelemből engedett. A kávé megkísérelte ugyan később az apaságot letagadni, de ennek nem kell hitelt adnunk, mert részint a már fizetett pénz, részint eltűnése is emellett bizonyít.

Az anyának hetenként 5 frankot kellett fizetni a menhelyben. Keresményéből azonkívül 34 frankot kellett férjes testvérének Szt. Gallenbe küldeni. 1901-ben meghalt az atyja és 1903-ban anyja, utolsó támasza, mert egyetlen barátja elköltözött az országból. 2471 frankot örökölt atyjától. E pénzt azonban bátyja egy cipészüzletre költötte s kamatokat sem kapott belőle s sohasem gondolt arra, hogy azokat kérje.

Most kezdődik a szegény lány kétségbeesett harca az étellel. Két gondolat üldözte folyton: Nem fogja tudni gyermekének tartás díját kifizetni és szégyenében semmit sem akar bevallani. Elveszettnek és megbecstelenítettnek érzi magát. A menhely többször kérte a hátralékos összeget. 1903 novemberében az igazgató arról értesítette,

hogy a gyermek csak 1904 húsvétjéig maradhat a menhelyben, mert a megfelelő kort (öt év) elérte.

Mit tegyen most?

Keller Frida akkoriban nyilvánvalóan rendkívül kóros kedély-állapotban volt, amit védője joggal hangsúlyozott. Titkolni akarja szegényét, fizetni akarja a tartásdíjat gyermekéért s mégsem tud eleget tenni e két feltételnek. Nem keres gyermeke számára olcsóbb helyet, nem kér béremelést, még bátyjától sem kéri a pénzét, minnek folytán az a tőke kamatait is saját céljaira használja fel. Sem férjes nővérenek, sem a hatóságnak, sem másnak nem mondja el kétségbeejtő helyzetét. A csábító eltűnt s ő sohasem emelt panaszt e nős férfi ellen, mert titkát meg akarta őrizni. S különben is *az érvényben lévő törvények szerint nos egyén ellen apasági keresetet benyújtani nem lehet (!)*. Nem gondolkodik azon, hogyan helyezze el gyermekét. A törvényszék előtt fejtegette, hogy ennek még csak gondolata sem támadt agyában s arra sem gondolt soha, hogy fizetésjavítást kérjen. 1904 húsvét hétfőjétől, azaz a gyermeknek a menhelyből való távozásától kezdve csak egy képzet üldözi, mely lassanként befészkelődik az aggodalomtól és szegénytől teljesen megzavart agyába s egyetlen mentőgondolatnak látszik: A gyermeknek láb alól való eltevése. Soká küzd e kényszerképzet ellen, mely azonban mindinkább hatalmasabbá s végül elhatározássá lesz. Frida, aki nővére gyermekei iránt nagy rokonszenvet tanúsított, saját gyermekét nem szerette. A menhelybeli apácák is bizonyítják ezt. Nagyon ritkán látogatta meg gyermekét. Csak nagy gonddal tudta kevés fizetéséből megfizetni gyermekéért a tartásdíjat, de különben nem látszott törődni a gyermekkel. Ha a menhelybe ment, a gyermek örvendve futott elébe, de ő közönyös maradt, sohasem hozott neki sem édességet, sem ajándékot, sohasem csókolta meg s ritkán nyújtott neki kezét. A karácsonyfa-ünnepélyre is meghívták, ő azonban nem ment el. Ezen minden más tekintetben oly szelíd és jó nő, akinek viselkedése kifogástalan volt, aki egy légynek sem tudott volna ártani, csak alig nézte meg gyermekét s nem tudott vele beszélni. Azt írta a menhelybe, hogy április 9-én át fogja venni a gyermeket.

Egyik előző délutánon a környékben hosszabb sétát tett s más-Kapón sokáig bolyongott lakása körül, zsinórt keresve. Az a benső tűzdelem, melyben egy rokonszenvező sem állt mellette, aki előtt bánatát kiönthette volna, borzasztó határozatot érlelt benne. „Nem

tudtam a gyermek meggyilkolásának kényszerképzetétől szabadulni”, mondotta a törvényszék előtt.

Erre elment a gyermekmenhelybe, miután gyermeke számára új ruhát vásárolt és elmesélte a menhelyben az apácáknak, hogy egy müncheni nagynénje Zürichben várja a gyermeket és magához fogja venni. Ezután megfogta a gyermeke kezét, anélkül, hogy búcsúra időt engedett volna s a közeli erdőbe ment vele. Egy félreeső helyen leült egy padra földre szegzett tekintetével, míg a gyermek száraz lombbal játszott. Sokáig gondolkodott, mint később elmondotta. Azt hitte, hogy sohasem lesz képes *tettét* elkövetni. Sokáig küzdött önmagával s valami titkos erő kényszerítette a tett végrehajtására. A tett elkövetése előtt fél óráig kezével és lábával sírt ázott gyermeke számára s azután a zsinórral megfojtotta. Oly szorosra kötötte a csomót, hogy nehéz volt megoldani. Néhány pillanatra letérdelt gyermeke mellé és várt, míg minden élet kialszik belőle. Azután elásta a gyermeket s hosszú kerülő után visszatért, alig tudva visszatartani sírását.

Június 1-én azt írta a menhelynek, hogy a gyermek szerencsésen Münchenbe érkezett. Június 7-én egy erős eső kimosta a kis hullát és olaszok megtalálták. Június 11-én beküldte a menhelybe tartozásának utolsó részletét. Június 14-én elfogták. A pör folyamán elmondotta Keller Frida, hogy tette részben a gyermekért való gondoskodás képtelenségének következménye volt, másrészt a szükség kényszerítette rá, hogy borzasztó titkát megőrizhesse. E titok volt szégyene, átka az akaratellenes anyaságnak és törvénytelen gyermeke születésének.

Az összes tanúk Keller Frida javára vallottak. Elmondották, hogy ő szelíd, jó, értelmes, munkás, takarékos volt, jól viselkedett, nővére gyermekeit szerette. Tettét nem akarja szépíteni, sem mentesíteni.

A szt.-galleni törvények ilyen esetre halálbüntetést írnak elő. A törvényszék ki is mondotta ezt. Midőn ezt Keller Frida meghalotta, egy jajszó röppent el ajkairól s öntudatlanul összeesett.

A szt. galleni törvényszék élt megkegyelmezési jogával és a halálbüntetést egyhangúlag életfogytiglani fegyházzá változtatta át.

Ezek a meztelen tények, melyeket az ítélet eredeti okmányiból, az újságokból s más forrásokból merítettem, csak azt tesszük még hozzá:

Fiat iustitia, pereat mundus. (Legyen igazság és vesszen a világ.) A törvényszék és az esküdtek a törvény egy paragrafusát lelkiismeretesen alkalmazták. Ezzel vége. Ezt igazságosnak nevezik.

Keller Frida kétségtelenül beszámíthatatlan elmeállapotban volt; valószínűleg bizonyos kényszereszmék autoszugesztíója alatt állott. Az ilyen esetek nem ritkák. Kedélyállapotát tettének következetlensége is elárulja. Ha a bírák és az esküdtek csak valamivel is több lélektani tudással és kevesebb jogi képzettséggel bírnának, úgy legalább is kétségük lett volna, vajjon a vádlott szellemileg beszámítható-e és elrendelték volna az elmeorvosi vizsgálatot. De ettől eltekintve kérdem, vajjon követelhetjük-e, hogy egy nő egy gaztett gyümölcse iránt époly érzelmeket tápláljon, mint esetleg saját gyermeke iránt. Ebben a fejezetben utaltam arra, hogy ily esetekben meg kell engedni a mesterséges elvetélést s azt hiszem, hogy Keller esete nagyon alkalmas arra, hogy nekem igazat adjon. Ezzel nem akarom a már megszületett, sőt a már ötéves gyermek gyilkolását menteni, de ily esetekben az anyai szeretet hiánya nagyon természetes és magától értődő.

Hogy az apa nemi ösztönének csak lopott kielégítéséről és a leány ráerőszakolt anyaságáról van szó, azt legvilágosabban mutatja az elítéltnék saját gyermekétől való idegenkedése, mely máskülönben meg nem magyarázható. Keller Frida esete tragikumával együtt szomorú képe mai viszonyaink vadságának és ferdességének. Ha erre az esetre gondolunk, senki sem vádolhat engem túlzással. Csak bizonyos jogtudósok és hivatalnokok száraz érzelmei maradnak ily esetben nyugodtan.

A szegény áldozatot élethossziglani fegyházra ítélték, ez olyan kegyelem, mely a legkeserűb gúnyt érdelmi meg. A szt.-galleni törvényhozásnak csak egy eszköze van, hogy a dolgot jóvátegye, t. i. a törvények megváltoztatásával és az áldozat szabadon bocsátásával. A gyermekgyilkosságoknál rendszerint nem az anya, hanem inkább a gyáva apa a gyilkos, ki az elcsábítottat elhagyja, vagy a gyermeket eltagadja. A mi esetünkben közrejátszik bizonyos öröklékenységi anyai részről, egy régebbi agyhártyagyulladás következményei, a tehetetlenség, az anyagi szükség, a szegényezés, úgyhogy JKeller Fridát nem annyira bűnösnek, mint inkább áldozatnak kell tekintenünk. A gyermek kétségtelenül nemcsak gondot okozott neki

anyagi szempontból, hanem undort is keltett benne. Minden körülmény mellette szól. De vajjon egy derék, szorgalmas nő, ki a gyermekeket szereti, hogyan félhet és undorodhatik saját ártatlan gyermekétől? Ha a bírák felvetették volna a kérdést és válaszoltak volna rá, úgy bizonyára nem lett volna bátorságuk a bűnt elítélni, hogy ne is szóljunk a halálos ítéletről. Mert lelkiismeretük hangosan kiáltott volna fel, hogy eljárásuk férfiak gyáva durvasága, igazságtalan eljárás és nemi erkölcstelenségre való dolog.

Sajátságos, hogy a csábítónak az újságokban közzétett hírek miatti felszólalása alapján a szt.-galleni törvényszék elhatározta, hogy K. F. elítélése *után* (mely ítéleten tehát már változtatni nem lehetett) a per megújítása nélkül *utólagos vizsgálatot* rendelt el! Bizonyára nagy szívésséget tettek annak a csábítónak. S mi az Aarauban összegyűlt nőszövetségnek ilyen ítéleteket és igazságtalanságokat eredményező törvényhozás elleni mozgalmát élénken üdvözöljük. Ha majd a társadalom minden terheket és szülést tisztelni fog és minden anyának védelmet és jogot fog biztosítani, csak akkor szabad a gyermekek³ilkosságokat szigorúbban megítélni.

V. 1. 1908 október. – Frida eddigi magatartásáról a következő megbízható értesítést kaptam:

Eleinte 6 hónapon át magánzárában tartották. Azóta a fegyház mosodájában foglalkoztatják és nagyon jól viseli magát. Szt. Gallenban kezdenek iránta rokonszenvet érezni. S mivel régebben egy szintén életfogytiglan elítéltet kegyelmi kérvényre szabadlábra helyeztek, nem lehetetlen, hogy Fridával ugyanez fog történni.

U. 1. 1919. – Keller Frida még mindig fegyházban ül s éppen most értesülök, hogy 15 évi fegyház *után* még csak most fogják szabadlábra helyezni.

II. 1908-ban történt hasonló eset.

„Szomorú kép gördült le tegnapelőtt a freiburgi esküdtszék előtt, ahol egy Konietzko nevű sziléziai munkásnő fölött ítéleztek gyermekgyilkosság miatt. A vádlott bűne az, hogy törvénytelen csecsemőjét megölte olymódon, hogy ennek a szájához és orrához összegyűrt kendőt tartott, míg meg nem fulladt. A vádlott teljes beismerésben van. A tárgyalás folyamán kiderült, hogy a vádlott szegény árva, aki

egy tanyán dolgozott. Itt egy munkás erőszakosságának az áldozata lett, akit éppen eme bűne miatt üldöznek s aki amellet még egy utálatos betegséggel is megfertőzte. E betegsége miatt a szolgálatból a lányt elbocsátották s mikor lebetegedett, minden kereset és gyámoltás hiányában követte el a tettét. Ezért a törvényszék is enyhén ítélte és a vádlottat csupán 2 évi börtönre ítélte.”

Milyen megható! Az „enyhén ítélte” majdnem gúnynak hangzik.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Orvostudomány és nemi élet. Nemi egészségtan.

Bevezető. – Ha a teológia az Istenről és a túlvilágróli hit összefoglalása, a jogtudomány a régibb és újabb erkölcsöknek és szokásoknak a kodifikált gyűjteménye, akkor az orvostudomány – legalább így szokták mondani – az a művészet, amelyik a beteg emberek gyógyításával foglalkozik. E három tudományág mindegyikének az alapját egy érzés és egy megismerés képezi. A félelem a sötét, ismeretlen, magasabb hatalmaktól és a halál utáni sorstól, kapcsolatban a tudásnak és képességének a korlátoltságával, illetve ennek a fölismerésével, vitte rá az embert a vallásra és az istentiszteletre; a jognak és jogtalanságnak fejlődésánál rokonszenvézésekből eredő megérzése, vagyis a lelkiismeret, kapcsolatban annak a fölismerésével, hogy az emberek szociális együttműködése szükségszerű valami, teremtette meg a jogtudományt; és végül a fájdalom érzése, továbbá a betegségtől és haláltól való félelem, kapcsolatban avval a megismeréssel, hogy sok fájdalmat enyhíteni vagy gyógyítani lehet, adott alkalmat az orvostudomány kifejlődésére. Míg azonban a hagyományos teológia a misztikumból él, a jog pedig, eredetéről és létalapjáról nagyon is megfélelkezik, főleg törvényparagrafusoknak a magyarázatásával és alkalmazásával foglalkozik, addig az orvostudomány magából az eleven emberből merít.

„Szürke, drága barátom, minden elmélet és zöld az életnek aranyos fája”.

„Goethének ezeket a szavait minden orvosnak élesen az elméjébe kellene vésnie. Hogy egy betegséget meggyógyíthasson, vagyis hogy a megzavart vagy rendellenes testműködések megint a helyes Pályára terelje, ha ugyan ez egyáltalán lehetséges, az orvosnak nagyon jól kell ismernie az egészséges testet és ennek az életműködését. Ezért az ő művészetének olyan segéd- és tapasztalati tudó-

mányokon kell fölépülnie, melyekből megszerezheti az előbb szükségesnek mondott ismereteket, elsősorban a bonctani és élettani ismereteket. Ez volt az oka annak, hogy az orvostudomány fejlődése folyamán ezek a segédtudományok mindnagyobb fontosságra tettek szert. Nagyobbreszt az orvostudomány a rugója annak, hogy olyan buzgón juttatnak a legbensőbb élettudományok területein, amilyenek a szövettan, a magzati fejlődéstan, az összehasonlító bonctan és élettan, különösen az agyvelő bonctana és élettana, a legújabb időben pedig a bakteriológia. Mi mindent ki nem kutat az ember, csakhogy drága énjét konzerválhassa és foltozathassa! Ennek következtében azonban a másirányú tudományos kutatások az orvostudomány keretén belül olyan óriási helyet foglalnak el, hogy a tulajdonképpeni gyógyítási tudomány sok tekintetben háttérbe szorul, bár a praxisban még mindig a főszerepet játssza és a természettudományokban járatlan közönségnek érthető okokból a legjobban imponál. Ez a művészet nagyon különböző értékű. Csak akkor valódi, ha minden féltudástól mentesen elegendő és alapos tudományos ismereteken nyugszik, mert a tudatlan orvos művészete rossz helyen és rossz eszközökkel próbál gyógyítani, a szélhámosnak a művészete pedig félszemmel folytonosan a beteg pénztárcájára pislant. Nagyon gyakori, hogy az igazi orvosi művészet tudatlansággal, a tudás szélhámossággal és művészettel és a tudás a művészet hiányával kapcsolódik; ez egyéneknél nagyon változik. Az ideál a tudás és művészet kapcsolódása becsületességgel és önzetlenséggel. Nem ritka azonban az sem, hogy egy és ugyanazon személyben valamennyi negatív tulajdonság egyesül: tudatlanság, képességek hiánya, haszonlesés és hozzá nem értés. Sajnos, úgy áll a dolog, hogy Goethének fent idézett szavait máskülönben derék és tudományosan képzett orvosok sem igen veszik figyelembe. Nagyon sok régibb vagy újabb orvosi dogma és tanítás szürke elméleteken alapul és semmiképpen sem jelenti az igazi élet-tapasztalás zöld ágának a gyümölcseit. Sok orvos a maga területén akaratlanul is úgy jár el, mint a legtöbb teológus, amennyiben t. i. «sküszik a Mester szavára és az ő szemüvegén át néz mindent, ahelyett, hogy önállóan gondolkodnék és figyelne mindent. Ez természetesen a legnagyobb mértékben tapasztalható azoknál az orvosoknál, akik valamely megrögzött rendszernek a hívei (pl. a homeopáták stb.), a nemi kérdés területén pedig éppen ez bosszulja meg magát a legkeservebben.

A mi szempontunkból különösen fontos az orvostudománynak az az önmegismerése, mely gyógyítóművészetének a gyengeségét helyesen belátva, ezt az egészségtani tételt állította föl: „*Jobb megelőzni, mind gyógyítani*”.

Fájdalom, az orvosok mai nézetei a nemi kérdésben, épúgy mint az alkoholkérdésben, az előítéletek, valamint a vallási etika doktrínáinak és a tekintélytiszteletnek a közvetett befolyása alatt állanak. Azért mégsem szabad szidnunk az orvostudományt, mert neki és segédtudományainak köszönjük azokat a megismeréseket, melyek ma már lehetővé teszik, hogy az ember szekszuális viszonyait egy egészséges, természettudományi szempontból igaz és etikai-társadalmi álláspontból ítélhessük meg. Nagyon messzire vezetne, ha itt az orvostudománynak a nemi élethez való minden kapcsolatát ismertetni akarnám. Könyvemnek első, második, harmadik, hetedik és nyolcadik fejezetei máris teljesen és tökéletesen az orvostudomány és a természettudományok eredményeire támaszkodnak. Amiről itt még szólanunk kell, az elsősorban a nemi egészségtan, mert a nemi kór tannal már a nyolcadik fejezetben foglalkoztunk. Én azonban az egészségtannak az általános és társadalmi részét a zárófejezetre hagyom és itt inkább a nemi kérdés területén tapasztalható bizonyos téves orvostudományi nézetekkel akarok szembeszállani.

Amit egy másik fejezetben a nemi kérdésnek a pénzhez stb. való viszonyáról mondtam, arra nem térek vissza. Láttuk már, hogy a prostitúciónak az egész orvosi ellenőrzése és szabályozása nemcsak etikai és jogi, hanem egészségtani szempontból is csupán rossz eltévelyedés volt és hogy egyáltalán nem felel meg annak az egyetlen bevallott céljának sem, hogy megvédjen a nemi betegségektől. Az utóbbi években az orvosok egy már meglévő intézmény helyességében való dogmatikus hit alapján egészen helytelenül tették föl a kérdést. Ugyanis azt mondták, hogy az állami szabályozásnak az ellenzői szolgáltatassanak bizonyítékot amellet, hogy az ő szabad rendszerük esetén jobban menne a dolog, pedig hát a valóságban úgy áll a dolog, hogy az állami szabályozás híveinek a dolga bebizonyítani, hogy a prostitúció állami megszervezése jelentékeny javulást idézett elő a nemi betegségek tekintetében. De még ebben az esetben is azt lehetne kérdezni, hogy egy ilyen gyötrelmes bürokratikus intézmény fentartása jogosult-e. Azonban egyáltalán nem szolgáltak avval a bizonyítással sem. Sőt a bizonyítási kísérlet csúnyán megbukott. Ami

a rendszert ennek ellenére is fentartja, az valójában nem a nemi betegségeknek általa történő csökkenése, hanem a férfiaknak nemi kicsapongások és nemi változatosság utáni vágya. A társadalomnak azonban nincs joga, hogy a kicsapongók és kéjencek különleges élvezeteinek céljára működésben tartson egy olyan szörnyeteg intézményt, mint az államilag szabadalmazott kerítés, mellyel velejárja női nem egy részének rendszeres lealacsonyítása és rendszabályozása.

Tehát egy régi és hamis dogma gonosz következményének kell tekintenünk, ha még ma is nagyon sok orvos akad, akik minden lehetséges okból az erről vagy arról panaszkozó fiatal férfiakat bordélyokba vagy prostituáltakhoz küldik. Ez olyan gyógyszer, amelyik rosszabb és veszedelmesebb, mint az a baj, melyet meg kellene gyógyítani, rosszabb mint az onánia, sokkal rosszabb mint az éjjeli magömlések és így tovább. A szekszuális rendellenességek és perverzítások nemhogy meggyógyulnának a bordélyházakban, hanem ellenkezőleg, itt tenyésztődnek csak igazán nagyra.

A sok hasonló elmondás közül szó szerint közlöm itt egy szegény idegbetegnek a levelét, akinek a szavait úgy tekinthetjük, mint számtalan más hasonló betegnek a történetét. Íme a levél:

„Most 31 éves vagyok, három és fél évig voltam házas és két évvel ezelőtt veszítettem el a feleségemet, miután három évig szenvedett tüdősorvadásban. Alighogy a feleségemet eltemettük, a gyermekem egyik lábán tört ki a betegség, úgyhogy ezt teljes 18 hónapig kellett szanatóriumban kezeltetnem.

Ennek a körülménynek tulajdonítom én a saját betegségemet is, mert ezek a sorscsapások olyan rettentően hatottak a kedélyállapotomra, hogy azóta képtelen vagyok összeszedni magamat.

Éjjelenként nem tudok aludni, nappal pedig fáradtságosan és energiátlanul vonszoló magam ide-oda, a legkülönösebb fekete gondolatokkal és melancholikus rohamokkal küzködve.

Testi bántalmaim a következők: nyomás a fejemben, fojtogatás a nyakamban, égés a bőrömben, majd ondóveszteségek, éjjeli magömlések stb.

Semmiféle orvosi művészet nem tud segíteni ezeken a bajaimon. Az álmatlanságom ellen brómmal és ópiummal kezeltek. Az ondóveszteségek ellen lupulinnal. Mikor mindez nem segített, *azt mondta nekem egy orvos, hogy nincs más hátra, próbálkozzak nemi érintkezést szerezni magamnak.* A morális érzéseimet legyőzve, há-

rom hónappal ezelőtt átléptem egy büntanyának a küszöbét, hogy egy prostituátnak a karjaiban keressek gyógyulást az ondóvesztéseim ellen. Ehelyett azonban egy kankót szereztem, melyet az orvos nem tud kigyógyítani. A gyógyszerek és a befecskendezések teljesen haszontalanoknak bizonyulnak.

A kétségbeesés szélére jutottam, az öngyilkossági gondolatok annyira eluralkodnak rajtam, hogy immár alig tudok ellenük védekezni. Pedig hát élnem és dolgoznom kellene, már csak a gyermekem miatt is, akinek boldogtalan létét én okoztam...”

Másrészt, amint láttuk, éppen olyan képtelen dolog az onániának és a nemi kicsapongásoknak a következményeit túlozni és evvel az embereknek fölösleges aggodalmakat okozni. A nemi ösztönről szóló negyedik fejezetünkben megismerkedtünk a normalitásnak az ingadozásaival és a Luther-féle szabállyal. Az orvosnak elsősorban is a következőket kell tanácsolnia:

A nőtlen fiatalember, amíg nem tud vagy nem akar házasodni, a gondolatait lehetőleg terelje el a nemi képzetektől és elégedjék meg a maguktól bekövetkező éjjeli magömlésekkel, de kerüljön minden szándékos onanisztikus manipulációt. Még inkább áll mindez a fiatal leányra, akinek az ösztönei normális körülmények között amúgy is sokkal gyengébbek és akinél nincs semmiféle mirigy-túltelítődés, ami parancsolóan követelné a párosodás által való kiürítést. Olyan személyeknél, akik éppenséggel nem tudják magukat visszatartani, a házasságon kívüli viszonyoknál a lehető legnagyobb óvatosság ajánlatos. Az ilyen házasságon kívüli viszonyoknak pedig nem kell szükségképpen a prostitúció jellegével bírniok.

Nagyon fontos feladata az orvosnak, hogy minden embert, aki nemi kérdésekben tanácsot kér tőle, igen barátságosan igazítson útba és tanítson ki és sohase játssza a gonosz morálpredikátor vagy ügyész szerepét. Sohasem szabad megijesztenie vagy korholnia azokat a szegény képzelt betegeket, akik onániával vádolják magukat, a nemi rendellenességekben és perverzításokban szenvedőket, hanem meg kell őket nyugtatni és igyekezni kell a bajukon segíteni. Ilyen szempontokból végtelen sok jót tehet az orvos. A hipnotikus szuggesztió és vele kapcsolatban a lélekelemzés eszközt ad a kezébe arra, hogy sok mindenféle nemi izgalmat, a túlságos magömléseket és sokféle perverzítást közvetlenül leküzdjön vagy legalább is enyhítsen és hogy az agyvelő tevékenységét más, normális pályákra terelje. Min-

den esetben a beteg egyéniségéhez alkalmazkodva kell eljárnia és figyelembe kell vennie azokat a különböző viszonyokat, melyeket könyvünknek különböző fejezeteiben ismertettünk. Soha egyik eset sem hasonlít teljesen a másikhoz; meg kell hallgatni a betegnek egész élettörténetét és aztán ennek alapján, minden dogmát félretéve, fejjel és szívvel kell ítélni és tanácsot adni. Még a házasságban is – és pedig elsősorban a monogámia következtében – nagyon visszás viszonyok adódnak, főleg olyan periódusokban, mikor a párosodás nem lehetséges, pl. pár hétig a szülés után, valamint sok betegség után stb. és ezek gyakran nagy nehézségeket okoznak. Ilyen eseteknél az orvos helytelen tanácsa óriási károkat okozhat. Ha az orvos megtiltja a férjnek a feleségével való párosodást, akkor ez két veszedelmes zátony közé jut. Vagy valóban tartózkodik, sokat szenved ettől, többnyire külön szobában kell aludnia és így, amint azt láttuk, könnyen elidegenedik a feleségtől, ha a dolog nagyon sokáig tart; vagy a prostitúció karjaiba veti magát, vagy szerelmi viszonyokba bonyolódik, gyakran nemi betegségeket hoz haza és így nem ritkán tönkreteszi a saját szerelmi boldogságát, valamint a családjának a boldogságát is. Az az orvos, aki egy férjnek megtiltja a feleségével való párosodást, nagy felelősséget vesz magára; ezt nem győzzük eléggé hangsúlyozni. Ebből és sok más okból is vizsgálat tárgyává kell itt tennünk egy másik nagyon fontos kérdést.

A nemi érintkezéstől való tartózkodás (kontinencia) tekintetében természetesen nagyon eltérő felfogások uralkodnak. A szélső állítások mindenesetre hamisak. Bizonyos, hogy a nemi érintkezéstől való tartózkodás hátrányait nagyon sokan nevetségesen túlozták. Normális viszonyok között a kontinencia mindkét nemnél, bár gyakran csak fáradtsággal, keresztülvihető és általánosságban elfogadjuk a christiániai orvosi fakultás egyoldalú szakvéleményét, amelyik azt állította, hogy a nemi érintkezéstől való tartózkodás következtében még sohasem figyeltek meg betegségeket, ellenben a nemi kicsapongások következtében igen. Ez a szakvélemény mindenesetre egy kissé túllő a célon, mert bizonyos lelki betegek és nemi túlérzékenységben szenvedők a kényszerített nemi tartózkodás következtében olyan ideges és lelki ingerületbe juthatnak, ami őket elme- és idegbetegekké teheti. Ezt nemcsak férfiaknál, hanem nőknél is megfigyeltem; a kényszerített tartózkodás következményeként impotencia, iszonyodások és bizonyos perverzítások léphetnek föl. Ezek azon-

ban csak kivételes esetek. Annyi bizonyos, hogy a nemileg ingerlékeny embereknél az önmegtartóztatás éppenséggel nem könnyű dolog és tőlük, főleg a férfiktól, gyakran majdnem emberfölötti hősies belső küzdelmeket követel meg. Chiniqui, a híres kanadai reformátor, említi egy derék szerzetesnek az esetét, aki kétségbeesve a szörnyű izgalom fölött, melyet a cölibátusi fogadalma következtében kielégítetlenül maradt nemi ösztöne okozott, nemi részeit a kezével kiszakította. Az ilyen tényeket szemük előtt kellene tartaniok bizonyos, hüvös temperamentummal felruházott vagy megöregedett vagy egyszerűen boldog házasságban élő morálprédikátoroknak, akik olyan elszörnyedve mennek neki azoknak az „erkölcstelenségeknek”, melyek a nemi ösztön következményei. Egy gazdag, művelt és addig szűzen maradt nimfomániákus leány kurtán kijelentette nekem, hogy ha nem kap minél előbb férfit, akkor prostituálja magát, mert nem bírja ki tovább. Majdnem gúnyként hangzik, mikor e jelenségekkel ellentétben nem ritkán megfigyeljük, hogy teljesen hideg természetű emberek, akiknek majdnem semmi nemi ösztönük sincs és akik legszívesebben önmegtartóztatók maradnának, vagy a bordélyházba mennek, vagy megházasodnak, „csak éppen, hogy úgy csináljanak, mint mások”, vagy hogy ki ne nevéssék őket! Ismertem egy ebbe a kategóriába tartozó gazdag és művelt fiatalembert, akit pajtásainak a gúnyolódása arra bírta, hogy életében egyetlen-egyszer a bordélyházba menjen; ez az egy alkalom elég volt arra, hogy szifiliszt kapjon és néhány évvel később az ennek következményeként beálló előhaladó agylágyulásban nyomorultán elpusztuljon.

Bár eredetileg az embernél – mint az állatorszámban is, amelyikből kifejlődött – a párosodás és a nemzés még egyet jelentettek, azóta a dolgok óriási módon megváltoztak. Ha teljesen az Ösztönünk szerint nemzenénk, akkor az utódaink csakhamar éhenpusztulnának. Amint láttuk, az a brutális kiválogatódás, mely a növény- és állatvilágban elpusztítja a gyengéket, az emberi társadalomból már nem irtja ki a rossz minőségűeket. Ezért tehát, mint azt már szintén hangsúlyoztuk, óriási fontosságú a társadalomra» hogy az ilyen gyengék és nyomorékok szaporodását lehetőleg megakadályozzuk. Ez pedig azt a szociális kötelességet rója ránk, hogy a nemi ösztön kielégítését élesen elkülönítsük a nemzéstől, hogy ezt az utóbbit szükség esetén elkerüljük, illetve megakadályozzuk, anélkül, hogy arról a másíkról

le kellene mondanunk. Parancsolóan megköveteli ezt nőink és gyermekeink jóléte!

A fogamzást megakadályozó szerek azoknak a sajnálatraméltó beteg embereknek jók, akiknek nem szabad utódokat létrehozniok, hogy a nemi szükségleteiket kielégítsék anélkül, hogy félni kellene attól, hogy ennek következményeképpen a világot boldogtalan és használhatatlan nyomorékokkal ajándékozzák meg. Továbbá lehetővé teszik, hogy fiatal emberek családalapítás nélkül már olyan időben összeházasodhassanak, amikor a pénzügyi viszonyaik mellett még lehetetlen volna több gyermek fölnevelése. Egyszóval ez a módszer lehetővé teszi az általam fölállított ama követelménynek a teljesítését, hogy a nemzést észszerűen és tudatosan kell irányítani és külön kell választani a nemi ösztön kielégítésétől. Hiszen nem olyan nagy szerencsétlenség, ha könnyelmű és élvezetvágyó emberek e szerek fölhasználásával annál vígabban áldoznak a nemi élvezeteknek. Először is ily módon sokkal kevesebb bajt fognak okozni, mint ma és másodszor legalább nem szaporítják társadalmi szempontból amúgy is használhatatlan fajtájukat. Helyettük annál jobban fognak szaporodni életvidám, nemzőképes, szociálisan gondolkodó emberek, akiktől erőteljes és használható utódok várhatók.

Szinte hihetetlen, hogy egyes orvosok, akik egyáltalán nem szégyenlik magukat azért, hogy fiatal férfiakat a prostitúció karjaiba vezetnek, majdnem fiatal leányok módjára pirultak vagy legalább is elszörnyedtek, mikor a fogamzást megakadályozó szerekről beszéltem nekik. A megszokás és az előítélet teszik, hogy a szeméremérzet nem jó helyen jelentkezik, fölháborodik az ártatlan dolgokon, ellenben közönyös a legnagyobb infámia és a legnagyobb piszok iránt.

Az eszközök helyes alkalmazása a nemzés szabályozására általában a tengelye az egész egyéni és társadalmi szekszuális egészségnek és szent kötelességük volna az orvosoknak nagyon behatóan foglalkozni evvel a kérdéssel, hogy indokolt esetben e szerek alkalmazását ajánlják. Ehelyett még majdnem mindenütt a copf és az előítéletek uralkodnak és úgy látjuk, hogy e tekintetben az orvosok többsége nemcsak dogmatikusabb, mint a teológusok és paragrafusrágóbb, mint a jogászok, hanem közülük is sokan tudatlanságból vagy előítéletből maguk is fertőzéseket kapnak, vagy a saját

feleségeiket ártalmas módon túlterhelik a szülésekkel. A baj az, hogy ők maguk sincsenek eléggé tájékozva erről a kérdésről. A waathlandi orvostársaság, melynek magam is tagja vagyok, felszólított, hogy előadást tartsak erről a kérdésről. Megelőzőleg már nagy bosszúságot okoztam Lausanneban egy ugyanerről a tárgyról tartott előadásommal és értesültem róla, hogy egyes kollégák, bár eredménytelenül, aláírásokat is gyűjtöttek ellenem a szakörökben. Ez arra indított, hogy annál kíméletlenebbül fejtsem ki az álláspontomat. Mégis a vita folyamán (csakis orvosok voltak jelen, de igen nagy számban) senki sem merte megtámadni a fel fogásomat. Sőt mindenki egyetértett velem.

A házasság egészségtana. – A többi fejezetekben már sokat elmondottunk erről a kérdésről, de főleg abból, amit a negyedik és Ötödik fejezetekben kifejtettünk, adódnak a házasság leglényegesebb élettani és lélektani föltételei is. Ha majd a házasság kölcsönös, szabad elhatározás alapján kötődik meg, ha mindkét fél tudja, hogy mit tesz, ha nem érvényesül többé a pénz korrumpáló befolyása és ha majd a vallásoknak és egy elavult jognak a természetellenes kényszerítései ki lesznek küszöbölve és ha végül majd a nő egyenlő jogú lesz a férfivel, – akkor majd a kölcsönös szeretet és megbecsülés kapcsolatban a nemi ösztönnel egyrészt és a nemzett gyermekkel szemben való törvényesen előírt kötelességekkel másrészt, fogják képezni a házasság maradandó kötőanyagát. A helyes hajlamú embe reknel azonban a külső és a belső kötőanyagok maguktól is összeolvadnak, mert ők ösztönszerű szociális kötelességérzetből, vagyis lelkiismeretből, külső törvényes kényszerítések nélkül is eleget tesznek a kötelességüknek, de azért egy sor speciálisan orvosi dologról külön is meg kell emlékezni.

Már a hetedik fejezetben láttuk, hogy célszerű, ha a férj valamivel idősebb, mint a felesége, átlagban a legjobb talán a 6-12 évnyi korkülönbség. Az egy nejű tartós házasságnál ez nagyon fontos szempont. A nő nemileg is és szellemileg is korábban érik, korábban van kész, másrészt viszont korábban öregedik és korábban veszíti el a nemzőképességét, mint a férfi. Azok a népek, melyeknél a többnejűség van szokásban, úgy segítenek magukon, hogy ámbár az egészen fiatal fiúk éppen olyan fiatal leányokat vesznek feleségül, később azonban ezeket félreállítják és megint maguknál fiatalabb nőkkel házasodnak össze. A mi viszonyaink mellett a férfi máskép-

pen segít magán és pedig a prostitúcióval. Többnyire már fiatal porában áldozatul esik ennek a testi és szellemi nemi korrupciónak, amelyik nagyon gyakran nemi fertőzésekkel jár és aztán a házasságot valami olyan gondozóintézet-félének tekinti, melyben a feleség többé vagy kevésbé az ápoló házvezetőnő szerepét játssza. Egyáltalán nem könnyű dolog megtalálni a kivezető utat ezekből a nehézségekből és megadni a helyes orvosi receptet egy maradandó egyqaejú házasság számára. A régi rendszerű poligámia nagyon is brutális, a prostitúció meg még aljasabb. *Hic Rhodus, hic salta*, vágja a fejünkhöz nem egy kárörvendő és önző ember, hozzátéve még ezt a maximát: „Utánam az özönvíz”. Azonban semmi sem használ, tehát csak mulassunk tovább vaktában, válaszolja a könnyelmű és a gyenge ember. Az embernek féken kell tartania a szenvedélyeit, jegyzi meg a moralizáló erkölcsprédikátor. Mi a középutat választjuk és azt mondjuk: Annak a fiatalembernek, akinek elegendő energiája van arra, hogy nemi vágyai fölött úrrá legyen, vagy akinek a nemi ösztöne eléggé mérsékelt ahoz, hogy megkönnyítse neki az önmegtartóztatást annyira, hogy mondjuk 25 éves koráig szűzen (éljen és úgy a prostitúciót, mint a futólagos szekszuális viszonyokat, valamint természetesen az onániát is kerülje, – ennek a fiatalembernek a leghatározottabb kilátásai vannak arra, hogy kihúzza az élet nagy sorsjegyét. Ha nincsenek előítéletei és nem iszonyodik attól, hogy szükség esetén egy darabig a fogamzást megakadályozó szereket alkalmazzon, akkor megházasodhatik már olyan időben, amikor még teljesen vagyontalan és olyan leányt választhat feleségül, aki elég fiatal arra, hogy őt hosszabb időn át lebilincselje, ha ugyan a jellemeik megfelelnek egymásnak. A leány egészen bátran férjhez mehet tizenhét- vagy tizennyolcéves korában, de mindenestre tizennyolc- vagy tizenkilencéves korában. Ilyenkor nemi szempontból már mindig teljesen érett, szellemi szempontból pedig eléggé fejlett és így nem nehéz megtartani a kívánatos korkülönbséget. Az ilyen fiatal emberek akkor is tovább tanulhatnak és tapasztalatokat gyűjthetnek, ha összeházasodtak. Sőt a házassági kötelékük annál jobban ingerli őket a komoly és intenzív munkára, menél inkább az a vágyuk, hogy minél előbb családot alapítsanak.

A házasságban, amint elmúlt a mézeshetek mámorja, a boldogság tartóssága (mint azt az ötödik és hetedik fejezetekben már mondtuk) a benső szellemi, kedélybeli és nemi alkalmazkodáson múlik

el, mely mindkét félnek a szeretetét derültebbé teszi. A házassági boldogságnak a legfontosabb, sőt azt mondhatnánk elengedhetetlen feltételei a közös munka, a közös ideálok, a kölcsönös szeretetteljes előzékenység, mely azonban nem megy az elkényeztetésig és a kölcsönös nevelés, mely azonban nem válik iskolamesterkedéssé és zsarnoksággá. Mindent, de mindent, ami bármiképpen is, hacsak külsőleg is, elidegenít egymástól, föltétlenül kerülni kell. A hálószobák elkülönítése, akármilyen gyerekesnek és nevetségesnek tartják is iezt az álláspontot egyes fenkölt szellemeik, nagyon meggondolandó lépés a házasságban és még akkor is könnyen elidegenedést okoz, ha máskülönben a legnemesebb motívumokból fakad. Ugyanez még sokkal nagyobb mértékben áll a nemi érintkezéstől való tartózkodásra, még ha ez nem is tart évekig, nem szólva itt azokról az esetekről, amikor ezt a beállott öregkori impotencia vagy valami komoly betegség teszik indokolta. Sokat beszéltek arról, hogy a nőnek szüksége van hosszabb kíméleti időre és a negyedik fejezetben láttuk is, hogy bizonyos vad népeknél a nőt a szülése után két évig vagy még hosszabb időn át is (a szoptatás tartania alatt) érintetlenül hagyják, mert ilyenkor a nőt „tisztátalannak” tartják. Ezek a szokások azonban nem lehetnek irányadók a mi viszonyaink között, mert ezeknél a vad népeknél többnejűségről van szó és ezek a vadak azt a kielégítést, melyről az egyik nőnél le kell mondaniok, megtalálják a többiekénél. Ha azt akarjuk, hogy a mi egynejű házasságunk se természetellenes ne legyen, se pedig illúzióvá ne foszoljon szét, akkor a nemi érintkezésnek bensőnek és állandónak kell maradnia, vagyis csak rövid időközöknek szabad megszakítania, mely szünetek a két házastárs kölcsönös alkalmazkodásának felelnek meg. Ezt figyelmen kívül hagyva, csakis a menstruáció és a gyermekágy jelentenek olyan megszakításokat, melyek élettanilag is indokolva vannak. Gruber szerint a betegágy által okozott megszakításnak legalább négy hétre kell terjedni; mi azonban inkább hat hétre terjesztenénk ki. Ennyi időn át való tartózkodást minden férj elbír, még a legrosszabb nemi hős is, legfeljebb egynéhányszor éjjeli magömléseket kap. A terhesség ellenben önmagában semmiféle okot nem ad a tartózkodásra. Ezalatt az idő alatt a férfinek a feleségét, figyelembe véve ennek állapotát, csupán sokkal nagyobb kímélettel kell kezelnie, mint egyébként, főleg pedig a nagyon előrehaladott terhesség idején, hogy a gyermeket kímélje, végezze a

koitust hátulról, kerülje a heves mozgásokat és a hímveszőjét se vezesse be mélyebben a kelleténél.

Viszont annál fontosabb, hogy a feleségnek két gyermekágy között hosszabb nyugalomban legyen része. Legalább is egy évnek kellene minden szülés és a legközelebbi nemzés között eltelnie, tehát (körülbelül két évnek két lebetegedés között. így a nő egészséges marad és egészséges utódoknak is ad életet. Igazán jobb csupán hét gyermeket nemzeni, akik életben és egészségesek maradnak, mint tizennégy gyermeket, akik közül hét meghal, nem is szólva a szegény anyáról, akit a folytonos terhességek és betegágyak hamar elhervasztanak és aki amellet félíg vagy egészen halálra dolgozza magát.

Ami a párosodásgyakoriságát illeti, erre vonatkozólag nem lehet semmiféle szabályt fölállítani, ez kölcsönös megegyezésnek és egyéni temperamentumnak a dolga. Emlékeztetünk a Luther-féle szabályra (hetenként kétszer-háromszor), ez valóban olyan szabály, mely az erőteljes nemzési korban bizonyára eltalálja a helyes mércét. Bizonyos hideg nőknek, akik ugyan nagyon szeretik a gyermekeket, akiknek azonban a párosodás valóságos szörnyűséget jelent, az én fölfogásom szerint semmi joguk sincs arra, hogy a normális feleség típusának tekintsék magukat és a férjeiktől azt követeljék, hogy ezek tartózkodjanak minden olyan párosodásiéi, melynek a célja nem a gyermeknemzés. Ellenben a nőnek igen is joga ivan arra, hogy tökéletesen fölvilágosítsák a nemi viszonyokról, mielőtt házassági kötelékbe lép. Mi több. Az volna a helyes, ha a férfi és a nő, mielőtt házassági kötelékre lépne, kölcsönösen fölvilágosítanak egymást a maguk nemi viszonyai, kívánságai és szükségletei felől, nehogy utólag süljenek ki súlyos és jóvátehetetlen csalódások és ezek tegyék boldogtalanná a házasságot.

A normális leány noha szüzen él és noha tulajdonképpen soha kéjes orgazmusban nem volt része párosodás vagy onánia következtében, mégis ha a nemi viszonyokról némileg tájékozva van, rendszeren nagyon jól megérzi, hogy az a gondolat, hogy párosodnék egy férfivel, aki iránt vonzalmat érez, vájjon kellemes-e neki vagy viszszatasztító. Még inkább áll ez a fiúra. Egy orvosilag képzett nő, aki teljesen szüzen élt, de tanulmányai folyamán teljes fölvilágosítást nyert, pontosan elmondotta nekem, hogy hosszú időn át minden

férfi megpillantásánál undort érzett a párosodásra gondolva, míg végre megismerte azt, aki megnyerte a vonzalmát. Erre aztán az ellenszenv mingyárt vágyódássá alakult át. Ez az egyszerű eset nagyon jól illusztrálja a nő monogám nemi érzését is. Utalok itt a tizenhetedik fejezetre, mely azt a módszert fejtegeti, ahogyan az ifjúságot a nemi kérdésben fel kellene világosítani. Azonban a mi imái formalizmusunk mellett és mert az úgynevezett jólnevelt leányok a nemi viszonyokról való teljes tudatlanságban nőnek föl, az ilyen kölcsönös megértés a végleges eljegyzés előtt ma még többnyire teljesen lehetetlen.

A férfiak prostitúciós szokásainak köszönhető, hogy manapság nagyon sok fiatal és egészséges nő szenved amiatt, mert idősebb és gyengébb potenciájú, kiélt egyénekhez mentek feleségül, úgy hogy ennek következtében nemi ingerlésben van ugyan elég részük, de ezt nem tudják tartósan kielégíteni. Ezen a bajon csak a nemi társadalmi viszonyaink alapos átalakulása segíthet.

Van aztán a kóros, hisztérikus szerelemnek egy fajtája, mely csak a fantáziában játszódik le, vágyódási frázisokkal és kacérkodással jár, azonban már az első párosodásnál undorrá és gyűlöletté alakul át. Bár ez az álszerlem jóval gyakoribb a nőknél, előfordul hisztérikus férfiaknál is. Aztán jön a magyarázat: „Csalódtam, tulajdonképpen sohasem szerettem őt”. Ez az önmegismerés gyakran még idejekorán jön és a már meglevő eljegyzés felbontására indít; sokszor azonban későn jön és akkor itt a boldogtalanság. Ilyen esetek elkerülésére volna nagy szükség a próbaházasságra és a válásnak jelentékeny megkönnyítésére. Már előre nem látott dolgok is zavaróan hatnak mingyárt a házasság kezdetén. Csupán a nőnek többnyire nagyon fájdalmas vaginizmusát említem meg (a hüvely görcsös összehúzódásai a párosodás alkalmával), amit azonban többnyire gyógyítani lehet. Azonban mindenképpen ajánlatos óvatosság a házasságelőtti orvosi vizsgálat más egyéb okból is, melyek közül itt pl. azt említem meg, hogy a szűk medence rendkívül veszedelmessé teszi a születeket. Ha egy nő a már öregedő Tolsztoj receptje szerint a párosodást kizárólag csak a gyermekmezés céljaira akarja megengedni, akkor ehez először is egy ebbe belenyugvó, hideg vőlegényt kell találnia. Ha nem talál ilyet és a férjének azt sem akarja megengedni, hogy egy második feleséget vagy ágyasnőt tartson, akkor vagy erről a föltételről, illetve kívánságról kell le-

mondania, vagy a házasságról és akkor az óhajtott gyermekekre házasságon kívüli nemi érintkezéssel kell szert tennie. Ezt a fölfogásomat talán nagyon sok ember rendkívül erkölcsstelennek találja, pedig hát természetes és észszerű és ennél fogva erkölcsileg is helyes. Természetesen evvel nem akarom azt állítani, hogy a férjnek joga volna a feleségét annyiszor kényszeríteni párosodásra, ahányszor kedve tartja; hiszen fentebb ennek éppen az ellenkezőjét fejtegettem. Egészben véve ez nagyon kényes kérdés. Azonban kellő jóakarattal mellett a nagyobb szabadság és nyíltság útján a legtöbb esetben kielégítő megoldáshoz lehet jutni a fentebb megjelölt érte-temben. A kölcsönös előzékenység és a szeretet mindig megtalálják itt a helyes utat. Csupán óvakodni kell úgy az aszketikus túlzásoktól és a kicsavart idealizmustól mint megfordítva attól is, hogy a felek gyávaságból és gyengeségből minden ösztönüknek és szenvedélyüknek szabad folyást engedjenek. Ha valahol az emberi életben, úgy itt ajánlatos csak az arany középút.

További fontos pont a gyermeknemzés kérdése. Miután ezt, amint láttuk, tetszésünk és akaratunk szerint szabályozhatjuk, kötelességünk minél jobb minőségű gyermekekre törekednünk. Ennek legelső kelléke a szülők jó minősége. Itt megint nagyon fontosak a szülők öröklékenységi viszonyai, vagyis, hogy szellemileg és testi- leg milyen minőségű elődöktől származnak. Nemcsak a szellemi képességekre és a testi egészségre kell súlyt helyeznünk, hanem még inkább a jó kedélyre, a lelkiismeretességre és a kitartó akarat- erőre. Mit ér az, ha testileg egészséges és erőteljes, intelligens, illetve ravasz gyermekeket nemzünk, akik azonban gyengeakaratúak, ön- zők, indulatosak, vagy éppenséggel bűnöző hajlamúak? Az ilyen egyének (erőteljes gazfickók) a legnagyobb bajt jelentik a derék és dolgozó embereknek, igazi szerencsétlenség önmaguknak és a társa- dalomnak.

Egyebekben utalok arra, amit az első fejezetben az átöröklés- ről mondtam. Továbbá fontos, hogy a nemzés idején a szülők se betegek, se alkoholizáltak ne legyenek, máskülönben az utódaik megromlott csirákból jönnek létre. (Lásd az első fejezetet.) Ugyan- csak figyelembe jön a nemzők kora is: öreg szülők gyermekei ren- desen gyengék.

Igazán végzetes dolog, hogy manapság a gyermeknemzés olyan óriási módon függ a vagyoni és a kereseti viszonyoktól. De-

rék, jó és egészséges szülőknek akkor sem szabadna tartózkodniok az erőteljes szaporodástól, ha szegények. Ugyanis a jóminőségű utódok úgyszólván maguktól nevelődnek föl és kitűnően, utat tudnak törni maguknak a világban. Ami csenevész és csak úgy utána-kullog a többinek, az már öröklékenyen gyenge minőségű, rossz csirából származó vagy egyébként romlott volt! Persze, hogy a véletlen betegségek vagy balesetek mindig árthatnak egy gyermeknek, ezek azonban csak kivételek, melyek erősítik a szabályt, mert az egészséges szülőktől származó gyermek itt is jobban ellentáll, ha ugyan alkohol, nemi betegségekkel való fertőzés és más efféle mesterségesen meg nem csökkentik az ellentálló erejét. Vad népeknél és még manapság is sok nemzet parasztnépénél is a gyermekek inkább gazdagságot, mint terhet jelentenek, mert ezeknek az embereknek az életigényei egyszerűek és egészségesek. Csak a mi egészségtelen és mesterségesen fölfokozott igényeink cicoma, fényűzés és raffinait élvezetek iránt, a mi mesterségesen előidézett izomgyengeségünk, Visszás félelmünk a betegségek-től és a baktériumok-tól, egy-szóval az elpuhultságunk tesz bennünket képtelenné arra, hogy nagyobb-számú gyermeket egyszerűen, olcsón és mégis jól fölneveljünk. Ezekhez járulnak persze a jogosult magasabb igények a gyermekek jó nevelése iránt, amiről a jövőben az államnak kell majd gondoskodnia.

Itt merül föl aztán az a kérdés, mely még nagyon kényes ugyan, mely azonban a jövőben – ha a mi óhajaink megvalósulnak – valószínűleg kevésbé nehezen lesz megoldható. Két ember bensően szereti egymást, össze akarnak házasodni és megkérdezik az orvost, vajjon szabad-e összeházasodniok, mert ebben vagy abban a betegségben szenvednek, vagy mert az egyik vagy mind a kettő öröklékenyen erősebben terheltek rossz tulajdonságokkal. Ha az egyikük már volt elmebeteg, vagy talán szellemileg még most sem teljesen egészséges, ha súlyosan tuberkulótikus, vagy ha szifiliszből vagy kankóból nem gyógyult ki teljesen, akkor az orvosnak kurtán ki kell jelentenie, hogy az ilyen házasodás könnyelmű és társadalomellenes cselekedet. Én ezt mint orvos mindig kötelességszerűen megtettem.

Ha a tényállás kevésbé súlyos és pl. csupán csak erősebb öröklékeny terheltségről vagy nem ragályozó és a házasságot mint ilyent nem veszélyeztető betegségről van szó, akkor a kellemetle-

nebb esetekben, különösen ha valószínű olyan gyermekeknek a születése, akik testi vagy szellemi minőségükben az átlag alatt fognak maradni, orvosilag megengedhetőnek kell ugyan mondani a házasságot, de a gyermeknemzést etikai és társadalmi szempontból meg kell tiltani. Itt mutatkozik aztán a fogamzást megakadályozó szerek fontossága. Az ilyen embereknek meg kell magyarázni, hogy milyen gonosz, sőt egyenesen bűnös dolog minden valószínűség szerint, beteges gyermekeknek a nemzése és óvni kell őket az ilyen könnyelműségtől. Ha mégis gyermeket akarnak, akkor inkább adoptáljanak egészséges, szegény árvagyermeket. Ismétlem, volt alkalmam ilyen irányú tanácsokat adni és pedig jó eredménnyel. Azonban nem szabad túlságosan szigorúnak lenni. Az orvosban megvan az a pesszimiztikus tendencia, hogy mindenütt betegséget lásson és a meglévő betegséget rosszabbnak a valóságnál. Nem szabad a következő nemzedéknél a gyermeknemzést megtiltania, csak azért, mert a családban fordult elő egy elmebeteg anya vagy éppenséggel egy ilyen nagynéni. Mindig az átöröklés valószínűség-számításának a lehetőségeit kell figyelembe vennie. A kötendő házasság két jelöltjénél és a gondosan kikutatandó elődöknél figyelembe kell venni a szellemi és testi egészségi viszonyokat és a két félnek a jellemét és akkor kell föltenni a kérdést, hogy vajjon milyen átlagos minőségű gyermekek várhatók ebből a házasságból. E megfontolás eredménye szerint, hogy a születendő gyermekek a népesség átlagos színvonala fölé vagy alá kerülnek-e fogja azt a tanácsot adni, hogy a gyermekek nemzését többé vagy kevésbé korlátozzák, vagy pedig egyenesen minél több gyermekre törekedjenek. Itt persze az átlagos szín-vonalat nem szabad túl magasra becsülni és mindig gondolnia kell a lakosság nagy tömegének a szellemi korlátoltságára, akarategyengeségére, erkölcsi fogyatékoságára és testi elégtelenségére. Ha aztán művelt és intelligens, de lelkiileg kissé kórosan terhelt emberek fordulnak az orvoshoz ilyen kérdésekkel, azért mert különösen lelkiismeretesek és aggodalmaskodók, akkor meg kell őket nyugtatni, egészséges és alkoholmentes életmódot előírni, de óvakodni kell kötelességükké tenni a terméketlenséget, mert hiszen remélhető, hogy utódaik etikailag és szellemileg az átlag fölött fognak állani és ha minden csirarontó hatást kerülnek, a regeneráció felé haladhatnak. Röviden az orvosnak itt nagyon is alkalmazkodnia kell az egyénekhez, a problémát minden oldalról meg kell vizsgálni és óvakodnia

kell attól, hogy egyoldalú dogmák befolyásolják. Csak akkor tud igazán helyes tanácsot adni; Különösen fontos és megnyugtató ránk nézve azt tudni, hogy a társadalmi egészségtan szempontjából nincs szükségünk arra, hogy egy házasságot megakadályozzunk pusztán azért, mert rossz minőségű utódok származhatnak belőle. A szegény lelki betegeknek és az öröklékeny terhelteknek, a buta és rossz embereknek, sőt az öröklékeny terhelt nyomorékoknak is megengedhetjük a gyermektelen házasságot, csak azt követeljük meg tőlük, hogy valamilyen módon gondoskodjanak a nemi érintkezésük terméketlenségéről. Sajnos, azonban a sebészek és a szülészek nagyon nehezen határozzák el magukat arra, hogy ilyen okokból operációkat végezzenek, még ha az emberek maguk kérik is őket erre. Megteszik, amint valami helyi bántalomról van szó, de súlyos öröklékeny terheltséget vagy akár a súlyos idegbántalmakat még nem találják elegendő indokoknak. Pedig ha így járunk el, akkor ezeket a szegény embereket nem fosztjuk meg már eleve is minden szerelmi és életboldogságuktól és nem hajtjuk őket a prostitúció vagy egy életuntságot okozó pesszimizmus karjaiba. Sohasem szabadna megfélemedezni arról, hogy kegyetlen szabályoakt nem lehet tartósan végrehajtani.

Az orvosi titoktartás. Az orvosi titoktartás a maga bizonytalan határaival rendkívül kényes ügy, amelyik éppen nemi területen különös nehézségeket okoz. Az orvosok álláspontja országok és egyének szerint nagyon változó, különösen Franciaországban az orvosi titoktartás majdnem bálvánnyá lett. Ez arra vezethet, hogy az orvos a törvényszék előtt is megtagadhatja a tanúságtételt, ami esetleg bűnök eltakarásával is járhat. És megfordítva vannak országok, ahol az orvosok nagyon könnyű szívvel mondják tovább azt, amit a betegek rájuk bízta. Egyszóval az orvosi titoktartás nagyon is gombolásra csinált fogalom, melyet főleg a ravasz magyarázgatások igen könnyen kétélű fegyverré tehetnek.

Bár az egyes eseteknek külön-külön való megítélése olykor nagy nehézségeket okozhat, mégis van egy általános etikai zsinórmérték, amelyik minden lelkiismeretes orvosnak vezérfonalul szolgálhat. Az orvosnak kötelessége mindenről, amit a betegek rábízta, hallgatni, ez alól természetesen föl vannak mentve akkor, ha a betegek maguk is nyíltan beszélnek erről vagy pedig ha az orvosnak kifejezetten megengedik, hogy erről beszéljen vagy írjon. Ám ez alól

a szabály alól is vannak kivételek. Először is ez föltételezi a beteg beszámíthatóságát és beszámíthatatlanság esetén csak föltételesen érvényes. Ha egy elmebeteg az orvosnak a szigorú titoktartás kötelezettsége mellett tesz olyan közléseket, melyek téveszméken alapulnak és másoknak a biztonságát veszélyeztetik vagy pedig magának a betegnek az érdekében követelik meg a beavatkozást, akkor az orvosnak, hogy valami bajt megakadályozzon, kötelessége jelentést tenni, *de csakis illetékes helyen*. Ugyanez áll gyermekekkel szemben, hogy az orvosnak ilyenkor kíméletesen kell eljárnia és vigyáznia kell a beteg, illetve a gyermek érdekeire, az magától értődik. Egyebekben pedig a beszámítható- embereknél is megvannak az orvosi titoktartás határai. A mi fölfogásunk szerint ez csak addig mehet, ameddig más embereknek a jogai, de elsősorban a társadalom érdekei nem kerülnek abba a helyzetbe, hogy sérelmet szenvedjenek. Éppen úgy mint ahogy az orvosnak kötelessége, hogy a kolera- vagy himlőbeteget az ő akarata ellenére is azonnal bejelentse és elkülönítse, hogy elhárítsa azt a szerencsétlenséget, amit egy járvány kitörése jelent, ahogyan tehát itt nem érvényes a titoktartás, éppen annyira kötelessége, hogy más hasonló esetekben hasonlóképpen járjon el. Egyszóval az orvosi titoktartás kötelezettsége nem jelentheti azt, hogy szerencsétlenségekben és bűnesetekben az orvos is büntárs legyen.

Lássunk néhány példát:

Egy orvost fölkeres egy férfi és megvallja neki, hogy szadizmsban vagy éretlen gyermekek iránti nemi hajlamban szenved. Nyilvánvaló, hogy az orvosnak közveszélyes emberrel van dolga és így nehéz helyzetben van. A szélsőséges eljárás mindenképpen baj., Annak az orvosnak, aki egyszerűen csak kezeli a beteget és nem törődik ennek az esetleges áldozataival, nincs igaza. De nyilván még helytelenebbül jár el az az orvos, akinek a megbízható helyről hallott esetét fentebb már elmondottam, vagyis aki hasonló esetben azt mondta a tanácsot kérő betegnek: „Maga disznó, menjen innen, különben följelentem”. Nincs igaza annak sem, aki az ilyen embert egyszerűen följelenti. Az orvosnak alaposan meg kell vizsgálnia az ilyen beteget, minél mélyebben behatolni a lelki életébe, megállapítani a perverzitása fokát és meggyőződni arról, hogy szégyén becsületes emberrel van-e dolga, aki kétségbeesetten és egész energiájával harcol a beteges hajlama ellen, vagy ellenkezőleg egy

önző és kíméletlen egyéniséggel, aki csak azért fordul az orvoshoz, hogy ez kiségitse őt abból a pillanatnyi kellemetlen helyzetből, melybe perverz ösztöne belevitte és aki máskülönben minden lelkiismeretfurdalás nélkül enged a maga veszedelmes hajlamának és veszedelmet jelent a társadalomra. Az utóbbi esetek, sajnos ezek a leggyakoribbak, rendszeren csak azért keresik föl az orvost, hogy a maguk céljaira visszaéljenek vele. Már most ha az orvos pl. csupa ^kényelmességből vagy akár becsületes meggyőződésből azt hiszi, hogy ilyen esetben is meg kell tartania az orvosi titkot, akkor ő is .büntársává lesz az ilyen embernek. Természetesen átmenetek is vannak a becsületes, derék és az egészen lelkiismeretlen betegek között. Mit tegyen ilyenkor az orvos. Mindenekelőtt végezzen alapos vizsgálatot, de az ítéletével várjon addig, míg teljesen tisztában nincs az esettel. Ha nem elég járatos ezen a területen, akkor vegye igénybe egy szakorvosnak a segítségét. Ha azután az a meggyőződése, hogy a beteg őszintén küzd a baja ellen, hogy eddig minden kísértésnek ellenállott és senkinek kárt nem okozott, akkor minden eszközzel támogatni fogja őt ebben az ellentállásában és igyekszik a bajától megszabadítani; rábeszéli, hogy szükség esetén azonnal keresse fel őt vagy önként vonuljon egy elmeógyógyintézetbe, ha úgy érzi, hogy immár nem tud ellentállani; egyebekben pedig megtartja az orvosi titkot. Evvel megmenti a beteg existenciáját és a társadalmat is jobban megvédi, mint a büntetőtörvénykönyv. A rosszabb esetekben, mikor az orvosnak az a meggyőződése, hogy a beteg vagy nem tudja vagy nem akarja magát tartani és büntetésekre kerülhet a sor, akkor legjobb a következő eljárás. Megmagyarázza a betegnek, hogy ilyen tényállás mellett nem vállalhatja a felelősséget és fölszólítja, hogy azonnal vétesse föl magát elmeógyógyintézetbe, különben kénytelen lenne őt följelenteni. Ha szót fogad, akkor ő gondoskodik róla, hogy a dolognak semmi további törvényes következménye ne legyen. Az egyes esetek szerint lehet élesebben vagy kevésbé élesen föllépni. Ilyen esetekben ugyanis az elmeógyógyintézet az egyetlen menedéke az ilyen betegnek és a legjobb segítsége az orvosnak, ugyanúgy mint járványok esetén a járványkórház.

Első példának éppen az egyik legrosszabb kategóriájú beteget választottam, akinél mindig valószínű, hogy közveszélyes vagy ilyenné lehet. Azonban előfordulnak más esetek is, amelyet például Brieux dolgoz fel „A métely” című drámájában. Egy szifilitikus, aki

nem gyógyult meg, házasodni akar és megkérdezi az orvosát. Szabad-e az orvosnak itt arra szorítkoznia, hogy a beteget erről lebeszélje? Szabad-e vagy éppenséggel kötelessége-e hallgatnia, ha a beteg nem akar szótfogadni és engedheti-e a szerencsétlenséget megtörténni, csak azért, hogy az orvosi titkot megtartsa? Nem inkább kötelessége-e a betegnek azt mondani: „Vigyázzon, mert ha nem hallgat rám, a menyasszonyát vagy ennek a szüleit kíméletlenül fölvilágosítom az ön állapotáról”. Én azt hiszem, hogy ez igen is kötelesség. Csupán nem szabad az orvosnak a beteg háta mögött eljárnia, mint a beszámíthatatlan betegnél.

Így és nem másképpen értelmezem ön a lelkiismeretes orvos kötelességét, aki tisztában van hivatásának a magas méltóságával. Hasonló dolgom nekem is volt egy tetőtől-talpig tuberkulotikus fiatalemberrel, aki mindenáron el akarta magát jegyezni. Dacosan és szemtelenül ellentállott nekem, mikor kijelentettem neki, hogy valóságos bünt követ el a menyasszonyával szemben. Mikor ez nem használt, hidegen és határozottan kijelentettem, hogy a leányt elfogom világosítani az állapotáról és ezt meg is tettem, úgy hogy a házasság nem jött létre. Később sikerült neki egy másik leányt magához bilincselnie, akit szintén figyelmeztettem ugyan, de mégis hozzámert. Én megtettem a kötelességemet.

Az én fölfogásom szerint ugyanez a kötelessége az orvosnak olyan emberekkel szemben, akik meg nem gyógyult krónikus kankóban, valamilyen elmebajban, alkati szekszuális perverzításban stb. szenvednek.

Régebben, mikor a homoszekszualitást szerzett bajnak tekintették, házassággal igyekeztek meggyógyítani. Ma is előfordul még ez a társadalmi szörnyűség és tudatlan orvosok még ma is ajánlják. Sőt bizonyos homoszekszuálisok elég raffináltak, hogy kis homoszekszuálisokat mint gyermekeket kívánjanak. Minthogy azonban csupán a szeretett férfiakkal való nemi érintkezésből természetesen nem várhatnak ilyeneket, megházasodnak, hogy avval a szegény asszonnyal, aki az áldozatukká lett, fáradsággal, kínnal és undorral néhány gyermeket nemzzenek, közben nem tartózkodva attól, hogy rendellenes szenvedélyüknek is hódoljanak. A feleség persze csak a házvezetőnő szerepet játssza, aki mellékfoglalkozásként alkalmilag egy pár gyereket is a világra hoz. Az ilyen házasságnál az orvos nem vállalhatja a büntárs szerepét. Itt is az a kötelessége, hogy a

homoszekszuális férfit megfenyegesse a menyasszonyánál való följelentésre, ha gonosz szándékát valóban végre akarja hajtani.

Másik eset az, mikor az orvost olyan személy keresi föl, aki bizonyos fogyatékoságokat, talán csak erős öröklékeny terheltséget közöl vele és megkérdezi, hogy ennek ellenére is megházasodna tik-e? Vannak esetek, amikor a dolog kétes lehet és amikor az a fontos, hogy mit szól hozzá a másik fél. Ilyenkor az orvosnak az a kötelessége, hogy mindenekelőtt teljes becsületességet követeljen és azt mondja: „Jó, ilyen vagy olyan föltételek mellett talán megházasodhatik, de semmiesetre sem szabad az igazságot a menyasszonya (vagy a vőlegénye) előtt elhallgatni. Ez az ön érdeke is, mert a csaláson alapuló házasság nem lehet boldog. Engedje meg, hogy beszéljek a másik féllal. Aztán majd meglátjuk”. Ezt rendesen meg is engedik s az orvos ilyenkor sok jót tehet és sok bajt háríthat el.

Többször megéltem azt az örömet, hogy menyasszony és vőlegény együttesen eljöttek hozzám, őszintén föltárták a viszonyaikat és aztán tanácsot kértek tőlem, hogy ilyen körülmények között szabad-e egybekelniök. Az ilyen esetekben mindig így is kellene eljárni, ha az emberek nemi dolgokban becsületesekek volnának és jobban megértenék a saját érdekeiket. Így az orvosnak is nagyon megkönnyítik azt, hogy észszerű tanácsot adjon. Különben remélhető, hogy a közönség fokozódó felvilágosítása a kérdés fölől mindjobban meg fogja könnyíteni, hogy orvos nélkül is meg fogja találni a helyes utat.

Egy másik kérdésről, mely elé az orvos nagyon gyakran állítódik, már beszéltünk; ez a *mesterséges elvetelés* kérdése. Itt csupán utalok a tizenharmadik fejezetben mondottakra. Az orvosnak minden ilyen esetben lelkiismeretesen mérlegelnie kell az összes körülményeket. Még egyszer hangsúlyozom, hogy figyelembe kell vennie a társadalom érdekeit is és – már amennyire ezt az anya állapota megengedi – nem okvetlenül rajta lenni a gyermek megszületésén, még akkor is, ha ez szerencsétlen nyomoréknak ígérkezik. Egyszóval ne kizárólag az anya egészsége legyen a döntő szempont, mint eddig, hanem a magzaté is. Nem bánom, tartsák életben a született nyomorékokat; de legalább a lehetőségig akadályozzák meg, hogy ilyenek egyáltalán szülessenek.

A nemi betegségek kezelése. A nyolcadik fejezetben azt mondtuk, hogy a nemi fertőzések elkerülése az egyetlen biztos

feezelési mód. Azonban hogyan lehet őket elkerülni? Először a prostitúció kerülésével, másodsor a 2 alkoholtól való tartózkodással, harmadszor nagy tisztasággal a párosodásnál és közvetlen utána (mosakodások), negyedszer a partner előzetes megvizsgálásával, ötödször fertőtlenítő szerek alkalmazásával, hatodsor avval, hogy nem csókolódzunk kétes egyénekkel, hetedszer avval, hogy minden gyanús kis karcolást stb. jódtinktúrával kenünk be. Továbbá minden férfi, aki-nek a fitymája nem elég tág, távolítsa ezt el, mert a fityma a férfiaknál valóságos lerakódó helye a tisztátalanságnak. A körülmetélteknél a nemi fertőzés sokkal ritkább, mint a körül nem metélteknél. A párosodás utáni vizelés kimossa a húgycsövet. A nők közvetlenül a párosodás előtt vagy után alkalmazzanak langyos befecskendezéseket, ha fertőzéstől kell tartaniok, egy ezrelékes szublimátoldattal.

Továbbá rendkívül fontos dolog, minden embert már kora ifjúságában fölvilágosítani a nemi betegségek veszélyeiről és elhárításáról.

A nézetek a szifilisz kezeléséről és lefolyásáról nagyon eltérnek egymástól. Míg a legtöbb orvos mindmáig egekig dicséri a higanyt, mások megvetik és egyenesen azt tartják, hogy ez okozza a gerincvelősorvadást és az agylágyulást. Nagyon föltűnő, hogy ezek az utóbbi betegségek a kultúrnépeknél olyan kegyetlenül düköngenek, míg például az araboknál majdnem ismeretlenek, de náluk annál gyakoribbak a csont- és bőrszifiliszek. Vajjon az alkoholfogyasztásunk, az erősebb agymunkánk vagy a higanykezelésünk az oka ennek? Én azt hiszem, hogy ennek inkább az alkohol közreműködése az oka, meg az, hogy az arabokhoz jóval később hurcolták be a szifiliszt. Újabb időben higany nélkül is nagyon jó eredményeket értek el az Ehrlich-féle szalvarsan kezeléssel, ami valóságos forradalmat idézett elő és a higanyt meglehetősen háttérbe szorította, illetve legújabbban a kettőt együtt alkalmazzák.

Hosszú éveken át gyűjtött tapasztalataim alapján minden dogmatikus ellenvéleménnyel szemben a következőket állíthatom:

1. A higany a szifilisz kezdetén jó szolgálatokat tesz; a betegség hosszabb tartama után azonban nem használ, sőt inkább árt. Az úgynevezett metaszifilisz (agylágyulás és gerincvelősorvadás) kezelésénél egyenesen rosszabbító hatású.

2. A friss szifilisz látszólagos meggyógyulása, higannyal vagy

anélkül, nem véd meg a metaszigilis későbbi kitörésétől (akár még 20-25 év múlva is).

3. A tulajdonképpeni agy szifilisznek vannak ugyan korábbi formái is (szifilitikus fekélyek és véredényátulások), de a valódi agylágyulás és a valódi gerincvelősorvadás kizárólag régebbi szifilisznek a termékei. Vannak nem szifiliszből eredő agylágyulások és gerincvelősorvadások is, de ezek sokkal ritkább betegségek és mikro-szkóppal is felismerhetők.

4. Szűz hajadonnál (aki nem kapott véletlenül más módon szifilitikus fertőzést) és gyermekeknél, akik nem szenvedtek veleszületett szifiliszben, agylágyulás és gerincvelősorvadás egyáltalán nem fordulnak elő.

Nem lehet a föladatunk, hogy itt a tulajdonképpeni kezelés részleteire kiterjeszkedjünk, mert ez tisztán orvosi kérdés. Csak néhány általános pontot akarunk érinteni. A nemi betegségeket sok esetben főleg azért kezelik hiányosan, mert mint a tizedik fejezetben láttuk, a betegek szégyenlik kezeltetni magukat. Nézetem szerint minden módon igyekezni kellene ezeknek a betegségeknek a kezelését titoktartással és a szemérem kíméletével előmozdítani. Erre a célra külön kórházakat kellene berendezni, csak egy-egy nem számára és meg kellene engedni, hogy a betegek ott névtelenül kezeltessék magukat. Hiszen a betegek előre lefizethetik a kezelési díjat, esetleg öltsenek álarcot, hogy senki rájuk ne ismerjen. Különösen a nemi bajokkal fertőzött *nőket* rendkívüli módon visszatartja a kezeléstől az a félelem, hogy fölismerik őket. Míg a szajhák szemérmetlen népsége nem törődik evvel a szemponttal és a kórházi kezeléstől legfőbbjéért irtózik, mert ez megakadályozza a keresetében, a tisztességesebb nők tiszteletreméltó okokból kerülnek a kezelést. Még a gondolat is borzasztó nekik, hogy a kilétüket fölfedjék és még borzasztóbb, hogy a kórházak venerikus osztályaival, bordélyszajhák szörnyű társaságával legyenek együtt. Ezeket a tiszteletreméltó érzéseket mindenestre kímélni kell. Erre semmi más módot nem látok, minthogy alkalmakat kell teremteni a diszkrét, névtelen kezelésre, minden nagyobb városban, mégpedig a szegény emberek számára is. Evvel nemcsak a betegeknek, hanem a fertőzések csökkentésével az egész népnek hasznos szolgálatot tennénk.

Természetesen hátra van még a magánorvos által való kezelés. Ez azonban nem igen történhetik névtelenül és amellettt költsé-

ges. A betegpénztárak itt többnyire csütörtököt mondanak. Ezért van tehát szükség az általam fentebb követelt kórházakra, melyek a társadalmi szanáláshoz sokkal nagyobb mértékben járulnának hozzá, mint a prostitúció elhibázott szabályozása.

Épöly fontos a nemi perverzítások kezelése. Erre vannak fontos általános szabályok, melyeket el is akarok mondani. A nemi perverzítások nagy általánosságban főleg az agyvelő öröklékeny hajlaimain alapulnak vagy autoszugesztiók, lelki sebesülések vagy rossz megszokások következményei. Ezekben az utóbbi esetekben csak egy kezelési mód van, jó szokások megszerzése, lelki sebesüléseknél a beékelt képzet kiszabadítása hipnotikus szugesztióval, esetleg lélek-elemzéssel kapcsolatban. Más kezelési módok csak közvetve hatnak szugesztív módon, például a figyelem elterelése munkával, testi megerőltetések, masszázs, villamosság stb. A megszokás vagy autoszugesztió révén szerzett perverzióknál, főleg az onániánál, mindig alkalmazni kellene a hipnotikus szugesztiót. Az onániánál ugyanis, amennyiben megvan a másik nemre irányuló normális ösztön, csak a szükség fejleszti ki ezt a rossz szokást, az alkalom hiánya a nemi ösztön normális kielégítésére, amin tehát egy normális nemi viszony, például házasság, tartósan segíthet. Továbbá utalok itt arra, amit az első fejezetben a homoszekszuálítás gyógyításáról mondtam a pubertás-mirigyek beültetésével.

Azonban óvakodni kell attól is, hogy elhamarkodva mingyárt egyszerűen megszokott vagy autoszugesztív úton szerzett perverziókra gondoljunk. A nagyon közönséges szükség-onánia és a pederasztia kivételével, melyek tulajdonképpen nem is perverziók, hanem csak szükség-kisegítések, a megszokás útján szerzett perverziók egyáltalán nem olyan gyakoriak. Főleg pedig azok a személyek, akik szükségből onanizálnak, pederasztálnak és más hasonló manipulációkat végeznek, maguk is tisztában vannak azzal, hogy ezt csak szükségből teszik, hogy máskülönbbe normálisak és legjobban szeretnének a normális párosodással élni, ha erre alkalmuk és módjuk volna, egyszóval ha a külső viszonyok ebben meg nem akadályoznák őket. Vagy pedig tudatos kéjencek azok, akik természetellenes kicsapongásaikat változatosság-keresésből vagy avval a számítással üzik, hogy a nemzést vagy az infekciót elkerüljék. Az ilyen egyének ugyancsak óvakodnak attól, hogy orvos tanácsát kérjék ki. Ők ugyanis normálisaknak és nem betegeknek érzik magukat.

Akik az orvoshoz jönnek, azok majdnem mindig kóros esetek és egészen vagy részben az öröklékenyen veleszületett (esetleg antozuggesztív úton létrejött) perverziókhöz tartoznak. Az előbbieknél különösen kerülni kell a házasság ajánlását. Schrenck-Notzingnak (de egyízben nekem is) sikerült homoszekszuális férfiaknál a perverz hajlamot nők utáni nemi vággyá átalakítani hipnotikus szuggesztiók segítségével. Míg azonban Sehrenck-Notzing tanár az eredmény hosszabb tartama után megkockáztatta, hogy a házasságot ajánlja, én ezt nem tudtam a lelkekre venni, mert nem láttam elég biztosítékot a tartós sikerre egy olyan bajnál, amelyik öröklékenyen olyan mélyen gyökerezik a szervezetben. Az ilyen embereknél mindig a lehetőségig igyekeztem a nemi ösztönt tompítani és rávenni őket, hogy elégedjenek meg az önként bekövetkező éjjeli magömlésekkel. A homoszekszuális férfit mindig erősen lebeszéltem a házasságról, megmagyaráztam neki, hogy evvel valóságos bünt követ el; szükség esetén inkább onanizáljon vagy végül kössön vad viszonyokat, melyeknek legalább nincsenek komoly következményeik. A gyermeknemzéstől úgy tartózkodjék, mint a tűztől. (Ha a Steinach kísérletei nyomán később úgy mutatkoznék, hogy homoszekszuálisoknál a pubertásmirigy beültetése tartós eredménnyel jár, akkor az ő megházasodásuknak a kérdését természetesen revízió alá kell venni.)

Sajnos, mai törvényeink és fölfogásaink még megakadályoznak bennünket abban, hogy a homoszekszuális embernek nyugodtan ajánljuk, hogy csak kössön házasságot a magához hasonlókkal, amit úgyis olyan nagyon szeretne. Társadalmi szempontból ez nagyon ártalmatlan dolog lenne. A szegény ördögöknek pedig nyugalma lenne és a normális emberek is inkább meg lennének védve tőlük. Ezért mindenképpen, mint a tizenharmadik fejezetben is mondtam, azokhoz az orvosokhoz csatlakozom, akik a homoszekszuális szerelem és pederasztia büntetésének eltörlését kívánják, ha a dolog felnőttek közt és mindkét fél beleegyezésével történik. Amíg a szekszuális szempontból normális érzésű embereknek nincsenek terhére vagy kárára vagy nem igyekeznek kiskorúakat elcsábítani, az ilyen veszélytelen szekszuális perverzításokat (a szodomitákat, homoszekszuálisokat, mazochistákat, fetisisztákat stb.) békében kellene hagyni. Ha pedig egy ilyen beteg orvosi kezelést kíván, mert szégyenli magát és idegesen izgatott, akkor hipnotizálni kell őt vagy lélekelemzéssel kezelni, szórakoztatni és hasznosan foglalkoztatni. A lelki kezelés itt

nagyon sokat tehet. Ha egy perverzitás egészen bizonyosan *csupán szerzett* és könnyen gyógyítható, akkor teljes gyógyulás után meg lehet engedni a házasodást, sőt gyermekek nemzését is. Nem beszél itt a már említett terméketlen házasságokról olyan perverz egyének vagy lelki betegek között, ahol a házasságokat orvosilag mindig meg lehet engedni, ha mindkét fél nagyon jól tudja, hogy mit csinál, így a túlságos mértékű éjjeli magömléseket, onániát, nemi túlérzékenységet és a lelki impotenciát eredményesen lehet kezelni hipnotikus szuggesztióval. Ilyen esetekben, ha a nemi ösztön más-különbén normális, a házasság megengedhető és még lelki impotencia esetén sem kell mindig megtiltani. Mindig az egyénhez kell alkalmazkodni. Hogy az impotencia gyógyulását a házasság megengedése előtt kísérletileg kell megállapítani, az magától értődik, valamint az is, hogy e célból nem kell a prostitúcióhoz folyamodni.

Nemi érzéketlenségnél a tulajdonképpeni házasság értelmetlen valami, amelyik súlyos félreértésen alapul. Még a férfi részleges érzéketlensége mellett is képtelenség. Ez természetesen csak a férfire áll, tért talán a legtöbb leány a házasság előtt nemi szempontból annyian érzéketlen, amennyiben az orgazmust nincs alkalma megismerni mindaddig, amíg szűzen él. Így aztán nem igen tudhatják megítélni, hogy a bennük szunnyadó nemi ösztön milyen erőssé fog kifejlődni. A nemi fölvilágosítás mindenesetre hasznos lesz a leányoknak anynyiban, hogy olyanok, akik valóságos undort éreznek a párosodás gondolatára, kerülni fogják a nemi viszonyokat, amint megtudják, hogy miről van szó és ez mindenesetre jó. Mégis a nemi érzéketlenség következménye a nőnél sokkal ártalmatlanabb, mint a férfinéél, mert nem akadály a párosodásnak. Mindazáltal nemileg többnyire vagy állandóan hideg leányok nemileg érzéketlen férfiakkal, ha mindkét fél egymásról és kölcsönösen tudja ezt az állapotot, igen könnyen köthetnek a testvéri barátság alapján „házasságot”, amelyik aztán egyáltalán nem, vagy csak alig valamennyire szekszuális házasság, hanem két hasonló érzésű és gondolkodású léleknek szellemi és gazdasági egyesülése. Ez aztán az igazi plátói szerelem, ahogyan azt az elmélet fölállította. Az ilyen nem éppen nagyon gyakori és főleg nem szabad összetéveszteni a homoszekszuális hajlamokkal. A jogosultsága is megvan, mert nemileg érzéketlen emberek is szükségét érezhetik a szellemi és érzelmi szeretetnek és a saját otthonnak. Sajnos azonban, a tökéletesen érzéketlenek éppen olyan abszolút képtelenek

a nemi érzésekről ítéletet alkotni, mint a vakok a színekről. A nemi érzéseket egyáltalán el sem tudják képzelni, másoknál nem veszik ezeket észre és így a dolog félreértésének alapján mindig az a nagy veszély fenyegeti őket, hogy egy nemileg érző féllal kötnek házasságot, amiből aztán nagy szerencsétlenség lehet. Ezeket a viszonyokat az orvosoknak kell ismerniök.

A férfi és női nemi szervek betegségeinek a kezelése nem tartozik ide. Nagy általánosságban még csak annyit akarok megjegyezni, hogy a specialista orvosok nagyon gyakran elkövetik azt a súlyos hibát, hogy a nemi szerveken lokálisan kezelnek olyan állapotokat, melyeknek oka kizárólag az agyműködésben van és ennél fogva csakis lelki kezeléssel, különösen hipnotikus szuggesztióval vagy lélekelemzéssel szüntethetők meg. Példának fölemlítem a nők menstruációs zavarainak nagy részét, a lelki impotenciát, a túlságos éjjeli magömléseket, az onániát, ha ugyan ezt nem fimózis vagy férgek okozzák és így tovább. Ez a megjegyzés azonban *nem* akar igazolása lenni az ellenkező hibának, amelyik abban áll, hogy a lokális vizsgálatot elhanyagolják, vagy a valóban meglévő lokális bajt nem kezelik.

A szekszuális kuruzslás. A szenvedő ember könnyen elveszíti a fejét, ezt a tényt, az erotizmussal kapcsolatban a kizsákmányolók bőségesen kiaknázzák, mert az emberi butaság kimeríthetetlen jövedelmi forrás számukra. És mivel különösen a nemi terület aggodalomba ejt és bizserget egyszerre, nagyszerű területe a kizsákmányolásnak. Ki is fejlődött az engedélyezett és nem engedélyezett szélhámosok megfelelő ipara, akiit megijesztenek az onanistákat, a perverzhamájukat és a képzelődőbetegeket stb. s reklámokkal igyekeznek ezeket magukhoz csalogatni és kizsákmányolni. Az úgynevezett okultizmus területén is borzasztó nemi szédelgést üznek. Hipnotizált személyekkel való szekszuális visszaélés szintén előfordul.

Hogy itt mi mindenféle üzletek és üzelmek történnek a kerítés-sel, a magzatelhajtással stb., azt el sem lehet mondani. A népnek, de a szalonműveltségűeknek és a főnemességnek is a nemi kérdésekről való kirívó tudatlansága és bárgyú babonája szolgáltatja azt a nedvdús talajt, melyen ez a mindenféle gyom oly buján tenyészti. Majd-

* Lásd Baerwald: „Okultizmus és spiritizmus a természettudomány megvilágításában”. Budapest, 1926. Natura.

nem mindennap hallom szegény pácienseimnek a panaszkodásait ilyenféle csapdákról, melyekbe beleestek. A törvényeink azonban olyan kitűnően vannak megcsinálva, hogy az illető szélhámusokat *még* csak meg sem szabad neveznem, mert kockáztatom a pert és az clítéltetést. Valóban szükség van a nemi felvilágosításra!

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

Nemi etika vagy nemi erkölcs.

Az erkölcs és a jog határait nehéz megvonni. A jogról alkotott régi felfogásnál és különösen a bírósági büntetésnek engeszteléseként való megítélésénél látszólag könnyebben lehetett a határokat megvonni. Mindazonáltal a régi jog vallási dogmák alapján számos túlkapást követett el etikai téren azáltal, hogy az uralkodó vallási és erkölcsi nézetek és előítéletek elleni vétségeket bűnöknek bélyegezte és megfordítva, egyenesen erkölcstelen és igazságtalan cselekvéseket és törvényeket szentesített, mert vallási hitelvekre támaszkodtak* illetve azoktól megparancsoltattak.

Másrészt a jog, ha mint óvintézkedést tekintjük a társadalom és az egyén számára káros túlkapások ellen, szorosan össze van kapcsolva az etikával és nincs tőle szigorúan elválasztva.

Mert mi is voltaképpen az etika, az igazi emberi erkölcs! Fölépítettek ugyan egy dogmatikus etikát, mely állítólag isteni parancsolatok gyűjteményéből áll. Ezáltal sokszor egyenes ellentét támadt az isteni kinyilatkoztatásból lezármaztatott etika és a tisztán emberi etika között. Minden vallásnak más és más isteni parancsolatai vannak. Bizonyos maláji istenség azt parancsolja, hogy az ellenség szivét meg kell enni. Jehova bosszúálló és féltékeny, Ábrahám megkísértésére áldozatul követeli a fiát, egész népeket kiírtat, az összes embereket özönvízbe fullasztja, míg a keresztények Istene szelídebb és engesztelékenyebb; Allah fatalisztikusan uralkodik, megparancsolja a keresztények leölését és a szesztől való tartózkodást, míg Krisztus előírja az ellenség szeretetét, ellenben a bor ivást megengedi; az indusok istene elrendeli, hogy az özvegy kövesse a sírba férjét és sok más istenség követeli az emberáldozatokat; ezek után be kell látni, hogy a különböző vallási etikák alapján alig lehetséges

helytálló és összefüggő etikai rendszert összeállítani. Különösen a szekszuális kérdésben állítólag isteni parancsok, például a többnejűség és egynejűség egyaránt szembekerülnek egymással: a sógor és sógornő közti házasság parancsára és tilalmára kívánunk csak ráutalni.

Ezen egyszerű okokból átengedjük a vallási, kinyilatkoztatott erkölcs taglalását a különböző felekezetek papjainak, akik bevallásuk szerint ezt egyenesen Istentől kapták. Mi itt a tisztán emberi erkölcsre szorítkozunk, mely a természet és társadalomtudományokon alapszik. Ez azonban nem támaszkodhatik valami formális dogmatikára, hanem az ember természetes életföltételeiből kell hogy fakadjon. Az imént láttuk, mint függ össze a joggal. Époly szoros a kapcsolata a higiénával (orvostudomány). Ahol látszólag ellentmondás mutatkozik az etika és a higiéná közt, ez onnét származik, hogy csupán az egyéni higiénát veszik tekintetbe, viszont a nyilvános vagy szociális higiénát nem. Már láttuk, hogy az orvosnak kötelessége a szociális higiénát az egyéni fölé helyezni, azaz az egyén egészségügyi javát a társadalom egészségügyi javának alárendelni. E szociális higiéná és az emberi etika közt azonban semmiféle belső ellenmondásnak nincs helye.

Tegyük fel a kérdést, hogy mit kell értenünk erkölcsön vagy etikán? Hipotézisektől lehetőleg megszabadulva etikának nevezhetjük elméletileg annak a tanulmányozását, ami az emberek cselekvéseiben jó és rossz, gyakorlatilag pedig erkölcsnek azt a kötelességet, hogy a jót megtegyük, a rosszat kerüljük. De ez vajmi keveset mond; mert mit kell jón és rosszon érteni? Némelyek jónak tekintik azt, amit mások rossznak. Nagyon kevésbé vannak továbbá összhangban cselekvéseink jó vagy rossz következményei a motívumok jóságával vagy rossziaságával. Az etikai motívumokat és a cselekvés jó vagy rossz következményeit ezért gondosan külön kell választani.

Ha tovább boncoljuk a dolgot, azt találjuk, hogy ugyanaz a tett az egyikre nézve jó lehet, a másokra pedig rossz. Ha a farkas fölfalja a bárányt, úgy ez a farkasnak jó, de a báránynak rossz. Ha

* Tágabb értelemben vett *szociális higiénán* nem csupán a most élő nemzedék higiénáját értem és a gyöngék védelmét, hanem mindenekelőtt a *fajhigiénát* is, mert minden helyesen értelmezett szociális higiéná azzá válik. Itt rövidség kedvéért a két fogalmat egybefoglalom.

egy tőkés kizsákmányol egy munkást, akkor ez hasznos, tehát egyé-
nileg jó az elsőnek, de rossz, azaz ebben az esetben káros az utóbbi-
nak. Nem tudunk élni anélkül, hogy más növényi és állati életet el
ne pusztítanánk. A pénz, melyet keresek, másnak a zsebéből száрма-
zik, olykor anélkül, hogy ennek haszna lenne belőle. Az erkölcs
tehát relatív és megismerő képességünk abszolút jót vagy abszolút
rosszat sehol sem bír megállapítani. Azáltal, hogy az emberek egy-
más közt kicserélik bölcsességüket és jóakarukat, azt érik el, hogy
másnak lehető kevés rosszat és lehető sok jót okoznak. De még ez is
csak azáltal válik lehetővé, hogy a jó és rossz fogalmát nagyjában
az emberiségre korlátozzuk és a többi lények élet- és fejlődési fölté-
teleivel nem nagyon törődünk, hanem azokat meglehetősen könnyör-
telenül kihasználjuk. Gyakorlatilag nagyon nehéz a szociális jóság
fogalmát valamennyi ma élő emberfajra kiterjeszteni. Némelyik faj
ugyanis annyira szapora és oly gyarló minőségű, hogy ha jólelkűen,
békén, elővigyázatosság nélkül engednök, hogy köztünk elszaporod-
janak, akkor hamarosan kiirtának bennünket. Akkor aztán a leg-
kegyetlenebb ösztönös barbárság uralkodnék el közöttük, miként azt
Haiti néger-köztársasága példája mutatja. Tehát hamis alaptól ki-
induló etikai érzés, ha a gyakorlatba átvisszük, olykor az erkölcs
legsúlyosabb károsodását vonhatja később maga után. Teljesség ked-
véért még fűzzük hozzá, hogy ugyanaz a dolog eleinte káromra,
utóbb javamra válhat, vagy először javamra és utóbb káromra. Így
például egy kínos, de helyes és megérdemelt kioktatás és megfor-
dítva a nyalánkság túlzott kielégítése.

Ezen igen egyszerű megfontolásokból következik, hogy erköl-
csi kötelességeink csak relatívok és hogy nem köteleznek bennünket
egyenlő mértékben minden élőlényel szemben, sőt még minden
emberrel szemben sem, ha nem akarjuk áldozatul vetni a felsőbb;
rendűt az s alacsonyabb értékűnek. Elméletileg tehát az emberi
erkölcs a szociális jó, helyes vagyis tudományos megállapításába!!
rejlík, gyakorlatilag pedig annak tovább fejlesztésében és győzel-
mes keresztülvitelében egyéni és szociális erő kifejtés révén. Ez a
szociális jó elsősorban a jóakarát és az önzetlen érzelmek neveléséi
követeli meg. Ezt a nevelést nem lehet oktató példázatokkal és pré-
dikációkkal eredményessé tenni, hanem csak a cselekvéssel, a példá-
val és magával az étellel.

Az etikai cselekvés legmagasabb föladata a következő nemzedék javáért kifejtett munka.

Helyesen értelmezve az önzetlenség és az önzés nem ellentétek vagy legalább csak viszonylagosan azok. Amennyire hamis volna a szociális rendet valamennyi önző ösztönünk korlátlan és könyörtelen érvényesítésének elismerésére alapítani, époly értelmetlen lenne ezekkel egy túlzott és természetellenes aszkezizist állítani szembe, mely az önzetlenségnek csupán teljesen elhibázott ideálját tükrözi elénk. Ha a méh vagy a hangya előgyomrából mézet ad ki társnőinek, úgy ez neki élvezetet jelent. Ha életét áldozza fel a közösségért, úgy evvel altruista ösztönét elégíti ki, ami szenvedély lett nála. Az embert is nem boldogíthatná az adás épúgy, mint a kapás? Hogy lehetne valamely önkéntes áldozati tettet egyáltalán elképzelni, hogy lehetne a vértanút megérteni, aki a hazájáért, családjáért vagy a tudományért szenvedni, sőt meghalni kész, ha lelkesedés nem hajtana rá az embert, tehát a gyönyör érzése?

Ami mindenekelőtt hiányzik, az az emberi egyén jó, örökletes kvalitása, mert ezt a minőséget manapság egy nyomorúságos kiválasztódás véletlen esélye határozza meg. Hiányzik továbbá gyermekeink akaratának és jellemének a nevelése. Iskolánk és a vallásunk nem volt rá képes, hogy a nép tömegeit kiemelje a barbárságból, azaz a tespedtségéből, az érzésbeli durvaságból, az akarathiányból és a tudatlanság és az előítélet megszokott renyhességéből. A kultúra és az etika mégis-némely erkölcsi haladást érlelt. De az iskolák és -egyházak módszere túlélték magukat és többé nem alkalmazkodnak jelenlegi szükségleteinkhez és ismereteinkhez, sem pedig a jövő követelményeihez.

A természetes emberi morál alapján kell a szekszuális etikát vagy a szekszuális morált fölépíteni. Tekintet nélkül a motívumaira, valamely cselekvést szociális-etikai szempontból pozitívnek, azaz hasznosnak mondhatunk, semlegesnek, azaz közömbösnek és negatívnek azaz károsnak. Valamely kisebb körben egy tett más emberrel szemben jó, rossz vagy semleges lehet, addig a közzel szemben viszonya teljesen más. Az etikában azonban, miként mondtuk, néni csupán a cselekvésről magáról van szó, hanem mindenekelőtt a belső indítékokról. Etikailag ezek is pozitívek, semlegesek vagy negatívek. Általában nehéz az embernek szociális-pozitív tetteket

végbevinni, ha hiányzik belőle az etikai érzés, vagyis a lelkiismeret és a kötelesség-érzet. Másrészt egy ostoba, ügyetlen, helytelenül ítélő ember erkölcsi indító okokból szociálisan nagyon negatív tetteket vihet végbe, míg megfordítva olykor valaki erkölcsileg perverz okokból véletlenül vagy mellékesen szociálisan, pozitív tetteket tud véghezvinni. Hiúságból vagy bosszúvágyból egy „nagylelkű” közhasznú hagyományozást lehet tenni, mely valamely egyént megkárosít és a közösségnek hasznára van.

Minden perverzítés nélkül is a motívumok tisztán önzésből, becsvágyból fakadhatnak és a jót csak számító önzésből vagy hiúságból kereshetik.

Önzetleneknek az olyan embereket mondjuk, akik erős, pozitív etikai érzésekkel bírnak, amelyeket igyekeznek jó szociális tettekké váltani. Tisztán önzőknek az olyan egyéneket nevezzük, akiknek rokonszenve kizárólag a maga drágalátos énje felé irányú vagy olyan lények felé, akik egyenest az érdekeit szolgálják. Önmagában véve az önző etikai szempontból közömbös, míg másokat meg nem károsít és másrészt az önzetlen nem bír meglenni bizonyos megfelelő adag önzés nélkül. Tehát a szociális érzés ideálja az önzés és az önzetlenség olyatén kölcsönhatásában keresendő, mely a társadalom, illetve annak tagjai szükségleteihez teljesen alkalmazkodik. Miként a hangyáknál, egy teljes kompenzáló szabályozásnak kellene lennie az önző és a szociális érzések és ösztönök között. Az önzetlennek nem a nyugodt és értelmes tiszta önző az ellentéte, hanem az etikai értelemben perverz vagy cselekvő módon etikailag negatív ember. Természetesen az önzés oly ellenállhatatlanul hajtja az embert mások megkárosítására, hogy önmagát kielégíthesse, hogy a tiszta egoista csak ritkán maradhat etikailag teljesen közömbös. Már ebből az egy okból sem lehet a társadalmi rendet tiszta önzésre fölépíteni, amint azt némelyek kívánják.

Ily elmékedések önmagától megszabják a szekszuális etika irányát. A nemi ösztön önmagában véve erkölcsi szempontból közömbös. Súlyos, vallási félreértésből eredő fogalomzavar arra vezetett, hogy az „erkölcsösséget” szinte egyértelműnek vették a nemi téren való viselkedéssel. Egy nemileg érzéketlen ember ilyformán természetesen rendkívül „erkölcsös” szekszuális tekintetben, amellet pedig a legnagyobb gazember lehet. Nemi hidegsége és közömbös-

sége nem bír a legcsekélyebb etikai értékkel. Ha egy homoszekszuális nem csábít el egy lányt, ez az ő részéről bizonyára nem jelent erkölcsi előnyt. Mégis a nemi ösztön nagy összeütközésbe kerülhet az etikával, mert más lényt követel magának, mint élvezete tárgyát. A fetisizmus és a sodómia, midőn a nemi ösztön élettelen tárgyakra vagy állatokra irányul, alig vezethet erkölcsi összeütközésekre, Hogy mily fonák nézetek vannak elterjedve a szekszuális etikáról, bizonyítja számos ember felfogása a fogamzást-meggátló szerek használatáról, amit erkölcstelennek ítélnék, míg ugyanazok nagyon gyakran védelmezői a prostitúciónak. Ugyanaz a férfi, aki egy törvénytelen gyermek nemzését fölötte erkölcstelennek tartja, erkölcsösnek véli a törvényes gyermekek szünetet nem ismerő nemzése által a felesége egészségét veszélyeztetni. Vannak erkölcsbírák, sőt papok is, akik elítélik az olyan fiatal embert, aki feleségül akarja venni a kedvesét és ráveszik, hogy az anyát törvénytelen gyermekestül pénzzel elégítse ki. Az emberek következetlensége abban, „amint vélt etikai fogalmaikat szekszuális viszonyokba beleviszik, egyszerűen hihetetlen és mégis mindennapos. Képmutatás, miszticizmus, maradiság, előítélet, úgynevezett hagyományos jó erkölcsök imádása, pénzvágý és még Isten tudja mi minden zagyvaság keveredik össze az emberek fejében és teljesen összezavarja az egészséges szekszuális etika fogalmát. Csak látni kell a szülők felháborodását, ha gyermekeik oly személyekkel jegyzik el magukat, akik rangban alattuk vannak, vagy túlkevéis a pénzök, vagy más vallásfelekezethez tartoznak! És az emberek ilyenkor egyáltalán nincsenek tudatában annak, hogy az erkölcis lobogója „ alatt erkölcstelenséget csempésznek be.

Mire törekedjünk szekszuális viszonyainkban etikai szempontból? Ez az egyetlen kérdés, melyet az előítéletektől ment és egyben igazán etikusan érző ember magának föltehet.

Első alaptétele a régi orvosi szabály legyen: *Mindenekelőtt nem ártani!* A második: *Amennyire lehet egyénileg és szociálisan használni!* A szekszuális erkölcis parancsa tehát így fog szólni: Szekszuális ösztönöd és szekszuális cselekvéseid által sem az egyest, sem az emberiséget meg ne károsítsd, hanem erődhöz képest mindkettőnek boldogságát és értékét emeljed!

Természetesen, miként az ösztönélet minden területén, úgy a

szekszuális területen is az önuralom az első követelmények-közé tartozik. Az embernek ifjúságától kezdve ösztönei és gerjedelmei felett gyakorolnia kell az önuralmat, hogy elnyerje az egyetlen igaz, relatív szabadságot, amely az életet méltóvá és élésre érdemessé teszi. Már ezen okból is nyomtökösan figyelmébe ajánlandó a nemi tartózkodás a normális embernek. De külön érdemnek vagy éppenséggel életcélnak nem szabad ezt tekinteni.

Nemi ösztönnel és a szeretés tehetségével fölrüházva, a szociális ember mindkettőt a saját és a közösség javára kell, hogy a lehetőség szerint kihasználja. Például a következő képeket kell maga elé idéznie;

1. Egy rosszfejta ember pillanatnyi érzéki szenvedélyében elcsábít egy lányt, teherbe ejti és odébb áll. Ez esetben árt a lánynak, magának sem használ, sőt árt. Tette úgy etikai, mint önző szempontból negatív és elvetendő.

2. Egy rajongó, jó lány, vallásos, etikai indokokból férjhez megy züllött iszákos emberhez, hogy megmentse. Az ilyen mentés ritkán vagy csak tökéletlenül szokott sikerülni. Ez a mentés önzően negatív, motívumaiban ugyan altruista-pozitív, következményeiben pedig annál inkább negatív. Tán sikerül a nőnek a legjobb esetben, az iszákost megjavítani: de ha gyermeket nemzenek, akkor ez a nő, anélkül, hogy tudná, súlyosan vétkezett ellenök és a tette megbosszulja magát az utódaiban.

3; Egy súlyosan, öröklötten terhelt, impulzív pszichopathikus férfi, erős nemi ösztönnel, nagyon helyénvalónak tartja, hogy feleségül vegyen egy jócsaládból való derék lányt és gyermekeket nemzen vele. Ez a tett önzően pozitív, mert ez az ember magának használ vele, etikailag azonban nagyon negatív, mert szerencsétlenné teszi ezt a derék asszonyt és nagyon valószínűen szerencsétlen, rosszul sikerült gyermekeknek ad életet.

4. Egy derék, munkás, ideálisan gondolkozó és testileg egészséges férfi egy hozzá méltó életpárt keres és talál. Az életet nem fogják fel a könnyebb oldaláról és jó sok munkával, különösen szociális hasznos föladatokkal terhelik meg magukat és megfelelő időközökben annyi gyermeknek adnak életet, amennyi az anya egészségét nem veszélyezteti. Ez az ideálja a pozitív altruizmusnak, mely a pozitív egoizmushoz kapcsolódik.

Természetesen nem mindenki oly szerencsés, hogy ez utóbbi kombináció beteljesedjék vele. De kevésbé kedvező föltételek mellett sincs kizárva a pozitív szekszuális etika. Ideges pszichopathák és testileg törekeny emberek is köthetnek házasságot, amely azonban legyen gyermektelen, viszont az ilyenek találjanak abban kárpótlást, hogy egyrészt annál inkább szentelik magukat szociális feladatoknak, másrészt pedig elhagyatott árvákat nevelnek föl. Egy későbbi jövőben a pozitív etikával összeegyeztethetőnek tartom, hogy egy olyan házasságban, ahol az egyik fél derék, a másik pedig hitvány, ez utóbbi belenyugodnék, hogy a társa egy harmadik, ugyan csak derék egyénnel nemzene gyermeket.

Egyszóval, aki megértette a szekszuális etika igazi lényegét, az mindenkor fog rá utat-módot találni, hogy azokat megvalósítsa.

Mindenekelőtt sohasem vállal bűnrészességet a szociális aljasság és alávalóság dolgaiban, amilyenek a kerítés, a prostitúció és ami vele összefügg, hanem küzdeni fog ellenük. Óvakodni fog, hogy más emberi lényt nemileg megkárosítson és ha a szenvedély meg gondolatlanságra ragadtatta el, mindent meg fog tenni, hogy a következményeit jóvátegye. Vigyázó gondja lesz rá, hogy az utódai kvalitásban jók legyenek.

Mózes tízparancsolatában kétszer van a szekszuális etika érintve:

Hatodik parancsolat: Ne paráználkodjál!

Tizedik parancsolat: Ne kívánd felebarátod feleségét.

Ez bizony meglehetősen sovány.

Azonban Krisztus tizenegyedik parancsolata: szeresd felebarátodat, mint tenmagadat megközelíti azt az álláspontot, melyet a modern etikának is el kell foglalnia.

Mózes törvényeiben a nőt tulajdonnak tekinti és a nő megkívánását, mint a felebarátja tulajdonának megkívánását büntetéssel fenyegeti meg. Az ilyen fogalmak természetesen alapos revízióra szorulnak, mihelyt a nő a férfivel egyenrangú, szabad lényként becsültetik.

Teljes figyelmünket érdemlik meg Szent Ágoston és Luther kijelentései:

Szent Ágoston: Nyomjátok el a nyilvános kéjlányokat és a

nemi szenvedélyek hatalma mindent el fog pusztítani és meg fog semmisíteni.

(E könyvben eléggé kimutattuk, hogy véleményünk szerint a nemi szenvedélyek meggátlására a prostitúció nem a megfelelő eszköz.)

Luther: Ha egy derék asszony egy pipogya férfihez ment feleségül és nyilvánosan nem lehet a másé és a becsület ellen sem szeretne cselekedni, akkor így kellene hogy szóljon az urához: Lásd, kedves uram, te nem tudsz engem kielégíteni és megcsaltál engem és fiatal testemet és becsületed és üdvösségem miatta veszélyben forog, ez pedig Isten előtt nem házasság, ahogy kettőnk közt van. Engedd, hogy fitestvéreddel vagy legjobb barátoddal titkos házasságban éljek, hogy névörökösöd legyen és vagyoned ne szálljon idegenre. Engedd, hogy akaratod szerint megcsalhassalak, amint hogy te akaratodon kívül engem megcsaltál.

Luther: Tudd meg, hogy a házasság külső dolog, mint bármely más világi kötés, ezért is meg van engedve az egyik félnek, hogy vágyát a házasságon kívül kielégítse, ha a házasság fön is áll, csakhogy elég tétessék a természetnek, amelynek nem lehet ellenállni.

Mindamellet az ember szekszuális etikájának mindenkor főfeladata marad, hogy erotikus poligam hajlamait visszazorítsa, mert ezek nagy mértékben alkalmasak arra, hogy mások boldogságát megrontsák. Bizonyos különös esetek kivétnek ez alól, midőn senki bántódást nem szenved. (Lásd Guy de Maupassant: Mouche, A Couvreur: La Graine című elbeszélését.)

Regényirodalmunk arra hajlik, hogy rendkívüli, leginkább tragikus és végzetes erotikus összeütközéseket vesz tárgyul, nagyon gyakran csak azért, hogy az olvasó érzékiségét izgassa. Az átlagember, sőt a magasabbrendű normális ember is egyáltalán nem oly szenvedélyes, mint a regények hősei. Visszautasított szerelem miatt nem szokta megölni magát, hanem – a nő is – bizonyos idő múlva helyettest talál és megvigasztalódik. A féltékenységet is legyőzi végül. Az is túlzás, és részben szuggeszción és autoszuggeszción alapszik, hogy a szerelem etikája megköveteli, hogy két ember az énjét élethossziglan, sőt a síron túl is teljesen a másíknak szentelje, a másíknban teljesen föl olvadjon. Bármily szép is a házasetben a hűség,

oly helytelen mégis a túlhajtása, mely csak a bálványimádáshoz hasonló kultuszt űz. az egyetlenből, amíg él, sőt halála után is és az egész többi világgal szemben elutasító közönnnyel, sőt gyűlölettel viselkedik.

Már előbb kimutattuk, hogy az ember altruista érzelmei egyenesen vagy közvetve leszármazottjai a nemi ösztönnek, pontosabban a szekszuális szerelemnek. A szekszuális etika igazi titka tehát az altruizmus kultusza a nemi élet terén. Ez a kultusz azonban ne etikai szólamokban, hanem etikus tettekben nyilatkozzék meg. Az emberi gyengeség szomorú bizonyítéka az a modern etika, mely szalonbeszélgetésekben vagy végtelen nyilvános beszédekben és előadásokban merül ki. Ez nagyon jól megfér a legtisztább önzéssel. *Szociális munka nélkül nincsen etika.*

Az életharc régebben a természet, állatok és különösen emberi ellenségek ellen irányult. Ma az elsők le vannak győzve és a háborúk nagy birodalmak közti óriási küzdelmekként jelentkeznek, melyek hamarosan ad abszurdum fogják önmagukat vezetni. A mai igazi etika már nemzetközi, szociális emberiség-etika lett és mindinkább azzá kell válnia. Valamint a régi mondák hősei Hektor vagy Winkelried, a nő és haza iránt érzett szerelmüket egyesítették, hogy erőt merítsenek belőle ideáljukért vívott küzdelmökben, úgy ma a szociális küzdelemnek kell hogy erősítse szerelmi ideálunkat. Férfinek és nőknek egymás mellett kell hogy küzdjenek. Ez pedig mindkét fél részéről az egész élet megerőltető munkáját követeli. De éppen ez a munka válik önmagukra nézve is áldássá. Nemcsak fontartja és erősíti a testet, hanem egyben gyarapítja a szellemet, az agy erejét is. A jóért folytatott küzdelem a legnagyobb és legideálisabb örömök forrása. Megtanítja az embert, hogy fegyelmezze magát, hogy legyőzze természetes lustaságát, élvágyát, alantas szokásaitól és ösztöneitől való függését. Neveli az embert, elnyomja a gyöngé, rossz és önző kívánságokat és erősíti azt a képességet, hogy jót és hasznosat cselekedjünk. E küzdelemben megedződve még a középzerű tehetség is mindenkor használható szociális eszközzé válik.

Azt kérdezem tehát, hogy ilyen élet mellett marad-e még ideje és kedve az embernek olyan szekszuális szerelmi drámát eljátszani, mint amilyeneket a mai tucat-regényirodalom mindennapi szellemi táplálék gyanánt talál férfi és női olvasói elé! Azt felelem erre,

hogy ha normális, nem! Csak a patológikus természetűek, akiknek betegesen túlzott az érzékenysége és beteges szenvedélyek rabjai, a jó érdekében kifejtett energikus munkájuk dacára is képtelenek gátat vetni szenvedélyeiknek vagy azt idővel legyőzni. Mások, teljesen vagy félig normálisok, a henye élet, a nemi ösztönt és a szentimentalizmust izgató regényolvasmányok és a városi élet egyoldalú és abnormis tevékenységei által túlzott rajongói lesznek a szekszuális érzéseknek.

Mondtuk már, hogy a munka magában nem elég, hanem *szociális* munkával kell párosulnia. Valóban az agyvelő állandó egyoldalú foglalkozás folytán, – *legyen* az bár kizárólag tudományos, – maga is egyoldalúvá válik. Az etikai érzések ezáltal elsorvadnak. Az egyoldalú kereseti munka továbbá együtt jár a szeretet kizárásával. Ilyenkor nagyon gyakran két önző tény, olykor többben is, családszámra együtt dolgoznak a társadalom kizsákmányolásán. Ezek esetleg kölcsönösen hívek lehetnek egymáshoz és viszonylagosan tán boldogok is, míg mindketten élnek és egészségesek, az üzletük jól megy és rosszul sikerült gyermekek vagy mások önző tervei meg nem zavarják a számításaikat. De aztán? Aki azonban a házaselete szerelmével tetterős emberszeretet tudott egybefűzni, az még a legkeservesebb sorscsapások után is vigaszt talál abban a ténykedésében. Nem válik keserűvé, nem csügged, legyőzi a fájaldmát, ki van békülve az emberekkel, anélkül, hogy várna tőlük valamit, mert egész életében megszokta, hogy *személytelenül* dolgozzék.

A jó szokások nem elérhetetlenek és önzetlenül élő egyéneket a legegyszerűbb emberek közt is találhatunk, amilyenek a munkások és a parasztok, akik valóban megértik és megvalósítják az imént vázolt ideált. A XVII. fejezetben látni fogjuk, hogy miként lehet a gyermek természetes hajlamát ebben az értelemben fejleszteni. Magától értődik, hogy az olyan tiszta önző lényeket, akik örökölték ártalmas természetüket, sohasem lehet nevelés által önzetlenné alakítani. De az ilyenek nincsenek többségben. Az inkább rest és közömbös emberek tömegét szociális munka és megfelelő nevelés által viszonylagos jóra lehet rászoktatni, ha a külső hatalmakat, melyek a rossz felé hajtják, mint az alkohol, a pénz zsarnoksága, eltávolítják és olyanokkal helyettesítik, melyek az egyént a jóra nevelik.

Végül pedig az embernek teljes figyelmét rá kell irányítania a faji kiválasztásra, hogy a jó és használható emberek száma folyton gyarapodjék, a rosszak és betegek pedig mindinkább tűnjenek el. Ez azonban évszázadok felvilágosító munkájának az eredménye és ezt a munkát éppen csak hogy elkezdtük. Itt találkozunk az emberi természet egy legfőbb gyöngeségével, mely abban áll, hogy csak azokért a vívmányokért tud fölmelegedni,” amelyeknek a megvalósítását kis egocentrikus életében megvalósíthatónak hiszi. Ha nem látja hamarosan az eredményt, ellankad, elveszíti a bátorságát és heneve kifogásokkal hátat fordít a reformoknak és azt állítja, hogy „semmit sem lehet tenni, az emberek nagyon rosszak.” Csak egy példát: egy fiatal gimnazista lelkesedett a szeszről való tartózkodásért. Néhány éven át buzgón munkálkodott ez irányban és apostolként lépett föl minden lehető nyilvános alkalommal az absztinencia érdekében. Aztán egyetemi diák lett. Egy szép napon, néhány kudarc után, hirtelen elfordult a dologtól és kijelentette, hogy belátja, hogy az absztinens mozgalomnak nincsen jövője. Ezzel vége volt. Természetesen a mozgalom nála nélkül is haladt előre.

Néhány évvel később, mikor megkérdezték, hogy miért is hagyta cserben az ügyet, bevallotta, hogy nem akart különecnek tartatni. Bevallotta, hogy mint absztinens kitűnően érezte magát és meglehetősen csodálkozott, midőn megtudta, hogy a mozgalom nála nélkül szépen halad előre, végül belátta a tévedését és megígérte, hogy ismét csatlakozik az absztinensekhez. Ilyen mindennapi, azt mondhatnám banális, apró esetek adják meg a titkát, hogy miért szoktak a jó szociális reformok oly lassan tért hódítani. Azok, akik pillanatnyilag lelkesednek értök, mindig azt hiszik, hogy a valóságban is oly gyorsan érnek meg a dolgok, mint a fantáziájukban. Ellankadnak, bátorságukat veszítik, mihelyt látják, hogy a többséget Hèm lehet olyan gyorsan megnyerni. Nincs meg a személyes bátorságuk és a személyes kitarásuk, hogy kisebbségben maradjanak.

A kitarás és belátás ezt a hiányát, mellyel fiatal absztinensüknél találkoztunk, többek közt a gyermeknevelésnél is megtaláljuk. Csak lassan lesz lehetséges az embereket ebben a jobb és világosabb belátáshoz elvezetni.

Látszólag elkalandoztunk tárgyunktól, mert azzal a szerelmi kisugárzással foglalkoztunk (lásd az V. fejezetet), mely a szociális érzéseknek azaz az etikának tárgyát alkotja. A szerelem e he-

lyesen értelmezett szociális kisugárzása hozza létre azt a gátat, amely a normális nemi ösztön szociálisan ártalmas eltévelyedéseit megakadályozza és azt a helyes etikai örvényre vezeti. Helyes szekszuális etikát nem építhet fel sem az úgynevezett erkölcsi törvények külső kényszere, sem a pokollal való ijesztés, sem a paradicsom ígéretei, sem a papok erkölcsi prédikációi, sem az álszemérem, sem a szekszuális dolgokról való beszéd aggodalmas kerülése, sem az aszkétikus rajongás. Nem a szavak, hanem gyümölcseik után kell az erkölcsi tanítások értékét megítélni. Annyi bizonyos, hogy az ember nemi élete csak akkor fog magasabbra emelkedni, ha nem épül föl misztikus, vallásosan dogmatikus alapon, hanem valójában emberi etikán, mely számol az emberiség normális szükségleteivel és amellettt mindenekelőtt tekintettel van az utódok boldogságára. A házasságot a nemi ösztön normális kielégítése eszközének és egyben etikai, szociális életiskolának kell tekinteni, de semmikép sem csak az egyiknek a kettő közül. A munkamegosztás, a kötelességek elválasztása, a teljes egyenlőjogúság és a közös szociális munka alkalmasak arra, hogy a házaspár között mind szorosabbra fűzze a szekszuális köteléket. Magasabbrendű szociális belátás folytán az önző érzések, mint például a féltékenység, könnyebben győzhetnek le. Mások boldogságán és különösen szekszuális boldogságán közreműködve a házaspár könnyen megbocsátják más emberek nemi gyöngeségét. Nem fognak az ilyenek büszkén és megvetéssel tekinteni a leány-anyára és törvénytelen gyermekére, az elvált asszonyra, az ágyasságra, sem a szegény homoszekszuálisra, egyáltalán az emberek szekszuális gyöngéire és eltévelyedéseire, hanem inkább arra fognak törekedni, hogy azok sorsát boldogabbra fordítsák, vagyis segítsenek azokon, akiken még segíteni lehet. Ebben a legnagyobb örömeiket fogják lelteni és ha kettejük közül az egyik szekszuális gyöngeségnek lenne az áldozata, úgy könnyebben nyer bocsánatot éskönynyebben fogja szenvedélyét legyőzni. Kevesebb idejük lesz arra, hogy rossz kedv és kicsinyes házastársi házsártoskodással egymás-Bak elkésersítsék az életét. A férfi nem fog, mint a nő ura és parancsolója viselkedni és az asszony nem fogja hamisság által menteni és lealacsonyítani magát. Vallási dogmák nem lesznek választófalak férfi és nő között, nem lesz többé papi beavatkozás a házasság dolgaiba. A haláltól pedig nem fognak többé félni, hanem az elvégzett munka és teljesített kötelesség után kijáró és szívesen üdvözölt pihenőnek fogják tekinteni.

Nem tehetek másként, minthogy korlátoznak és etikai tompaságban szenvedőnek nyilvánítsam az olyan embert, aki ezen eszméket elérhetetlen rajongás vagy légvárakról álmódozó lelkek hóbortjának tekintik. Természetesen az olyanok számára, elérhetetlen ez az eszmekör, akiket a fonák, míveltség, renyhesség, bűn- és élvezetvágy megrontott és akik elvesztették agyuk rugalmasságát, és művelődési képességét. Ezért is a gyermekekre kell hatni és azon igyekezni, hogy nevelés és fajkiválasztás által jobb minőségű ifjúságot hozzunk létre:

„Allahnak nem kell folytatnia a teremtés művét, mi teremtjük weg az ő világát!”

Förster F. W. doktor ellenem irányuló polémiájában elhallgatja a kérdésnek neki kényelmetlen kórtani oldalát. Nevetségesen bukott módon szépíti a régi időt és úgy tesz, mintha amaz nem produkált volna éppen annyi nemi kicsapongást és jellemtelenséget, mint a mi időnk. Avval vádol meg, hogy a fajkiválasztással csak a gyengéket akarom kiirtani és az erőteljes gazokat akarom tenyészteni. Valójában pedig éppen az ellenkezőjét hangsúlyoztam. Azt mondja, hogy a „Gondviselést” kívánom játszani. Igenis, állítom, hogy az ész és a tudomány segítségével kell előre látnunk a helyet, nehogy vak hittel egy misztikus és fölötte problematikus gondviselésre bízunk magunkat.

Azt veti továbbá a szememre, hogy a fogamzás korlátozására szolgáló eszközök nyílt ismertetése által megfosztom az embert a jótékony gátlásoktól és ezáltal kedvezek a kicsapongásnak és előmozdítom a raffinait kéjelgés lehetőségeit. Az olyan ember tekintélyt hajhászó elve nyilatkozik meg ebben, aki szünetlenül gyanakodik mások fölött, elzárja előlük a tudást és magát tekinti az erkölcs kizárólagos őrzőjének. így ítélték veszedelmesnek és erkölcstelennek az összes felfedezéseket: a könyvnyomtatást, a kopemikusi naprendszert, a vasutat, a távírókat stb. Természetes, hogy mindent rosszra is fel lehet használni. Dinamittal el lehet pusztítani javakat és életet, késsel gyilkolni lehet. Ezért ne lehessen alagutat építeni dinamit segítségével és kést ne legyen szabad használni sebészi műtétknél? A nemzés korlátozásának eszközeit eltitkolni akarni gyengeelméjűség. Ellenkezőleg, meg kell rá tanítani az embereket, hogy jóra használják fel.

Függelék a XV. fejezethez.

I.

A nőgyűlölő Moebius művemről szóló kritikájában a következőket írja:

„Midőn Forel az abolicionisták értelmében a nemek egyenlőségéért rajong, mégis kétségei támadnak e tekintetben. Egyes dolgok egyenesen furcsák, így a nemek pszichológiájában a férfi értelmisége nagyobb, a nemek érzései különbözőit, de körülbelül egyenlő erősek; viszont a nő akarata az erősebbik. (Mert otthon következetesen keresztül viszi a maga akartát.)”

Nem szólva a Moebius által nekem tulajdonított naiv indoklásról a nő akaratát illetőleg, melyet a könyvem figyelmes olvasója aligha találhat meg benne, nem akarok védekezni a „kritika” ellen, feleletképpen elmondom a következő esetet, melyből a mai szekszuális erkölcs belső értéke kellően ki fog tűnni.

(Wundsam Gyula úr (Zürich) kezeskedik az alábbi történet igaz voltáért, én pedig hálás köszönetet mondok neki e tanulságos történet elmondásáért és az engedelméért, hogy itt közölhessem):

„Egyik unokafivérem, akkoriban fiatal osztrák tengerésztiszt, Tuniszban több bajtársával együtt egy bordélyházba ment el. Mikor belépett, az egyik lány egy sikoltást hallatott és a szobájába menekült, ahová bezárkózott és csak akkor jött megint elő, mikor biztosra vette, hogy a tiszték már eltávoztak. Az unokafivérem, aki nagyon csodálkozott a dolgon, igyekezett megtalálni a jelenet okát és elrejtőzködve egyedül visszamaradt, míg a magát immár biztonságban vélő leány újból elő nem jött. Észrevétlenül közeledett hozzá és nem kis bámulatára szülővárosából való nőt ismert föl benne, aki egyik ottani jó polgári családnak a lánya volt.

Az újbóli menekülés lehetetlen volt és a könnyekben kitörő lányt egy kis beszélgetésre kérte. Csak hosszú vonakodás után és miután megígérte, hogy a titkot megőrzi, sikerült rávennie a lányt, hogy a sorsát elmondja.

A lány elmesélte, hogy szerelmi viszonya volt egy főhadnaggyal, aki szülővárosának a garnizonjában szolgált és szerelmében

végül egészen átengedte magát a tisztnek. Mikor észrevette, hogy a viszonynak következményei mutatkoznak, ezt először szerelmesének vallotta meg, aki hamarosan kieszközölte, hogy Triesztbe helyezték át. A szülők csak hosszabb idő múlva vették észre lányuk állapotát, mert ez rettentően félt az apjától és fűzéssel igyekezett elrejtetni a történeteket.

Mikor aztán kiderült a dolog, az apa megverte, a család pedig kilökte. A boldogtalan Triesztbe ment, mert azt hitte, hogy a kedvesében és elcsábítójában majd támaszra talál. Itt érte az első és legkevényebb csalódás, mely bizonyára az első csepp mérget is a szívébe csepegtette. Kedvese ugyanis kijelentette, hogy se feleségül nem veheti, se egyébként nem gondoskodhatik róla és pénzajándékkal igyekezett rávenni, hogy hagyja el Triesztet s neki ne csináljon további „nehézségeket”. A leány szorult helyzete mellett is visszatartotta a pénzt, mert rájött, hogy az a férfi, akit ő vak szerelmében és határtalan bizalmában meghallgatott, most a felajánlott özszezzeggel a további kötelezettségektől akar megszabadulni.

Pénze nagyon kevés volt, haza nem tudott és nem is akart menni – kénytelen volt tehát állást keresni. Ezt azonban nagyon megnehezítette az előrehaladott terhesség. Írt egy régebbi szakácsnőjüknek, aki Fiumébe egy vendéglőshöz ment férjhez, megvallotta a helyzetét és kérte, hogy odajöhessen. Valóban oda is került és a háztartásban segítve várta meg a lebetegedését.

Koraszülés volt – holt gyermekkel – ő maga hónapokig betegeskedett utána. Noha a legnagyobb ínségében vette magához ez a család s a betegsége alatt is gondoskodtak róla, állandóan mégsem maradhatott náluk. Iszonyattal töltötte el, hogy pincérnő legyen egy matrózspelunkában. Egy ügynök közvetítésével, aki sokszor fordult meg a kocsmában, azt hitte, hogy jó helyet kap egy német családnál Génúában, ahol majd alkalma lesz arra is, hogy franciául és olaszul megtanuljon. A „német család” egy bordélyház volt, s innen került pár hónap múlva Tuniszba.

Már egy év óta tartózkodott itt, teljesen eltompulva és a sorával úgy-ahogy kibékülve, miután semmi reménye sem lehetett arra, hogy-valaha is más pályára léphessen. Így találkozott az unokafivérémmel. A boldogtalanban a találkozás fölébresztette az átélt dolgok emlékét, ami – mint ő maga mondotta – lázas álomnak

tűnt föl előtte s az unokafivérem leírta a leány kétségbeesését, akit csak ez a váratlan találkozás ébresztett igazán helyzeté tudatára.

Rokonom bátorította és megígérte neki, hogy a konzulátus segítségével megszabadítja mostani helyzetéből. A leány ezt a leghatározottabban visszautasította, mert félt a visszatéréstől, félt a szégyentől. Rokonom az ő tudta nélkül a csábítójához fordult és becsületbeli kötelességévé tette, hogy gondoskodjék a lányról. Később megbánta ezt a lépését, mert a levélre választ sem kapott s így ő is megtudta, hogy milyen fajtájú gavallérral van dolga. A leánynak mitsem szólva, egy ismert bécsi családhoz fordult és sikerült kieszközölnie az ígéretet, hogy mint jobb gyermeklányt magukhoz veszik. Unokafivérem a családdal csak annyit közölt a lány sorsáról, hogy ez egy szerencsétlen szerelmi viszony következtében elment a szülői háztól és most a kedvesétől elhagyatva nagy ínségben van. Hogy szegény leány milyen mélyre „süllyedt”, azt elhallgatta. Ezt – mint az ellenvetéseimre megmagyarázta – azért tette, mert félt, hogy ellenkező esetben a családnál a megszokott előítélettel fog találkozni és másrészt, mert a lány szeméremérzete maga is akadály lehetne az állás elfoglalásának.

Kezdetben vonakodott is a leány a nyújtott segítséget elfogadni, mert úgy érezte, hogy már sokkal mélyebbre süllyedt, sem hogy még becsületos lány számba mehessen. Rokonom leírta nekem a lány lelki küzdelmeit, a csirázó reményt és jelenlegi helyzetének ólomsúlyal nyomasztó tudatát.

Csak nehezen sikerült a jövőt illetőleg új bizalmat önteni a leányba és meggyőzni szegényt arról, hogy a visszatérés még lehetséges.

Fáradozásait, hogy a szegény lányt kiszabadítsa a bordélyházból, nagyon megnehezítette az, hogy a bordélyház tulajdonosa előtt el kellett hallgatnia a szándékát, hogy a leányt el ne küldjék egy másik házba, ha gyakori látogatásainak igazi célja idő előtt kiszülne. Gyanakodva figyelték, mert – mint mondotta – az ilyen házakban igyekeznek megakadályozni, hogy a lányok nagyon gyakran érintkezzenek egy és ugyanazon úrral. De különösen felkölti a tulajdonosok gyanúját, ha észreveszik, hogy a látogatás nem az ottani erkölcsök megszokott kereteiben folyik le.

A bordélyházból való kiszabadulást csak úgy tudta elérni –

bár kijelentette, hogy a lány adósságait kifizeti – hogy elárulta osztrák tengerésztszti minőségét és avval fenyegetődött, hogy vonakodás esetén a hatóságok segítségét veszi igénybe.

Bécsben barátságosan fogadták a lányt és jól bántak vele. Unokafivérem sohasem látta többé. Mikor Tuniszból elutazott – ahol egy egykori tengerészorvos vendégeként a vakációját töltötte – hosszú időt töltött a tengeren.

Eleinte a lány gyakrabban írt és hálás szavakkal írta le ujjonnan megtalált csendes boldogságát. Meg voltak vele elégedve és úgy bántak vele, mint a saját gyermekükkel. Mikor a rokonom olykor-olykor tudakozódott a leány hogylétéről, a ház asszonyától mindig csak jót hallott felőle.

Az otthontól való nagy távolság következtében lassanként megbénult a levelezés s az Európába való visszatérése előtti hónapokban az unokafivérem nem kapott semmiféle hírt. ő sem írt haza s mikor visszatért Pólába, elhatározta, hogy rövid látogatást tesz Bécsben, s mindenkit meglepett váratlan visszatéréssel. Az ismerős családhoz is elment, de a leányt már nem találta ott. Őt magát meglehetősen hűvösen fogadták s kérdésére, hogy a leány miért nincs már a házban, a háziasszony szemrehányásokat tett neki, hogy egy „szajhát” ajánlott a házához, akiről tudta, hogy már nyilvános házban is volt.

Teljes bizalommal voltak a lány iránt, úgy bántak vele, mint a saját lányukkal – és soha nem is volt okuk panaszra. A lány jól el tudta titkolni az előéletét, míg egy véletlen következtében napvilágra nem került, miután már egy évnél hosszabb idő óta volt a házban. A „véletlen” pedig a következő volt:

A ház leánya trieszti rokonánál volt látogatóban s itt megismerkedett N. kapitánnyal, majd rövid ismeretség után el is jegyezte magát vele. Mikor a kapitány Bécsbe jött, hogy jövendő apósának és anyósának bemutatkozzék, ott találta a leányt a házban és ráismert. Úgy látszik, hogy a leány is ráismert, mert nagyon izgatottan viselkedett, s rosszul érezte színlelve, kérte, hogy a szobájában maradjon. N. kapitány csak pár napig maradt Bécsben és többször nem találkozott a lánnyal. Pár nappal az elutazása után levél érkezett tőle, mely meghozta a fölvilágosítást. Kötelességének érzi, hogy némi fölvilágosításokat adjon arról a lányról, akit a házban

talált» mert fölteszi, hogy rövid találkozásuknál észrevették a kölcsönös zavart. „Futólag” ismeri a lányt pár évvel ezelőttről; jó családból való, de korán elbukott és lejtőre került. Ő Triesztben egy tingli-tangliban találkozott vele s későbbben egy megbízható barátjától azt az értesítést kapta, hogy X. kisasszony Tuniszban egy nyilvános házban van. Meg van győződve arról, hogy nem ismerik a lány előéletét, különben bizonyára nem alkalmazták volna. Azonban miután a házukban találkozott vele, nem hallgathatja el az igazi tényállást, ezt megtiltja a vőlegényi becsülete, mert mégsem lehel közömbös, hogy kikkel érintkezik a lányuk naponta.

Unokafivérem maga is olvasta a levelet. N. kapitány volt az a főhadnagy, aki a lányt elcsábította és otthagya.

A levél hatása alatt – a kapitány kérésének megfelelően – békés úton, egy havi bérének a kifizetésével elbocsátották a lányt

Levelében ez a becsületes úr avval indokolta meg a kérését – mint azt rokonom különösen hangsúlyozva elbeszélte –, hogy egy ilyen lány mégis csak szegény teremtés, aki szánalmat érdemei.

A fölmondást a lány elfogadta és nem kérdezte az okát. Bünyösége tudatában került minden magyarázkodást, de a fölajánlott havi fizetést „büszkeségből és nagyzásból” visszautasította.

Azóta senki sem hallott felőle és senki sem tudja, hogy mi leit vele.

Az nem sikerült neki, hogy a szegény lányt kiragadja a szerencsétlenségből, – de sikerült a ház leányát megmenteni attól, hogy férjhez menjen éhez a becsületes kapitányhoz.

Eddig tart az elbeszélés. Mi még ezt fűzzük hozzá: Bárcsak azt eredményezné annak a szerencsétlen, nemes lánynak a mártíromsága, hogy szégyenletes, hivatalos képmutató-morálunk a nensi kérdésben hamarosan máskép alakuljon!

II. A következő eset teljesen híjával van az első eset tragikumának; majdnem azt mondhatnám, hogy amannak szatirikus komédiáját alkotja, mert boldog kimenetele a vígjáték hagyományos befejezésére emlékeztet. De azért nem kevésbé tanulságos és hitelességét megbízható oldalról szavatolják:

Egy katonaoorvos egy rossz hírű házban találkozik egy lánnyal, aki ájultan esik össze, amint őt megpillantja. Fölismeri benne egy nemesi, ismerős család lányát, ismét öntudatra ébreszti, fölmeleg

vele a szobájába és megtudja tőle, hogy mikép jutott meglehetősen rövid idő alatt erre az útra.

A lány egyedül élt özvegy édesapjával egy kastélyban és pedig teljes semmittevésben, melyet társadalmi helyzete kényszerített rá. Apja rendszeren távol volt hazulról, nagyon gyakran vadászott. Nagyon egyedül érezte magát és egy agyafúrt szolgáló végül is elcsábította.

Midőn az apja megtudta a dolgot, kényszerítette a lányt, hogy csomagolja össze a holmiját, a kezébe nyomta az anyai örökségét, felültette a vonatra és eltűnt a szeme elől, magára hagyva a szerencsétlent a maga tehetetlenségében. Rossz emberek hamarosabban csatlakoztak melléje, mint a jó szamaritánusok, akik pártfogásukba veszik a bukott lányokat. A pénzét és szép értéktárgyait hamarosan eldorbézolták és ellopták. Mint egyetlen kivezető út a bordélyház maradt a számára nyitva, amit szinte ráparancsolt a mai társadalmi erkölcs.

Midőn a katona-orvos végighallgatta ezt az elbeszélést, felkereste a ház tulajdonosnőjét, aki kijelentette, hogy a lány erősen el van nála adósodva. Az orvosnak szerencséire az a hirtelen ötlete támadt, hogy a zsebéből elővett egy régi ruhatári rézjegyet és úgy felületesen fölmutatta azt az asszonynak. Ez megértette a célzást; t. i. a katonaorvost nyilván titkosrendőrnek tartotta, mert hamarosan hozzátette, hogy a lánynak van még egy másik könyve is, melyben a követeléseik vannak följegyezve. Így aztán az orvos a fele összegért kiválthatta a lányt és egy nagyvárosi áruházban, melynek főnökével barátságban volt, elárúsítónőnek elhelyezte.

E pillanattól kezdve a nemes lány kifogástalanul viselte magát és egy alantas tisztviselőhöz ment férjhez. Kitűnő háziasszony lett belőle. Nem táplált többé haragot senki ellen, csak méltóságos apjaúrától nem akart többé semmit sem hallani.

TIZENHATODIK FEJEZET.

A nemi kérdés a politikában és a nemzetgazdaságban.

Hatalom és pénz sajnos mindenkor, minden államban főcélja volt a politikai vezéreknek. Csak kimondhatatlan fáradság és szenvedés révén, bírt néha diadalt aratni a szabadság és az emberi jog. A nemzetgazdaságtan az a tudomány, amely a nép háztartását és létének feltételeit tanulmányozza. A történelem a statisztika és a megfigyelés eszközeivel igyekszik megállapítani azokat a törvényeket, amelyek a termelés, a fogyasztás és a javak elosztásának a viszonyát szabályozzák, megállapítják a munka és a munkaszerződés, a társadalmi szervezkedés, a közegészség, továbbá a lakosság szaporodásának és halálkozásának stb. viszonyait. Nem térhetek itt ki nemzetgazdasági részletekre, nem is vagyok rá illetékes. Ez a tudomány hagyományos kapcsolatban állott mindenkor a politikával és igen kevés tekintettel volt a természettudományokra. Újabb időben kissé javult a helyzet. Azt a meglepő felfedezést tettük – amiről sem Smith Adam, sem Malthus, sem Cobden nem álmodtak – hogy tudniillik a nép nem áll sem javakból, sem országokból, hanem emberekből. A faji higiéná végre az őt megillető figyelemben részesül. Azelőtt úgyszólván kizárólag csak az embereknek a számával számoltak, nem pedig a minőségével. Abból a hamis felfogásból indultak ki, hogy az Isten képmására teremtett ember csak mint jó lény jöhet a világra. Tisztára csak a bűnei, a felelős szabad akarat gátlói okozzák testi és lelki elnyomorodását. Még az öröklött elfajulást „harmadik és negyedik ízig” mint az atyák vétkeiért kijáró isteni büntetést tekintették.

A régi, mint a mai idők zsarnokai az embert pusztá eszköznek tekintették céljaik elérésére, olykor csak ágyútölteléknek. Míg I. Napoleon gyermekáldásban bővelkedő asszonyok számára jutalmat tűzött ki, nyilván különösen a katonák mennyiségére gondolt, ami fiának ebből rekrutálódni fog. Minden oka megvolt rá, hogy idejekorán gondoskodjék utánpótlásról. Nem törődött, vagy legalább csak kevésbé, a szellemi értékkel. A háború az emberi faj kiválasztásban káros tényező. Elpusztítja és rokkanttá teszi a leghasználhatóbb korban az embereket és nyomorékokat, betegeket és öregeket hagy meg az életnek. Ezen felül a katona nemi betegségek és szeszfogyasztás következtében nemzési képességében különösen minőségileg, de mennyiségileg is korlátozva van. A férfilakosság némely hosszú ideig tartó háborúk folyamán annyira megtizedeltetett, hogy többnejűség nélkül nem lehetett boldogulni. Nem kétséges tehát, hogy a háborúk súlyos károkat okoztak az emberek nemi viszonyaiban, nem csupán kvantitás, hanem minőség tekintetében is, a megfordított faj kiválasztás tekintetében, amelyet az eugenetikával ellentétben kakogenetikának neveztem. Ugyancsak a háború következménye a nők ijesztő számbeli túlsúlya a férfiak fölött, örvendetes jelenség evvel szemben az Egyesült Államok nagyszerű szesztilalmának a sikere. Ez nyilván minden más előnyön kívül hasznára lesz az eugenetikának is.

Itt azonban elsősorban a nemzetgazdaságtannal van dolgunk. Egyáltalán nem vonjuk kétségbe a számoknak a helyességét, amelyek azt mondják, hogy a népesség ilyen és olyan gazdasági viszonyok mellett szaporodik, ezekkel ellentétes körülmények esetén pedig apad. Ezek azonban csak általános eredmények, melyeknek igazi okuk homályban marad. Nagyon pontosan tekintetbe kell venni a be- és kivándorlás tényezőit, a népek életszokásait, melyek gyakran befolyásolják a számokat. Post hoc tudvalevőleg nem mindig jelenti, hogy propter hoc: az időbeli egymásutánosság nem jelent mindenkor okozati összefüggést.

Egyébként hasonló körülmények közt élő népeknél azt találjuk, hogy amelyek nagyon mérsékletesek vagy teljesen tartózkodnak a szesztől, termékenyebbek, mint azok, akik többé-kevésbé mér-

* A világháború szörnyű igazolását adta felfogásomnak.

téktelenül élvezik a szeszt. Különösen éppen Oroszországban volt ez megfigyelhető a szesztől tartózkodó disszidenseknél. Minthogy a szeszfogyasztás rendkívül lerontja az ember minőségét, Gladstone, Darwin, Cobden, Comte és más nagy szellemekkel egyezően határozottan ki kell jelentenünk, hogy az alkoholfogyasztás szokása többet ártott az emberiségnek, mint a háborúk, az éhség és a pestisek együttvéve. Itt olyan nemzetgazdasági tényező jelentkezik, amelyet a legtöbb nemzetgazdász vakságában félreismert. Veszedelemes rövidlátásra vall, ha valaki a szeszipar termékeiben a jólét forrását látja. Mennyi munka, mennyi termékeny szántó föld, mennyi emberi erő fordítatik e megrontó anyag előállítására; amely sem nem táplál, nem más egyébre nem jó, mint talán gyógyszerári vagy ipari használatra és amelynek egyetlen hatása a szervezet szellemi és testi megrontása. Kacagni kellene rajta, ha nem volna olyan szomorú, hogy mily komolysággal számítanak magasállású hivatalnokok, sőt tudósok is a szeszadók, az alkohol be- és kiviteli vámok, a gyártási monopóliumok pénzügyi bevételeivel. Sajátságos látvány, hogy mitent tartják egyensúlyban az állam háztartását a nép alkoholmérgezésével. Emellett el akarják hitetni, hogy ezzel valami nagy-szerű nemzetgazdasági tettet visznek véghez, holott valójában nem történik egyéb, mint hogy a nemzet erejét és egészségét áldozatul dobják oda a Molochnak, mely hálából viszont a fiskust táplálja. A nemzetgazdaságnak ezt a fajtáját csak hazugságnak és szédelgésnek mondhatjuk. Nem lehet elég gyakran és elég nyomatékosan hangsúlyozni rettentő hatását az emberiség szekszuális és átöröklési viszonyaira.

A népszaporodást illetőleg egymással szöges ellentétben álló nézetekkel találkozunk. Némelyek a nép üdvét annak korlátlan szaporodásában látják és azt hiszik, hogy a föld minden zugának helyes kihasználásával még korlátlan számú embert lehetne táplálékkal ellátni. Nekünk nem csábító ez a különös kínai ideál, mely az egész föld felületét egy jól trágyázott krumpli- és gabonafölddó akar ja változtatni, hogy valami emberi nyúltenyésztést üzzenek rajta. Különben féltő, hogy a kínaiak, ha eléggé civilizáltak lesznek ahhoz, hogy más népekkel vegyüljenek, a mi segítségünk nélkül is ilyen nyúltenyésztetté változtatják a földkerekséget, ha idejekorán nem védekezünk ellene.

Másrészt az idealisták oly fajtájával találkozunk, akik magukat új-malthusiánusoknak nevezik, akik úgy találják, hogy az emberek túlságosan el vannak szaporodva és a lakosság szaporodásának irtó hadjáratot üzennek. Egy híres angol új-malthusiánus apostollal, Drysdale doktorral folytatott levelezésben ez utóbbi kereken kijelentette, hogy a részemről bűn volt több mint négy gyermeket nemzenem. Az ilyen új-malthusiánusok is csak a mennyiségekkel számolnak, a minőséggel azonban nem, és különösen naiv számításokat végeznek, ők is, miként mi, ajánlják a fogamzást gátló szereket. Sajnos ezt minden kritika nélkül teszik- Elsősorban a műveltebb és szellemileg magasabban álló néprétegekhez fordulnak. Ez által oda hatnak, hogy a társadalom jobb kvalitása, tehát legszükségesebb elemei, lehetőleg kevésbé szaporodjanak. Nem veszik észre, hogy így a négerék és a kínaiak és a magunk néprétegeinél a legbutább és legdurvább elemek, melyek legkevésbé sem törődnek az új-malthusianizmus merev elveivel, ijesztő módon elszaporodnak és az eredmény éppen az ellenkezője lesz annak, amit szándékoltak. Az észak-amerikaiak és újjélandiak, akiknél az új-malthusianizmus nagyon el van terjedve, a születések számának és a jobb munkaerőknek aggasztó csökkenését mutatják, ugyanakkor az előbbieknél a négerék és kínaiak túlbujáznak. Ugyanez történik Franciaországban, rövidlátó takarékosági okokból. Ámbár Franciaországban a halálozások száma már túlhaladja a születéseket, az új-malthusiánusok még mindig nincsenek vele megelégedve!

Legfőbb ideje, hogy e két egyoldalú szélsőséggel szemben, melyeknek esztelensége nyilvánvaló, egy észszerű és jól átgondolt, tervszerű kiválasztás terjedjen el. A beteg, a tehetetlen, a hülye, a gonosz, az alacsonyabb faj meg kell hogy tanulja az új-malthusianizmus elveit. Viszont az erősek, jók, egészségesek és szellemileg magasabb fokon állók szaporodjanak erőteljesen. Éhez közvetve nagyfontosságú nemzetgazdasági érdek fűződik, sőt merem állítani, hogy a legfontosabb. Természetesen csak rendkívül lassan mutatkozik a hatása, ée tán csak századok múlva érezhető az üdvös eredménye. Mégis, ha ez az elv érvényesül, joggal bizakodhatunk benne, hogy utódainkra jobb jövő vár. El kell hogy következzen az az idő, midőn az emberiség viszonylag állandósult helyzetbe emelkedik. Ha az emberiség kínai módra nem butul el, akkor majdani utódaink

maguktól is nagyon vigyáznak rá, hogy az észszerű fajkiválasztást meg ne szüntessék. *A derék ember sokkal több hasznot hajt a társadalomnak, mint amennyit tőle kap, tehát nemzetgazdasági érték. A szellemi vagy testi nyomorék rendszerint többet kap, mint amennyit érte nyújt, tehát nemzetgazdasági deficitet jelent.* Rámutatok itt Galton eredményeire az eugénikában, melyeket a XIX. fejezetben tárgyaltunk.

Láttuk a VI. fejezetben, miként válnak bizonyos, nagyon is emberi módon támadt szokások lassanként a vallás alkatrészeivé. Az emberiség szerencsétlenségére tudvalevően vallás és politika ösidőktől fogva összefűződtek: rendszerint baj támadt belőle. Így például a papi nőtlenség, mely bizonyos valláspolitikán nyugszik, nagyban hozzájárult, hogy a katolikus országok értelmesebb rétegét terméketlenné tette és ezáltal azoknak az országoknak ártalmára volt.

Egy másik csúf intézmény az I. Napoleon által elrendelt tilalom az apasági kereset tekintetében. Már szóllottunk róla. Az ilyen törvények a magzatelhajtáshoz vezetnek és nagyon kedveznek a férfiak ledérségének, holott mi ellenkezőleg a családok üdvét és nemi viszonyok terén a szülők kötelességeit hangoztatjuk a nemzett gyermekekkel szemben.

Az olyan nemzetgazdaságnak és politikának, mely az embereknek igazi javát tűzte ki célul, az lenne a fő feladata, hogy boldog, hasznavehető, egészséges és nagyon munkás emberek létrehozását segítse elő. Nagyon szép dolog és hangosan hirdeti a fölvilágosodás és emberszeretet szellemét, ha kórházakat, tébolydákat, hülyék intézeteit, sínylők házait és efféléket építünk minél nagyobb számban és azokat a tudomány minden vívmányaival kitűnően felszereljük és vezetjük. De emellett megfélelkezünk róla, hogy ezen emberi roncsok és szociális züllésünk termékeinek egyoldalú istápolása mellett, lassanként megsemmisítjük a még ép és munkaképes lakosság erejét. Sokkal emberségesebb és sokkal szebb, bár az emberiségnek ez a módja kevésbé szembeötlő, ha a bajt gyökerénél irtjuk ki és a szellemi és testi nyomorékok nemzésének vetünk véget. E feladattal azonban, sajnos, politikusaink és nemzetgazdászaink előbb úgyszólván egyáltalán nem foglalkoztak. Ez ugyanis semmit sem jövedelmez, mert az ily törekvéseknek a gyümölcseit az ember maga

le nem arathatja. Aki ilyen reformok után törekszik, legföljebb a rajongó, a rigolyás vagy bolondos ember nevére tarthat számot. Az emberek ezért inkább beérik a szembeötlő humanizmussal, melynek eredménye gyorsan látható és amely elsősorban a tömegek érzelmi mámorával számol és a látható és hallható nyomorúságnak odanyújtja segítő kezét. Egyszóval tatarozzák a romokat, ahelyett, hogy a rombolókat tennék ártalmatlanná.

Spárta nagy törvényhozója, Lykurgus, megpróbálta a kiválasztást törvényes intézménnyel elrendelni. Erőtéljes népet akart a spártaiakból formálni, mert a testi erő akkor még úgyszólván egyedüli ideálja volt a népeknek. Lykurgus ismerte az edzés értékét, de a munka becsét még nem. A beteg és gyöngé lény kiirtásának szükségességét megértette, de a természeti törvényeket abban az időben még nagyon hézagosan ismerték. Nagy hiányai dacára a lykurgusi törvényeknek bizonyos mértékig sikerült a spártaiakból erős népet alkotni.

Lykurgus törvényei szerint a spártaiak nem örökölhettek földbirtokot és fényűzést nem űzhettek. Együtt fogyasztották el a fekete levest és folyton gyakorolták erejüket és ügyességüket. Mindenkinek meg kellett házasodnia és a házassági erkölcsök szigorúak voltak. A gyöngé és nyomorék gyerekeket elpusztították, azáltal, hogy kitették őket egy sziklára.

A spártai szervezet mégis, miként jeleztük, két főhibában leledzett:

Először is a spártai ember harcos volt, de nem munkás, és ámbár derék és edzett lény, de arisztokrata. Megvetéssel engedte át a munkát a rabszolgáknak. Ezáltal megerősítette amazokat és sok tekintetben gyöngítette önmagát. A munka erősítő hatását az agyra és az egész testre nézve akkor még nem ismerték.

Másodszor pedig a spártaiak minden igyekeve az izomerő, a testi ügyesség, a bátorság, a derekasság és az igénytelenség fokozására irányult, nem pedig az az értelem, az érzelmi élet és az ideális célok kifejlesztésére. Végül is zátonyra kellett jutnia e rendszernek egyoldalúsága miatt, mert akadályozta a harmonikus kiképzést, megvetette ármunkát és elhanyagolta az organikus fejlődés törvényeit. Spárta későbbi bukását még sem a lykurgusi törvények okozták, hanem ellenkezőleg, azoknak az elhanyagolása. A spártaiak csak hatalom után törekedtek, ami irigységre vezetett. Ebben bosz-

szulta meg magát törvényeik egyoldalúsága. Mégis minden időkre figyelemreméltó és zseniális kísérletet jelentenek az emberi fajki-választás tekintetében.

Ma e kérdésben sokkal tájékozottabbak vagyunk. Csakhogy az emberek vezetésére elhivatottakból hiányzik a kezdeményező akarat ezirányban. Olyannyira igénybe veszik őket a gazdasági érdekek és hatalmi kérdések, hogy a magasabb szociális ideálok iránti érzék elsorvadt náluk.

Où est la femme? Kérdezi tudvalevőleg a francia, ha a politikában vagy másutt valaki megmagyarázhatatlan dolog történik. „A kérdést kissé tágítani kellene és talán azt kellene kutatni, hogy mi a szekszuális indok?

Az emberek tetteit általában, tehát a hatalmasokét is, sajnos sokkal inkább az érzéseik és szenvedélyeik, mintsem értelmi megfontolások irányítják. Nincs azonban érzés, mely hatalomban fölülmúlná azokat a szerelmi, féltékenységi és gyűlölet-érzéseket, melyek egyenesen vagy közvetve szekszuális eredetűek. Ebből egy oly tény következik, melyet a szociális rendszerek túlkevésé értékeltek, hogy t. i. az emberi tevékenység minden terén a szekszuális szenvedélyek és azok pszichikai kisugárzásai közvetve vagy közvetlenül és gyakran nagyon kártékonyan hatnak. Egy professzor felesége esetleg féltékenységből egy derék erőt távol tud tartani valamely főiskolától vagy megfordítva, egy tehetségtelen kegyeltet bejuttathat oda. Metresszek és gáláns nők mindenkor jelentős szerepet játszottak a politikában, különösen az autokráciákban. Nem kell mindig oly tragikus botrányra fajulnia, mint a meggyilkolt szerb királyi pár esetében. A legcsekélyebb, mindennapi befolyások olykor a leghatásosabbak és a legmesszebbre terjedők. Minden időben volt rá példa, hogy szekszuális cselszövények egész népek sorsát befolyásolták, sőt el is döntötték. Elég ráutalni erre a tényre, minden gondolkodó ember számos példát fog rá találni az elmúlt történelemben, mint a jelen politikájában, hatalmas uralkodók udvaraiban, mint szűkebb közössége keretében és végül ismerősei és hozzátartozói között. Aki azt mondta, hogy a szociális kérdés lényegében gyomor-kérdés, erősen félreismerte az emberi pszichológiát. Ha még oly szépen szabályozzák is a szociálisviszonyokat, sohasem fogják kiküszöbölni tudni a szekszuális szenvedélyeknek a szociális életbe való betörését. Az egyetlen dolog, amit megtehetünk az, hogy mind-

két nem nevelése által enyhítsük a szociális cselekvések ártó befolyását. Különböző bevalljuk, hogy ha a pénz kártékony befolyása és vonzóereje jórészt meg volna szüntethető, akkor azok az antiszociális cselekvések, melyek csak közvetve fakadnak szexuális szenvedélyekből, nem keveset veszítenének veszélyességükből és aljasságukból.

E tekintetben is nagyon sokat lehet elvárni a nők helyes és harmonikus emancipációjától és egyenjogú munkájuktól a szociális kérdések megoldása érdekében. A nők és férfiak szakadatlan és harmonikus együttes munkálkodása mindkét nemmel mindjobban (megérteti szociális életfeladatuknak a komolyságát. Akkor a némi élet is inkább erősítő, mint gátló hatással lesz a szociális fejlődésre, amennyiben nem lesz öncél, vagy jobban mondva eszköze az egyéni gyönyörnek, hanem serkentője lesz egy munkás, örömteli létnek. Itt-ott, ahol a nőknek szavazati joguk van, már mutatkozik, hogy nagyon jól tudják azt fölhasználni a szociális haladás érdekében. Lehet ez ellen fölhozni, hogy a nők konzervatívabbak a férfiaknál, ezzel szemben inkább lelkesednek nemesen gondolkodó és szociálisan érző és dolgozó férfiakért. Nagyobb kitartásuk és bátorságuk megbecsülhetetlen tulajdonságok a föltörekvő szociális munkában.

A nemzetgazdaságban joggal tesznek különbséget szükséglet és kívánság közt. A gyakorlati életben természetesen nehéz pontos határvonalat vonni szükséglet és fényűzés közt. Amit eleink fényűzésnek tartottak (matrac, W. C. a lakás számtalan modern kényelmi berendezései), ma szükségleteink közé számítjuk. Az ember vágya háttartalan, kielégíthetetlen az élvezet és a változatosság megkívánásában. Némely szocialistának nagy hibája volt, midőn minden vágy teljesítésének a jogát proklamálta. Ez a korrupció és az elfajulás proklamálását jelenti. Amennyire jogosult a természetes szükséglet tek kielégítésének a jogát követelni, annyira káros minden vágyat szentnek nyilvánítani.

Különbséget kell tennünk jó és rossz szükségleteink és kívánságaink között. Jók az egészséges élet erősítésére nélkülözhetetlen szükségletek, elsősorban a szociális életre hajtó ösztönök, rosszak ellenben mindazok, amelyek az egyesek életének és egészségének ártalmára vannak, vagy az összeség jogait, illetve javát séftik. A fényűzés ösztöne is idetartozik. Köztük középen közömbös vágyak vannak, mint például a szép dolgok bírása utáni vágy. Némely em-

beri kívánás tárgya már magábanvéve is ártalmas, mint a szesz, a kábítószer. Mások csak a mértéktelen élvezet folytán válnak fényűzőssé, mint a tobzódás az evésben, a nemi kicsapongások, a pénz, az ékszer stb. A vágy tárgyai közt roppant szerepe van a szexuális tárgyaknak. Ha egy szultán vagy egy pasa roppant számú asszonyt tart, úgy ez szociális szempontból ártalmas túlzás, mások jogainak megsértése.

TIZENHETEDIK FEJEZET

A nemi kérdés a nevelés terén.

Ha a IV., VI., VII. és VIII. fejezetekben felsorolt tényeket összefoglaljuk, kétségtelenné válik, hogy minden ember nemi érzése és nemi ösztöne két elemcsoportból áll: az öröklött vagy mint hajlamot átvett fejlődéstani elemekből (az öröklött mneme, vagyis emlékezés) és olyanokból, melyek külső ingerek behatása által, a megszokás és gyakorlás révén az élet folyamán szereztettek meg. Az elsők mint csira-energiák vagy hajlamok szunnyadnak már a gyermekben és alaptermészetéhez tartoznak. A legtöbbje csak az ivarérettség idején bújik ki és fejlődik tovább külső ingereknek behatása és az akaratnak földolgozása által. A második csoport az erotikus ingereknek és a szokásnak vagy a gyakorlásnak az első csoportra gyakorolt hatásának az eredménye. Az első csoporton a nevelés semmit sem bír változtatni. Amint megvannak előre alkotva, alapját képezik a nevelés művészetének. Ez utóbbinak csak az lehet a föladata, hogy az említett szekszuális hajlamokat, mint minden más hajlamot, lehető célszerű, jó és egészséges utakra vezesse. Ha teljesen perverz hajlamok vannak jelen, mint kifejezetten öröklékeny homoszekszuális ösztönök, szadizmus és hasonló, legfőljebb az etikai nevelés általában tehet valamit a jellemért és azt, ami az ösztönt izgatja, letompíthatja. De annak az alapminőségét semmiben meg nem változtathatja. Ebben nem szabad magunkat illúziókban ringatnunk. Mindenütt azonban, ahol normális átlaghajlamok vannak jelen, a nevelés nagyon sokat tehet az irányban, hogy patológikus eltévelyedések és szokások elkerültesse és az ösztön normálisan fejlődjék és normális utakra tereltesse.

Különösen a VII. fejezetben láttuk, hogy bizonyos érzéki benyomások megszokása azoknak erotikus hatását lassanként lecsökkenti és megfordítva, az erotizmus, a szekszuális vágy, szokatlan

látványok és egyéb érzéki ingerek és képzetek által, melyek a másik nemre vonatkoznak, különösen fölkeltenek. Gyermekei nevelésénél az ember ismételen ugyanazt a hibát követi el, hogy t. i. a saját érzéseit (a felnőtt ember érzéseit) tudattalanul átviszi a gyermekekre. Az ami a felnőttet nemileg ingerli, leginkább teljesen közömbösen hagyja a nemileg éretlen gyermeket. Ellenkezőleg, azáltal, hogy a gyermek megszokta, a szekszuális viszonyokat és dolgokat mint természetes jelenségeket tekinteni, később kevésbé fogják azok kíváncsiságát és erotizmusát fölkelteni, mert a dolgok elveszítették az újdonság varázsát. Ha a gyermek megszokta felnőttek meztelen testét látni, akkor nem talál semmi különösöt azok nemi szervem és így pl. egész természetesnek fogja találni, hogy bizonyos korban az ú. n. szeméremszőrzete kifejlődik. Viszont azt látjuk, hogy azok a gyermekek, akiket a legnagyobb szemérmességre és a nemi dolgokban teljes tudatlanságra neveltek, a szeméremszőrzet növésén roppantul fölizzognak, szégyenlik magukat miatta és egyúttal erotikusán ingereltetnek általa. Még fokozottabb mértékben áll a lányoknál a menstruáció és a fiúknál az első magömlések felbukkanásakor. Az a titok, amely mindezeket a dolgokat és általában mindazt, ami a szekszuális funkciókkal velejár, körülveszi, sok gyermekben nemcsak félelmet és kint idéz elő, hanem izgatja a kíváncsiságukat és kezdődő erotizmusukat, úgyhogy végül a legtöbb esetben nagyon tisztátalan oldalról, rossz emberek és romlott gyermekek részéről, állati pázások megfigyelése vagy szennyes könyvek útján, nagyon nem kívánatos módon világosítatnák fel. A legrosszabb a dologban, hogy ez a fölvilágosítás rendszerint onániával vagy nemi perverzításokkal, sőt a prostitúcióval szokott együttjárni. Az ártatlanság, amint ezt nevezik, azaz az éró gyermek naiv tudatlansága különös vonzóerőt gyakorol mindkét nem buja természetére, amennyiben az ilyen fiatal leány elcsábításában elsőrangú, raffinait élvezetet találnak. A szülők ritkán vannak tudatában hibájuknak, midőn gyermekeik naiv kérdéseire a szekszuális dolgok felől kifogásokkal, hazugságokkal válaszolnak.

Teljesen osztom e tekintetben egy fölvilágosodott anya véleményét, akinek itt adom nagyjában a gondolatmenetét:

Minden anya, vagy legalább a legtöbbje, lányát a házasságra neveli. Állíthatjuk-e róluk, hogy a lehető legjobban készítik elő erre a hivatásra? Bizonyára nem. Még mindig elhanyagolják a leg-

elemibb ismereteket, melyekkel a jövő felelőségnek és anyának rendelkeznie kell és évszázadok óta a fiatal lányok teljes tudatlanságban mennek férjhez természetes funkcióikat és kötelességeiket illetőleg. Gyakran megtanítják őket főzni, varrni és háztartást vezetni. De semmit sem szólnak nekik nemi funkcióikról és azok következményeiről. Zürichben újabban egy iskolát alapítottak olyan ápolónők kiképzésére, akik betegágyas asszonyokat lesznek hivatva ápolni. Ez az iskola megnyitja kapuit az olyan lányok előtt is, akik anélkül, hogy ápolónők akarnának lenni, gyakorlati kórházi tanfolyamot akarnak elvégezni, hogy családjukban a beteget, különösen azonban az újszülötteket és a betegágyasokat ápolni tudják. Ez nagyon dicséretreméltó újítás és mindenütt be kellene vezetni. Mily ügyetlenek, együgyűnek mutatkozik a legtöbb fiatal asszony, aki e dolgokból mitsem ért és mily drágán fizeti meg gyakran ezt a tudatlanságát. Az embernél manapság mégsem oly egyszerűek ezek a dolgok, mint az állatoknál, amelyeknél elegendő az ösztönük a kisdedeik táplálására. Újabban indítvány tétetett az irányban, hogy minden egészséges, 18-ik évét betöltött leány, akit ipari elfoglaltsága ebben nem gátol, egy évi szolgálatra köteleztessék kórházakban, menhelyekben, női klinikákon, gyermekgondozókban és népkonyhákban.

Ez a gondolat természetesen nagy ellenkezést fog kiváltani. Elsősorban a polgári anyák fogják legbensőbb érzéseikben megsértődve kijelenteni, hogy nem engedhetik meg, hogy leányaik olyan dolgokat halljanak és lássanak, amelyeknek férjhezmenetelükig rejtve kell előttük maradni. Óh szent együgyűség! Miért elrejtetni? Nem volna-e észszerűbb a leányaikat a házasságra előkészíteni azáltal, hogy megmondjuk nekik, hogy mi a házasság, mit követel és mire kötelez? Ha tudattalan, mégis valóságos bűn a szülők és nevelők részéről, hogy kivonják magukat a fölvilágosítás kötelességei alól. A fiatal férfi inkább tudja házassága előtt, hogy mit tesz. Kegyetlen és természetellenes szokások ellenben azt követelik a fiatal lányoktól, hogy esztelen tudatlanságban maradjanak, ami egész jövőjükre gyakran roppant veszélyes lehet. Ki gondolhatta ki először azt a nevetséges jés káros eszmét, hogy a tiszta leány mit se tudjon természetes szerepéről és kötelességeiről a nemi dolgokban mindaddig, míg egész életére lekötölte magát? A büntetőtörvény megbünteti azokat, akik másokat rábeszélnek, hogy oly kötelezettségeket vállal-

janak magukra, melyeknek igazi természetét és következményeit készakarva eltitkolják előttük. Nem kellene-e hasonló módon büntetni azokat a szülőket, akik tudatlanul adják férjhez leányaikat olyan férfiakhoz, akik úgynevezett ártatlan menyasszonyokat követelnek?

Némely asszony azt feleli erre, hogy a házasság nagyon is kevésbé lenne bájos, ha nem volnának megelőző illúziók. Nagyon szomorú lenne, ha az embernek Húsz-huszonöt éves korában nem lennének illúziói. Az ifjúságnak minden téren sok az illúziója. Azok, melyek magával az ifjúság természetével függenek össze, egészségesek és jók, viszont nem kívánatosak az olyan fantasztikus álmok, melyek a valósággal éles ellentétben állanak, úgy hogy hirtelen kiábrándulásnak kell elkövetkezni utána. Aki ideális felhők közt él a házasságig, rendesen kiteszi magát elkerülhetetlen csalódásoknak. Helyesebb, nemi felvilágosítással párosult nevelés a fiatal, nagyon is bízó nőket nemcsak megkímélné a hirtelen és kegyetlen csalódásoktól, hanem egyúttal emelné a férjek etikai színvonalát is.

Különben az ellenkezes mit sem fog használni az új eszmékkel szemben ezen a téren. Már most sem lehet fiatal leányainkat vakon vezetni, igyekezni fognak magukat mindinkább fölszabadítani. Nem lenne jobb a segítségükre lenni és idejekorán figyelmeztetni őket? Hihetetlen könnyel eresztik a szülők útjokra leányaikat, anélkül, hogy gondolnának vele, hogy minő szívtelen és lelkiismeretlen donjüannak eshetnek prédául, ha tudatlanul és naiv bizodalommal engedik őket útnak. Nem szólunk itt azokról a cselvetésekről, amelyekkel kerítők csábítják el áldozataikat (lásd a IX. fejezetet). Egy nemileg fölvilágosított leány azonkívül sok asszonyi szerencsétlenséget tudna enyhíteni. Ahelyett, hogy dölyfös megvetéssel vagy aggodalmaskodó rettegéssel tekintene a hajadon anyákra és hasonló szerencsétlenekre, megértően vigasztalná őket, igyekezne a kegyetlen valóság fájdalmát nemesebb, szociális érzéssel enyhíteni.

Mivel és mikor kell a felvilágosítást elkezdni? Egyáltalán nem közvetlenül a házasság előtt, hanem lehetőleg a gyermekkorban. Elméletileg a gyermekekkel szemben tilos a hazugság, ha az ember azt akarja, hogy rendíthetetlenül bízzanak a szülőikben és maguk is mindenkor az igazat mondják. Természetesen nem lehet a gyermeket a nemi élet minden részlete felől felvilágosítani, de korához mérten, igaz feleletet lehet adni a kérdéseire. Ha ezt tesszük, akkor

a gyermek szívesen fogadja azt is, ha olykor azt feleljük neki: még kicsiny vagy, hogy ezt megértsd, majd megmondom, ha nagyobb leszel.

Minden gyermek megkérdezi egyszer az anyjától, ha nyíltan szólhat hozzá, hogy miként jön a gyerek a világra. Erre annál könnyebb a felelet, minthogy a gyermek maga is megfigyelhet hasonlót a háziállatoknál, rovaroknál stb. Miért titkolná el az anya, hogy az ember kicsinyei hasonlóképp jönnek a világra? A gyermek semmiféle rossz utógondolatot nem fog hozzáfűzni. A gyermek sokkal jobban lát mint ahogy hisszük. Egy leányka, akit anyja a gólya-mesével áltatott, egy ízben így szólt az anyjának: Anya, úgy örülök, nagymamának biztosan kisbabája lesz! – Az anya megijed. – Óh igen, – szólt állhatatosan a kisleány – neki is éppen olyan a hasa, mint a macskánknak, mikor nemsokára kicsinyei lesznek.

A gyermekek eleinte megelégszenek vele, hogy megtudják, hogy honnét jönnek a kis testvéreik. Később tovább gondolkodnak a kérdésen és igyekeznek megtudakolni bizalmasaiktól, hogy mikép tudnak kifejlődni az ilyen kis lények anyjuk testében. Nos, alkalmat kell találni, hogy lehető egyszerűen megmagyarázzuk nekik a párosodási Egy anya következőképp világosította fel a gyermekeit. Nyolcéves fia és két idősebb lánytestvére hevesen vitatkoztak a baromfiudvarban. A két leány úgy találta, hogy a kakas nagyon gonosz és fölösleges állat, mert nem tojik. Férfibüszkeségében megsértődve, a fiú védelmébe vette a kakast és kijelentette, hogy bizonyára megvan a haszna, csak ő nem tudja, hogy az miben áll. A vitát az anya ítélőszéke elé vitték. Az anya a gyermekeknek nyíltan megmondta, hogy a tyúkok ugyan a kakas nélkül tojhatnak, de az ilyen tojások nem bírnak kifejlődni: a kakas adja a magot, a kakas-apa nélkül sohse lennének csirkék. Erre a fiú nagyon büszke lett és azonnal egyszerű, tiszta gyerekésszel folytatta: Nem igaz, anya, nálunk sem volnának gyerekek apa nélkül? – amit az anya természetesen azonnal megerősített. Erre a gyerekek vidáman tértek vissza játékkukhoz. Az iskolában is épúgy lehet az emberek szaporodásáról beszélni, mint a növényekéről vagy az állatokéről. Valóban ez lenne a legjobb út, föltéve, hogy a tanító és a tanítónő tapintatosan látnak hozzá. Még hozzáfűzöm, hogy a gyermekek nemi felvilágosítása természetesen úgy történjék, hogy az atya, illetve a tanító a fiúkat, az anya, illetve a tanítónő a leányokat világosítsa föl. A szülők leg-

többnyire gyávaságból riadnak vissza attól, hogy gyermekeiket idejekorán fölvilágosítsák. Némely anya sohasem kezdene el teljesen tudatlan gyermekével a nemi kérdéstről beszélni, de mihelyst észreveszi, hogy más oldalról többé-kevésbé föl van világosítva, akkor igenis beszél róla, olykor nem is komoly és méltó hangon.

Nagyon sajnálatos, hogy oly kevés pedagógus foglalkozik ezzel a kérdéssel és átengedik a fölvilágosítást a legzavarosabb forrásoknak, rossz cselédeknek, romlott pajtásoknak vagy szennyes könyveknek stb. Ebből egy nagyon ártalmas, a kölcsönös bizalmat megrendítő elidegenedés következik be szülők és pedagógusok közt, egyrészt és a gyermekek közt másrészt. Korán szerzett nemi perverziók és az egészségtelen nemi ösztön korai kifejlődése esetén nem prudériával és erkölcsprédikációval, sem szigorral nem lehet eredményesen célt érni, hanem nyíltsággal és szeretettel. Kibúvókkal és úgynevezett erkölcsi szigorral csak elidegenedést, őszintetlenséget és képmutatást érünk el, ami komoly baj.

Hangsúlyozni kívánjuk annak a szükségességét, hogy a leányok dolgozzanak, hivatásra kiképeztessenek, hogy megállják helyüket az élet küzdelmeiben, és ne legyenek kénytelenek az első kínálkozó házasságba vakon beleugrani, hogy szükségben el ne pusztuljanak vagy a prostitúcióba el ne süllyedjenek. Teljes joggal mondhatjuk, hogy a feleség munkája anyai hivatásban és a háztartásban éppoly értékesnek becsülendő, mint a férfi házonkívüli hivatásos munkája.

Újabban örvendetes változás állott be az általános fölfogásban és most már az ifjúság nemi fölfogásának a kérdését mindenütt tárgyalják. Mondanom sem kell, hogy a fiúk nemi felvilágosítása éppoly szükséges, mint a leányoké, ők ugyan nincsenek kitéve annak a veszélynek, mint a lányok, hogy tudatlanságuk miatt, házasság vagy terhesség esetében súlyosan függő helyzetbe kerülhetnek. Annál nagyobb kísértésnek és csábításnak vannak kitéve. Ha onánia által, vagy egyéb módon rossz útra kerültek, sok kárunk van belőle és a nemi bajoktól el is tekintve, nagyon nehéz őket a helyes útra téríteni. Nyomatékosan figyelmeztetjük a szülőket, hogy gyermekeiket idejekorán világosítsák fel, mielőtt zavaros forrásból jutnak el hozzá vagy pedig mikor már az erotikus kíváncsiság elcsábította őket. Ezt a csábítást legtöbbször rossz pajtások, nem ritkán felnőtt erotikus nők, homoszekszuális férfiak végzik el stb.

A következő igen jellemző sorokat egy hölgynek hozzám intézett leveléből veszem:

Öt gyermekemet, három fiút és két leányt, midőn annak a szükségessége elkövetkezett, nemileg felvilágosítottam. Számos jelből észrevettem egy napon, hogy a fiam beérkezett a kényes átmeneti korba. Zárkózott lett, szerencsétlennek érezte magát, mert nem érzett magában semmihez különösebb tehetséget stb. Minthogy férjemet nem bírtam rávenni, én szántam rá magam. Első ízben nem volt könnyű dolog. Éreztem a bensőmben, hogy mennyire fonák és elhibázott a nevelési rendszerünk és mennyire az ár ellen kell úsznom. A hatás a fiamnál nagyszerű volt: fölengedett, kitárta előttem nyitott könyvként gyermeki lelkét. Minden irányban megtárgyaltuk a dolgot és végül így szólt: Anya, mily boldogság lenne az emberiségre, ha minden anya legyőzné az álszemérmet és gyermekeivel természetesen beszélne az egészen természetes dolgokról. Nincs róla sejtelméd, anya, hogy mennyire elferdítik a dolgokat és mily utálatosságokat hall az ember a pajtásaitól. És ez legyen a védelem az élet legnagyobb veszélye ellen?

Midőn legfiatalabb gyermekemmel voltam várandós, nagyon kínos volt a számomra, hogy 14 éves leányom előtt titokban tartsam az állapotomat. Elővettem és tapintatosan felvilágosítottam. Eleinte roppant örömet mutatott. Aztán büszke volt rá, hogy oly fölnőttnek tartottam, és méltónak arra, hogy ily komoly dolgokról beszéljek vele. Végre így szólt: De anya, minden oly világos és szép, miért nem mondják ezt meg előbb, mielőtt az iskolában azt a sok utálatosságot hallanók?

Eddig az anya leveléből. Még néhány fontos pedagógiai irányelvet szeretnék hozzáfűzni.

Az ember agyában az értelem és az érzések szorosan egybe vannak fűzve, a kettőből együtt erednek az akarati elhatározások, amelyek viszont erejük és tartamuk szerint, erős visszahatással vannak az agyi életre. Súlyos tévedés tehát azt hinni, hogy az emberi lélek három területét: az értelem, az érzés és az akarat területeit mindegyiket egymástól külön-külön tárgyalhatjuk. Mindenekelőtt elhibázott dolog, ha az iskola azt képzeli, hogy az értelmet egymagában művelheti és a kedély és akarat ápolását átengedheti a szülőknek. Még nagyobb ostobaság azt hinni, hogy az érzésekre, különösen az etikai érzelmekre, a lelkiismeretre úgynevezett erkölcs-

prédikációkkal és büntetésekkel lehet hatni. Óh azok az erkölcsprédikációk, óh az az elméleti erkölcsoktatás! Mily idétlen szülöttei ezek az emberi szellemnek! Mintha a lelkiismeretet és az altruista érzelmeket elvont, dogmatikus szabályokkal be lehetne tölcsezni a gyermekkoponyába, mely csak konkrétan érzékelhető dolgok iránt fogékony! Naponta, szinte minden családban észlelhetjük, hogy a szülők bosszús, ingerült, olykor patetikus hangon tesznek szemre-, hányást a gyermekeiknek, amelyeket azok meg se hallanak vagy megütközve, könnyes szemmel fogadnak, esetleg ugyancsak ingerülten feleselnek vissza, de mindenesetre hatástalanul tűnik el a lelkükről mint szélfuvallat a falon. A figyelmes szemlélőre az egész olyan hatással van, mint a nyikorgó kintorna, melynek melódiája automatikusan játszódik le mindkét félre nézve. Ha ez az a morál, melynek a gyermekre hatással kellene lennie, akkor nem kell csodálkozni hatástalan, sőt káros voltán. A szülők nem veszik észre, hogy a „gyermeknevelés” örve alatt gyakran csak a saját gyöngéiknek és szeszélyeiknek engednek szabad folyást. A gyermekek azonban ezt annál is inkább észreveszik és tudatosan vagy tudatlanul aszerint reagálnak. A legrosszabb a dologban az, hogy maguk is fölveszik szüleik fonák szokásait és egymásnak az ő módjukon erkölcsöt prédikálnak, mint kis majmok utánozva amazokat. Az etikai példa hat, nem pedig az elméleti tanítás.

Az igazi etikai oktatás, az igazi etikai befolyásolás a gyermekkel szemben abban a módban nyilvánul meg, amelyen vele beszélünk, érintkezünk, ahogy vele bánunk. Meleg érzésnek, igazságosságnak, meggyőződésnek és szilárdságnak kell kifejezésre jutni a szülők szavában. Csak ez ébreszthet rokonszenvet és bizalmat az emberi lélekben az iránt, aki hatni kíván rá. Nem a hűvös vagy méltatlankodó és ingerült moralizáló szó, hanem az altruista érzés, mely mindenből kiérzik, amit az ember beszél vagy tesz, van etikailag nevelő hatással a gyermekre. A tudós, aki száraz unalmas hangon nagyon alapos és jó szavakat darál le, nagyon kevésre vagy éppen semmire sem tanítja meg a tanítványát. Ásítanak és joggal mondják, hogy ezt épűgy vagy még jobban elolvashatják egy könyvben vagy a lexikonban. Aki azonban tüzesen és meggyőződéssel beszél és lelkesíteni tud, leköti a figyelmet és amit mond, bevésődik az agyvelőbe. Miért? Éppen azért, mert az első esetben az értelem érzelmi hangsúlyozás nélkül nyilatkozik meg, a másodikban ellenben

a lelkesedés szuggesztív ereje magával ragadja a hallgatókat, megnyeri őket és ezáltal közvetve sokkal erősebben és hasznosabban gazdagítja az értelmüket, mintha csak holt tudományt nyújtanak nekik, amely tele tömi az emlékezést, de a szívet üresen hagyja. Ami nem jön a szívből, az nem megy a szívhez, tartja a közmondás. De a „fejbe is, – azaz az emlékezetbe is – sokkal nehezebben jut be, mert az érzéstől hangsúlyozott benyomások mindenkor mélyebben vésődnek be. Egészen hasonlóan az akaratot a kitartó cselekvés neveli, Max a gyermeket is lelkesíteni kell a szociális tevékenység iránt. Föl kell tüzelni, hogy önzetlenül, nemesen, önfeláldozóan cselekedjék jutalomra való kilátás és büntetéstől való félelem nélkül. Ezt el lehet érni az olyan nevelési rendszerrel, melyet az ú. n. kerti-iskolákban (Landerziehungsheim) honosítottak meg. A pszichológiai-lag művelt pedagógusnak valóságos felüdülés, amit ezekben tapasztal. A gyermekek lelkesednek az iskolájukért, tanítóiknak pajtásaivá és barátaivá válnak. Testi edzés, az értelem, az ítélet és tudás kifejlesztése együtt jár a kedély és az akarat nevelésével. Nem adnak a gyermekek kezeibe száraz tankönyveket, hanem mihelyt lehet, megismertetik őket a legnagyobb írókkal, akiktől nemcsak tudást, hanem érzelmi gazdagodást és lelkesedést is mértenek. Életkedvüket nem rontják meg a nyomasztó iskolai föladatak és a vizsgák fenyegető rémei, hanem inkább emelik az életkedvét azáltal, hogy amit meg kell tanulniok, amennyire lehetséges élménnyé mélyítik el. Ezáltal amit tanultak a sajátjukká válik, egyéniségük eleven részévé, nem pedig az emlékezetre súlyosodó holt tudássá. Ezekben az intézetekben csak olyan fajta büntetések fordulnak elő, melyek természetes következményei az elkövetett hibáknak

Fiúk és tanítóik együtt fürödnek, meztelenül. A nemi kérdést tisztességesen, nyíltan, mint valami természeteset és magától értődőt tárgyalják. Mindenekelőtt a bizalmas, nyílt közlekedés a fiúk és tanítóik közt összekötve nem kényszerű testi és szellemi munkával az alkohol teljes száműzése mellett, a legjobb és legradikálisabb gyógyító és megelőző szer az onánia, a nemi koraérettség és egyéb nemi perverzítások ellen, ha azok nem vele születtek a gyermekkel. Természetesen ezek az iskolák sem tudják a veleszületett kóros nemi ösztönöket meggyógyítani és veleszületett nemi koraérettséget megakadályozni. De mindenesetre nincsenek olyan intézetek, amelyek e tekintetben kedvezőbb viszonyokat

mutatnának föl, mert ha egy gyermek hajlamos a nemi perverzióra, ez ott hamarosan kiderül.

Amit a pedagógia és oktatás mostanáig nem értett, az, hogy nem tudta az embert helyesen értékelni. Az ember szociális értékét két tényező-csoport szabja meg: az örökölt testi és lelki hajlamai, és a beléje nevelt, megtanult képességek. Elegendő örökölt képesség nélkül bizonyos téren hajótörést szenved minden tanítási és tanulási igyekezet. Megfelelő tanítás és gyakorlás nélkül a legjobb hajlamok is elsorvadnak vagy legalább is nem hoznak olyan gyümölcsöt, amilyent hozhatnának. Az öröklődő hajlamok azonban nem vonatkoznak csupán a tudás területeire, amint ezt a hagyományos iskola-mesterség föl szokta tételezni, hanem az emberi élet minden területére, mindenekelőtt a lélekre. *Az akarat, az érzés, az ítélet, a fantázia területére vonatkozó jó hajlamok, továbbá főképp a kitartás, a kötelességérzet, a lelkiismeretesség, a szigorúság önmaga iránt, a logikus gondolkodás képessége, az igaznak a hamistól való megkülönböztetése, a kombináló tehetség a gondolkodás és esztétikai érzés tekintetében sokkal magasabb emberi értékek, mint a gyors, befogadó fölfogóképesség és a szavak és mondatok megtartásában nyilvánuló jó emlékezőtehetség.* Ez utóbbiak úgyszólván mégis az egyetlen képességek, melyek az iskolai vizsgálatokon, az elemitől a főiskoláig tekintetbe jönnek. Csodálni való-e, hogy ily hamis, illetve egyoldalú mérték alkalmazása mellett a legszárazabb gyümölcsök, a legközönségesebb törtétek, a visszhang-agyvelők és a tekintélyimádók kúsznak fel valamennyi magas, hivatalos és a legtöbb magas nem hivatalos, társadalmi állásra? Jó emlékezőtehetséggel és fölfogóképességgel ezt ellehet érni a nemesség, a pénz, a papság és a szabadkőművesség protekciója nélkül is! E megnevezett tehetségek nélkül a legderekabb, olykor a legzseniálisabb embereket is félretolják vagy az ilyenek csak kerülő utakon kimondhatatlan fáradtság és idővesztés révén érnek célhoz. A merev, dogmatikus, betéve megtanult tan-tételek, amelyekkel azelőtt a gyermekek agyát teletömték és sajnos még ma is teletömik, azonfelül nagyrészt hamisak, félreérthetők és pontatlanok. Mindez aztán mint valami idegen test fészkel az emlékezetben és később sokkal több fáradtságba kerül ettől a limlomtól megszabadulni vagy azt megkorrigálni, mint amennyi megerőltetésbe került volna már eleve egy termékeny, naiv világnézet megszerzése. Nekem magamnak is több fáradtságomba került az agy-

bonctanban megtanult hamis sémáktól való megszabadulás, mint az agynak igazi szerkezetét magán az agyon megtanulni. Az említett kerti-iskolákban mintaszerű módszert vezettek be a tanulók szociálpszichológiai értékelése tekintetében.

Minden eredményt két mértékkel mérték: vajjon egyéni szempontból megfelelnek-e a tanuló teljesítményei mindenkor és tökéletesen a képességeinek? Vajjon objektíve, az emberi átlagmérték szerint, milyenek a teljesítményei: nagyon jók, jók, közepesek, rosszak? Aztán a pszichológia és az emberi tevékenység különböző területeit átkutatják, ami az olyanféle iskolákban lehetséges, mert az egész embert nevelik:

I. *Testi eredmények*: egészség, betegségek, testsúly, ügyesség, vándorlás, futás, úszás, kerékpározás, játék, ski, torna, birkózás.

II. *Viselet*: rend, tisztaság, pontosság, iskolai füzetek, föllépés,

III. *Etikai és vallási eredmények*:

a) Viselkedés: szülőkkal, tanítókkal, iskolatársakkal, harmadik személyekkel, önmagukkal szemben.

b) Igazságszeretet: buzgalom és kötelességérzet, hűség a saját és a rábízott tulajdon kezelésében, megbízható! lelkiismeretes? A szolidaritás és az önzetlenség érzései.

c) Erő: az etikai érzés, az etikai megértés, az etikai akarat ereje.

IV. *Értelmi eredmények*:

a) Gyakorlati munkák: kertészkedés, földművesség, asztalos-ság, esztergályosság, lakatosság, kovács munkák.

b) Művészet: mintázási munkák, rajz, írás, beszélőképesség, szavalás, Hangszeren zenélés.

c) *Tudás*: irodalmi humanisztikus, fizikai, matematikai, természettudományi. (Itt mellőzöm a közismert részleteket).

V. *Általános eredmények*:

a) *Erő*: a jellem, a test, az értelem, a megfigyelőképesség, a fantázia, az ítélet ereje.

b) *Érték*: a gyakorlati, a művészi, a tudományos teljesítmények értéke.

Ilyen mértékkel mérve, a tanuló emberi értéke teljesen más képet mutató mint a szokásos iskolai vizsgálatokon. Ily módon viszonylagos megnyugvással lehet megállapítani, hogy mi válhatik a

jövőben a gyermekből, bár egyes pontokban fenti sémát meg is változtathatjuk. Nem kell talán hozzáfűznöm, hogy a kerti-iskolákban nincsenek vizsgálatok, mert ott az egész élet állandó vizsgálat.

Csak az ember helyes értékelése alapján lehet helyes tudatos emberi kiválasztást eszközölni.

Néhány történelmi példa legjobban megfogja mutatni, hogy mily helytelenül ítélte a hagyományos iskola emberi értékek fölötti Smiles Sámuel, Önszegély c. művében, melynek elolvasását mindenkinek melegen ajánlom, kimutatja, hogy *Pietro di Cortona* és *Guidi Tamás* később nagy hírű festőket, az elsőt „szamárfajkának”, a másodikat „a nehézkes Tamás”-nak nevezték el fiatalkorukban. *Newton* egyike volt osztályában a legutolsóknak. *John Swift* megbukott az egyetemi vizsgán Dublinban, *Sheridan* az iskolában „javíthatatlan lustálkodó” volt. *Walter Scott*ról azt mondta Dalzell, az edinburghi egyetem tanára, hogy *buta és buta is fog maradni. Chattertont* avval küldték vissza az iskolából anyjához, hogy „*buta, akiből nem lesz soha semmi*”. *Burns*, a költő és *Stephenson György*, a gőzmozdony föltalálója és a vasútügy megalapítója ifjúságukban „*csak mint atléták*” tűntek ki. *Napoleon* és *Wellington* „*meglehetősen szomorú tanulók*” voltak. *Grant Ulysses*t gyerekkorában csak „*haszontalan Grant*”-nek hívták. *James Watt* rossz tanuló volt, stb. E tényeket nem annyira elkésett fejlődésükkel lehet megmagyarázni, amint azt Smiles hiszi, hanem avval az utálattal, amelyet iskolai oktatásunk az önállóan gondolkodó, kombináló szellemeknél ki szokott váltani, akiknek figyelme fölmondja a szolgálatot, ha agyukat száraz, könyv nélkül betanulandó, az emlékezetet terhelő limlommal tömik tele, mely gyakran félre is érthető vagy ellentmondásra ingerel.

Kezdi minden oldalról belátni, hogy a két nem együttes nevelése nemcsak hogy nem árt, hanem ellenkezőleg székszuális valamint etikai tekintetben előnyös. A főiskolákon immár polgárjogot nyert. Az óvodákban, elemi iskolákban régtől fogva szokásos volt: leginkább a középiskolák berzenkednek ellene. Félnék a nemi ingerléstől. Ez azonban tévedés, mert a megszokás, a mindennapi érintkezés, egymás melletti ülés letompítja a székszuális ingert, amint azt már kifejtettük. A tiltott gyümölcs elveszíti a varázsát, ha már nem tűnik fel tiltottnak és gyakran közletről szemlélhetjük.

Természetesen ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy lányok s fiúk internátusokban közös termekben aludjanak vagy hogy

együtt vigyék őket fürödni. Ott még nem tartunk, hogy a VI. fejezetben említett indián-nő álláspontját tegyük magunkévá, aki szemérmetlennek vélte mások előtt ruházatban jelenni meg, mert meg volt szokva meztelenül járni. De itt nem is internátusokról van szó, nyilvános iskolákban való együttes nevelésről.

Ha koedukációról van szó, rendesen még azt az ellenvetést halljuk, hogy a nő lénye és hivatása különbözik a férfítól, miért is az oktatásnak is különbözőnek kell lennie. Erre ezt válaszoljuk: A világ tárgyai, az emberi tudás anyaga, másszóval a tantárgyak: ugyanazok. A mily kevésbé beszélhetünk katolikus vagy protestáns kémiáról, katolikus vagy protestáns növényekről, állatokról, hegyekről és tengerekről, époly kevésbé lehet ezeket a tárgyakat „fiúk” és „lányok” számára valóknak osztályozni. A mi változik, az a mód, ahogy az ember azokat fölfogja és fölhasználja. Csupán ebben az értelemben beszélhetünk katolikus vagy francia művészetéről, protestáns irodalomról stb. A nyelvek is tárgyai a tanulásnak; egy Németországban született francia el fogja sajátítani a német irodalmat, a Párizsban született német viszont a franciát fogja el-sajátítani. A tanulási anyag tehát mindkét nemnek egyaránt áll a rendelkezésére. Erőpocsékolás és igazságtalanság tehát ennek az anyagnak egy kevésbé értékes kiválasztását eszközölni és ezt az anyagot hitványabb oktatási módszerekkel közölni a női nemmel.

Minden tanítási anyag számára, tekintet nélkül a nemekre, lehetőleg jó és megfelelő oktatást kell szervezni. Áll ez azokra a tárgyakra is, melyeket különlegesen nőieknek szoktak tartani, mint a milyen a varrás, a női szabóság, a konyha, a háztartás stb. Mindkét nem vegye föl, dolgozza fel és használja ki az egységes tanítási anyagot a maga különleges[^] tehetsége, a maga génusza szerint. Az oktatás egy része, a szociális minimum, mindenkor mindenkire kötelező lesz, a másik része, az egyéni továbbképzés ellenben fakultatív lesz, képességek és akarat szerint. Már a kötelező részben is a koedukáció ellenére, az oktatás bizonyos ágai az egyik nemre kötelezők lesznek, a másira pedig fakultatívek (például a varrás és a geometria). Minden a mi túlmegy a kötelező oktatás keretein, fakultatív lesz és így mindkét nem szabadon választhat, mint az egyetemeken. Teljesen magától, mint a szabad természetben, minden ember, férfi mint nő, megkeresi a maga útját és azt meg is találja és földolgozza a tudás tárgyait a maga génusza szerint.

Oroszországról, a háború előtt, egy a viszonyokat kitűnően ismerő nő a következőt írja:

Oroszországban és Orosz-Lengyelországban, ahol a lány-középiskolák negyven év óta egyenlő színvonalon állanak a fiú-gimnáziumokkal, két jelenséget észlelhetünk, melyek erős ellentétben vannak a nyugateurópai viszonyokkal. Először is az olcsó és jó középiskola okozza, hogy a középosztály legtöbb nője sokkal komolyabb életfelfogású, sokkal több ideális törekvést és kezdeményezést mutat fel szociális és tudományos téren, mint a nyugateurópai nők és néha fölül is múlják az országukbeli férfiakat. Másodszor, ami a* legföltűnőbb, ott a férfiak nem ismerik a nőknek azt a lebecsülését, ami a nyugateurópaiaknál járja. A gimnazista fiúk a gimnazista lányokban egyenlőrangú, gyakran náluknál különb társakat látnak, míg Nyugateurópában a tízéves fiú fölényesen kezeli a vele egykorú lányt, mert tudja, hogy annak sokkal kevesebbet kell tanulnia mint neki. Ez a lekicsinylés úgy belerögződik a nyugateurópai fiúba, hogy aztán egész életén keresztül le nem tudja vetni. Oroszországban már több mint harminc évvel ezelőtt az egyetemi tanárok kérték, hogy nyissák meg a nők előtt az egyetemek kapuit. Az orosz férfiak nem tudták belátni, hogy ugyanazok a lányok, akik a középiskolaiban ugyanazokat a feladatokat épúgy megoldották mint ők maguk, miért lettek egyszerre alkalmatlanok a tovább tanulásra. A nyugateurópai nőknek az az igyekezete, hogy az egyetemek megnyitassanak előttük, anélkül, hogy olcsó és jó lány-középiskolák lehető nagy anyagot képeznének ki a kiválasztás céljaira, miként ez Oroszországban történt, ez olyan emberek benyomását teszi ránk, akik a tetőnél akarják elkezdni a házépítést.

Teljesen magamévá teszem ezt a felfogást. Gimnáziumaink és egyéb középiskoláink alapos reformra szorulnak. Ennek a reformnak egyik főkövetelménye a két nem együttes oktatása.

Mai napig, sajnos, nagyon félreismert, de igen fontos oldala a szekszuális pedagógiának az, amely a veleszületett, szekszuális perverziónkra vonatkozik. Az a hagyományos felfogás, amely minden szekszuális rendellenességben valami szerzett bűnt lát, amellyel a legnagyobb erkölcsi felháborodással kell szembeszállni, a legrosszabb következményekkel jár. Az ifjúság helytelen, teljesen hamis fogalmakat alkotott a dologról és a szülőket, mint a nevelőket, vakokká tette az igazsággal szemben. Nem hiába tárgyaltuk behatóan a VII.

fejezetben a szexszuális pathológia undorító jelenségeit. Minden nevelőnek és minden szülőnek alaposan ismerni kell ezt a területet, E jelenségek a gyermekkorban kezdődnek és pedig gyakran ijesztően korán. Sokáig tart, mielőtt a nemileg perverz gyermeknek sejtelve van róla, hogy szerelmi-hajlamait vagy ösztöneit mások abnormisnak vagy természetellenesnek tekintik. Abnormis ösztöne ama pszichikai kisugárzása gyakran legszentebb, sejtelmes belső világát képezik, homályos remények és küzdelmek tárgyát, melyek társai lényével és hajlamaival ellentétben állanak, miért is etekintetben nem érti meg önmagát és az őt környező világot. Hajlamait kigúnyolják, félreértik vagy undorral utasítják vissza. Félelem és szégyenérzet perverz vágyakkal váltakoznak nála. Csak lassankint, később, midőn a nemi érettség ideje elkövetkezik, veszi lassankint észre a perverz lény a maga különállását a világban, Úgy érzi, hogy vissza van vetve, el van hagyatva, nincs jövője, érzelmi ideáljait nevetséges torzképekként, sőt büntetendő utálatosságokként látja az emberektől lábbal tiportatni és szenvedélyét mint valami gonosztevőnek el kell hogy rejtse. Mint-hogy a jelleme gyakran impulzív és gyöngé, továbbá erős, gyakran túlkorai nemi ösztönnel van összekötve, rendkívül könnyen jut tévútra, különösen ha engedelmes áldozatokra vagy hasonló gondolkodású perverz társakra akad. Így már a középiskolákban gyakran keletkeznek urning-fiúk csoportjai és ezek gyakran elcsábítanak nemileg normális pajtásokat is. Így lánynevelő intézetekben urning-lányok ravasz módon elcsábíthatják társnőiket. Elég ezekre a jelenségekre rámutatni, amelyek folyton, egyszer itt, másszor amott felütik a fejüket és iskolai botrányokhoz vezetnek. Ebből értelmes és elfogulatlan emberek megtanulhatják, hogy a gyermekek korai, bizalmas felvilágosításai a nemi viszonyokról egyaránt parancsa az egészségügynek, az okosságnak és az etikának. Nyilvánvaló, hogy ha etekintetben szülők és oktatók szabadon, megfelelő méltósággal beszélnek a gyermekeknek erről a tárgyról, csakhamar tisztába jönnek azok szexszuális alkatával. Ez alkalommal találkozni fognak nemileg hideg és közömbös lányokkal, viszont megfordítva olyanokkal, akik nagyon korán mutatnak erotikus érzelmeket és hajlamokat. Természetesen különféleképp kell szólni a kétféle természetnek megfelelően: az előbbieket minden tartózkodás nélkül mindenről fel lehet világosítani, az utóbbiakat viszont óvatosan kell kezelni, óvni a nemi ösztön minden ingerlésétől. Különösen figyelmeztetni kell őket a

nemi betegségek, a törvénytelen gyermekek veszélyeire és a lelkiismeretlen férfiak csábítási kísértéseire. Olykor hisztérikus természetűekkel is találkozunk, homoszekszuális hajlamú lányokkal, akik lánytársaikba szerelmesek, a férfiakkal szemben pedig nemi utálatot éreznek. Akadnak néha szadista-hajlamúak is. A fiúknál hasonló különbségeket figyelhetünk meg, a nemi ösztön erejét és a fejlődés időpontját tekintve. Mindkét nemnél különös figyelemmel kell lenni az onaniára. Az éles megfigyelő nem ritkán veheti észre fiúknál a homoszekszuális ösztönöket, ritkábban a többi perverziókat, mint a szadizniust, mazochizmust, fetiszizmust stb.

Az ilyen felfedezéseknek az a nagy előnye, hogy nemileg perverz gyermekeket különös felügyelet alá helyezhetünk és őket elsősorban távol tartjuk az internátusoktól, ahol a legnagyobb kísértéseknek vannak kitéve. Egy homoszekszuális fiú az internátusban hasonló helyzetben van, mint egy normális ifjú, akit lányokkal egy szobában engednek aludni és erre a veszélyre legtöbbször senki sem gondol. Ha viszont valami nemi perverziót fölismertünk, akkor az illetőt nem szabad bűnös, rossz emberként kezelni, hanem abnormis idegbeteg gyanánt, aki veszélyt jelent önmagának és másoknak. Kezelés alá kell őt venni és megakadályozni, hogy fertőző góc legyen mások számára. Különösen ami a homoszekszuálisokat illeti, azokat mindenekelőtt gondosan kell kezelni és ellenőrizni, egészen, míg felnőnek. A gyógyíthatatlan homoszekszuálisok részére külön telepet kellene létesíteni, ahol gyűrűt válthatnának egymás közt, amit oly szívesen szeretnek megtenni. Ez elég ártatlan lenne és engedni kellene a kedvöknek. Felnőtt, normális emberek általában könnyen tudnak ellenük védekezni, ha nemi dolgokban jártasak és fölvilágosodottak. A gyermeknek viszont joga van hozzá, hogy mindenféle nemi perverzió és mindenfajta szekszuális merénylet ellen megoltalmaztassék és a társadalomnak kötelessége ezt a védelmet megszervezni. Ezt azonban meg nem teheti, ha maga is nincs fölvilágosítva, ha az ifjúságot nem vizsgálja meg és nem oktatja ki abban az értelemben, ahogy azt itt kifejtettük. Ha ezen alkalommal veszélyes perverziókra bukkanunk, mint elsősorban szadizmusra és veleszületett gyermekszerelemre, akkor az óvó rendszabályok különösen magas foka szükséges és esetleg tartós internálásig kell elmenni. Az onánia ellen a szugesztión kívül nincs jobb szer, mint a nevelésnek az a módja, mely a kertiiskolákban uralkodik, mindenekelőtt a szakadatlan, szellemi ser-

kentéssel egybekapcsolt testi foglalkoztatás. Ha gyermekkortól kezdve ezt következetesen keresztülviszik, akkor a nemi ösztön megnyilvánulásai általában később, mérsékeltebben és nyugodtabban lépnek fel, ami a legnagyobb mértékben kívánatos és az ember egész későbbi nemi életét boldogabbá alakítja. A VIII. fejezetben kimutattuk, hogy az onánia nagyon különböző állapotoknak a kifejezője lehet. Azok után kell tehát igazodni adott esetekben.

További előnye a korai nemi fölvilágításnak a gyermekek megnyugvása. Sok ifjú és lány szinte valósággal kétségbeesik, töprengő, melancholikus és emberkerülő lesz azok miatt a téves fogalmak miatt, amelyeket a nemi viszonyok felől maguknak alkotnak. Egyrészt szennyes malacságokat hallanak, amelyektől undorodnak, míg a szüleik hallgatnak a nagy misztérium felől, amely kielégülést követel. Ha az ifjúnál magömlés következik be, akár önmagától, akár mesterséges izgatás folytán, úgy fölébred benne a félelem és a szégyen, esetleg mindenféle betegség rémképe, a bűnös züllöttség lelkiismereti furdalása és Isten tudja még micsoda. Így magában állva, szégyenli magát szüleivel vagy barátaival beszélni a dologról és szinte hősi elhatározásába kerül – ha egyáltalán eljut odáig – hogy orvosra vagy apjára rábizza a vívódásait. Ilyen állapotok különösen ideges, kissé melancholikus vagy képzelődő természeteknél öngyilkosságig is elvezethetnek.

További előnye a gyermekek nemi fölvilágításának még abban rejlik, hogy egyúttal az átöröklés kérdéséről, a csirapusztító anyagok, veszélyéről és a nemi betegségekről is kellő kioktatást nyerhetnek. Viszont nagy figyelemmel legyünk rá, hogy ne ébresszük fel «em a magunk, sem a gyermek erotizmusát és a szükséges mértéken túl ne foglalkozzunk a nemi viszonyokkal. Ellenkezőleg, másirányú érdekeltetéssel és munkával el kell terelni az ifjúság figyelmét, amennyire csak lehet a nemi dolgokról, míg elérkezik a nemi érettség időszaka. Ide tartozik természetesen a túl erotikus irodalom, a pornográfia, a prostitúció elleni küzdelem stb. Sajnos, sokszor jámbor írások, úgynevezett jó regények és mindenféle színdarabok, melyek tisztességi nők tetszését is elnyerik külsőleg illendő formájuk miatt, tele vannak alig leplezett erotizmussal és sokkal inkább izgatják a nemi ösztönt, mint a Zola vagy Maupassant könyörtelenül realiztikus leírásai.

Egy tapasztalt orvos elbeszélte, hogy az ő vidékén a parasztyerekek, akik az állatok pázását megfigyelik, egymás közt fürdés-kor vagy máskor párosodási kísérleteket tesznek. A dolog maga bizonyára nem ajánlatos és küzdeni kell ellene. Azért ezek a parasztnincsenek inkább elfajulva és elromolva, mint a városi lakók, sőt ellenkezőleg. Idejekorán történő fölvilágosítás, szeretetteljes figyelmeztetés különösen lányoknál, ebben is a legjobb gyógyszer, különösen ha az alkoholtól a parasztságot is megszabadítja a kultúra. Különben a lányok, éppen a fiúk ily kísérletei által megtanulnak védekezni. Mit szóljunk az olyan bírókhoz, akik fegyházzal sújtanak tizennégyéves fiúkat, mert hasonló korú lányokkal közösültek vagy azokat teherbe ejtették? Valóban a bűnösöket érte itt el a büntetés? Vagy csakugyan azt hiszik, hogy ily módon meg fogják javítani azokat a gyerekeket?

Jellemző a következő kis eset: Egy prúd férfi kis fiúkat és kis lányokat együtt látott fürödni, mire rájuk szólt, hogy ez illetlen dolog. Erre az egyik kis fiú naivan válaszolt: „Hisz nem tudjuk, hogy ki a fiú és ki a lány, mert hisz nincs rajtunk ruha”. – Ilyen találó feleletekből világosan látjuk, hogy bizonyos etikusoknak látszó figyelmeztetések egyenest ráirányítják a gyermeket az erotikus kérdésekre, sőt alkalmasak vágyingerek fölkeltésére.

Némely esetben megtörténik, hogy tanítók és nevelők a testi-fenyítés végrehajtásában szadista ösztönök kielégítését keresik és találják meg. Nem felejtették el egy Dippold nevű házitanító esetét, aki szadizmusból két fiatal tanítványát szörnyen kínozza, úgyhogy az egyik közülök a bántalmazásba bele is halt. Említés történik egy apró német állam egykori uralkodó fejedelméről, aki székvárosában mindenkor sajátkezűleg hajtotta végre az iskolásgyerekeken a testi-fenyítést, amelyet a tanító a hibázóra kirótt. – Más esetben egy ember éveken keresztül bántalmazta a gyerekeket, miközben csalárdul rendőrnek adta ki magát és a szegénykékre avval ijesztett rá, hogy feljelenti őket és bíróság által bünteti, ha elszenvedett kínoztatásukról panaszkodni mernének. Végre egy bátor fiú följelentette és a dolog így kiderült. A szadizmusnak tehát nem kell mindenkor kéjgyilkosságként jelentkezni. Vannak kétségkívül enyhébb esetei is, úgymint verési-vágy, bántalmazást, testi és lelki lealázási ösztönök és ezek sokkal gyakoribbak. Ezek úgyszólván kiegészítő részei a nemi gyönyörnek kóros egyéneknél, akiknek nemi ösztöne csak

részben perverz. Ez az alig méltatott körülmény egy okival többet kell hogy szolgáltatson a bot büntetésnek az eltörlésére az iskolákban, mert a nemileg perverz egyének raffináltsága és ravaszsága nem ismer határokat. A perverziójuk százféle képmutató kifogás alá rejti, melyek, mint a tapasztalat mutatja, még a legügyesebb embereket is hosszú időn át tévútra vezetik, miként ezt a fentemlített Dippold-féle esetben, valamint számos más esetben is meg lehetett figyelni. Az iskolásgyerekek botbüntetése haszontalan, sőt egyenesen káros durvaság. A kultúra szégyene, hogy még sok helyütt alkalmazák oly időben, mikor már a fegyenceknél is eltörlték. De durva szülők és gyámok, különösen mostoha-és törvénytelen gyermekeiket gyakran gyalázatosan bántalmazzák, aminél az alkoholnak és a nemi viszonyoknak nagy szerepe van. Egy Wolfring Lydia nevű író, aki a gyermekvédelmet külön életfeladatául tűzte ki, következő indítványokat teszi az olyan szülők és gyámok ellen, akik büntetendő cselekményeket követnek el gyermekeik és gyámoltjaik ellen, azokat „büntetendő cselekményekre csábítják vagy harmadik személyek ellen nem bírják megoltalmazni (utóbbi különösen vadházasságokban, özvegyeknél fordul elő):

1. A szülői vagy gyámi hatalom elvonása és gyám kirendelése.
2. Esetleg a gyermek elvétele a szülőktől.
3. Minden olyan esetben, midőn a túlélő házaspár, akinek kiskorú gyermekei vannak, új házasságra lép vagy ágyasságban él, társ-gyám jelölendő ki.
4. A szülői és különösen az atyai hatalom megvonása az olyan apáktól (esetleg anyáktól), akik gyermekeik nevelésének az anyagi terhét áthárítják a magán vagy nyilvános jótékonyásra, anélkül, hogy erre keresetképtelenség kényszerítené őket.

Ha nem is tartoznak ide, mégis közvetve ezek az indítványok hathatós oltalmat nyújtanak a gyermekek nemi megkárosítása ellen. Gondoljunk csak azokra a szülőkre, akik lelkiismeretlenül a prostitúcióra csábítják a gyermekeiket. Ami a 4. indítványt illeti, emlékeztetek arra, amit a XIII. fejezetben mondtam. Az ilyen szülőket később, szülői hatalmuk megszüntetése ellenére, törvényesen kell rá kényszeríteni, hogy gyermekeikért munkaszolgáltatást végezzenek.

Be kell, sajnos, vallanom, hogy a jövő szekszuális pedagógiájának itt vázolt képe még nagyon távol áll a megvalósítástól. A kerti-

iskolák, melyek hivatva vannak példával szolgálni az állami iskoláknak, még nagyon gyéren vannak elszórva, és míg az állam és a nép nem jut el a nemi kérdés tisztább és előítélettől mentesebb fölfogására, addig ésszerű szekszuális pedagógiát nem lehet keresztülvinni. Egyelőre mindenki úgy segítsen magán, ahogy tud. A szülők szabad elhatározásból sokat tehetnek, némely oktató is sokat érhet el. Mindenekelőtt azonban az ifjoknak kell előljárni a jó példával, akik komolyan törekszenek a szociális reformokra, nem üres frázisokkal, pózból vagy feltűnési vágyból.

Ma, midőn a világháború az emberiség erkölcsében változást készül előidézni, elérkezett végre a pillanata egy alapos pedagógia-reformnak az itt vázolt értelemben és pedig az elemi iskolától kezdve a főiskoláig.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET

Nemi élet és művészet.

A művészet* érzelmi életünk mozgalmait harmonikus formában ábrázolja. Minél finomabb módon asszociálódik a megismerés elemeivel, annál magasabbrendű lesz hatásaiban a művészet. A hatás intenzitása azonban különösen attól az erőtől függ, amellyel érzéseink mozgásra indítanak. A művészetnek disszonanciára is van szüksége, nemcsak a zenében, hogy az ellentét hatásával jobban érvényre juttassa érzéshangulatainak a harmóniáját és egyben hatalmasabban és változatosabb módon hasson a kedélyre. A csúnya, megragadó ábrázolásával fölbreszti a szép utáni vágyat. A művészetnek azonban önkén t^ufakadónak, bensőleg igaznak kell lennie. Nem szabad rajta észrevenni semmi mesterkéeltséget, semmi modorosságot, sem pedig értelmi vagy erkölcsi oktató szándékosságot. A pozitív esztétikai érzés vagy a szép-ézés különben nagyon viszonylagos és jórészt az emberi érzések filogenetikus alkalmazkodásától, a szokásoktól és az erkölcsöktől függ. A ganajbogárnak a szemét és a ganaj szaga bizonyára kellemes, nekünk kellemetlen. De az emberek közt is vannak szekszuális ganajbogarak, akiknek az ürülék szaga kellemes (nemileg perverzek). A homoszekszuális szebbnek tartja a férfit, mint a nőt. A vad ember, a paraszt gyakran szépnek találja azt, amit a kultúrember és a kifinomult város lakó csúnyának talál stb.

Nem csoda tehát, hogy azt a húrt, melynek hangja az ember érzelmi életét leghatalmasabban befolyásolja, a nemi szerelem, min-

* A művészet származása nagyon homályos. Darwin szerint a nemi hódításból volna levezetendő. A nagy kutató különbeni éleselméjűségével ellentétben, nagyon erőltetettnek tartom ezt a magyarázati kísérletet, melyet el nem fogadhatok. (Lásd még: „Lameere: L'évolution des ornements sexuels”. Bruxelles, Hayer, 1904.) Már Aristoteles is a művészetben a szép ábrázolásának, az utánzás és utánképzés elemeit ismerte föl.

den művészet oly sokszor üti meg. A zene a nemi érzékeknek és pszichikai kisugárzásainak a vágy, a szenvedély, az ujjongás, a szomorúság, a csalódás, a kétségbeesés, az extatikus odaadás, az elragadtatás hangjaival ad kifejezést. A szobrászatban és a festészetben a szerelem minden árnyalata adja meg a kifogyhatatlan, soha meg nem unt témát. A szépirodalomban ünnepli igazán a nemi szerelem a diadalait, nem ritkán az orgiáit. Ujjainkon elszámálhatjuk azokat a regényeket és színdarabokat, amelyekben a szerelem nem játszik szerepet. Nem azokra az elcsépelet szerelmi történetekre és drámákra gondolok, melyek elkoptatott, szentimentális motívumokat ismételve, még mindig rezgésbe hozzák a nagy tömeg érzéseit, melyek művészi kultúrában szűkölködnek. A magasabbrendű művészet érti a szokatlanul fönséges és nehéz, de egyben raffinaít és bonyolult emberi szekszuális érzéseknek összeütközéseit és azok kisugárzásait ábrázolni és általa a finomabb kedélyű lények legmélyebb és legrejtettebb húrjait rezgésbe hozni. Csak gondoljunk az olyan költőkre mint Shakespeare, Goethe, Musset, Heine, Byron, Schiller, Petőfi, Arany, Madách vagy az olyan zenészekre, mint Mozart, Beethoven, Wagner, Schumann, Lőwe stb., festőkre, amilyenek Tizian, Murillo vagy Böcklin, a görög szobrászatra, a modern franciákra (Rodin). Művészet és értelem nem ellentétek, épúgy össze vannak egymással kapcsolva, mint a gondolkodás és az érzés az emberi agyban, ámbar mindkét tényező bizonyos önállóság fölött rendelkezik. Minden művészi ábrázolásnak értelmi elemekre van szüksége, mint alapra, mint ahogy minden érzés képzetekhez szokott kapcsolódni.

A művész tárgyát a külvilágból, az életből és minden idők történéseiből meríti. Saját kora szellemi áramlatai, nézetei, vívmányai műveiben mindenkor visszhangot találnak. Tudományos és technikai vívmányok művészete külső felépítésénél mindig javára fognak szolgálni. A teremtő művészi géniusznak, az érzés plasztikus fantáziaerejének a műve, az anyag voltaképpen megformálása lekerekített képpé, zárt, egységes cselekménnyé, harmonikus hangulati képpé, továbbá az a képesség, hogy az anyagot az esetlegestől, a mellékestől megszabadítsa, ellenben a lényegest, a szükségszerűt, a tipikust benne fölismerje és kidolgozza, úgy hogy az egyes történet, a különös eset, a művészi mű egyúttal az általános emberinek és az általánosan érvényesnek válik a szimbólumává, amely minden fogékony lényhez szól, mindenkit megragad.

Önmagában véve az igazi művészet sem nem erkölcsös, sem nem erkölcstelen. Igaz itt a régi mondás: omnia pura puris (a tisztának minden tiszta). Valamely tisztátalan kedély tükrében minden művészi alkotás, minden magasabbrendű etikai mű pornografikus torzkép gyanánt tükröződhetik, míg a tiszta szellem magasztos eszmék megtestesülését látja meg benne. Ebben nem a művészet és annak az alkotásai a hibásak, hanem az egyes emberek fölfogásának a sajátosságai. Ezért is a legszebb művészi alkotások szennyesen erotikus lényben aljas nemi érzéseket támaszthatnak, midőn a nemesebb ember éppen az ellenkezőjét érzi.

Miután ezeket az alapvető tényeket előrebocsátottuk, föl kell említenünk a következőket, melyek ránk nézve különösen fontosak. A művészet lobogója alatt nagytömegű emberi termelés vitorlázik, amely egyáltalán nem érdemli meg ezt a nevet. Kevés igazán nagy művész van, de a kontároknak se szeri, se száma. Ebben nincs sok olyan ember, akit a múzsa soha homlokon nem csókolt, akiknek sejtelmük sincs a művészet főséges magasztosságáról és komoly hivatásáról és azt legföljebb fejőstehénnek tekintik, – művészet helyett, mely megtagadja magát tőlük, mindenféle gyarló mesterkedést űznek a siker és a pénz meghódítása végett. Az ilyenek nem fordulnak a jobbak nemesebb érzéseihöz, hanem a tömegek alsórendű ösztöneihez.

Éppen ezen a téren játszik az erotika hatalmas és szomorú szerepet. Nincs oly szennyes eszköz, melyet ki ne próbálnának, hogy az aljas érzékiséget csiklandozzák vele, hogy vele közönséget vonzzanak. Szabadszájú dalok, sikamlós regények és színdarabok, trágár táncok, fajtalan képek minden nyoma nélkül a művészetnek gombamódra teremnek és valamennyien a tömeg aljasán erotikus ösztöneire spekulálnak, hogy a pénzt kicsalják a zsebekből. Ez mind pompázón „művészet”-nek mondja magát. Az ilyen művészetek a legszennyesebb fertőt is magasztalják, még a patológikus burjánzásai-ban is. A legszomorúbb ebben az a körülmény, hogy ennek az ál-művészetnek csípős fűszere a nép ízlését annyira megrontja, hogy kiöli belőle az érzéseket az igazi magasabbrendű művészet iránt. Kiteszem magam annak a veszélynek, hogy monomániásnak fognak tartani, mégis újra megismétlem és hangsúlyozom, hogy minden közelebbi vizsgálat újra meg újra bebizonyítja, hogy a pénzkorrupció és az alkoholmocsár az a talaj, melyből a művészi érzés és művészeti terme-

lés elfajulása szexszuális téren táplálkozik. Szándékosan úgy mondom, hogy művészi érzés és művészeti termelés, mert nem elégséges, hogy igazi művészek termeljenek, hanem kell, hogy munkásságuk visszhangot találjon a közönségben, vagyis hogy megértésre leljenek. A kettő együtt jár, mint a kereslet és a kínálat. Ahol a szép éraéke a művészet iránt csökken, ott a művészeti termelés minősége is csökken és megfordítva.

Miután ezt a tényt megállapítottuk, rá kell térnünk a főkör désre, amely egyúttal a legkényesebb is: Miről lehet megkülönböztetni az igazi erotikus művészetet a pornografikus álművészettől. Míg egyes vakbuzgó, fanatikus erkölcsprédikátorok minden erotikus művészi alkotást pornográfikaként legszívesebben összezúznának vagy elégetnének, addig az elfajultság némely papja, minden, még a legszennyesebb pornográfiát is a művészet pajzsával védelmezi. Melyik műkritikus döntse el a kérdést!

Csak néhány példát hozok fel. Midőn egy derék és jámbor tiroli faluban meztelen, de egyébként teljesen ártatlan szobrokat állítottak föl, azokat a parasztok rögtön szétzúzták, mert szemérmüket a meztelenség fölötté sértette, mert benne a fajtalankodásra csábító nagyszerű izgatást láttak (lásd a XIII. fejezetet). Azt lehetett volna ugyan nekik mondani: Azokhoz a szellemekhez tartoztok, akik saját természetükön szégyenkeznek, mert mindig csak a természetfölöttivel tömik magukat tele. – Ezt lehetett volna mondani annak a zürichi rendőrkapitánynak is, aki Böcklin híres képét, a „Hullámok játékát” eltávolította a kirakatból, mert két fürdő sellőben veszedelmet látott a zürichi polgárok erkölcséire.

Megfordítva nincs benne kétség, hogy meztelen vagy félmeztelen európai emberek bálja (Bal des quat darts), melyet fiatal párizsi művészek modelleikkel rendezni szoktak, melyhez barátait is meghívják és mely részben szexszuális orgiákkal végződik, nem tartozik a művészi produkciókhoz, hanem megrontó nemi cinizmust jelent, melynek határt kell szabni.

Kereken kimondom, hogy szédelgésnek nevezek minden olyan irányt, mely a művészet nevével fedezi a perverz és patológikus pornográfia szemetjét. Menthető és érthető, hogy a művésztermészo tek. akiknek az érzése túlradó, olykor patológikusán túlfűtött, szexszuális vonatkozásokban olykor különös bakugrásokat tesznek, aminthogy a szerelemben állhatatlanoknak, szeszélyesnek és kicsa-

pongónak mutatkoznak. Ez hozzátartozik a művésztemperamentumhoz. Azonban a rendszeresen kitenyészített pornográfia, továbbá formális szekszuális orgiák, melynek nyilvánosan, a legcinikusabb módon terpeszkedik, nem tartozik a művészethez. A művészek egyéni és patológikus gyöngéit és hóbortjait, melyeknek maguk is gyakran áldozatul esnek, nem szabad Összetéveszteni magával a művészettel és annak termékeivel, főképp pedig nem szabad nyilvánosan mint életrendet becsülni és erkölccsé magasztosítani.

Másrészt gyakran olyan helyeken találjuk elrejtve az erotizmust, ahol legkevésbé várnék, így egyes jámbor, épületes könyvekben, az úgynevezett rózsavíz-regényekben. És ezek nem tévesztik el a hatást, ámbár aggszűzek és szentes urak könyvtáraikban tartják ezeket a könyveket és épületes olvasmányokul ajánlják.

Egy elmés úr egyízben megjegyezte előttem: A meztelen szobron a fügefalevél az illetlen és nem az, ami alatta van. – Éppen a kőbe vésett, festett vagy írott és kimondott fügefalevelek ébresztik fel inkább mintsem tompítanak a vágyódást, mint ahogy a fátyolszövet, a trikó, elég világosan sejteti és áttetszővé teszi azt, amit látszólag leplezni akar. Az ilyen leplezés jobban folyújtja az érzékiséget, mint a tiszta, brutális meztelenség. A bújódit játszó erotizmus egyszóval a legintenzívebben hat és ezután igazodnak a ba lettek és ehhez hasonló látványosságok rendezői az ő túll- és trikó hatásaikkal. A párizsi világkiállításon alkalmam volt látni egy arab nő erotikus táncát, az úgynevezett „danse du ventre”-t (has-tánc), amelynél a nő a párosodási mozdulatokat hasával, csípőjével, combjával annyira utánozta, hogy majd kifícamodott belé a hasa. Azonban egyáltalán nem hiszem, hogy ez a durva, cinikus némajáték erotikusabb hatása lenne, mint hölgyeink dekolllázsa a divatos táncoknál. Minthogy a hastánc „néprajzi” mutatványként szerepelt, előkelő, erkölcsös hölgyek is végignézték, anélkül, hogy az erkölcsi felháborodásnak legcsekélyebb jelét is mutatták volna.

Hogy mily nehéz megvonni a határt a művészet és a pornográfia közt, arra még egy példát kívánok fölhozni. Többször tettem említést Guy de Maupassant regényeiről és különösen az elbeszéléseiről, aki talán a legkiválóbbat alkotta a szerelem és a nemi ösztön pszichológiája terén. Az ő leírásait nem sorozhatom – kevés kivétellel – a pornografikusok közé, ámbár a nemi dolgok legmerészebb rajzait adják. Azért *nem* pornografikusok, mert mélyen emberiek

és igazak, mert a csúnya és erkölcstelen dolgokat nem teszi kívánatosakká, habár nem is ítéli el moralizálóan. A képmutató erotizmusnak éppen abban áll a régi fogása, hogy fölháborodást mímelő szavak és jámbor szölamok túll-maszkja alatt a tiltott szekszuális gyümölcsöt a legmagasabb mértékben kívánatosan tálalja föl. A bűnt elítélik ugyan, de olykép ábrázolják, hogy csurog az ember nyála tőle. Ebből semmit sem találunk Guy de Maupassantnál, sem pedig Zolánál. Mindketten ábrázolásaikkal inkább fölébresztik az olvasóban az utálatot és a szomorúságot a szekszuális bűnök iránt, mintsem hogy szekszuális vágyakat keltenének. Teljesen máskép fogta föl azonban a dolgot Maupassant kiadója, aki elsősorban a reklámra és a nagy kelendősegre gondolt. Guy de Maupassant műveit oly pornografikus képekkel illusztráltatta, hogy valósággal megsajnáljuk érte a szerzőt. Egy másik szembeállítás ugyancsak megvilágíthatja ezt a dolgot. Hasonlítsuk össze Heine erotikus költeményeit Maupassant regényeivel. Rögtön a szemünkbe ötlük, hogy Heinénél a pornografikus vonás, művészetének minden finomsága ellenére hasonlíthatatlanul erősebb, mert az etikai érzék, mely Maupassant főműveit áthatja, Heinénél minden pillanatban csütörtököt mond.

A görögök magas színvonalú és finom művészete nagyon sok erotikát és nagyon sok meztelenséget mutat föl, de az egyáltalán nem hat erkölcstelenül, részint mert naiv, részint pedig mert (ez különösen a képzőművészetben érvényes) tiszta szépségben lép föl, amely hozzá legtöbbször eredetiséggel párosul. Tekintsük csak az antik, különösen a görög szobrokat; olvassuk csak el Homerosban többek közt Ares és Afrodité történetét, olvassuk el a Daphnis és Chloe pásztor-idilljét. Nem a meztelenség, a szekszuális dolgoknak a természetes ábrázolása hat erkölcstelenen, hanem a szennyesszándék, a rejtett, mocskos célok. Végül pedig, ezt ismételtén hangsúlyozzuk, a legtisztább művészi alkotás is pornografikus indíték lehet az oly egyén részére, aki megszokta, hogy mindenbe belevigye a maga romlottságát, erkölcstelenségét, a maga aljas, mocskos érzületét. Egyáltalán nem lehet tagadni, hogy az ókorban, különösen a kései Rómában pornográfia és cinikus durvaság a szekszuális dolgokban nagyon is eluralkodtak. Pompeji romjai és a történelem eléggé tanúsíthatják ezt. De az ilyen jelenségek rendszerint velejárói az illető népek hanyatlásának. Tanulságosak és érdekesek

Stoll kutatásai a trágárságok népies elterjedéséről és azok különböző formáiról, amelyek szavakkal, mimikával, rajzokban és plasztikákban jutnak kifejezésre (Lásd Stoll: *Bas Geschlechtsleben in der Völkerpsychologie* c. művét). A trágárság egyetlen népnél, egyetlen korban sem hiányzik, mert az emberi erotizmus a természetben rejlik.

Ki ítélkezzék; ki döntse el, hogy hol szűnik meg a művészet és hol kezdődik a pornográfia, vagy hogy mily messzire szabad elmennie az erotizmusnak a művészetben a nyilvánosság színe előtt? Ez a kérdés annyira kényes, hogy illetéktelennek érezvén magamat, nem merek rá határozott választ adni. De azt hiszem, hogy ha a pénz uralma és az alkohol-ivás szokása legyőzetnek, a pornográfia szociális veszedelme igen erősen, szinte teljesen le fog csökkenni.

Másrészt azonban úgy vélem, hogy mindkét oldalon óvakodni kell a végletektől. Ott, ahol pornográfia mint minden művészet-től mentes, meztelen aljasság lép föl, a társadalomnak okvetlenül joga van, sőt kötelessége is ellene föllépni. Ha azonban művészi mezben jelentkezik, akkor minden egyes esetben mérlegelni kell a mű művészi értékét, szembeállítva azt a többé-kevésbé leplezetten megnyilatkozó tisztátalan tendenciája ellen, a két elem viszonylagos mértéke, egybevetve az összes többi körülményekkel, adja meg a döntést. Továbbá gondos mérlegelés tárgyává kell tenni a *tapasztalat* szerint megrontó hatású állítólagos művészi alkotásokat, „művészi” előadásokat, kiállításokat a népre gyakorolt befolyásuk szempontjából. További hibája a modern művészet némelyik irányának a benne túltengő patológikus vonás. Éppen szekszuális téren nagyon fontos ez a szempont. Csak arra kívánok emlékeztetni, amit a francia költőről, Baudelaire-ről mondtunk. Az erotikus művészet ne legyen a nemileg perverzek és betegek kórháza. Ne keletkezzék az olvasóban azáltal, hogy ezek a roncsok a művek hőseiként, azok középpontjába állítatnak be, az a téves fölfogás, hogy az ilyen alakok az emberi nemnek különösen érdekes és értékes képviselői. Az abnormitások ilyenén beállítása olykor mételyesen hat az egészségesekre. A modern regények, sőt a modern képek némelyikét is határozottan megilleti az a szemrehányás, hogy patológikus. Olyan típusait mutatják be a szerelmi és szekszuális életnek, valamint azok lelki kisugárzásainak, amilyenekkel ideg-

gyógyintézetekben, sőt örültek házában találkozunk, sőt milyen alakok csak patológiás elméjű szerző fejében fogamzhattak meg. Amily kevésbé kell a művészetnek eltérnie, hogy iskolamesterek erkölcsi intelmeit elfogadja, époly kevésbé szabad másrészt a művészeknek megfeledezniük magas etikai és szociális hivatásukról, amely abban áll, hogy az embereket fölemelik és azokat eszményi célokért lelkesítik, nem pedig hogy egészségtelen mocsarakba le rántják. Éppen a legnagyobb művészek azok, akik ezt a hivatásukat megértették és mesterműveik ennek a bélyegét viselik magukon. A modern degeneráltaknak csak ostoba kifogása, ha ennek a jogosultságot tagadják.

A művészet roppant sokat tehet, mert az embert az érzései vezetik, sőt ezt nem tudjuk eleget hangsúlyozni, sokkal erősebben és hatalmasabban, mint minden ész-indokok.

A művészet legyen egészséges. Ha nem is kell eltérnie a moralizálás pálcáját, mégis az a kötelessége, hogy röpte fölfelé irányuljon és hogy a népnek, mely ráfigyel, megmutassa az utat az ég felé. Ez az ég pedig ne legyen a szénéégető sivár, vigasztalan hite. hanem egy jobb és boldogabb emberiség boldog birodalma. Örök témáját a szerelemről azért nem kell, hogy erőtllenül eilá gyítsa. Ne hiányozzék azért belőle az erotika fűszere sem, ahol erre művészi szempontból szükség van, de ne prostituálja magát a szenny és az elfajulás szolgálatában. Hogy a művészet milyen esz közökkel éri el a maga célját, az az ő dolga, vagyis az ipari műves« dolga. A számára nincsen semmiféle előírásunk.

De nem mulaszthatom el, hogy egy jótanáccsal ne szolgáljak egy némely modern művészek: ha szociális-etikai, orvosi vagy egyéb tudományos témát választanak alkotásuk tárgyául, úgy óva kódjának tőle, hogy az anyagukat tudományos könyvekben tanulmányozzák. Kövessék inkább Maupassant példáját és igyekezzenek a dolgokat előbb átélni, mielőtt azoknak művészi megformálásába fognának. Máskülönbelen teljesen elvétik a művészi hatást és elméleti tendenciák hirdetői, kontár tudósok, moralisták és társadalom politikusok lesznek, miközben azonfelül megszűnnek jó művészek lenni. Maeterlink: Méhek Élete nemcsak azért szép mű, mert Maeterlink kitűnő író, hanem mert maga is ismeri a méheket és költészetének a saját szemlélete és nem könyvek komplikációja alkotja az alapját.

A pénz és alkohol erkölcsrontó hatása elleni küzdelmen kívül a nép művészi érzékének az emelése lényegesen hozzájárulna a rossz, pornografikus „műélvezet” elnyomásához.

Az ostoba, hamis, természetellenes, erotikus vágyakkal fűszerezett érzelgősség, mely azokban az alacsonyrendű fércművekben terpeszkedik, melyeket a népnek „művészet” elnevezése alatt tálnak fel, egészséges undorral tölt el minden embert, akinek van valamelyes művészi érzéke. Az undor ez esetben határozottan jótékony hatású orvosság és mi nem oszthatjuk a szigorú aszkéta-lelkek véleményét, akik azt hiszik, hogy az igazi etikának nincsen semmi köze a művészethez, sőt hogy minden szociális dolognak mellőznie kell a művészi elemet.

Ezek az emberek teljes tévedésben vannak és elősegítik, anélkül, hogy tudnák, a pornográfiát, mert az emberiséget józan szárazságukkal és sivárságukkal elriasztják maguktól és az ellenkező pólus felé hajtják. Az esztétikai valamint az etikai érzéseknek az értelemmel és az akarattal együtt harmonikusan kell hogy közreműködjenek az ember színvonalának az emelésén.

Végül legyen szabad egy megjegyzést tennem, mely ugyan nem illik szorososan ebbe a fejezetbe. Azokat az óvórendszabályokat, melyeket egyrészt mások, de magam is közegészségi és etikai okokból is ajánlottunk a fogamzás elhárítására, majd mint erkölcszabályokat, majd mint nem esztétikusokat ítélték el. A szerelem költészete és az erkölcsi érzék ellen vét az, aki a természet művébe ily módon beleavatkozik, azonkívül megzavarják vele a természetes kiválasztást.

Erre néhány ellenvetésem lenne:

Először is hamis az az állítás, hogy az emberi beavatkozás az élet világába nem lehet tartós. Ha ez igaz lenne, akkor a földet még ma is őserdő borítaná és az állat- és növényvilág jórészt nem alkalmazkodott volna az ember kívánságaihoz ennek beavatkozása mértékében. Rétfjeink és szántóföldjeink, kertjeink és háziállataink elsenyvednének és gyümölcsöt nem teremnének és nem szaporodnának, amint ez a valóságban történik. Ellenkezőleg, a természetbúvárnak komoly aggodalmai vannak a jövő tekintetében, hogy mi lesz a sorsa a ritka és érdekes vad állatoknak és növényeknek, amelyek fajról-fajra, faunáról-faunára és flóráról-flórára egymás után

kipusztítatnak és a föld színéről eltűnnek. Hiába töpreng rajta, hogy milyen eszközökkel tudna némileg ellene dolgozni a pusztítás e művének. Megmutattuk és gyakran durva, kíméletlen kézzel, a művészet és a költészet kárára, hogy eredményesen tudunk beavatkozni a természet művébe, önmagunknál is. Különbözik a mi „mesterséges” beavatkozásunk, mint agyi életünk egy része, ugyancsak a természethez tartozik, úgy hogy a természetes és mesterséges közti ellentét nagyon is viszonylagos.

Az etikára nem térek vissza. A XV. fejezetben eléggé kimutattam, hogy milyen tévutakon jár a szokásos nemi etika és a XIV. fejezettel kapcsolatban megállapítottam, hogy föltétlenül szükségünk van manapság az igazi társadalmi, nemi etika szempontjából a fogamzást meggátló szerekre.

Ami viszont az esztétikai kifogásokat illeti, első pillanatban úgy tetszik, hogy van a dologban valami. De az ízlésekről ne vitatkozzunk. A pápaszem bizonyára nem valami különösen esztétikus dolog. Azért a szerelem költészete aligha szenved nagyon, mert pápaszemet használ az egyik fél és ma nem tudjuk a pápaszemet nélkülözni, ha rövidlátók vagy távolbalátók vagyunk. Nagy művészek is viselnek pápaszemet. Ugyanez érvényes a ruházatra, a kerékpárra stb. és száz más mesterséges segítőeszközre, melyekre az embernek szüksége van. Amíg újak és szokatlanok, sértik az esztétikai érzést. Ha az ember megszokta, nem gondol rá többé. Sőt esztétikusnak találják a mellkast deformáló fűzöt és a hegyes, a lábat elnyomó cipőt is!! Meg vagyok róla győződve, hogy az első embert, aki lóhátra ült, embertársai nem-esztétikus cselekedettel vádolták meg. A közösülés részletei esztétikai tekintetben egyébként is meglehetősen kívánnivalót hagynak, és azon csekély, jelentéktelen többlet, mint a kondom, aligha jelenthet esztétikai szempontból komolyan veendő rosszabbodást. A kultúrembernél a közösülést úgyis megelőzi a vetkőzés mesterséges mozzanata. Az a csekély pótló-előkészület rövid megszokás után nem hat zavaróan az érzésekre. Legjobb akarat mellett sem bírom elismerni ezeknek az ellenvetéseknek a jogosultságát, amelyeket elsősorban a szokatlan elleni előítéletnek tulajdonítok.

TIZENKILENCEDIK FEJEZET.

Visszapillantás és a jövő távlata.

Utópiáknak mondjuk az olyan ideális társadalmi jövőbe néző terveket, melyeket az emberi fantázia gondol ki, amelyeknek nincs reális, szilárd alapjuk, ellenkezik az emberi természettel és az emberi tapasztalat eredményeivel és így nincs kilátásuk sikerre. Maradi, nyárspolgári elmék, amelyek előítéletből és tekintélyhitből élnek, utópiáknak szoktak kijelenteni minden olyan ideált, amelyet ősidőktől fogva megszokás, erkölcsök és tekintélyek nem hitelesítették és szentté nem nyilvánítottak.

Ez súlyos hiba, mely eleve kizárna minden társadalmi fejlődést, ha mindenkor irányadó lenne.

Vannak oly jövőbeli ideálok, amelyek megvalósíthatók, melyeket a múlt nem ismert. Ennyiben tehát nincs igaza Ben Akibának, mindön azt mondja, hogy semmi sem új a nap alatt. A nemzetközi világforgalom, a világpostaegyesület, a jobbgység eltörlése, az újszülöttek mesterséges táplálása, a telefon, a dróttalan távíró, a kormányozható léghajó, a rádió stb. már megvalósult haladásai az emberiségnek, melyek azelőtt alig lebegtek a szeme előtt, mint eszmék, nemhogy keresztülvihetőknél tartotta volna azokat. Miért lenne például egy közös világnyelv és a háború eltörlése civilizált népek között utópia? A legkülönbözőbb emberfajok beszélnek már angolul és valamennyien megtanulhatják az eszperantót. Nagyobb országokon belül a régebbi helyi háborúságok, egyes vidékek, hűbéres urak stb. közt már megszűntek. Pedig a kis Svájcban ilyen háborúságok még egyes osztályok és kantonok közt is voltak. Miért lenne lehetetlen egy további nagyobb egységbe való tömörülés az emberek részéről? Csak előítélet állíthat ilyet.

Miért tartozna az utópiák közé szociális téren a kábítószer eltörlése, az olyanoké, amelyek egész népek megmérgezésére vezet-

nek, miként a szesz, az ópium, az indiai kender és más effélék és miért nem lehetne a szocialisták által kívánt gazdasági reformot valamely igazságosabb, például szövetkezeti módszer által munkája teljes értékéhez juttatni. Én ezt sem látom be. Ezek mind lehető, sőt az emberiség természetes továbbfejlődése szempontjából szükséges dolgok. Csupán a régi erkölcsökbe és előítéletekbe szívósan gyökerező érzések ágaskodnak ellenük, és mosolyognak rajtuk, mint utópiákon. Ezek rövidlátásukban nem veszik észre az emberek társadalmi viszonyainak megváltozását a föld kezekecségén, vagy pedig lebecsülik ezeket és nem tudnak megválni a régi bálványoktól.

És végül miért lennének észszerű reformok a szekszuális téren nagyobb utópiák, mint az újszülöttek jól keresztülvitt mesterséges táplálása, akiket anyjuk nem bír szoptatni, továbbá mint a sebészeti operációk mai diadalai, mint a szérumgyógyítás, a védőoltások stb. Éppen úgy, amint rövidlátók és messzilátók szemüveget hordanak, amint fogatlan egyének mesterséges fogakat használnak, azonképpen öröklött betegségben vagy másként beteg emberek, hogy utódokat ne nemzenek, a közösülésnél kondomot használhatnak és hasonló eszközök alkalmazása a nőknek megadhatja a szükséges pihenőt az egyes gyermekágyak között.

Bloch Iván „Korunk nemi élete” című művében egy nagyon tanulságos, pontos és részletes statisztikai kimutatást közöl száz bécsi, minden rendű és rangú házasságról. Ezek között volt:

- 48 szerencsétlen házasság;
- 36 közömbös házasság;
- 15 kétségkívül szerencsés házasság;
- 1 erényes házasság;
- 0 erényes és ortodox házasság.

30 nő a férjének a hibájából, 12 pedig a saját hibájából volt szerencsétlen.

Azonkívül ugyancsak ezen száz házasság közt volt:

- 14 szándékosan erkölcstelen;
- 51 feslett és könnyelmű;
- 2 teljesen gyanú fölött álló.

További kétszáz eset kivizsgálása teljesen hasonló eredményt mutatott. Az egyes esetek közelről szemlélve sokkal rosszabbak, egyene-

sen kétségbeejtők. Pedig a szerző igényei felette szerények. Az összes házasságoknak majdnem a fele teljesen szerencsétlen, több mint a fele nyilván feslett. A kisebbik fél erkölcsössége nem a házassági hűség betartásában áll. A házasságok 15%-a erkölcstelenséget és kerítő mesterséget gyakorol.

De nem mindenütt tárul elénk ily szomorú látvány. Nagyvárosokban azonban, sajnos, az itt rajzolt kép megfelel az általános helyzetnek. Így áll a dolog korunk képmutató házassági erkölcsé tekintetében. Aki becsületes akar lenni, el kell hogy ismerje alapos reformjának a szükségességét. Sokkal rosszabb annál, mint amilyen, aligha lehet.

Tekintsük át mégegyszer ennek a könyvnek első tizennyolc fejezetét:

a) Az 1-5. fejezetben megismerkedtünk a nemi szervek természetrajzával, anatómiájával és fiziológiájával, valamint a nemi élet normális lélektanával.

b) A 6. fejezetben kivonatban adtuk az emberi népek szexszuális viszonyainak történetét, főképp Westermarck nyomán.

c) A 7. fejezetben egyrészt leírtuk a nemi élet állattani fejlődését, állati őseink során keresztül (filogenia), és másrészt az egyéni nemi élet lefolyását a születéstől a halálig. Ezáltal mindenkori szexszuális érzésünknek két alapsoportját akartuk közelebb hozni az olvasó értelméhez: az öröklött vagy filogenetikus és az egyénileg megszerzett vagy hozzáidomult emlékezetcsoportját.

d) A 8. fejezetben a nemi élet beteges kinövéseit írtuk le, mert ezek sokkal mélyebben avatkoznak bele társadalmi viszonyainkba, mint ahogy azt közönségesen hiszik és mivel a veszélyeknek és azok okainak világosan kell szemünk elé tárulniok: ha hatékonyan akarunk ellenük küzdeni.

e) A 9-18. fejezetekben végül a nemi élet vonatkozásait tárgyaltuk az ember legfontosabb érzelmi és érdekeltségi köreihez; a szuggesztíóhoz, a pénzhez, a vagyonhoz, a külső életfeltételekhez, a valláshoz, a joghoz, az orvostudományhoz, az etikához, a politikához és a nemzetgazdasághoz, a pedagógiához és a művészethez. Egyúttal figyelmünket kiterjesztettük a velők összefüggésben levő társadalmi berendezésekre és erkölcsökre. Eredményeinket összefoglalva, egy sor következtetésre jutunk, melyeket két csoportra oszthatunk.

Negatív feladatok: a nemi visszaélések és a nekik megfelelő társadalmi erkölcstelenség közvetlen vagy közvetett forrásainak megszüntetése. Azt a mocsarat, amelybe egy félkultúra az emberiséget azáltal süllyesztette, hogy nagyon megkönnyítette azoknak az esz-
közöknek az elérését, amelyek egy könnyelmű és határtalan élvezet-
vágy kielégítésére szolgálóak, maga ez az élvezetvágy táplálja. Ez
egyúttal nagy pénzbeli érdekeknek a kizsákmányolási tárgya. Az
egyén határtalan odaadása az élvezet és a gyönyör iránt állandóan
nem egyeztethető össze a társadalom javával és fennmaradásával
Ebben rejlik a kérdés csomója. Annak az élvezetvágnak mesterséges
határokat kell szabni egy jobb társadalmi szervezet által és emelni
kell az ember társadalmi minőségét, vagyis az önzetlenséget és a szo-
ciális ösztönt. E pillanatban csak az elsőt érhetjük el; a másodikat
viszont, miként láttuk, elő lehet készíteni a jövő számára, mert nem
szabad szem elől téveszteni egyiket sem a megmentés két ténye-
zője közül.

Megismertük tehát a nemi elfajulás legfőbb gyökereit, melye-
ket az imént említett félkultúrának köszönhetünk. Félkultúráról
beszélünk, mert valóban mai kultúránk még meglehetősen tökélet-
len és különösen a néptömegeket csak némi külső mázzal vonta be.

Igazán magasabbrendű kultúremberek sokkal jobban állották
ki a kultúra gyermekbetegségeit, mint a műveletlen tömeg. Ez a
tény bátorsággal és bizalommal kell hogy eltöltsön bennünket a
jövőre nézve, midőn az igazi felsőbb kultúra mindenkinek a köz-
kincsévé válik. A nemi elfajulás felfedett gyökerei részben csak köz-
vetve, részben közvetlenül vannak összekötve a nemi élettel. Vala-
mennyiüknek irtó háborút kell üzenünk. Ezt a küzdelmet nem sza-
bad addig abbahagyni, míg az elfajulást nem csökkentettük le lega-
lább is az eredeti természetes minimumra. Ezek főképpen a követ-
kezők:

1. A nemi elfajulás első forrását az emberiség és annak nemi
élete történelmi fejlődésében tanultuk megismerni a 6-ik és a 10-ik
fejezetben.

Ez abban áll, hogy egyik ember kizsákmányolja a másikat,
Vágyik fáradtság nélkül birtokot, gazdagságot és hatalmat szerezni,
ami viszont oka a rabló-házasságnak, a vásárló-házasságnak, a prosti-
túciónak és minden korunkbeli elfajulásnak, amelyek a pénz segít-
ségével kitenyészik a szekszuális élvvágyat

Nem igaz, amit a mammonimádók mondanak, hogy az ő istenük, az aranyborjú, a munka legfőbb ösztökélője és minden kultúrának legelső előmozdítója. Ennek ép az ellenkezőjét látjuk. Lángeiműjű kutatók, gondolkodók, feltalálók és művészek igazi ideális ösztönből dolgoznak. Akkor azonban előbújnak ármányos leshelyükből a mammon papjai, akik ébren lesik a felfedezéseiket és alkotásaikat és elrabolják tőlük nem csupán munkájuk gyümölcsét, hogy általa meggazdagodjanak, hanem az érdemüknek kijáró tiszteletet is, hogy vele magukat feldisziúsítsák. A pénztolvajláshoz hozzájárul a szellemi tolvajlás. Ezek a mammonimádás hőstettei. És mily agyafürtan járnak el eközben! És még mondja valaki, hogy ez az emberi munkának és a kultúrának egyetlen ösztökélője! Mi nem hisszük. Annyi bizonyos, hogy a szüntelen verseny nyereségvágyból lázas tevékenységre sarkalja az embert. De ez a szorgalom, mely élvezetvágygal van összekapcsolva és minden áron keresi az eszközöket annak a kielégítésére, nem egyéb egészségtelen törtetésnél. Más ösztön-erőknek kell működésbe lépniök az emberi munka érdekében és szerencsére még vannak ilyenek. Csak meg kell azokat keresni és megindítani, mert munka nélkül nincs kultúra, nincs társadalmi haladás, nincs igazi szabadság és nincs boldogság.

A nemi elfajulás, a pénzházasság, a prostitúció és egész gyalázatos kíséretének főgyökerét megtaláljuk az aranyborjúimádásban, amely mások munkáját önző egyéni célokra zsákmányolja ki. Amíg az emberiség ezeket a gyökereket ki nem irtja, addig a nemi viszonyok sohasem lehetnek egészségesek. A modern manchesteri elv elleni küzdelem, vagyis a magántőke tulajdonosainak túlhajtott rendelkezési joga elleni harc első és legfontosabb kötelesség már abból a szempontból is, hogy egészségessé tegyük a nemi viszonyokat. A nevelés egyszerűségére a házassélet és a családi erkölcsök megbízhatóságára példaadó lehet a falusi protestáns lelkészek családi élete, amely megfelelő gyümölcsöt is hoz.

2. A kábító mérgek, mindenekeelőtt pedig az alkoholélvezet szokása, miként azt a VIII., X. és XI. fejezetekben láttuk, az ember súlyos testi és erkölcsi elfajulásához vezet. Ez a végzet nem csupán magukat a méregtől elkábított egyéneket érinti, hanem utódaikat is. Ezt a körülményt, mint csiraromlást ismertük meg. Ez a tünet lényegében szoros kapcsolatban van a szekszuális körülményekkel.

Ezáltal az élvezeti mérgek egyéni hatása sok nemzedékre terjedhet ki. Ez ellen csupán egy radikális gyógyszer van, amelyet könnyen lehetne alkalmazni, ha az emberek vak szenvedélyükben egyrészt nem lennének együgyű rabszolgái szokásaiknak és előítéleteiknek, másrészt pedig a tókének és élvágynak. Minden kábítószernek és elsősorban az alkoholnak, mint élvezeti cikknek, el kellene tűnnie, Legfeljebb gyógyszerként volna szabad használni a patikában, azonkívül ipari célokra. A narkózis agyi hűdése még tisztességesebb formáiban és enyhe fokon is, midőn előbb megoldja a nyelvet, már észrevétlenül megzavarja a gondolatok összefüggését és azt felületessé teszi. Az ember pillanatnyilag kellemes hangulatba kerül, melyet hamarosan megszokik, úgyhogy könnyebb vagy erősebb vágy támad benne a kábító mérgek iránt. Elvakultságában és gyengeségében újra meg újra a mámorító szerek után nyúl. A legtöbb ilyen kábítószer, mindenekelőtt pedig az alkohol, a nemi ösztönt előbb rendszerint állati módon izgatja. Dacára a meggyengült nemi képességnek, az ilyen egyén a legszennesebb és legegügyűbb kicsapongásokra ragadtatja el magát. Az élvezetük egyetlen igazi előnnyel sem jár, ellenben a leghatalmasabb egyéni és társadalmi hátrányokat vonja maga után.

Az absztinens-szervezetek irtó szociális hadjáratot indítottak minden élvezeti mérgek használata ellen, amennyiben a tapasztalat bebizonyította a társadalomra veszélyes voltukat. Bárcsak sikerülne nekik ezt a harcot mindenütt győzelemmel bevégezni, amint ez már több északi országban megtörtént. Akkor aztán a nemi ösztön és a nemi élet elfajulásának második főgyökere is ki lesz irtva.

3. A nemi rendellenességek és természetellenességek harmadik forrását azáltal lehet elapasztani, hogy a nőt jogaiiban egyenlővé tesszük a férfivel. Egyetlen állatnál sincs úgy, hogy a nőstény birtoktárgya lenne a hímnek. Sehol a természetben nem találunk olyan rabszolgatörvényt, amely egyik nemet akarata ellen alárendelné a másiknak. Még a hangyáknál is, ahol a hímek nagyfokú szellemi alacsonyrendűségüknél fogva nagyon függnek a dolgozóktól, mégis sincsenek semmiféle kényszernek alávetve és bármikor azonnal felszabadíthatnák magukat, ha ezt akarni tudnák. Már fentebb megcáfoltuk azt az ellenvetést, hogy a férfi szellemileg fölényben van a nő fölött. A nők emancipációja nem akar férfit csinálni a nőkből, csupán vissza akarja nekik adni emberi, szinte azt mondanám, állati

természetes jogaikat. Nem kellene a nőktől ezért a munkát megvonni vagy őket róla leszoktatni. A nőket époly kevéssé szabad elkényeztetett ölebecskéknek, mint brutalizált teherhordó állatoknak nevelni. Kapják meg önálló helyüket, mely megfelel a társadalomban betöltött természetes avatásuknak. Éppen a szekszuális szerepük kiváló fontosságú és nagy horderejű és ez megadja nekik a jogot arra, hogy a társadalmi étellel szemben nagy igényekkel lépjenek fel.

Nem akarunk ismétlésébe bocsátkozni a XII. fejezetben kifejtetteknek, csak röviden és határozottan kijelentjük, hogy ha a nők a társadalomban egyenlő jogokat és kötelességeket kapnak a férfiakkal, természetesen nemi különbségüknek megfelelően, ha a nők a maguk módján és női génuszuk szerint époly döntő befolyással, fognak bírni a közösség sorsára, mint a férfiak, úgy a mai szekszuális bajoknak egy másik főgyökere fog általa kiirtatni.

Tehát a nő teljes emancipációja a harmadik főkövetelményünk, amiben teljesen megegyezünk olyan férfiakkal, aminők például Westermarck és Secrétán. Szerencsére ez a követelményünk, melyet jóval a világháború előtt állítottunk volt fel, úgy látszik, hogy hamarosan mindenütt teljesebbé fog menni.

Már a XIII. és XVII. fejezetben megmondottuk, hogy a két nem különbsége ne legyen ok arra, hogy a férfi egyedül magának igényelje az összes szociális és politikai jogokat. A külvilág és embertársaink, vagyis azok a tárgyak, amelyekből és amelyekért szellemileg és testileg élünk, mind a két nem számára ugyanaz. Ha netalán mindent összevéve az egyik nem génusza valamivel magasabb rangú lenne a másikénál, ez nem adja meg a jogot a másik nem szabadságának az elkobzására, ami megakadályozza az utóbbit abban, hogy a saját génusza szerint éljen és szociálisan működjék. A két nem különbözik egymástól, az bizonyos. Viszont minden jog, tehát mesterséges korlátozás megakadályozza a szabad fejlődést. Mert mind-egyik nemnek megvan a megszentelt természetes joga arra, hogy a világot szabadon, a maga szelleme szerint fogja fel és dolgozza fel. Csak ezen a módon tudja kifejleszteni a maga egyéniségét, hogy el ne kocsosuljon, mint valami állat az istállóban. Csak az erősebb joga, melyet korlátolt előítélet nevelt nagyra, képes ezt tagadni vagy be nem látni. Azok a törvényes korlátozások, melyekkel a nőt sújtjuk, anélkül, hogy az nekünk kárt okozna valóban, egyáltalán nem azonosak azokkal a jogos korlátozásokkal, melyeket a törvény kény-

telén elrendelni, az egyén önzésének túlkapásai ellen, amennyiben e túlkapások más egyének vagy a társadalom jogait sértik.

4. De van egy további ellensége is minden reformtörekvésnek. Ez azonban sajnos, oly mélyen gyökerezik az emberi természetben, hogy lassú meggyöngülését csak attól várhatjuk, hogy az ember értékének a minősége lassanként megjavul. Gondolok pedig ezúttal az erkölcsi hagyományok, az előítéletek, a misztikus babonák, a vallási dogmák, a divatok és más effélék roppant seregére. Hosszú oldalakra terjedő erkölcsi prédikációkat kellene tartanunk, ha fel akarnók sorolni és le akarnók győzni mindazokat a bűnöket, melyek az embernek ebből a szerencsétlen tulajdonságából származnak, hogy a régi hagyományokat szentnek és sérthetetlennek tartja.

Az előítélet és a tekintélyhit, az „örök tegnapi”, a misztikum: tudatos vagy öntudatlan képmutatással és többé-kevésbé átlátszó szofizmákkal a legalacsonyabb emberi szenvedélyek, az irigység, a gyűlölet, a hiúság, a zsugoriság, a nemi élvvágy, a pletyka, az uralomvágy, a lustaság és minden egyéb efféle szolgálatába szegődnek. Teszik ezt azért, hogy e bűnöket a régi erkölcsök tiszteletreméltó köntösébe takarják és az aljasságokat, régi tekintélyekre támaszkodva, szentesítsék. Nincsen olyan aljasság, melyet ily úton ne igazoltak, föl ne magasztaltak, sőt ne istenítettek volna. Sohasem fogom egy vitámat elfelejteni, melyet egy tengerentúli gőzösön napokon át folytattam volt nagyon hithű, francia nemes urakkal. Ezek az urak velem szemben védelmökbe vették a legaljasabb nemi kicsapongásokat és bujaságot, a legképtelenebb paradoxiókat, igazságtalanságokat és lehetetlenségeket, és tették ezt a leghihetlenebb makacssággal. Az elfogulatlan hallgató először azt kérdezte volna, hogy tán tréfát űznek velem. Csakhogy a legszentebb komolysággal tették ezt, éppen úgy, mint amily komolyan védelmezik a párbaj hívei képtelen becsületbeli kódexük szabályait.

Az a meggyőződés, hogy egyesegyedül a tudományos szellem, az egészséges induktív és pszichológiai (de a világért sem metafizikai) gondolkodás bevezetése az iskolákba és általában az emberiség tömegeibe, vethet némiképp véget a szajkó-mód, gondolkodás nélkül való utánzásnak és értelmetlen maradiságnak, amely ostoba előítéletekből és tekintélyimádatból fakad.

Elég behatóan tárgyaltuk, hogy minő előítéletekkel és magu-

kat túlélt erkölcsökkel kell megküzdenünk különösen a nemi élet terén, erre itt most nem is térek vissza. A bajok e csoportjának okozóit, melyek egyébként az emberi élet egyéb területein roppant végzetes hatásúak, egyesegyedül az igazi tudomány fegyvereivel és az ifjúság szabad, sokoldalú jellemnevelésével győzhetjük le. Még egyszer hangsúlyozni kívánom itt az ilyen harcnak a szükségességét. E célból szükséges, hogy a tudósok néhanapján lépjenek ki dolgozószobájukból és világítsanak be lámpájukkal az emberi társadalom még annyira sötét nyüzsgésébe. Részt kell venniük a szociális küzdelemben, már csak azért is, hogy merő szaktudósságból el ne vesztésük az Örök emberi iránti fogékonyságukat.

Az itt következő követelmények inkább részleges és helyi veszélyekre és kinövésekre vonatkoznak.

5. Az V., X. és XVIII. fejezetekben a pornográfiát tárgyaltuk és a XVII. fejezetben kifejtettük azokat a nagy veszedelmeket, melyeket a szennyirodalom az ifjúság normális nemi életének kifejlődése tekintetében jelent. Jóllehet a szennyirodalom nagyrészt az emberi nyereségvágyból nyeri a támogatást és fejlesztést, másrészt nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a gyökere az ember természetes erotizmusába nyúlik vissza. A férfi erotizmusa különösen támogatja a vállalkozó nyereségvágyát. Anélkül, hogy az igazi művészetet bármiben is korlátozni kívánnánk, mindamellet, mint mondtuk, szociális kötelességünk az egészségtelen, aljas és szennyes erotizmusból fölburjánzó szennyirodalom termékeivel szembeszállni. A nemi ösztön az emberben enélkül is átlagban elegendő erős, sőt a szociális nemzési szükségletekhez képest túlságosan erős is. Nem szükséges ezt az ösztönt még mesterségesen csiklandozni és mindenféle eszközzel tenyésztetni és növelni. A szennyirodalom elleni küzdelmet föl kell tehát venni a követelmények közé. Mégis nem szabad elfelejteni, hogy a szennyirodalmat sokkal hathatósabban és eredményesebben támadhatjuk meg, közvetve az előbb felsorolt négy követelmény teljesítésével valamint az ideálok és a művészi érzék színvonalának az emelésével, mint közvetlen megtorló intézkedésekkel. Ez utóbbiak csak a legcsúfabb kinövéseiket ériék el.

6. Még csak emlékeztetni kívánok arra, hogy természetesen a nemi élet terén mindenféle politikai visszaélés meggátlandó. Gondolunk itt a nemi tényezők káros befolyásaira politikai téren,

továbbá minden túlkapásra és fölösleges állami beavatkozásra a nemi élet viszonyaiba, nem jogosult törvényekre és rendeletekre és más egyéb hasonló erőszakos intézkedésekre, melyek az ember nemi ösztönének természetes szükségleteibe, a házasetbe illetéktelenül beleártják magukat.

7. Súlyos küzdelmet kell továbbá folytatnunk a nemi ösztön patológikus elfajulásai, valamint a nemi betegségek ellen. A VIII. X., XIII. és XIV. fejezetben kellő részletességgel szólottunk erről. A nemi ösztön patológiájával egyetemben tárgyalandó a szekszuális bűnözés. Itt majdnem minden esetben az emberi agyvelő rendellenességeivel állunk szemben, amelyeket az egyénnél egyszerű büntetésekkel vagy egyéb büntetőjogi rendszabályokkal nem lehet sem megjavítani, sem megszüntetni. E téren javulást csak az hozhat, ha a társadalom védelmére bizonyos korlátozó intézkedéseket teszünk, melyek azt megvédik a veszélyes, elfajult egyének kicsapongásaitól. A jövőre nézve kívánatos, hogy az ilyen egyének szaporodása lehetőleg megakadályoztassék.

8. Végül van még egy rendkívül komoly kérdés, melyet már érintettünk, tudniillik az, hogy mikép előzheti meg a kultúremberiség azt a veszedelmet, mely az alsóbbbrangú emberfajok túlszaporodása folytán fenyegeti. Ezt a veszedelmet nem szabad félreismerni. Hogy ezt a helyzetet kellően fölbecsülhessük, nem szabad egyszerűen és válogatás nélkül minden vad és barbár fajt az egyik oldalon szembeállítani az összes civilizáltakkal a másik oldalon. A kérdés rendkívül bonyolult. Sok vad nép gyorsan kihal a terméketlensége következtében. Az európaiak annyi erkölcstelenséget, szeszt és nemi betegségeket vittek be hozzájuk, hogy hamar belepusztulnak, mert nincs elegendő erejük, hogy összeszedjék magukat és védekezzenek a veszedelmek ellen. Ez a helyzet a vedda-törzsnél, Észak-Amerika rézbőrűjeinél, sőt a malájoknál is stb. Egészen másként áll a dolog a négereknél, akik rendkívül szívósak, erősen szaporodnak és mindenütt alkalmazkodnak a kultúrához. Mindamellet utópistáknak kell tartanunk azokat, akik azt hiszik, hogy a négerek törzsi jellegük megváltozása nélkül, ami számtalan évezred fejlődésének az eredménye lehetne csupán, magasabbrendű kultúr-fajjá válhatnak. Nem akarok ezúttal állást foglalni ebben a vitában, mégis úgy hiszem, hogy Amerikában, ahol hosszú idő óta élnek kultúránk ha-

tása alatt, régóta be kellett volna bizonyítaniuk, hogy ezt a kultúrát önállóan is fönn tudják tartani és tovább bírják kiépíteni. Ehelyett azt látjuk, hogy Haiti előbb civilizált négerrei, miután magukra hagyták, ismét a legalantibb barbárságba süllyedtek vissza, miközben a rég fölvetett kereszténységet is barbarizálják. Megfordítva azt is látjuk, hogy mily gyorsan szerzi meg az olyan kultúrképes nép, mint a japán, pusztán mostani csira-energiái alapján, kereszténység nélkül is, egész modern kultúránkat és, hogy viszonylag mily gyorsan civilizálódtak a török iga fatalisztikus, bénító igája alól fölszabadult délszlávok.

Gyümölcséről ismerhetni meg a fa értékét. A japán nép kultúrfaj és így is kell vele bánni, a néger viszont nem az, ami azt ;p lenti, hogy önmagától csupán alacsony kultúrfokra képes emelkedni.

Csak fölvetem azt a kérdést, amelyre a feleletet nem tudom megadni, hogy a mongolfaj keveredhetik-e az indogermán kultúrnópekkal, anélkül, hogy egyúttal lassan és békésen azokat el ne nyomná és meg ne semmisítené. Hacsak a japánokról volna szó, akkor ez nem jelentene különös nehézséget. Ámde különösen a kínaiak és egyéb mongol fajok a fehér faj fönmaradása szempontjából oly veszedelmet jelentenek, amelyet csak a vak nem lát be. Ezek a fajok ugyanis kétszer-háromszor kevesebb táplálékkal érik be mint mi, kétszer-háromszor kisebb térfogatú légterben képesek megélni, mint mi, amellet legalább kétszer annyi utódot nemzenek, mint a fehér faj emberei és több munkát végeznek mint ezek. Nem nehéz belátni, hogy ezek a kérdések szoros összefüggésben vannak a nemi kérdéssel. Talán idejekorán megegyezést lehetne létesíteni, valamelyes modus vivendit a mongolokkal, különösen pedig a kínaiakkal. Sokkal inkább kell félnünk a vérüktől, mint a fegyvereiktől. Természetesen a kínaiaknak magas, régi kultúrájuk van és sok olyan erényük, amelyek belőlünk hiányzanak. Sok tekintetben fölöttünk állanak. Azonban a tespedésre, a kegyetlenségre és elretentő szaporodásra vezető hajlamosságuk szomorú tulajdonságok, hogy az emberiség jövője sötétnek mutatkoznék, ha ez a békés, szorgalmas emberfaj az összes többieket békés úton, kiéheztetéssel kipusztítaná. Hogy ezt az egész kérdést helyesen oldhassuk meg, nem szabad kizárólag az örökölt faji tulajdonságokat, mint fatalisztikusan előre eldöntött adottságokat a mérleg serpenyőjére vetni, viszont azonban

megfordítva sem szabad mindent a neveléstől és a társadalmi szervezkedéstől elvárni. A tényezők mindkét csoportját gondosan tekintetbe kell venni és meg kell vizsgálni. Mindenekelőtt avval kellene kísérleteket tenni, hogy újszülött mongol gyerekeket nálunk, európai módon kellene fölnevelni és aztán vizsgálat tárgyává kellene tenni kultúr-értéküket. Éppenígy gondos vizsgálat tárgyává kellene tenni azoknak a gyermekeknek kultúr-értékét, akik mongolok és árjak közti vegyesházasságokból születtek.

B) Pozitív föladatok. Az imént felsorolt elfajulások és veszedelmek elhárítása egyúttal egyengetné a talajt a nemi viszonyok ideálisabb és egészségesebb kialakulására. Ez utóbbiak azt követelik, hogy a romboló csira-elfajulást, általában a patológikus nemi viszonyokat megszüntessük. Azt követelik továbbá, hogy a szerelmi hajlamok igazak, természetesek, az előítélettől és pénztől nem befolyásoltak legyenek és túléljék a szuggesztív szerelmi mámort. Követelik végül a szülők jogainak oly szabályozását az általuk nemzett gyermekekkel szemben, amely emberséges, természetes és a társadalom javának megfelelő.

Az előzőkben láttuk, hogy ezeket az állapotokat nem lehet másképp elérni, minthogy igénybe veszünk olyan mesterséges segéd-eszközt, amelyet eddig meglehetősen elítéltek vagy pedig helytelen célból alkalmaztak. Gondolunk ezúttal az elvileg és gyakorlatilag keresztül vitt megkülönböztetésre a nemi ösztön kielégítése és a gyermeknemzés között. Bármennyire igaz is, hogy ez a két dolog a növényeknél és állatoknál elválaszthatatlanul egybe vannak kapcsolva, mégis kétségtelen, hogy a kultúra és az emberiség hatalmas szociális fejlődése mindenütt a földkerekségen más feltételeket és szükségyszerűséget fakasztott, mint amilyenek az eddigiek voltak.

A jelenségek ma félreismerhetetlenül mutatkoznak. A létérti küzdelem durva formája, amely a különféle állatfajoknál uralkodó, úgyszólván már nem létezik többé az emberre nézve. Az embernek jóformán csak a baktériumok és hasonló kisebb élőlények ellen kell komolyan küzdenie. Az ember harca az ember ellen, vagyis a mindinkább nagyobbá való egyes nemzetek közti küzdelem *szinte a vége felé közeledik, amennyiben a küzdelem képtelensége mindinkább nyilvánvaló lesz.* Vájjon megtehetjük és hogy „tervszerűtlen természetes kiválasztásnak”, azaz a vak véletlennek, betegségnek,

éhségnek, háborúnak, gyermekgyilkosságnak engedjük át azt, hogy jövődóbeli nemzésünket mennyiség és minőség szerint szabályozza? Engedjük át ezt a fejlődést a véletlen játéknak olyankor, midőn a tudomány és a technika mindinkább eredményesebben küzdenek meg a szerencsétlenségekkel, betegségekkel, gyermekhalandósággal és éhínséggel?

Hatalmas nemi ösztönünk egyáltalán nem áll arányban a társadalom nemzési szükségleteivel, gyermekeink táplálási lehetőségeivel és mindenekelőtt tisztességes emberhez méltó életmód iránti igényünkkel.

Ez a megállapítás annyival inkább helytálló, mert a gyermekek nem áldozatai többé, miként a régi kezdetleges népeknél a gyermekgyilkosságnak, a járványoknak, a vadállatoknak az elhanyagoltságnak vagy a háborúnak. *Nincs hatalmunkban magát a nemi ösztönt megváltoztatni, ellenben igenis tőlünk függ a nemzések szabályozása és minőségi megjavítása.*

Ezek egyszerű elemi igazságok, melyek ellen nincs helye előítéletekre, dogmákra és állítólagos változhatatlan természeti törvényekre hivatkozni. Amit természeti törvényeknek szeretünk nevezni, nem egyéb mint törvénynek szentesíteni azt, ami korlátolt megismerő képességünk számára törvényszerűnek látszik. Ennek alapján törvénnyé formulázunk és túlságosan könnyen csinálunk belőle bálványt. Az ilyen „törvényeket” az újonnan felismert igazságok értelmében újra meg újra vizsgálatnak kellene alá vetni érvényességük szempontjából.

A tények azonban itt vannak és hangosan beszélnek. A segítő eszközök ellenük a kezünkben vannak, azoknak az eszközöknek a formájában, melyek a nemzést elhárítják. Használunk kell ezeket az eszközöket, de természetesen bölcs előrelátással és csak ott alkalmazzuk, ahol szükség van rájuk. De a legerőteljesebben hangsúlyozzuk annak a szükségességét, hogy lehetőleg sok gyermeket nemzzenek az olyan egyének, akiknél a szellemi képesség és az etikai erő testi egészséggel párosul.

Ez az, amit Galton Francis eugenetikának (a jó nemzésének vagy jó nemzésnek) nevezett. Az eugenetika tehát új művészet, melyet tudományos alapon kell megtanulnunk. Ebben tehát határozottan szembeszállunk az új malthuziánusakkal, akik minden válogatás nélkül egyszerűen csökkenteni akarják a nemzések számát.

Az emberi kiválasztás miként a XIV. fejezetben láttuk az az éiv, amely egy még messze cél felé el kell hogy juttasson bennünket. Nem a törvény kényszerével, hanem általános oktatással kell ennek az elvnek lassanként érvényt szereznünk. A IV. fejezetben, mely a nemi kiválasztásról szól, bebizonyítottuk, hogy a nő nemi tekintetben sokkal válogatósabb a férfinél. Például a vadaknál előnyben részesíti az erőt és a hősiességet. A megváltozott erkölcsök követ; kezében ma megfigyelhetjük, hogy értelmesebb kultúrasszonyainkat kevésbé vonzza a testi erő, mint inkább a szellemi képzettség, a fölény vagy a férfi zsenialitása. Ez a tény igen fontos ujjmutatást ad nekünk az általunk kívánt fajkiválasztás tekintetében. Ez a körülmény is megerősíti annak a szükségességét, hogy a női nemet alaposan világítsuk föl a nemi viszonyokról. A felvilágosodott nők a legerőteljesebben és a legsikeresebben fognak sikraszállni az emberi faj kiválasztásáért.

Ismétlem egyáltalán nem kívánunk új emberi fajt, „Übermenschet” teremteni. Célunk csupán az, hogy a hibás, elfajult alsórangú embert lassanként a csiraromlás okainak az eltávolítása által, valamint az ártó csirák hordozóinak önkényesen meddő vételével eltüntessük. A blastophtoria, valamint az öröklődés közönséges jelenségeinek alapos tanulmányozása többé nem enged az iránt kétséget, hogy ez a dolog a lehetőség birodalmába tartozik. Mennyire emelkedett a kutyák minősége, amióta azon fáradoznak, hogy jó fajokat tenyészsenek, a rosszakat ellenben eltávolítsák! Nem látunk-e egyes családokat, sőt nagyobb embercsoportokat is, amelyek jellemük szelídsége, szorgalmuk, értelmességük és ideális célkitűzésekkel tűnnek kii Ezek a családok nemzedékeken keresztül, évszázadokon át megtartották ezeket a tulajdonságokat, mert helyes kiválasztással a házasságkötések eseteiben tisztán tartották családi és faji típusokat. Viszont megfordítva, nem találunk és, hogy egyes családokban, sőt népcsoportokban is époly makacsul öröklődik a gabság, restség, hamisság és alávalóság? Egy éleselmjű és megbízható kutató munkájára hivatkozom itt (Jörger, Die Familie Zero und die Familie Markus, a XI. fejezetben). A szerző két évszázadon keresztül kíséri figyelemmel e két egymással vérségi kapcsolatba került család sorsát. Kimutatja, az ősök két sorának számos tagjain a csiraromlás és az ártó átöröklés kártékony következményeit. Csak az tagadhatja e megállapítások igazságát, aki

előítéletektől elvakult. Természetesen a kereszteződéseink és pathologikus elfajulásaink olyannyira sokfélék, hogy az *atavizmus* minden pillanatban létrehoz rosszabb szülőktől jobb gyermekeket és jobb szülőktől rosszabb gyermekeket. E jelenségek összefüggését azonban az első fejezetben megvilágítottuk. Egyáltalán nem szabad, hogy a csalóka külső látszat és a felületes megfigyelés megtévesszen bennünket.

Milyen emberi típusokat igyekezzünk tehát létrehozni?

Könnyebb itt negatív eljárást követni és elsősorban kijelölni azokat a típusokat, melyek ne szaporodjanak. Ilyenekként jelöljük meg elsősorban az összes gonosztevőket, súlyosabb vagy gyógyíthatatlan elmebetegeket, az összes gyengeelméjűeket, a csökkent beszámítható képességűeket, a rosszindulatúakat, iszákosokat és etikailag hibás embereket. Ezek okozzák a legtöbb szerencsétlenséget és ezek viszik belé a társadalomba a legtöbb ártalmas csirát. A kábító szerekkel élők (alkohol, morfium stb.) szintén ártalmára vannak a társadalomnak, ámbár egyébként gyakran tehetségesek. Itt a kábító szerek használatában elharapódzott szokásokat kell megváltoztatni nem pedig a narkotizáltakat eltávolítani. A második csoportba tartoznak az olyan egyének, akiknek örökölt hajlamuk van a tuberkulózisra, akik testileg nyomorultak, az angolkórosak, a vérzékenységben szenvedők, a torzképződésűek és végül azok az egyének, akik átöröklődő betegségek vagy beteges szervezetük folytán képtelenek egészséges utódokat nemzeni.

Eugenetikái szaporodásra viszont különösen alkalmasak a szociálisan hasznos emberek vagyis az olyanok, akiknek nagy örömiük telik a munkában, amellet összeférő természetűek, a humoruk egyenletes, jóindulatúak és szolgálatkészek. Ha ezenfelül még világos eszűek és élénk elméjűek, vagy pláne művészi, esetleg más irányban teremtő fantáziával bírók, úgy különösen szerencsés és jó csiradói a jövőnek!

Ilyen esetekben természetesen könnyebben el lehet tekinteni egyes, nem túlságosan súlyos testi hibától. Az igazi akarat-energia, azaz a saját elhatározásainak keresztülvitelénél tanúsított szívós kitarás, de nem a zsarnoki uralomvágy szintén a legkitűnőbb tenyésztésre érdemes tulajdonságok közé tartozik. Az akaratereőt egyáltalán nem szabad összecserélni az impulzív természettel, amely amannak inkább ellentéte. Csak a felületes szemlélőnek

imponál mint valami erős akarat, amely viharos módon igyekszik pillanatnyi elhatározását keresztülvinni. Sajnos, a régi megrögzött megszokás alapján valamely fiatalember képességeit és szellemi értékét még ma is leginkább az iskolai vizsgálatok alapján teljesen hamisan ítélik meg. Már pedig a vizsgálatok letételéhez, miként láttuk, alig van egyébre szükség, mint jó emlékezőtehetségre és jó felfogó képességre. Ott csak ezek a tulajdonságok esnek latba. Ezért van az, hogy igen gyakran kerülnek magas polcokra a tanítók maflaszájú visszhangjai: tehát jelentéktelen tehetségtelenek, viszont a szellem igazi mélysége, eredetiség, teremtő képesség, kitartás, becsületesség, felelősség és kötelességérzet érdemtelenül a háttérbe szorulnak. Az ember helyes szociális értékelése úgy történik, miként azt XVII. fejezetben a kerti iskolák ismertetésénél leírtuk. E célból vizsgálat tárgyává kell tenni az akaratot (energia és kitartás) az érzésszimpátiát és kötelességérzetet, a termelő fantáziát és ezeket magasabbra kell értékelni, mint az emlékezet és a felfogó erők adományait, sőt többre kell becsülni, mint a zene, a kereskedelem és más efféle iránt megnyilatkozó tehetségeket. Az előbb említett tulajdonságok ugyanis sokkal fontosabbak a későbbi életben az egyén használhatósága szempontjából.

De még az értelmiséget is hamisan ítélik meg a vizsgái eredmények alapján, amint ezt már kifejtettük volt, mert hisz a fantázia, a kritikai képesség és a kombináló erő lényegesen értékeesebbek, mint a formális emlékezet és a tisztán befogadó természetű felfogó képesség. Sajátságosan csodálkoznak aztán rajta, ha az osztály nagyreményű, sokat ígérő első tanulója később gyakran oly jelentéktelenné válik, viszont egy másik látszólag tehetségtelen fiú lángésznek bizonyul az életben, vagy legalább is nagyon hasznos ember lesz belőle. Ilyenkor fatalisztikusan szokták kijelenteni, „hogy sohasem lehet tudni, hogy mi lesz később az emberből”. Ez pedig hamis következtetés, amely visszavezethető azokra a helytelen kritériumokra, amelyek szerint az ifjúságot értékelni szokták. Természetesen betegségek és egyéb véletlenek sok jó tehetséget megakaszthatnak a működésben, olykor pedig az ellenkezőjére változtathatják át. Mindamellett sokkal ritkább esetekben bizonyulna hamisnak a jóslás, ha az ifjúság értékelése alkalmával szokásos durva hibákat sikerülne kiküszöbölni. Ezek mellett szükséges volna beható pszichológiai tanulmányokat tenni az egyes em-

ber fejlődéséről és össze kellene hasonlítani az érett korban végzett teljesítményeket gyermekkoruk sajátosságaival. Ily eljárással egész bizonyosan sokkal helyesebben tudnák előre megállapítani valamely fiatalember szociális értékét.

A kultúrától és a jóléttől elkábítva manapság sok ember, sőt még a tudósok is tagadják fajunk tényleges elkorcsosulását. Figyelmén kívül hagyják azt a körülményt, hogy mi most voltaképp elődeink kultúrmunkájából élünk és annak köszönhetjük, hogy ma egy ostoba, hitvány ember többet teljesíthet, mint azelőtt a derék, erős ember. Egyszóval összetévesztik a kész kultúrjavakat, amelyek anynyira megkönnyítik a munkánkat, az illetőnek öröklött egyéni értékével. Sörön hizlalt pocakokat és vörös arcokat szeretnek az erő és az egészség jelének tekinteni. Elfelejtik, hogy mennyire lecsökkent a katonai szolgálatra alkalmasak száma, mily rettentően elszaporodtak az idegbetegek, örültek, tuberkulótikusok stb., hogy mindinkább mennyire megromlik a fogazat, a csontrendszer és hogy az anyák mind kevésbé képesek csecsemőiket szoptatni. Bebizonyítottuk, hogy ezeknek az elijesztő jelenségeknek nem csupán a nemi kicsapongás, hanem az ópium- illetve alkoholfogyasztás, a fonák faji kiválasztás, a nyomorult gyári munka, a szifilis és sok más egyéb az oka. De erőteljesen állást kell foglalnunk az olyan struccpolitika ellen, mely a bajt egyszerűen el akarja leplezni, illetve le akarja tagadni. Valójában nem is a kultúra miatt fajulunk el, hanem annak az élelősdije miatt.

Az emberi tudatos fajkiválasztás ellen szeretik ellenvetésül felhozni a mesterségesen kitenyészett növényi és állati változatok satnyaságát. Ennek azonban abban kell keresnünk az okát, hogy a mesterséges faji kiválasztásnál az ember nem nézi a növények és az állatok érdekét az élet szabad küzdelme szempontjából. Csak arra törekszik, hogy olyan változatokat tenyésszen ki, amelyek az ő céljainak legjobban megfelelnek, mint például vastag, esetlen angol hizósértés fajtákat, amelyek alig bírják járni stb. Megfordítva, az emberi faj kiválasztásánál úgy az egyén, mint a társadalom érdekét szem előtt tartják. Itt nem valami utópisztikus agyrémről van szó, hanem tényekről, melyeknek következményeit naponként megfigyelhetjük társadalmunkban, ha nyitott szemmel, előítéletek nélkül tekintjük a jelenségeket. Galton egy előadásában kifejtette, hogy mily eszközök alkalmasak arra, hogy az em-

béri fajt a ma uralkodó szociális feltételek, állapotok és érzelmi irányok mellett megjavítsák. Ez alkalommal a valószínűség számítás segítségével megvizsgálta a variációk törvényét. Ez a törvény, mely mindenütt felfedezhető, természetesen csupán az úgynevezett véletlenre érvényes, vagyis azokra az ezernyi apró részben ellenkező irányban ható okokra, amelyek a végső eredményben egymást kompenzálják. Ennek a folyamata, hogy a két szélsőséget mindenkor kicsiny számok, a középső átlagot pedig mindenkor nagy számok képviselik. Mihelyst azonban egyoldalúan ható, nagyobb erők lépnek fel, az egész az egyik vagy a másik irányban tolódik el Galton kimutatta, *hogy ez a törvény egyaránt érvényes az ember testi nagyságára, miként társadalmi viszonyaira vagy lelki értékére.* Minden adott társadalomban néhány igen kitűnő, néhány nagyon rossz és nagyon sok közép-szerű embert találunk. Ha azonban egy meghatározott, erős általános tényező, mint amilyen például az alkoholizmus vagy a pénzkorrupció, az összes értékeket többé-kevésbé egyenként lerontja, akkor az összesség is lejjebb fog süllyedni az érték-skálán. Ez a megállapítás megfordítva is érvényes. Galton megmutatta, hogy a középértékeket lényegesen lehet emelni azáltal, hogy a magasabb érték-kategóriák egyedeit szaporodásra serkentjük, az alacsony értékűeket viszont ettől visszatartjuk. Ismeretes az a körülmény a történelemből, hogy a nantesi ediktum megszüntetése következtében (1685) XIV. Lajos alatt elkövetkezett a hugenották szellemi elitjének kivándorlása Svájcba és Németországba. Ez az esemény nagyban hozzájárult az utóbbi országok szellemi színvonalának az emeléséhez, viszont ép annyira kárára volt Franciaországnak.

Mindenkor mély szomorúsággal tölt el az a látvány, hogy jó és derék, szorgalmas, szociálisan végtelenül hasznavehető emberek, társadalmi előítéleteink és erkölcsünk következtében meddők maradnak. Az ilyen embereknek jó korán kellene házasodniuk és jó sok gyermeket kellene nemzeniök. Ha a szerencsétlen sors úgy intézi, hogy valamely házasságban az egyik fél meddőség következtében a másik félre nézve is lehetetlenné válik a szaporodás, az ilyen esetekben a törvény és az erkölcsök által elismert bigámiáknak vagy ágyasságoknak kellene a kárt jóvátenni.*

* Lásd André Conrédur, La Grâce.

Nem tudom eléggé hangsúlyozni, hogy mennyire szükséges, midőn nyomorult, haszontalan emberek nemzését megakadályozzuk, vagy a nőknek erőgyűjtés okából kötelességszerűen időt adunk a terhesség közt, ezeknek ellensúlyozásaképpen a derék, egészséges és hasznavehető emberek szaporodását minden erőnkől serkenteni. Az is nagyon fájlalni való, hogy manapság annyi sok csinos, szorgalmas és ügyes leány aggszűz marad, mert nincs pénze és nem akarja az első jött-ment ember karjai közzé vetni magát. Valóban jobb lenne, ahelyett, hogy pusztulni engednők azt a sok jó csirát, némi szabad poligámiát megtűrni mindkét nem egyenlő jogosítása mellett. Utalok itt arra, amit a XIII. fejezetben a szülők jogáról mondtam volt a nemzett gyermekekkel szemben, valamint az állam kötelességeiről a jó minőségű szülőkkel szemben. Egész bizonyos, hogy ezen a módon már egy évszázad leforgása alatt a népesség minőségének javulását érhetnők el, ha a dolog következetesen keresztülvitt szokássá válnék. Néhány évszázad múlva pedig utódaink hálából boldogságukért néhány koszorúcskát fonhatnak nekünk. Ugyanakkor utódaink csodálkoznának rajta, hogy mily barbár elődöktől származtak és hogy mennyi iszákos, gonosztevő és buta ember találkozik az őseik között. Hogy a misztikum annyira beavatkozhatott a nemi életbe, ez előttünk körülbelül ugyanolyan világításban tűnnék fel, mint nálunk manapság a legnagyobb bálványimádás vagy a vad népek varázslói, azok tanításai és hókusz-pókuszai. A mi alkoholizmusunk annak a következménye és a mi mai prostitúciónk ugyanazt a hatást tenné rájuk, mintha valamely múzeumban egy középkori kínzókamrát szemlélünk meg vagy pedig az inkvizícióról, a boszorkányperekről és máglya halálról hallunk. Ez az összehasonlítás a legtöbb olvasó előtt túlzottnak fog tetszeni, mert el vannak fogódva a mai gondolkodási módjukba és képtelenek magukat fantáziájuk nagy megerőltetése nélkül, akár a múltnak, akár a jövőnek a gondolkodásmódjába behelyezni. Arra kérem tehát azt, aki nem tudja elhinni, hogy olvassa el Beecher-Stower művét: „*Tamás bátya kunyhójához való kulcs*” (nem magát a regényt). Ebben a könyvben sok okmány foglaltatik a néger rabszolgaság idejéből az amerikai felszabadító háború előtt. Aki ma elolvassa az akkori aktualitásokat és látja például, hogy az akkori újságokban úgy hirdették a kitűnő kopót, amelyik kiválóan ügyes szökött rabszolgák kiszimatolásában,

hogy képben ábrázolták a kutyát, amint egy szökevény néger asszony nyomában van, – aki ilyeneket olvas, végül igazat kell hogy adjon nekem abban, amit az imént állítottam. Ami ma előttünk szörnyűnek látszik, akkor mindenkinek egészen természetes volt. Még jámbor lelkészek is védelmökbe vették akkoriban a jobbágyi intézményt, aminthogy ma is akadnak pártfogói az alkoholizmusnak és a háborúnak.

Röviden teszek csak említést végül a pedagógiai reformról szekszuális téren, valamint más tereken (lásd a XVII. fejezetet), mely a fajkiválasztás mellett a pozitív reformok között a legfontosabb. Felkérem olvasóimat, hogy a XVII. fejezetet, együtt a XIII. fejezettel idézzék az emlékezetükbe. Ámbár az emberi csirák jó minősége egyik főfeltétele az emberi boldogságnak, úgy a nemi élet terén, mint mindenütt másutt, mindamelllett ez nem elégséges. Aminthogy viszonylag rossz csirákból aránylag jobb és hasznavehetőbb egyéneket lehet felnevelni, éppen úgy megfordítva és még sokkal könnyebben lehet elrontani faji származásuknál fogva jó csirákat, fonák és rossz befolyások folytán. Szükséges, hogy a társadalom teljes gondosságot szenteljen a gyermekek helyes, minden oldalú testi és szellemi kifejlesztésére. Utalok a fentebb mondotakra. A jó öröklött típust helyes neveléssel és munkával teljes kifejlésre kell bírni. A gyarlóbb öröklött típusnál legalább a hasznavehetőbb hajlamokat lehet nemileg kifejleszteni és működésre bírni, hogy a rosszabb hajlamok kevésbé burjánozzanak el az agyban. Itt csupán ezen általános utalásra szorítkozom és a XVII. fejezetre utalok a részletekre nézve. Kívánatos, hogy iskoláink mihamarabb kövessék az itt vázolt ösztönzéseket, melyek olyan férfiktól veszik eredetüket, mint Rousseau, Pestalozzi, Reddie és mások. De bármennyire is lelkesedünk az észszerű pedagógiáért, sohasem szabad elfelejtenünk, hogy az egyáltalán nem pótolhatja a faji kiválasztást. A pedagógia ugyanis csupán a közvetlen közeli célokat szolgálja, az adott meglevő emberanyag lehető jó kihasználását, de egyáltalán nem javítja meg a jövő csiráinak a minőségét. Mindenestre azonban annyit megtehet, hogy kioktatván az ifjúságot a fajkiválasztás szociális értékéről, elő tudja készíteni ennek gyakorlati keresztülvitelét.

Utópiás gondolatok a jövő ideális házasságáról.

Az ember külső életét nagyrészt a jelen lökései irányítják.

A belső élet ellenben emlékezés a múltra, összekötve az öröklékeny anyaggal?! Mindkettőből fakadnak a jövő iránti törekvések. Sohasem volna szabad azonban megtörténnie, hogy a múlt belső életünknek zsarnoki, merev porkolábja legyen. A múlt inkább az emberi tapasztalat és az egyén élményeinek mindenkor nyitvaálló könyvtára legyen, hogy általa új gondolatokat és termékeny elhatározásokat érleljen.

A jövő házassága olyan embereket tételez fel, akik már gyermekkoruktól kezdve teljesen ki voltak oktatva a természetes nemi viszonyok, valamint annak esetleges veszélyei tekintetében. Feltételez továbbá olyan embereket, akik alkohol és egyéb kábítószerrel nélkül nevelkedtek fel. Ezeknek az embereknek megvan ugyan az a joguk, hogy munkájuk teljes eredményét felhasználhassák a maguk és családjuk életére és fentartására, arra azonban nincs, hogy azt maguk és családjuk számára tőkésítsék. Tehát tőkéjük nem hajthat kamatot, azt másokra nem hagyományozhatják, vagyis nem alapíthatnak belőle hatalmat, idegen munkának önző célra való kizsákmányolására. Az emberek gyermekkoruktól fogva tudják, hogy a munka minden egyén számára életfeltétel. Leányokat és fiúkat közösen nevelték a legteljesebb egyenjogúságban, mégis avval a tudattal, hogy életfeladataik különböznek, amint ezt a nemek és az egyéniségek különbözősége feltételezi. Ezeket az embereket az általános népiskolában (azaz a mindenkinek hozzáférhető egységes iskolában) tizenhatodik életévükig és talán tovább is harmonikusan képezték ki szellemi, testi» technikai, esztétikai és szociális irányban. Anélkül, hogy a pokollal ijesztgetnék őket, vagy hogy haláluk után paradicsomot ígérnének nekik, az életcéljukat abban tűzték ki a számukra, hogy tisztán emberi ideálok után törekedjenek. Megtanítják őket arra, hogy egyetlen igazi és legmagasabb kielégülést csak abban találjanak, hogy szorgosan tesznek eleget hajlamaiknak és tehetségeiknek megfelelő feladataiknak és hogy ernyedetlenül dolgoznak egyes embertársaik, valamint a társadalom javára, továbbá megtanították őket arra, hogy megvetéssel viseltessenek minden haszontalan játék, hiábavaló cicoma és fényűzés iránt, hogy ne tulajdonítsanak értéket egyéni tulajdonuknak, ellenben minden becsvágyukat az általuk végzett munka mennyiségébe és minőségébe helyezték.

Ha így előkészültek, rászoknak majd, hogy minden élve-

zetért meg kell szolgálniok és hogy még ételt-italt sem igényelhetnek anélkül, hogy érte valamely ellenszolgáltatást végeztek volna. A különböző egyéniségek szerint, különböző korban fog náluk megnyilatkozni a nemi ösztön. Minthogy gyerekkoruk óta gyakorolták magukat benne, hogy ne engedjenek minden ösztönnek, hanem rendeljék alá vágyaikat a közjónak, nem fognak a nemi ösztönnek sem azonnal engedni. Azonfelül már tudják is, hogy mit jelent a dolog. Tudják továbbá, hogy türelmük nem lesz túl soká próbára téve, hogy szabadon beszélhetnek a dologról tanítókkal, a szülőkkel, sőt a másik nembeliekkel is.

Mi lesz már most az ilyen helyzetnek a következménye!

Hamarosan, korán ki fognak vonzalmak alakulni. De nem lesz úgy mint ma, midőn az ember mindenféle rejtett számításokat végez a pénzre, a társadalmi állásra stb.-re vonatkozólag, miközben belsejét hagyományos udvariassági formák mögé rejti és óvatosan kikerüli, hogy becsületesen beszéljen a fődologról és mindenekelőtt arra vigyáz, hogy ragyogó színben tüntesse fel a maga előnyeit, hogy vele partnerét elkápráztassa. Akkor általában sokkal nagyobb, őszinte nyíltságra fognak törekedni, mert sokkal kevesebb ok lesz a furfangos képmutatásra. A két fél ki fogja cserélni a maga jövődöbeli terveit. Szabad lesz próbára tenni az egymás iránti kölcsönös állhatatosságot és őszinteséget anélkül, hogy félni kellene a rosszindulatú szóbeszédtől. A két nem egymással szabadon, veszélytelenül fog közlekedetni, először mert mindkét fél fel lesz világosítva a nemi dolgokról és másodsor, mert az erkölcsök szabadabbak lesznek. Tulajdonképpen nemi érintkezés nélkül is hamarosan ki fog tűnni, hogy a két vérmérséklet nemileg illik-e egymáshoz vagy nem. Továbbá az eljegyzési időszak minci két félnek lehetővé fogja tenni, hogy életfelfogásukat kölcsönösen szabadon kicserélhessék, egymás jellemét közelebbről megismerjék stb., úgy hogy lassanként és még eléggé idejekorán ki fog tűnni, hogy illenek-e egymáshoz tartós életkötésre vagy nem. Az öröklékenység, valamint a gyermeknemzés és nevelés kérdéseit teljem nyugalommal és röstelkedés nélkül fogják megbeszélni. Ez minden bizonnyal erkölcsösebb lesz, mint a mai „jól nevelt” jegyespárok beszélgetése, amely rendszerint csak külsőségek körül foroghat. Ha egyifjú, aki talán tehetségesebb, tovább akar tanulni, ez egyáltalán nem lesz akadálya a házasságnak. Az ifjú már 22 vagy 24 éves

korában feleségül vehet egy 18 éves lányt és még 26 éves koráig is tanulhat. Nem származik ebből valami nagy szerencsétlenség, mert az erkölcsök egysége föltételezi a háztartás egyszerűségét és elvégre a fogamzást elhárító szerek segítségével egy-két évig, esetleg tovább is várni lehet az első gyermek nemzésével.

Milyen lesz maga a házaseslet?

Elsősorban minden fölösleges fényűzést, minden hagyományos külsőséget a legszűkebb mértékre fognak leszorítani. A férfi és a nő, mindegyik dolgozni fog, a körülményekhez képest mindegyik külön-külön vagy mindketten együtt.

A munka egyrészét természetesen a gyermekeknek szentelik. A személyes gyermeknevelésből esetleg, mint ma is, a férfi is kiveheti a részét, ha jobb képességei vannak ezen a téren, mint a nőnek. Ez nem ritkán fordul elő. A nő egyenjogúsága és a matriarchátus (lásd a XIII. fejezetet) a házasság életét egyáltalán nem fogják kevésbé bensősévé tenni, ellenkezőleg szilárdabb lesz, mert mélyebben gyökerező. De az embereknek kevesebb idejük lesz a külszín ápolására. Nem fognak ismerni hivatalos meghívásokat mindenféle körülményességekkel és bonyodalmakkal. Ezek olyan dolgok, melyek csak gazdag henyélők-höz illenek, akiknek kidobni való pénzük és idejük van. Ha barát, ismerős jön, minden formáság nélkül meghívják a családi asztalhoz, ha alkalmas időben jön és elegendő enivaló van a házban.

A ruházat is kényelmes, egyszerű és egészséges lesz. Emellett mindenben uralkodó lesz a művészi érzék és az esztétika, valamint a legnagyobb tisztaság. Pompa és fényűzés nem művészet, hanem hivalkodás és ez nem ritkán egyenesen utálatos művészetellenes. Volt affiiimain felette szerény, kis munkásotthonokat látni, laktam is bennük és azok tisztaság és művészi érzék dolgában mi kívánnivalót sem mutattak. (Lásd különben az V. fejezetet.)

Ha a házastársak foglalkozása és a gyermekek száma további emberi segítséget kívánna – tehát a mai felfogás szerint cselédeket – az esetben ezek a segítő erők nem játszanák a mai cselédek szerepét a háztartásukban. Társadalmilag és nevelésüknél fogva egyenlőrangúak lévén a családdal, azt a szerepet fogják betölteni a háztartásban, amely ma a hajadon nővért, a nagynénét vagy a nagyanyát illeti meg. Nemcsak hogy együtt étkeznek a házasságfelekkel és a gyermekekkel, hanem megosztják velük az örömet, a bánatot és a munkát, mint olyan lények, akik ugyanazon emberi osztályhoz tar-

toznak. Nem lesz olyan munka a házban, melyet alacsonyabb rendűnek, aljasabbnak tartanak, mint a másikat vagy pláne lealacsonyítónak arra, aki azt elvégzi.

Ha a házasság meddő maradna, akkor a házaspár gyermek-áldásban dúsz családok gyermekeit vagy árvákat fogadnak örökbe, hacsak bizonyos fönt említett esetekben, szociális okokból nem részesítik előnyben a konkubinátust, amely az illetén módon megváltozott viszonyok mellett egyenlő lenne a bigámiával. De ezt mind nyílt megállapodással és kölcsönös beleegyezéssel intéznék el. Aki a féltékenységét nem bírná legyőzni, az elválk.

Nem szabad elfelejtenünk, hogy a két nem ősi törzsfjlődési alkalmazkodása egymáshoz előkészítette a barát és barátnő lelki szekszuátísz kiegyensúlyozását és a megfordítottját a házasi életben. Ez dacára az egyenlenségeknek és súrlódásoknak, mégis javára szolgál a nemi közösségnek és előmozdítja a jellemek alkalmazkodását.

Ha valamely házasság ennek ellenére nem boldog, ha idők folyamán mégis bebizonyosodnék, hogy a két jellem nem összeillő, akkor törvény szabályozza a gyermekek viszonyát, a szülők kötelességeit utódaikkal szemben és törvény szünteti meg a nemi közösséget és kimondja a válást. Ez nem fordulna elő gyakrabban, mint manapság, sőt inkább ritkábban, különösen ha a házasságból gyermekek születtek, mert a válás olyankor, midőn gyerekek vannak, mindig bajos és kellemetlen dolog.

A munka, valamint a szociális életideálok kitűzése mindenkor a legegészségesebb eltérés a nemi Ösztön számára. Az embernek többet kellene gondolnia a kötelességeire, mint a jogaira. És nem lenne szabad visszajednie attól, hogy jó sok kötelességet vállaljon magara. Ezáltal szemlátomást izmosodik a jelleme, a képessége és az életenergiája. Tétlenség, fényűzés és a nagyváros erkölcsi romlottsága azok, amelyek az egyéni elfajuláshoz vezetnek, amint ezt a modern regények mindkét nembeli hőseinél látjuk. A munka ezenfelül felfrissíti a szerelmet és kevés időt enged a házasi élet viszályainak.

Meg kellene kísérelni ezt az itt vázolt utópiánkat gyakorlatilag megvalósítani, ahelyett, hogy fölényesen és előítéletektől erfelve mosolyognánk rajta. A jellem némi függetlensége mellett ez, az elgondolás már ma is legnagyobb részben keresztülvihető.

Hogy tarthatjuk meg a szerelmet hosszú ideig?

Egy képes lapban (Simplicissimus, 7. évfolyam, 30. szám, 240.

lap) két karikatúrát találunk a családi életből, a címe: „A házi-asszony”. Az első képen egy nőt látunk lompos reggeli ruhában, seprűvel a kezében, piszkosan és elhanyagoltan. Megcsókolja a férjét, aki, úgy látszik, hogy ettől nincs nagyon elragadtatva és olyan arcot vág, mint aki kétségbeejtő erőlködéssel nyel le valami utálatos ételt. Mellette a gyerek éppen olyan lomposan, mint az anyja. A kép alatt ezt olvashatjuk:

»Így öltözködik a férje számára!»

A második képen ugyanezt a nőt látjuk tökéletes öltözékben, a kozmetika minden vívmányával kikészítve, melyeket a nő mindenkor használ, midőn valóságos vagy képzelt bájait növelni és érvényesíteni akarja. Mellette a gyermek hasonló módon felcicomázva és egy idegen hölglátogató. A kép alatt ez a felírás:

„És így öltözködik, ha látogatót fogad!”¹

Ez a két kép szatirikusan bevilágít a monogám szerelem lélektanának egyik fontos részébe. Megmondottuk, hogy az igazi szerelem ideálja csak akkor tűnik ki, midőn az első szerelmi mámor elpárolgott. Már fentebb láttuk, hogy az állandó, harmonikus szerelemhez elsősbrban benső szimpátiaérzések, magasabbrendű lelki kisugárzásai, de a nemi ösztön is hozzátartozik, amellyel szoros kapcsolatban kellene maradnia, legalább addig, ameddig az ember aktív nemi élete tart. Később amazok is elegendők.

Nagy hiba, amelyet a legtöbb ember elkövet a házasság életben, hogy midőn a pap és az anyakönyvvezető megpecsételte a frigyet, a házasságfelek immár rábizzák magukat a befejezett szertartásokra és önuralom nélkül átengedik magukat szokásaiknak, szeszélyeiknek hajlamaiknak, gyengéiknek és ösztöneiknek.

Mindegyik fél sokat vár a másiktól, viszont lehetőleg keveset ad cserébe. Mindegyik fél azt hiszi: „Ő most már az enyém!” És nem veszteget birtokára többé fáradságot és ügyességét kifelé alkalmazza. Miután a nemi szerelmi mámor elröppent, a férfi nem leli többé kedvét a feleségében, más nőbe szeret, ennek a számára tartja fenn kedveskedéseit, feleségének pedig rossz hangulata jut, míg ez utóbbi bájait nem igyekszik többé otthon érvényre juttatni, nem erőlteti meg magát, hogy férjének tessenek, hanem csak az ucca, a látogatások, bálók és multságok számára ápolja és csinosítja magát.

Eleve kijelentjük, hogy az ember nem képes sokáig megtagadni

a természetét. Az ember olyan, amilyen az öröklés folytán lett. De mégis vannak az életben apró, tetszetős fogások, amelyeket megszőkás és nevelés által meg lehet szerezni és amelyeknek felhasználását még szerénysorsú házasságok is kölcsönös kötelességgé kellene hogy tegyék egymással szemben. A „nevelés” és az „önnevelés” sohase szűnjék meg az életben.

Azt a Simplicissimusból idézett képet sok ezer példányban kellene sokszorosítani és minden ifjú párnak nászajándékul kellene odaadni. Az állandó nemi vonzalom a magasabbrendű szerelmi érzés és kölcsönös megbecsülés mellett megbecsülhetetlen értékű kapocs arra nézve, hogy a férfi és nő boldog közösségét a házasságban hosszú időre biztosítsa. A két házasság mindent gondosan kerüljön, ami ezt a kötelet lazíthatja vagy el is szakíthatja. Ahelyett, hogy otthonában külsejét lomposan elhanyagolná, a nő éppen odahaza használja fel mindazokat a bájos, kecses fogásokat, amelyekre az ártatlan asszonyi kacérság és férje iránt érzett szimpátiája megtanítja. Mindig azon igyekeznek, hogy otthon háziruhájában, mint a tetszetősen elrendezett háziasság bájos központja jelenjen meg, hogy minden tevékenységében, a hálószoba és a házasság szerelmi gyönyörének intimitásaiban vonzóan és ingerlően mutakozzék. Természetes, hogy ezt a célt nem brutálisan érzéki eszközökkel, sem pedig valami perverz tetszelgési vágy fogásaival igyekeznek elérni, hanem azzal a finom tapintatossággal és gyöngéd érzéssel, az illendőségnek avval az ösztönével, amely az előkelő és nemes nőiességnek a legbájosabb virága és inkább a női természetnek az öröksége, mint a férfié.

A férfi igyekezzen a házasság ezen szerelmi és életjátékában, amint az a ház négy fala közt lejátszódik, a maga módja szerint amilyen jól és csak tőle telik, résztvenni. Ne tagadja meg saját feleségétől sem azt a lovagiasságot, amelyet kint a nagyvilágban más asszonyok iránt mutat. Ne engedje át magát otthon mások számára könnyen terhéssé váló szokásainak. Szellemileg és testileg többet jelentsen a feleségének, mint egy ásító, mogorva figurát hálóköntőben és papucsban. Legyen a nő a szemében több, mint villámhárítója annak a bosszúságnak, melyet külső állásában, hivatásában le kell nyelnie, mert azt a legtöbbszor ki nem mutathatja.

Mindezt el fogja kerülni, ha nem szokja meg, hogy feleségében

pusztán házvezetőjét és legfeljebb gyermekei világra hozóját és olyan lényt lásson, aki alkalmas tisztán állati, nemi ösztönének a kielégítésére.

Erre végre is éppen oly jól vagy talán még jobban megfelelne egy uccai nő is, miért is a férfi gyakran teljesen rendjén valónak tartja, ha ilyen személyhez menekül. A hitves állásának és jelentőségének ilyenén lebecsülése teljesen méltatlan, ámbar, sajnos, nem ritka dolog. És mindkét fél részére kizárja az igazán boldog házassági közösséget. Mégis újra meg újra hangsúlyozzuk, ha a férfinak a feleségéről megvan a magasabb véleménye, mint „valami jó, hűséges élettársról, de úgy érzi, hogy csak tisztán lelki harmónia kötelei fűzik hozzá. -

Ha azt akarjuk, hogy a férfi és a nő a házasságban csakugyan „tartósan teljes boldogságot találjanak, akkor a lelki szerelmet a nemi vonzalomnak kell állandóan kísérnie. Kell, hogy a férfi abban a nőben, akit nagyrabecsül és akit vele a házasság egybekapcsol, nem csupán minden házas és női erény megtestesítését tisztelje, hanem megmaradjon a számára többé-kevésbé mindig az az istennő, amilyennek szerelme kezdetén megjelent előtte, minden ifjúsága varázsa díszítette még a nőt és a férfi érzékeit hullámszóba hozta. Még később is érezzen testi vonzalmat iránta és találjon boldogságot élettől forró ölelésében. Ez azonban csak akkor történhetik meg az első fiatalság elmúltával, ha a nemesebb és magasabb szerelem-szimpátia érzései eredetileg megvoltak bennünk és továbbra is megmaradtak. Ez a vonzalom varázssá alakítja a szeretett nő egész egyéniségét és külső alakját is és a feleség az az istennője marad a férjének, akit egykor jelentett neki. Csak éppen hogy akarnia kell ezt a nőnek és magatartásával hozzá kell járulnia ahhoz, hogy a férfi jogos esztétikai követelményeit, melyet a személye iránt támaszt, kielégítse. Ha ezt nem akarja a nő, vagy nem érti a módját, akkor a férfinak a maga poligám hajlamai mellett nem lesz mindenkor könnyű, hogy érzéketlen maradjon és ellentállást mutasson idegen női bájakkal szemben, ahol szíves előzékenységre talál. Azonban a megszokás és a fantázia jött is sokat teliét. Úgy véljük, hogy különösen a férfinak ajánlhatjuk a következőt (olykor a nőnél is előfordulhat hasonló eset). Ha idegen női lény felkelti a férfi érzéki szenvedélyét és az a veszély fenyegeti, hogy ez legyőzi, akkor igyekezzék fantáziájában a feleségét felruházni azokkal a bájakkal, amelyek őt elcsábítással

veszélyeztetik. Némi kevés akaratlansággal ez sok esetben többé vagy kevésbé tökéletesen sikerülni fog. Ilyformán növekedni fog saját felesége iránti nemi vágya, amely viszont, ha a nő nemileg előzékeny természetű, az övét is növelni fogja. Így aztán megtörténhetik, hogy néha az a láng, amely a házastársak boldogságát elpusztítással fenyegette, némelykor arra szolgál, hogy a kölcsönös szerelmi érzelmeket feltünteti és újból erősen megszilárdítja. Az ilyen esetet azonban Goethe a *Wahlverwandschaften* című regényének első részében szellemi házasságtörésnek bélyegezte meg. Mi a magunk részéről azt véljük, hogy ez inkább a szellemi hűtlenség kifejezője, amelyet érzéki helyettesítéssel igyekeznek megszilárdítani.

Ha a szerelem mindkét oldalról igaz, és az akarat mindkét oldalról jó, akkor csak azt eredményezik, hogy a házastársak viszonya hovatovább mindig bensőbbé válik. Nemcsak az eltévelyedett szerelmi szenvedélyek vezetnek vissza a házastársakat egymás karjaiba, hanem megfordítva a házasságban felbukkanó elkedvetlenedéseket is megszüntetik, úgyhogy új szerelmi vágy és fokozottabb vonzalom^r kapcsolja ismét egybe az élettársakat.

Ilymódon némely eltévelyedés ellenére is a házasság az egész életre szóló szerelmes tavasz lehet, amelyben minden nap friss csirát, bimbót és virágot fakaszt, míg a dudvát és tövist gondosan és szorgosan kigyomlálják és kitörik. Éhez azonban hozzátartozik a gyöngeségeknek és a hibáknak szakadatlan irtogatása, amelyben Vénusz kultuszának sohasem szabad kihűlnie. 4ⁿnyi bizonyos» hogy a változatosság ingerli a nemi ösztönt, viszont a megszokás ellankasztja. Valamit tehát tenni kell a túlságos ellankadás ellen. Ajánlatos ezért, hogy ha nem is hálószobák, de legalább az ágyak legyenek egymástól különválasztva.

A martriarchatus.

A családi viszonyokra vonatkozólag még egy fontos pontot kell érintenünk, amelyről már beszéltünk a XIII. fejezetben (A gyermekek magánjogi viszonyai) A férfi hatalmának és a patriarchális viszonyoknak az volt a következménye, hogy a családot az apa után nevezték el. Ez nemcsak hogy természetellenes, hanem meglehetősen fonák következményeket von maga után. Igaz ugyan, hogy az ember általában a csiraplazmából egyenlő részt örököl az apától mint az anyától, mégis minden más vonatkozásban az anya sokkal közelebb áll a gyermekéhez. Azok a népek, amelyeknél a csa-

lában az anya a mértékadó fél és pedig nem csupán a névadás tekintetében, hanem más egyebekben is, azaz amelyeknél a matriarchátus van érvényben, sokkal helyesebben ismerték fel a természet szavát. Mindenekelőtt az a tény, hogy az anya a gyermekét kilenc hónapon keresztül a testében viseli és annak megszületése után még évekig sokkal bensőbben van vele összekötve mint az apjával, oly előjogot biztosít neki, mely az apát természetből fogva nem illeti meg. Ezért mondtuk már előbb, hogy a gyermekeknek anyjuk családi nevét kellene viselni. Továbbá annak kellene lenni a szabálynak, hogy válás esetén a törvény a gyermekeket az anyának ítélje oda, hacsak különösen fontos okok nem készítetik a bíróságot ellenkező döntésre.

Nyilvánvaló, hogy a mai kultúrviszonyok mellett nem térhetünk vissza többé a régi értelemben vett matriarchatushoz. Amennyire ma lehetetlen, hogy valamely vén pátriárka egyeduralkodója legyen valamennyi ivadéknak, anélkül, hogy ebből a legsúlyosabb visszaélések ne támadnának, ép oly kevéssé szabad ezt a hatalmat valamely vén nagyanya vagy szép anya kezébe tenni.

Ha matriarchátusról beszélünk ezen azt értjük – az anyai ág után való elnevezésen kívül –, hogy a családi otthon és annak a vezetése jogilag egyedül a hitvest illesse meg, mert valóságban ő a család központja. Papucs-házasságok ebből nem fognak gyakrabban származni, mint manapság. A nő továbbra is az erősebbik fél marad és semmit sem kell tartania a nő uralmától a családi otthonban. Ha nincsen otthonában megelégedve, akkor szabadon elrendezett házassági viszonyok mellett semmi sem kényszeríti őt arra, hogy otthon maradjon lakni. A nő tehát annál inkább azon fog igyekezni, hogy kellemessé tegye számára az otthont, különben kiteszi magát annak a veszélynek, hogy elúzi magától. Másrészt a férfi is összehozza magát, midőn a háznak nem ura és parancsolója többé és mégis kötelessége munkájával gyermekeiről és a háztartásról gondoskodik.

Ezen a téren nem mértékadó véleményem szerint a következő követelményeket kellene felállítani:

1. Névadás az anyai ág után.
2. Azoknak az eseteknek a kivételével, amelyekben a hitves asszony tehetetlenség, bántalmazások, elmezavar vagy más hasonló

okból elveszítette anyai jogát, illetve ettől bírói ítélettel megfosztott, egyedül az apát illesse meg jog szerint a gyermekei fölött a felsőség és a gyámság, mindaddig, míg erre szükségük van.

3. A feleség legyen a ház tulajdonosnője és vezetője. A ház vezetése és az anyai kötelességek betöltése megfelelő módon értékeltesse azaz a nőnek épűgy legyen igénye megfelelő ellenszolgáltatásra mint a férfinak a maga hivatásos munkájáért.

4. Amíg a házasság érvényben van, a férjnek azért a védelemért, melyben a családját részesíti, a háztartásban végzett munkájáért, a gyermeknevelésért valamint pénzbeli hozzájárulásáért igénye van a feleségénél lakásra, ellátásra és házi kiszolgálásra.

5. A háztartás szükségleteinek és a gyermekek nevelési és ellátási költségének kivételével a férfi keresete és magánvagyonja egyedül az övé, éppen úgy, mint ahogy az asszony keresete és vagyona egyedül az övé. Esetleges válás alkalmával a vagyonokat is szétválasztják. Ilyen esetekben a gyermek is az anyáé, leszámítva a bíróság által megállapítható, fent említett kivételeket. Ezzel szemben az apa köteles mindaddig míg él és munkaképes, megfelelő részt juttatni az általa nemzett még kiskorú azaz még teljesen fel nem nevelt gyermekek ellátására és nevelésére.

Természetesen a kettő-ötödik pontig említett határozatok csak az esetben bírnak törvényes szabályok jelentőségével, ha a két házastárs békésen meg nem érti egymást. De viszont nincs akadálya annak, ha szerető egyetértésben megértik egymást, hogy a maguk együttélését ne szabályozzák önkéntes megegyezéssel és a maguk belátása szerint. Egy gyenge békés természetű asszony mindenek dacára alá fogja rendelni magát erősebb és okosabb férje tanácsainak és nézeteinek. Éppen olyan természetes az is, hogy válásnál és osztozásnál nem mindenkor fog a dolog egyszerűen és simán lefolyni, ámbár mégis simábban, mint manapság. A férjnek mindenkor meglesz a joga, hogy bizonyos óvásokat érvényesítsen és a bíróságoknak lesz a dolga, hogy minden esetet kellően mérlegelve ítéletet mondjanak. Ha a bíróságok nem lesznek kizárólag férfi kezekben, akkor a nők joga aműgy is kellően meg lesz óva. Hisz nem ritkán fordulnak elő olyan esetek, midőn az anya méltatlan és alkalmatlan arra, hogy a gyermekeit nevelje és ahol megfordítva, ahol az apa nagy önfeláldozásra és odaadásra képes. De az ilyen esetek kivételesek.

Nem várhatjuk el, hogy az itt kifejezett kívánságok a ma uralkodó többségeknél lusta, konzervatív hajlamaik és tétlenségi erejük mellett visszhangra, találának. Ezzel szemben kérdéses, hogy a mai törvényhozás nem ad-e oly eszközöket a rendelkezésünkre, amelyekkel ezeket az ideálokat a házasságban és azon kívül megvalósíthatjuk.

Egyelőre két ilyen eszközt látok:

Először, miként azt a XIII. fejezetben említettük, olyan házassági szerződést lehet kötni, amelyek a vagyonokat teljesen külfön választják. Az érvényes helyitörvények értelmében emellett már meglehetne valósítani néhányat az imént említett követelményekből. A nő például fentarthatná magának szerződésileg a ház tulajdonának és vezetésének a jogát és más hasonlókat.

Másodszor ma az a helyzet, hogy a házasságon kívüli gyermekeket mindenütt az anyjuk után nevezik el. Ez az éppen, am&/kívánunk! Ott, ahol a konkubinátust nem büntetik egyenesen, ennélfogva, szabadházasságokat lehet kötni magánszerződések alapján, melyek a fenti követelményeknek megfelelnek. Tisztességes emberek részéről éhez bátorság kell. Mert nem mindenki hajlandó a közvéleménnyel dacolni, akinek van veszíteni valója és pedig mindenekelőtt a jó hírneve. Aztán pedig az ilyen viszonyok nem fognak állami védelemben részesülni. Mégis bizonyos energiával és állhatatossággal lassanként ellehet majd érni, hogy ilyen esetekben mind a két házasság ki fogja kényszeríteni, hogy az asszonyt asszonynak és ne kisasszonynak címezzék.

Nincs továbbá kizárva, hogy mindig több és több ilyen tisztességes viszony fog köttetni és kényszeríteni fogják lassanként a társadalmat, hogy a szabad házasságkötéseket egyenlő értékűnek és egyenlő jogosultnak ismerjék el a hagyományos házasságokkal és azokat, valamint a belőlük származott gyermekeket tiszteletben fogják tartani. Ami pedig a címzéseket illeti, a két fél családi nevét Össze lehet kapcsolni.

Vájjon azt akarom én az elmondottakkal állítani, hogy az ekként megváltoztatott viszonyok mellett, különösen amíg az embereknek öröklött minősége nem jobb a mainál, igazán paradicsomi boldogság és merőben ideális állapotok fognak uralkodni? Remélem, hogy az olvasó nem fog ily naivnak tartani, ha figyelemmel kísérte azokat, amiket eddig kifejtettem. Miként eddig és

ezután is mutatkozni fognak aljasságok, durvaságok, cselszövések, csalás, butaság, hiúság, viszálykodás, irigység és féltékenység, nemi hűtlenség, lustaság, rendetlenség, tisztátalanság, pletykaság, lomposság, szeszélyesség és értelmetlenség és sok más egyéb.

Azonban ezek nem fognak többé oly zsarnoki hatalommal uralkodni. Nem lesz szabad többé a ma szokásos kifogásokkal mentegezni és ezeknek a rossz tulajdonságoknak kifejezettebb hordozóit mindinkább kis értékű, patológikus embereknek fogják tekinteni, akiknek változatait célszerű kiválasztás, megfelelő higiéné és nevelés által lassanként lehetőleg elfogják távolítani.

A lojális és független magasabbrendű ember sokkal szabadabban és természetesebben fog kifejlődhetni, mint a mi időnkben. Nem lesznek kénytelenek többé a hamupipőke szerepét játszani a hatalom, a pénz, továbbá az előítélet és az erkölcsi zsarnokság szolgálatában. Nem lesznek kénytelenek állandóan alakoskodni vallási és társadalmi viselkedésükben, hanem a meggyőződésük szerint élhetnek, a szerint beszélhetnek és cselekedhetnek. A könnyörtelen törtétek nem ragadhatják magukhoz az egész hatalmat, mint ma. A házasság és nemi érintkezés általában nem lesz többé konvencionális hazugság.

Az el nem nyomott érzések csak akkor fognak patológikus ösvényekre tévedni, ha patológikus hajlamon alapulnak, mert hiányozni fog a gonosztettek és szokások kiváltására a pénzbeli érdek.

Hasonló okból lehetetlen, szinte elképzelhetetlen lesz a prostitúció, az ember saját testének az áruba bocsátása. Természetesen nem fognak hiányozni a szabad, zabolátlan nemi viszonyok és kicsapongások. De ezeknek bizonyos határt fog szabni a munka, amely alól senki sem vonhatja ki magát.

Legyen szabad itt egy kiváló gondolkodó szavait idéznem, melyeket kevéssel halála előtt az 1874. évben írt volt le (Lange Friedrich Albert, Geschichte des Materialismus).

„Letesszük kezünkől a kritikus tollát egy oly pillanatban, midőn a szociális kérdés mozgatja Európát. Oly kérdés ez, amelynek széles területén a tudomány, a vallás és a politika valamennyi forradalmi elemei úgy látszik megtalálták a színtért egy nagy, döntő ütközetre. *Történnék bár úgy, hogy ez a harc a szellemek vértelen összecsapása marad, vagy pedig úgy, hogy földrengés-szerűen a romjai alá temeti a megelőző világkorszakot és milliók*

pusztulnak el a nyomában: annyi bizonyos, hogy az új kor nem hoz győzelmet, hacsak nem tűz zászlajára egy nagy eszmét, amely elsöpri az önzést és a szakadatlan munka helyébe új célul nem tűzi ki az emberi tökéletesedést az emberi szövetkezés útján. A fenyegető küzdelmeket enyhítené, ha a vezető szellemek mélyebben belátnák az emberi fejlődés és a történeti folyamatok természetét és nem kell feladnunk a reményt, hogy a távolabbi jövőben a legnagyobb változások fognak végbemenni, anélkül, hogy az emberiség vérrel mocskolná be magát. A legszebb jutalma lenne lehanyagló szellemi munkásságunknak, ha már most is hozzájárulhatna ahhoz, hogy az elkerülhetetlen eseményeket rettentő áldozatok elkerülésével enyhébb utakra terelje és átmenteni segítse a kultúra kincseit az új korszakba. Azonban erre kevés a kilátás. Nem titkolhatjuk el magunk előtt, hogy a pártok vad szenvedélye növekedőben van és hogy az érdekek könyörtelen harca mindinkább elzárkózik az elméleti kutatások befolyásától. Mégis nem lesz teljesen hiábavaló a törekvésünk. Az igazság, ha késve is, elég korán jön; mert az emberiség még nem hal meg. Szerencsés természetek eltalálják a kellő pillanatot. A gondolkodó megfigyelőnek pedig nincs joga hallgatni, mert tudja, hogy most csak kevesen hallgatják meg.⁶¹

Lange pesszimizmusa már félévszázaddal ezelőtt is érthető volt. Most azonban a világháború után a szavai úgy hangzanak, mintha prófétától erednének. Igen, elkövetkezett a földrengés és az emberek millióit temette a romok alá. Normann Angell azóta híres művében „A nagy illúzió”-ban ugyancsak előrelátta, hogy az eljövendő világháborúban az államok szoros gazdasági kapcsolatainál fogva nem lesznek többé gazdasági értelemben vett győzők és legyőzöttek. Előttünk mégis új perspektívák nyílnak meg, amelyek alkalmasak arra, hogy több bizalmat öntsenek belénk a szociális munka eredményessége tekintetében.

Azok az utópisztikus gondolatok, melyeket az előbbieken vázoltunk, egyáltalán nem tartanak igényt arra, hogy újak lennének. Mi csupán a tények boncolása alapján a legkülönbözőbb területeken kísérletet tettünk arra nézve, hogy a sok napfényre kerülő kívánság és vélemény között melyek oldják meg leghelyesebben és legkedvezőbben a nemi problémát a mai társadalmi viszonyok mellett az emberi nem számára. Mindenki bevallja végül, hogy nemi viszonyaink nagyon sok kívánni valót mutatnak, azonban visszajednek

tőle, hogy a rozoga épülethez hozzányúljanak. Bizalommal mondom el a fentieket és arra kérem olvasóimat és olvasónőimet, hogy temperamentumuk és meggyőződésük szerint, lehetőleg hidegen és előítélettől menten fontolják meg és ítélik meg a szavaimat. Nyugodtan rajok bizom annak a megítélését, hogy „utópisztikus” gondolatmenetünk valóban merő utópia-e?

Végül pedig választanunk kell a között a pesszimista-fatalista felfogás közt, mely szerint bele kell nyugodnunk fajunknak lehanyatlásába (valószínűleg a mongolok javára), vagy pedig a közt, hogy haladéktalanul lássunk neki fajunk friss, erőteljes kifejlesztésének és újra felvirágoztatásának.

Aki az utóbbira határozta el magát, annak foglalkoznia kell a nemi kérdéssel és hadat kell üzennie úgy az alkohol-élvezetnek, mint általában az előítéleteknek, amelyeknek hálójában még ma is tespedünk.

Az az illúzió, hogy a kínaiak egészen más emberek, mint a japánok és ez utóbbiakat nem tudják utánózni, époly naivnak, mint csalókának mutatkozott. A tények erre máris rácsáfoltak. Nem kellene addig várnunk, hogy összeszedjük magunkat, míg 450 millió sárga ember, jól fölfegyverezve, teljesen civilizálva, egységesen szembetámad velünk.

A másik általánosan elterjedt illúzió, hogy túlbecsüljük fajunkon belül az öröklött egyéni értékeket, ami abból ered, hogy kultúr-haladásunk fénye elkápráztat bennünket. Eközben megfeledekezünk két földolgról:

Először arról, hogy tudásunk és képességünk elődeink munkáján alapszik, amely könyvtárakban, múzeumokban és ezernyi eszközben és egyéb kultúr-tárgyakban készen áll a rendelkezésünkre, továbbá hogy néhány technikai találmány (könyvnyomtatás, vasút, távíró stb.) megadja nekünk annak a lehetőségét, hogy minden szellemi vívmányt, még a legszerényebbet is, ezerszeresen sokszorosíthatunk és gyorsan mindenüvé elterjeszthetünk, amit az őseink nem tudtak megtenni, úgy hogy azelőtt sok zseniális gondolat ment meddőn tönkre és ma egy ostoba ember gyakran többet teljesíthet, mint régen a kiváló egyén.

Másodszor megfeledekeznek arról, hogy az öröklött kultúrkinchez hozzászerzett újabb vívmányok csak viszonylag kevés számú,

különösen tehetséges és termékeny agyvelő munkájának az eredményei és hogy népeink tömegükben műveletlen, szellemileg renyhe és élvágyó barbárokból állanak, akik magukra hagyatva a kultúrát nemcsak nem vinnék előbbre, hanem ellenkezőleg lassankint megdermesztenék és elsüllyesztenék. Caveant consules! Vigyázzanak a konzulok!

De a konzulok nem vigyáztak. Ellenkezőleg, engedték hogy Európa népei a világháborúban elpusztuljanak és éhen elsorvadjanak. A legrettegőbb háború után, mely valaha az emberiséget sújtotta, most ezt kiáltjuk:

Elég volt a rombolásból, föl az építőmunkára!

TARTALOMJEGYZÉK

Szerző előszava a magyar kiadáshoz	5
A fordító előszava	7
Bevezetés	9

ELSŐ FEJEZET.

Az élőlények szaporodása.....	13
(Osztdódás, megtermékenyítés nélküli fejlődés, párosodás, fejlődés, nemi különbségek, herélés, kétivarúság, átöröklés, Steinach kísérletei.)	

MÁSODIK FEJEZET.

\ Az élőlények törzsfajlódése vagy származása	32
---	----

HARMADIK FEJEZET.

Az emberi párosodás természetrajzi föltételei és módja	39
Terhesség	46
Kölcsönösségi vagy másodlagos nemi jellemvonások.....	50

NEGYEDIK FEJEZET.

A nemi ösztön.....	56
1. A férfi nemi ösztöne	59
2. A nő nemi ösztöne.....	70
2. A flört	75

ÖTÖDIK FEJEZET

A nemi szerelem és a nemi ösztön többi kisugárzásai az ember lelki életében	79
A nemi szerelem	83
a) A nemi szerelem lelki kisugárzásai a férfinél. (Merész-ség, nemzési ösztön, féltékenység, nemi hencegés, pornografikus szellem, nemi képmutatás, szemérem és álszemérem, agglegénység.)	87
b) A lelki szerelem nemi kisugárzásai a nőnél. (Aggszüzek, passzivitás és vágyódás, önátengedés és rajongás, papucs-házasságok, terhesség és anyai szeretet, majomszeretet, rutin, női féltékenység, kacérság, női álszemérem és szemérem.)	99
c) Fétisizmus és antifétisizmus.....	110
d) A szerelem és a vallás kapcsolatai	110
Példák az életből a negyedik és az ötödik fejezethez	111

HATODIK FEJEZET

	Oldal
Az emberi nemi élet és a házasság néptana, őstörténete és története	115
1. A házasság eredete.....	115
Mi a házasság?.....	116
2. A házassági berendezések kora	117
3. A nemi közösség kritikája	117
4. Házasság és házasságnélküliség. Hódítás.....	120
5. A csábítás eszközei.....	122
6. A választás szabadsága.....	124
7. A nemi kiválasztás.....	125
8. A rokonok közötti házasság tilalma.....	126
9. Az érzések és a számítás szerepe a nemi kiválasztásnál.....	128
10. Eablási házasság és vásárlási házasság	129
11. A vásárlási házasság hanyatlása, házassági javak	130
12. Esketési ceremóniák és eljegyzési szokások.....	131
13. A házasság formái.....	131
Monogámia, poliandria, csoportházasság, promiszkuitas (nőközösség).....	131
14. A házasság tartama	136
15. A házasságon kívüli nemi érintkezés története.....	137

HETEDIK FEJEZET

A nemi fejlődés.....	140
a) A nemi élet törzsfejlődéstana	140
b) A nemi élet egyéni fejlődéstana	146

NYOLCADIK FEJEZET

Nemi kórtan	154
I. A nemi betegségek általános kórtana	154
II. A nemi betegségek.....	156
1. A kankó vagy gonorrhoea	157
2. A szifilisz vagy vérbaj.....	157
3. A lágý sánkér.....	159
III. A nemi lélekkórtan	161
1. Reflexzavarok.....	162
2. Lelki impotencia.....	168
3. Nemi paradoxia	165
4. Nemi érzéketlenség, vagy a nemi érzés és ösztön veleszületett hiánya	166
5. Nemi túlérzékenység vagy a nemi ösztön túlsá- gos fokozódása.....	167
6. Onánia (maszturbáció vagy önkielégítés, helytelenül: önfertőzés)	169
Az onánia viszonya a beteges képzelődéshez (hipo- chondriához).....	172
7. A nemi ösztön és a nemi érzés per verziói	175
a) Szekszuális hajlam a másnemű egyének iránt,	
b) az ösztön perverz kielégítésével.....	175
c) Algolagnia vagy fájdalom-okozta kélérzet.....	175

	Oldal
Szadizmus (kéjérzet felköltése kegyetlenség által	176
Mazochizmus (kéjérzet eltűrt kegyetlenségtől vagy borzalomtól)	177
β) Fetisizmus (kéjérzet kiváltása tárgyak vagy ezek elképzése által)	181
γ) Nekrofilia (hullagyalázás)	182
δ) Exhibicionizmus (mutogatás)	182
b) Szekszuális hajlam ugyanazon nem iránt (homo- szekszuális szerelem és ellentétes nemi érzés) ...	183
a) A férfi homoszekszuális szerelme	183
β) A nő homoszekszuális szerelme	191
c) Nemi hajlam éretlen gyermek iránt (pederozis vagy pedofília)	194
d) Nemi hajlam állatok iránt (szodómia vagy bestialitás)	195
8. Elmebetegek és nemi betegek lelki rendellenességei	197
a) Erotomania (szatiríázis és nimfománia), vagyis a nemi ösztön abnormis fokozódása	198
b) Érzéketlenség és impotencia	199
c) Örültek nemi kicsapongásai	199
d) Kóros féltékenység	200
e) Nemi perverzítások	200
f) Erkölcsi idióták	200
g) Hipocondria (beteges képzelődés)	200
h) Hisztérikus nők és férfiak szekszualitása	201
i) Képzelt szerelem	202
k) Szerelmi zsarnokság	202
l) Visszapillantás	202
9. Narkótikus szerek, különösen az alkohol hatása a nemi ösztönre	204
10. Nemi abnormitások és perverzítások szuggesztív és autoszuggesztív következtében. Az indulatok kóros hatása. Gyógyítás lélekelemzéssel	209
10. Nemi perverzítások megszokás következtében	212

KILENCEDIK FEJEZET

A szuggesztív szerepe a nemi életben. Szerelmi mámor	216
--	-----

TIZEDIK FEJEZET

A nemi kérdés viszonya a pénzhez, vagyis a magántulajdonhoz és a háborúhoz. Pénzházasság, prostitúció, kerítés, kokottok és metresszek. A világháború	233
Bevezető megjegyzések	233
1. A pénzházasság	236
2. Prostitúció és kerítés	237
A prostitúció szervezete	240
3. A kokott és metressz-rendszer (megfizetett vadházasság)	264
4. Prostitúció, házasság és nemi betegségek a világhábo- rúban	268

TIZENEGYEDIK FEJEZET

	Oldal
A külső viszonyok hatása a nemi életre	270
Falusi élet, városi élet, magány, társaság, gyári munka	270
Csavargó élet. A Zéró-család	274
Amerikánizmus	274
Kocsma és alkohol. A pincérnő	275
Gazdagság és szegénység	278
A nemesség és a társadalmi osztályok	279
Egyéni életmód	281
Az újság, hirdetések és foglalkozások	282
Internátusok	283
Különféle	283

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Vallás és nemi élet	285
---------------------------	-----

TIZENHARMADIK FEJEZET

A jog a nemi életben	297
A) Általános jogi fogalmak	297
B) Polgári jog	302
C) Büntető jog	324
Függelék: Egy törvényszéki eset	337

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Orvostudomány és nemi élet Nemi egészségtan	344
Bevezető	344
A nemi érintkezéstől való tartózkodás	349
A házasság egészségтана	352
Az orvosi titoktartás	360
A nemi betegségek kezelése	364
A szekszuális kuruzslás	370

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

Nemi etika vagy nemi erkölcs	372
Függelék: Két eset	386

TIZENHATODIK FEJEZET

A nemi kérdés a politikában és a nemzetgazdaságban	392
--	-----

TIZENHETEDIK FEJEZET

A nemi kérdés a nevelés terén	401
-------------------------------------	-----

TIZENNYOLCADIK FEJEZET

Nemi élet és művészet	421
-----------------------------	-----

TIZENKILENCEDIK FEJEZET

Visszapillantás és a jövő távlata	431
Utópiás gondolatok a jövő ideális házasságáról	450
Hogyan tarthatjuk meg a szerelmet hosszú ideig?	454
A matriarchátus	458